නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

විසුද්ධිමග්ග-මහාටීකා

(පඨමො භාගො)

ගන්ථාරම්භකථා

සද්ධම්මරංසිමාලී යො, විනෙය්‍යකමලාකරෙ;
විබොධෙසි මහාමොහ-තමං හන්ත්වාන සබ්බසො.

ඤාණාතිසයබිම්බං තං, විසුද්ධකරුණාරුණං;
වන්දිත්වා නිරුපක්ලෙසං, **බුද්ධාදිච්චං** මහොදයං.

ලොකාලොකකරං **ධම්මං,** ගුණරස්මිසමුජ්ජලං;
අරියසඞ්ඝඤ්ච සම්ඵුල්ලං, විසුද්ධකමලාකරං.

වන්දනාජනිතං පුඤ්ඤං, ඉති යං රතනත්තයෙ;
හතන්තරායො සබ්බත්ථ, හුත්වාහං තස්ස තෙජසා.

සම්පන්නසීලාචාරෙන, ධීමතා සුචිවුත්තිනා;
අජ්ඣෙසිතො **දාඨානාගත්ථෙරෙන** ථිරචෙතසා.

විසුද්ධචරිතො නාථො, යං විසුද්ධිමනුත්තරං;
පත්වා දෙසෙසි කරුණාසමුස්සාහිතමානසො.

තස්සා අධිගමූපායො, විසුද්ධනයමණ්ඩිතො;
විසුද්ධිමග්ගො යො වුත්තො, සුවිසුද්ධපදක්කමො.

සුවිසුද්ධං අසංකිණ්ණං, නිපුණත්ථවිනිච්ඡයං;
මහාවිහාරවාසීනං, සමයං අවිලොමයං.

තස්ස නිස්සාය පොරාණං, කථාමග්ගං අනාකුලං;
තන්තිනයානුගං සුද්ධං, කරිස්සාම**ත්ථවණ්ණනං.**

ඉති ආකඞ්ඛමානස්ස, සද්ධම්මස්ස චිරට්ඨිතිං;
විභජන්තස්ස තස්සත්ථං, නිසාමයථ සාධවොති.

නිදානාදිකථාවණ්ණනා

1. ස්වායං **විසුද්ධිමග්ගො** යං සුත්තපදං නිස්සාය පට්ඨපීයති, තං තාව නික්ඛිපිත්වා තස්ස නිදානාදිනිද්ධාරණමුඛෙන නානප්පකාරතො අත්ථං සංවණ්ණෙතුං **"සීලෙ පතිට්ඨායා"**තිආදි ආරද්ධං. ධම්මං සංවණ්ණෙන්තෙන හි ආදිතො තස්ස නිදානං වත්තබ්බං, තතො පයොජනං පිණ්ඩත්ථො පදත්ථො සම්බන්ධො අධිප්පායො චොදනා සොධනං වත්තබ්බං. තථා චෙව ආචරියෙන පටිපන්නං. එත්ථ හි **භගවන්තං කිරා**තිආදි දෙසනාය නිදානපයොජනනිද්ධාරණං, **විසුද්ධිමග්ගං භාසිස්සන්**තිආදි පිණ්ඩත්ථනිද්ධාරණං , **සීලෙ ඨත්වා**තිආදි පදත්ථසම්බන්ධාධිප්පායවිභාවනා, **කිං සීලන්**තිආදි චොදනා, තතො පරං සොධනං, සමාධිපඤ්ඤාකථාසුපි එසෙව නයො. කස්මා පනෙත්ථ විස්සජ්ජනගාථා ආදිම්හි නික්ඛිත්තා, න පුච්ඡාගාථා. පුච්ඡාපුබ්බිකා හි විස්සජ්ජනාති? වුච්චතෙ – තදත්ථස්ස මඞ්ගලභාවතො, සාසනස්ස ආදිකල්‍යාණාදිභාවවිභාවනතො, භයාදිඋපද්දවනිවාරණෙන අන්තරායවිධමනතො, උපරි සංවණ්ණෙතබ්බධම්මසඞ්ගහතො චාති වෙදිතබ්බං.

එත්ථාහ – කස්මා පනායං විසුද්ධිමග්ගකථා වත්ථුපුබ්බිකා ආරද්ධා, න සත්ථුථොමනාපුබ්බිකාති? වුච්චතෙ – විසුං අසංවණ්ණනාදිභාවතො. **සුමඞ්ගලවිලාසිනී**ආදයො විය හි දීඝනිකායාදීනං නායං විසුං සංවණ්ණනා, න පකරණන්තරං වා අභිධම්මාවතාරසුමතාවතාරාදි විය. තාසංයෙව පන සුමඞ්ගලවිලාසිනීආදීනං විසෙසභූතා. තෙනෙවාහ **"මජ්ඣෙ විසුද්ධිමග්ගො"**තිආදි (දී. නි. අට්ඨ. 1.ගන්ථාරම්භකථා; ම. නි. අට්ඨ. 1.ගන්ථාරම්භකථා; සං. නි. අට්ඨ. 1.1.ගන්ථාරම්භකථා; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.ගන්ථාරම්භකථා). අථ වා ථොමනාපුබ්බිකාපි චායං කථා න වත්ථුපුබ්බිකාවාති

දට්ඨබ්බං. සාසනෙ හි වත්ථුකිත්තනං න ලොකෙ විය කෙවලං හොති, සාසනසම්පත්තිකිත්තනත්තා පන සත්ථු අවිපරීතධම්මදෙසනාභාවවිභාවනෙන සත්ථුගුණසංකිත්තනං උල්ලිඞ්ගන්තමෙව පවත්තති. තථා හි වක්ඛති “එත්තාවතා තිස්සො සික්ඛා”තිආදි. **සොතාපන්නාදිභාවස්ස ච කාරණන්ති** එත්ථ හි **ආදි**-සද්දෙන සබ්බසකදාගාමිඅනාගාමිනො විය සබ්බෙපි අරහන්තො සඞ්ගය්හන්ති විභාගස්ස අනුද්ධටත්තා. තෙන තිණ්ණම්පි බොධිසත්තානං නිබ්බෙධභාගියා සීලාදයො ඉධ “සීලෙ පතිට්ඨායා”තිආදිවචනෙන සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බං. තිණ්ණම්පි හි නෙසං චරිමභවෙ විසෙසතො සංසාරභයික්ඛණං, යථාසකං සීලෙ පතිට්ඨාය සමථවිපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා තණ්හාජටාවිජටනපටිපත්ති ච සමානාති. අථ වා “සො ඉමං විජටයෙ ජට”න්ති සාධාරණවචනෙන සාතිසයං, නිරතිසයඤ්ච තණ්හාජටාවිජටනං ගහිතං. තත්ථ යං නිරතිසයං සවාසනප්පහානතාය. තෙන සත්ථු පහානසම්පදා කිත්තිතා හොති, තන්නිමිත්තා ඤාණසම්පදා ච. තදුභයෙන නානන්තරිකතාය ආනුභාවසම්පදාදයොපීති. එවම්පි ථොමනාපුබ්බිකායං කථාති වෙදිතබ්බං. අථ වා ථොමනාපුබ්බිකා එවායං කථාති දට්ඨබ්බං, “සබ්බධම්මෙසු අප්පටිහතඤාණචාරො”තිආදිනා සත්ථු ථොමනං පුරක්ඛත්වා සංවණ්ණනාය ආරද්ධත්තා. සා පනායං යස්මා පුච්ඡන්තස්ස අජ්ඣාසයානුරූපං බ්‍යාකරණසමත්ථතාය විභාවනවසෙන පවත්තිතා, ආචිණ්ණඤ්චෙතං ආචරියස්ස යදිදං සංවණ්ණෙතබ්බධම්මානුකූලං සංවණ්ණනාරම්භෙ සත්ථු අභිත්ථවනං. තස්මා ඉමිනා කාරණෙන එවමෙත්ථ ථොමනා පවත්තිතාති. ථොමනාකාරස්ස වුච්චමානස්ස කාරණං උද්ධරන්තෙන පඨමං විස්සජ්ජනගාථං නික්ඛිපිත්වා තස්සා නිදානචොදනාමුඛෙන පුච්ඡාගාථං සරූපතො ච අත්ථතො ච දස්සෙත්වා තස්සා පුච්ඡාය අවිපරීතබ්‍යාකරණසමත්ථභාවාවජොතනං භගවතො ථොමනං පුරක්ඛත්වා යථාධිප්පෙතධම්මසංවණ්ණනා කතා. තෙනාහ “සීලෙ පතිට්ඨායා”තිආදි. තත්ථ ගාථාය අත්ථො පරතො ආවි භවිස්සති.

ඉතීතිආදීසු ඉතීති අයං **ඉති**-සද්දො හෙතුපරිසමාපනාදිපදත්ථවිපරියායපකාරාවධාරණනිදස්සනාදිඅනෙකත්ථප්පභෙදො. තථා හෙස “රුප්පතීති ඛො, භික්ඛවෙ, තස්මා ‘රූප’න්ති වුච්චතී”තිආදීසු (සං. නි. 3.79) හෙතුම්හි ආගතො. “තස්මාතිහ මෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මදායාදා භවථ, මා ආමිසදායාදා. අත්ථි මෙ තුම්හෙසු අනුකම්පා ‘කින්ති මෙ සාවකා ධම්මදායාදා භවෙය්‍යුං, නො ආමිසදායාදා”තිආදීසු (ම. නි. 1.29) පරිසමාපනෙ. “ඉති වා ඉති එවරූපා නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනා පටිවිරතො”තිආදීසු (දී. නි. 1.197) ආදිඅත්ථෙ. “මාගණ්ඩියොති තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං අභිලාපො”තිආදීසු (මහානි. 73, 75) පදත්ථවිපරියායෙ. “ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, සප්පටිභයො බාලො, අප්පටිභයො පණ්ඩිතො. සඋපද්දවො බාලො, අනුපද්දවො පණ්ඩිතො. සඋපසග්ගො බාලො, අනුපසග්ගො පණ්ඩිතො”තිආදීසු (ම. නි. 3.124) පකාරෙ. “අත්ථි ඉදප්පච්චයා ජරාමරණන්ති ඉති පුට්ඨෙන සතා, ආනන්ද, අත්ථීතිස්ස වචනීයං, කිංපච්චයා ජරාමරණන්ති ඉති චෙ වදෙය්‍ය, ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඉච්චස්ස වචනීය”න්තිආදීසු (දී. නි. 2.96) අවධාරණෙ, සන්නිට්ඨානෙති අත්ථො. “අත්ථීති ඛො, කච්චාන, අයමෙකො අන්තො, නත්ථීති ඛො, කච්චාන, අයං දුතියො අන්තො”තිආදීසු (සං. නි. 2.15; 3.90) නිදස්සනෙ. ඉධාපි නිදස්සනෙ දට්ඨබ්බො, පකාරෙතිපි වත්තුං වට්ටතෙව. පඨමො පන ඉති-සද්දො පරිසමාපනෙ දට්ඨබ්බො. **හීති** අවධාරණෙ. **ඉදන්ති** ආසන්නපච්චක්ඛවචනං යථාධිගතස්ස සුත්තපදස්ස අභිමුඛීකරණතො.

වුත්තන්ති අයං **වුත්ත**-සද්දො සඋපසග්ගො, අනුපසග්ගො ච වප්පනවාපසමීකරණකෙසොහාරණජීවිතවුත්තිපමුත්තභාවපාවචනපවත්තිතඅජ්ඣෙසනකථනාදීසු දිස්සති. තථා හි අයං –

“ගාවො තස්ස පජායන්ති, ඛෙත්තෙ වුත්තං විරූහති;
වුත්තානං ඵලමස්නාති, යො මිත්තානං න දූභතී”ති. –

ආදීසු (ජා. 2.22.19) වප්පනෙ ආගතො. “නො ච ඛො පටිවුත්ත”න්තිආදීසු (පාරා. 289) අට්ඨදන්තකාදීහි වාපසමීකරණෙ. “කාපටිකො මාණවො දහරො වුත්තසිරො”තිආදීසු (ම. නි. 2.426) කෙසොහාරණෙ. “පන්නලොමො පරදත්තවුත්තො මිගභූතෙන චෙතසා විහරතී”තිආදීසු (චූළව. 332) ජීවිතවුත්තියං. “සෙය්‍යථාපි නාම පණ්ඩුපලාසො බන්ධනා පවුත්තො අභබ්බො හරිතත්ථාය”තිආදීසු (ම. නි. 3.59; පාරා. 92; පාචි. 666; මහාව. 129) බන්ධනතො පමුත්තභාවෙ. “යෙසමිදං එතරහි පොරාණං මන්තපදං ගීතං පවුත්තං සමිහිත”න්තිආදීසු (දී. නි. 1.285; ම. නි. 2.427; මහාව. 300) පාවචනභාවෙන පවත්තිතෙ. ලොකෙ පන “වුත්තො ගුණො වුත්තො පාරායනො”තිආදීසු අජ්ඣෙසනෙ. “වුත්තං ඛො පනෙතං භගවතා ‘ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථ, මා ආමිසදායාදා’ති”ආදීසු (ම. නි. 1.30) කථනෙ. ඉධාපි කථනෙ එව දට්ඨබ්බො. තස්මා “ඉති හි එවමෙව ඉදං සුත්තං දෙසිත”න්ති යථානික්ඛිත්තං ගාථං දෙසිතභාවෙන නිදස්සෙති. තස්සා වා දෙසිතාකාරං අවධාරෙති.

කස්මාති හෙතුම්හි නිස්සක්කං. **පනාති** වචනාලඞ්කාරමත්තං. උභයෙනාපි කාරණං පුච්ඡති. **එතන්ති** යථාවුත්තං සුත්තපදං පච්චාමසති. **වුත්තන්ති** පුච්ඡානිමිත්තං. තදත්ථස්ස අත්තනො බුද්ධියං විපරිවත්තමානතං උපාදාය “ඉද”න්ති වත්වා පුන භගවතා භාසිතාකාරං සන්ධාය “එත”න්ති වුත්තං. සකලෙන පනානෙන වචනෙන දෙසනාය නිදානං ජොතිතං හොති. පරතො තස්සා දෙසකදෙසකාලපටිග්ගාහකෙ විභාවෙතුං **“භගවන්තං කිරා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කිරාති** අනුස්සවනත්ථෙ නිපාතො. තෙන වුච්චමානස්සත්ථස්ස අනු අනු සූයමානතං දීපෙති. **රත්තිභාගෙති** රත්තියා එකස්මිං කොට්ඨාසෙ, මජ්ඣිමයාමෙති අධිප්පායො. වෙස්සවණාදයො විය අපාකටනාමධෙය්‍යත්තා **අඤ්ඤතරො.** දෙවො එව **දෙවපුත්තො. සංසයසමුග්ඝාටත්ථන්ති** විචිකිච්ඡාසල්ලසමුද්ධරණත්ථං පුච්ඡීති යොජනා.

‘‘සංසයසමුග්ඝාටත්ථ’’න්ති ච ඉමිනා පඤ්චසු පුච්ඡාසු අයං විමතිච්ඡෙදනාපුච්ඡාති දස්සෙති. යෙන අත්ථෙන තණ්හා ‘‘ජටා’’ති වුත්තා, තමෙව අත්ථං දස්සෙතුං **‘‘ජාලිනියා’’**තිආදි වුත්තං. සා හි අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතප්පභෙදො අත්තනො අවයවභූතො එව ජාලො එතිස්සා අත්ථීති ‘‘ජාලිනී’’ති වුච්චති.

ඉදානිස්සා ජටාකාරෙන පවත්තිං දස්සෙතුං **‘‘සා හී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **රූපාදීසු ආරම්මණෙසූ**ති තස්සා පවත්තිට්ඨානමාහ, රූපාදිඡළාරම්මණවිනිමුත්තස්ස තණ්හාවිසයස්ස අභාවතො. **හෙට්ඨුපරියවසෙනා**ති කදාචි රූපාරම්මණෙ කදාචි යාව ධම්මාරම්මණෙ කදාචි ධම්මාරම්මණෙ කදාචි යාව රූපාරම්මණෙති එවං හෙට්ඨා, උපරි ච පවත්තිවසෙන. දෙසනාක්කමෙන චෙත්ථ හෙට්ඨුපරියතා දට්ඨබ්බා. කදාචි කාමභවෙ කදාචි රූපභවෙ කදාචි අරූපභවෙ කදාචි වා අරූපභවෙ…පෙ…. කදාචි කාමභවෙති එවමෙත්ථ හෙට්ඨුපරියවසෙන පවත්ති වෙදිතබ්බා. සබ්බසඞ්ඛාරානං ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජනසභාවත්තා අපරාපරුප්පත්ති එත්ථ සංසිබ්බනන්ති ආහ **‘‘පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො’’**ති. **‘‘සංසිබ්බනට්ඨෙනා’’**ති ඉදං යෙන සම්බන්ධෙන ජටා වියාති ජටාති ජටාතණ්හානං උපමූපමෙය්‍යතා, තංදස්සනං. අයං හෙත්ථ අත්ථො – යථා ජාලිනො වෙළුගුම්බස්ස සාඛා, කොසසඤ්චයාදයො ච අත්තනා අත්තනො අවයවෙහි සංසිබ්බිතා විනද්ධා ‘‘ජටා’’ති වුච්චන්ති, එවං තණ්හාපි සංසිබ්බනසභාවෙනාති, ‘‘සංසිබ්බිතට්ඨෙනා’’ති වා පාඨො, අත්තනාව අත්තනො සංසිබ්බිතභාවෙනාති අත්ථො. අයං හි තණ්හා කොසකාරකිමි විය අත්තනාව අත්තානම්පි සංසිබ්බන්තී පවත්තති. තෙනාහ භගවා ‘‘රූපතණ්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසතී’’තිආදි (දී. නි. 2.400; ම. නි. 1.86; විභ. 203). ඉමෙ සත්තා ‘‘මම ඉද’’න්ති පරිග්ගහිතං වත්ථුං අත්තනිබ්බිසෙසං මඤ්ඤමානා අබ්භන්තරිමං කරොන්ති. අබ්භන්තරත්ථො ච අන්තොසද්දොති සකපරික්ඛාරෙ උප්පජ්ජමානාපි තණ්හා ‘‘අන්තොජටා’’ති වුත්තා. පබ්බජිතස්ස පත්තාදි, ගහට්ඨස්ස හත්ථිආදි සකපරික්ඛාරො.

‘‘අත්තා’’ති භවති එත්ථ අභිමානොති **අත්තභාවො,** උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකං. සරීරන්ති කෙචි. මම අත්තභාවො සුන්දරො, අසුකස්ස විය මම අත්තභාවො භවෙය්‍යාති වා ආදිනා සකඅත්තභාවාදීසු තණ්හාය උප්පජ්ජමානාකාරො වෙදිතබ්බො. අත්තනො චක්ඛාදීනි **අජ්ඣත්තිකායතනානි**. අත්තනො, පරෙසඤ්ච රූපාදීනි **බාහිරායතනානි**. පරෙසං සබ්බානි වා, සපරසන්තතිපරියාපන්නානි වා චක්ඛාදීනි **අජ්ඣත්තිකායතනානි**. තථා රූපාදීනි **බාහිරායතනානි**. පරිත්තමහග්ගතභවෙසු පවත්තියාපි තණ්හාය **අන්තොජටාබහිජටා**භාවො වෙදිතබ්බො. කාමභවො හි කස්සචිපි කිලෙසස්ස අවික්ඛම්භිතත්තා කථඤ්චිපි අවිමුත්තො අජ්ඣත්තග්ගහණස්ස විසෙසපච්චයොති ‘‘අජ්ඣත්තං, අන්තො’’ති ච වුච්චති. තබ්බිපරියායතො රූපාරූපභවො ‘‘බහිද්ධා, බහී’’ති ච. තෙනාහ භගවා ‘‘අජ්ඣත්තසංයොජනො පුග්ගලො, බහිද්ධාසංයොජනො පුග්ගලො’’ති (අ. නි. 2.37). විසයභෙදෙන, පවත්තිආකාරභෙදෙන ච අනෙකභෙදභින්නම්පි තණ්හං ජටාභාවසාමඤ්ඤෙන එකන්ති ගහෙත්වා **‘‘තාය එවං උප්පජ්ජමානාය ජටාය’’**ති වුත්තං. සා පන ‘‘පජා’’ති වුත්තසත්තසන්තානපරියාපන්නා එව හුත්වා පුනප්පුනං තං ජටෙන්තී විනන්ධන්තී පවත්තතීති ආහ **‘‘ජටාය ජටිතා පජා’’**ති. තථා හි පරමත්ථතො යදිපි අවයවබ්‍යතිරෙකෙන සමුදායො නත්ථි, එකදෙසො පන සමුදායො නාම න හොතීති අවයවතො සමුදායං භින්නං කත්වා උපමූපමෙය්‍යං දස්සෙන්තො **‘‘යථා නාම වෙළුජටාදීහි…පෙ…. සංසිබ්බිතා’’**ති ආහ. ඉමං ජටන්ති සම්බන්ධො. තීසු ධාතූසු එකම්පි අසෙසෙත්වා සංසිබ්බනෙන **තෙධාතුකං ජටෙත්වා ඨිතං**. තෙනස්සා මහාවිසයතං, විජටනස්ස ච සුදුක්කරභාවමාහ. **‘‘විජටෙතුං කො සමත්ථො’’**ති ඉමිනා ‘‘විජටයෙ’’ති පදං සත්තිඅත්ථං, න විධිආදිඅත්ථන්ති දස්සෙති.

එවං ‘‘අන්තොජටා’’තිආදිනා පුට්ඨො පන අස්ස දෙවපුත්තස්ස ඉමං ගාථමාහාති සම්බන්ධො. ‘‘එදිසොව ඉමං පඤ්හං විස්සජ්ජෙය්‍යා’’ති සත්ථාරං ගුණතො දස්සෙන්තො **‘‘සබ්බධම්මෙසු අප්පටිහතඤාණචාරො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **සබ්බධම්මෙසූ**ති අතීතාදිභෙදභින්නෙසු සබ්බෙසු ඤෙය්‍යධම්මෙසු. **අප්පටිහතඤාණචාරො**ති අනවසෙසඤෙය්‍යාවරණප්පහානෙන නිස්සඞ්ගචාරත්තා නවිහතඤාණපවත්තිකො. එතෙන තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤාණතාවිභාවනෙන ආදිතො තිණ්ණං ආවෙණිකධම්මානං ගහණෙනෙව තදෙකලක්ඛණතාය තදවිනාභාවතො ච භගවතො සෙසාවෙණිකධම්මානම්පි ගහිතභාවො වෙදිතබ්බො. දිබ්බන්ති කාමගුණාදීහි කීළන්ති ලළන්ති, තෙසු වා විහරන්ති, විජයසමත්ථතායොගෙන පච්චත්ථිකෙ විජෙතුං ඉච්ඡන්ති, ඉස්සරියධනාදිසක්කාරදානග්ගහණං, තංතංඅත්ථානුසාසනඤ්ච කරොන්තා වොහරන්ති, පුඤ්ඤාතිසයයොගානුභාවප්පත්තාය ජුතියා ජොතන්ති, යථාධිප්පෙතඤ්ච විසයං අප්පටිඝාතෙන ගච්ඡන්ති, යථිච්ඡිතනිප්ඵාදනෙ ච සක්කොන්තීති **දෙවා**. අථ වා දෙවනීයා තංතංබ්‍යසනනිත්ථරණත්ථිකෙහි සරණං පරායණන්ති ගමනීයා, අභිත්ථවනීයා වා, සොභාවිසෙසයොගෙන කමනීයාති වා **දෙවා**. තෙ තිවිධා – සම්මුතිදෙවා උපපත්තිදෙවා විසුද්ධිදෙවාති. භගවා පන නිරතිසයාය අභිඤ්ඤාකීළාය උත්තමෙහි දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙහි සපරසන්තානගතපඤ්චවිධමාරවිජයිච්ඡානිප්ඵත්තියා චිත්තිස්සරියසත්තධනාදිසම්මාපටිපත්ති අවෙච්චපසාදසක්කාරදානග්ගහණසඞ්ඛාතෙන, ධම්මසභාවපුග්ගලජ්ඣාසයානුරූපානුසාසනීසඞ්ඛාතෙන ච වොහාරාතිසයෙන පරමාය පඤ්ඤාසරීරප්පභාසඞ්ඛාතාය ජුතියා, අනඤ්ඤසාධාරණාය ඤාණසරීරගතියා, මාරවිජයසබ්බසබ්බඤ්ඤුගුණපරහිතනිප්ඵාදනෙසු අප්පටිහතාය සත්තියා ච සමන්නාගතත්තා සදෙවකෙන ලොකෙන ‘‘සරණ’’න්ති ගමනීයතො, අභිත්ථවනීයතො, භත්තිවසෙන කමනීයතො ච සබ්බෙ තෙ දෙවෙ තෙහි ගුණෙහි අභිභුය්‍ය ඨිතත්තා තෙසං දෙවානං සෙට්ඨො උත්තමො දෙවොති **දෙවදෙවො**. සබ්බදෙවෙහි පූජනීයතරො දෙවොති වා, විසුද්ධිදෙවභාවස්ස වා සබ්බඤ්ඤුගුණාලඞ්කාරස්ස වා අධිගතත්තා අඤ්ඤෙසං දෙවානං අතිසයෙන දෙවොති **දෙවදෙවො**.

අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සක්කානං, මහාබ්‍රහ්මානඤ්ච ගුණාභිභවනතො අධිකො අතිසයො අතිරෙකතරො වා සක්කො බ්‍රහ්මා වාති **සක්කානං අතිසක්කො බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා.** ඤාණප්පහානදෙසනාවිසෙසෙසු සදෙවකෙ ලොකෙ කෙනචි අවික්ඛම්භනීයට්ඨානතාය කුතොචිපි උත්‍රස්තාභාවතො චතූහි වෙසාරජ්ජෙහි විසාරදොති **චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදො.** යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධාති තත්‍ර වත මං සමණො වා…පෙ…. වෙසාරජ්ජප්පත්තො විහරාමී’’ති (ම. නි. 1.150; අ. නි. 4.8). ඨානාඨානඤාණාදීහි දසහි ඤාණබලෙහි සමන්නාගතත්තා **දසබලධරො.** යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘ඉධ තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො, අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාතී’’තිආදි (අ. නි. 10.21; විභ. 809). යං කිඤ්චි ඤෙය්‍යං නාම, තත්ථ සබ්බත්ථෙව අනාවටඤාණතාය **අනාවරණඤාණො.** තඤ්ච සබ්බං සමන්තතො සබ්බාකාරතො හත්ථතලෙ ආමලකං විය පච්චක්ඛතො දස්සනසමත්ථෙන ඤාණචක්ඛුනා සමන්නාගතත්තා **සමන්තචක්ඛු,** සබ්බඤ්ඤූති අත්ථො. ඉමෙහි පන ද්වීහි පදෙහි පච්ඡිමානි ද්වෙ අසාධාරණඤාණානි ගහිතානි. භාග්‍යවන්තතාදීහි කාරණෙහි **භගවා.** යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පරතො **බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ** (විසුද්ධි. 1.123 ආදයො) විත්ථාරතො ආගමිස්සති.

එත්ථ ච ‘‘සබ්බධම්මෙසු අප්පටිහතඤාණචාරො’’ති ඉමිනා තියද්ධාරුළ්හානං පුච්ඡානං භගවතො බ්‍යාකරණසමත්ථතාය දස්සිතාය කිං දෙවතානම්පි පුච්ඡං බ්‍යාකාතුං සමත්ථො භගවාති ආසඞ්කාය තන්නිවත්තනත්ථං ‘‘දෙවදෙවො’’ති වුත්තං. දෙවානං අතිදෙවො සක්කො දෙවානමින්දො දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙති, ‘‘තතො ඉමස්ස කො විසෙසො’’ති චින්තෙන්තානං තන්නිවත්තනත්ථං ‘‘සක්කානං අතිසක්කො’’ති වුත්තං. සක්කෙනපි පුච්ඡිතමත්ථං සනඞ්කුමාරාදයො බ්‍රහ්මානො විස්සජ්ජෙන්ති, ‘‘තතො ඉමස්ස කො අතිසයො’’ති චින්තෙන්තානං තන්නිවත්තනත්ථං ‘‘බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා’’ති වුත්තං. අයං චස්ස විසෙසො චතුවෙසාරජ්ජදසබලඤාණෙහි පාකටො ජාතොති දස්සනත්ථං ‘‘චතු…පෙ…. ධරො’’ති වුත්තං. ඉමානි ච ඤාණානි ඉමස්ස ඤාණද්වයස්ස අධිගමෙන සහෙව සිද්ධානීති දස්සනත්ථං ‘‘අනාවරණඤාණො සමන්තචක්ඛූ’’ති වුත්තං. තයිදං ඤාණද්වයං පුඤ්ඤඤාණසම්භාරූපචයසිද්ධාය භග්ගදොසතාය සිද්ධන්ති දස්සෙන්තො ‘‘භගවා’’ති අවොචාති. එවමෙතෙසං පදානං ගහණෙ පයොජනං, අනුපුබ්බි ච වෙදිතබ්බා. යං පනෙතං පච්ඡිමං අනාවරණඤාණං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණන්ති ඤාණද්වයං, තං අත්ථතො අභින්නං. එකමෙව හි තං ඤාණං විසයපවත්තිමුඛෙන අඤ්ඤෙහි අසාධාරණභාවදස්සනත්ථං ද්විධා කත්වා වුත්තං. අනවසෙසසඞ්ඛතාසඞ්ඛතසම්මුතිධම්මාරම්මණතාය සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, තත්ථාවරණාභාවතො නිස්සඞ්ගචාරමුපාදාය ‘‘අනාවරණඤාණ’’න්තිපි වුත්තං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පරතො **බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ** (විසුද්ධි. 1.123 ආදයො) වක්ඛාම.

2. මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධාදිකෙ එසී ගවෙසීති මහෙසි, භගවා. තෙන **මහෙසිනා. වණ්ණයන්තොති** විවරන්තො විත්ථාරෙන්තො. **යථාභූතන්ති** අවිපරීතං. **සීලාදිභෙදනන්ති** සීලසමාධිපඤ්ඤාදිවිභාගං. **සුදුල්ලභන්ති** අට්ඨක්ඛණවජ්ජිතෙන නවමෙන ඛණෙන ලද්ධබ්බත්තා සුට්ඨු දුල්ලභං. **සීලාදිසඞ්ගහන්ති** සීලාදික්ඛන්ධත්තයසඞ්ගහං. අරියමග්ගො හි තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිතො සප්පදෙසත්තා නගරං විය රජ්ජෙන, න තයො ඛන්ධා අරියමග්ගෙන නිප්පදෙසත්තා. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘න ඛො, ආවුසො විසාඛ, අරියෙන අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන තයො ඛන්ධා සඞ්ගහිතා; තීහි ච ඛො, ආවුසො විසාඛ, ඛන්ධෙහි අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො සඞ්ගහිතො’’ති (ම. නි. 1.462). කිලෙසචොරෙහි අපරිපන්ථනීයතාය **ඛෙමං.** අන්තද්වයපරිවජ්ජනතො, මායාදිකායවඞ්කාදිප්පහානතො ච **උජුං.** සබ්බෙසං සංකිලෙසධම්මානං මාරණවසෙන ගමනතො පවත්තනතො, නිබ්බානස්ස මග්ගනතො, නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගිතබ්බතො ච **මග්ගං. විසුද්ධියාති** නිබ්බානාය, විසුද්ධිභාවාය වා, අරහත්තායාති අත්ථො.

යථාභූතං අජානන්තාති එවං සීලවිසුද්ධිආදිවිසුද්ධිපරම්පරාය අධිගන්තබ්බො එවරූපො එවංකිච්චකො එවමත්ථොති යාථාවතො අනවබුජ්ඣන්තා. සකලසංකිලෙසතො, සංසාරතො ච සුද්ධිං විමුත්තිං කාමෙන්ති පත්ථෙන්තීති **සුද්ධිකාමා. අපි**-සද්දො සම්භාවනෙ. තෙන න කෙවලං සීලමත්තෙන පරිතුට්ඨා, අථ ඛො විසුද්ධිකාමාපි සමානාති දස්සෙති. **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. භාවනාය යුත්තපයුත්තතාය **යොගිනො වායමන්තාපි** විසුද්ධිං උද්දිස්ස පයොගං පරක්කමං කරොන්තාපි උපායස්ස අනධිගතත්තා **විසුද්ධිං නාධිගච්ඡන්තීති** යොජනා. **තෙසන්ති** යොගීනං. කාමඤ්චායං විසුද්ධිමග්ගො සමන්තභද්දකත්තා සවනධාරණපරිචයාදිපසුතානං සබ්බෙසම්පි පාමොජ්ජකරො, යොගීනං පන සාතිසයං පමොදහෙතූති ආහ **‘‘තෙසං පාමොජ්ජකරණ’’**න්ති. බාහිරකනිකායන්තරලද්ධීහි අසම්මිස්සතාය සුට්ඨු විසුද්ධවිනිච්ඡයත්තා **සුවිසුද්ධවිනිච්ඡයං. මහාවිහාරවාසීනන්ති** අත්තනො අපස්සයභූතං නිකායං දස්සෙති . **දෙසනානයනිස්සිතන්ති** ධම්මසංවණ්ණනානයසන්නිස්සිතං. එත්ථ ච ‘‘තෙසං පාමොජ්ජකරණ’’න්තිආදිනා සබ්බසංකිලෙසමලවිසුද්ධතාය විසුද්ධිං නිබ්බානං පත්ථෙන්තානං යොගීනං එකංසෙන තදාවහත්තා පාමොජ්ජකරො ඤාණුත්තරෙහි සම්මාපටිපන්නෙහි අධිට්ඨිතත්තා සුට්ඨු සම්මා විසුද්ධවිනිච්ඡයො මහාවිහාරවාසීනං කථාමග්ගොති දස්සෙති. **සක්කච්චං මෙ භාසතො** සක්කච්චං නිසාමයථාති යොජෙතබ්බං.

එත්ථ ච ‘‘ඉමිස්සා දානි ගාථාය’’ති ඉමිනා විසුද්ධිමග්ගභාසනස්ස නිස්සයං, ‘‘කථිතාය මහෙසිනා’’ති ඉමිනා තස්ස පමාණභාවං, ‘‘යථාභූතං අත්ථං සීලාදිභෙදන’’න්ති ඉමිනා අවිපරීතපිණ්ඩත්ථං, ‘‘සුදුල්ලභං…පෙ…. යොගිනො’’ති ඉමිනා නිමිත්තං, **‘‘තෙසං පාමොජ්ජකරණ’’**න්ති ඉමිනා පයොජනං, ‘‘වණ්ණයන්තො අත්ථං, සුවිසුද්ධවිනිච්ඡයං මහාවිහාරවාසීනං දෙසනානයනිස්සිතං, සක්කච්ච’’න්ති ච ඉමිනා කරණප්පකාරං දස්සෙත්වා ‘‘විසුද්ධිකාමා සබ්බෙපි, නිසාමයථ සාධවො’’ති ඉමිනා තත්ථ සක්කච්චසවනෙ සාධුජනෙ නියොජෙති. සාධුකං සවනපටිබද්ධා හි සාසනසම්පත්ති.

3. වචනත්ථවිභාවනෙන පවෙදිතවිසුද්ධිමග්ගසාමඤ්ඤත්ථස්ස විසුද්ධිමග්ගකථා වුච්චමානා අභිරුචිං උප්පාදෙතීති පදත්ථතො විසුද්ධිමග්ගං විභාවෙතුං **"තත්ථ විසුද්ධී"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **තත්ථාති** යදිදං "විසුද්ධිමග්ගං භාසිස්ස"න්ති එත්ථ විසුද්ධිමග්ගපදං වුත්තං, තත්ථ. **සබ්බමලවිරහිතන්ති** සබ්බෙහි රාගාදිමලෙහි, සබ්බෙහි සංකිලෙසමලෙහි ච විරහිතං විවිත්තං. තතො එව **අච්චන්තපරිසුද්ධං,** සබ්බදා සබ්බථා ච විසුද්ධන්ති අත්ථො. යථාවුත්තං විසුද්ධිං මග්ගති ගවෙසති අධිගච්ඡති එතෙනාති **විසුද්ධිමග්ගො**. තෙනාහ **"මග්ගොති අධිගමූපායො වුච්චතී"**ති. විසුද්ධිමග්ගොති ච නිප්පරියායෙන ලොකුත්තරමග්ගො වෙදිතබ්බො, තදුපායත්තා පන පුබ්බභාගමග්ගො, තන්නිස්සයො කථාපබන්ධො ච තථා වුච්චති.

ස්වායං විසුද්ධිමග්ගො සත්ථාරා දෙසනාවිලාසතො, වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයතො ච නානානයෙහි දෙසිතො, තෙසු අයමෙකො නයො ගහිතොති දස්සෙතුං **"සො පනාය"**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **කත්ථචීති** කිස්මිඤ්චි සුත්තෙ. **විපස්සනාමත්තවසෙනෙවාති** අවධාරණෙන සමථං නිවත්තෙති. සො හි තස්සා පටියොගී, න සීලාදි. මත්ත-සද්දෙන ච විසෙසනිවත්තිඅත්ථෙන සවිසෙසං සමාධිං නිවත්තෙති. සො උපචාරප්පනාභෙදො විපස්සනායානිකස්ස දෙසනාති කත්වා න සමාධිමත්තං. න හි ඛණිකසමාධිං විනා විපස්සනා සම්භවති. විපස්සනාති ච තිවිධාපි අනුපස්සනා වෙදිතබ්බා, න අනිච්චානුපස්සනාව. න හි අනිච්චදස්සනමත්තෙන සච්චාභිසමයො සම්භවති. යං පන ගාථායං අනිච්චලක්ඛණස්සෙව ගහණං කතං, තං යස්ස තදෙව සුට්ඨුතරං පාකටං හුත්වා උපට්ඨාති, තාදිසස්ස වසෙන. සොපි හි ඉතරං ලක්ඛණද්වයං විභූතතරං කත්වා සම්මසිත්වා විසෙසං අධිගච්ඡති, න අනිච්චලක්ඛණමෙව.

සබ්බෙ සඞ්ඛාරාති සබ්බෙ තෙභූමකසඞ්ඛාරා, තෙ හි සම්මසනීයා. **අනිච්චාති** න නිච්චා අද්ධුවා ඉත්තරා ඛණභඞ්ගුරාති. **පඤ්ඤායාති** විපස්සනාපඤ්ඤාය. **පස්සති** සම්මසති. **අථ** පච්ඡා උදයබ්බයඤාණාදීනං උප්පත්තියා උත්තරකාලං. **නිබ්බින්දති දුක්ඛෙති** තස්මිංයෙව අනිච්චාකාරතො දිට්ඨෙ "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා"ති වුත්තෙ තෙභූමකෙ ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතෙ දුක්ඛෙ නිබ්බින්දති නිබ්බිදාඤාණං පටිලභති. **එස මග්ගො විසුද්ධියාති** එස නිබ්බිදානුපස්සනාසඞ්ඛාතො විරාගාදීනං කාරණභූතො නිබ්බානස්ස අධිගමූපායො.

ඣානපඤ්ඤාවසෙනාති සමථවිපස්සනාවසෙන. **ඣානන්ති** චෙත්ථ විපස්සනාය පාදකභූතං ඣානං අධිප්පෙතං. **යම්හීති** යස්මිං පුග්ගලෙ. **ඣානඤ්ච පඤ්ඤා චාති** එත්ථායමත්ථො – යො පුග්ගලො ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා තං උස්සුක්කාපෙති. **ස වෙ නිබ්බානසන්තිකෙති** සො බ්‍යත්තං නිබ්බානස්ස සමීපෙ එකන්තතො නිබ්බානං අධිගච්ඡතීති.

කම්මන්ති මග්ගචෙතනා. සා හි අපචයගාමිතාය සත්තානං සුද්ධිං ආවහති. **විජ්ජාති** සම්මාදිට්ඨි. **සීලන්ති** සම්මාවාචාකම්මන්තා. **ජීවිතමුත්තමන්ති** සම්මාආජීවො. **ධම්මොති** අවසෙසා චත්තාරො අරියමග්ගධම්මා. අථ වා **කම්මන්ති** සම්මාකම්මන්තස්ස ගහණං. "යා චාවුසො විසාඛ, සම්මාදිට්ඨි, යො ච සම්මාසඞ්කප්පො, ඉමෙ ධම්මා පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ සඞ්ගහිතා"ති (ම. නි. 1.462) වචනතො. **විජ්ජාති** සම්මාදිට්ඨිසම්මාසඞ්කප්පානං ගහණං. **ධම්මොති** සමාධි "එවංධම්මා තෙ භගවන්තො අහෙසු"න්තිආදීසු (සං. නි. 5.378) විය. තග්ගහණෙනෙව "යො චාවුසො විසාඛ, සම්මාවායාමො, යා ච සම්මාසති, යො ච සම්මාසමාධි, ඉමෙ ධම්මා සමාධික්ඛන්ධෙ සඞ්ගහිතා"ති වචනතො සම්මාවායාමසතීනම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. **සීලන්ති** සම්මාවාචාජීවානං. **ජීවිතමුත්තමන්ති** එවරූපස්ස අරියපුග්ගලස්ස ජීවිතං උත්තමං ජීවිතන්ති එවමෙත්ථ අට්ඨඞ්ගිකො අරියමග්ගො වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

සීලාදිවසෙනාති සීලසමාධිපඤ්ඤාවීරියවසෙන. **සබ්බදාති** සමාදානතො පභුති සබ්බකාලං. **සීලසම්පන්නොති** චතුපාරිසුද්ධිසීලසම්පදාය සම්පන්නො සමන්නාගතො. **පඤ්ඤවාති** ලොකියලොකුත්තරාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **සුසමාහිතොති** තංසම්පයුත්තෙන සමාධිනා සුට්ඨු සමාහිතො. **ආරද්ධවීරියොති** අකුසලානං ධම්මානං පහානාය, කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදාය පග්ගහිතවීරියො. **පහිතත්තොති** නිබ්බානං පතිපෙසිතත්තතාය කායෙ ච ජීවිතෙ ච නිරපෙක්ඛචිත්තො. **ඔඝන්ති** කාමොඝාදිචතුබ්බිධම්පි ඔඝං, සංසාරමහොඝමෙව වා.

එකායනොති එකමග්ගො. මග්ගපරියායො හි ඉධ අයන-සද්දො, තස්මා එකපථභූතො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගො, න ද්වෙධාපථභූතොති අත්ථො. එකං වා නිබ්බානං අයති ගච්ඡතීති එකායනො, එකෙන වා ගණසඞ්ගණිකං පහාය විවෙකට්ඨෙන අයිතබ්බො පටිපජ්ජිතබ්බොති එකායනො, අයන්ති තෙනාති වා අයනො, එකස්ස සෙට්ඨස්ස භගවතො අයනොති එකායනො, තෙන උප්පාදිතත්තා, එකස්මිං වා ඉමස්මිංයෙව ධම්මවිනයෙ අයනොති එකායනො. **සත්තානං විසුද්ධියාති** රාගාදිමලෙහි, අභිජ්ඣාවිසමලොභාදිඋපක්කිලෙසෙහි ච සත්තානං විසුද්ධත්ථාය විසුජ්ඣනත්ථාය. **යදිදන්ති** නිපාතො, යෙ ඉමෙති අත්ථො. පුබ්බෙ සරණලක්ඛණෙන මග්ගට්ඨෙන ච මග්ගොති වුත්තස්සෙව කායාදිවිසයභෙදෙන චතුබ්බිධත්තා **"චත්තාරො සතිපට්ඨානා"**ති වුත්තං. **සම්මප්පධානාදීසූති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන අප්පමාදාභිරතිආදීනං සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො . අප්පමාදාභිරතිආදිවසෙනාපි හි කත්ථචි විසුද්ධිමග්ගො දෙසිතො. යථාහ –

> "අප්පමාදරතො භික්ඛු, පමාදෙ භයදස්සි වා;
> අභබ්බො පරිහානාය, නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙ"ති. (ධ. ප. 32);

4. **තත්‍රාති** තස්සං ගාථායං. උපරි වුච්චමානා ගාථාය විත්ථාරසංවණ්ණනා නිද්දෙසපටිනිද්දෙසට්ඨානියා, තතො සංඛිත්තතරා අත්ථවණ්ණනා උද්දෙසට්ඨානියාති ආහ **"අයං සඞ්ඛෙපවණ්ණනා"**ති. යථාඋද්දිට්ඨස්ස හි අත්ථස්ස නිද්දෙසපටිනිද්දෙසා සුකරා, සුබොධා ච හොන්තීති. **සීලෙ පතිට්ඨායාති** එත්ථ **සීලෙති** කුසලසීලෙ. යදිපි ''කතමෙ ච, ථපති, අකුසලා සීලා''තිආදීසු අකුසලා ධම්මාපි සීලන්ති ආගතා. වුච්චමානාය පන චිත්තපඤ්ඤාභාවනාය අධිට්ඨානායොග්‍යතාය කිරියසීලානම්පි අසම්භවො, කුතො ඉතරෙසන්ති කුසලසීලමෙවෙත්ථ අධිප්පෙතං. **සීලං පරිපූරයමානොතිආදීසු පරිපූරයමානොති** පරිපාලෙන්තො, පරිවඩ්ඪෙන්තො වා, සබ්බභාගෙහි සංවරන්තො , අවීතික්කමන්තො වාති අත්ථො. තථාභූතො හි තං අවිජහන්තො තත්ථ පතිට්ඨිතො නාම හොති. ''සීලෙ''ති හි ඉදං ආධාරෙ භුම්මං. **පතිට්ඨායාති** දුවිධා පතිට්ඨා නිස්සයූපනිස්සයභෙදතො. තත්ථ උපනිස්සයපතිට්ඨා ලොකියා, ඉතරා ලොකුත්තරා අභින්දිත්වා ගහණෙ. භින්දිත්වා පන ගහණෙ යථා ලොකියචිත්තුප්පාදෙසු සහජාතානං, පුරිමපච්ඡිමානඤ්ච වසෙන නිස්සයූපනිස්සයපතිට්ඨා සම්භවති, එවං ලොකුත්තරෙසු හෙට්ඨිමමග්ගඵලසීලවසෙන උපනිස්සයපතිට්ඨාපි සම්භවති. ''පතිට්ඨායා''ති ච පදස්ස යදා උපනිස්සයපතිට්ඨා අධිප්පෙතා, තදා ''සද්ධං උපනිස්සාය''තිආදීසු (පට්ඨා. 1.1.423) විය පුරිමකාලකිරියාවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. තෙනාහ ''පුබ්බෙව ඛො පනස්ස කායකම්මං වචීකම්මං ආජීවො සුපරිසුද්ධො හොතී''ති (ම. නි. 3.431). යදා පන නිස්සයපතිට්ඨා අධිප්පෙතා, තදා ''චක්ඛුඤ්ච පටිච්චා''තිආදීසු (ම. නි. 1.204; 3.421; සං. නි. 4.60) විය සමානකාලකිරියාවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සම්මාවාචාදයො හි අත්තනා සම්පයුත්තානං සම්මාදිට්ඨිආදීනං සහජාතවසෙනෙව නිස්සයපච්චයා හොන්තීති.

නරති නෙතීති **නරො,** පුරිසො. යථා හි පඨමපකතිභූතො සත්තො, ඉතරාය පකතියා සෙට්ඨට්ඨෙන පුරි උච්චෙ ඨානෙ සෙති පවත්තතීති ''පුරිසො''ති වුච්චති, එවං නයනට්ඨෙන ''නරො''ති වුච්චති. පුත්තභාතුභූතොපි හි පුග්ගලො මාතුජෙට්ඨභගිනීනං නෙතුට්ඨානෙ තිට්ඨති, පගෙව ඉතරො ඉතරාසං. නරෙන යොගතො, නරස්ස අයන්ති වා නාරී, ඉත්ථී. සාපි චෙත්ථ කාමං තණ්හාජටාවිජටනසමත්ථතා අත්ථි, පධානමෙව පන සත්තං දස්සෙන්තො ''නරො''ති ආහ යථා ''සත්ථා දෙවමනුස්සාන''න්ති (දී. නි. 1.157, 255). අට්ඨකථායං පන අවිභාගෙන පුග්ගලපරියායො අයන්ති දස්සෙතුං **"නරොති සත්තො"**ති වුත්තං. **සපඤ්ඤොති** විපාකභූතාය සහ පඤ්ඤාය පවත්තතීති සපඤ්ඤො. තාය හි ආදිතො පට්ඨාය සන්තානවසෙන බහුලං පවත්තමානාය අයං සත්තො සවිසෙසං ''සපඤ්ඤො''ති වත්තබ්බතං අරහති. විපාකපඤ්ඤාපි හි සන්තානවිසෙසනෙන භාවනාපඤ්ඤුප්පත්තියා උපනිස්සයො හොති අහෙතුකද්විහෙතුකානං තදභාවතො. සම්පජඤ්ඤසඞ්ඛාතාය ච තංතංකිච්චකාරිකාය පඤ්ඤාය වසෙන ''සපඤ්ඤො''ති වත්තුං වට්ටති. අට්ඨකථායං පන නිපක-සද්දෙන පාරිහාරිකපඤ්ඤා ගය්හතීති විපාකපඤ්ඤාවසෙනෙවෙත්ථ අත්ථො වුත්තො. **කම්මජතිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤායාති** කම්මජාය තිහෙතුකපටිසන්ධියං පඤ්ඤායාති එවං තිහෙතුක-සද්දො පටිසන්ධි-සද්දෙන සම්බන්ධිතබ්බො, න පඤ්ඤා-සද්දෙන. න හි පඤ්ඤා තිහෙතුකා අත්ථි. පටිසන්ධිතො පභුති පවත්තමානා පඤ්ඤා ''පටිසන්ධියං පඤ්ඤා''ති වුත්තා තංමූලකත්තා, න පටිසන්ධික්ඛණෙ පවත්තා එව.

චින්තෙති ආරම්මණං උපනිජ්ඣායතීති **චිත්තං,** සමාධි. සො හි සාතිසයං උපනිජ්ඣානකිච්චො. න හි විතක්කාදයො විනා සමාධිනා තමත්ථං සාධෙන්ති, සමාධි පන තෙහි විනාපි සාධෙතීති. පගුණබලවභාවාපාදනෙන පච්චයෙහි චිතං, තථා සන්තානං චිනොතීතිපි **චිත්තං,** සමාධි. පඨමජ්ඣානාදිවසෙන චිත්තවිචිත්තතාය, ඉද්ධිවිධාදිචිත්තකරණෙන ච සමාධි චිත්තන්ති විනාපි පරොපදෙසෙනස්ස චිත්තපරියායො ලබ්භතෙව. අට්ඨකථායං පන චිත්ත-සද්දො විඤ්ඤාණෙ නිරුළ්හොති කත්වා වුත්තං **"චිත්තසීසෙන හෙත්ථ සමාධි නිද්දිට්ඨො"**ති. යථාසභාවං පකාරෙහි ජානාතීති **පඤ්ඤා.** සා යදිපි කුසලාදිභෙදතො බහුවිධා. ''භාවය''න්ති පන වචනතො භාවෙතබ්බා ඉධාධිප්පෙතාති තං දස්සෙතුං **"විපස්සන"**න්ති වුත්තං. ''භාවය''න්ති ච ඉදං පච්චෙකං යොජෙතබ්බං ''චිත්තඤ්ච භාවයං, පඤ්ඤඤ්ච භාවය''න්ති. තයිදං ද්වයං කිං ලොකියං, උදාහු ලොකුත්තරන්ති? ලොකුත්තරන්ති දට්ඨබ්බං උක්කට්ඨනිද්දෙසතො. තං හි භාවයමානො අරියමග්ගක්ඛණෙ තණ්හාජටං සමුච්ඡෙදවසෙන විජටෙතීති වුච්චති, න ලොකියං. නානන්තරියභාවෙන පනෙත්ථ ලොකියාපි ගහිතාව හොන්ති ලොකියසමථවිපස්සනාය විනා තදභාවතො. සමථයානිකස්ස හි උපචාරප්පනාප්පභෙදං සමාධිං ඉතරස්ස ඛණිකසමාධිං, උභයෙසම්පි විමොක්ඛමුඛත්තයං විනා න කදාචිපි ලොකුත්තරාධිගමො සම්භවති. තෙනාහ **"සමාධිඤ්චෙව විපස්සනඤ්ච භාවයමානො"**ති. තත්ථ යදා ලොකියා සමථවිපස්සනා අධිප්පෙතා, තදා ''භාවය''න්ති ඉදං භාවනාකිරියාය හෙතුභාවකථනං, භාවනාහෙතූති අත්ථො. තංභාවනාහෙතුකා හි විජටනකිරියාති. යදා පන ලොකුත්තරා අධිප්පෙතා, තදා කෙවලං වත්තමානභාවනිද්දෙසො. තදුභයභාවනාසමකාලමෙව හි තණ්හාජටාවිජටනං.

"ආතාපී නිපකො"ති ඉදං යථාවුත්තභාවනාය උපකාරකධම්මකිත්තනං. කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තස්ස හි වීරියං සති සම්පජඤ්ඤන්ති ඉමෙ තයො ධම්මා බහූපකාරා. වීරියුපත්ථද්ධඤ්හි කම්මට්ඨානං සතිසම්පජඤ්ඤානුපාලිතං න පරිපතති, උපරි ච විසෙසං ආවහති. පතිට්ඨාසිද්ධියා චෙත්ථ සද්ධාසිද්ධි, සද්ධූපනිස්සයත්තා සීලස්ස, වීරියාදිසිද්ධියා ච. න හි සද්ධෙය්‍යවත්ථුං අසද්දහන්තස්ස යථාවුත්තවීරියාදයො සම්භවන්ති, තථා සමාධිපි. යථා හි හෙතුභාවතො වීරියාදීහි සද්ධාසිද්ධි, එවං ඵලභාවතො තෙහි සමාධිසිද්ධි. වීරියාදීසු හි සම්පජ්ජමානෙසු සමාධි සම්පන්නොව හොති අසමාහිතස්ස තදභාවතො. කථං පනෙත්ථ සතිසිද්ධි? නිපකග්ගහණතො. තික්ඛවිසදභාවප්පත්තා හි සති ''නෙපක්ක''න්ති වුච්චති. යථාහ ''පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගතො''ති. අට්ඨකථායං පන ''නෙපක්කං පඤ්ඤා''ති අයමත්ථො දස්සිතො. තග්ගහණෙනෙව සතිපි ගහිතාව හොති. න හි සතිවිරහිතා පඤ්ඤා අත්ථීති. අපරෙ පන ''සපඤ්ඤො''ති ඉමිනාව පාරිහාරිකපඤ්ඤාපි ගය්හතීති ''නිපකො''ති පදස්ස ''සතො''ති අත්ථං වදන්ති. යදිපි කිලෙසානං පහානං ආතාපනං, තං සම්මාදිට්ඨිආදීනම්පි අත්ථෙව. ආතප්පසද්දො විය පන ආතාපසද්දො වීරියෙයෙව

නිරුළ්හොති ආහ “**ආතාපීති වීරියවා**”ති. අථ වා පටිපක්ඛප්පහානෙ සම්පයුත්තධම්මානං අබ්භුස්සහනවසෙන පවත්තමානස්ස වීරියස්ස සාතිසයං තදාතාපනන්ති වීරියමෙව තථා වුච්චති, න අඤ්ඤෙ ධම්මා. **ආතාපීති** වායමීකාරො පසංසාය, අතිසයස්ස වා දීපකො. **වීරියවාති** වා-සද්දොපි තදත්ථො එව දට්ඨබ්බො. තෙන සම්මප්පධානසමඞ්ගිතා වුත්තා හොති. තෙනාහ “**කිලෙසානං ආතාපනපරිතාපනට්ඨෙනා**”ති. ආතාපනග්ගහණෙන චෙත්ථ ආරම්භ ධාතුමාහ ආදිතො වීරියාරම්භොති කත්වා, පරිතාපනග්ගහණෙන නික්කමපරක්කමධාතුයො සබ්බසො පටිපක්ඛතො නික්ඛන්තතං, උපරූපරි විසෙසප්පත්තිඤ්ච උපාදාය. නිපයති විසොසෙති පටිපක්ඛං, තතො වා අත්තානං නිපාති රක්ඛතීති **නිපකො,** සම්පජානො. කම්මට්ඨානස්ස පරිහරණෙ නියුත්තාති **පාරිහාරිකා.**

අභික්කමාදීනි සබ්බකිච්චානි සාත්ථකසම්පජඤ්ඤාදිවසෙන පරිච්ඡිජ්ජ නෙතීති **සබ්බකිච්චපරිණායිකා.** කම්මට්ඨානස්ස වා උග්ගහො පරිපුච්ඡා භාවනාරම්භො මනසිකාරවිධි, තත්ථ ච සක්කච්චකාරිතා සාතච්චකාරිතා සප්පායකාරිතා නිමිත්තකුසලතා පහිතත්තතා අන්තරාඅසඞ්කොචො ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා වීරියසමතාපාදනං වීරියසමතායොජනන්ති එවමාදීනං සබ්බෙසං කිච්චානං පරිණායිකා **සබ්බකිච්චපරිණායිකා. භයං ඉක්ඛතීති භික්ඛූති** සාධාරණතො භික්ඛුලක්ඛණකථනෙන පටිපත්තියාව භික්ඛුභාවො, න භික්ඛකභින්නපටධරාදිභාවෙනාති දස්සෙති. එවං හි කතකිච්චානං සාමණෙරාදීනං, පටිපන්නානඤ්ච අපබ්බජිතානම්පි සඞ්ගහො කතො හොති. ඉධ පන පටිපජ්ජනකවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. භින්දති පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙති වා **භික්ඛු. සො ඉමං විජටයෙති** යො නරො සප්පඤ්ඤො සීලෙ පතිට්ඨාය ආතාපී නිපකො චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයන්ති වුත්තො, සො භික්ඛු ඉමං තණ්හාජටං විජටයෙති සම්බන්ධො. ඉදානි තම්පි විජටනං වෙළුගුම්බවිජටනෙන උපමෙත්වා දස්සෙතුං ගාථාය යථාවුත්තෙ සීලාදිධම්මෙ “ඉමිනා ච සීලෙනා”තිආදිනා පච්චාමසති. තත්ථ යස්මා යොගාවචරසන්තානගතා නානාක්ඛණිකා මිස්සකා සීලාදිධම්මා ගාථාය ගහිතා, තස්මා තෙ එකච්චං ගණ්හන්තො “**ඡහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො**”ති ආහ. න හි තෙ ඡ ධම්මා එකස්මිං සන්තානෙ එකස්මිං ඛණෙ ලබ්භන්ති. යස්මා ච පුග්ගලාධිට්ඨානෙන ගාථා භාසිතා, තස්මා පුග්ගලාධිට්ඨානමෙව උපමං දස්සෙන්තො “**සෙය්‍යථාපි නාම පුරිසො**”තිආදිමාහ . තත්ථ **සුනිසිතන්ති** සුට්ඨු නිසිතං, අතිවිය තිඛිණන්ති අත්ථො. සත්ථස්ස නිසානසිලායං නිසිතතරභාවකරණං, බාහුබලෙන චස්ස උක්ඛිපනන්ති උභයම්පෙතං අත්ථාපන්නං කත්වා උපමා වුත්තාති තදුභයං උපමෙය්‍යො දස්සෙන්තො “**සමාධිසිලායං සුනිසිතං...පෙ.... පඤ්ඤාහත්ථෙන උක්ඛිපිත්වා**”ති ආහ. සමාධිගුණෙන හි පඤ්ඤාය තික්ඛභාවො. තෙනාහ භගවා “සමාහිතො යථාභූතං පජානාතී”ති (සං. නි. 3.5; 4.99; 5.1071; නෙත්ති. 40; මි. ප. 2.1.14). වීරියඤ්චස්සා උපත්ථම්භකං පග්ගණ්හනතො. **විජටෙය්‍යාති** විජටෙතුං සක්කුණෙය්‍ය. වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාය හි වත්තමානාය යොගාවචරො තණ්හාජටං විජටෙතුං සමත්ථො නාම. විජටනං චෙත්ථ සමුච්ඡෙදවසෙන පහානන්ති ආහ “**සඤ්ඡින්දෙය්‍ය සම්පදාලෙය්‍යා**”ති. දක්ඛිණං අරහතීති දක්ඛිණෙය්‍යො, අග්ගො ච සො දක්ඛිණෙය්‍යො චාති **අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො,** අග්ගා වා දක්ඛිණා අග්ගදක්ඛිණා, තං අරහතීති **අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො.**

5. **තත්‍රාති** තස්සං ගාථායං. **අයන්ති** “නරො”ති ච “භික්ඛූ”ති ච වුත්තො යොගාවචරො. පුන **තත්‍රාති** තස්සං පඤ්ඤායං. **අස්සාති** භික්ඛුනො. කත්තරි චෙතං සාමිවචනං, අනෙනාති අත්ථො. **කරණීයං නත්ථි** විසෙසාධානස්ස තිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤාය අභාවතො. තෙනාහ “**පුරිමකම්මානුභාවෙනෙව හිස්ස සා සිද්ධා**”ති. **තෙනාති** යොගිනා. භාවනායං සතතපවත්තිතවීරියතාය **සාතච්චකාරිනා. පඤ්ඤාවසෙනාති** යථාවුත්තනෙපක්කසඞ්ඛාතපඤ්ඤාවසෙන. යං කිඤ්චි කත්තබ්බං, තස්ස සබ්බස්ස සම්පජානවසෙනෙව කරණසීලො, තත්ථ වා සම්පජානකාරො එතස්ස අත්ථී, සම්පජානස්ස වා අසම්මොහස්ස කාරකො උප්පාදකොති සම්පජානකාරී, තෙන **සම්පජානකාරිනා. අත්‍රාති** අස්සං ගාථායං. සීලාදිසම්පාදනෙ වීරියස්ස තෙසං අඞ්ගභාවතො තං විසුං අග්ගහෙත්වා “**සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙනා**”ති වුත්තං.

“විසුද්ධිමග්ගං දස්සෙතී”ති අවිභාගතො දෙසනාය පිණ්ඩත්ථං වත්වා පුන තං විභාගතො දස්සෙතුං “**එත්තාවතා**”තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එත්තාවතාති** එත්තකාය දෙසනාය. **සික්ඛාති** සික්ඛිතබ්බට්ඨෙන සික්ඛා. සික්ඛනං චෙත්ථ ආසෙවනං දට්ඨබ්බං. සීලාදිධම්මෙහි සංවරණාදිවසෙන ආසෙවන්තො තෙ සික්ඛතීති වුච්චති. **සාසනන්ති** පටිපත්තිසාසනං. **උපනිස්සයො** බලවකාරණං. **වජ්ජනං** අනුපගමනං. **සෙවනා** භාවනා. **පටිපක්ඛොති** පහායකපටිපක්ඛො. යදිපි ගාථායං “සීලෙ”ති සාමඤ්ඤතො වුත්තං, න “අධිසීලෙ”ති. තං පන තණ්හාජටාවිජටනස්ස පතිට්ඨාභූතං අධිප්පෙතන්ති ආහ “**සීලෙන අධිසීලසික්ඛා පකාසිතා**”ති. භවගාමි හි සීලං සීලමෙව, විභවගාමි සීලං අධිසීලසික්ඛා. සාමඤ්ඤජොතනා හි විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති. එස නයො සෙසසික්ඛාසුපි.

සීලෙනාති අධිසීලසික්ඛාභූතෙන සීලෙන. තං හි අනඤ්ඤසාධාරණතාය සාසනස්ස ආදිකල්‍යාණතං පකාසෙති, න යමනියමාදිමත්තං. තෙන වුත්තං “**සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං, සබ්බපාපස්ස අකරණ**”න්ති ච. **කුසලානන්ති** මග්ගකුසලානං. **කුසලානන්ති** වා අනවජ්ජානං. තෙන අරියඵලධම්මානම්පි සඞ්ගහො සිද්ධො හොති. **සබ්බපාපස්ස අකරණන්ති** සබ්බස්සාපි සාවජ්ජස්ස අකිරියා අනජ්ඣාපජ්ජනං. එතෙන චාරිත්තවාරිත්තභෙදස්ස සබ්බස්ස සීලස්ස ගහණං කතං හොති. කත්තබ්බාකරණම්පි හි සාවජ්ජමෙවාති. **ආදිවචනතොති** ගාථායං වුත්තසමාධිපඤ්ඤානං ආදිම්හි වචනතො. ආදිභාවො චස්ස තම්මූලකත්තා උත්තරිමනුස්සධම්මානං. ආදීනං වා වචනං ආදිවචනං. ආදිසද්දෙන චෙත්ථ “සීලං සමාධි පඤ්ඤා ච, විමුත්ති ච අනුත්තරා”ති (දී. නි. 2.186) එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. සීලස්ස විසුද්ධත්තා විප්පටිසාරාදිහෙතූනං දූරීකරණතො අවිප්පටිසාරාදිගුණාවහං. “අවිප්පටිසාරාදිගුණාවහත්තා”ති එතෙන න කෙවලං සීලස්ස කල්‍යාණතාව විභාවිතා, අථ ඛො ආදිභාවොපීති දට්ඨබ්බං. තථා හිස්ස **සුත්තෙ** (පරි. 366) අවිප්පටිසාරාදීනං විමුත්තිඤාණපරියොසානානං පරම්පරපච්චයතා වුත්තා. **සමාධිනාති** අධිචිත්තසික්ඛාභූතෙන සමාධිනා. සකලං සාසනං

සඞ්ගහෙත්වා පවත්තාය ගාථාය ආදිපදෙන ආදිම්හි පටිපජ්ජිතබ්බස්ස සීලස්ස, තතියපදෙන පරියොසානෙ පටිපජ්ජිතබ්බාය පඤ්ඤාය ගහිතත්තා මජ්ඣෙ පටිපජ්ජිතබ්බො සමාධි පාරිසෙසතො දුතියපදෙන ගය්හතීති **"කුසලස්ස උපසම්පදාතිආදිවචනතො හි සමාධි සාසනස්ස මජ්ඣෙ"**ති වුත්තං, න කුසලසද්දස්ස සමාධිපරියායත්තා. පුබ්බූපනිස්සයවතො හි සමාහිතතාදිඅට්ඨඞ්ගසමන්නාගමෙන අභිනීහාරක්ඛමතා සමාධිස්ස ඉද්ධිවිධාදිගුණාවහත්තං, අග්ගමග්ගපඤ්ඤාය අධිගතාය යදත්ථං පබ්බජති, තං පරියොසිතන්ති **පඤ්ඤා සාසනස්ස පරියොසානං**. තෙනාහ භගවා ''සික්ඛානිසංසමිදං, භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති සද්ධාධිපතෙය්‍යං පඤ්ඤුත්තරං විමුත්තිසාර''න්ති (අ. නි. 4.245). සකං චිත්තං සචිත්තං, සචිත්තස්ස සබ්බසො කිලෙසානං සමුච්ඡින්දනෙන විසොධනං **සචිත්තපරියොදාපනං**. එවං පන පඤ්ඤාකිච්චෙ මත්ථකප්පත්තෙ උත්තරි කරණීයාභාවතො සාසනස්ස පඤ්ඤුත්තරතා වෙදිතබ්බා. **තාදිභාවාවහනතොති** යාදිසො ඉට්ඨෙසු, ලාභාදීසු ච අනුනයාභාවතො, තාදිසො අනිට්ඨෙසු, අලාභාදීසු ච පටිඝාභාවතො. තතො එව වා යාදිසො අනාපාථගතෙසු ඉට්ඨානිට්ඨෙසු, තාදිසො ආපාථගතෙසුපීති **තාදී**. තස්ස භාවො **තාදිභාවො,** තස්ස ආවහනතො. **වාතෙනාති** වාතහෙතු. **න සමීරතීති** න චලති. **න සමිඤ්ජන්තීති** න එන්දන්ති, කුතො චලනන්ති අධිප්පායො.

තථාති යථා සීලාදයො අධිසීලසික්ඛාදීනං පකාසකා, තථා තෙවිජ්ජතාදීනං උපනිස්සයස්සාති තෙසං පකාසනාකාරූපසංහාරත්ථො තථා-සද්දො. යස්මා සීලං විසුජ්ඣමානං සතිසම්පජඤ්ඤබලෙන, කම්මස්සකතඤාණබලෙන ච සංකිලෙසමලතො විසුජ්ඣති පාරිපූරිඤ්ච ගච්ඡති, තස්මා සීලසම්පදා සිජ්ඣමානා උපනිස්සයසම්පත්තිභාවෙන සතිබලං, ඤාණබලඤ්ච පච්චුපට්ඨපෙතීති තස්සා විජ්ජත්තයූපනිස්සයතා වෙදිතබ්බා සභාගහෙතුසම්පාදනතො. සතිනෙපක්කෙන හි පුබ්බෙනිවාසවිජ්ජාසිද්ධි, සම්පජඤ්ඤෙන සබ්බකිච්චෙසු සුදිට්ඨකාරිතාපරිචයෙන චුතූපපාතඤාණානුබන්ධාය දුතියවිජ්ජාසිද්ධි, වීතික්කමාභාවෙන සංකිලෙසප්පහානසබ්භාවතො විවට්ටූපනිස්සයතාවසෙන අජ්ඣාසයසුද්ධියා තතියවිජ්ජාසිද්ධි. පුරෙතරං සිද්ධානං සමාධිපඤ්ඤානං පාරිපූරිං විනා සීලස්ස ආසවක්ඛයඤාණූපනිස්සයතා සුක්ඛවිපස්සකඛීණාසවෙහි දීපෙතබ්බා. සමාධිපඤ්ඤා විය අභිඤ්ඤාපටිසම්භිදානං සීලං න සභාගහෙතූති කත්වා වුත්තං **"න තතො පර"**න්ති. ''සමාහිතො යථාභූතං පජානාතී''ති (සං. නි. 3.5; 4.99; නෙත්ති. 40; මි. ප. 2.1.14) වචනතො සමාධිසම්පදා ඡළභිඤ්ඤතාය උපනිස්සයො. පඤ්ඤා විය පටිසම්භිදානං සමාධි න සභාගහෙතූති වුත්තං **"න තතො පර"**න්ති. ''යොගා වෙ ජායතෙ භූරී''ති (ධ. ප. 282) වචනතො පුබ්බයොගෙන, ගරුවාසදෙසභාසාකොසල්ලඋග්ගහපරිපුච්ඡාදීහි ච පරිභාවිතා පඤ්ඤාසම්පත්ති පටිසම්භිදාපභෙදස්ස උපනිස්සයො පච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධියොපි පඤ්ඤාසම්පත්තිසන්නිස්සයාති පඤ්ඤාය අනධිගන්තබ්බස්ස විසෙසස්ස අභාවතො, තස්සා ච පටිසම්භිදාපභෙදස්ස එකන්තිකකාරණතො හෙට්ඨා විය ''න තතො පර''න්ති අවත්වා **"න අඤ්ඤෙන කාරණෙනා"**ති වුත්තං.

එත්ථ ච ''සීලසම්පත්තිඤ්හි නිස්සායා''ති වුත්තත්තා යස්ස සමාධිවිජම්භනභූතා අනවසෙසා ඡ අභිඤ්ඤා න ඉජ්ඣන්ති, තස්ස උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන න සමාධිසම්පදා අත්ථීති. සතිපි විජ්ජානං අභිඤ්ඤෙකදෙසභාවෙ සීලසම්පත්තිසමුදාගතා එව තිස්සො විජ්ජා ගහිතා. යථා හි පඤ්ඤාසම්පත්තිසමුදාගතා චතස්සො පටිසම්භිදා උපනිස්සයසම්පන්නස්ස මග්ගෙනෙව ඉජ්ඣන්ති, මග්ගක්ඛණෙ එව තාසං පටිලභිතබ්බතො, එවං සීලසම්පත්තිසමුදාගතා තිස්සො විජ්ජා සමාධිසම්පත්තිසමුදාගතා ච ඡ අභිඤ්ඤා උපනිස්සයසම්පන්නස්ස මග්ගෙනෙව ඉජ්ඣන්තීති මග්ගාධිගමෙනෙව තාසං අධිගමො වෙදිතබ්බො. පච්චෙකබුද්ධානං, සම්මාසම්බුද්ධානඤ්ච පච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධිසමධිගමසදිසා හි ඉමෙසං අරියානං ඉමෙ විසෙසාධිගමාති. විනයසුත්තාභිධම්මෙසු සම්මාපටිපත්තියා තෙවිජ්ජතාදීනං උපනිස්සයතාපි යථාවුත්තවිධිනා වෙදිතබ්බා.

සම්පන්නසීලස්ස කාමසෙවනාභාවතො සීලෙන පඨමන්තවිවජ්ජනං වුත්තං. යෙභුය්‍යෙන හි සත්තා කාමහෙතු පාණාතිපාතාදිවසෙනාපි අසුද්ධපයොගා හොන්ති. ඣානසුඛලාභිනො කායකිලමථස්ස සම්භවො එව නත්ථීති සමාධිනා දුතියන්තවිවජ්ජනං වුත්තං ඣානසමුට්ඨානපණීතරූපඵුට්ඨකායත්තා. **පඤ්ඤායාති** මග්ගපඤ්ඤාය. උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන හි එකංසතො අරියමග්ගොව මජ්ඣිමා පටිපත්ති නාම. එවං සන්තෙපි ලොකියපඤ්ඤාවසෙනපි අන්තද්වයවිවජ්ජනං විභාවෙතබ්බං.

සීලං තංසමඞ්ගිනො කාමසුගතීසුයෙව නිබ්බත්තාපනතො චතූහි අපායෙහි විමුත්තියා කාරණන්ති ආහ **"සීලෙන අපායසමතික්කමනුපායො පකාසිතො හොතී"**ති. න හි පාණාතිපාතාදිපටිවිරති දුග්ගතිපරිකිලෙසං ආවහති. සමාධි තංසමඞ්ගිනො මහග්ගතභූමියංයෙව නිබ්බත්තාපනෙන සකලකාමභවතො විමොචෙතීති වුත්තං **"සමාධිනා කාමධාතුසමතික්කමනුපායො පකාසිතො හොතී"**ති. න හි කාමාවචරකම්මස්ස අනුබලප්පදායීනං කාමච්ඡන්දාදීනං වික්ඛම්භකං ඣානං කාමධාතුපරිකිලෙසාවහං හොති. න චෙත්ථ උපචාරජ්ඣානං නිදස්සෙතබ්බං, අප්පනාසමාධිස්ස අධිප්පෙතත්තා. නාපි ''සීලෙනෙව අතික්කමිතබ්බස්ස අපායභවස්ස සමාධිනා අතික්කමිතබ්බතා''ති වචනොකාසො. සුගතිභවම්පි අතික්කමන්තස්ස දුග්ගතිසමතික්කමනෙ කා කථාති. **සබ්බභවසමතික්කමනුපායොති** කාමභවාදීනං නවන්නම්පි භවානං සමතික්කමනුපායො සීලසමාධීහි අතික්කන්තාපි භවා අනතික්කන්තා එව, කාරණස්ස අපහීනත්තා. පඤ්ඤාය පනස්ස සුප්පහීනත්තා තෙ සමතික්කන්තා එව.

තදඞ්ගප්පහානවසෙනාති දීපාලොකෙනෙව තමස්ස පුඤ්ඤකිරියවත්ථුගතෙන තෙන තෙන කුසලඞ්ගෙන තස්ස තස්ස අකුසලඞ්ගස්ස පහානවසෙන. **සමාධිනා වික්ඛම්භනප්පහානවසෙනාති** උපචාරප්පනාභෙදෙන සමාධිනා

පවත්තිනිවාරණෙන ඝටප්පහාරෙනෙව ජලතලෙ සෙවාලස්ස තෙසං තෙසං නීවරණාදිධම්මානං පහානවසෙන. **පඤ්ඤායාති** අරියමග්ගපඤ්ඤාය. **සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙනාති** චතුන්නං අරියමග්ගානං භාවිතත්තා තංතංමග්ගවතො අත්තනො සන්තානෙ ''දිට්ඨිගතානං පහානායා''තිආදිනා (ධ. ස. 277) වුත්තස්ස සමුදයපක්ඛියස්ස කිලෙසගණස්ස අච්චන්තං අප්පවත්තිසඞ්ඛාතසමුච්ඡින්දනප්පහානවසෙන.

කිලෙසානං වීතික්කමපටිපක්ඛොති සංකිලෙසධම්මානං, කම්මකිලෙසානං වා යො කායවචීද්වාරෙසු වීතික්කමො අජ්ඣාචාරො, තස්ස පටිපක්ඛො **සීලෙන පකාසිතො හොති,** අවීතික්කමසභාවත්තා සීලස්ස. ඔකාසාදානවසෙන කිලෙසානං චිත්තෙ කුසලප්පවත්තිං පරියාදියිත්වා උට්ඨානං **පරියුට්ඨානං.** තං සමාධි වික්ඛම්භෙතීති ආහ **''සමාධිනා පරියුට්ඨානපටිපක්ඛො පකාසිතො හොතී''**ති, සමාධිස්ස පරියුට්ඨානප්පහායකත්තා. අප්පහීනභාවෙන සන්තානෙ අනු අනු සයනතො කාරණලාභෙ උප්පත්තිරහා **අනුසයා,** තෙ පන අනුරූපං කාරණං ලද්ධා උප්පජ්ජනාරහා ථාමගතා කාමරාගාදයො සත්ත කිලෙසා වෙදිතබ්බා. තෙ අරියමග්ගපඤ්ඤාය සබ්බසො පහීයන්තීති ආහ **''පඤ්ඤාය අනුසයපටිපක්ඛො පකාසිතො හොතී''**ති.

කායදුච්චරිතාදි දුට්ඨු චරිතං, කිලෙසෙහි වා දූසිතං චරිතන්ති **දුච්චරිතං,** තමෙව යත්ථ උප්පන්නං, තං සන්තානං සංකිලෙසෙති විබාධති, උපතාපෙති වාති **සංකිලෙසො,** තස්ස විසොධනං සීලෙන තදඞ්ගවසෙන පහානං වීතික්කමපටිපක්ඛත්තා සීලස්ස. තණ්හාසංකිලෙසස්ස විසොධනං වික්ඛම්භනවසෙන පහානං පරියුට්ඨානපටිපක්ඛත්තා සමාධිස්ස, තණ්හාය වස්ස උජුවිපච්චනිකභාවතො. දිට්ඨිසංකිලෙසස්ස විසොධනං සමුච්ඡෙදවසෙන පහානං අනුසයපටිපක්ඛත්තා පඤ්ඤාය, දිට්ඨිගතානඤ්ච අයාථාවගාහීනං යාථාවගාහිනියා පඤ්ඤාය උජුවිපච්චනිකභාවතො.

කාරණන්ති උපනිස්සයපච්චයො. **සීලෙසු පරිපූරකාරී**ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතත්තා ආදිබ්‍රහ්මචරියකානං පාරාජිකසඞ්ඝාදිසෙසසඞ්ඛාතානං මහාසීලසික්ඛාපදානං අවීතික්කමනතො බුද්ධානුබුද්ධකානං ආපජ්ජනෙ සහසාව තෙහි වුට්ඨානෙන සීලෙසු යං කත්තබ්බං, තං පරිපූරං සමත්ථං කරොතීති **සීලෙසු පරිපූරකාරී. තථා සකදාගාමී**ති ''සීලෙසු පරිපූරකාරී''ති එතං උපසංහරති තථා-සද්දෙන. එතෙ හි ද්වෙ අරියා සමාධිපාරිපන්ථිකානං කාමරාගබ්‍යාපාදානං පඤ්ඤාපාරිපන්ථිකස්ස සච්චපටිච්ඡාදකමොහස්ස සබ්බසො අසමූහතත්තා සමාධිං, පඤ්ඤඤ්ච භාවෙන්තාපි සමාධිපඤ්ඤාසු යං කත්තබ්බං, තං මත්තසො පමාණෙන පදෙසමත්තමෙව කරොන්තීති සමාධිස්මිං, පඤ්ඤාය ච මත්තසො කාරිනො ''සීලෙසු පරිපූරකාරිනො''ඉච්චෙව වුච්චන්ති. අනාගාමී පන කාමරාගබ්‍යාපාදානං සමුච්ඡින්නත්තා **සමාධිස්මිං පරිපූරකාරී**. අරහා සබ්බසො සම්මොහස්ස සුසමූහතත්තා **පඤ්ඤාය පරිපූරකාරී**.

වුත්තං හෙතං භගවතා (අ. නි. 3.87) –

> ''ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලෙසු පරිපූරකාරී හොති, සමාධිස්මිං මත්තසො කාරී, පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී. සො යානි තානි ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි, තානි ආපජ්ජතිපි වුට්ඨාතිපි. තං කිස්ස හෙතු? න හි මෙත්ථ, භික්ඛවෙ, අභබ්බතා වුත්තා. යානි ච ඛො තානි සික්ඛාපදානි ආදිබ්‍රහ්මචරියකානි බ්‍රහ්මචරියසාරුප්පානි, තත්ථ ධුවසීලො ච හොති ඨිතසීලො ච, සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු. සො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායණො. ඉධ පන, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලෙසු… පෙ…. සො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රාගදොසමොහානං තනුත්තා සකදාගාමී හොති. සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති. ඉධ පන, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලෙසු පරිපූරකාරී හොති, සමාධිස්මිං පරිපූරකාරී, පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී. සො යානි තානි…පෙ…. සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු. සො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං…පෙ…. අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. ඉධ පන, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලෙසු පරිපූරකාරී හොති, සමාධිස්මිං පරිපූරකාරී, පඤ්ඤාය පරිපූරකාරී. සො යානි තානි ඛුද්දානුඛුද්දකානි…පෙ…. සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු. සො ආසවානං ඛයා…පෙ…. උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති.

''කථ''න්ති පුච්ඡිත්වා සික්ඛාදිකෙ විභජිත්වා වුත්තමෙවත්ථං නිගමෙතුං **''එව''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අඤ්ඤෙ චාති** තයො විවෙකා, තීණි කුසලමූලානි, තීණි විමොක්ඛමුඛානි, තීණි ඉන්ද්‍රියානීති එවමාදයො, සික්ඛත්තිකාදීහි අඤ්ඤෙ ච ගුණත්තිකා. **එවරූපාති** යාදිසකා සික්ඛත්තිකාදයො ඉධ සීලාදීහි පකාසිතා හොන්ති, එදිසා.

එත්ථ හි විවට්ටසන්නිස්සිතස්ස සීලස්ස ඉධාධිප්පෙතත්තා සීලෙන කායවිවෙකො පකාසිතො හොති, සමාධිනා චිත්තවිවෙකො, පඤ්ඤාය උපධිවිවෙකො. තථා සීලෙන අදොසො කුසලමූලං පකාසිතං හොති, තිතික්ඛප්පධානතාය, අපරූපඝාතසභාවතාය ච සීලස්ස. සමාධිනා අලොභො කුසලමූලං, ලොභපටිපක්ඛතො, අලොභපධානතාය ච සමාධිස්ස. පඤ්ඤාය පන අමොහොයෙව. සීලෙන ච අනිමිත්තවිමොක්ඛමුඛං පකාසිතං හොති. අදොසප්පධානං හි සීලසම්පදං නිස්සාය දොසෙ ආදීනවදස්සිනො අනිච්චානුපස්සනා සුඛෙනෙව ඉජ්ඣති, අනිච්චානුපස්සනා ච අනිමිත්තවිමොක්ඛමුඛං. සමාධිනා අප්පණිහිතවිමොක්ඛමුඛං. පඤ්ඤාය සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛං. අලොභප්පධානං හි කාමනිස්සරණං සමාධිසම්පදං නිස්සාය කාමෙසු ආදීනවදස්සිනො දුක්ඛානුපස්සනා සුඛෙනෙව ඉජ්ඣති, දුක්ඛානුපස්සනා ච අප්පණිහිතවිමොක්ඛමුඛං. පඤ්ඤාසම්පදං නිස්සාය අනත්තානුපස්සනා සුඛෙනෙව ඉජ්ඣති, අනත්තානුපස්සනා ච සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛං. තථා සීලෙන අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං පකාසිතං හොති. තං හි සීලෙසු පරිපූරකාරිනො අට්ඨමකස්ස ඉන්ද්‍රියං. සමාධිනා අඤ්ඤින්ද්‍රියං. තං හි උක්කංසගතං සමාධිස්මිං පරිපූරකාරිනො

අනාගාමිනො, අග්ගමග්ගට්ඨස්ස ච ඉන්ද්‍රියං. පඤ්ඤාය අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං පකාසිතං හොති. තදුප්පත්තියා හි අරහා පඤ්ඤාය පරිපූරකාරීති. ඉමිනා නයෙන අඤ්ඤෙ ච එවරූපා ගුණත්තිකා සීලාදීහි පකාසෙතබ්බා.

1. සීලනිද්දෙසවණ්ණනා

සීලසරූපාදිකථාවණ්ණනා

6. **එවන්ති** වුත්තප්පකාරෙන. **අනෙකගුණසඞ්ගාහකෙනාති** අධිසීලසික්ඛාදීනං, අඤ්ඤෙසඤ්ච අනෙකෙසං ගුණානං සඞ්ගාහකෙන. **සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙනාති** ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’තිආදීසු (ධ. ප. 277; ථෙරගා. 676; නෙත්ති. 5) විය විපස්සනාමත්තාදිමුඛෙන සඞ්ඛෙපතො අදෙසෙත්වා සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන දෙසිතොපි, සත්තතිංසායපි වා බොධිපක්ඛියධම්මානං විසුද්ධිමග්ගන්තොගධත්තා තත්ථ සීලසමාධිපඤ්ඤා මුඛං පමුඛං කත්වා දෙසිතොපි. එතෙන සීලසමාධිපඤ්ඤාසු අවසෙසබොධිපක්ඛියධම්මානං සභාවතො, උපකාරතො ච අන්තොගධභාවො දීපිතොති වෙදිතබ්බං. අතිසඞ්ඛෙපදෙසිතොයෙව හොති සභාවවිභාගාදිතො අවිභාවිතත්තා. **නාලන්ති** න පරියත්තං න සමත්ථං. **සබ්බෙසන්ති** නාතිසඞ්ඛෙපනාතිවිත්ථාරරුචීනම්පි, විපඤ්චිතඤ්ඤුනෙය්‍යානම්පි වා. සඞ්ඛෙපදෙසනා හි සංඛිත්තරුචීනං, උග්ඝටිතඤ්ඤූනංයෙව ච උපකාරාය හොති, න පනිතරෙසං. **අස්ස** විසුද්ධිමග්ගස්ස. පුච්ඡනට්ඨෙන පඤ්හා, කිරියා කරණං කම්මං, පඤ්හාව කම්මං **පඤ්හාකම්මං,** පුච්ඡනපයොගො.

කිං සීලන්ති සරූපපුච්ඡා. **කෙනට්ඨෙන සීලන්ති** කෙන අත්ථෙන සීලන්ති වුච්චති, ‘‘සීල’’න්ති පදං කං අභිධෙය්‍යං නිස්සාය පවත්තන්ති අත්ථො. තයිදං සීලං සභාවතො, කිච්චතො, උපට්ඨානාකාරතො, ආසන්නකාරණතො ච කථං ජානිතබ්බන්ති ආහ **‘‘කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානී’’**ති. පටිපත්ති නාම දිට්ඨානිසංසෙ එව හොතීති ආහ **‘‘කිමානිසංස’’**න්ති. **කතිවිධන්ති** පභෙදපුච්ඡා. විභාගවන්තානං හි සභාවවිභාවනං විභාගදස්සනමුඛෙනෙව හොතීති. **වොදානං** විසුද්ධි. සා ච සංකිලෙසමලවිමුත්ති. තං ඉච්ඡන්තෙන යස්මා උපායකොසල්ලත්ථිනා අනුපායකොසල්ලං විය සංකිලෙසො ජානිතබ්බොති ආහ **‘‘කො චස්ස සංකිලෙසො’’**ති.

තත්‍රාති තස්මිං, තස්ස වා පඤ්හාකම්මස්ස. **විස්සජ්ජනන්ති** විවරණං. පුච්ඡිතො හි අත්ථො අවිභාවිතත්තා නිගූළ්හො මුට්ඨියං කතො විය තිට්ඨති. තස්ස විවරණං විස්සජ්ජනං විභූතභාවකාරණතො. **පාණාතිපාතාදීහීති** එත්ථ **පාණොති** වොහාරතො සත්තො, පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං. තස්ස සරසෙනෙව පතනසභාවස්ස අන්තරෙ එව අතිව පාතනං **අතිපාතො,** සණිකං පතිතුං අදත්වා සීඝං පාතනන්ති අත්ථො, අතික්කම්ම වා සත්ථාදීහි අභිභවිත්වා පාතනං අතිපාතො, පාණඝාතො. **ආදිසද්දෙන** අදින්නාදානාදිං සඞ්ගණ්හාති. තෙහි පාණාතිපාතාදීහි දුස්සීල්‍යකම්මෙහි. **විරමන්තස්සාති** සමාදානවිරතිවසෙන, සම්පත්තවිරතිවසෙන ච ඔරමන්තස්ස. **වත්තපටිපත්තින්ති** උපජ්ඣායවත්තාදිවත්තකරණං. **චෙතනාදයො ධම්මාති** සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං පාළිවසෙන විභජිත්වා දස්සෙතුං **‘‘වුත්තඤ්හෙත’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ චෙතයතීති **චෙතනා,** අත්තනා සම්පයුත්තධම්මෙහි සද්ධිං ආරම්මණෙ අභිසන්දහතීති අත්ථො. චෙතනාය අනුකූලවසෙනෙව හි තංසම්පයුත්තා ධම්මා ආරම්මණෙ පවත්තන්ති. චෙතනා කාමං කුසලත්තිකසාධාරණා, ඉධ පන සීලචෙතනා අධිප්පෙතාති කත්වා ‘‘කුසලා’’ති වෙදිතබ්බා. චෙතසි නියුත්තං **චෙතසිකං,** චිත්තසම්පයුත්තන්ති අත්ථො. චෙතනාය සතිපි චෙතසිකත්තෙ ‘‘චෙතනා සීල’’න්ති විසුං ගහිතත්තා තදඤ්ඤමෙව විරතිඅනභිජ්ඣාදිකං **චෙතසිකං සීලං** දට්ඨබ්බං ගොබලීබද්දඤායෙන. සංවරණං **සංවරො.** යථා අකුසලා ධම්මා චිත්තෙ න ඔතරන්ති, තථා පිදහනං. **අවීතික්කමො** වීතික්කමස්ස පටිපක්ඛභූතා අවීතික්කමවසෙන පවත්තචිත්තචෙතසිකා. තත්ථ **චෙතනා සීලං නාමාති**ආදි යථාවුත්තස්ස සුත්තපදස්ස විවරණං. **විරමන්තස්ස චෙතනාති** විරතිසම්පයුත්තං පධානභූතං චෙතනමාහ. **පූරෙන්තස්ස චෙතනාති** වත්තපටිපත්තිආයූහිනී. **විරමන්තස්ස විරතීති** විරතියා පධානභාවං ගහෙත්වා වුත්තං.

එත්ථ හි යදා ‘‘තිවිධා, භික්ඛවෙ, කායසඤ්චෙතනා කුසලං කායකම්ම’’න්තිආදි (කථා. 539) වචනතො පාණාතිපාතාදීනං පටිපක්ඛභූතා තබ්බිරතිවිසිට්ඨා චෙතනා තථාපවත්තා පධානභාවෙන පාණාතිපාතාදිපටිවිරතිසාධිකා හොති, තදා තංසම්පයුත්තා විරතිඅනභිජ්ඣාදයො ච චෙතනාපක්ඛිකා වා, අබ්බොහාරිකා වාති ඉමමත්ථං සන්ධාය චෙතනාසීලං වුත්තං. යදා පන පාණාතිපාතාදීහි සඞ්කොචං ආපජ්ජන්තස්ස තතො විරමණාකාරෙන පවත්තමානා චෙතනාවිසිට්ඨා විරති, අනභිජ්ඣාදයො ච තත්ථ තත්ථ පධානභාවෙන කිච්චසාධිකා හොන්ති, තදා තංසම්පයුත්තා චෙතනා විරතිආදිපක්ඛිකා වා හොති, අබ්බොහාරිකා වාති ඉමමත්ථං සන්ධාය චෙතසිකසීලං වුත්තං.

ඉදානි **සුත්තෙ** ආගතනයෙන කුසලකම්මපථවසෙන චෙතනාචෙතසිකසීලානි විභජිත්වා දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං. **පජහන්තස්සාති** සමාදානවසෙන ‘‘ඉතො පට්ඨාය න කරිස්සාමී’’ති සම්පත්තවත්ථුකානිපි අනජ්ඣාචරණෙන පජහන්තස්ස. **සත්ත කම්මපථචෙතනාති** පාණාතිපාතාදිපහානසාධිකා පටිපාටියා සත්ත කුසලකම්මපථචෙතනා. අභිජ්ඣාදිවසෙන යං පරදාරගමනාදි කරීයති, තස්ස පහායකා අනභිජ්ඣාදයො සීලන්ති ආහ **‘‘චෙතසිකං සීලං නාම අනභිජ්ඣා...පෙ.... සම්මාදිට්ඨීධම්මා’’**ති. යථා හි අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදවසෙන මිච්ඡාචාරපාණාතිපාතාදයො කරීයන්ති, එවං මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙනාපි තෙ පුත්තමුඛදස්සනාදිඅත්ථං කරීයන්ති. තෙසඤ්ච පජහනකා අනභිජ්ඣාදයොති. **පාතිමොක්ඛසංවරො** චාරිත්තවාරිත්තවිභාගං විනයපරියාපන්නං සික්ඛාපදසීලං. **සතිසංවරො** මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං ආරක්ඛා, සා ච තථාපවත්තා සතියෙව. **ඤාණසංවරො** පඤ්ඤා. **ඛන්තිසංවරො** අධිවාසනා, සා ච තථාපවත්තා අදොසපධානා ඛන්ධා, අදොසො එව වා. **වීරියසංවරො** කාමවිතක්කාදීනං විනොදනවසෙන පවත්තං වීරියං. පාතිමොක්ඛසංවරසතිසංවරාදීසු යං වත්තබ්බං, තං පරතො ආවි භවිස්සති.

සොතානීති තණ්හාදිට්ඨිඅවිජ්ජාදුච්චරිතඅවසිට්ඨකිලෙසසොතානි. ''සොතානං සංවරං බ්‍රූමී''ති වත්වා ''පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ''ති වචනෙන සොතානං සංවරො පිදහනං සමුච්ඡෙදනං ඤාණන්ති විඤ්ඤායති.

ඉදමත්ථිකතං මනසි කත්වා යෙන ඤාණෙන යොනිසො පච්චවෙක්ඛිත්වා පච්චයා පටිසෙවීයන්ති. තං **පච්චයපටිසෙවනම්පි** ඤාණසභාවත්තා **එත්ථෙව** ඤාණසංවරෙ එව **සමොධානං** සඞ්ගහං **ගච්ඡති**. ඛමති අධිවාසෙතීති **ඛමො. උප්පන්නන්**ති තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ ජාතං නිබ්බත්තං. **කාමවිතක්කන්**ති කාමූපසංහිතං විතක්කං. **නාධිවාසෙතී**ති චිත්තං ආරොපෙත්වා අබ්භන්තරෙ න වාසෙති. **ආජීවපාරිසුද්ධිපී**ති බුද්ධපටිකුට්ඨං මිච්ඡාජීවං පහාය අනවජ්ජෙන පච්චයපරියෙසනෙන සිජ්ඣනකං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලම්පි **එත්ථෙව** වීරියසංවරෙ එව සමොධානං ගච්ඡති වීරියසාධනත්තා. එත්ථ ච යථා ඤාණං තණ්හාදිසොතානං පවත්තිනිවාරණතො පිදහනට්ඨෙන සංවරණතො සංවරො ච, පරතො පවත්තනකගුණානං ආධාරාදිභාවතො සීලනට්ඨෙන සීලං , එවං ඛන්ති අනධිවාසනෙන උප්පජ්ජනකකිලෙසානං අධිවාසනෙන සංවරණතො සංවරො ච, ඛමනහෙතු උප්පජ්ජනකගුණානං ආධාරාදිභාවතො සීලනට්ඨෙන සීලං, වීරියං විනොදෙතබ්බානං පාපධම්මානං විනොදනෙන සංවරණතො සංවරො ච, විනොදනහෙතු උප්පජ්ජනකගුණානං ආධාරාදිභාවතො සීලනට්ඨෙන සීලන්ති වෙදිතබ්බං. යථා පන පාතිමොක්ඛසීලාදි තස්ස තස්ස පාපධම්මස්ස පවත්තිතුං අප්පදානවසෙන සංවරණං පිදහනං, තං උපාදාය සංවරො, එවං අසමාදින්නසීලස්ස ආගතවත්ථුතො විරමණම්පීති ආහ **''යා ච පාපභීරුකානං...පෙ.... සංවරසීලන්ති වෙදිතබ්බ''**න්ති. න වීතික්කමති එතෙනාති **අවීතික්කමො**. තථාපවත්තො කුසලචිත්තුප්පාදො.

7. අවසෙසෙසු පන පඤ්හෙසු. **සමාධානං** සණ්ඨපනං. දුස්සීල්‍යවසෙන හි පවත්තා කායකම්මාදයො සම්පති, ආයතිඤ්ච අහිතදුක්ඛාවහා, න සම්මා ඨපිතාති අසණ්ඨපිතා විප්පකිණ්ණා විසටා ච නාම හොන්ති, සුසීල්‍යවසෙන පන පවත්තා තබ්බිපරියායතො සණ්ඨපිතා අවිප්පකිණ්ණා අවිසටා ච නාම හොන්ති යථා තං ඔක්ඛිත්තචක්ඛුතා අබාහුප්පචාලනාදි. තෙනාහ **''කායකම්මාදීනං සුසීල්‍යවසෙන අවිප්පකිණ්ණතාති අත්ථො''**ති. එතෙන සමාධිකිච්චතො සීලනං විසෙසෙති. තස්ස හි සමාධානං සම්පයුත්තධම්මානං අවික්ඛෙපහෙතුතා. ඉදං කායකම්මාදීනං සණ්ඨපනං සංයමනං. **උපධාරණං** අධිට්ඨානං මූලභාවො. තථා හිස්ස ආදිචරණාදිභාවො වුත්තො. තෙන පථවීධාතුකිච්චතො සීලනං විසෙසිතං හොති. සා හි සහජාතරූපධම්මානං සන්ධාරණවසෙන පවත්තති. ඉදං පන අනවජ්ජධම්මානං මූලාධිට්ඨානභාවෙන. තෙනාහ **''කුසලානං ධම්මාන''**න්තිආදි. තත්ථ කුසලධම්මා නාම සපුබ්බභාගා මහග්ගතානුත්තරා ධම්මා. **අඤ්ඤෙ** පන ආචරියා. **සිරට්ඨොති** යථා සිරසි ඡින්නෙ සබ්බො අත්තභාවො විනස්සති, එවං සීලෙ භින්නෙ සබ්බං ගුණසරීරං විනස්සති. තස්මා තස්ස උත්තමඞ්ගට්ඨො **සීලට්ඨො**. ''සිරො සීස''න්ති වා වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන ''සීල''න්ති වුත්තන්ති අධිප්පායො. **සීතලට්ඨො** පරිළාහවූපසමනට්ඨො. තෙන ත-කාරස්ස ලොපං කත්වා නිරුත්තිනයෙනෙව ''සීල''න්ති වුත්තන්ති දස්සෙති. තථා හිදං පයොගසම්පාදිතං සබ්බකිලෙසපරිළාහවූපසමකරං හොති. **එවමාදිනාති ආදි**-සද්දෙන සයන්ති අකුසලා එතස්මිං සති අපචිට්ඨා හොන්තීති සීලං, සුපන්ති වා තෙන විහතුස්සාහානි සබ්බදුච්චරිතානීති සීලං, සබ්බෙසං වා කුසලධම්මානං පවෙසාරහසාලාති සීලන්ති එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

8. ''සීලනට්ඨෙන සීල''න්ති පුබ්බෙ සද්දත්ථුද්ධාරෙන පකාසිතොපි භාවත්ථො එවාති ආහ **''සීලනං ලක්ඛණං තස්සා''**ති. න හි තස්ස චෙතනාදිභෙදභින්නස්ස අනවසෙසතො සඞ්ගාහකො තතො අඤ්ඤො අත්ථො අත්ථි, යො ලක්ඛණභාවෙන වුච්චෙය්‍ය. නනු ච අනෙකභෙදසඞ්ගාහකං සාමඤ්ඤලක්ඛණං නාම සියා, න විසෙසලක්ඛණන්ති අනුයොගං මනසි කත්වා ආහ **''සනිදස්සනත්තං රූපස්ස, යථා භින්නස්සනෙකධා''**ති.

යථා හි නීලාදිවසෙන අනෙකභෙදභින්නස්සාපි රූපායතනස්ස සනිදස්සනත්තං විසෙසලක්ඛණං තදඤ්ඤධම්මාසාධාරණතො. න අනිච්චතාදි විය, රුප්පනං විය වා සාමඤ්ඤලක්ඛණං, එවම්ධාපි දට්ඨබ්බං. කිං පනෙතං සනිදස්සනත්තං නාම? දට්ඨබ්බතා චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරභාවො. තස්ස පන රූපායතනතො අනඤ්ඤත්තෙපි අඤ්ඤෙහි ධම්මෙහි රූපායතනං විසෙසෙතුං අඤ්ඤං විය කත්වා සහ නිදස්සනෙන **සනිදස්සනන්**ති වුච්චති. ධම්මසභාවසාමඤ්ඤෙන හි එකීභූතෙසු ධම්මෙසු යො නානත්තකරො සභාවො, සො අඤ්ඤං විය කත්වා උපචරිතුං යුත්තො. එවං හි අත්ථවිසෙසාවබොධො හොතීති. අථ වා ''සහ නිදස්සනෙනා''ති එත්ථ තබ්භාවත්ථො සහ-සද්දො යථා නන්දිරාගසහගතාති (සං. නි. 5.1081; මහාව. 14; පටි. ම. 2.30).

දුස්සීල්‍යවිද්ධංසනරසන්ති කායිකඅසංවරාදිභෙදස්ස දුස්සීල්‍යස්ස විධමනකිච්චං. **අනවජ්ජරසන්**ති අගාරය්හසම්පත්තිකං අගරහිතබ්බභාවෙන සම්පජ්ජනකං, අවජ්ජපටිපක්ඛභාවෙන වා සම්පජ්ජනකං. **ලක්ඛණාදීසූ**ති ලක්ඛණරසාදීසු වුච්චමානෙසු කිච්චමෙව, සම්පත්ති වා රසොති වුච්චති, න රසායතනරසාදීති අධිප්පායො. කෙචි පන ''කිච්චමෙවා''ති අවධාරණං තස්ස ඉතරරසතො බලවභාවදස්සනත්ථන්ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං, කිච්චමෙව, සම්පත්ති එව වා රසොති ඉමස්ස අත්ථස්ස අධිප්පෙතත්තා.

සොචෙය්‍යපච්චුපට්ඨානන්ති කායාදීහි සුචිභාවෙන පච්චුපට්ඨාති. **ගහණභාවන්**ති ගහෙතබ්බභාවං. තෙන උපට්ඨානාකාරට්ඨෙන පච්චුපට්ඨානං වුත්තං, ඵලට්ඨෙන පන අවිප්පටිසාරපච්චුපට්ඨානං, සමාධිපච්චුපට්ඨානං වා. සීලං හි සම්පතියෙව අවිප්පටිසාරං පච්චුපට්ඨාපෙති, පරම්පරාය සමාධිං. ඉමස්ස පන ආනිසංසඵලස්ස ආනිසංසකථායං වක්ඛමානත්තා ඉධ අග්ගහණං දට්ඨබ්බං. කෙචි පන ඵලස්ස අනිච්ඡිතත්තා ඉධ අග්ගහණන්ති වදන්ති, තදයුත්තං

ඵලස්ස අනෙකවිධත්තා, ලොකියාදිසීලස්සාපි විභජියමානත්තා. තථා හි වක්ඛති ''නිස්සිතානිස්සිතවසෙනා''තිආදි (විසුද්ධි. 1.10). යථා පථවීධාතුයා කම්මාදි දූරකාරණං, සෙසභූතත්තයං ආසන්නකාරණං, යථා ච වත්ථස්ස තන්තවායතුරිවෙමසලාකාදි දූරකාරණං, තන්තවො ආසන්නකාරණං, එවං සීලස්ස සද්ධම්මස්සවනාදි දූරකාරණං, හිරිඔත්තප්පමස්ස ආසන්නකාරණන්ති දස්සෙන්තො ආහ **''හිරොත්තප්පඤ්ච පනා''**තිආදි. **හිරොත්තප්පෙ හීති**ආදි තස්ස ආසන්නකාරණභාවසාධනං. තත්ථ **උප්පජ්ජති** සමාදානවසෙන, **තිට්ඨති** අවීතික්කමවසෙනාති වෙදිතබ්බං.

සීලානිසංසකථාවණ්ණනා

9. **අවිප්පටිසාරාදීති** එත්ථ විප්පටිසාරපටිපක්ඛො කුසලචිත්තුප්පාදො අවිප්පටිසාරො. සො පන විසෙසතො ''ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙ, යස්ස මෙ සුපරිසුද්ධං සීල''න්ති අත්තනො සීලස්ස පච්චවෙක්ඛණවසෙන පවත්තොති වෙදිතබ්බො. **ආදි**-සද්දෙන පාමොජ්ජභොගසම්පත්තිකිත්තිසද්දාදිං සඞ්ගණ්හාති. **අවිප්පටිසාරත්ථානීති** අවිප්පටිසාරප්පයොජනානි. **කුසලානීති** අනවජ්ජානි. **අවිප්පටිසාරානිසංසානීති** අවිප්පටිසාරුද්දයානි. එතෙන අවිප්පටිසාරො නාම සීලස්ස උද්දයමත්තං, සංවඩ්ඪිතස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාපුප්ඵසදිසං. අඤ්ඤො එව පනානෙන නිප්ඵාදෙතබ්බො සමාධිආදිගුණොති දස්සෙති.

සීලවතො සීලසම්පදායාති පරිසුද්ධං පරිපුණ්ණං කත්වා සීලස්ස සම්පාදනෙන සීලවතො, තාය එව සීලසම්පදාය. **අප්පමාදාධිකරණන්ති** අප්පමාදකාරණා. **භොගක්ඛන්ධන්ති** භොගරාසිං. **කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡතීති** ''ඉතිපි සීලවා, ඉතිපි කල්‍යාණධම්මො''ති සුන්දරො ථුතිඝොසො උට්ඨහති, ලොකං පත්ථරති. **විසාරදොති** අත්තනි කිඤ්චි ගරහිතබ්බං උපවදිතබ්බං අපස්සන්තො විගතසාරජ්ජො නිබ්භයො. **අමඞ්කුභූතොති** අවිලක්ඛො. **අසම්මූළ්හොති** ''අකතං වත මෙ කල්‍යාණ''න්තිආදිනා (ම. නි. 3.248) විප්පටිසාරාභාවතො, කුසලකම්මාදීනංයෙව ච තදා උපට්ඨානතො අමූළ්හො පසන්නමානසො එව කාලංකරොති. **කායස්ස භෙදාති** උපාදින්නක්ඛන්ධපරිච්චාගා, ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදා. **පරං මරණාති** චුතිතො උද්ධං. **සුගතින්ති** සුන්දරං ගතිං. තෙන මනුස්සගතිපි සඞ්ගය්හති. **සග්ගන්ති** දෙවගතිං. සා හි රූපාදීහි විසයෙහි සුට්ඨු අග්ගොති සග්ගො, ලොකියති එත්ථ උළාරං පුඤ්ඤඵලන්ති **ලොකොති** ච වුච්චති.

ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙති යදි ඉච්ඡෙය්‍ය. **පියො ච අස්සන්ති** පියායිතබ්බො පියචක්ඛූහි පස්සිතබ්බො පෙමනියො භවෙය්‍යන්ති අත්ථො. **මනාපොති** සබ්‍රහ්මචාරීනං මනවඩ්ඪනකො, තෙසං වා මනෙන පත්තබ්බො, මෙත්තචිත්තෙන ඵරිතබ්බොති වුත්තං හොති. **ගරූති** ගරුට්ඨානියො පාසාණඡත්තසදිසො. **භාවනීයොති** ''අද්ධා අයමායස්මා ජානං ජානාති, පස්සං පස්සතී''ති සම්භාවනීයො. **සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරීති** චතුපාරිසුද්ධිසීලෙසු එව පරිපූරකාරී අස්ස, අනූනකාරී පරිපූරණාකාරෙන සමන්නාගතො භවෙය්‍ය. ''ආදිනා නයෙනා''ති එතෙන ''අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තො අනිරාකතජ්ඣානො විපස්සනාය සමන්නාගතො බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරාන''න්ති (ම. නි. 1.65) එවමාදිකෙ සීලථොමනසුත්තාගතෙ සත්තරස සීලානිසංසෙ සඞ්ගණ්හාති.

ඉදානි න කෙවලමිමෙ එව අවිප්පටිසාරාදයො, අථ ඛො අඤ්ඤෙපි බහූ සීලානිසංසා විජ්ජන්තීති තෙ දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **සාසනෙති** ඉමස්මිං සකලලොකියලොකුත්තරගුණාවහෙ සත්ථුසාසනෙ. ආචාරකුලපුත්තානං **යං සීලං විනා පතිට්ඨා** අවට්ඨානං **නත්ථි, තස්ස** එවං මහානුභාවස්ස **සීලස්ස** ආනිසංසානං **පරිච්ඡෙදං** පරිමාණං **කො වදෙ** කො වත්තුං සක්කුණෙය්‍යාති අත්ථො. එතෙන සබ්බෙසංයෙව ලොකියලොකුත්තරානං ගුණානං සීලමෙව මූලභූතන්ති දස්සෙත්වා තතො පරම්පි මලවිසොධනෙන, පරිළාහවූපසමනෙන, සුචිගන්ධවායනෙන, සග්ගනිබ්බානාධිගමූපායභාවෙන, සොභාලඞ්කාරසාධනතාය භයවිධමනෙන, කිත්තිපාමොජ්ජජනෙන ච සීලසදිසං අඤ්ඤං සත්තානං හිතසුඛාවහං නත්ථීති දස්සෙන්තො **''න ගඞ්ගා''**තිආදිකා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **සරභූති** එකා නදී, ''යං ලොකෙ සරභූ''ති වදන්ති. **නින්නගා වාචිරවතීති** ''අචිරවතී''ති එවංනාමිකා නදී, **වාති** සබ්බත්ථ වා-සද්දො අනියමත්ථො. තෙන අවුත්තා ගොධාවරීචන්දභාගාදිකා සඞ්ගණ්හාති. පාණනට්ඨෙන **පාණීනං** සත්තානං යං මලං **සීලජලං විසොධයති, තං මලං විසොධෙතුං න සක්කුණන්ති** ගඞ්ගාදයො නදියොති පඨමගාථාය න-කාරං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **හාරාති** මුත්තාහාරා. **මණයොති** වෙළුරියාදිමණයො. **අරියන්ති** විසුද්ධං. සීලසමුට්ඨානො කිත්තිසද්දො ගන්ධො මනොහරභාවතො, දිසාසු අභිබ්‍යාපනතො ච **''සීලගන්ධො''**ති වුත්තො. සො හි පටිවාතෙපි පවත්තති. තෙනාහ භගවා ''සතඤ්ච ගන්ධො පටිවාතමෙතී''ති (ධ. ප. 54; අ. නි. 3.80; මි. ප. 5.4.1). **දොසානං බලං** නාම වත්ථුජ්ඣාචාරො, තං තෙසං කාතුං අදෙන්තං සීලං දොසානං බලං ඝාතෙතීති වෙදිතබ්බං.

සීලප්පභෙදකථාවණ්ණනා

10. **''කතිවිධ''**න්ති එත්ථ විධ-සද්දො කොට්ඨාසපරියායො ''එකවිධෙන රූපසඞ්ගහො''තිආදීසු විය, පකාරත්ථො වා, කතිප්පකාරං කිත්තකා සීලස්ස පකාරභෙදාති අත්ථො. **සීලනලක්ඛණෙනාති** සීලනසඞ්ඛාතෙන සභාවෙන.

වරන්ති තෙන සීලෙසු පරිපූරකාරිතං උපගච්ඡන්තීති චරිත්තං, චරිත්තමෙව **චාරිත්තං**. වාරිතතො තෙන අත්තානං තායන්ති රක්ඛන්තීති **වාරිත්තං**. අධිකො සමාචාරො අභිසමාචාරො, තත්ථ නියුත්තං, සො වා පයොජනං එතස්සාති **ආභිසමාචාරිකං**. ආදි බ්‍රහ්මචරියස්සාති ආදිබ්‍රහ්මචරියං, තදෙව **ආදිබ්‍රහ්මචරියකං**. විරමති එතාය, සයං වා විරමති, විරමණං වා **විරති,** න විරතීති **අවිරති**. නිස්සයතීති **නිස්සිතං,** න නිස්සිතන්ති **අනිස්සිතං**. පරියන්තො එතස්ස අත්ථීති **පරියන්තං,** කාලෙන පරියන්තං **කාලපරියන්තං,** යථාපරිච්ඡින්නො වා කාලො පරියන්තො එතස්සාති **කාලපරියන්තං**. යාව පාණනං ජීවනං කොටි එතස්සාති **ආපාණකොටිකං**. අත්තනො පච්චයෙහි ලොකෙ නියුත්තං, තත්ථ වා විදිතන්ති **ලොකියං**. ලොකං උත්තරතීති **ලොකුත්තරං**.

පච්චයතො, ඵලතො ච මජ්ඣිමපණීතෙහි නිහීනං, තෙසං වා ගුණෙහි පරිහීනන්ති **හීනං**. අත්තනො පච්චයෙහි පධානභාවං නීතන්ති **පණීතං**. උභින්නමෙව වෙමජ්ඣෙ භවං **මජ්ඣිමං**. අත්තාධිපතිතො ආගතං **අත්තාධිපතෙය්‍යං**. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. තණ්හාය, දිට්ඨියා වා පරාමට්ඨං පධංසිතන්ති **පරාමට්ඨං**. තප්පටික්ඛෙපතො **අපරාමට්ඨං**. පටිප්පස්සද්ධකිලෙසං **පටිප්පස්සද්ධං**. සික්ඛාසු ජාතං, සෙක්ඛස්ස ඉදන්ති වා **සෙක්ඛං**. පරිනිට්ඨිතසික්ඛාකිච්චතාය අසෙක්ඛධම්මපරියාපන්නං **අසෙක්ඛං**. තදුභයපටික්ඛෙපෙන **නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛං**. හානං භජති, හානභාගො වා එතස්ස අත්ථීති **හානභාගියං**. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අප්පපරිමාණත්තා පරියන්තවන්තං, පාරිසුද්ධිවන්තඤ්ච සීලං **පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං**. අනප්පපරිමාණත්තා අපරියන්තං, පාරිසුද්ධිවන්තඤ්ච සීලං **අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං**. සබ්බසො පුණ්ණං, පාරිසුද්ධිවන්තඤ්ච සීලං **පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං**.

11. **වුත්තනයෙනාති** ''සීලනට්ඨෙන සීල''න්තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.7) හෙට්ඨා වුත්තෙන නයෙන. **ඉදං කත්තබ්බන්ති පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදපූරණන්ති** ඉදං ආභිසමාචාරිකං කත්තබ්බං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති එවං පඤ්ඤත්තස්ස සික්ඛාපදසීලස්ස පූරණං. සික්ඛාපදසීලං හි පූරෙන්තො සික්ඛාපදම්පි පූරෙති පාලෙති නාම. සික්ඛා එව වා සික්ඛිතබ්බතො, පටිපජ්ජිතබ්බතො ච **සික්ඛාපදං**. තස්ස පූරණන්තිපි යොජෙතබ්බං. **ඉදං න කත්තබ්බන්ති පටික්ඛිත්තස්ස අකරණන්ති** ඉදං දුච්චරිතං න කත්තබ්බන්ති භගවතා පටික්ඛිත්තස්ස අකරණං විරමණං. **චරන්ති තස්මින්ති** තස්මිං සීලෙ තංසමඞ්ගිනො චරන්තීති සීලස්ස අධිකරණතං විභාවෙන්තො තෙසං පවත්තිට්ඨානභාවං දස්සෙති. තෙනාහ **''සීලෙසු පරිපූරකාරිතාය පවත්තන්ති''**ති. **වාරිතන්ති** ඉදං න කත්තබ්බන්ති පටික්ඛිත්තං අකප්පියං . **තායන්තීති** අකරණෙනෙව තායන්ති. **තෙනාති** වාරිත්තසීලමාහ. වාරෙති වා සත්ථා එත්ථ, එතෙන වාති **වාරිතං,** සික්ඛාපදං. තං අවිකොපෙන්තො තායන්ති තෙනාති **වාරිත්තං. සද්ධාවීරියසාධනන්ති** සද්ධාය, උට්ඨානවීරියෙන ච සාධෙතබ්බං. න හි අසද්ධො, කුසීතො ච වත්තපටිපත්තිං පරිපූරෙති, සද්ධො එව සත්ථාරා පටික්ඛිත්තෙ අණුමත්තෙපි වජ්ජෙ භයදස්සාවී සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූති ආහ **''සද්ධාසාධනං වාරිත්ත''**න්ති.

අධිසීලසික්ඛාපරියාපන්නත්තා අභිවිසිට්ඨො සමාචාරොති අභිසමාචාරොති ආහ **''උත්තමසමාචාරො''**ති. අභිසමාචාරොව **ආභිසමාචාරිකං,** යථා වෙනයිකොති (අ. නි. 8.11; පාරා. 8) අධිප්පායො. අභිසමාචාරො උක්කට්ඨනිද්දෙසතො මග්ගසීලං, ඵලසීලඤ්ච, තං ආරබ්භ උද්දිස්ස තදත්ථං තප්පයොජනං පඤ්ඤත්තං **ආභිසමාචාරිකං**. සුපරිසුද්ධානි තීණි කායකම්මානි, චත්තාරි වචීකම්මානි, සුපරිසුද්ධො ආජීවොති ඉදං **ආජීවට්ඨමකං**. තත්ථ කාමං ආජීවහෙතුකතො සත්තවිධදුච්චරිතතො විරති සම්මාආජීවොති සොපි සත්තවිධො හොති, සම්මාජීවතාසාමඤ්ඤෙන පන තං එකං කත්වා වුත්තං. අථ වා තිවිධකුහනවත්ථුසන්නිස්සයතො මිච්ඡාජීවතො විරතිං එකජ්ඣං කත්වා වුත්තො **''ආජීවො සුපරිසුද්ධො''**ති. සෙට්ඨචරියභාවතො මග්ගො එව බ්‍රහ්මචරියන්ති **මග්ගබ්‍රහ්මචරියං,** තස්ස. **ආදිභාවභූතන්ති** ආදිම්හි භාවෙතබ්බතං නිප්ඵාදෙතබ්බතං භූතං පත්තං ආදිභාවභූතං. කිඤ්චාපි දෙසනානුක්කමෙන සම්මාදිට්ඨි ආදි, පටිපත්තික්කමෙන පන ආජීවට්ඨමකසීලං ආදීති. **තස්ස සම්පත්තියාති** ආභිසමාචාරිකස්ස සම්පජ්ජනෙන පරිපූරණෙන **ආදිබ්‍රහ්මචරියකං සම්පජ්ජති**. යො හි ලහුකානිපි අප්පසාවජ්ජානි පරිවජ්ජෙති, සො ගරුකානි මහාසාවජ්ජානි බහ්වාදීනවානි පරිවජ්ජෙස්සතීති වත්තබ්බමෙව නත්ථීති. සුත්තං පන එතමත්ථං බ්‍යතිරෙකවසෙන විභාවෙති. තත්ථ **ධම්මන්ති** සීලං. තං හි උපරිගුණවිසෙසානං ධාරණට්ඨෙන ධම්මොති වුච්චති.

විරතිසීලස්ස ඉතරසීලෙන සතිපි සම්පයොගාදිකෙ අසම්මිස්සකතාදස්සනත්ථං **''වෙරමණිමත්ත''**න්ති වුත්තං.

''නිස්සිතානිස්සිතවසෙනා''ති එත්ථ ලබ්භමානනිස්සයං තාව දස්සෙතුං **''නිස්සයො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ තණ්හාචරිතෙන නිස්සයිතබ්බතො තණ්හාව **තණ්හානිස්සයො**. තථා **දිට්ඨිනිස්සයො**. දිට්ඨිචරිතො හි අසතිපි දිට්ඨියා තණ්හාවිරහෙ දිට්ඨිනිස්සිතොව පවත්තති. **දෙවොති** චතුමහාරාජසක්කසුයාමාදිපාකටදෙවමාහ . **දෙවඤ්ඤතරොති** අපාකටං. තණ්හං එව නිස්සිතන්ති **තණ්හානිස්සිතං**. තණ්හාය නිස්සිතන්ති ච කෙචි වදන්ති. තෙසං ''ද්වෙ නිස්සයා''තිආදිනා විරුජ්ඣති. **සුද්ධිදිට්ඨියාති** ''ඉති සංසාරසුද්ධි භවිස්සතී''ති එවං පවත්තදිට්ඨියා, ලොකුත්තරං සීලන්ති අධිප්පායො. **තස්සෙවාති** ලොකුත්තරස්සෙව සම්භාරභූතං කාරණභූතං, විවට්ටූපනිස්සයන්ති අත්ථො.

කාලපරිච්ඡෙදං කත්වාති ''ඉමඤ්ච රත්තිං, ඉමඤ්ච දිව''න්තිආදිනා (අ. නි. 8.41) විය කාලවසෙන පරිච්ඡෙදං කත්වා. කාලපරිච්ඡෙදං අකත්වා සමාදින්නම්පි අන්තරාවිච්ඡින්නං සම්පත්තවිරතිවසෙන යාවජීවං පවත්තිතම්පි

ආපාණකොටිකං න හොතීති දස්සෙතුං **“යාවජීවං සමාදියිත්වා තථෙව පවත්තිත”**න්ති වුත්තං.

ලාභයසඤාතිඅඞ්ගජීවිතවසෙනාති ලාභයසානං අනුප්පන්නානං උප්පාදනවසෙන, උප්පන්නානං රක්ඛණවසෙන චෙව වඩ්ඪනවසෙන ච ඤාතිඅඞ්ගජීවිතානං අවිනාසනවසෙන. **කිං සො වීතික්කමිස්සතීති** යො වීතික්කමාය චිත්තම්පි න උප්පාදෙති, සො කායවාචාහි වීතික්කමිස්සතීති කිං ඉදං, නත්ථෙතන්ති අත්ථො. පටික්ඛෙපෙ හි අයං **කිං**-සද්දො.

ආරම්මණභාවෙන වණො විය ආසවෙ කාමාසවාදිකෙ පග්ඝරතීති සම්පයොගභාවාභාවෙපි සහාසවෙහීති **සාසවං.** තෙභූමකධම්මජාතන්ති සීලං තප්පරියාපන්නන්ති ආහ **“සාසවං සීලං ලොකිය”**න්ති. **භවවිසෙසා** සම්පත්තිභවා. **විනයොති** විනයපරියත්ති, තත්ථ වා ආගතසික්ඛාපදානි. **පාමොජ්ජං** තරුණපීති. **යථාභූතඤාණදස්සනං** සපච්චයනාමරූපදස්සනං, තදධිට්ඨානා වා තරුණවිපස්සනා. **නිබ්බිදාති** නිබ්බිදාඤාණං. තෙන බලවවිපස්සනමාහ. **විරාගො** මග්ගො. **විමුත්ති** අරහත්තඵලං. **විමුත්තිඤාණදස්සනං** පච්චවෙක්ඛණා. **කථාති** විනයකථා. **මන්තනාති** විනයවිචාරණා. **උපනිසාති** යථාවුත්තකාරණපරම්පරාසඞ්ඛාතො උපනිස්සයො. **ලොකුත්තරං** මග්ගඵලචිත්තසම්පයුත්තං ආජීවට්ඨමකසීලං. තත්ථ මග්ගසීලං **භවනිස්සරණාවහං හොති, පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස ච භූමි,** ඵලසීලං පන පච්චවෙක්ඛණාඤාණස්සෙව භූමි.

12. හීනාධිමුත්තිවසෙන ඡන්දාදීනම්පි හීනතා. පණීතාධිමුත්තිවසෙන පණීතතා. තදුභයවෙමජ්ඣතාවසෙන මජ්ඣිමතා. යථෙව හි කම්මං ආයූහනවසෙන හීනාදිභෙදභින්නං හොති, එවං ඡන්දාදයොපි පවත්තිආකාරවසෙන. සො ච නෙසං පවත්තිආකාරො අධිමුත්තිභෙදෙනාති දට්ඨබ්බං. **යසකාමතායාති** කිත්තිසිලොකාභිරතියා, පරිවාරිච්ඡාය වා. ‘‘කථං නාම මාදිසො ඊදිසං කරෙය්‍යා’’ති පාපජිගුච්ඡාය **අරියභාවං නිස්සාය. අනුපක්කිලිට්ඨන්ති** අත්තුක්කංසනපරවම්භනාහි, අඤ්ඤෙහි ච උපක්කිලෙසෙහි අනුපක්කිලිට්ඨං. **භවභොගත්ථායාති** භවසම්පත්තිඅත්ථඤ්චෙව භොගසම්පත්තිඅත්ථඤ්ච. **අත්තනො විමොක්ඛත්ථාය පවත්තිතන්ති** සාවකපච්චෙකබොධිසත්තසීලමාහ. **සබ්බසත්තානං විමොක්ඛත්ථායාති** සබ්බසත්තානං සංසාරබන්ධනතො විමොචනත්ථාය. **පාරමිතාසීලං** මහාබොධිසත්තසීලං. යා කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා මහාබොධිං ආරබ්භ පවත්තා පරමුක්කංසගතසොචෙය්‍යසල්ලෙඛා දෙසකාලසත්තාදිවිකප්පරහිතා සීලපාරමිතා.

අනනුරූපන්ති අසාරුප්පං. අත්තා එව ගරු අධිපති එතස්සාති **අත්තගරු,** ලජ්ජාධිකො. අත්තාධිපතිතො ආගතං **අත්තාධිපතෙය්‍යං**. ලොකො අධිපති ගරු එතස්සාති **ලොකාධිපති,** ඔත්තප්පාධිකො. ධම්මො නාමායං මහානුභාවො එකන්තනිය්‍යානිකො, සො ච පටිපත්තියාව පූජෙතබ්බො. තස්මා ‘‘නං සීලසම්පදාය පූජෙස්සාමී’’ති එවං **ධම්මමහත්තං පූජෙතුකාමෙන**.

පරාමට්ඨත්තාති පරාභවවසෙන ආමට්ඨත්තා. තණ්හාදිට්ඨීයො හි ‘‘ඉමිනාහං සීලෙන දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරො වා, ඉමිනා මෙ සීලෙන සංසාරසුද්ධි භවිස්සතී’’ති පවත්තස්ස සීලං පරාමසන්තියො තං පරාභවං පාපෙන්ති මග්ගස්ස අනුපනිස්සයභාවකරණතො. **පුථුජ්ජනකල්‍යාණකස්සාති** පුථුජ්ජනෙසු කල්‍යාණකස්ස. සො හි පුථුජ්ජනොව හුත්වා කල්‍යාණෙහි සීලාදීහි සමන්නාගතො. පරාමසනකිලෙසානං වික්ඛම්භනතො, සමුච්ඡින්දනතො ච තෙහි න පරාමට්ඨන්ති **අපරාමට්ඨං**. තස්ස තස්ස කිලෙසදරථස්ස පටිප්පස්සම්භනතො වූපසමනතො **පටිප්පස්සද්ධං**.

කතපටිකම්මන්ති වුට්ඨානදෙසනාහි යථාධම්මං කතපටිකාරං. එවං හි තං සීලං පටිපාකතිකමෙව හොති. තෙනාහ **“තං විසුද්ධ”**න්ති. ‘‘කතපටිකම්ම’’න්ති ඉමිනා ච ‘‘න පුනෙවං කරිස්ස’’න්ති අධිට්ඨානම්පි සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. ‘‘අච්ඡමංසං නු ඛො, සූකරමංසං නු ඛො’’තිආදිනා **වත්ථුම්හි වා,** ‘‘පාචිත්තියං නු ඛො, දුක්කටං නු ඛො’’තිආදිනා **ආපත්තියා වා,** ‘‘මයා තං වත්ථු වීතික්කන්තං නු ඛො, න නු ඛො වීතික්කන්ත’’න්තිආදිනා **අජ්ඣාචාරෙ වා වෙමතිකස්ස** සංසයාපන්නස්ස. **විසොධෙතබ්බං** යථාධම්මං පටිකම්මෙන. විමති එව වෙමතිකං, තස්මිං **වෙමතිකෙ සති,** විමතියා උප්පන්නායාති අත්ථො. **විමති පටිවිනෙතබ්බාති** සයං වා තං වත්ථුං විචාරෙත්වා, විනයධරෙ වා පුච්ඡිත්වා කඞ්ඛා විනොදෙතබ්බා. නික්කඞ්ඛෙන පන කප්පියං චෙ කාතබ්බං, අකප්පියං චෙ ඡඩ්ඩෙතබ්බං. තෙනාහ **“ඉච්චස්ස ඵාසු භවිස්සතී”**ති.

“චතූහි අරියමග්ගෙහී”තිආදිනා මග්ගඵලපරියාපන්නං සීලං මග්ගඵලසම්පයුත්තං වුත්තං. සමුදායෙසු පවත්තවොහාරා අවයවෙසුපි පවත්තන්තීති. **සෙසන්ති** සබ්බං ලොකියසීලං.

පකතිපීති සභාවොපි. **සුඛසීලො** සඛිලො සුඛසංවාසො. **තෙන පරියායෙනාති** පකතිඅත්ථවාචකත්ථෙන. එකච්චං අබ්‍යාකතං සීලං ඉධාධිප්පෙතසීලෙන එකසඞ්ගහන්ති අකුසලස්සෙවායුජ්ජමානතං දස්සෙතුං **“තත්ථ අකුසල”**න්තිආදි වුත්තං. තථා හි සෙක්ඛත්තිකං ඉධ ගහිතං, ඉධ න උපනීතං කුසලත්තිකන්ති අධිප්පායො. **වුත්තනයෙනෙවාති** වුත්තෙනෙව නයෙන කුසලත්තිකං අග්ගහෙත්වා හීනත්තිකාදීනං පඤ්චන්නං තිකානං වසෙන **අස්ස සීලස්ස තිවිධතා වෙදිතබ්බා.**

13. **යොධාති** යො ඉධ. **වත්ථුවීතික්කමෙති** ආපත්තියා වත්ථුනො වීතික්කමනෙ අජ්ඣාචාරෙ. කාමසඞ්කප්පාදයො නව මහාවිතක්කා **මිච්ඡාසඞ්කප්පා. එවරූපස්සාති** එදිසස්ස. තස්ස හි සීලවන්තෙ අනුපසඞ්කමිත්වා දුස්සීලෙ සෙවන්තස්ස තතො එව තෙසං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජනෙන පණ්ණත්තිවීතික්කමෙ අදොසදස්සාවිනො මිච්ඡාසඞ්කප්පබහුලතාය මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානි අරක්ඛතො සීලං එකංසෙනෙව **හානභාගියං** හොති, න ඨිතිභාගියං, කුතො විසෙසාදිභාගියතා. **සීලසම්පත්තියාති** සීලපාරිපූරියා චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන. **අසටන්තස්ස උත්තරීති** උත්තරි විසෙසාධිගමාය අවායමන්තස්ස. **ඨිතිභාගියං සීලං භවති** අසමාධිසංවත්තනියත්තා. සම්පාදිතෙ හි සමාධිස්මිං සීලස්ස සමාධිසංවත්තනියතා නිච්ඡියති. **සමාධත්ථායාති** සමථවසෙන සමාධානත්ථාය. **නිබ්බිදන්ති** විපස්සනං. බලවවිපස්සනාදස්සනත්ථං නිබ්බිදාගහණං තාවතාපි සීලස්ස නිබ්බෙධභාගියභාවසිද්ධිතො.

යානි ච සික්ඛාපදානි නෙසං රක්ඛිතබ්බානීති සම්බන්ධො, තානි පන අසාධාරණපඤ්ඤත්තිතො අඤ්ඤානි. **නෙසන්ති** ‘‘රක්ඛිතබ්බානී’’ති පදං අපෙක්ඛිත්වා කත්තරි සාමිවචනං, තෙහි භික්ඛූහීති අත්ථො. **සති වා උස්සාහෙති** උස්සක්කිත්වා සීලානි රක්ඛිතුං උස්සාහෙ සති. **දසාති** සාමණෙරෙහි රක්ඛිතබ්බසීලමාහ සටිකාරාදීනං විය. **අට්ඨාති** නච්චාදිමාලාදිවෙරමණිං එකං කත්වා සබ්බපච්ඡිමවජ්ජානි අට්ඨ.

අවීතික්කමොති පඤ්චන්නං සීලානං අවීතික්කමො. **පකතිසීලන්ති** සභාවසීලං. තත්‍රූපපත්තිනියතං හි සීලං උත්තරකුරුකානං. **මරියාදාචාරිත්තන්ති** තස්ස තස්ස සාවජ්ජස්ස අකරණෙ මරියාදභූතං, තත්ථ තත්ථ කුලාදීසු පුබ්බපුරිසෙහි ඨපිතං චාරිත්තං. කුලදෙසපාසණ්ඩධම්මො හි ‘‘ආචාරසීල’’න්ති අධිප්පෙතං. තත්ථ කුලධම්මො තාව බ්‍රාහ්මණාදීනං අමජ්ජපානාදි, දෙසධම්මො එකච්චජනපදවාසීනං අහිංසනාදි, පාසණ්ඩධම්මො තිත්ථියානං යමනියමාදි. තිත්ථියමතං හි දිට්ඨිපාසෙන, තණ්හාපාසෙන ච ඩෙති පවත්තති, පාසං වා බාධං අරියවිනයස්ස ඩෙතීති ‘‘පාසණ්ඩ’’න්ති වුච්චති. ‘‘පකතියා සීලවතී හොතී’’ති (දී. නි. 2.20) වචනතො බොධිසත්තමාතු පඤ්චසික්ඛාපදසීලං පරිපුණ්ණමෙව. ඉදං පන උක්කංසගතං බොධිසත්තපිතරිපි චිත්තුප්පාදමත්තෙනපි අසංකිලිට්ඨං ‘‘ධම්මතාසීල’’න්ති වුත්තං. **කාමගුණූපසංහිතන්ති** කාමකොට්ඨාසෙසු අස්සාදූපසංහිතං කාමස්සාදගධිතං. **ධම්මතාසීලන්ති** ධම්මතාය කාරණනියාමෙන ආගතං සීලං. සීලපාරමිං හි පරමුක්කංසං පාපෙත්වා කුච්ඡිගතස්ස මහාබොධිසත්තස්ස සීලතෙජෙන ගුණානුභාවෙන බොධිසත්තමාතු සරසෙනෙව පරමසල්ලෙඛප්පත්තං සීලං හොති. **මහාකස්සපාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන භද්දාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. තෙ කිර සුචිරං කාලං සුපරිසුද්ධසීලා එව හුත්වා ආගතා. තෙනාහ **‘‘සුද්ධසත්තාන’’**න්ති. **තාසු තාසු ජාතීසූති** සීලවරාජමහිංසරාජාදිජාතීසු. පුබ්බෙ පුරිමජාතියං සිද්ධො හෙතු එතස්සාති **පුබ්බහෙතුකසීලං**. ඉදං පන පකතිසීලාදිසමාදානෙන විනා අවීතික්කමලක්ඛණං සම්පත්තවිරතිසඞ්ගහං දට්ඨබ්බං.

යං භගවතා එවං වුත්තං සීලන්ති සම්බන්ධො. **ඉධාති** වක්ඛමානසීලපරිපූරකස්ස පුග්ගලස්ස සන්නිස්සයභූතසාසනපරිදීපනං, අඤ්ඤසාසනස්ස ච තථාභාවපටිසෙධනං. වුත්තං හෙතං ‘‘ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො…පෙ…. සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙහී’’ති (දී. නි. 2.214; ම. නි. 1.139; අ. නි. 4.241). **භික්ඛූති** තස්ස සීලස්ස පරිපූරකපුග්ගලපරිදීපනං. **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතොති** ඉදමස්ස පාතිමොක්ඛසීලෙ පතිට්ඨිතභාවපරිදීපනං. **විහරතීති** ඉදමස්ස තදනුරූපවිහාරසමඞ්ගිභාවපරිදීපනං. **ආචාරගොචරසම්පන්නොති** ඉදං පාතිමොක්ඛසංවරස්ස, උපරිඅධිගන්තබ්බගුණානඤ්ච උපකාරකධම්මපරිදීපනං. **අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවීති** ඉදං පාතිමොක්ඛතො අචවනභාවපරිදීපනං. **සමාදායාති** සික්ඛාපදානං අනවසෙසතො ආදානපරිදීපනං. **සික්ඛතීති** සික්ඛාය සමඞ්ගිභාවපරිදීපනං . **සික්ඛාපදෙසූති** සික්ඛිතබ්බධම්මපරිදීපනං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පරතො ආවි භවිස්සති.

සොති පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ පතිට්ඨිතභික්ඛු. තෙන යාදිසස්ස ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං ඉච්ඡිතබ්බං, තං දස්සෙති. **චක්ඛුනාති** යතො සො සංවරො, තං දස්සෙති. **රූපන්ති** යත්ථ සො සංවරො, තං දස්සෙති. **දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහීති** සංවරස්ස උපායං දස්සෙති. **යත්වාධිකරණ…පෙ…. අන්වාස්සවෙය්‍යුන්ති** සංවරස්ස පටිපක්ඛං තත්ථ ආදීනවං දස්සෙති. **සංවරාය පටිපජ්ජතීති** පගෙව සතියා උපට්ඨපෙතබ්බතං දස්සෙති. **රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියන්ති** සතියා උපට්ඨාපනමෙව චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස ආරක්ඛාති දස්සෙති. **චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතීති** තථාභූතා සතියෙවෙත්ථ සංවරොති දස්සෙති. වීතික්කමස්ස වසෙනාති සම්බන්ධො. **ඡන්නං සික්ඛාපදානන්ති** ‘‘ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා අසන්තං අභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපතී’’තිආදිනා ආගතානං ඡන්නං පාරාජිකාදිපටිසංයුත්තානං සික්ඛාපදානං. සාමන්තජප්පනාදිනා තිවිධෙන කුහනවත්ථුනා විම්හාපනං **කුහනා**. අත්තානං, දායකං වා උක්ඛිපිත්වා යථා සො කිඤ්චි දදාති, එවං කථනං **ලපනා**. නිමිත්තං වුච්චති පච්චයදානසඤ්ඤුප්පාදකං කායවචීකම්මං, තෙන නිමිත්තෙන චරති, නිමිත්තං වා කරොතීති නෙමිත්තිකො, තස්ස භාවො **නෙමිත්තිකතා**. ගන්ධාදයො විය ලාභාය පරෙසං අක්කොසනාදිනා නිපිසතීති නිප්පෙසො, නිප්පෙසොව නිප්පෙසිකො, තස්ස භාවො **නිප්පෙසිකතා**. මහිච්ඡතාය අත්තනා ලද්ධලාභෙන පරතො ලාභපරියෙසනා **ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතා. එවමාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන අනුප්පියභාණිතාචාටුකම්‍යතාදිං සඞ්ගණ්හාති. පටිසඞ්ඛානෙන පච්චවෙක්ඛණාය පරිසුද්ධො අසංකිලිට්ඨො **පටිසඞ්ඛානපරිසුද්ධො**. චත්තාරො පච්චයා පරිභුඤ්ජීයන්ති එතෙනාති **චතුපච්චයපරිභොගො,** තථාපවත්තා අනවජ්ජචෙතනා.

පාතිමොක්ඛසංවරසීලවණ්ණනා

14. **තත්‍රාති** තෙසු පාතිමොක්ඛසංවරාදීසු. **ආදිතො පට්ඨායාති** ''ඉධ භික්ඛූ''තිආදිනා (විභ. 508; දී. නි. 1.194) ආගතදෙසනාය ආදිතො පභුති. **විනිච්ඡයකථාති** තත්ථ සංසයවිධමනෙන විනිච්ඡයාවහා කථා. පඨමස්ස අත්ථස්ස සබ්බසාධාරණත්තා අසාධාරණං පබ්බජිතාවෙණිකං පරියායං දස්සෙන්තො **''ඡින්නභින්නපටධරාදිතාය වා''**ති ආහ. එවං භිස්ස පරිපුණ්ණපාතිමොක්ඛසංවරයොග්‍යතා දස්සිතා හොති. භින්නපටධරාදිභාවො ච නාම දලිද්දස්සාපි නිග්ගහිතස්ස හොතීති තතො විසෙසෙතුං ''සද්ධාපබ්බජිතො''ති වත්වා පටිපත්තියා යොග්‍යභාවදස්සනත්ථං **''කුලපුත්තො''**ති වුත්තං. ආචාරකුලපුත්තො වා හි පටිපජ්ජිතුං සක්කොති ජාතිකුලපුත්තො වා. **සික්ඛාපදසීලන්ති** චාරිත්තවාරිත්තප්පභෙදං සික්ඛාපදවසෙන පඤ්ඤත්තං සීලං. **යොති** අනියමනිද්දෙසො යො කොචි පුග්ගලො. **නන්ති** විනයපරියාපන්නං සීලං. **තන්ති** පුග්ගලං. **මොක්ඛෙති** සහකාරිකාරණභාවතො. අපායෙ භවානි **ආපායිකානි. ආදි-** සද්දෙන තදඤ්ඤං සබ්බසංසාරදුක්ඛං සඞ්ගණ්හාති. **සංවරණං** කායවචීද්වාරානං පිදහනං. යෙන තෙ සංවුතා පිහිතා හොන්ති, සො සංවරො. යස්මා පන සො සත්තන්නං ආපත්තික්ඛන්ධානං අවීතික්කමො වීතික්කමපටිපක්ඛොති කත්වා, තස්මා වුත්තං **''කායිකවාචසිකස්ස අවීතික්කමස්සෙතං නාම''**න්ති. **පාතිමොක්ඛසංවරෙන සංවුතොති** පාතිමොක්ඛසංවරෙන පිහිතකායවචීද්වාරො. තථාභූතො ච යස්මා තං උපෙතො තෙන ච සමඞ්ගී නාම හොති, තස්මා වුත්තං **''උපගතො සමන්නාගතොති අත්ථො''**ති.

අපරො නයො – කිලෙසානං බලවභාවතො, පාපකිරියාය සුකරභාවතො, පුඤ්ඤකිරියාය ච දුක්කරභාවතො බහුක්ඛත්තුං අපායෙසු පතනසීලොති **පාතී,** පුථුජ්ජනො. අනිච්චතාය වා භවාදීසු කම්මවෙගක්ඛිත්තො ඝටියන්තං විය අනවට්ඨානෙන පරිබ්භමනතො ගමනසීලොති **පාතී,** මරණවසෙන වා තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ අත්තභාවස්ස පාතනසීලොති **පාතී,** සත්තසන්තානො, චිත්තමෙව වා. තං පාතිනං සංසාරදුක්ඛතො මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛං. චිත්තස්ස හි විමොක්ඛෙන සත්තො ''විමුත්තො''ති වුච්චති. වුත්තං හි ''චිත්තවොදානා විසුජ්ඣන්තී''ති, ''අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්ත''න්ති (මහාව. 28) ච. අථ වා අවිජ්ජාදිනා හෙතුනා සංසාරෙ පතති ගච්ඡති පවත්තතීති **පාතී,** ''අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සන්ධාවතං සංසරත''න්ති (සං. නි. 2.124) හි වුත්තං. තස්ස පාතිනො සත්තස්ස තණ්හාදිසංකිලෙසත්තයතො මොක්ඛො එතෙනාති පාතිමොක්ඛං . ''කණ්ඨෙකාළො''තිආදීනං වියස්ස සමාසසිද්ධි වෙදිතබ්බා. අථ වා පාතෙති විනිපාතෙති දුක්ඛෙති **පාතී,** චිත්තං. වුත්තං හි ''චිත්තෙන නීයති ලොකො, චිත්තෙන පරිකස්සතී''ති (සං. නි. 1.62). තස්ස පාතිනො මොක්ඛො එතෙනාති පාතිමොක්ඛං, පතති වා එතෙන අපායදුක්ඛෙ, සංසාරදුක්ඛෙ චාති **පාතී,** තණ්හාදිසංකිලෙසො. වුත්තං හි ''තණ්හා ජනෙති පුරිසං (සං. නි. 1.55-57), තණ්හාදුතියො පුරිසො''ති (ඉතිවු. 15, 105; අ. නි. 4.9; මහානි. 191; චූළනි. පාරායනානුගීතිගාථානිද්දෙස) ච ආදි. තතො පාතිතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛං. අථ වා පතති එත්ථාති පාතීනි, ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරානි ආයතනානි. වුත්තං හි ''ඡසු ලොකො සමුප්පන්නො, ඡසු කුබ්බති සන්ථව''න්ති (සං. නි. 1.70; සු. නි. 171). තතො ඡඅජ්ඣත්තිකබාහිරායතනසඞ්ඛාතතො පාතිතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛං. අථ වා පාතො විනිපාතො අස්ස අත්ථීති **පාතී,** සංසාරො. තතො මොක්ඛොති පාතිමොක්ඛං, අථ වා සබ්බලොකාධිපතිභාවතො ධම්මිස්සරො භගවා ''පතී''ති වුච්චති. මුච්චති එතෙනාති මොක්ඛො, පතිනො මොක්ඛො තෙන පඤ්ඤත්තත්තාති පතිමොක්ඛො, පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛං. සබ්බගුණානං වා මූලභාවතො උත්තමට්ඨෙන පති ච සො යථාවුත්තෙනත්ථෙන මොක්ඛො චාති පතිමොක්ඛො, පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛං. තථා හි වුත්තං ''පාතිමොක්ඛන්ති මුඛමෙතං පමුඛමෙත''න්ති (මහාව. 135) විත්ථාරො.

අථ වා ප-ඉති පකාරෙ, අති-ති අච්චන්තත්ථෙ නිපාතො, තස්මා පකාරෙහි අච්චන්තං මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛං. ඉදං හි සීලං සයං තදඞ්ගවසෙන, සමාධිසහිතං පඤ්ඤාසහිතඤ්ච වික්ඛම්භනවසෙන, සමුච්ඡෙදවසෙන ච අච්චන්තං මොක්ඛෙති මොචෙතීති පාතිමොක්ඛං, පති පති මොක්ඛොති වා පතිමොක්ඛො, තම්හා තම්හා වීතික්කමදොසතො පච්චෙකං මොක්ඛොති අත්ථො, පතිමොක්ඛො එව පාතිමොක්ඛං. මොක්ඛොති වා නිබ්බානං, තස්ස මොක්ඛස්ස පටිබිම්බභූතොති පතිමොක්ඛො. සීලසංවරො හි සූරියස්ස අරුණුග්ගමනං විය නිබ්බානස්ස උදයභූතො තප්පටිභාගො විය යථාරහං කිලෙසනිබ්බාපනතො, පතිමොක්ඛොයෙව පාතිමොක්ඛං. අථ වා මොක්ඛං පති වත්තති, මොක්ඛාභිමුඛන්ති වා පතිමොක්ඛං, පතිමොක්ඛමෙව පාතිමොක්ඛන්ති එවමෙත්ථ පාතිමොක්ඛ-සද්දස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඉරියතීති** අත්තභාවං පවත්තෙති. ''විහරතී''ති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ඨිතස්ස භික්ඛුනො ඉරියාපථවිහාරො දස්සිතො. **පාළියන්ති ඣානවිභඞ්ගපාළියං** (විභ. 508 ආදයො).

තත්ථ කාමං සමණචාරං, සමණගොචරඤ්ච දස්සෙතුං **''ආචාරගොචරසම්පන්නො''**ති වුත්තං, යථා පන මග්ගං ආචික්ඛන්තො ''වාමං මුඤ්ච, දක්ඛිණං ගණ්හා''ති වජ්ජෙතබ්බපුබ්බකං ගහෙතබ්බං වදෙය්‍ය, යථා වා සසීසන්හානෙන පහීනසෙදමලජල්ලිකස්ස මාලාගන්ධවිලෙපනාදිවිභූසනසංවිධානං යුත්තරූපං, එවං පහීනපාපධම්මස්ස කල්‍යාණධම්මසමායොගො යුත්තරූපොති ''අත්ථි ආචාරො, අත්ථි අනාචාරො''ති ද්වයං උද්දිසිත්වා අනාචාරං තාව විභජිතුං **''තත්ථ කතමො අනාචාරො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කායිකො වීතික්කමොති** තිවිධං කායදුච්චරිතං. **වාචසිකො වීතික්කමොති** චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතං. **කායිකවාචසිකොති** තදුභයං.

එවං ආජීවට්ඨමකසීලස්ස වීතික්කමො දස්සිතො. ඉදානි මානසං අනාචාරං දස්සෙතුං ''සබ්බම්පි දුස්සීල්‍යං අනාචාරො''ති වත්වා තත්ථ එකච්චියං දස්සෙන්තො **''ඉධෙකච්චො වෙළුදානෙන වා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **වෙළුදානෙනාති** පච්චයුප්පාදනත්ථෙන වෙළුදානෙන. **පත්තදානාදීසුපි** එසෙව නයො. **වෙළූති** මනුස්සානං පයොජනාවහො යො කොචි වෙළුදණ්ඩො. **පත්තං** ගන්ධිකාදීනං ගන්ධපලිවෙඨනාදිඅත්ථං වා, තාලනාළිකෙරාදිපත්තං

වා. **පුප්ඵං** යං කිඤ්චි මනුස්සානං පයොජනාවහං. තථා **ඵලං. සිනානං** සිරීසචුණ්ණාදින්හානියචුණ්ණං. මත්තිකාපි එත්ථෙව සඞ්ගහං ගච්ඡති. **දන්තකට්ඨං** යං කිඤ්චි මුඛසොධනත්ථං දන්තපොනං. **චාටුකම්යතා** අත්තානං දාසං විය නීචට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පරස්ස ඛලිතවචනං සණ්ඨපෙත්වා පියකාමතාය පග්ගය්හවචනං. **මුග්ගසූප්‍යතාති** මුග්ගසූපසමතා සච්චාලිකෙන ජීවිතකප්පනං. යථා හි මුග්ගසූපෙ පච්චන්තෙ බහූ මුග්ගා පච්චන්ති, කතිපයා න පච්චන්ති, එවං සච්චාලිකෙන ජීවිතකප්පනෙ බහු අලිකං හොති, අප්පකං සච්චන්ති. පරිභටතීති පරිභටො, පරෙසං දාරකෙ පරිහරන්තො. පරිභටස්ස කම්මං **පාරිභට්‍යං,** සා එව **පාරිභට්‍යතා,** අලඞ්කරණාදිනා කුලදාරකපරිහරණස්සෙතං නාමං. තෙසං තෙසං ගිහීනං ගාමන්තරදෙසන්තරාදීසු සාසනපටිසාසනහරණං **ජඞ්ඝපෙසනිකං. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙනාති** එතෙසං වා වෙළුදානාදීනං වෙජ්ජකම්මභණ්ඩාගාරිකකම්මපිණ්ඩපටිපිණ්ඩකම්මසඞ්ඝුප්පාදචෙතියුප්පාදපට්ඨපනාදීනං වා මිච්ඡාජීවෙන ජීවිතකප්පනකකම්මානං යෙන කෙනචි . **බුද්ධපටිකුට්ඨෙනාති** බුද්ධෙහි ගරහිතෙන පටිසිද්ධෙන. **මිච්ඡාජීවෙනාති** න සම්මාආජීවෙන. **අයං වුච්චති අනාචාරොති** අයං සබ්බොපි ‘‘අනාචාරො’’ති කථීයති. ආචාරනිද්දෙසො වුත්තපටිපක්ඛනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

ගොචරනිද්දෙසෙපි පඨමං අගොචරස්ස වචනෙ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **ගොචරොති** පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථාය උපසඞ්කමිතුං යුත්තට්ඨානං. අයුත්තට්ඨානං **අගොචරො.** වෙසියා ගොචරො අස්සාති **වෙසියාගොචරො,** මිත්තසන්ථවවසෙන උපසඞ්කමිතබ්බට්ඨානන්ති අත්ථො. වෙසියා නාම රූපූපජීවිනියො, තා මිත්තසන්ථවවසෙන න උපසඞ්කමිතබ්බා, සමණභාවස්ස අන්තරායකරත්තා, පරිසුද්ධාසයස්සාපි ගරහහෙතුතො, තස්මා දක්ඛිණාදානවසෙන සතිං උපට්ඨපෙත්වාව උපසඞ්කමිතබ්බා. **විධවා** වුච්චන්ති මතපතිකා, පවුත්ථපතිකා වා. **ථුල්ලකුමාරිකාති** මහල්ලිකා අනිවිට්ඨකුමාරියො, **පණ්ඩකාති** නපුංසකා. තෙ හි උස්සන්නකිලෙසා අවූපසන්තපරිළාහා ලොකාමිසසන්නිස්සිතකථාබහුලා, තස්මා න උපසඞ්කමිතබ්බා. **භික්ඛුනියො** නාම උස්සන්නබ්‍රහ්මචරියා. තථා භික්ඛූපි. තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසභාගවත්ථුභාවතො සන්ථවවසෙන උපසඞ්කමනෙ කතිපාහෙනෙව බ්‍රහ්මචරියන්තරායො සියා, තස්මා න උපසඞ්කමිතබ්බා. ගිලානපුච්ඡනාදිවසෙන උපසඞ්කමනෙ සතොකාරිනා භවිතබ්බං. **පානාගාරන්ති** සුරාපානඝරං. තං සොණ්ඩජනෙහි අවිවිත්තං හොති. තත්ථ තෙහි සොණ්ඩතාදිවසෙන න උපසඞ්කමිතබ්බං බ්‍රහ්මචරියන්තරායකරත්තා. **සංසට්ඨො විහරති රාජූහීතිආදීසු රාජානො** නාම යෙ රජ්ජමනුසාසන්ති. **රාජමහාමත්තා** රාජිස්සරියසදිසාය ඉස්සරියමත්තාය සමන්නාගතා. **තිත්ථියාති** විපරීතදස්සනා බාහිරකපරිබ්බාජකා. **තිත්ථියසාවකාති** තෙසු දළ්හභත්තා පච්චයදායකා. **අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙනාති** තිස්සන්නං සික්ඛානං අනනුලොමිකෙන පච්චනීකභූතෙන සංසග්ගෙන සංසට්ඨො විහරති, යෙන බ්‍රහ්මචරියන්තරායං වා සල්ලෙඛපරිහානිං වා පාපුණාති.

ඉදානි අපරෙනපි පරියායෙන අගොචරං දස්සෙතුං **‘‘යානි වා පන තානී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අස්සද්ධානීති** බුද්ධාදීසු සද්ධාවිරහිතානි. තතො එව **අප්පසන්නානි,** කම්මකම්මඵලසද්ධාය වා අභාවෙන **අස්සද්ධානි.** රතනත්තයප්පසාදාභාවෙන **අප්පසන්නානි. අක්කොසකපරිභාසකානීති** අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසකානි චෙව භයදස්සනෙන සන්තජ්ජනකානි ච. අත්ථං න ඉච්ඡන්ති අනත්ථමෙව ඉච්ඡන්තීති **අනත්ථකාමානි.** හිතං න ඉච්ඡන්ති අහිතමෙව ඉච්ඡන්තීති **අහිතකාමානි.** ඵාසු න ඉච්ඡන්ති අඵාසුංයෙව ඉච්ඡන්තීති **අඵාසුකකාමානි.** යොගක්ඛෙමං නිබ්භයං න ඉච්ඡන්ති, අයොගක්ඛෙමමෙව ඉච්ඡන්තීති **අයොගක්ඛෙමකාමානි. භික්ඛූනන්ති** එත්ථ සාමණෙරානම්පි සඞ්ගහො. **භික්ඛුනීනන්ති** එත්ථ සික්ඛමානසාමණෙරීනං. සබ්බෙසං හි සාසනිකානං අනත්ථකාමතාදීපනපදමිදං වචනං. **තථාරූපානි කුලානීති** තාදිසානි ඛත්තියකුලාදීනි. **සෙවතීති** නිස්සාය ජීවති. **භජතීති** උපසඞ්කමති. **පයිරුපාසතීති** පුනප්පුනං උපගච්ඡති. **අයං වුච්චතීති** අයං වෙසියාදිකො, රාජාදිකො, අස්සද්ධකුලාදිකො ච තං තං සෙවන්තස්ස තිප්පකාරොපි අයුත්තො ගොචරොති **අගොචරො.** එත්ථ හි වෙසියාදිකො පඤ්චකාමගුණනිස්සයතො **අගොචරො.** යථාහ ‘‘කො ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අගොචරො පරවිසයො? යදිදං පඤ්ච කාමගුණා’’ති (සං. නි. 5.372). රාජාදිකො සමණධම්මස්ස අනුපනිස්සයතො, ලාභසක්කාරාසනිවිචක්කනිප්පොථනදිට්ඨිවිපත්තිහෙතුතො ච. අස්සද්ධකුලාදිකො සද්ධාහානිචිත්තසන්තාසාවහතො **අගොචරො.**

ගොචරනිද්දෙසෙ ‘‘න වෙසියාගොචරො’’තිආදීනි වුත්තපටිපක්ඛවසෙන වෙදිතබ්බානි. **ඔපානභූතානීති** උදපානභූතානි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස, භික්ඛුනීසඞ්ඝස්ස ච චතුමහාපථෙ ඛතපොක්ඛරණී විය යථාසුඛං ඔගාහනක්ඛමානි. **කාසාවපජ්ජොතානීති** භික්ඛූනං, භික්ඛුනීනඤ්ච නිවත්ථපාරුතකාසාවානංයෙව පභාහි එකොභාසානි. **ඉසිවාතපටිවාතානීති** ගෙහං පවිසන්තානං , නික්ඛමන්තානඤ්ච භික්ඛුභික්ඛුනීසඞ්ඛාතානං ඉසීනං චීවරවාතෙන චෙව සමිඤ්ජනපසාරණාදිජනිතසරීරවාතෙන ච පටිවාතානි පවායිතානි විනිද්ධුතකිබ්බිසානි වා.

ඉදානි නිද්දෙසෙ ආගතනයෙනාපි ආචාරගොචරෙ දස්සෙතුං **‘‘අපිච’’**තිආදි ආරද්ධං. **එත්ථාති** එතස්මිං පාතිමොක්ඛසීලනිද්දෙසෙ. **ඉමිනාපි නයෙනාති** ඉදානි වුච්චමානවිධිනාපි. **සඞ්ඝගතොති** සඞ්ඝසන්නිපාතං ගතො. **අචිත්තීකාරකතොති** අකතචිත්තීකාරො, අකතගාරවොති අත්ථො. **සට්ටයන්තොති** සරීරෙන, චීවරෙන වා සංඝට්ටෙන්තො. පුරතොපි තිට්ඨති අචිත්තීකාරකතොති සම්බන්ධිතබ්බං. **ථෙරකොපීති** උපරි තිට්ඨන්තො විය ආසන්නතරට්ඨානෙ ථෙරකොපි භණති. **බාහාවික්ඛෙපකොති** බාහුං වික්ඛිපන්තො. **අනුපාහනානන්ති** අනාදරෙ සාමිවචනං. **සඋපාහනොති** උපාහනාරුළ්හො. **ථෙරෙ භික්ඛූ අනුපඛජ්ජාති** ථෙරානං භික්ඛූනං ථිතට්ඨානං අනුපවිසිත්වා තෙසං ආසන්නතරට්ඨානං උපගන්ත්වා. **කට්ඨං පක්ඛිපතී** අග්ගිකුණ්ඩෙ. **වොක්කම්මාති** පස්සතො අතික්කමිත්වා. **ගුළ්හානි** සභාවතො පටිච්ඡන්නානි සාණිපාකාරාදිනා පටිච්ඡාදිතානි. **අනාපුච්ඡාති** අනාපුච්ඡිත්වා. **අස්සාති** අනාචාරස්ස.

අපිච භික්ඛූතිආදි සබ්බස්සෙව භික්ඛුනො ආචාරදස්සනවසෙන පවත්තං අට්ඨකථාවචනං, න නිද්දෙසපාළි. සද්ධාසීලසුතචාගාදිගුණහෙතුකො ගරුභාවො ගරුකරණං වා ගාරවො, සහ ගාරවෙනාති **සගාරවො**. ගරුට්ඨානියෙසු ගාරවසාරජ්ජාදිවසෙන පටිස්සායනා පතිස්සා, සප්පතිස්සවපටිපත්ති. සහ පතිස්සායාති **සප්පතිස්සො**. සවිසෙසං හිරිමනතාය, ඔත්තප්පිභාවෙන ච **හිරොත්තප්පසම්පන්නො**. සෙඛියධම්මපාරිපූරිවසෙන **සුනිවත්ථො සුපාරුතො. පාසාදිකෙනා**ති පසාදාවහෙන, ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ චෙතං කරණවචනං. එසෙව නයො ඉතො පරෙසුපි ඊසු පදෙසු. **අභික්කන්තෙනා**ති අභික්කමෙන. **ඉරියාපථසම්පන්නො**ති සම්පන්නඉරියාපථො. තෙන සෙසඉරියාපථානම්පි පාසාදිකතමාහ. **ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො**ති චක්ඛුන්ද්‍රියාදීසු ඡසු ද්වාරෙසු සුසංවිහිතාරක්ඛො. **භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ**ති පරිභුඤ්ජිතබ්බතො භොජනසඤ්ඤිතෙ චතුබ්බිධෙපි පච්චයෙ පරියෙසනපටිග්ගහණපරිභොගාදිවසෙන සබ්බසො පමාණඤ්ඤූ. **ජාගරියමනුයුත්තො**ති පුබ්බරත්තාපරරත්තං භාවනාමනසිකාරසඞ්ඛාතං ජාගරියං සාතච්චකාරිතාවසෙන අනු අනු යුත්තො තත්ථ යුත්තපයුත්තො. **සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො**තිආදි යථාවුත්තස්ස ආචාරස්ස සම්භාරදස්සනං. තත්ථ **අප්පිච්ඡො**ති නිඉච්ඡො. **සන්තුට්ඨො**ති යථාලාභාදිවසෙන සන්තොසෙන තුට්ඨො. **සක්කච්චකාරී**ති ආදරකාරී. **ගරුචිත්තීකාරබහුලො**ති ගරුට්ඨානියෙසු ගරුකරණබහුලො. **අයං වුච්චති ආචාරො**ති අයං සගාරවතාදි අත්ථකාමෙහි ආචරිතබ්බතො ආචාරො.

සීලාදීනං ගුණානං උපනිස්සයභූතො **උපනිස්සයගොචරො**. සතිසඞ්ඛාතො චිත්තස්ස ආරක්ඛභූතො එව ගොචරො **ආරක්ඛගොචරො**. කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතො චිත්තස්ස උපනිබන්ධනට්ඨානභූතො ගොචරො **උපනිබන්ධගොචරො**. අප්පිච්ඡතාදීහි දසහි විවට්ටනිස්සිතාය කථාය වත්ථුභූතෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතො **දසකථාවත්ථුගුණසමන්නාගතො**. තතො එව කල්‍යාණො සුන්දරො මිත්තොති **කල්‍යාණමිත්තො**. තස්ස ලක්ඛණං පරතො ආගමිස්සති. **අස්සුතං** සුත්තගෙය්‍යාදිං. **සුණාතී**ති සුතමයං ඤාණං උප්පාදෙති. **සුතං පරියොදාපෙතී**ති තමෙව යථාසුතං අවිසදතාය අපරියොදාතං පුනප්පුනං පරිපුච්ඡනාදිනා විසොධෙති නිජ්ජටං නිගුම්බං කරොති. තත්ථ ච යෙ කඞ්ඛට්ඨානියා ධම්මා, තෙසු සංසයං ඡින්දන්තො **කඞ්ඛං විතරති**. කම්මකම්මඵලෙසු, රතනත්තයෙ ච සම්මාදිට්ඨියා උජුකරණෙන **දිට්ඨිං උජුං කරොති**. තතො එව ච දුවිධායපි සද්ධාසම්පදාය **චිත්තං පසාදෙති**. අථ වා යථාසුතං ධම්මං පරියොදපෙත්වා තත්ථාගතෙ රූපාරූපධම්මෙ පරිග්ගහෙත්වා සපච්චයං නාමරූපං පරිග්ගණ්හන්තො සත්තදිට්ඨිවඞ්කවිධමනෙන **දිට්ඨිං උජුං කරොති**. ධම්මානං පච්චයපච්චයුප්පන්නතාමත්තදස්සනෙන තීසුපි අද්ධාසු **කඞ්ඛං විතරති**. තතො පරං ච උදයබ්බයඤාණාදිවසෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරියභූමිං ඔක්කමන්තො අවෙච්චපසාදෙන රතනත්තයෙ **චිත්තං පසාදෙති**. තථාභූතොව තස්ස කල්‍යාණමිත්තස්ස අනුසික්ඛනෙන සද්ධාදීහි ගුණෙහි න හායති, අඤ්ඤදත්ථු වඩ්ඪතෙව. තෙනාහ **''යස්ස වා''**තිආදි.

අන්තරසරන්ති අන්තරෙ අන්තරෙ සරානි එත්ථ, තං එතස්සාති වා ''අන්තරසර''න්ති ලද්ධනාමං ගොචරගාමං පවිට්ඨො. තත්ථ සරෙ සරෙ භික්ඛාපරියෙසනාය වීරියං පටිපන්නො. **ඔක්ඛිත්තචක්ඛූ**ති හෙට්ඨාඛිත්තචක්ඛු. කිත්තකෙන පන ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොතීති ආහ **''යුගමත්තදස්සාවී''**ති. **සුසංවුතො**ති සංයතො. යථා පනෙත්ථ සුසංවුතො නාම හොති, තං දස්සෙතුං **''න හත්ථිං ඔලොකෙන්තො''**තිආදි වුත්තං.

යත්ථාති යෙසු සතිපට්ඨානෙසු. **චිත්තං** භාවනාචිත්තං. **උපනිබන්ධතී**ති උපනෙත්වා නිබන්ධති. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''යථා ථම්භෙ නිබන්ධෙය්‍ය, වච්ඡං දමං නරො ඉධ;
> බන්ධෙය්‍යෙවං සකං චිත්තං, සතියාරම්මණෙ දළ්හ''න්ති. (විසුද්ධි. 1.217; දී. නි. අට්ඨ. 2.374; ම. නි. අට්ඨ. 1.107; පාරා. අට්ඨ. 2.165; පටි. ම. අට්ඨ. 2.1.163);

සතිපට්ඨානානං උපනිබන්ධගොචරභාවං දස්සෙතුං **''වුත්තඤ්හෙත''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සකො පෙත්තිකො විසයො**ති අත්තනො පිතු සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තකො, තෙන දිට්ඨො දස්සිතො ච විසයො.

අණුප්පමාණෙසූති පරමාණුප්පමාණෙසු. **අසඤ්චිච්චආපන්නසෙඛියඅකුසලචිත්තුප්පාදාදිභෙදෙසූ**ති අසඤ්චිච්ච ආපන්නසෙඛියෙසු අකුසලචිත්තුප්පාදාදිභෙදෙසූති එවං අසඤ්චිච්චග්ගහණං සෙඛියවිසෙසනං දට්ඨබ්බං. සෙඛියග්ගහණෙන චෙත්ථ **වත්තක්ඛන්ධකාදීසු** (චූළව. 356 ආදයො) ආගතවත්තාදීනම්පි ගහණං. තෙපි හි සික්ඛිතබ්බට්ඨෙන ''සෙඛියා''ති ඉච්ඡිතා. තථා හි **මාතිකායං** පාරාජිකාදීනං විය සෙඛියානං පරිච්ඡෙදො න කතො. එවඤ්ච කත්වා ''අසඤ්චිච්ච ආපන්නසෙඛියා''ති අසඤ්චිච්චග්ගහණං සමත්ථිතං හොති. න හි **මාතිකායං** ආගතෙසු පඤ්චසත්තතියා සෙඛියෙසු නොසඤ්ඤාවිමොක්ඛො නාම අත්ථි, අසඤ්චිච්චග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ අසතිඅජානනානම්පි සඞ්ගහො කතො. කෙචි පනෙත්ථ අසිඤ්චිච්ච ආපන්නග්ගහණෙන අචිත්තකාපත්තියො ගහිතාති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං, ගරුකාපත්තීසුපි කාසඤ්චි අචිත්තකභාවසබ්භාවතො, අධිට්ඨානාවිකම්මස්ස, දෙසනාවිකම්මස්සෙව වා සබ්බලහුකස්ස වජ්ජස්ස ඉධාධිප්පෙතත්තා. තෙනාහ ''යානි තානි වජ්ජානි අප්පමත්තකානි ඔරමත්තකානි ලහුකානි ලහුසම්මතානී''තිආදි. ආදිසද්දෙන පාතිමොක්ඛසංවරවිසුද්ධත්ථං අනතික්කමනීයානං අනාපත්තිගමනීයානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **භයදස්සනසීලො**ති පරමාණුමත්තං වජ්ජං අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සුබ්බෙධසිනෙරුපබ්බතසදිසං කත්වා දස්සනසභාවො, සබ්බලහුකං වා දුබ්භාසිතමත්තං පාරාජිකසදිසං කත්වා දස්සනසභාවො. **යං කිඤ්චී**ති

මූලපඤ්ඤත්තිඅනුපඤ්ඤත්තිසබ්බත්ථපඤ්ඤත්තිපදෙසපඤ්ඤත්තිආදිභෙදං යං කිඤ්චි සික්ඛිතබ්බං පටිපජ්ජිතබ්බං පූරෙතබ්බං සීලං. **සම්මා ආදායාති** සම්මදෙව සක්කච්චං, සබ්බසො ච ආදියිත්වා. අයං පන ආචාරගොචරසම්පදා කිං පාතිමොක්ඛසීලෙ පරියාපන්නා, උදාහු අපරියාපන්නාති? පරියාපන්නා. යදි එවං කස්මා පුන වුත්තාති චොදනං සන්ධායාහ **''එත්ථ වා''**තිආදි.

ඉන්ද්‍රියසංවරසීලවණ්ණනා

15. ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං පාතිමොක්ඛසංවරසීලස්ස සම්භාරභූතං, තස්මිං සතියෙව ඉච්ඡිතබ්බන්ති වුත්තං **''සොති පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ඨිතො භික්ඛූ''**ති. සම්පාදිතෙ හි එතස්මිං පාතිමොක්ඛසංවරසීලං සුගුත්තං සුරක්ඛිතමෙව හොති, සුසංවිහිතකණ්ටකවති විය සස්සන්ති. **කාරණවසෙනාති** අසාධාරණකාරණස්ස වසෙන. අසාධාරණකාරණවසෙන හි ඵලං අපදිසීයති, යථා යවඞ්කුරො භෙරිසද්දොති. නිස්සයවොහාරෙන වා එතං නිස්සිතවචනං, යථා මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්තීති. **රූපන්ති** රූපායතනං. **චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති** එත්ථ යදි චක්ඛු රූපං පස්සෙය්‍ය, අඤ්ඤවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිනොපි පස්සෙය්‍යුං, න චෙතං අත්ථි, කස්මා? අචෙතනත්තා චක්ඛුස්ස. තෙනාහ **''චක්ඛු රූපං න පස්සති අචිත්තකත්තා''**ති. අථ විඤ්ඤාණං රූපං පස්සෙය්‍ය, තිරොකුට්ටාදිගතම්පි නං පස්සෙය්‍ය අප්පටිඝභාවතො, ඉදම්පි නත්ථි සබ්බස්ස විඤ්ඤාණස්ස දස්සනාභාවතො. තෙනාහ **''චිත්තං න පස්සති අචක්ඛුකත්තා''**ති. තත්ථ යථා චක්ඛුසන්නිස්සිතං විඤ්ඤාණං පස්සති, න යං කිඤ්චි. තඤ්ච කෙනචි කුට්ටාදිනා අන්තරිතෙ න උප්පජ්ජති, යත්ථ ආලොකස්ස විබන්ධො. යත්ථ පන න විබන්ධො ඵලිකගබ්භපටලාදිකෙ, තත්ථ අන්තරිතෙපි උප්පජ්ජතෙව. එවං විඤ්ඤාණාධිට්ඨිතං චක්ඛු පස්සති, න යං කිඤ්චීති විඤ්ඤාණාධිට්ඨිතං චක්ඛුං සන්ධායෙතං වුත්තං **''චක්ඛුනා රූපං දිස්වා''**ති.

ද්වාරාරම්මණසඞ්ඝට්ටෙති ද්වාරස්ස ආරම්මණෙන සඞ්ඝට්ටෙ සති, චක්ඛුස්ස රූපාරම්මණෙ ආපාථගතෙති අධිප්පායො. **පසාදවත්ථුකෙන චිත්තෙනාති** චක්ඛුපසාදවත්ථුකෙන තන්නිස්සාය පවත්තෙන විඤ්ඤාණෙන, යං ''චක්ඛුවිඤ්ඤාණ''න්ති වුච්චති. **පස්සතීති** ඔලොකෙති. චක්ඛුපසාදසන්නිස්සයෙ හි විඤ්ඤාණෙ ආලොකානුග්ගහිතං රූපාරම්මණං සන්නිස්සයගුණෙන ඔභාසෙන්තෙ තංසමඞ්ගිපුග්ගලො ''රූපං පස්සතී''ති වුච්චති. ඔභාසනඤ්චෙත්ථ ආරම්මණස්ස යථාසභාවතො විභාවනං, යං ''පච්චක්ඛතො ගහණ''න්ති වුච්චති. උසුනා ලක්ඛස්ස වෙධෙ සිජ්ඣන්තෙ තස්ස සම්භාරභූතෙන ධනුනා විජ්ඣතීති වචනං විය විඤ්ඤාණෙන රූපදස්සනෙ සිජ්ඣන්තෙ චක්ඛුනා රූපං පස්සතීති **ඊදිසී සසම්භාරකථා නාමෙසා හොති.** සසම්භාරා කථා **සසම්භාරකථා,** දස්සනස්ස කාරණසහිතාති අත්ථො. සසම්භාරස්ස වා දස්සනස්ස කථා **සසම්භාරකථා. තස්මාති** යස්මා කෙවලෙන චක්ඛුනා, කෙවලෙන වා විඤ්ඤාණෙන රූපදස්සනං නත්ථි, තස්මා.

ඉත්ථිපුරිසනිමිත්තං වාති එත්ථ ඉත්ථිසන්තානනිස්සිතරූපමුඛෙන ගය්හමානං සණ්ඨානං ථනමංසාවිසදතා නිම්මස්සුමුඛතා කෙසබන්ධනවත්ථග්ගහණං අවිසදට්ඨානගමනාදි ච සබ්බං ''ඉත්ථී''ති සඤ්ජානනස්ස කාරණභාවතො **ඉත්ථිනිමිත්තං**. වුත්තවිපරියායතො **පුරිසනිමිත්තං** වෙදිතබ්බං. **සුභනිමිත්තාදිකං වාති** එත්ථ රාගුප්පත්තිහෙතුභූතො ඉට්ඨාකාරො **සුභනිමිත්තං. ආදි**-සද්දෙන පටිඝනිමිත්තාදීනං සඞ්ගහො. සො පන දොසුප්පත්තිආදිහෙතුභූතො අනිට්ඨාදිආකාරො වෙදිතබ්බො. කාමඤ්චෙත්ථ පාළියං අභිජ්ඣාදොමනස්සාව සරූපතො ආගතා, උපෙක්ඛානිමිත්තස්සාපි පන සඞ්ගහො ඉච්ඡිතබ්බො, අසමපෙක්ඛනෙන උප්පජ්ජනකමොහස්සාපි අසංවරභාවතො. තථා හි වක්ඛති ''මුට්ඨස්සච්චං වා අඤ්ඤාණං වා''ති. **උපෙක්ඛානිමිත්තන්ති** චෙත්ථ අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාය වත්ථුභූතං ආරම්මණං, තඤ්චස්ස අසමපෙක්ඛනවසෙන වෙදිතබ්බං. එවං සඞ්ඛෙපතො රාගදොසමොහානං කාරණං ''සුභනිමිත්තාදික''න්ති වුත්තං. තෙනාහ **''කිලෙසවත්ථුභූතං නිමිත්ත''**න්ති. **දිට්ඨමත්තෙයෙව සණ්ඨාතීති** ''දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සතී''ති (උදා. 10) සුත්තෙ වුත්තනයෙන වණ්ණායතනෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන, වීථිචිත්තෙහි ච ගහිතමත්තෙයෙව තිට්ඨති, න තතො පරං කිඤ්චි සුභාදිආකාරං පරිකප්පෙති. **පාකටභාවකරණතොති** පරිබ්‍යත්තභාවකරණතො විභූතභාවකරණතො. විසභාගවත්ථුනො හි හත්ථාදිඅවයවෙසු සුභාදිතො පරිකප්පෙන්තස්ස අපරාපරං තත්ථ උප්පජ්ජමානා කිලෙසා පරිබ්‍යත්තා හොන්තීති තෙ තෙසං **අනුබ්‍යඤ්ජනා** නාම. තෙ පන යස්මා තථා තථා සන්නිවිට්ඨානං භූතුපාදායරූපානං සන්නිවෙසාකාරො. න හි තං මුඤ්චිත්වා පරමත්ථතො හත්ථාදි නාම කොචි අත්ථි. තස්මා වුත්තං **''හත්ථපාද...පෙ.... ආකාරං න ගණ්හාතී''**ති. කිං පන ගණ්හාතීති ආහ **''යං තත්ථ භූතං, තදෙව ගණ්හාතී''**ති. යං තස්මිං සරීරෙ විජ්ජමානං කෙසලොමාදි භූතුපාදායමත්තං වා, තදෙව යාථාවතො ගණ්හාති. තත්ථ අසුභාකාරගහණස්ස නිදස්සනං දස්සෙන්තො **''චෙතියපබ්බතවාසී''**තිආදිනා මහාතිස්සත්ථෙරවත්ථුං ආහරි.

තත්ථ **සුමණ්ඩිතපසාධිතාති** සුට්ඨු මණ්ඩිතා පසාධිතා ච. ආභරණාදීහි ආහාරිමෙහි මණ්ඩනං. සරීරස්ස උච්ඡාදනාදිවසෙන පටිසඞ්ඛරණං පසාධනන්ති වදන්ති, ආභරණෙහි, පන වත්ථාලඞ්කාරාදීහි ච අලඞ්කරණං පසාධනං. ඌනට්ඨානපූරණං මණ්ඩනං. **විපල්ලත්ථචිත්තාති** රාගවසෙන විපරීතචිත්තා. **ඔලොකෙන්තොති** ථෙරො කම්මට්ඨානමනසිකාරෙනෙව ගච්ඡන්තො සද්දකණ්ටකත්තා පුබ්බභාගමනසිකාරස්ස හසිතසද්දානුසාරෙන ''කිමෙත''න්ති ඔලොකෙන්තො. **අසුභසඤ්ඤන්ති** අට්ඨිකසඤ්ඤං. අට්ඨිකකම්මට්ඨානං හි ථෙරො තදා පරිහරති. **අරහත්තං පාපුණීති** ථෙරො කිර තස්සා හසන්තියා දන්තට්ඨිදස්සනෙනෙව පුබ්බභාගභාවනාය සුභාවිතත්තා පටිභාගනිමිත්තං, සාතිසයඤ්ච උපචාරජ්ඣානං ලභිත්වා යථාඨිතොව තත්ථ පඨමජ්ඣානං අධිගන්ත්වා තං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා මග්ගපරම්පරාය ආසවක්ඛයං පාපුණි. **පුබ්බසඤ්ඤං අනුස්සරීති** පුබ්බකං යථාරද්ධං

කාලෙන කාලං අනුයුඤ්ජියමානං අට්ඨිකකම්මට්ඨානං අනුස්සරි සමන්නාහරි. **අනුමග්ගන්ති** අනුපථං තස්සා පදානුපදං. ථෙරස්ස කිර භාවනාය පගුණභාවතො දන්තට්ඨිදස්සනෙනෙව තස්සා සකලසරීරං අට්ඨිකසඞ්ඝාතභාවෙන උපට්ඨාසි. න තං ''ඉත්ථී''ති වා ''පුරිසො''ති වා සඤ්ජානි. තෙනාහ **''නාභිජානාමි…පෙ…. මහාපථෙ''**ති.

''යස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියාසංවරස්ස හෙතූ''ති වත්වා පුන **''තස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස සතිකවාටෙන පිදහනත්ථායා''**ති වුත්තං, න අසංවරස්සාති. යදිදං යං චක්ඛුන්ද්‍රියාසංවරස්ස හෙතු අභිජ්ඣාදිඅන්වාස්සවනං දස්සිතං, තං අසංවුතචක්ඛුන්ද්‍රියස්සෙව හෙතු පවත්තං දස්සිතන්ති කත්වා වුත්තං. චක්ඛුද්වාරිකස්ස හි අභිජ්ඣාදිඅන්වාස්සවනස්ස තංද්වාරිකවිඤ්ඤාණස්ස විය චක්ඛුන්ද්‍රියං පධානකාරණං. චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස අසංවුතත්තෙ සති තෙ අන්වාස්සවන්තීති අසංවරියමානචක්ඛුන්ද්‍රියහෙතුකො සො අසංවරො තථා වුත්තොති. යත්වාධිකරණන්ති හි යස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස කාරණාති අත්ථො. කීදිසස්ස ච කාරණාති? අසංවුතස්ස, කිඤ්ච අසංවුතං? යස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියාසංවරස්ස හෙතු අභිජ්ඣාදයො අන්වාස්සවන්ති, **තස්ස සංවරායා**ති අයමෙත්ථ යොජනා.

ජවනක්ඛණෙ පන සචෙ දුස්සීල්‍යං වාතිආදි පුන අවචනත්ථං ඉධෙව සබ්බං වුත්තන්ති ඡසු ද්වාරෙසු යථාසම්භවං වෙදිතබ්බං. න හි පඤ්චද්වාරෙ කායවචීදුච්චරිතසඞ්ඛාතං දුස්සීල්‍යං අත්ථි, තස්මා දුස්සීල්‍යාසංවරො මනොද්වාරවසෙන, සෙසාසංවරො ඡද්වාරවසෙන යොජෙතබ්බො. මුට්ඨස්සච්චාදීනං හි සතිපටිපක්ඛාකුසලධම්මාදිභාවතො සියා පඤ්චද්වාරෙ උප්පත්ති, න ත්වෙව කායිකවාචසිකවීතික්කමභූතස්ස දුස්සීල්‍යස්ස තත්ථ උප්පත්ති, පඤ්චද්වාරිකජවනානං අවිඤ්ඤත්තිජනකත්තා. දුස්සීල්‍යාදයො චෙත්ථ පඤ්ච අසංවරා සීලසංවරාදීනං පඤ්චන්නං සංවරානං පටිපක්ඛභාවෙන වුත්තා. **තස්මිං සතී**ති තස්මිං අසංවරෙ සති.

යථා කින්ති යෙන පකාරෙන ජවනෙ උප්පජ්ජමානො අසංවරො ''චක්ඛුන්ද්‍රියෙ අසංවරො''ති වුච්චති, තං නිදස්සනං කින්ති අත්ථො. **යථා**තිආදිනා නගරද්වාරෙ අසංවරෙ සති තංසම්බන්ධානං ඝරාදීනං අසංවුතතා විය ජවනෙ අසංවරෙ සති තංසම්බන්ධානං ද්වාරාදීනං අසංවුතතාති එවං අඤ්ඤාසංවරෙ අඤ්ඤාසංවුතතා සාමඤ්ඤමෙව නිදස්සෙති, න පුබ්බාපරසාමඤ්ඤං, අන්තොබහිසාමඤ්ඤං වා. සති වා ද්වාරභවඞ්ගාදිකෙ පුන උප්පජ්ජමානං ජවනං බාහිරං විය කත්වා නගරද්වාරසමානං වුත්තං , ඉතරඤ්ච අන්තොනගරෙ ඝරාදිසමානං. පච්චයභාවෙන හි පුරිමනිප්ඵන්නං ජවනකාලෙ අසන්තම්පි භවඞ්ගාදි චක්ඛාදි විය එලනිප්ඵත්තියා සන්තංයෙව නාම හොති. න හි ධරමානංයෙව ''සන්ත''න්ති වුච්චති. ''බාහිරං විය කත්වා''ති ච පරමත්ථතො ජවනස්ස බාහිරභාවෙ, ඉතරස්ස ච අබ්භන්තරභාවෙ අසතිපි ''පභස්සරමිදං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තඤ්ච ඛො ආගන්තුකෙහි උපක්කිලිට්ඨ''න්තිආදි (අ. නි. 1.49) වචනතො ආගන්තුකභූතස්ස කදාචි කදාචි උප්පජ්ජමානස්ස ජවනස්ස බාහිරභාවො, තබ්බිධුරසභාවස්ස ඉතරස්ස අබ්භන්තරභාවො එකෙන පරියායෙන හොතීති කත්වා වුත්තං. ජවනෙ වා අසංවරෙ උප්පන්නෙ තතො පරං ද්වාරභවඞ්ගාදීනං අසංවරහෙතුභාවාපත්තිතො. අසංවරස්ස හි උප්පත්තියා ද්වාරභවඞ්ගාදීනං තස්ස හෙතුභාවො පඤ්ඤායතීති. නගරද්වාරසදිසෙන ජවනෙන පවිසිත්වා දුස්සීල්‍යාදිචොරානං ද්වාරභවඞ්ගාදීසු මුසනං කුසලභණ්ඩවිනාසනං කරීතං. යස්මිං හි ද්වාරෙ අසංවරො උප්පජ්ජති, සො තත්ථ ද්වාරාදීනං සංවරූපනිස්සයභාවං උපච්ඡින්දන්තොයෙව පවත්තතීති. ද්වාරභවඞ්ගාදීනං ජවනෙන සහ සම්බන්ධො එකසන්තතිපරියාපන්නතො දට්ඨබ්බො.

එත්ථ ච චක්ඛුද්වාරෙ රූපාරම්මණෙ ආපාථගතෙ නියමිතාදිවසෙන කුසලාකුසලජවනෙ සත්තක්ඛත්තුං උප්පජ්ජිත්වා භවඞ්ගං ඔතිණ්ණෙ තදනුරූපමෙව මනොද්වාරිකජවනෙ තස්මිංයෙවාරම්මණෙ සත්තක්ඛත්තුංයෙව උප්පජ්ජිත්වා භවඞ්ගං ඔතිණ්ණෙ පුන තස්මිංයෙව ද්වාරෙ තදෙවාරම්මණං නිස්සාය ''ඉත්ථී පුරිසො''තිආදිනා වවත්ථපෙන්තං පසාදරජ්ජනාදිවසෙන සත්තක්ඛත්තුං ජවනං ජවති. එවං පවත්තමානං ජවනං සන්ධාය **''ජවනෙ දුස්සීල්‍යාදීසු උප්පන්නෙසු තස්මිං අසංවරෙ සති ද්වාරම්පි අගුත්ත''**න්තිආදි වුත්තං.

තස්මිං පන ජවනෙ. **සීලාදීසූ**ති සීලසංවරසතිසංවරඤාණසංවරඛන්තිසංවරවීරියසංවරෙසු **උප්පන්නෙසු**. යථා හි පගෙව සතිආරක්ඛං අනුපට්ඨපෙන්තස්ස දුස්සීල්‍යාදීනං උප්පත්ති, එවං පගෙව සතිආරක්ඛං උපට්ඨපෙන්තස්ස සීලාදීනං උප්පත්ති වෙදිතබ්බා. සද්දාදීසුපි යථාරහං නිමිත්තානුබ්‍යඤ්ජනානි වෙදිතබ්බානි. සොතවිඤ්ඤාණෙන හි සද්දං සුත්වා ''ඉත්ථිසද්දො''ති වා ''පුරිසසද්දො''ති වා ඉට්ඨානිට්ඨාදිකං වා කිලෙසවත්ථුභූතං නිමිත්තං න ගණ්හාති, සුතමත්තෙ එව සණ්ඨාති. යො ච ගීතසද්දාදිකස්ස කිලෙසානං අනු අනු බ්‍යඤ්ජනතො ''අනුබ්‍යඤ්ජන''න්ති ලද්ධවොහාරො මන්දතාරාදිවසෙන වවත්ථිතො ඡජ්ජාදිභෙදභින්නො ආකාරො, තම්පි න ගණ්හාතීති. එවං ගන්ධාදීසුපි යථාරහං වත්තබ්බං. මනොද්වාරෙ පන සාවජ්ජනභවඞ්ගං මනොද්වාරං තස්මිං ද්වාරෙ ධම්මාරම්මණෙ ආපාථගතෙ තං ජවනමනසාව විඤ්ඤාය විජානිත්වාතිආදිනා යොජෙතබ්බං. කිලෙසො අනුබන්ධො එතස්සාති කිලෙසානුබන්ධො, සො එව නිමිත්තාදිගාහො, තතො පරිවජ්ජනලක්ඛණං **කිලෙසානුබන්ධනිමිත්තාදිග්ගාහපරිවජ්ජනලක්ඛණං. ආදි**-සද්දෙන අනුබ්‍යඤ්ජනං සඞ්ගණ්හාති.

ආජීවපාරිසුද්ධිසීලවණ්ණනා

16. වුත්තෙති ඉධෙව උද්දෙසවසෙන පුබ්බෙ වුත්තෙ. තථා හි ''ආජීවහෙතු පඤ්ඤත්තානං ඡන්නං සික්ඛාපදාන''න්ති පදුද්ධාරං කත්වා තානි පාළිවසෙනෙව දස්සෙතුං **''යානි තානී''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ යානි තානි එවං

පඤ්ඤත්තානි ඡ සික්ඛාපදානීති සම්බන්ධො. **ආජීවහෙතූති** ජීවිකනිමිත්තං, ''එවාහං පච්චයෙහි අකිලමන්තො ජීවිස්සාමී''ති අධිප්පායෙන. **ආජීවකාරණාති** තස්සෙව වෙවචනං. **පාපිච්ඡොති** පාපිකාය අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය සමන්නාගතො. **ඉච්ඡාපකතොති** ඉච්ඡාය අපකතො උපද්දුතො, අභිභූතො වා. **අසන්තන්ති** අවිජ්ජමානං. **අභූතන්ති** අනුප්පන්නං. අනුප්පන්නත්තා හි තස්ස තං අසන්තන්ති පුරිමස්ස පච්ඡිමං කාරණවචනං. **උත්තරිමනුස්සධම්මන්ති** උත්තරිමනුස්සානං උක්කට්ඨපුරිසානං ධම්මං, මනුස්සධම්මතො වා උත්තරි උක්කට්ඨං. **උල්ලපතීති** උග්ගතායුකො ලපති. සීලං හි භික්ඛුනො ආයු, තං තස්ස තථාලපනසමකාලමෙව විගච්ඡති. තෙනාහ **''ආපත්ති පාරාජිකස්සා''**ති පාරාජිකසඞ්ඛාතා ආපත්ති අස්ස, පාරාජිකසඤ්ඤිතස්ස වා වීතික්කමස්ස ආපජ්ජනං උල්ලපනන්ති අත්ථො. **සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජතීති** සඤ්චරණභාවං ආපජ්ජති, ඉත්ථියා වා පුරිසමතිං, පුරිසස්ස වා ඉත්ථිමතිං ආරොචෙතීති අධිප්පායො. ''ඉමෙසං ඡන්නං සික්ඛාපදානං වීතික්කමස්ස වසෙනා''ති සම්බන්ධො හෙට්ඨා දස්සිතො එව.

කුහනාතිආදීසූති හෙට්ඨා උද්දිට්ඨපාළියාව පදුද්ධාරො. **අයං පාළීති** අයං **විභඞ්ගෙ** (විභ. 861) ආගතා නිද්දෙසපාළි.

17. චීවරාදිපච්චයා ලබ්භන්තීති ලාභා. තෙ එව සක්කච්චං ආදරවසෙන දියමානා සක්කාරා. පත්ථටයසතා කිත්තිසද්දො. තං **ලාභඤ්ච සක්කාරඤ්ච කිත්තිසද්දඤ්ච. සන්නිස්සිතස්සාති** එත්ථ තණ්හානිස්සයො අධිප්පෙතොති ආහ **''පත්ථයන්තස්සා''**ති. **අසන්තගුණදීපනකාමස්සාති** අසන්තෙ අත්තනි අවිජ්ජමානෙ සද්ධාදිගුණෙ සම්භාවෙතුකාමස්ස. අසන්තගුණසම්භාවනතාලක්ඛණා, පටිග්ගහණෙ ච අමත්තඤ්ඤුතාලක්ඛණා හි පාපිච්ඡතා. **ඉච්ඡාය අපකතස්සාති** පාපිකාය ඉච්ඡාය සම්මාආජීවතො අපෙතො කතොති අපකතො. තථාභූතො ච ආජීවූපද්දවෙන උපද්දුතොති කත්වා ආහ **''උපද්දුතස්සාති අත්ථො''**ති.

කුහනමෙව පච්චයුප්පාදනස්ස වත්ථූති **කුහනවත්ථු. තිවිධම්පෙතං** තත්ථ ආගතං තස්ස නිස්සයභූතාය ඉමාය පාළියා **දස්සෙතුන්ති** එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. **තදත්ථිකස්සෙවාති** තෙහි චීවරාදීහි අත්ථිකස්සෙව. **පටික්ඛිපනෙනාති** චීවරාදීනං පටික්ඛිපනහෙතු. **අස්සාති** භවෙය්‍ය. **පටිග්ගහණෙන වාති** ච-සද්දෙන පුබ්බෙ වුත්තං පටික්ඛිපනං සමුච්චිනොති.

භිය්‍යොකම්‍යතන්ති බහුකාමතං. **යන්ති** කිරියාපරාමසනං, තස්මා ''ධාරෙය්‍යා''ති එත්ථ යදෙතං සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරණං, එතං සමණස්ස සාරුප්පන්ති යොජනා. **පාපණිකානීති** ආපණතො ඡඩ්ඩිතානි. **නන්තකානීති** අන්තරහිතානි චොළඛණ්ඩානි. **උච්චිනිත්වාති** උඤ්ඡනෙන විනිත්වා සඞ්ගහෙත්වා. **උඤ්ඡාචරියායාති** උඤ්ඡාචරියාය ලද්ධෙන. ගිලානස්ස පච්චයභූතා භෙසජ්ජසඞ්ඛාතා ජීවිතපරික්ඛාරා **ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරා. පූතිමුත්තන්ති** පුරාණස්ස, අපුරාණස්ස ච සබ්බස්ස ගොමුත්තස්සෙතං නාමං. **පූතිමුත්තෙනාති** පූතිභාවෙන මුත්තෙන පරෙහි ඡඩ්ඩිතෙන, පූතිභූතෙන වා ගොමුත්තෙන. **ධුතවාදොති** පරෙසම්පි ධුතගුණවාදී. **සම්මුඛීභාවාති** සම්මුඛතො විජ්ජමානත්තා, ලබ්භමානතායාති අත්ථො.

අත්තානං උත්තරිමනුස්සධම්මාධිගමස්ස සාමන්තෙ කත්වා ජප්පනං **සාමන්තජප්පනං. මහෙසක්ඛොති** මහානුභාවො, උත්තරිමනුස්සධම්මාධිගමෙනාති අධිප්පායො. ''මිත්තො''ති සාමඤ්ඤතො වත්වා පුන තං විසෙසෙති ''සන්දිට්ඨො සම්භත්තො''ති . දිට්ඨමත්තො හි මිත්තො **සන්දිට්ඨො**. දළ්හභත්තිකො **සම්භත්තො. සහායොති** සහ ආයනකො, සඛාති අත්ථො. සත්තපදිනො හි ''සඛා''ති වුච්චන්ති. **විහාරො** පාකාරපරිච්ඡින්නො සකලො ආවාසො. **අඩ්ඪයොගො** දීඝපාසාදො, ගරුළසණ්ඨානපාසාදොතිපි වදන්ති. **පාසාදො** චතුරස්සපාසාදො. **හම්මියං** මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදො. **කූටාගාරං** ද්වීහි කණ්ණිකාහි කත්තබ්බපාසාදො. **අට්ටො** පටිරාජූනම්පි පටිබාහනයොග්‍යො චතුපඤ්චභූමකො පටිස්සයවිසෙසො. **මාළො** එකකූටසඞ්ගහිතො අනෙකකොණවන්තො පටිස්සයවිසෙසො. **උද්දණ්ඩො** අගබ්භිකා එකද්වාරා දීඝසාලාති වදන්ති. අපරෙ පන භණන්ති – **විහාරො** නාම දීඝමුඛපාසාදො. **අඩ්ඪයොගො** එකපස්සෙන ඡදනකසෙනාසනං. තස්ස කිර එකපස්සෙ භිත්ති උච්චතරා හොති, ඉතරපස්සෙ නීචා, තෙන තං එකපස්සඡදනකං හොති. **පාසාදො** ආයතචතුරස්සපාසාදො. **හම්මියං** මුණ්ඩච්ඡදනං චන්දිකඞ්ගණයුත්තං. **ගුහා** කෙවලා පබ්බතගුහා. **ලෙණං** ද්වාරබද්ධං. **කූටාගාරං** යො කොචි කණ්ණිකාබද්ධපාසාදො. **අට්ටො** බහලභිත්තිගෙහං. යස්ස ගොපානසියො අග්ගහෙත්වා ඉට්ඨකාහි එව ඡදනං හොති. අට්ටාලකාකාරෙන කරීයතීතිපි වදන්ති. **මාළො** වට්ටාකාරෙන කතසෙනාසනං. **උද්දණ්ඩො** එකො පටිස්සයවිසෙසො. යො ''භණ්ඩසාලා, උදොසිත''න්තිපි වුච්චති. **උපට්ඨානසාලා** සන්නිපතනට්ඨානං.

කුච්ඡිතරජභූතාය පාපිච්ඡතාය නිරත්ථකං කායවචීවිප්ඵන්දනිග්ගණ්හනං කොරජං, තං එතස්ස අත්ථීති කොරජිකො, කොහඤ්ඤෙන සංයතකායො, අතිවිය, අභිණ්හං වා කොරජිකො **කොරජිකකොරජිකො.** අතිපරිසඞ්කිතොති කෙචි. අතිවිය කුහො **කුහකකුහකො,** සාතිසයවිම්හාපකොති අත්ථො. අතිවිය ලපො ලපනකො **ලපකලපකො. මුඛසම්භාවිකොති** කොරජිකකොරජිකාදිභාවෙන පවත්තවචනෙහි අත්තනො මුඛමත්තෙන අඤ්ඤෙහි සම්භාවිකො. සො එවරූපො එවරූපතාය එව අත්තානං පරං විය කත්වා **''අයං සමණො''**තිආදීනි කථෙති. **ගම්භීරන්තිආදි** තස්සා කථාය උත්තරිමනුස්සධම්මපටිබද්ධතාය වුත්තං.

සම්භාවනාධිප්පායකතෙනාති ''කථං නු ඛො මං ජනො 'අරියො'ති වා 'විසෙසලාභී'ති වා සම්භාවෙය්‍යා''ති ඉමිනා අධිප්පායෙන කතෙන. **ගමනං සණ්ඨපෙතීති** විසෙසලාභීනං ගමනං විය අත්තනො ගමනං සක්කච්චං ඨපෙති , සතො සම්පජානොව ගච්ඡන්තො විය හොති. **පණිධායාති** ''අරහාති මං ජානන්තූ''ති චිත්තං සණ්ඨපෙත්වා, පත්ථෙත්වා වා. **සමාහිතො වියාති** ඣානසමාධිනා සමාහිතො විය. **ආපාථකජ්ඣායීති** මනුස්සානං ආපාථට්ඨානෙ සමාධිසමාපන්නො විය නිසීදන්තො ආපාථකෙ ජනස්ස පාකටට්ඨානෙ ඣායී. **ඉරියාපථසඞ්ඛාතන්ති** ඉරියාපථසණ්ඨපනසඞ්ඛාතං.

පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතෙනාති අයොනිසො උප්පාදිතානං පච්චයානං පටිසෙවනන්ති එවං කථිතෙන, තෙන වා පච්චයපටිසෙවනෙන සඞ්ඛාතබ්බෙන කථිතබ්බෙන. අඤ්ඤං විය කත්වා අත්තනො සමීපෙ භණනං **සාමන්තජප්පිතං.** ආ-කාරස්ස රස්සත්තං කත්වා **''අට්ඨපනා''**ති වුත්තං. කුහනං කුහො, තස්ස අයනා පවත්ති **කුහායනා,** කුහස්ස වා පුග්ගලස්ස අයනා ගති කිරියා **කුහායනා.** කුහෙති, කුහෙන වා ඉතොති **කුහිතො,** කුහකො.

පුට්ඨස්සාති ''කො තිස්සො, කො රාජපූජිතො''ති පුට්ඨස්ස. **උද්ධං කත්වාති** උක්ඛිපිත්වා විභවසම්පත්තිආදිනා පග්ගහෙත්වා.

උන්නහනාති උද්ධං උද්ධං බන්ධනා පලිවෙඨනා. ද්වෙ කිර භික්ඛූ එකං ගාමං පවිසිත්වා ආසනසාලාය නිසීදිත්වා එකං කුමාරිකං පක්කොසිංසු. තාය ආගතාය තත්‍රෙකො එකං පුච්ඡි ''අයං, භන්තෙ, කස්ස කුමාරිකා''ති? ''අම්හාකං උපට්ඨායිකාය තෙලකන්දරිකාය ධීතා, ඉමිස්සා මාතා මයි ගෙහං ගතෙ සප්පිං දදමානා සටෙනෙව දෙති, අයම්පි මාතා විය සටෙන දෙතී''ති (විභ. අට්ඨ. 862) උක්කාචෙසි. ඉමං සන්ධාය වුත්තං **''තෙලකන්දරිකවත්ථු චෙත්ථ වත්තබ්බ''**න්ති.

ධම්මානුරූපා වාති මත්තාවචනානුරූපං වා. මත්තාවචනං හි ''ධම්මො''ති වුච්චති. යථාහ ''සුභාසිතං උත්තමමාහු සන්තො, ධම්මං භණෙ නාධම්මං තං දුතිය''න්ති (සං. නි. 1.213; සු. නි. 452). තෙන බහුං විප්පලපනමාහ, සච්චතො වා අඤ්ඤා සුභාසිතා වාචා ''ධම්මො''ති වෙදිතබ්බො. මුග්ගසූපසදිසකම්මො පුග්ගලො මුග්ගසූපෙය්‍යො. තෙනාහ **''අයං පුග්ගලො මුග්ගසූපෙය්‍යොති වුච්චතී''**ති. පරිභටස්ස කම්මං පාරිභට්‍යං, තදෙව **පාරිභට්‍යතා.**

නිමිත්තෙන චරන්තො, ජීවන්තො වා නිමිත්තකො, තස්ස භාවො **නෙමිත්තිකතා.** අත්තනො ඉච්ඡාය පකාසනං **ඔභාසො.** කො පන සොති ? ''අජ්ජ භික්ඛූනං පච්චයා දුල්ලභා ජාතා''තිආදිකා **පච්චයපටිසංයුත්තකථා.** ඉච්ඡිතවත්ථුස්ස සමීපෙ කථනං **සාමන්තජප්පා.**

අක්කොසනභයෙනාපි දදෙය්‍යාති **දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසනං.** තථා **වම්භනාදයො. උපෙක්ඛනා** උපාසකානං දායකාදිභාවතො බහි ඡඩ්ඩනා. **ඛිපනාති** ඛෙපවචනං. තං පන අවහසිත්වා වචනං හොතීති ආහ **''උප්පණ්ඩනා''**ති. **පාපනාති** අදායකත්තස්ස, අවණ්ණස්ස වා පතිට්ඨාපනං. පරෙසං පිට්ඨිමංසඛාදනසීලො පරපිට්ඨිමංසිකො, තස්ස භාවො **පරපිට්ඨිමංසිකතා. අබ්භඞ්ගන්ති** අබ්භඤ්ජනං. **නිපිසිත්වා ගන්ධමග්ගනා වියාති** අනිප්පිසිතෙ අලබ්භමානස්ස ගන්ධස්ස නිපිසනෙ ලාභො විය පරගුණෙ අනිප්පිසිතෙ අලබ්භමානානං පච්චයානං නිපිසනෙන ලාභො දට්ඨබ්බොති.

නිකත්තුං අප්පෙන ලාභෙන බහුකං වඤ්චෙත්වා ගහෙතුං ඉච්ඡනං නිජිගීසනං, තස්ස භාවො **නිජිගීසනතා.** තස්සෙව ඉච්ඡනස්ස පවත්තිආකාරො, තංසහජාතං වා ගවෙසනකම්මං.

අඞ්ගන්ති හත්ථපාදාදිඅඞ්ගානි උද්දිස්ස පවත්තං විජ්ජං. **නිමිත්තන්ති** නිමිත්තසත්ථං. **උප්පාතන්ති** උක්කාපාතදිසාඩාහ-භූමිචාලාදිඋප්පාතපටිබද්ධවිජ්ජං. **සුපිනන්ති** සුපිනසත්ථං. **ලක්ඛණන්ති** ඉත්ථිපුරිසානං ලක්ඛණජානනසත්ථං. **මූසිකච්ඡින්නන්ති** වත්ථාදීනං අසුකභාගෙ මූසිකච්ඡෙදෙ සති ඉදං නාම ඵලං හොතීති ජානනකසත්ථං. පලාසග්ගිආදීසු ඉමිනා නාම අග්ගිනා හුතෙ ඉදං නාම හොතීති අග්ගිවසෙන හොමවිධානං **අග්ගිහොමං.** ඉමිනා නයෙන **දබ්බිහොමං** වෙදිතබ්බං. **ආදි**-සද්දෙන ථුසහොමාදීනං, අඤ්ඤෙසඤ්ච සුත්තෙ ආගතානං මිච්ඡාජීවානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. වීරියසාධනත්තා ආජීවපාරිසුද්ධිසීලස්ස ''පච්චයපරියෙසනවායාමො''ති වුත්තං. තස්ස **පාරිසුද්ධි** අනවජ්ජභාවො, යෙන ධම්මෙන සමෙන පච්චයලාභො හොති. න හි අලසො ඤායෙන පච්චයෙ පරියෙසිතුං සක්කොතීති.

පච්චයසන්නිස්සිතසීලවණ්ණනා

18. **පටිසඞ්ඛාති** අයං ''සයං අභිඤ්ඤා''තිආදීසු (මහාව. 11) විය ය-කාරලොපෙන නිද්දෙසො. **යොනිසොති** චෙත්ථ උපායත්ථො යොනිසො-සද්දොති දස්සෙන්තො ආහ **''උපායෙන පථෙනා''**ති. **''පටිසඞ්ඛාය ඤත්වා''**ති වත්වා තයිදං පටිසඞ්ඛානං පච්චවෙක්ඛණන්ති දස්සෙතුං **''පච්චවෙක්ඛිත්වාති අත්ථො''**තිආදි වුත්තං. යථා හි **පච්චවෙක්ඛිත්වාති** සීතපටිඝාතාදිකං තං තං පයොජනං පති පති අවෙක්ඛිත්වා, ඤාණෙන පස්සිත්වාති අත්ථො, එවං **පටිසඞ්ඛායාති** තදෙව පයොජනං පති පති සඞ්ඛාය, ජානිත්වාති අත්ථො. ඤාණපරියායො හි ඉධ සඞ්ඛා-සද්දොති. එත්ථ

ච ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො’’තිආදි කාමං පච්චයපරිභොගකාලෙන වුච්චති, ධාතුවසෙන පන පටිකූලවසෙන වා පච්චවෙක්ඛණාය පච්චයසන්නිස්සිතසීලං සුජ්ඣතීති අපරෙ. භිජ්ජතීති කෙචි. එකෙ පන පඨමං එව පරියත්තන්ති වදන්ති, වීමංසිතබ්බං. ‘‘චීවර’’න්ති එකවචනං එකත්තමත්තං වාචකන්ති අධිප්පායෙන **‘‘අන්තරවාසකාදීසු යං කිඤ්චී’’**ති වුත්තං, ජාතිසද්දතාය පන තස්ස පාළියං එකවචනන්ති යත්තකානි චීවරානි යොගිනා පරිහරිතබ්බානි, තෙසං සබ්බෙසං එකජ්ඣං ගහණන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුං, **යං කිඤ්චී**ති වා අනවසෙසපරියාදානමෙතං, න අනියමවචනං. ‘‘නිවාසෙති වා පාරුපති වා’’ති විකප්පනං පන පටිසෙවනපරියායස්ස පරිභොගස්ස විභාගදස්සනන්ති තං පඤ්ඤපෙත්වා සයනනිසීදන-චීවරකුටිකරණාදිවසෙනාපි පරිභොගස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

පයොජනානං මරියාදා පයොජනාවධි, තස්ස පරිච්ඡින්දනවසෙන යො නියමො, තස්ස වචනං **පයොජනා…පෙ.… වචනං**. ඉදානි තං නියමං විවරිත්වා දස්සෙතුං **‘‘එත්තකමෙව හී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ අවධාරණෙන ලීළාවිභූසාවිලම්බනානටම්බරාදිවසෙන වත්ථපරිභොගං නිසෙධෙති. තෙනාහ **‘‘න ඉතො භිය්‍යො’’**ති. ලීළාවසෙන හි එකච්චෙ සත්තා වත්ථානි පරිදහන්ති චෙව උපසංව්‍යන්ති ච. යථා තං යොබ්බනෙ ඨිතා නාගරිකමනුස්සා. එකච්චෙ විභූසනවසෙන, යථා තං රූපූපජීවිනිආදයො. විලම්බනවසෙන විලම්බකා. නටම්බරවසෙන භොජාදයො. **අජ්ඣත්තධාතුක්ඛොභො** සීතරොගාදිඋප්පාදකො. **උතුපරිණාමනවසෙනා**ති උතුනො පරිවත්තනවසෙන විසභාගසීතඋතුසමුට්ඨානෙන. **වා-**සද්දෙන හෙමන්තාදීසු හිමපාතාදිවසෙන පවත්තස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො, න උප්පාදෙති සීතන්ති අධිප්පායො. යදත්ථං පන තං විනොදනං, තං මත්ථකප්පත්තං දස්සෙතුං **‘‘සීතබ්භාහතෙ’’**තිආදි වුත්තං. **සබ්බත්ථා**ති ‘‘උණ්හස්ස පටිඝාතාය’’තිආදීසු සබ්බෙසු සෙසපයොජනෙසු. යදිපි සූරියසන්තාපොපි උණ්හොව, තස්ස පන ආතපග්ගහණෙන ගහිතත්තා ‘‘අග්ගිසන්තාපස්සා’’ති වුත්තං. එකච්චො දාවග්ගිසන්තාපො කායං චීවරෙන පටිච්ඡාදෙත්වා සක්කා විනොදෙතුන්ති ආහ **‘‘තස්ස වනදාහාදීසු සම්භවො වෙදිතබ්බො’’**ති. **ඩංසා**ති පිඞ්ගලමක්ඛිකා. තෙ පන යස්මා ඩංසනසීලා, තස්මා වුත්තං **‘‘ඩංසනමක්ඛිකා’’**ති. **සප්පාදයො**ති සප්පසතපදිඋණ්ණනාභිසරබූවිච්ඡිකාදයො. **ඵුට්ඨසම්ඵස්සො**ති ඵුට්ඨවිසමාහ. තිවිධා හි සප්පා – දට්ඨවිසා ඵුට්ඨවිසා දිට්ඨවිසා. තෙසු පුරිමකා ද්වෙ එව ගහිතා. සතපදිආදීනම්පි තාදිසානං සඞ්ගණ්හනත්ථං. **නියතපයොජනං** එකන්තිකං, සබ්බකාලිකඤ්ච පයොජනං. **හිරී කුප්පති** නිල්ලජ්ජතා සණ්ඨාති. තෙනාහ **‘‘විනස්සතී’’**ති. කූපාවතරණං වා පටිච්ඡාදනං අරහතීති කොපිනං. හිරියිතබ්බට්ඨෙන හිරී ච තං කොපිනඤ්චාති **හිරිකොපින**න්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **තස්ස චා**ති ච-සද්දො පුබ්බෙ වුත්තපයොජනානං සම්පිණ්ඩනත්ථො.

යං කිඤ්චි ආහාරන්ති ඛාදනීයභොජනීයාදිභෙදං යං කිඤ්චි ආහරිතබ්බවත්ථුං. පිණ්ඩාය භික්ඛාය උලතීති පිණ්ඩොලො, තස්ස කම්මං පිණ්ඩොල්‍යං. තෙන **පිණ්ඩොල්‍යෙන** භික්ඛාචරියාය. **පතිතත්තා**ති පක්ඛිපිතත්තා. **පිණ්ඩපාතො** පත්තෙ පක්ඛිත්තභික්ඛාහාරො. **පිණ්ඩානං වා පාතො**ති ඝරෙ ඝරෙ ලද්ධභික්ඛානං සන්නිපාතො. ‘‘නත්ථි දවා’’තිආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 3.305) සහසා කිරියාපි ‘‘දවා’’ති වුච්චති, තතො විසෙසනත්ථං **‘‘දවත්ථං, කීළානිමිත්තන්ති වුත්තං හොතී’’**ති ආහ. **මුට්ඨිකමල්ලා** මුට්ඨියුද්ධයුජ්ඣනකා. **ආදි-**සද්දෙන නිබුද්ධයුජ්ඣනකාදීනං ගහණං. **බලමදනිමිත්ත**න්ති බලං නිස්සාය උප්පජ්ජනකමදො බලමදො. තං නිමිත්තං, බලස්ස උප්පාදනත්ථන්ති අත්ථො. **පොරිසමදනිමිත්ත**න්ති පොරිසමදො වුච්චති පුරිසමානො ‘‘අහං පුරිසො’’ති උප්පජ්ජනකමානො. අසද්ධම්මසෙවනාසමත්ථතං නිස්සාය පවත්තො මානො, රාගො එව වා පොරිසමදොති කෙචි. තං නිමිත්තං. **අන්තෙපුරිකා** රාජොරොධා. සබ්බෙසං සන්නිවෙසයොග්‍යතාය **වෙසියො** රූපූපජීවිනියො. **මණ්ඩනං** නාම ඉධාවයවපාරිපූරීති ආහ **‘‘අඞ්ගපච්චඞ්ගානං පීණභාවනිමිත්ත’’**න්ති, පරිබ්‍රූහනහෙතූති අත්ථො. **නටා** නාම රඞ්ගනටා. **නච්චකා** ලඞ්ඝකාදයො. **විභූසනං** සොභාසමුප්පාදනන්ති ආහ **‘‘පසන්නච්ඡවිවණ්ණතානිමිත්ත’’**න්ති.

එතං පදං. **මොහූපනිස්සයප්පහානත්ථ**න්ති මොහස්ස උපනිස්සයතාපහානාය. දවා හි මොහෙන හොති, මොහඤ්ච වඩ්ඪෙතීති තස්සා වජ්ජනෙන මොහස්ස අනුපනිස්සයතා. **දොසූපනිස්සයප්පහානත්ථ**න්ති ඉදං බලමදස්ස, පුරිසමදස්ස ච දොසහෙතුනො වසෙන වුත්තං, ඉතරස්ස පන වසෙන ‘‘රාගූපනිස්සයප්පහානත්ථ’’න්ති වත්තබ්බං. මණ්ඩනවිභූසනපටික්ඛෙපො සියා මොහූපනිස්සයප්පහානායපි, රාගූපනිස්සයතාය පන උජුපටිපක්ඛොති වුත්තං **‘‘රාගූපනිස්සයප්පහානත්ථ’’**න්ති. යදිපි එකච්චස්ස දවමදෙ ආරබ්භ පරස්ස පටිසංයොජනාදීනං උප්පත්ති හොතියෙව මනොපදොසිකදෙවාදීනං විය, අත්තනො පන දවමදෙ ආරබ්භ යෙසං සවිසෙසං රාගමොහමානාදයො පාපධම්මා උප්පජ්ජන්ති. තෙ සන්ධාය **‘‘අත්තනො සංයොජනුප්පත්තිපටිසෙධනත්ථ’’**න්ති වත්වා මණ්ඩනවිභූසනානි පටිච්ච සවිසෙසං පරස්සපි රාගමොහාදයො පවත්තන්තීති **‘‘පරස්සපි සංයොජනුප්පත්තිපටිසෙධනත්ථ’’**න්ති වුත්තං. **අයොනිසො පටිපත්තියා**ති එත්ථ කාමසුඛල්ලිකානුයොගං මුඤ්චිත්වා සබ්බාපි මිච්ඡාපටිපත්ති අයොනිසො පටිපත්ති. පුරිමෙහි ද්වීහි පදෙහි අයොනිසො පටිපත්තියා, පච්ඡිමෙහි ද්වීහි කාමසුඛල්ලිකානුයොගස්ස පහානං වුත්තන්ති වදන්ති. **‘‘චතූහිපි චෙතෙහී’’**ති පන වචනතො සබ්බෙහි උභින්නම්පි පහානං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. කාමකීළාපි දවන්තොගධා හොතියෙව, පුරිසමදොපි කාමසුඛල්ලිකානුයොගස්ස හෙතුයෙවාති.

චාතුමහාභූතිකස්සාති චතුමහාභූතෙ සන්නිස්සිතස්ස. **රූපකායස්සා**ති චතුසන්තතිරූපසමූහස්ස. **ඨිතියා**ති ඨිතත්ථං. සා පනස්ස ඨිති පබන්ධවසෙන ඉච්ඡිතාති ආහ **‘‘පබන්ධට්ඨිතත්ථ’’**න්ති. **පවත්තියා**ති ජීවිතින්ද්‍රියප්පවත්තියා. තථා හි ජීවිතින්ද්‍රියං ‘‘යාපනා වත්තනා’’ති (ධ. ස. 19, 634) ච නිද්දිට්ඨං. තස්සා ච අවිච්ඡෙදො ආහාරූපයොගෙන හොති. කායස්ස චිරතරං යාව ආයුකප්පො, තාව අවත්ථානං යාපනාති දස්සෙන්තො **‘‘චිරකාලට්ඨිතත්ථං වා’’**ති ආහ. ඉදානි

වුත්තමෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං **''සරුපත්ථම්භමිවා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථායං යොජනා – යථා ජිණ්ණසරසාමිකො සරස්ස උපත්ථම්භනං කරොති තස්ස අපතනත්ථං, යථා ච සාකටිකො අක්ඛබ්භඤ්ජනං කරොති තස්ස සම්පවත්තනත්ථං, එවමෙස යොගී කායස්ස ඨිතත්ථං, යාපනත්ථඤ්ච පිණ්ඩපාතං පටිසෙවති පරිභුඤ්ජතීති. එතෙන ඨිති නාම අපතනං යාපනා පවත්තීති දස්සෙති. **න දවමදමණ්ඩනවිභූසනත්ථන්ති** ඉදං ''යාවදෙවා''ති අවධාරණෙන නිවත්තිතත්ථදස්සනං. තිට්ඨන්ති උපාදින්නධම්මා එතායාති **ඨිති,** ආයූති ආහ **''ඨිතීති ජීවිතින්ද්‍රියස්සෙතං අධිවචන''**න්ති. තථා හි තං ආයු ''ඨිතී''ති නිද්දිට්ඨං, **ඨිතියා යාපනායාති** කායස්ස ඨිතිහෙතුතාය ''ඨිතී''ති ලද්ධවොහාරස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස පවත්තනත්ථන්ති අත්ථො. තෙනාහ **''ජීවිතින්ද්‍රියපවත්තාපනත්ථ''**න්ති. **ආබාධට්ඨෙනාති** විබාධනට්ඨෙන, රොගට්ඨෙන වා. ජිඝච්ඡාපරමා හි රොගා. **උපරමත්ථන්ති** වූපසමත්ථං. **වණාලෙපනමිව** වණිකො. උණ්හසීතාදීසු අභිභවන්තෙසු තප්පටිකාරං සීතුණ්හං විය පටිසෙවතීති සම්බන්ධො. මග්ගබ්‍රහ්මචරියං ඨපෙත්වා සික්ඛත්තයසඞ්ගහා සාසනාවචරිතබ්බා අනුසාසනී සාසනබ්‍රහ්මචරියන්ති ආහ **''සකලසාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස ච මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස චා''**ති. **අනුග්ගහණත්ථන්ති** අනු අනු ගණ්හනත්ථං සම්පාදනත්ථං. **කායබලං නිස්සායාති** යථාසමාරද්ධං ගුණවිසෙසපාරිපූරිහෙතුභූතං කායබලමත්තං නිස්සාය. තෙනාහ **''සික්ඛත්තයානුයොගවසෙනා''**තිආදි. කන්තාරනිත්ථරණත්ථිකා ජායම්පතිකා, **නදීසමුද්දනිත්ථරණත්ථිකා** ච පුත්තමංසාදීනි යථා අගිද්ධා අමුච්ඡිතා කෙවලං තං තං අත්ථසිද්ධිමෙව අවෙක්ඛන්තා පටිසෙවන්ති තෙහි විනා අසිජ්ඣනතො, එවමයම්පි කෙවලං භවකන්තාරනිත්ථරණත්ථිකො අගිද්ධො අමුච්ජිතො තෙන විනා අසිජ්ඣනතො පිණ්ඩපාතං පටිසෙවතීති උපමාසංසන්දනං.

ඉතීති පකාරත්ථෙ නිපාතපදං. තෙන පටිසෙවියමානස්ස පිණ්ඩපාතස්ස පටිසෙවනාකාරො ගය්හතීති ආහ **''එවං ඉමිනා පිණ්ඩපාතපටිසෙවනෙනා''**ති. **පුරාණන්ති** භොජනතො පුරිමකාලිකත්තා පුරාතනං. **පටිහඞ්ඛාමීති** පටිහනිස්සාමි. **නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමීති** පටිසෙවතීති යොජනා. කීදිසං, කථඤ්චාති ආහ **''අපරිමිත...පෙ.... අඤ්ඤතරො විය''**ති. අපරිමිතං අපරිමාණං භොජනං පච්චයො එතිස්සාති අපරිමිතභොජනපච්චයා, තං **අපරිමිතභොජනපච්චයං** අත්තනො ගහණීතෙජපමාණතො අතික්කන්තපමාණභොජනහෙතුකන්ති අත්ථො. යො බහුං භුඤ්ජිත්වා අත්තනො ධම්මතාය උට්ඨාතුං අසක්කොන්තො ''ආහර හත්ථ''න්ති වදති, අයං **ආහරහත්ථකො.** යො භුඤ්ජිත්වා අච්චුද්ධුමාතකුච්ඡිතාය උට්ඨිතොපි සාටකං නිවාසෙතුං න සක්කොති, අයං **අලංසාටකො.** යො භුඤ්ජිත්වා උට්ඨාතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙව පරිවත්තති, අයං **තත්‍රවට්ටකො.** යො යථා කාකෙහි ආමසිතුං සක්කා, එවං යාව මුඛද්වාරං ආහාරෙති, අයං **කාකමාසකො.** යො භුඤ්ජිත්වා මුඛෙ සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙව වමති, අයං **භුත්තවමිතකො.** එතෙසං අඤ්ඤතරො විය. අථ වා **පුරාණවෙදනා** නාම අභුත්තපච්චයා උප්පජ්ජනකවෙදනා. තං ''පටිහනිස්සාමී''ති පටිසෙවති. **නවවෙදනා** නාම අතිභුත්තපච්චයෙන උප්පජ්ජනකවෙදනා. තං ''න උප්පාදෙස්සාමී''ති පටිසෙවති. අථ වා **නවවෙදනා** නාම අභුත්තපච්චයෙන උප්පජ්ජනකවෙදනා, තස්සා අනුප්පන්නාය අනුප්පජ්ජනත්ථමෙව පටිසෙවති. අභුත්තපච්චයා උප්පජ්ජනකාති චෙතං බුද්ධාය විසෙසනං. යස්සා අප්පවත්ති භොජනෙන කාතබ්බා, තස්සා දස්සනත්ථං. අභුත්තපච්චයෙන, භුත්තපච්චයෙන ච උප්පජ්ජනකානුප්පජ්ජනකවෙදනාසු පුරිමා යථාපවත්තා ජිඝච්ඡානිමිත්තා වෙදනා. සා හි අභුඤ්ජන්තස්ස භියොපවඩ්ඪනවසෙන උප්පජ්ජති. පච්ඡිමාපි බුද්ධානිමිත්තාව අඞ්ගදාහසූලාදිවෙදනා පවත්තා. සා හි භුත්තපච්චයා පුබ්බෙ අනුප්පන්නාව නුප්පජ්ජිස්සතීති අයමෙතාසං විසෙසො. විහිංසානිමිත්තතා චෙතාසං විහිංසාය විසෙසො.

යා වෙදනා. **අධුනාති** එතරහි. **අසප්පායාපරිමිතභොජනං නිස්සායාති** අසප්පායාපරිමිතස්ස ආහාරස්ස භුඤ්ජනපයොගං ආගම්ම උප්පජ්ජතීති අත්ථො. **පුරාණකම්මපච්චයවසෙනාති** පුබ්බෙ පුරිමජාතියං කතත්තා පුරාණස්ස කම්මස්ස පච්චයතාවසෙන පයොගවිපත්තිං ආගම්ම උප්පජ්ජනාරහතාය තං වජ්ජෙත්වා පයොගසම්පත්තියා උපට්ඨාපනං දුක්ඛවෙදනාපච්චයඝාතො, පටිහනනඤ්ච හොතීති ආහ **''තස්සා පච්චයං විනාසෙන්තො තං පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමී''**ති. **අයුත්තපරිභොගො** පච්චයෙ අපච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභොගො. සො එව කතූපචිතකම්මතාය **කම්මූපචයො.** තං **නිස්සාය** පටිච්ච **ආයතිං** අනාගතෙ කාලෙ උප්පජ්ජනතො යා චායං ''නවවෙදනා''ති වුච්චතීති යොජනා. **යුත්තපරිභොගවසෙනාති** පච්චවෙක්ඛිත්වා පච්චයානං පරිභොගවසෙන, තස්සා නවවෙදනාය මූලං අයුත්තපරිභොගකම්මං අනිබ්බත්තෙන්තො සබ්බෙන සබ්බං අනුප්පාදෙන්තො. **එත්තාවතාති** ''ඉති පුරාණ''න්තිආදිනා වුත්තෙන පදද්වයෙන. ''විහිංසූපරතියා''තිආදිනා වා පදචතුක්කෙන **යුත්තපරිභොගසඞ්ගහො** පබ්බජිතානුච්ඡවිකස්ස පච්චයපරිභොගස්ස වුත්තත්තා. **අත්තකිලමථානුයොගප්පහානං** ජිඝච්ඡාදිදුක්ඛපටිඝාතස්ස භාසිතත්තා. ඣානසුඛාදීනං පච්චයභූතස්ස කායසුඛස්ස අවිස්සජ්ජනතො **ධම්මිකසුඛාපරිච්චාගො** ච දීපිතො හොති.

අසප්පායාපරිමිතූපයොගෙන ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකො, ඉරියාපථභඤ්ජනකො වා සියා පරිස්සයො, සප්පායපරිමිතූපයොගෙන පන සො න හොති. තථා සති චිරකාලප්පවත්තිසඞ්ඛාතා සරීරස්ස **යාත්‍රා** යාපනා භවිස්සතීති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **''පරිමිතපරිභොගෙන...පෙ.... භවිස්සතී''**ති ආහ. යො රොගො සාද්ධො අසාද්ධො ච න හොති, සො යාප්‍යාරොගො, සො එතස්ස අත්ථීති **යාප්‍යාරොගී.** සො හි නිච්චකාලං භෙසජ්ජං උපසෙවති, තථා අයම්පීති. යදි යාත්‍රාපි යාපනා, පුබ්බෙපි ''යාපනායා''ති වුත්තං, කො එත්ථ විසෙසොති? පුබ්බෙ ''යාපනායා''ති ජීවිතින්ද්‍රියයාපනා අධිප්පෙතා, ඉධ පන චතුන්නම්පි ඉරියාපථානං අවිච්ඡෙදසඞ්ඛාතා යාපනා යාත්‍රාති අයමෙත්ථ විසෙසො. බුද්ධපටිකුට්ඨෙන මිච්ඡාජීවෙන පච්චයපරියෙසනා **අයුත්තපරියෙසනා.** දායකදෙය්‍යධම්මානං, අත්තනො ච පමාණං අජානිත්වා පටිග්ගහණං, සද්ධාදෙය්‍යවිනිපාතනත්ථං වා පටිග්ගහණං **අයුත්තපටිග්ගහණං,** යෙන වා ආපත්තිං

ආපජ්ජති. අපච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභොගො **අයුත්තපරිභොගො**. තෙසං පරිවජ්ජනං ධම්මෙන සමෙන පච්චයුප්පාදනාදිවසෙන වෙදිතබ්බං. ධම්මෙන හි පච්චයෙ පරියෙසිත්වා ධම්මෙන පටිග්ගහෙත්වා පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජනං **අනවජ්ජතා** නාම.

අරතීති උක්කණ්ඨා. පන්තසෙනාසනෙසු, අධිකුසලධම්මෙසු ච අනභිරති. **තන්දීති** පචලායිකා නිද්දා. **විජම්භිතාති** ථිනමිද්ධාභිභවෙන කායස්ස විජම්භනා. විඤ්ඤූහි ගරහා **විඤ්ඤූගරහා**. එකච්චො හි අනවජ්ජංයෙව සාවජ්ජං කරොති, ''ලද්ධං මෙ''ති පමාණාධිකං භුඤ්ජිත්වා තං ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො උද්ධංවිරෙචනඅධොවිරෙචනාදීහි කිලමති, සකලවිහාරෙ භික්ඛූ තස්ස සරීරපටිජග්ගනභෙසජ්ජපරියෙසනාපසුතා හොන්ති. අඤ්ඤෙ තෙ ''කිං ඉද''න්ති පුච්ඡිත්වා ''අසුකස්ස උදරං උද්ධුමාත''න්තිආදීනි සුත්වා ''නිච්චකාලමෙස එවංපකතිකො අත්තනො කුච්ඡිපමාණං නාම න ජානාතී''ති නින්දන්ති, එවං අනවජ්ජංයෙව සාවජ්ජං කරොති. එවං අකත්වා ''අනවජ්ජතා ච භවිස්සතී''ති පටිසෙවති. අත්තනො හි පකතිඅග්ගිබලාදිං ජානිත්වා ''එවං මෙ අරතිආදීනං අභාවෙන කායසුඛතා, අගරහිතබ්බතා ච භවිස්සතී''ති පමාණයුත්තමෙව පටිසෙවති. යාවතකො භොජනෙන අත්ථො, තස්ස සාධනෙන යාවදත්ථං උදරස්ස පරිපූරණෙන උදරාවදෙහකං භොජනං **යාවදත්ථඋදරාවදෙහකභොජනං,** තස්ස **පරිවජ්ජනෙන**. සෙය්‍යාය සයනෙන ලද්ධබ්බසුඛං සෙය්‍යාසුඛං, උභොහි පස්සෙහි සම්පරිවත්තනකං සයන්තස්ස උප්පජ්ජනසුඛං පස්සසුඛං , මිද්ධෙන නිද්දායනෙන උප්පජ්ජනසුඛං මිද්ධසුඛං, තෙසං **සෙය්‍යා...පෙ.... සුඛානං පහානතො** චතුන්නං ඉරියාපථානං යොග්‍යභාවස්ස පටිපාදනං කායස්ස **චතුඉරියාපථයොග්‍යභාවපටිපාදනං,** තතො. සුඛො ඉරියාපථවිහාරො **ඵාසුවිහාරො**. පච්ඡිමෙ විකප්පෙ, සබ්බවිකප්පෙසු වා වුත්තං ඵාසුවිහාරලක්ඛණං ආගමෙන සමත්ථෙතුං **''වුත්තම්පි හෙත''**න්තිආදි වුත්තං. තීසුපි විකප්පෙසු ආහාරස්ස ඌනපරිභොගවසෙනෙව හි ඵාසුවිහාරො වුත්තොති.

එත්තාවතාති ''යාත්‍රා''තිආදිනා වුත්තෙන පදත්තයෙන. ''යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සතී''ති පයොජනපරිග්ගහදීපනා. යාත්‍රා හි නං ආහාරූපයොගං පයොජෙතීති. ධම්මිකසුඛාපරිච්චාගහෙතුකො ඵාසුවිහාරො **මජ්ඣිමා පටිපදා** අන්තද්වයපරිවජ්ජනතො. ඉමස්මිං පන ඨානෙ අට්ඨ අඞ්ගානි සමොධානෙතබ්බානි – ''නෙව දවායා''ති එකං අඞ්ගං, ''න මදායා''ති එකං, ''න මණ්ඩනායා''ති එකං, ''න විභූසනායා''ති එකං, ''යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනායා''ති එකං, ''විහිංසූපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහායා''ති එකං, ''ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි, නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමී''ති එකං, ''යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සතී''ති එකං. ''අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො චා''ති අයමෙත්ථ භොජනානිසංසො. **මහාසිවත්ථෙරො** පනාහ ''හෙට්ඨා චත්තාරි අඞ්ගානි පටික්ඛෙපො නාම, උපරි පන අට්ඨඞ්ගානි සමොධානෙතබ්බානී''ති. තත්ථ ''යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා''ති එකං අඞ්ගං, ''යාපනායා''ති එකං, ''විහිංසූපරතියා''ති එකං, ''බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහායා''ති එකං, ''ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමී''ති එකං, ''නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමී''ති එකං, ''යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සතී''ති එකං, ''අනවජ්ජතා චා''ති එකං. ඵාසුවිහාරො පන භොජනානිසංසොති. එවං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං ආහාරං ආහාරෙන්තො පටිසඞ්ඛා යොනිසො පිණ්ඩපාතං පටිසෙවති නාම.

යත්ථ යත්ථාති භුම්මනිද්දෙසෙන **සෙන-**සද්දස්ස අධිකරණත්ථවුත්තිමාහ. තථා **ආසන-**සද්දස්සාති. **අඩ්ඪයොගාදිම්හීති ආදි-**සද්දෙන පාසාදාදිං, මඤ්චාදිඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. යත්ථ යත්ථ විහාරෙ වා අඩ්ඪයොගාදිම්හි වා ආසතීති විහාරඅඩ්ඪයොගාදිකෙ ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. ඉධ **ආදි-**සද්දෙන පීඨසන්ථතාදීනම්පි සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. **පරිසහනට්ඨෙනාති** අභිභවනට්ඨෙන, විබාධනට්ඨෙනාති අත්ථො. **උතුයෙව උතුපරිස්සයොති** සීතුණ්හාදිඋතුයෙව අසප්පායො වුත්තනයෙන උතුපරිස්සයො. තස්ස උතුපරිස්සයස්ස විනොදනත්ථං, අනුප්පන්නස්ස අනුප්පාදනත්ථං, උප්පන්නස්ස වූපසමනත්ථඤ්චාති අත්ථො. නානාරම්මණතො පටිසංහරිත්වා කම්මට්ඨානභූතෙ එකස්මිංයෙව ආරම්මණෙ චිත්තස්ස සම්මදෙව ලයනං පටිසල්ලානං, තත්ථ ආරාමො අභිරති **පටිසල්ලානාරාමො,** තදත්ථං. සෙනාසනං හි විවිත්තං යොගිනො භාවනානුකූලං සුඤ්ඤාගාරභාවතො. තං පනෙතං අත්ථද්වයං විභාවෙතුං **''යො සරීරාබාධචිත්තවික්ඛෙපකරො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එකීභාවසුඛත්ථන්ති** එකීභාවහෙතුකං සුඛං එකීභාවසුඛං, තදත්ථං. ගණසඞ්ගණිකකිලෙසසඞ්ගණිකාභාවෙන උප්පජ්ජනකසුඛං.

යදි උතුයෙව උතුපරිස්සයො, ''උතු ච සීතුණ්හ''න්ති සීතුණ්හපටිඝාතං වත්වා උතුපරිස්සයවිනොදනං කස්මා වුත්තන්ති චොදනං සන්ධායාහ **''කාමඤ්චා''**තිආදි. තත්ථ ''නියතං උතුපරිස්සයවිනොදන''න්ති එතෙන ''සීතස්ස පටිඝාතාය උණ්හස්ස පටිඝාතායා''ති එත්ථ වුත්තං සීතුණ්හං අනියතං කදාචි කදාචි උප්පජ්ජනකං, උතුපරිස්සයො පන **සබ්බදාභාවී** අධිප්පෙතොති දස්සෙති. **වුත්තප්පකාරොති** ''සීතාදිකො, අසප්පායො''ති ච එවං වුත්තප්පකාරො විවටඞ්ගණරුක්ඛමූලාදීසු නිසින්නස්ස අපරිගුත්තියා අසංවුතද්වාරාදිතාය **පාකටපරිස්සයා,** අසප්පායරූපදස්සනාදිනා **අපාකටපරිස්සයා** ච භික්ඛුස්ස කායචිත්තානං **ආබාධං** කරෙය්‍යුං. **යත්ථ** ගුත්තෙ සෙනාසනෙ **ආබාධං න කරොන්ති. එවං ජානිත්වාති** උභයපරිස්සයරහිතන්ති එවං ඤත්වා පටිසෙවන්තො භික්ඛු වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො.

ධාතුක්ඛොභලක්ඛණස්ස, තංහෙතුකදුක්ඛවෙදනාලක්ඛණස්ස වා **රොගස්ස** පටිපක්ඛභාවො **පටිඅයනට්ඨො.** තෙනාහ **''පච්චනීකගමනට්ඨෙනාති අත්ථො''**ති, වූපසමනට්ඨෙනාති වුත්තං හොති. **යස්ස කස්සචීති** සප්පිආදීසු යස්ස කස්සචි. **සප්පායස්සාති** හි තස්ස විකාරවූපසමෙනාති අධිප්පායො. **භිසක්කස්ස කම්මං** තෙන විධාතබ්බතො. තෙනාහ **''තෙන අනුඤ්ඤාතත්තා''**ති. **නගරපරික්ඛාරෙහීති** නගරං පරිවාරෙත්වා රක්ඛණකෙහි. විවටපරික්ඛෙපො පරික්ඛා උද්ධාපො පාකාරො එසිකා පලිඝො පාකාරපත්ථණ්ඩිලන්ති සත්ත ''නගරපරික්ඛාරා''ති වදන්ති. **සීලපරික්ඛාරොති**

සුවිසුද්ධසීලාලඞ්කාරො . අරියමග්ගො හි ඉධ ''රථො''ති අධිප්පෙතො. තස්ස ච සම්මාවාචාදයො අලඞ්කාරට්ඨෙන ''පරික්ඛාරො''ති වුත්තා. **ජීවිතපරික්ඛාරාති** ජීවිතස්ස පවත්තිකාරණානි. **සමුදානෙතබ්බාති** සම්මා උද්ධං උද්ධං ආනෙතබ්බා පරියෙසිතබ්බා. **පරිවාරොපි හොති** අන්තරායානං පරිතො වාරණතො. තෙනාහ **''ජීවිත...පෙ.... රක්ඛණතො''**ති.

තත්ථ **අන්තරන්ති** විවරං, ඔකාසොති අත්ථො. වෙරිකානං අන්තරං අදත්වා අත්තනො සාමිකානං පරිවාරෙත්වා ඨිතසෙවකා විය **රක්ඛණතො. අස්සාති** ජීවිතස්ස. **කාරණභාවතොති** චිරප්පවත්තියා කාරණභාවතො. රසායනභූතං හි භෙසජ්ජං සුචිරම්පි කාලං ජීවිතං පවත්තෙතියෙව. යදිපි අනුප්පන්නා එව දුක්ඛවෙදනා භෙසජ්ජපරිභොගෙන පටිහඤ්ඤන්ති, න උප්පන්නා තාසං සරසෙනෙව භිජ්ජනතො, උප්පන්නසදිසා පන ''උප්පන්නා''ති වුච්චන්ති. භවති හි තංසදිසෙසු තබ්බොහාරො, යථා සා එව තිත්තිරි, තානියෙව ඔසධානීති. තස්මා වුත්තං **''උප්පන්නානන්ති ජාතානං භූතානං නිබ්බත්තාන''**න්ති. සඞ්චයතො පට්ඨාය සො ධාතුක්ඛොභො සමුට්ඨානං එතෙසන්ති **තංසමුට්ඨානා. ''දුක්ඛවෙදනා''**ති වත්වා සා අකුසලසභාවාපි අත්ථීති තතො විසෙසෙතුං **''අකුසලවිපාකවෙදනා''**ති වුත්තං. බ්‍යාබාධනට්ඨෙන බ්‍යාබාධො, බ්‍යාබාධොව බ්‍යාබජ්ඣං, දුක්ඛන්ති අත්ථො. නත්ථි එත්ථ බ්‍යාබජ්ඣන්ති **අබ්‍යාබජ්ඣං,** නිද්දුක්ඛතා. තෙනාහ **''අබ්‍යාබජ්ඣපරමතායා''**ති **නිද්දුක්ඛපරමතායාති. තං දුක්ඛන්ති** රොගනිමිත්තකං දුක්ඛං.

චීවරාදීනං පච්චයානං නිස්සයනං පරිභොගො එවාති දස්සෙතුං **''තෙ පටිච්ච නිස්සායා''**ති වත්වා **''පරිභුඤ්ජමානා''**ති වුත්තං. **පවත්තන්තීති** ජීවන්ති. ජීවනම්පි හි පවත්තනං, යතො ජීවිතින්ද්‍රියං ''පවත්තනරස''න්ති වුච්චති.

චතුපාරිසුද්ධිසම්පාදනවිධිවණ්ණනා

19. එවං පාතිමොක්ඛසංවරාදිභෙදෙන නිද්දිට්ඨං සීලං පුන සාධනවිභාගෙන දස්සෙතුං **''එවමෙතස්මි''**න්තිආදිමාරද්ධං. තත්ථ සාධීයති සම්පාදියති එතෙනාති සාධනං, සද්ධා සාධනං එතස්සාති **සද්ධාසාධනො.** නනු ච වීරියසතිපඤ්ඤාහිපි විනා පාතිමොක්ඛසංවරො න සිජ්ඣතීති? සච්චං න සිජ්ඣති, සද්ධාය පන විසෙසහෙතුභාවං සන්ධාය එවං වුත්තන්ති දස්සෙන්තො ආහ

''සාවකවිසයාතීතත්තා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා''ති. ගරුකලහුකාදිභෙදෙ ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං තස්ස තස්ස අපරාධස්ස අනුරූපං සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං නාම සාවකානං අවිසයො, බුද්ධානං එව විසයො. සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං තාව තිට්ඨතු, තස්ස කාලොපි නාම සාවකානං අවිසයො, බුද්ධානං එව විසයොති දස්සෙන්තො **''සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාචනපටික්ඛෙපො චෙත්ථ නිදස්සන''**න්ති ආහ. තථා හි වුත්තං ''ආගමෙහි ත්වං සාරිපුත්ත, ආගමෙහි ත්වං සාරිපුත්ත, තථාගතොව තත්ථ කාලං ජානිස්සතී''ති (පාරා. 21). තත්ථ **ච**-සද්දො සමුච්චයත්ථො. තෙන ''අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙම, පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්දාම, යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය වත්තාමා''ති (පාරා. 565) එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සද්ධායාති** සද්දහනෙන සත්ථරි, ධම්මෙ ච සද්ධාය පච්චුපට්ඨාපනෙන. **ජීවිතෙපි** පගෙව ජීවිතපරික්ඛාරෙති අධිප්පායො.

කිකීව අණ්ඩන්ති කිකීසකුණිකා විය අත්තනො අණ්ඩං. සා කිර ජීවිතම්පි පරිච්චජිත්වා අණ්ඩමෙව රක්ඛති. **චමරීව වාලධින්ති** චමරීමිගො විය අත්තනො වාලධිං. චමරීමිගා කිර බ්‍යාධෙන පරිපාතියමානා ජීවිතම්පි පරිච්චජිත්වා කණ්ඩකගුම්බාදීසු ලග්ගං අත්තනො වාලමෙව රක්ඛන්ති. **පියංව පුත්තං එකකන්ති** ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. යථා හි එකපුත්තකො කුටුම්බිකො තං එකපුත්තං, එකනයනො ච තං එකනයනං සුට්ඨුතරං රක්ඛති. **තථෙව සීලං අනුරක්ඛමානකාති** අනුකම්පනවසෙන වුත්තං. **සුපෙසලාති** සුට්ඨු පියසීලා. **සදා** සබ්බකාලං දහරමජ්ඣිමථෙරකාලෙසු. ඡන්නම්පි ගාරවානං වසෙන **සගාරවා,** ගරුකාරවන්තොති අත්ථො.

එවමෙව ඛොති යථා මහාසමුද්දො ඨිතධම්මො වෙලං නාතික්කමති, එවමෙව. **මම සාවකාති** අරියසාවකෙ සන්ධායාහ. තෙ හි ධුවසීලා. **ඉමස්මිං අත්ථෙති** ජීවිතහෙතුපි සීලස්ස අවීතික්කමනෙ.

මහාවත්තනිඅටවී නාම විඤ්ඣාටවී. හිමවන්තපස්සෙ අටවීති කෙචි. **ථෙරන්ති** නාමගොත්තවසෙන අපඤ්ඤාතං එකං **ථෙරං. නිපජ්ජාපෙසුං** ගන්ත්වා කස්සචි මා ආරොචෙයාති.

පූතිලතායාති ගලොච්ලතාය. **සමසීසීති** ජීවිතසමසීසී. යස්ස හි කිලෙසසීසං අවිජ්ජං මග්ගපටිපාටියා අරහත්තමග්ගො පරියාදියති, තතො එකූනවීසතිමෙ පච්චවෙක්ඛණඤාණෙ පතිට්ඨාය භවඞ්ගොත්තරණෙ වට්ටසීසං ජීවිතින්ද්‍රියං චුතිචිත්තං පරියාදියති, සො ඉමාය වාරසමතාය ''ජීවිතසමසීසී''ති වුච්චති. සො ච ථෙරො තථා පරිනිබ්බායි. තෙන වුත්තං **''සමසීසී හුත්වා පරිනිබ්බායී''**ති. **අභයත්ථෙරො** කිර මහාභිඤ්ඤො. තස්මා චෙතියං කාරාපෙසීති වදන්ති. **අප්පෙවාති** අප්පෙව නාම අත්තනො ජීවිතම්පි ජහෙය්‍ය, **න භින්දෙති** න භින්දෙය්‍ය, න වීතික්කමෙය්‍ය.

සතියා අධිට්ඨිතානන්ති පගෙව උපට්ඨිතාය සතියා ආරක්ඛවසෙන අධිට්ඨිතානං ඉන්ද්‍රියානං. **අනන්වාස්සවනීයතොති** ද්වාරභාවෙන අභිජ්ඣාදීහි අනනුබන්ධිතබ්බතො. **වරන්ති** සෙට්ඨං. **තත්තායාති** උණ්හාය. **ආදිත්තායාති** ආදිතො පට්ඨාය දිත්තාය. **සම්පජ්ජලිතායාති** සමන්තතො ජලන්තියා. **සජොතිභූතායාති** එකජාලීභූතාය. **සම්පලිමට්ඨන්ති** සබ්බසො ආමට්ඨං, අඤ්ජිතන්ති අත්ථො. **න ත්වෙව වරන්ති** ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **රූපෙසූති** රූපාරම්මණෙසු. **අනුබ්‍යඤ්ජනසො නිමිත්තග්ගාහොති** කිලෙසානං අනු අනු බ්‍යඤ්ජනවසෙන උප්පාදනෙන පාකටීකරණවසෙන සුභාදිනිමිත්තග්ගාහො, අථ වා **අනුබ්‍යඤ්ජනසොති** හත්ථපාදාදිඅනුබ්‍යඤ්ජනතො, **නිමිත්තග්ගාහොති** ඉත්ථිපුරිසාදිසුභාදිනිමිත්තග්ගහණං. **චක්ඛුද්වාරාදිපවත්තස්සාති** චක්ඛුද්වාරාදීහි පවත්තස්ස. **විඤ්ඤාණස්සාති** ජවනවිඤ්ඤාණස්ස. නිමිත්තාදිග්ගාහං නිසෙධෙන්තෙන සම්පාදෙතබ්බොති සම්බන්ධො. **අසංවිහිතසාඛාපරිවාරන්ති** සම්මා අවිහිතවතිපරික්ඛෙපං. **පරස්සහාරීහීති** පරසන්තකාවහාරකෙහි චොරෙහි. **සමතිවිජ්ඣතීති** සබ්බසො අතිවිජ්ඣති අනුපවිසති.

රූපෙසූති රූපහෙතු රූපනිමිත්තං. උප්පජ්ජනකඅනත්ථතො **රක්ඛ ඉන්ද්‍රියන්ති** සම්බන්ධො. එවං සෙසෙසු. **එතෙ හි ද්වාරාති** එතෙ චක්ඛාදිද්වාරා. සතිකවාටෙන අසංවුතත්තා **විවටා**. තතො එව **අරක්ඛිතා**. කිලෙසුප්පත්තියා හෙතුභාවෙන තංසමඞ්ගිනං **හනන්තීති** කාරණූපචාරෙනෙව වුත්තං. **එතෙ** වා රූපාදයො. කිලෙසානං ආරම්මණභූතා ද්වාරා චක්ඛාදිද්වාරා. තෙ කීදිසා විවටා අරක්ඛිතා අසංවුතචක්ඛාදිහෙතුං තංසමඞ්ගිනං හනන්තීති කාරණූපචාරෙනෙව වුත්තං. **අගාරන්ති** ගෙහං. **දුච්ඡන්නන්ති** න සම්මා ඡාදිතං. **අභාවිතන්ති** ලොකුත්තරභාවනාරහිතං.

සම්පාදිතෙතිආදිස්ස වොදානපක්ඛස්ස අත්ථො වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බො. **අයං පන** සබ්බසො කිලෙසානං අනුප්පාදො **අතිඋක්කට්ඨදෙසනා** මග්ගෙනාගතසදිසත්තා. **සම්පාදෙතබ්බොති** ''න පුනෙවං කරිස්ස''න්ති අධිට්ඨානසුද්ධියා සම්පාදෙතබ්බො.

අධුනාපබ්බජිතෙනාති න චිරපබ්බජිතෙන, නවපබ්බජිතෙනාති අත්ථො. **කාමරාගෙන ඩය්හාමීති** කාමරාගග්ගිනා පරිඩය්හාමි. සො ච පන දාහො ඉදානි චිත්තගතොති දස්සෙන්තො ආහ **''චිත්තං මෙ පරිඩය්හතී''**ති. **සාධූති** ආයාචනා. **නිබ්බාපනන්ති** තස්ස නිබ්බාපනූපායං. **ගොතමාති** ථෙරං ගොත්තෙන ආලපති.

සඤ්ඤාය විපරියෙසාති ''අසුභෙ සුභ''න්ති පවත්තසඤ්ඤාවිපරියෙසහෙතු විපරීතසඤ්ඤානිමිත්තං. **නිමිත්තං පරිවජ්ජෙහි** කීදිසං? **රාගූපසඤ්හිතං** රාගුප්පත්තිහෙතුභූතං සුභනිමිත්තං පරිවජ්ජෙහි න මනසි කරොහි. න කෙවලං සුභනිමිත්තස්සාමනසිකාරො එව, අථ ඛො **අසුභභාවනාය** අත්තනො **චිත්තං භාවෙහි**. කථං? **එකග්ගං සුසමාහිතං** යථා තං අසුභාරම්මණෙ වික්ඛෙපාභාවෙන එකග්ගං, සුට්ඨු අප්පිතභාවෙන සුසමාහිතඤ්ච හොති, එවං භාවෙහීති. එවං සමථභාවනාය කාමරාගස්ස වික්ඛම්භනං දස්සෙත්වා ඉදානි සමුච්ඡෙදනවිධිං දස්සෙතුං **''සඞ්ඛාරෙ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සඞ්ඛාරෙ පරතො පස්සාති** සබ්බෙපි සඞ්ඛාරෙ අවිධෙය්‍යකතාය ''පරෙ''ති පස්ස. අනිච්චතාය පන උදයබ්බයපටිපීළිතත්තා **දුක්ඛතො,** අනත්තසභාවත්තා, අත්තවිරහතො ච **නො අත්තතො** පස්ස. එවං ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො මග්ගපටිපාටියා චතුත්ථමග්ගෙන සබ්බසො **නිබ්බාපෙහි මහාරාගං** තෙභූමකස්ස අභිභවනතො මහාවිසයතාය මහාරාගං වූපසමෙහි. යථා එතරහි, එවං **මා ඩය්හිත්ථො පුනප්පුනන්ති** දළ්හතරං රාගවිනොදනෙ නියොජෙසි.

එවං ඉන්ද්‍රියසංවරසීලස්ස සම්පාදනෙ විධිං දස්සෙත්වා එවං තං සුසම්පාදිතං හොතීති නයං දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදිනා තත්ථ පරිපූරකාරිනො ථෙරෙ නිදස්සෙති. තත්ථ **''ලෙණං න උල්ලොකිතපුබ්බ''**න්ති ඉදං සබ්බත්ථෙව ථෙරස්ස යුගමත්තදස්සිතාය වුත්තං. කිං පන ථෙරො සෙනාසනං න සොධෙති ? ''උල්ලොකා පඨමං ඔහාරෙතබ්බ''න්ති හි වුත්තං, අන්තෙවාසිකාදයො එව කිරස්ස සෙනාසනං සොධෙන්ති. **අස්ස** නාගරුක්ඛස්ස.

තස්මිං ගාමෙති මහාගාමෙ. තරුණා ථඤ්ඤපිවනකා පුත්තධීතරො යාසං තා **තරුණපුත්තා,** තාසං. **ලඤ්ජාපෙසීති** ථනපට්ටිකාය ථනෙ බන්ධාපෙත්වා රාජමුද්දිකාය ලඤ්ජාපෙසි. රාජා ථෙරං චිරතරං දට්ඨුං කාලවික්ඛෙපං කරොන්තො ''ස්වෙ සීලානි ගණ්හිස්සාමී''ති ආහ. ථෙරො රඤ්ඤො ච දෙවියා ච වන්දනකාලෙ සත්තාකාරමත්තං ගණ්හාති. ඉත්ථී පුරිසොති පන **විවෙකං** න කරොති. තෙනාහ **''වවත්ථානං න කරොමී''**ති. ''අහො සුපරිසුද්ධසීලො වතායං අය්‍යො''ති දණ්ඩදීපිකං ගහෙත්වා අට්ඨාසි. **අතිපරිසුද්ධං පාකටන්ති** සප්පායලාභෙන කම්මට්ඨානං අතිවිය පරිසුද්ධං විභූතං අහොසි. **සකලං පබ්බතං උන්නාදයන්තොති** පථවිකම්පනෙන සකලං පබ්බතං එකං නින්නාදං කරොන්තො. තන්නිවාසිදෙවතානං සාධුකාරදානෙනාති කෙචි. **හන්තොති** අනවට්ඨිතො. **බාලොති** තරුණදාරකො. **උත්‍රස්තොති** ඤාතකෙහි විනාභාවෙන සන්ත්‍රස්තො.

විසගණ්ඩකරොගොති ථනකන්දළරොගමාහ. මාසරොගාදිකොපි විසගණ්ඩකරොගොති වදන්ති. **යතො පබ්බජිතො, තතො පට්ඨාය** පබ්බජිතකාලතො පභුතීති අත්ථො. **ඉන්ද්‍රියානීති** ඉන්ද්‍රියසංවරසීලානි. තෙසු හි භින්නෙසු ඉන්ද්‍රියානිපි භින්නානීති වුච්චන්ති ආරක්ඛාභාවතො, ඉන්ද්‍රියානෙව වා නිමිත්තානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහස්ස ද්වාරභූතානි භින්නානි නාම තංසමඞ්ගිනො අනත්ථුප්පත්තිතො, විපරියායතො අභින්නානීති වෙදිතබ්බානි. ඉන්ද්‍රියානං වා

අයොනිසො උපසංහාරො භෙදනං, යොනිසො උපසංහාරො අභෙදනන්ති අපරෙ. **මිත්තත්ථෙරොවාති** මහාමිත්තත්ථෙරො විය. **චරෙති** සෙට්ඨෙ.

තථා වීරියෙනාති තථා-සද්දෙන වීරියං විසෙසෙති. යථා සති අනවජ්ජලක්ඛණාව ඉන්ද්‍රියසංවරසාධනං, තථා වීරියං අනවජ්ජලක්ඛණං ආජීවපාරිසුද්ධිසාධනන්ති. වීරියාපෙක්ඛමෙව විසෙසනං දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ **''සම්මාආරද්ධවීරියස්සා''**ති. අයුත්තා එසනා අනෙසනා, යථාවුත්තමිච්ඡාජීවසඞ්ගහා. සා එව සත්ථුසාසනස්ස න පතිරූපාති අප්පතිරූපං, තං **අනෙසනං අප්පතිරූපං**. අථ වා පතිරූපවිරොධිනී අප්පතිරූපා, පරිග්ගහිතධුතඞ්ගස්ස ධුතඞ්ගනියමවිරොධිනී යස්ස කස්සචි සල්ලෙඛවිකොපිනී පටිපත්ති. ඉමස්මිං පක්ඛෙ ච-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො, අනෙසනං, අප්පතිරූපඤ්ච පහායාති. පටිසෙවමානෙන පරිවජ්ජයතා සම්පාදෙතබ්බාති සම්බන්ධො. ''පරිසුද්ධුප්පාදෙ''ති ඉමිනාව ධම්මදෙසනාදීනං පරිසුද්ධාය සමුට්ඨානතා දීපිතා හොතීති **''ධම්මදෙසනාදීහි චස්ස ගුණෙහි පසන්නාන''**න්ති වුත්තං. **ආදි**-සද්දෙන බාහුසච්චවත්තපරිපූරණඉරියාපථසම්පත්තිආදීනං ගහණං වෙදිතබ්බං. **ධුතගුණෙ චස්ස පසන්නානන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **පිණ්ඩපාතචරියාදීහීති ආදි**-සද්දෙන මිත්තසුභජ්ජපංසුකූලචරියාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **ධුතඞ්ගනියමානුලොමෙනාති** තංතංධුතඞ්ගනියතාය පටිපත්තියා අනුලොමවසෙන, අවිකොපනවසෙනාති අත්ථො. මහිච්ඡස්සෙව මිච්ඡාජීවෙන ජීවිකා, න අප්පිච්ඡස්ස. අප්පිච්ඡතාය උක්කංසගතාය මිච්ඡාජීවස්ස අසම්භවො එවාති දස්සෙතුං **''එකබ්‍යාධිවූපසමත්ථ''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පූතිහරිතකීති** පූතිමුත්තපරිභාවිතං, පූතිභාවෙන වා ඡඩ්ඩිතං හරිතකං. අරියවංසො එතස්ස අත්ථීති, අරියවංසෙ වා නියුත්තොති අරියවංසිකො, පච්චයගෙධස්ස දූරසමුස්සාරිතත්තා උත්තමො ච සො අරියවංසිකො චාති **උත්තමඅරියවංසිකො. යස්ස කස්සචීති** පරිග්ගහිතාපරිග්ගහිතධුතඞ්ගෙසු යස්ස කස්සචි.

නිමිත්තං නාම පච්චයෙ උද්දිස්ස යථා අධිප්පායො ඤායති එවං නිමිත්තකම්මං. **ඔභාසො** නාම උජුකමෙව අකථෙත්වා යථා අධිප්පායො විභූතො හොති, එවං ඔභාසනං. **පරිකථා** නාම පරියායෙන කථනං. **තථා උප්පන්නන්ති** නිමිත්තාදිවසෙන උප්පන්නං.

ද්වාරං දින්නන්ති රොගසීසෙන පරිභොගස්ස ද්වාරං දින්නං. තස්මා අරොගකාලෙපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, ආපත්ති න හොතීති අත්ථො. තෙනාහ **''කිඤ්චාපි ආපත්ති න හොතී''**තිආදි. **න වට්ටතීති** සල්ලෙඛපටිපත්තියං ඨිතස්ස න වට්ටති, සල්ලෙඛං කොපෙතීති අධිප්පායො. ''ආජීවං පන කොපෙතී''ති ඉමිනාව සෙනාසනපටිසංයුත්තධුතඞ්ගධරස්ස නිමිත්තාදයො න වට්ටන්තීති වදන්ති. තදඤ්ඤධුතඞ්ගධරස්සාපි න වට්ටන්තියෙවාති අපරෙ. **අකරොන්තොති** යථාසකං අනුඤ්ඤාතවිසයෙපි අකරොන්තො. **අඤ්ඤත්‍රෙවාති** ඨපෙත්වා එව.

ගණවාසං පහාය අරඤ්ඤායතනෙ පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකස්ස මුද්ධභූතාය අග්ගඵලසමාපත්තියා විහරන්තො මහාථෙරො **''පවිවෙකං බ්‍රූහයමානො''**ති වුත්තො. උදරසන්නිස්සිතො වාතාබාධො **උදරවාතාබාධො**. අසම්භින්නං ඛීරං එතස්සාති අසම්භින්නඛීරං, තදෙව පායාසන්ති **අසම්භින්නඛීරපායාසං,** උදකෙන අසම්මිස්සඛීරෙන පක්කපායාසන්ති අත්ථො. **තස්සාති** පායාසස්ස. **උප්පත්තිමූලන්ති** ''ගිහිකාලෙ මෙ, ආවුසො, මාතා සප්පිමධුසක්කරාදීහි යොජෙත්වා අසම්භින්නඛීරපායාසං අදාසි, තෙන මෙ ඵාසු අහොසී''ති අත්තනො වචීනිච්ඡාරණසඞ්ඛාතං උප්පත්තිහෙතුං. **''අපරිභොගාරහො පිණ්ඩපාතො''**ති කස්මා වුත්තං, නනු ථෙරස්ස ඔභාසනාදිචිත්තුප්පත්තියෙව නත්ථීති? සච්චං නත්ථි, අජ්ඣාසයං පන අජානන්තා එකච්චෙ පුථුජ්ජනා තථා මඤ්ඤෙය්‍යුං, අනාගතෙ ච සබ්‍රහ්මචාරිනො එවං මම දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජෙය්‍යුන්ති පටික්ඛිපි. අපිච මහාථෙරස්ස පරමුක්කංසගතා සල්ලෙඛපටිපත්ති. තථා හි දහරභික්ඛුනො ''කස්ස සම්පන්නං න මනාප''න්ති (පාචි. 209, 257, 612, 1228, 1234; චූළව. 343) වචනං නිස්සාය යාව පරිනිබ්බානා පිට්ඨඛාදනීයං න ඛාදති.

වචීවිඤ්ඤත්තිවිප්ඵාරාති වචීනිච්ඡාරණහෙතු. අත්ථවිඤ්ඤාපනවසෙන පවත්තමානො හි සද්දො අසතිපි විඤ්ඤත්තියා තස්ස කෙනචි පච්චයෙන පච්චයභාවෙ වචීවිඤ්ඤත්තිවසෙනෙව පවත්තතීති ''වචීවිඤ්ඤත්තිවිප්ඵාරො''ති වුච්චති. **භුත්තොති** භුත්තවා **සචෙ භවෙය්‍යං අහං. සාති** අස්ස. අකාරලොපෙන හි නිද්දෙසො ''එවංස තෙ''තිආදීසු (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58; 8.7) විය. **අන්තගුණන්ති** අන්තභොගො. **බහි චරෙති** ආසයතො නික්ඛමිත්වා ගොචරග්ගහණවසෙන බහි යදි විචරෙය්‍ය. පරමප්පිච්ඡං දස්සෙතුං ලොකවොහාරෙනෙවමාහ. ලොකෙ හි අයුත්තභොජනං ඔදරියං ගරහන්තා එවං වදන්ති ''කිංසු නාම තස්ස අන්තානි බහි චරන්තී''ති. **ආරාධෙමීති** ආදිතො පට්ඨාය රාධෙමි, චසෙ වත්තෙමීති අත්ථො.

මහාතිස්සත්ථෙරො කිර දුබ්භික්ඛකාලෙ මග්ගං ගච්ඡන්තො භත්තච්ඡෙදෙන, මග්ගකිලමථෙන ච කිලන්තකායො දුබ්බලො අඤ්ඤතරස්ස ඵලිතස්ස අම්බස්ස මූලෙ නිපජ්ජි, බහූනි අම්බඵලානි තහං තහං පතිතානි හොන්ති. තත්ථෙකො වුඩ්ඪතරො උපාසකො ථෙරස්ස සන්තිකං උපගන්ත්වා පරිස්සමං ඤත්වා අම්බපානං පායෙත්වා අත්තනො පිට්ඨිං ආරොපෙත්වා වසනට්ඨානං නෙති. ථෙරො –

> ''න පිතා නපි තෙ මාතා, න ඤාති නපි බන්ධවො;
> කරොතෙතාදිසං කිච්චං, සීලවන්තස්ස කාරණා''ති. (විසුද්ධි. 1.20) –

අත්තානං ඔවදිත්වා සම්මසනං ආරභිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තස්ස පිට්ඨිගතො එව මග්ගපටිපාටියා අරහත්තං සච්ඡාකාසි. ඉමං සන්ධාය වුත්තං **“අම්බඛාදකමහාතිස්සත්ථෙරවත්ථුපි චෙත්ථ කථෙතබ්බ”**න්ති. **සබ්බථාපීති** සබ්බප්පකාරෙනපි අනෙසනවසෙන, චිත්තුප්පත්තිවසෙනපි, පගෙව කායවචීවිප්ඵන්දිතවසෙනාති අධිප්පායො. තෙනාහ **“අනෙසනායා”**තිආදි.

අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගෙ ඉණපරිභොගආපත්තිආදීනවස්ස, තබ්බිපරියායතො පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගෙ ආනිසංසස්ස ච දස්සනං **ආදීනවානිසංසදස්සනං**. තස්ස පන පච්චයාධිකාරත්තා වුත්තං ‘‘පච්චයෙසූ’’ති. කාරණකාරණම්පි හි කාරණභාවෙන වුච්චති යථා තිණෙහි භත්තං සිද්ධන්ති. යෙන කාරණෙන භික්ඛුනො අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො නාම සියා, තස්මිං වජ්ජිතෙ පච්චයසන්නිස්සිතසීලං සිජ්ඣති, විසුජ්ඣති චාති දස්සෙතුං **“තස්මා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පච්චයගෙධන්ති** ගෙධග්ගහණෙනෙව සම්මොහොපි ගහිතොති දට්ඨබ්බො තෙන සහ පවත්තනතො, තදුපනිස්සයතො ච. **ධම්මෙන සමෙන උප්පන්නෙති** ඉදං පච්චයානං ආගමනසුද්ධිදස්සනං, න පච්චයසන්නිස්සිතසීලවිසුද්ධිදස්සනං. පච්චයානං හි ඉදමත්ථීතං උපධාරෙත්වා පරිභුඤ්ජනං පච්චයසන්නිස්සිතසීලං. යස්මා පන තෙ පච්චයා ඤායාධිගතා එව භික්ඛුනා පරිභුඤ්ජිතබ්බා, තස්මා වුත්තං **“ධම්මෙන සමෙන උප්පන්නෙ පච්චයෙ”**ති. **යථාවුත්තෙන විධිනාති** ‘‘සීතස්ස පටිඝාතායා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58; මහානි. 206) වුත්තවිධිනා.

ධාතුවසෙන වාති ‘‘යථාපච්චයං වත්තමානං ධාතුමත්තමෙවෙතං, යදිදං චීවරාදි, තදුපභුඤ්ජකො ච පුග්ගලො’’ති එවං ධාතුමනසිකාරවසෙන වා. **පටිකූලවසෙන වාති** පිණ්ඩපාතෙ තාව ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤාවසෙන, ‘‘සබ්බානි පන ඉමානි චීවරාදීනි අජිගුච්ඡනීයානි, ඉමං පූතිකායං පත්වා අතිවිය ජිගුච්ඡනීයානි ජායන්තී’’ති එවං පටිකූලමනසිකාරවසෙන වා. **තතො උත්තරීති** පටිලාභකාලතො උපරි. **අනවජ්ජොව පරිභොගො** ආදිතොව පඤ්ඤාය පරිසොධිතත්තා අධිට්ඨහිත්වා ඨපිතපත්තචීවරානං වියාති. පච්චවෙක්ඛණාය ආදිසුද්ධිදස්සනපරමෙතං, න පරිභොගකාලෙ පච්චවෙක්ඛණපටික්ඛෙපපරං. තෙනාහ **“පරිභොගකාලෙපී”**තිආදි. **තත්‍රාති** තස්මිං පරිභොගකාලෙ පච්චවෙක්ඛණෙ. **සන්නිට්ඨානකරොති** අසන්දෙහකරො එකන්තිකො.

ථෙය්‍යපරිභොගො නාම අනරහස්ස පරිභොගො. භගවතාපි අත්තනො සාසනෙ සීලවතො පච්චයා අනුඤ්ඤාතා, න දුස්සීලස්ස. දායකානම්පි සීලවතො එව පරිච්චාගො, න දුස්සීලස්ස. අත්තනො කාරානං මහප්ඵලභාවස්ස පච්චාසීසනතො. ඉති සත්ථාරා අනනුඤ්ඤාතත්තා, දායකෙහි ච අපරිච්චත්තත්තා දුස්සීලස්ස පරිභොගො ථෙය්‍යාය පරිභොගො **ථෙය්‍යපරිභොගො**. ඉණවසෙන පරිභොගො **ඉණපරිභොගො,** පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණාවිසුද්ධියා අභාවතො ඉණං ගහෙත්වා පරිභොගො වියාති අත්ථො. **තස්මාති** ‘‘සීලවතො’’තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති. චීවරං කායතො මොචෙත්වා පරිභොගෙ පරිභොගෙ පුරෙභත්ත…පෙ…. පච්ඡිමයාමෙසු පච්චවෙක්ඛිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. තථා අසක්කොන්තෙන යථාවුත්තකාලවිසෙසවසෙන එකදිවසෙ චතුක්ඛත්තුං තික්ඛත්තුං ද්වික්ඛත්තුං සකිංයෙව වා පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. සචෙ අරුණං උග්ගච්ඡති, **ඉණපරිභොගට්ඨානෙ තිට්ඨති.** හියො යං මයා චීවරං පරිභුත්තං, තං යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතාය…පෙ…. හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනත්ථං. හියො යො මයා පිණ්ඩපාතො පරිභුත්තො, සො ‘‘නෙව දවායා’’තිආදිනා සචෙ අතීතපරිභොගපච්චවෙක්ඛණං න කරෙය්‍යාති වදන්ති, තං වීමංසිතබ්බං. **සෙනාසනම්පි පරිභොගෙ පරිභොගෙති** පවෙසෙ පවෙසෙ. **සතිපච්චයතාති** සතියා පච්චයභාවො පටිග්ගහණස්ස, පරිභොගස්ස ච පච්චවෙක්ඛණසතියා පච්චයභාවො යුජ්ජති, පච්චවෙක්ඛිත්වාව පටිග්ගහෙතබ්බං, පරිභුඤ්ජිතබ්බඤ්චාති අත්ථො. තෙනෙවාහ **“සතිං කත්වා”**තිආදි. **එවං සන්තෙපීති** යදිපි ද්වීසුපි ඨානෙසු පච්චවෙක්ඛණා යුත්තා, එවං සන්තෙපි. අපරෙ පනාහු – **සති පච්චයතාති** සති භෙසජ්ජපරිභොගස්ස පච්චයභාවෙ, සති පච්චයෙති අත්ථො. **එවං සන්තෙපීති** පච්චයෙ සතිපීති. තං තෙසං මතිමත්තං. තථා හි පච්චයසන්නිස්සිතසීලං පච්චවෙක්ඛණාය විසුජ්ඣති, න පච්චයස්ස භාවමත්තෙන.

එවං පච්චයසන්නිස්සිතසීලස්ස විසුද්ධිං දස්සෙත්වා තෙනෙව පසඞ්ගෙන සබ්බාපි විසුද්ධියො දස්සෙතුං **“චතුබ්බිධා හි සුද්ධී”**තිආදිමාහ. තත්ථ සුජ්ඣති එතායාති සුද්ධි, යථාධම්මං දෙසනාව සුද්ධි **දෙසනාසුද්ධි.** වුට්ඨානස්සාපි චෙත්ථ දෙසනාය එව සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. ඡින්නමූලාපත්තීනං පන අභික්ඛුතාපටිඤ්ඤාව දෙසනා. අධිට්ඨානවිසිට්ඨො සංවරොව සුද්ධි **සංවරසුද්ධි.** ධම්මෙන සමෙන පච්චයානං පරියෙට්ඨී එව සුද්ධි **පරියෙට්ඨිසුද්ධි.** චතූසුපි පච්චයෙසු වුත්තවිධිනා පච්චවෙක්ඛණාව සුද්ධි **පච්චවෙක්ඛණසුද්ධි.** එස තාව සුද්ධීසු සමාසනයො. සුද්ධිමන්තෙසු පන දෙසනා සුද්ධි එතස්සාති **දෙසනාසුද්ධි.** සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **සුද්ධි-**සද්දො පන වුත්තනයොව. **එවන්ති** සංවරභෙදං සන්ධායාහ. **පහායාති** වජ්ජෙත්වා, අකත්වාති අත්ථො.

දාතබ්බට්ඨෙන දායං, තං ආදියන්තීති **දායාදා.** අනනුඤ්ඤාතෙසු සබ්බෙන සබ්බං පරිභොගාභාවතො, අනුඤ්ඤාතෙසු එව ච පරිභොගසම්භවතො භික්ඛූහි පරිභුඤ්ජිතබ්බපච්චයා **භගවතො සන්තකා.** ‘‘ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථ මා ආමිසදායාදා. අත්ථි මෙ තුම්හෙසු අනුකම්පා ‘කින්ති මෙ සාවකා ධම්මදායාදා භවෙය්‍යුං නො ආමිසදායාදා’’’ති (ම. නි. 1.29) එවං පවත්තං **ධම්මදායාදසුත්තඤ්ච** එත්ථ එතස්මිං අත්ථෙ **සාධකං.**

අවීතරාගානං තණ්හාපරවසතාය පච්චයපරිභොගෙ සාමිභාවො නත්ථි, තදභාවෙන වීතරාගානං තත්ථ සාමිභාවො යථාරුචිපරිභොගසම්භවතො. තථා හි තෙ පටිකූලම්පි අප්පටිකූලාකාරෙන, අප්පටිකූලම්පි පටිකූලාකාරෙන, තදුභයම්පි

වජ්ජෙත්වා අජ්ඣුපෙක්ඛනාකාරෙන පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති, දායකානඤ්ච මනොරථං පරිපූරෙන්ති. තෙනාහ **''තෙ හි තණ්හාය දාසබ්‍යං අතීතත්තා සාමිනො හුත්වා පරිභුඤ්ජන්තී''**ති.

සබ්බෙසන්ති අරියානං, පුථුජ්ජනානඤ්ච. කථං පුථුජ්ජනානං ඉමෙ පරිභොගා සම්භවන්ති? උපචාරවසෙන. යො හි පුථුජ්ජනස්සාපි සල්ලෙඛපටිපත්තියං ඨිතස්ස පච්චයගෙධං පහාය තත්ථ තත්ථ අනුපලිත්තෙන චිත්තෙන පරිභොගො, සො **සාමිපරිභොගො** විය හොති. **සීලවතො** පන පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො විය හොති, දායකානං මනොරථස්ස අවිරාධනතො. තථා හි වුත්තං **''දායජ්ජපරිභොගෙයෙව වා සඞ්ගහං ගච්ඡතී''**ති. කල්‍යාණපුථුජ්ජනස්ස පරිභොගෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි, තස්ස සෙක්ඛසඞ්ගහතො. **සෙක්ඛසුත්තං** (සං. නි. 5.13) හෙතස්සත්ථස්ස සාධකං. තෙනාහ **''සීලවාපි හී''**තිආදි. **පච්චනීකත්තා**ති යථා ඉණායිකො අත්තනො රුචියා ඉච්ඡිතදෙසං ගන්තුං න ලභති, එවං ඉණපරිභොගයුත්තො ලොකතො නිස්සරිතුං න ලභතීති තප්පටිපක්ඛත්තා සීලවතො පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො ආණණ්‍යපරිභොගොති ආහ **''ආණණ්‍යපරිභොගො වා''**ති. එතෙන නිප්පරියායතො චතුපරිභොගවිනිමුත්තො විසුංයෙවායං පරිභොගොති දස්සෙති. **ඉමාය සික්ඛායා**ති සීලසඞ්ඛාතාය සික්ඛාය. **කිච්චකාරී**ති පටිඤ්ඤානුරූපං පටිපජ්ජනතො යුත්තපත්තකාරී.

ඉදානි තමෙව කිච්චකාරිතං සුත්තපදෙන විභාවෙතුං **''වුත්තම්පි චෙත''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **විහාර**න්ති පතිස්සයං. **සයනාසන**න්ති මඤ්චාදිං. උභයෙනපි සෙනාසනමෙව වුත්තං. **ආපන්**ති උදකං. **සඞ්ඝාටිරජූපවාහන**න්ති පංසුමලාදිනො සඞ්ඝාටිගතරජස්ස ධොවනං. **සුත්වාන ධම්මං සුගතෙන දෙසිත**න්ති චීවරාදීසු ''පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පටිසෙවති සීතස්ස පටිඝාතායා''තිආදිනා (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58; මහානි. 206) නයෙන භගවතා දෙසිතං ධම්මං සුත්වා. **සඞ්ඛාය සෙවෙ වරපඤ්ඤසාවකො**ති ''පිණ්ඩ''න්ති වුත්තං පිණ්ඩපාතං, විහාරාදිපදෙහි වුත්තං සෙනාසනං, ''පිපාසාගෙලඤ්ඤස්ස වූපසමනතො පානීයම්පි ගිලානපච්චයො''ති ආපමුඛෙන දස්සිතං ගිලානපච්චයං, සඞ්ඝාටියාදිචීවරන්ති චතුබ්බිධං පච්චයං සඞ්ඛාය ''යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා''තිආදිනා (ම. නි. 1.23; 2.24; 3.75; සං. නි. 4.120; අ. නි. 6.58; 8.9; ධ. ස. 1355) නයෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා. **සෙවෙ** සෙවිතුං සක්කුණෙය්‍ය උත්තමපඤ්ඤස්ස භගවතො සාවකො සෙඛො වා පුථුජ්ජනො වා.

යස්මා ච සඞ්ඛාය සෙවී වරපඤ්ඤසාවකො, **තස්මා හි පිණ්ඩෙ...පෙ.... පොක්ඛරෙ වාරිබින්දු,** තථා හොති. **කාලෙනා**ති අරියානං භොජනකාලෙ. **ලද්ධා**ති ලභිත්වා. **පරතො**ති අඤ්ඤතො දායකතො. **අනුග්ගහා**ති අනුකම්පාය බහුම්හි උපනීතෙ **මත්තං** සො **ජඤ්ඤා** ජානෙය්‍ය **සතතං** සබ්බකාලං **උපට්ඨිතො** උපට්ඨිතස්සති. **ආලෙපනරූහනෙ යථා**ති භෙසජ්ජලෙපනෙන වණස්ස රුහනෙ විය, මත්තං ජානෙය්‍යාති යොජනා. **ආහරෙ**ති ආහරෙය්‍ය. ''ආහරෙය්‍යාහාර''න්ති වා පාඨො. **යාපනත්ථ**න්ති සරීරස්ස යාපනාය. **අමුච්ඡිතො**ති තණ්හාමුච්ඡාය අමුච්ඡිතො ගෙධං තණ්හං අනාපන්නො.

අත්තනො මාතුලස්ස සඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරස්සෙව නාමස්ස ගහිතත්තා **භාගිනෙය්‍යසඞ්ඝරක්ඛිතසාමණෙරො. සාලිකූර**න්ති සාලිභත්තං. **සුනිබ්බුත**න්ති සුසීතලං. **අසඤ්ඤතො**ති අපච්චවෙක්ඛණං සන්ධායාහ. **සබ්බාසවපරික්ඛීණො**ති පරික්ඛීණසබ්බාසවො.

පඨමසීලපඤ්චකවණ්ණනා

20. පරියන්තො එතෙසං අත්ථීති පරියන්තානි, පරියන්තානි සික්ඛාපදානි යෙසං තෙ පරියන්තසික්ඛාපදා, තෙසං **පරියන්තසික්ඛාපදානං. උපසම්පන්නාන**න්ති ඨපෙත්වා කල්‍යාණපුථුජ්ජනසෙක්ඛාසෙක්ඛෙ තදඤ්ඤෙසං උපසම්පන්නානං. සාමඤ්ඤජොතනාපි හි විසෙසෙ තිට්ඨති. **කුසලධම්මෙ යුත්තාන**න්ති විපස්සනාචාරෙ යුත්තපයුත්තානං. සෙක්ඛධම්මා පරියන්තා පරමා මරියාදා එතස්සාති **සෙක්ඛපරියන්තො**. නාමරූපපරිච්ඡෙදතො, කුසලධම්මසමාදානතො වා පන පට්ඨාය යාව ගොත්‍රභු, තාව පවත්තකුසලධම්මප්පබන්ධො සෙක්ඛධම්මෙ ආහච්ච ඨිතො සෙක්ඛපරියන්තො. සෙක්ඛධම්මානං වා හෙට්ඨිමන්තභූතා සික්ඛිතබ්බා ලොකියා තිස්සො සික්ඛා සෙක්ඛපරියන්තො, තස්මිං **සෙක්ඛපරියන්තෙ. පරිපූරකාරීන**න්ති කිඤ්චිපි සික්ඛං අහාපෙත්වා පූරෙන්තානං. උපරිවිසෙසාධිගමත්ථං **කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛානං**. තතො එව සීලපාරිපූරිඅත්ථං **පරිච්චත්තජීවිතානං**. දිට්ඨිසංකිලෙසෙන අපරාමසනීයතො පාරිසුද්ධිවන්තං සීලං **අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං**. කිලෙසානං සබ්බසො පටිප්පස්සද්ධියා පාරිසුද්ධිවන්තං සීලං **පටිප්පස්සද්ධිපාරිසුද්ධිසීලං**.

අනුපසම්පන්නානං අසෙක්ඛානං, සෙක්ඛානං, කල්‍යාණපුථුජ්ජනානඤ්ච සීලං මහානුභාවතාය ආනුභාවතො අපරියන්තමෙවාති ආහ **''ගණනවසෙන සපරියන්තත්තා''**ති. කායවාචානං සංවරණතො, විනයනතො ච **සංවරවිනයා. පෙය්‍යාලමුඛෙන නිද්දිට්ඨා**ති තත්ථ තත්ථ සත්ථාරා දෙසිතවිත්ථාරනයෙන යථාවුත්තගණනතො නිද්දිට්ඨා. **සික්ඛා**ති සීලසඞ්ඛාතා සික්ඛා. **විනයසංවරෙ**ති විනයපිටකෙ. ගණනවසෙන සපරියන්තම්පි උපසම්පන්නානං සීලන්ති හෙට්ඨා වුත්තං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. යං කිඤ්චි හි උපසම්පන්නෙන සික්ඛිතබ්බං සීලං නාම, තත්ථ කස්සචිපි අනවසෙසතො **අනවසෙසවසෙන** . **සමාදානභාව**න්ති සමාදානසබ්භාවං. **ලාභ...පෙ.... වසෙන අදිට්ඨපරියන්තභාවො** ලාභාදිහෙතු සීලස්ස අවීතික්කමො.

ධනං චජෙ අඞ්ගවරස්ස හෙතු පාරිපන්ථිකචොරාදීහි උපද්දුතො. **අඞ්ගං චජෙ ජීවිතං රක්ඛමානො** සප්පදට්ඨාදිකාලෙ. **අඞ්ගං ධනං ජීවිතඤ්චාපි සබ්බං, චජෙ නරො ධම්මමනුස්සරන්තො** සුතසොමමහාබොධිසත්තාදයො විය. තෙනාහ **“ඉමං සප්පුරිසානුස්සතිං අවිජහන්තො”**ති. ජිඝච්ඡාපරිස්සමෙන **ජීවිතසංසයෙ** සතිපි. **සික්ඛාපදං අවීතික්කම්මා**ති අස්සාමිකෙසු අම්බඵලෙසු භූමියං පතිතෙසු සමීපෙයෙව සන්තෙසුපි පටිග්ගාහකාභාවෙන අපරිභුඤ්ජන්තො **පටිග්ගහණසික්ඛාපදං** අවීතික්කමිත්වා.

සීලවන්තස්සාති සීලවන්තභාවස්ස **කාරණා,** සීලවන්තස්ස වා තුය්හං එතාදිසං අංසෙන වාහණාදිකං කිච්චං කරොති, කාරණා සීලස්සාති අධිප්පායො. **සුධොතජාතිමණී වියා**ති චතූසු පාසාණෙසු සම්මදෙව ධොතජාතිමණී විය. **මහාසඞ්ඝරක්ඛිතභාගිනෙය්‍යසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරානං වියා**ති මහාසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරස්ස, තස්සෙව භාගිනෙය්‍යසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරස්ස විය ච. ‘‘කිමත්ථං මයං ඉධාගතා’’ති මහාජනස්ස විප්පටිසාරො භවිස්සතීති අධිප්පායො. **අච්ඡරිකායා**ති අඞ්ගුලිඵොටනෙන. **අසතියා**ති සතිසම්මොසෙන. **අඤ්ඤාණපකත**න්ති අඤ්ඤාණෙන අපරජ්ඣිත්වා කතං, අජානිත්වා කතන්ති අත්ථො.

අප්පස්සුතොපි චෙ හොතීති සුත්තගෙය්‍යාදිසුතරහිතො හොති චෙ. **සීලෙසු අසමාහිතො**ති පාතිමොක්ඛසංවරාදිසීලෙසුපි න සම්මා පතිට්ඨිතො හොති චෙ. **නාස්ස සම්පජ්ජතෙ සුත**න්ති අස්ස සීලරහිතස්ස පුග්ගලස්ස සුතං අත්තනො, පරෙසඤ්ච කත්ථචි භවසම්පත්තිආවහං න හොති. ‘‘දුස්සීලොයං පුරිසපුග්ගලො’’ති හි සික්ඛාකාමා න තස්ස සන්තිකං උපසඞ්කමන්ති. **බහුස්සුතොපි චෙති** එත්ථ **චෙ**-ති නිපාතමත්තං. **පසංසිතො**ති පසංසිතො එව නාම.

රාගවසෙන අපරාමට්ඨගහණෙන තණ්හාපරාමාසාභාවමාහ. **තථාරූප**න්ති රාගවසෙන අපරාමට්ඨං. **භින්දිත්වා**ති හනිත්වා. **සඤ්ඤපෙස්සාමී**ති සඤ්ඤත්තිං කරිස්සාමි, අප්පකං වෙලං මං විස්සජ්ජෙතුන්ති අධිප්පායො. **අට්ටියාමී**ති ජිගුච්ඡාමි. **හරායාමී**ති ලජ්ජාමි.

පලිපන්නොති සීදන්තො, සම්මක්ඛිතො වා. **සීලෙනෙව සද්ධිං මරිස්සාමී**ති සීලං අවිනාසෙන්තො තෙන සහෙව මරිස්සාමි, න ඉදානි කදාචිපි තං පරිච්චජිස්සාමි. සති හි භවාදානෙ සීලෙන වියොගො සියා, භවමෙව නාදියිස්සාමීති අධිප්පායො. **රොගං සම්මසන්තො**ති රොගභූතං වෙදනං වෙදනාමුඛෙන සෙසාරූපධම්මෙ, රූපධම්මෙ ච පරිග්ගහෙත්වා විපස්සන්තො.

රුප්පතොති විකාරං ආපාදියමානසරීරස්ස. **පරිසුස්සතී**ති සමන්තතො සුස්සති. යථා කිං? **පුප්ඵං යථා පංසුනි ආතපෙ කතං** සූරියාතපසන්තත්තෙ පංසුනි ඨපිතං සිරීසාදිපුප්ඵං වියාති අත්ථො. **අජඤ්ඤ**න්ති අමනුඤ්ඤං ජිගුච්ඡනීයං. **ජඤ්ඤසඞ්ඛාත**න්ති බාලෙහි ‘‘ජඤ්ඤ’’න්ති එවං කිත්තිතං. **ජඤ්ඤරූපං අපස්සතො**ති යථාභූතං අප්පස්සතො අවිද්දසුනො ‘‘ජඤ්ඤ’’න්ති පසංසිතං. **ධිරත්ථුම**න්ති ධි අත්ථු ඉමං, ධි-සද්දයොගෙන සබ්බත්ථ උපයොගවචනං, ඉමස්ස පූතිකායස්ස ධිකාරො හොතූති අත්ථො. **දුග්ගන්ධිය**න්ති දුග්ගන්ධිකං දුග්ගන්ධවන්තං. **යත්ථ** යථාවුත්තෙ පූතිකායෙ රාගහෙතු **පමත්තා** පමාදං ආපන්නා. **පජා**ති සත්තා. **හාපෙන්ති මග්ගං සුගතූපපත්තියා**ති සුගතූපපත්තියා මග්ගං, සීලම්පි හාපෙන්ති, පගෙව ඣානාදින්ති අධිප්පායො. කෙවලං ‘‘අරහන්තො’’ති වත්තබ්බා සාවකඛීණාසවා, ඉතරෙ පන පච්චෙකබුද්ධා සම්මාසම්බුද්ධාති සහ විසෙසනෙනාති ආහ **“අරහන්තාදීන”**න්ති. **සබ්බදරථප්පටිප්පස්සද්ධියා**ති සබ්බකිලෙසදරථප්පටිප්පස්සද්ධියා.

දුතියසීලපඤ්චකවණ්ණනා

පාණාතිපාතාදීනන්ති **ආදි**-සද්දෙන අදින්නාදානාදීනං අග්ගමග්ගවජ්ඣකිලෙසපරියොසානානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **පහානාදී**ති **ආදි**-සද්දෙන වෙරමණිආදීනං චතුන්නං. කෙසුචි පොත්ථකෙසු ‘‘පහානවසෙනා’’ති ලිඛන්ති, සා පමාදලෙඛා. **පාණාතිපාතස්ස පහානං සීල**න්ති හිරොත්තප්පකරුණාලොභාදිපමුඛෙන යෙන කුසලචිත්තුප්පාදෙන පාණාතිපාතො පහීයති, තං පාණාතිපාතස්ස පහානං සීලනට්ඨෙන සීලං. තථා පාණාතිපාතා විරති **වෙරමණී සීලං.** පාණාතිපාතස්ස පටිපක්ඛචෙතනා **චෙතනා සීලං.** පාණාතිපාතස්ස සංවරණං පවෙසද්වාරපිධානං **සංවරො සීලං.** පාණාතිපාතස්ස අවීතික්කමනං **අවීතික්කමො සීලං. අදින්නාදානස්සා**තිආදීසුපි එසෙව නයො. **අභිජ්ඣාදීනං** පන අනභිජ්ඣාදිවසෙන පහානං වෙදිතබ්බං. වෙරමණී චෙතනා තංසම්පයුත්තා සංවරාවීතික්කමා තප්පමුඛා ධම්මා.

එවං දසකුසලකම්මපථවසෙන පහානසීලාදීනි දස්සෙත්වා ඉදානි සඋපායානං අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං, අට්ඨාරසන්නං මහාවිපස්සනානං, අරියමග්ගානඤ්ච වසෙන තානි දස්සෙතුං **“නෙක්ඛම්මෙනා”**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **නෙක්ඛම්මෙනා**ති අලොභප්පධානෙන කුසලචිත්තුප්පාදෙන. කුසලා හි ධම්මා කාමපටිපක්ඛා ඉධ ‘‘නෙක්ඛම්ම’’න්ති අධිප්පෙතා. තෙනාහ **“කාමච්ඡන්දස්ස පහානං සීල”**න්තිආදි. තත්ථ **පහානසීලාදීනි** හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. විසෙසමෙව වක්ඛාම. **අබ්‍යාපාදෙනා**ති මෙත්තාය. **ආලොකසඤ්ඤායා**ති විභූතං කත්වා මනසිකරණෙන උපට්ඨිතආලොකසඤ්ජානනෙන . **අවික්ඛෙපෙනා**ති සමාධිනා. **ධම්මවවත්ථානෙනා**ති කුසලාදිධම්මානං යාථාවනිච්ඡයෙන. සපච්චයනාමරූපවවත්ථානෙනාතිපි වදන්ති.

එවං කාමච්ඡන්දාදිනීවරණප්පහානෙන ‘‘අභිජ්ඣං ලොකෙ පහායා’’තිආදිනා (විභ. 538) වුත්තාය පඨමජ්ඣානාධිගමස්ස උපායභූතාය පුබ්බභාගපටිපදාය වසෙන පහානසීලාදීනි දස්සෙත්වා ඉදානි සඋපායානං අට්ඨසමාපත්තිආදීනං වසෙන දස්සෙතුං **‘‘ඤාණෙනා’’**තිආදි වුත්තං. නාමරූපපරිග්ගහකඞ්ඛාවිතරණානං හි විබන්ධභූතස්ස මොහස්ස දූරීකරණෙන ඤාතපරිඤ්ඤාය ඨිතස්ස අනිච්චසඤ්ඤාදයො සිජ්ඣන්ති. තථා ඣානසමාපත්තීසු අභිරතිනිමිත්තෙන පාමොජ්ජෙන. තත්ථ අනභිරතියා විනොදිතාය ඣානාදීනං සමධිගමොති සමාපත්තිවිපස්සනානං අරතිවිනොදනඅවිජ්ජාපදාලනාදිනා උපායොති වුත්තං **‘‘ඤාණෙන අවිජ්ජාය, පාමොජ්ජෙන අරතියා’’**ති. උප්පටිපාටිනිද්දෙසො පන නීවරණසභාවාය අවිජ්ජාය හෙට්ඨානීවරණෙසුපි සඞ්ගහදස්සනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං.

‘‘පඨමෙන ඣානෙන නීවරණාන’’න්තිආදීසු කථං ඣානානං සීලභාවො, කථං වා තත්ථ විරතියා සම්භවො. සුවිසුද්ධකායකම්මාදිකස්ස හි චිත්තසමාදානවසෙන ඉමානි ඣානානි පවත්තන්ති, න පරිත්තකුසලානි විය කායකම්මාදිවිසොධනවසෙන, නාපි මග්ගඵලධම්මා විය දුච්චරිතදුරාජීවසමුච්ඡෙදපටිප්පස්සම්භනවසෙනාති? සච්චමෙතං. මහග්ගතධම්මෙසු නිප්පරියායෙන නත්ථි සීලනට්ඨො, කුතො විරමණට්ඨො. පරියායෙන පනෙතං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. කො පන සො පරියායො? යදග්ගෙන මහග්ගතා කුසලධම්මා පටිපක්ඛෙ පජහන්ති, තදග්ගෙන තතො ඔරතා. තෙ ච යථා චිත්තං නාරොහන්ති, එවං සංවුතා නාම හොන්ති. පරියුට්ඨානසඞ්ඛාතො මනොද්වාරෙ වීතික්කමො නත්ථි එතෙසූති අවීතික්කමාති ච වුච්චන්ති, චෙතනා පන තංසම්පයුත්තාති. සොයමත්ථො පරතො ආගමිස්සති. එවඤ්ච කත්වා විතක්කාදිපහානවචනම්පි සමත්ථිතං හොති. න හි නිප්පරියායතො සීලං කුසලධම්මානං පහායකං යුජ්ජති, න චෙත්ථ අකුසලවිතක්කාදයො අධිප්පෙතා. කිඤ්චාපි පඨමජ්ඣානූපචාරෙයෙව දුක්ඛස්ස, චතුත්ථජ්ඣානූපචාරෙ ච සුඛස්ස පහානං හොති, අතිසයපහානං පන සන්ධාය වුත්තං **‘‘චතුත්ථෙන ඣානෙන සුඛදුක්ඛානං පහාන’’**න්ති. **‘‘ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා’’**තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං **ආරුප්පකථායං** (විසුද්ධි. 1.275 ආදයො) ආගමිස්සති.

අනිච්චස්ස, අනිච්චන්ති වා අනුපස්සනා **අනිච්චානුපස්සනා**. තෙභූමිකධම්මානං අනිච්චතං ගහෙත්වා පවත්තාය විපස්සනායෙතං නාමං. **නිච්චසඤ්ඤායාති** ‘‘සඞ්ඛතධම්මා නිච්චා සස්සතා’’ති එවං පවත්තාය මිච්ඡාසඤ්ඤාය, සඤ්ඤාග්ගහණෙනෙව දිට්ඨිචිත්තානම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. එස නයො ඉතො පරාසුපි. **නිබ්බිදානුපස්සනායාති** සඞ්ඛාරෙසු නිබ්බින්දනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. **නන්දියාති** සප්පීතිකතණ්හාය. **විරාගානුපස්සනායාති** විරජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. **රාගස්සාති** සඞ්ඛාරෙසු රාගස්ස. **නිරොධානුපස්සනායාති** සඞ්ඛාරානං නිරොධස්ස අනුපස්සනාය. යථා වා සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්තියෙව, ආයතිං පුනබ්භවවසෙන න උප්පජ්ජන්ති, එවං අනුපස්සනා නිරොධානුපස්සනා. තෙනෙවාහ ‘‘නිරොධානුපස්සනාය නිරොධෙති නො සමුදෙතී’’ති (පටි. ම. 1.83). මුඤ්චිතුකාමතාය හි අයං බලප්පත්තා. සඞ්ඛාරානං පටිනිස්සජ්ජනාකාරෙන පවත්තා අනුපස්සනා **පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා**. පටිසඞ්ඛා සන්තිට්ඨනා හි අයං . **ආදානස්සාති** නිච්චාදිවසෙන ගහණස්ස. සන්තතිසමූහකිච්චාරම්මණවසෙන එකත්තගහණං ඝනසඤ්ඤා, තස්සා **ඝනසඤ්ඤාය. ආයූහනස්සාති** අභිසඞ්ඛරණස්ස. සඞ්ඛාරානං අවත්ථාදිවිසෙසාපත්ති **විපරිණාමො. ධුවසඤ්ඤායාති** ථිරභාවගහණස්ස. **නිමිත්තස්සාති** සමූහාදිඝනවසෙන සකිච්චපරිච්ඡෙදතාය ච සඞ්ඛාරානං සවිග්ගහතාය. **පණිධියාති** රාගාදිපණිධියා, තණ්හාවසෙන සඞ්ඛාරෙසු නින්නතායාති අත්ථො. **අභිනිවෙසස්සාති** අත්තානුදිට්ඨියා. අනිච්චදුක්ඛාදිවසෙන සබ්බතෙභූමකධම්මතීරණා **අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනා. සාරාදානාභිනිවෙසස්සාති** අසාරෙසු සාරගහණවිපල්ලාසස්ස. **යථාභූතඤාණදස්සනං** ථිරභාවපත්තා අනිච්චාදිඅනුපස්සනාව. උදයබ්බයඤාණන්ති කෙචි. සප්පච්චයනාමරූපදස්සනන්ති අපරෙ. ‘‘ඉස්සරකුත්තාදිවසෙන ලොකො සමුප්පන්නො’’ති අභිනිවෙසො **සම්මොහාභිනිවෙසො.** උච්ඡෙදසස්සතාභිනිවෙසොති කෙචි. ‘‘අහොසිං නු ඛො අහමතීතමද්ධාන’’න්තිආදිනයප්පවත්තා (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20; මහානි. 174) සංසයාපත්ති සම්මොහාභිනිවෙසොති අපරෙ. සඞ්ඛාරෙසු තාණලෙණභාවගහණං **ආලයාභිනිවෙසො**. ‘‘ආලයරතා ආලයසම්මුදිතා’’ති (දී. නි. 2.67; ම. නි. 1.281; 2.337; සං. නි. 1.172; මහාව. 7-8) වචනතො ආලයො තණ්හා. සා එව චක්ඛාදීසු, රූපාදීසු ච අභිනිවිසනවසෙන පවත්තියා ආලයාභිනිවෙසොති අපරෙ. ‘‘එවං ඨිතා තෙ සඞ්ඛාරා පටිනිස්සජ්ජීයන්තී’’ති පවත්තං ඤාණං **පටිසඞ්ඛානුපස්සනා. අප්පටිසඞ්ඛා** පටිසඞ්ඛාය පටිපක්ඛභූතා මොහප්පධානා අකුසලධම්මා. වට්ටතො විගතත්තා විවට්ටං නිබ්බානං, තත්ථ නින්නභාවසඞ්ඛාතෙන අනුපස්සනෙන පවත්ති **විවට්ටානුපස්සනා,** සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා චෙව අනුලොමඤාණඤ්ච. **සඤ්ඤොගාභිනිවෙසො** සංයුජ්ජනවසෙන සඞ්ඛාරෙසු අභිනිවිසනං.

දිට්ඨෙකට්ඨානන්ති දිට්ඨියා සහජෙකට්ඨානඤ්ච පහානෙකට්ඨානඤ්ච. **ඔළාරිකානන්ති** උපරිමග්ගවජ්ඣෙ කිලෙසෙ උපාදාය වුත්තං. අඤ්ඤථා දස්සනෙන පහාතබ්බාපි දුතියමග්ගවජ්ඣෙහි ඔළාරිකා. **අණුසහගතානන්ති** අණුභූතානං, ඉදං හෙට්ඨිමමග්ගවජ්ඣෙ උපාදාය වුත්තං. **සබ්බකිලෙසානන්ති** අවසිට්ඨසබ්බකිලෙසානං. න හි පඨමමග්ගාදීහි පහීනා කිලෙසා පුන පහීයන්ති.

‘‘චිත්තස්ස අවිප්පටිසාරාය සංවත්තන්තී’’තිආදීසු සංවරො අවිප්පටිසාරත්ථාය. ‘‘අවිප්පටිසාරත්ථානි ඛො, ආනන්ද, කුසලානි සීලානී’’ති (අ. නි. 10.1) වචනතො චෙතසො අවිප්පටිසාරත්ථාය භවන්ති. අවිප්පටිසාරො පාමොජ්ජත්ථාය. ‘‘යොනිසො මනසි කරොතො පාමොජ්ජං ජායතී’’ති (දී. නි. 3.359) වචනතො **පාමොජ්ජාය සංවත්තන්ති**. පාමොජ්ජං පීතියා. ‘‘පමුදිතස්ස පීති ජායතී’’ති (දී. නි. 1.466; 3.359; අ. නි. 3.96; 6.10; 11.12) වචනතො

පීතියා සංවත්තන්ති. පීති පස්සද්ධත්ථාය. ''පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භතී''ති (දී. නි. 1.466; 3.359; අ. නි. 3.96; 6.10; 11.12) වචනතො **පස්සද්ධියා සංවත්තන්ති**. පස්සද්ධි සුඛත්ථාය. ''පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදෙතී''ති (දී. නි. 1.466; 3.359; අ. නි. 3.96; 6.10; 11.12) වචනතො **සොමනස්සාය සංවත්තන්තීති**. ''සුඛත්ථාය සුඛං වෙදෙතී''ති වෙත්ථ සොමනස්සං ''සුඛ''න්ති වුත්තං. **ආසෙවනායාති** සමාධිස්ස ආසෙවනාය. නිරාමිසෙ හි සුඛෙ සිද්ධෙ ''සුඛිනො චිත්තං සමාධියතී''ති (දී. නි. 1.466; 3.359; අ. නි. 3.96; 6.10; 11.12) වචනතො සමාධි සිද්ධොයෙව හොති, තස්මා සමාධිස්ස ආසෙවනාය පගුණබලවභාවාය සංවත්තන්තීති අත්ථො. **භාවනායාති** තස්සෙව සමාධිස්ස වඩ්ඪියා. **බහුලීකම්මායාති** පුනප්පුනං කිරියාය. **අලඞ්කාරායාති** තස්සෙව සමාධිස්ස පසාධනභූතසද්ධින්ද්‍රියාදිනිප්ඵත්තියා අලඞ්කාරාය **සංවත්තන්ති. පරික්ඛාරායාති** අවිප්පටිසාරාදිකස්ස සමාධිසම්භාරස්ස සිද්ධියා තස්සෙව සමාධිස්ස පරික්ඛාරාය සංවත්තන්ති. සම්භාරත්ථො හි ඉධ පරික්ඛාර-සද්දො. ''යෙ ච ඛො ඉමෙ පබ්බජිතෙන ජීවිතපරික්ඛාරා සමුදානෙතබ්බා''තිආදීසු (ම. නි. 1.191) විය සම්භාරොති ච පච්චයො වෙදිතබ්බො. කාමඤ්චායං පරික්ඛාර-සද්දො ''රථො සීලපරික්ඛාරො''තිආදීසු (සං. නි. 5.4) අලඞ්කාරත්ථො. ''සත්තහි නගරපරික්ඛාරෙහි සුපරික්ඛතත්තං හොතී''තිආදීසු (අ. නි. 7.67) පරිවාරත්ථො වුත්තො. ඉධ පන අලඞ්කාරපරිවාරානං විසුං ගහිතත්තා ''සම්භාරත්ථො''ති වුත්තං . **පරිවාරායාති** මූලකාරණභාවෙනෙව සමාධිස්ස පරිවාරභූතසතිවීරියාදිධම්මවිසෙසසාධනෙන පරිවාරසම්පත්තියා සංවත්තන්ති. **පාරිපූරියාති** වසීභාවසම්පාපනෙන, විපස්සනාය පදට්ඨානභාවාපාදනෙන ච පරිපුණ්ණභාවසාධනතො සමාධිස්ස පාරිපූරියා **සංවත්තන්ති**.

එවං සුපරිසුද්ධසීලමූලකං සබ්බාකාරපරිපූරං සමාධිං දස්සෙත්වා ඉදානි ''සමාහිතො පජානාති පස්සති, යථාභූතං ජානං පස්සං නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දං විරජ්ජති , විරාගා විමුච්චතී''ති (අ. නි. 10.2; ස. නි. 3.14) වචනතො සීලමූලකානි සමාධිපදට්ඨානානි පයොජනානි දස්සෙතුං **''එකන්තනිබ්බිදායා''**තිආදි වුත්තං. නිබ්බිදාය හි දස්සිතාය තස්සා පදට්ඨානභූතං යථාභූතඤාණදස්සනං දස්සිතමෙව හොති, තස්මිං අසති නිබ්බිදාය අසිජ්ඣනතො. නිබ්බිදාදයො අත්ථතො විභත්තා එව. යථාභූතඤාණදස්සනන්ති පනෙත්ථ සප්පච්චයනාමරූපදස්සනං අධිප්පෙතං. එවමෙත්ථ අමතමහානිබ්බානපරියොසානං සීලස්ස පයොජනං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි පහානාදීසු සීලත්ථං දස්සෙතුං **''එත්ථ චා''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ පජහනං අනුප්පාදනිරොධො **පහානන්ති** තස්ස භාවසාධනතං සන්ධාය **''පහානන්ති කොචි ධම්මො නාම නත්ථී''**ති වුත්තං. යථා පනස්ස ධම්මභාවො සම්භවති, තථා හෙට්ඨා සංවණ්ණිතමෙව. එවං හිස්ස සීලභාවො සුට්ඨු යුජ්ජති. **තං තං පහානන්ති** ''පාණාතිපාතස්ස පහානං, අදින්නාදානස්ස පහාන''න්ති එවං වුත්තං තං තං පහානං. **තස්ස තස්ස කුසලධම්මස්සාති** පාණාතිපාතස්ස පහානං මෙත්තාදිකුසලධම්මස්ස, අදින්නාදානස්ස පහානං චාගාදිකුසලධම්මස්සාති එවං තස්ස තස්ස කුසලධම්මස්ස. **පතිට්ඨානට්ඨෙනාති** පතිට්ඨානභාවෙන. පහානං හි තස්මිං සති හොති, අසති න හොති, තස්ස ''පතිට්ඨාන''න්ති වත්තබ්බතං ලභතීති කත්වා යස්මිං සන්තානෙ පාණාතිපාතාදයො තස්ස පකම්පහෙතවොති තප්පහානං **විකම්පාභාවකරණෙන ච සමාධානං** වුත්තං. එවං සෙසපහානෙසුපි වත්තබ්බං. **සමාධානං** සණ්ඨපනං, සංයමනං වා. **ඉතරෙ චත්තාරොති** වෙරමණිආදයො චත්තාරො ධම්මා න පහානං විය වොහාරමත්තන්ති අධිප්පායො. **තතො තතොති** තම්හා තම්හා පාණාතිපාතාදිතො. **තස්ස තස්සාති** පාණාතිපාතාදිකස්ස සංවරණවසෙන, තස්ස තස්ස වා සංවරස්ස වසෙන. **තදුභයසම්පයුත්තචෙතනාවසෙනාති** වෙරමණීහි, සංවරධම්මෙහි ච සම්පයුත්තාය චෙතනාය වසෙන. **තං තං අවීතික්කමන්තස්සාති** තං තං පාණාතිපාතාදිං අවීතික්කමන්තස්ස පුග්ගලස්ස, ධම්මසමූහස්ස වා වසෙන **චෙතසො පවත්තිසබ්භාවං සන්ධාය වුත්තා**. තස්මා එකක්ඛණෙපි ලබ්භන්තීති අධිප්පායො.

සීලසංකිලෙසවොදානවණ්ණනා

21. සංකිලිස්සති තෙනාති **සංකිලෙසො**. කො පන සොති ආහ **''ඛණ්ඩාදිභාවො සීලස්ස සංකිලෙසො''**ති. වොදායති විසුජ්ඣති එතෙනාති **වොදානං, අඛණ්ඩාදිභාවො. ලාභයසාදීති** ආදි-සද්දෙන ඤාතිඅඞ්ගජීවිතාදීනං සඞ්ගහො. **සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසු ආදිම්හි වා අන්තෙ වා වෙමජ්ඣෙති** ච ඉදං තෙසං උද්දෙසාදිපාළිවසෙන වුත්තං. න හි අඤ්ඤො කොචි ආපත්තික්ඛන්ධානං අනුක්කමො අත්ථි. **ඛණ්ඩන්ති** ඛණ්ඩවන්තං, ඛණ්ඩිතං වා. **ඡිද්දන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො වියාති** වත්ථන්තෙ, දසන්තෙ වා ඡින්නවත්ථං විය.

එවන්ති ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන. **මෙථුනසංයොගවසෙනාති** රාගපරියුට්ඨානෙන සදිසභාවාපත්තියා මිථුනානං ඉදන්ති මෙථුනං, නිබන්ධනං. මෙථුනවසෙන සමායොගො මෙථුනසංයොගො. ඉධ පන මෙථුනසංයොගො වියාති මෙථුනසංයොගො, තස්ස වසෙන. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **එකච්චොති** එකො. **සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වාති** පබ්බජ්ජාමත්තෙන සමණො වා ජාතිමත්තෙන බ්‍රාහ්මණො වා. **ද්වයංද්වයසමාපත්තින්ති** ද්වීහි ද්වීහි සමාපජ්ජිතබ්බං, මෙථුනන්ති අත්ථො. **න හෙව ඛො සමාපජ්ජතීති** සම්බන්ධො. **උච්ඡාදනං** උබ්බත්තනං. **සම්බාහනං** පරිමද්දනං. **සාදියතීති** අධිවාසෙති. **තදස්සාදෙතීති** තං උච්ඡාදනාදිං අභිරමති. **නිකාමෙතීති** ඉච්ඡති. **විත්තින්ති** තුට්ඨිං. **ඉදම්පි ඛොති** එත්ථ **ඉදන්ති** යථාවුත්තං සාදියනාදිං ඛණ්ඩභාවාදිවසෙන එකං කත්වා වුත්තං. **පි**-සද්දො වක්ඛමානං උපාදාය සමුච්චයත්ථො. **ඛො**-සද්දො අවධාරණත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යදෙතං බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤස්ස අසතිපි ද්වයංද්වයසමාපත්තියං මාතුගාමස්ස උච්ඡාදනන්හාපනසම්බාහනසාදියනාදි, ඉදම්පි එකංසෙන තස්ස බ්‍රහ්මචරියස්ස ඛණ්ඩාදිභාවාපාදනතො ඛණ්ඩම්පි ඡිද්දම්පි සබලම්පි කම්මාසම්පීති. එවං පන ඛණ්ඩාදිභාවාපත්තියා සො අපරිසුද්ධං

බ්‍රහ්මචරියං චරති, න පරිසුද්ධං, සංයුත්තො මෙථුනසංයොගෙන, න විසංයුත්තො. තතො චස්ස න ජාතිආදීහි පරිමුත්තීති දස්සෙන්තො **‘‘අයං වුච්චතී’’**තිආදිමාහ.

සඤ්ජග්ඝතීති කිලෙසවසෙන මහාහසිතං හසති. **සංකීළතීති** කායසංසග්ගවසෙන කීළති. **සංකෙලායතීති** සබ්බසො මාතුගාමං කෙලායන්තො විහරති. **චක්ඛුනාති** අත්තනො චක්ඛුනා. **චක්ඛුන්ති** මාතුගාමස්ස චක්ඛුං. **උපනිජ්ඣායතීති** උපෙච්ච නිජ්ඣායති ඔලොකෙති. **තිරොකුට්ටාති** කුට්ටස්ස පරතො. තථා **තිරොපාකාරා**. මත්තිකාමයා භිත්ති කුට්ටං, ඉට්ඨකාමයා පාකාරොති වදන්ති. යා කාචි වා භිත්ති පොරිසතො දියඩ්ඪරතනුච්චප්පමාණා කුට්ටං, කුට්ටතො අධිකො පාකාරො.

අස්සාති බ්‍රහ්මචාරීපටිඤ්ඤස්ස. **පුබ්බෙති** වතසමාදානතො පුබ්බෙ. **කාමගුණෙහීති** කාමකොට්ඨාසෙහි. **සමප්පිතන්ති** සුට්ඨු අප්පිතං සහිතං. **සමඞ්ගීභූතන්ති** සමන්නාගතං. **පරිචාරයමානන්ති** කීළන්තං, උපට්ඨහියමානං වා. **පණිධායාති** පත්ථෙත්වා. **සීලෙනාතිආදීසු** යමනියමාදිසමාදානවසෙන **සීලං**. අවීතික්කමවසෙන **වතං**. උභයම්පි **සීලං**. දුක්කරචරියවසෙන පවත්තිතං **වතං**. තංතංඅකිච්චසම්මතතො වා නිවත්තිලක්ඛණං **සීලං**. තංතංසමාදානවතො වෙසභොජනකිච්චකරණාදිවිසෙසපටිපත්ති **වතං**. සබ්බථාපි දුක්කරචරියා **තපො**. මෙථුනවිරති **බ්‍රහ්මචරියං**.

සබ්බසොති අනවසෙසතො, සබ්බෙසං වා. **අභෙදෙනාති** අවීතික්කමෙන. අපරාය ච පාපධම්මානං අනුප්පත්තියා, ගුණානං උප්පත්තියා සඞ්ගහිතොති යොජනා. තත්ථ කුජ්ඣනලක්ඛණො **කොධො**. උපනන්ධනලක්ඛණො **උපනාහො**. පරෙසං ගුණමක්ඛනලක්ඛණො **මක්ඛො**. යුගග්ගාහලක්ඛණො **පළාසො**. පරසම්පත්තිඋසූයනලක්ඛණා **ඉස්සා**. අත්තසම්පත්තිනිගූහනලක්ඛණං **මච්ඡරියං**. සන්තදොසපටිච්ඡාදනලක්ඛණා **මායා**. අසන්තගුණසම්භාවනලක්ඛණං **සාඨෙය්‍යං**. චිත්තස්ස උද්ධුමාතභාවලක්ඛණො **ථම්භො**. කරණුත්තරියලක්ඛණො **සාරම්භො**. උන්නතිලක්ඛණො **මානො**. අබ්භුන්නතිලක්ඛණො **අතිමානො**. මජ්ජනලක්ඛණො **මදො**. චිත්තවොසග්ගලක්ඛණො **පමාදො. ආදි**-සද්දෙන ලොභමොහවිපරීතමනසිකාරාදීනං සඞ්ගහො.

ඉදානි ‘‘අඛණ්ඩාදිභාවො පනා’’තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං **‘‘යානි හී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **අනුපහතානීති** අනුපද්දුතානි. විවට්ටූපනිස්සයතාය තණ්හාදාසබ්‍යතො මොචනෙන **භුජිස්සභාවකරණං**. අවිඤ්ඤූනං අප්පමාණත්තා වුත්තං **‘‘විඤ්ඤූහි පසත්ථත්තා’’**ති. සමාධිසංවත්තනං වා එතෙසං පයොජනං, සමාධිසංවත්තනෙ වා නියුත්තානීති **සමාධිසංවත්තනිකානි**. නිද්දානෙන සස්සසම්පත්ති විය පටිපක්ඛවිගමෙන සීලසම්පදා, සා ච තත්ථ සති දොසදස්සනෙති ආහ **‘‘සීලවිපත්තියා ච ආදීනවදස්සනෙනා’’**ති. නිසම්මකාරීනං පයොජනගරුකතාය දිට්ඨගුණෙයෙව සම්මාපටිපත්තීති වුත්තං **‘‘සීලසම්පත්තියා ච ආනිසංසදස්සනෙනා’’**ති.

තත්ථ සීලවිපත්තියා ආදීනවො සීලසම්පදාය හෙට්ඨා දස්සිතආනිසංසපටිපක්ඛතො වෙදිතබ්බො, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති අවිත්ථාරෙත්වා පකාරන්තරෙහි දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**ති ආරද්ධං. තත්ථ යථා සීලසම්පදා සත්තානං මනුඤ්ඤභාවකාරණං, එවං සීලවිපත්ති අමනුඤ්ඤභාවකාරණන්ති ආහ **‘‘දුස්සීලො…පෙ…. දෙවමනුස්සාන’’**න්ති. **අනනුසාසනීයො** ජිගුච්ඡිතබ්බතො. **දුක්ඛිතොති** සඤ්ජාතදුක්ඛො. **විප්පටිසාරීති** ‘‘අකතං වත මෙ කල්‍යාණ’’න්තිආදිනා පච්චානුතාපී. **දුබ්බණ්ණොති** ගුණවණ්ණෙන, කායවණ්ණෙන ච විරහිතො. **අස්සාති** දුස්සීලස්ස. සම්ඵස්සිතානං දුක්ඛො දුක්ඛාවහො සම්ඵස්සො එතස්සාති **දුක්ඛසම්ඵස්සො**. ගුණානුභාවාභාවතො අප්පං අග්ඝතීති **අප්පග්ඝො. අනෙකවස්සගණිකගූථකූපො වියාති** අනෙකවස්සසමූහෙ සඤ්චිතුක්කාරාවාටො විය. **දුබ්බිසොධනො** සොධෙතුං අසක්කුණෙය්‍යො. **ඡවාලාතං** ඡවඩාහෙ සන්තජ්ජනුම්මුක්කං. **උභතො පරිබාහිරොති** සාමඤ්ඤතො, ගිහිභොගතො ච පරිහීනො. සබ්බෙසං වෙරී, සබ්බෙ වා වෙරී එතස්සාති සබ්බවෙරී, සො එව **සබ්බවෙරිකො, පුරිසො**. සංවාසං නාරහතීති **අසංවාසාරහො. සද්ධම්මෙති** පටිපත්තිසද්ධම්මෙ, පටිවෙධසද්ධම්මෙ ච.

‘‘අග්ගික්ඛන්ධපරියායෙ වුත්තදුක්ඛභාගිතාය’’ති සඞ්ඛෙපෙන වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **‘‘දුස්සීලානඤ්හී’’**තිආදි ආරද්ධං. පඤ්චකාමගුණපරිභොගසුඛෙ, පරෙහි කයිරමානවන්දනමානනාදිසුඛෙ ච අස්සාදෙන ගධිතචිත්තා **පඤ්චකාම…පෙ…. ගධිතචිත්තා,** තෙසං. තෙ යථාවුත්තසුඛස්සාදා පච්චයා එතස්සාති **තප්පච්චයං**. දුක්ඛන්ති සම්බන්ධො.

පස්සථ නොති පස්සථ නු, අපි පස්සථ. **මහන්තන්ති** විපුලං. **අග්ගික්ඛන්ධන්ති** අග්ගිසමූහං. **ආදිත්තන්ති** පදිත්තං. **සම්පජ්ජලිතන්ති** සමන්තතො පජ්ජලිතං අච්චිවිප්ඵුලිඞ්ගානි මුච්චන්තං. **සජොතිභූතන්ති** සපභං සමන්තතො උට්ඨිතාහි ජාලාහි එකප්පභාසමුදයභූතං. **තං කිං මඤ්ඤථාති** තං ඉදානි මයා වුච්චමානමත්ථං කිං මඤ්ඤථාති අනුමතිගහණත්ථං පුච්ඡති. **ආලිඞ්ගෙත්වාති** උපගූහිත්වා. **උපනිසීදෙය්‍යාති** තෙනෙව ආලිඞ්ගනෙන උපෙච්ච නිසීදෙය්‍ය. යදත්ථමෙත්ථ සත්ථා අග්ගික්ඛන්ධාලිඞ්ගනං, කඤ්ඤාලිඞ්ගනඤ්ච ආනෙසි, තමත්ථං විභාවෙතුං **‘‘ආරොචයාමී’’**තිආදිමාහ . තත්ථ **ආරොචයාමීති** ආමන්තෙමි. **වොති** තුම්හෙ. **පටිවෙදයාමීති** පබොධෙමි. **දුස්සීලස්සාති** නිස්සීලස්ස සීලවිරහිතස්ස. **පාපධම්මස්සාති** දුස්සීලත්තා එව හීනජ්ඣාසයතාය ලාමකසභාවස්ස. **අසුචිසඞ්කස්සරසමාචාරස්සාති** අපරිසුද්ධකායසමාචාරාදිතාය අසුචිස්ස හුත්වා සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරස්ස. දුස්සීලො හි කිඤ්චිදෙව අසාරුප්පං දිස්වා ‘‘ඉදං අසුකෙන කතං භවිස්සතී’’ති පරෙසං ආසඞ්කනීයොව හොති, කෙනචිදෙව වා කරණීයෙන මන්තයන්තෙ භික්ඛූ

දිස්වා ‘‘කච්චි නු ඛො ඉමෙ මයා කතං කම්මං ජානිත්වා මන්තෙන්තී’’ති අත්තනොයෙව සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරොති. **පටිච්ඡන්නකම්මන්තස්සාති** ලජ්ජිතබ්බතාය පටිච්ඡාදෙතබ්බකම්මන්තස්ස. **අස්සමණස්සාති** න සමණස්ස. සලාකග්ගහණාදීසු ‘‘අහම්පි සමණො’’ති මිච්ඡාපටිඤ්ඤාය **සමණපටිඤ්ඤස්ස**. අසෙට්ඨචාරිතාය **අබ්‍රහ්මචාරිස්ස**. උපොසථාදීසු ‘‘අහම්පි බ්‍රහ්මචාරී’’ති මිච්ඡාපටිඤ්ඤාය **බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤස්ස**. පූතිනා කම්මෙන සීලවිපත්තියා අන්තො අනුපවිට්ඨත්තා **අන්තොපූතිකස්ස**. ඡහි ද්වාරෙහි රාගාදිකිලෙසානුවස්සනෙන තින්තත්තා **අවස්සුතස්ස**. සඤ්ජාතරාගාදිකචවරත්තා, සීලවන්තෙහි ඡඩ්ඩෙතබ්බත්තා ච **කසම්බුජාතස්ස**. **අග්ගික්ඛන්ධූපමාය** හීනූපමභූතායාති අත්ථො. තෙනාහ භගවා – ‘‘එතදෙව තස්ස වර’’න්ති. භගවා දුක්ඛං දස්සෙත්වා දුක්ඛං දස්සෙතීති සම්බන්ධො.

වාළරජ්ජුයාති වාළෙහි කතරජ්ජුයා. සා හි ඛරතරා හොති. **සංසෙයාාති** පධංසනවසෙන සංසෙයාා. **තෙලධොතායාති** තෙලෙන නිසිතාය. **පච්චොරස්මින්ති** පතිඋරස්මිං උරාභිමුඛං, උරමජ්ඣෙති අධිප්පායො. **අයොසඞ්කුනාති** සණ්ඨාසෙන. **වෙණුද්දෙහකන්ති** වෙණං උද්දෙහෙත්වා, අනෙකවාරං වෙණං උට්ඨපෙත්වාති අත්ථො.

අග්ගික්ඛන්ධාලිඞ්ගනදුක්ඛතොපි අධිමත්තදුක්ඛතාය කටුකභූතං දුක්ඛං ඵලං එතස්සාති **අග්ගික්ඛන්ධාලිඞ්ගනදුක්ඛාධිකදුක්ඛකටුකඵලං**. කාමසුඛං අවිජහතො **භින්නසීලස්ස** දුස්සීලස්ස **කුතො** තස්ස **සුඛං** නත්ථෙවාති අධිප්පායො. **සාදනෙති** සාදියනෙ. **යන්ති** අඤ්ජලිකම්මසාදනං. **අසීලිනොති** දුස්සීලස්ස. **උපහතන්ති** සීලබ්‍යසනෙන උපද්දුතං. **ඛතන්ති** කුසලමූලානං ඛණනෙන ඛතං, ඛණිතං වා ගුණං සරීරෙති අධිප්පායො. **සබ්බභයෙහීති** අත්තානුවාදාදිසබ්බභයෙහි. උපචාරජ්ඣානං උපාදාය **සබ්බෙහි අධිගමසුඛෙහි**.

වුත්තප්පකාරවිපරීතතොති සීලවිපත්තියං වුත්තාකාරපටිපක්ඛතො ‘‘මනාපො හොති දෙවමනුස්සාන’’න්තිආදිනා. **කායගන්ධොපි පාමොජ්ජං, සීලවන්තස්ස භික්ඛුනො. කරොති අපි දෙවානන්ති** එත්ථ ‘‘ගන්ධො ඉසීනං චිරදික්ඛිතාන’’න්තිආදිකා (ජා. 2.17.55) ගාථා විත්ථාරෙතබ්බා. **අවිසාතීති** අප්පටිසාතී. වධබන්ධාදිපරිකිලෙසා **දිට්ඨධම්මිකා ආසවා** උපද්දවා. **සම්පරායිකදුක්ඛානං මූලං** නාම දුස්සීල්‍යං. අන්තමතික්කන්තං අච්චන්තං, අච්චන්තං සන්තා **අච්චන්තසන්තා** කිලෙසපරිළාහසඞ්ඛාතදරථානං අභාවෙන සබ්බදා සන්තා. **උබ්බිජ්ජිත්වාති** ඤාණුත්‍රාසෙන උත්තසිත්වා. **වොදාපෙතබ්බන්ති** විසොධෙතබ්බං.

සීලනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති පඨමපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

2. ධුතඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා

22. අප්පා ඉච්ඡා එතස්සාති අප්පිච්ඡො, පච්චයගෙධරහිතො. තස්ස භාවො **අප්පිච්ඡතා,** අලොභජ්ඣාසයතාති අත්ථො. සමං තුට්ඨි, සන්තෙන, සකෙන වා තුට්ඨි සන්තුට්ඨි, සන්තුට්ඨි එව **සන්තුට්ඨිතා,** අඤ්ඤං අපත්ථෙත්වා යථාලද්ධෙහි ඉතරීතරෙහි පච්චයෙහි පරිතුස්සනා. **සන්තුට්ඨිතාදීහීති ත**-කාරො වා පදසන්ධිකරො. ''සන්තුට්ඨිආදීහී''ති වා පාඨො. **තෙ ගුණෙති** තෙ සීලවොදානස්ස හෙතුභූතෙ අප්පිච්ඡතාදිගුණෙ. **සම්පාදෙතුන්ති** සම්පන්නෙ කාතුං. තෙ හි සීලවිසුද්ධියා පටිලද්ධමත්තා හුත්වා ධුතධම්මෙහි සම්පන්නතරා හොන්ති. **ධුතඞ්ගසමාදානන්ති** කිලෙසානං ධුනනකඅඞ්ගානං විද්ධංසනකාරණානං සම්මදෙව ආදානං. **එවන්ති** එවං සන්තෙ, ධුතඞ්ගසමාදානෙ කතෙති අත්ථො. **අස්ස** යොගිනො. **සල්ලෙඛො** කිලෙසානං සම්මදෙව ලිඛනා ඡෙදනා තනුකරණං. **පවිවෙකො** චිත්තවිවෙකස්ස උපායභූතා විවෙකට්ඨකායතා. **අපචයො** යථා පටිපජ්ජනතො කිලෙසා නං අපචිනන්ති න ආචිනන්ති, තථා පටිපජ්ජනා. **වීරියාරම්භො** අනුප්පන්නානං පාපධම්මානං අනුප්පාදනාදිවසෙන ආරද්ධවීරියතා. **සුභරතා** යථාවුත්තඅප්පිච්ඡභාවාදිසිද්ධා උපට්ඨකානං සුඛභරණීයතා සුපොසතා. **ආදි**-සද්දෙන අප්පකිච්චතාසල්ලහුකවුත්තිආදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **සීලඤ්චෙව** යථාසමාදින්නං පටිපක්ඛධම්මානං දූරීභාවෙන **සුපරිසුද්ධං භවිස්සති. වතානි ච** ධුතධම්මා ච **සම්පජ්ජිස්සන්ති** සම්පන්නා භවිස්සන්ති, නිප්ඵජ්ජිස්සන්ති වා. යා පීරභූතා ඉතරීතරචීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනසන්තුට්ඨි පොරාණානං බුද්ධාදීනං අරියානං පවෙණිභාවෙන ඨිතා, තත්ථ පතිට්ඨිතභාවං සන්ධායාහ **''පොරාණෙ අරියවංසත්තයෙ පතිට්ඨායා''**ති. භාවනා ආරමිතබ්බට්ඨෙන ආරාමො එතස්සාති භාවනාරාමො, තබ්භාවො **භාවනාරාමතා,** සමථවිපස්සනාභාවනාසු යුත්තප්පයුත්තතා. යස්මා අධිගමාරභො භවිස්සති, **තස්මාති** සම්බන්ධො.

ලාභසක්කාරාදි තණ්හාය ආමසිතබ්බතො, ලොකපරියාපන්නතාය ච **ලොකාමිසං**. නිබ්බානාධිගමස්ස අනුලොමතො **අනුලොමපටිපදා** විපස්සනාභාවනා. **අත්ථතොති** වචනත්ථතො. **පභෙදතොති** විභාගතො. **භෙදතොති** විනාසතො. **ධුතාදීනන්ති** ධුතධුතවාදධුතධම්මධුතඞ්ගානං. **සමාසබ්‍යාසතොති** සඞ්ඛෙපවිත්ථාරතො.

23. **රථිකාති** රච්ඡා. **සඞ්කාරකූටාදීනන්ති** නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. **අබ්භුග්ගතට්ඨෙනාති** උස්සිතට්ඨෙන. ''නදියා කූල''න්තිආදීසු විය සමුස්සයත්ථො **කූල**-සද්දොති ආහ **''පංසුකූලමිව පංසුකූල''**න්ති. **කු**-සද්දො කුච්ඡායං **උල**-සද්දො ගතිඅත්ථොති ආහ **''කුච්ඡිතභාවං ගච්ඡතීති වුත්තං හොතී''**ති, පංසු විය කුච්ඡිතං උලති පවත්තතීති වා **පංසුකූලං**. පංසුකූලස්ස ධාරණං **පංසුකූලං** උත්තරපදලොපෙන, තං සීලමස්සාති පංසුකූලිකො, යථා ''ආපූපිකො''ති. අඞ්ගති අත්තනො ඵලං පටිච්ච හෙතුභාවං ගච්ඡතීති **අඞ්ගං,** කාරණං. යෙන පුග්ගලො ''පංසුකූලිකො''ති වුච්චති, සො සමාදානචෙතනාසඞ්ඛාතො ධම්මො පංසුකූලිකස්ස අඞ්ගන්ති **පංසුකූලිකඞ්ගං**. තෙනාහ **''පංසුකූලිකස්සා''**තිආදි. **තස්සාති** සමාදානස්ස. සමාදියති එතෙනාති **සමාදානං,** චෙතනා.

එතෙනෙව නයෙනාති යථා පංසුකූලධාරණං පංසුකූලං, තංසීලො පංසුකූලිකො, තස්ස අඞ්ගං සමාදානචෙතනා ''පංසුකූලිකඞ්ග''න්ති වුත්තං, එවං එතෙනෙව වචනත්ථනයෙන තිචීවරධාරණං තිචීවරං, තංසීලො තෙචීවරිකො, තස්ස අඞ්ගං සමාදානචෙතනා **''තෙචීවරිකඞ්ග''**න්ති වෙදිතබ්බං. සඞ්ඝාටිආදීසු එව තීසු චීවරෙසු තිචීවරසමඤ්ඤා, න කණ්ඩුපටිච්ඡාදිවස්සිකසාටිකාදීසූති තානි සරූපතො දස්සෙන්තො **''සඞ්ඝාටිඋත්තරාසඞ්ගඅන්තරවාසකසඞ්ඛාත''**න්ති ආහ.

තං පිණ්ඩපාතන්ති පරෙහි දියමානානං පිණ්ඩානං පත්තෙ පතනසඞ්ඛාතං පිණ්ඩපාතං, තං උඤ්ඡතීති **පිණ්ඩපාතිකො,** යථා බාදරිකො සාමාකිකො. පිණ්ඩපාති එව පිණ්ඩපාතිකො, යථා භද්දො එව භද්දකො. **අවඛණ්ඩනං** විච්ඡින්දනං නිරන්තරමප්පවත්ති. තප්පටික්ඛෙපතො **අනවඛණ්ඩනං** අවිච්ඡින්දනං නිරන්තරප්පවත්ති. **සහ අපදානෙනාති** සහ අනවඛණ්ඩනෙන. **සපදානන්ති** පදස්ස කිරියාවිසෙසනභාවං, යත්ථ ච තං අනවඛණ්ඩනං, තඤ්ච දස්සෙතුං **''අවඛණ්ඩනරහිතං අනුඝරන්ති වුත්තං හොතී''**ති වුත්තං. **එකාසනෙති** ඉරියාපථන්තරෙන අනන්තරිතාය එකායෙව නිසජ්ජාය. **පත්තෙ පිණ්ඩොති** එත්ථ වත්ථුභෙදො ඉධාධිප්පෙතො, න සාමඤ්ඤං. **එව**-කාරො ච ලුත්තනිද්දිට්ඨොති දස්සෙන්තො **''කෙවලං එකස්මිංයෙව පත්තෙ''**ති ආහ. උත්තරපදලොපං කත්වා අයං නිද්දෙසොති දස්සෙන්තො **''පත්තපිණ්ඩගහණෙ පත්තපිණ්ඩසඤ්ඤං කත්වා''**ති ආහ. එස නයො ඉතො පරෙසුපි.

පච්ඡාභත්තං නාම පවාරණතො පච්ඡා ලද්ධභත්තං එව. **ඛලු**-සද්දස්ස පටිසෙධත්ථවාචකත්තා තෙන සමානත්ථං **න**-කාරං ගහෙත්වා ආහ **''න පච්ඡාභත්තිකො''**ති. සික්ඛාපදස්ස විසයො සික්ඛාපදෙනෙව පටික්ඛිත්තො. යො තස්ස අවිසයො, සො එව සමාදානස්ස විසයොති ආහ **''සමාදානවසෙන පටික්ඛිත්තාතිරිත්තභොජනස්සා''**ති. අබ්භොකාසෙ නිවාසො **අබ්භොකාසො.** සුසානෙ නිවාසො **සුසානං,** තං සීලං අස්සාතිආදිනා සබ්බං වත්තබ්බන්ති ආහ **''එසෙව නයො''**ති. යථාසන්ථතං විය **යථාසන්ථතං,** ආදිතො යථාඋද්දිට්ඨං. තං හෙස ''ඉදං බහුමඞ්කුණං දුග්ගන්ධපවාත''න්තිආදිවසෙන අප්පටික්ඛිපිත්වාව සම්පටිච්ඡති. තෙනෙවාහ **''ඉදං තුය්හ''**න්තිආදි. **සයනන්ති** නිපජ්ජනමාහ. **තෙන තෙන සමාදානෙනාති** තෙන තෙන පංසුකූලිකඞ්ගාදිකස්ස සමාදානෙන **ධුතකිලෙසත්තාති** විද්ධංසිතකිලෙසත්තා, තදඞ්ගවසෙන පහීනතණ්හුපාදානාදිපාපධම්මත්තාති අත්ථො. යෙහි තං කිලෙසධුනනං,

තානියෙව ඉධ ධුතස්ස භික්ඛුනො අඞ්ගානීති අධිප්පෙතානි, න අඤ්ඤානි යානි කානිචි, අඤ්ඤෙන වා ධුතස්සාති අයමත්ථො අත්ථතො ආපන්නො. ''ඤාණං අඞ්ගං එතෙස''න්ති ඉමිනා ඤාණපුබ්බකතං තෙසං සමාදානස්ස විභාවෙති. **පටිපත්තියාති** සීලාදිසම්මාපටිපත්තියා. සමාදියති එතෙනාති සමාදානං, සමාදානවසෙන පවත්තා චෙතනා, තං ලක්ඛණං එතෙසන්ති **සමාදානචෙතනාලක්ඛණානි**. වුත්තම්පි චෙතං **අට්ඨකථායං** –

''සමාදානකිරියාය, සාධකතමභාවතො;
සම්පයුත්තධම්මා යෙනාති, කරණභාවෙන දස්සිතා''ති.

සමාදානචෙතනාය ගහණං තංමූලකත්තා පරිහරණචෙතනාපි ධුතඞ්ගමෙව. අත්තනා, පරම්මුඛෙන ච කුසලභණ්ඩස්ස භුසං විලුප්පනට්ඨෙන **ලොලුප්පං** තණ්හාචාරො, තස්ස විද්ධංසනකිච්චත්තා **ලොලුප්පවිද්ධංසනරසානි**. තතො එව නිල්ලොලුප්පභාවෙන පච්චුපතිට්ඨන්ති, තං වා පච්චුපට්ඨාපෙන්තීති **නිල්ලොලුප්පභාවපච්චුපට්ඨානානි. අරියධම්මපදට්ඨානානීති** පරිසුද්ධසීලාදිසද්ධම්මපදට්ඨානානි.

භගවතොව සන්තිකෙ සමාදාතබ්බානීති ඉදං අන්තරා අවිච්ඡෙදනත්ථං වුත්තං, රඤ්ඤො සන්තිකෙ පටිඤ්ඤාතාරහස්ස අත්ථස්ස තදුපජීවිනො එකංසතො අවිසංවාදනං විය. සෙසානං සන්තිකෙ සමාදානෙපි එසෙව නයො. **එකසඞ්ගීතිකස්සාති** පඤ්චසු දීඝනිකායාදීසු නිකායෙසු එකනිකායිකස්ස. **අට්ඨකථාචරියස්සාති** යස්ස අට්ඨකථාතන්තියෙව විසෙසතො පගුණා, තස්ස. **එත්ථාති** අත්තනාපි සමාදානස්ස රුහනෙ. **ජෙට්ඨකභාතු ධුතඞ්ගප්පිච්ඡතාය වත්ථූති** සො කිර ථෙරො නෙසජ්ජිකො , තස්ස තං න කොචි ජානාති. අථෙකදිවසං රත්තියා සයනපිට්ඨෙ නිසින්නං විජ්ජුලතොභාසෙන දිස්වා ඉතරො පුච්ඡි ''කිං, භන්තෙ, තුම්හෙ නෙසජ්ජිකා''ති. ථෙරො ධුතඞ්ගප්පිච්ඡතාය තාවදෙව නිපජ්ජිත්වා පච්ඡා සමාදියීති එවමාගතං වත්ථු.

1. පංසුකූලිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

24. **ගහපතිදානචීවරන්ති** එත්ථ දායකභාවෙන සමණාපි උක්කට්ඨස්ස ගහපතිපක්ඛංයෙව පවිට්ඨාති දට්ඨබ්බං. ''පබ්බජිතො ගණ්හිස්සතී''ති ඨපිතකං සියා ගහපතිචීවරං, න පන ගහපතිදානචීවරන්ති තාදිසං නිවත්තෙතුං **දානග්ගහණං**. **අඤ්ඤතරෙනාති** එත්ථ සමාදානවචනෙන තාව සමාදින්නං හොතු, පටික්ඛෙපවචනෙන පන කථන්ති? අත්ථතො ආපන්නත්තා. යථා ''දෙවදත්තො දිවා න භුඤ්ජතී''ති වුත්තෙ ''රත්තියං භුඤ්ජතී''ති අත්ථතො ආපන්නමෙව හොති, තස්ස ආහාරෙන විනා සරීරට්ඨිති නත්ථීති, එවම්ධාපි භික්ඛුනො ගහපතිදානචීවරෙ පටික්ඛිත්තෙ තදඤ්ඤචීවරප්පටිග්ගහො අත්ථතො ආපන්නො එව හොති, චීවරෙන විනා සාසනෙ ඨිති නත්ථීති.

එවං සමාදින්නධුතඞ්ගෙනාතිආදිවිධානං පංසුකූලිකඞ්ගෙ පටිපජ්ජනවිධි. සුසානෙ ලද්ධං **සොසානිකං**. තං පන යස්මා තත්ථ කෙනචි ඡඩ්ඩිතත්තා පතිතං හොති, තස්මා වුත්තං **''සුසානෙ පතිතක''**න්ති. එවං **පාපණිකම්පි** දට්ඨබ්බං. **තාලවෙළිමග්ගො** නාම මහාගාමෙ එකා වීථි. අනුරාධපුරෙති ච වදන්ති. ඛඩ්ඩො පදෙසො එතස්සාති **ඛඩ්ඩප්පදෙසං,** වත්ථං. මග්ගෙ පතිතකං බහුදිවසාතික්කන්තං ගහෙතබ්බන්ති වදන්ති. ''ද්වත්තිදිවසාතික්කන්ත''න්ති අපරෙ. **ථොකං රක්ඛිත්වාති** කතිපයං කාලං ආගමෙත්වා. වාතාහතම්පි සාමිකානං සතිසම්මොසෙන පතිතසදිසන්ති **''සාමිකෙ අපස්සන්තෙන ගහෙතුං වට්ටතී''**ති වුත්තං. තස්මා ථොකං ආගමෙත්වා ගහෙතබ්බං.

''සඞ්ඝස්ස දෙමා''ති දින්නං, චොළකභික්ඛාවසෙන ලද්ධඤ්ච ලද්ධකාලතො පට්ඨාය ''සමණචීවරං සියා නු ඛො, නො''ති ආසඞ්කං නිවත්තෙතුං **''න තං පංසුකූල''**න්ති වුත්තං. න හි තං තෙවීසතියා උප්පත්තිට්ඨානෙසු කත්ථචි පරියාපන්නං. ඉදානි ඉමිනාව පසඞ්ගෙන යං භික්ඛුදත්තියෙ ලක්ඛණපත්තං පංසුකූලං, තස්ස ච උක්කට්ඨානුක්කට්ඨවිභාගං දස්සෙතුං **''භික්ඛුදත්තියෙපී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ගාහෙත්වා වා දීයතීති** සඞ්ඝස්ස වා ගණස්ස වා දෙන්තෙහි යං චීවරං වස්සග්ගෙන පාපෙත්වා භික්ඛූනං දීයති. **සෙනාසනචීවරන්ති** සෙනාසනං කාරෙත්වා ''එතස්මිං සෙනාසනෙ වසන්තා පරිභුඤ්ජන්තූ''ති දින්නචීවරං. **න තං පංසුකූලන්ති** අපංසුකූලභාවො පුබ්බෙ වුත්තකාරණතො, ගාහෙත්වා දින්නත්තා ච. තෙනාහ **''නො ගාහාපෙත්වා දින්නමෙව පංසුකූල''**න්ති. **තත්‍රපීති** යං ගාහෙත්වා න දින්නං භික්ඛුදත්තියං, තත්‍රපි යෙන භික්ඛුනා චීවරං දීයති, තස්ස ලාභෙ, දානෙ ච විසුං විසුං උභයත්ථ ආදරගාරවානං සබ්භාවතො, තදභාවතො ච භික්ඛුදත්තියස්ස එකතොසුද්ධි උභතොසුද්ධි අනුක්කට්ඨතා හොන්තීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **''යං දායකෙහී''**තිආදි වුත්තං, පාදමූලෙ ඨපෙත්වා දින්නකං සමණෙනාති අධිප්පායො. **යස්ස කස්සචීති** උක්කට්ඨාදීසු යස්ස කස්සචි. **රුචියාති** ඡන්දෙන. **ඛන්තියාති** නිජ්ඣානක්ඛන්තියා.

නිස්සයානුරූපපටිපත්තිසබ්භාවොති උපසම්පන්නසමනන්තරං ආචරියෙන වුත්තෙසු චතූසු නිස්සයෙසු අත්තනා යථාපටිඤ්ඤාතදුතියනිස්සයානුරූපාය පටිපත්තියා විජ්ජමානතා. **ආරක්ඛදුක්ඛාභාවොති** චීවරාරක්ඛනදුක්ඛස්ස අභාවො පංසුකූලචීවරස්ස අලොභනීයත්තා. **පරිභොගතණ්හාය අභාවො** සවිසෙසලූඛභාවත්තා. **පාසාදිකතාති** පරෙසං පසාදාවහතා. **අප්පිච්ඡතාදීනං ඵලනිප්ඵත්ති** ධුතඞ්ගපරිහරණස්ස අප්පිච්ඡතාදීහියෙව නිප්ඵාදෙතබ්බතො. ධුතධම්මෙ සමාදාය වත්තනං යාවදෙව උපරි සම්මාපටිපත්තිසම්පාදනායාති වුත්තං **''සම්මාපටිපත්තියා අනුබ්‍රූහන''**න්ති. **මාරසෙනවිඝාතායාති** මාරස්ස, මාරසෙනාය ච විහනනාය විද්ධංසනාය. කායවාචාචිත්තෙහි යතො සංයතොති **යති,**

භික්ඛු. **ධාරිතං යං ලොකගරුනා පංසුකූලං, තං කො න ධාරයෙ,** යස්මා වා **ලොකගරුනා පංසුකූලං ධාරිතං,** තස්මා **කො තං න ධාරයෙ**ති යොජනා යංතංසද්දානං එකන්තසම්බන්ධිභාවතො. **පටිඤ්ඤං සමනුස්සරන්**ති උපසම්පදමාළෙ ''ආම භන්තෙ''ති ආචරියපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස සම්මුඛා දින්නං පටිඤ්ඤං සමනුස්සරන්තො.

ඉති පංසුකූලිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

2. තෙචීවරිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

25. **චතුත්ථකචීවරන්**ති නිවාසනපාරුපනයොග්‍යං චතුත්ථකචීවරන්ති අධිප්පායො, අංසකාසාවස්ස අප්පටික්ඛිපිතබ්බතො. **අඤ්ඤතරවචනෙනාති** එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. යාව න සක්කොති, යාව න ලභති, යාව න සම්පජ්ජතීති පච්චෙකං **යාව**-සද්දො සම්බන්ධිතබ්බො. **න සම්පජ්ජතීති** න සිජ්ඣති. **නික්ඛිත්තපච්චයා දොසො නත්ථී**ති නිචයසන්නිධිධුතඞ්ගසංකිලෙසදොසො නත්ථි. **ආසන්නෙ**ති චීවරස්ස ආසන්නෙ ඨානෙ. රජනක්ඛණෙ පරිභුඤ්ජනකාසාවං **රජනකාසාවං. තත්‍රට්ඨකපච්චත්ථරණං** නාම අත්තනො, පරස්ස වා සන්තකං සෙනාසනෙ පච්චත්ථරණවසෙන අධිට්ඨිතං. ''අංසකාසාවං පරික්ඛාරචොළං හොති, ඉති පච්චත්ථරණං, අංසකාසාවන්ති ඉමානි ද්වෙපි අතිරෙකචීවරට්ඨානෙ ඨිතානිපි ධුතඞ්ගභෙදං න කරොන්තී''ති **අට්ඨකථායං** වුත්තන්ති වදන්ති. **පරිහරිතුං පන න වට්ටතී**ති රජනකාලෙ එව අනුඤ්ඤාතත්තා නිච්චපරිභොගවසෙන න වට්ටති තෙචීවරිකස්ස. **අංසකාසාවන්**ති ඛන්ධෙ ඨපෙතබ්බකාසාවං. **කායපරිහාරිකෙනාති** වාතාතපාදිපරිස්සයතො කායස්ස පරිහරණමත්තෙන. **සමාදායෙවාති** ගහෙත්වා එව. **අප්පසමාරම්භතාති** අප්පකිච්චතා. **කප්පියෙ මත්තකාරිතායාති** නිසීදනාදිවසෙන, පරික්ඛාරචොළවසෙන ච බහූසු චීවරෙසු අනුඤ්ඤාතෙසුපි තිචීවරමත්තෙ ඨිතත්තා. සහ පත්තචරණායාති **සපත්තචරණො. පක්ඛී** සපක්ඛකො.

ඉති තෙචීවරිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

3. පිණ්ඩපාතිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

26. **අතිරෙකලාභන්**ති ''පිණ්ඩියාලොපභොජනං නිස්සායා''ති (මහාව. 73, 128) එවං වුත්තභික්ඛාහාරලාභතො අතිරෙකලාභං, සඞ්ඝභත්තාදින්ති අත්ථො. සකලස්ස සඞ්ඝස්ස දාතබ්බභත්තං **සඞ්ඝභත්තං**. කතිපයෙ භික්ඛූ උද්දිසිත්වා දාතබ්බභත්තං **උද්දෙසභත්තං**. එකස්මිං පක්ඛෙ එකදිවසං දාතබ්බභත්තං **පක්ඛිකං**. උපොසථෙ උපොසථෙ දාතබ්බභත්තං **උපොසථිකං**. පටිපදදිවසෙ දාතබ්බභත්තං **පාටිපදිකං**. විහාරං උද්දිස්ස දාතබ්බභත්තං **විහාරභත්තං**. ධුරගෙහෙ එව ඨපෙත්වා දාතබ්බභත්තං **ධුරභත්තං**. ගාමවාසීආදීහි වාරෙන දාතබ්බභත්තං **වාරකභත්තං. ''සඞ්ඝභත්තං ගණ්හථාතිආදිනා''**ති ආදි-සද්දෙන උද්දෙසභත්තාදිං සඞ්ගණ්හාති. **සාදිතුං වට්ටන්තීති** භික්ඛාපරියායෙන වුත්තත්තා. භෙසජ්ජාදිපටිසංයුත්තා **නිරාමිසසලාකා**. යාවකාලිකවජ්ජාති ච වදන්ති. **විහාරෙ පක්කභත්තම්පීති** උපාසකා ඉධෙව භත්තං පචිත්වා ''සබ්බෙසං අය්‍යානං දස්සාමා''ති විහාරෙයෙව භත්තං සම්පාදෙන්ති, තං පිණ්ඩපාතිකානම්පි වට්ටති. **ආහරිත්වාති** පත්තං ගහෙත්වා ගෙහතො ආනෙත්වා. **තං දිවසං නිසීදිත්වාති** ''මං, භන්තෙ, පිණ්ඩාය චරිත්ථ, විහාරෙයෙව භික්ඛා ආනීයතී''ති වදන්තානං සම්පටිච්ඡනෙන තං දිවසං නිසීදිත්වා. **සෙරිවිහාරසුඛන්**ති අපරායත්තවිහාරිතාසුඛං . **අරියවංසොති අරියවංසසුත්ත**පටිසංයුත්තා (දී. නි. 3.309; අ. නි. 4.28) ධම්මකථා. **ධම්මරසන්**ති ධම්මූපසඤ්හිතං පාමොජ්ජාදිරසං.

ජඞ්ඝබලං නිස්සාය පිණ්ඩපරියෙසනතො **කොසජ්ජනිම්මද්දනතා**. ''යථාපි භමරො පුප්ඵ''න්තිආදිනා (ධ. ප. 49; නෙත්ති. 123) වුත්තවිධිනා ආහාරපරියෙසනතො **පරිසුද්ධාජීවතා**. නිච්චං අන්තරඝරං පවිසන්තස්සෙව සුප්පටිච්ඡන්නගමනාදයො සෙඛියධම්මා සම්පජ්ජන්තීති **සෙඛියපටිපත්තිපූරණං**. පටිග්ගහණෙ මත්තඤ්ඤුතාය, සංසට්ඨවිහාරාභාවතො ච **අපරපොසිතා**. කුලෙ කුලෙ අප්පකඅප්පකපිණ්ඩගහණෙන **පරානුග්ගහකිරියා**. අන්තිමාය ජීවිකාය අවට්ඨානෙන **මානප්පහානං**. වුත්තඤ්හෙතං ''අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකානං, යදිදං පිණ්ඩොල්‍යා''න්තිආදි (ඉතිවු. 91; සං. නි. 3.80). මිස්සකභත්තෙන යාපනතො **රසතණ්හානිවාරණං**. නිමන්තනාසම්පටිච්ඡනතො ගණභොජනාදිසික්ඛාපදෙහි **අනාපත්තිතා**.

අප්පටිහතවුත්තිතාය චතූසුපි දිසාසු වත්තනට්ඨෙන **චාතුද්දිසො. ආජීවස්ස විසුජ්ඣතීති** ආජීවො අස්ස විසුජ්ඣති. **අත්තභරස්සාති** අප්පානවජ්ජසුලභරූපෙහි පච්චයෙහි අත්තනො භරණතො අත්තභරස්ස. තතො එව එකවිහාරිතාය සද්ධිවිහාරිකාදීනම්පි අඤ්ඤෙසං අපොසනතො **අනඤ්ඤපොසිනො**. පදද්වයෙනාපි කායපරිහාරිකෙන චීවරෙන කුච්ඡිපරිහාරිකෙන පිණ්ඩපාතෙන විචරණතො සල්ලහුකවුත්තිතං, සුභරතං, පරමඅප්පිච්ඡතං, සන්තුට්ඨිඤ්ච දස්සෙති. **දෙවාපි පිහයන්ති තාදිනොති** තාදිසස්ස භුසං අතිවිය සන්තකායවචීමනොකම්මතාය උපසන්තස්ස පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගමතො සබ්බකාලං සතිමතො පිණ්ඩපාතිකස්ස භික්ඛුස්ස සක්කාදයො දෙවාපි පිහයන්ති පත්ථෙන්ති. තස්ස සීලාදිගුණෙසු බහුමානං උප්පාදෙන්තා ආදරං ජනෙන්ති, පගෙව මනුස්සා. සචෙ සො **ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතො** න හොති, තදභිකඞ්ඛී න හොතීති අත්ථො.

ඉති පිණ්ඩපාතිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

4. සපදානචාරිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

27. **ඉමිනාති** සපදානචාරිකෙන. **කාලතරන්ති** කාලස්සෙව. **අඵාසුකට්ඨානන්ති** සපරිස්සයාදිවසෙන දුප්පවෙසනට්ඨානං. **පුරතොති** වීථියං ගච්ඡන්තස්ස පුරතො සරං අපවිට්ඨස්සෙව. **පත්තවිස්සට්ඨට්ඨානන්ති** පෙසකාරවීථියං පෙසකාරභාවං නිම්මිනිත්වා ඨිතස්ස සක්කස්ස සරද්වාරෙ පත්තවිස්සට්ඨට්ඨානං. උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකො තං දිවසං න භික්ඛං ආගමයමානො නිසීදති, තස්මා තං **අනුලොමෙති**. කත්ථචිපි කුලෙ නිබද්ධං උපසඞ්කමනාභාවතො පරිචයාභාවෙන **කුලෙසු නිච්චනවකතා**. සබ්බත්ථ අලග්ගමානසතාය ච සොම්මභාවෙන ච **චන්දූපමතා. කුලෙසු** පරිග්ගහචිත්තාභාවෙන තත්ථ **මච්ඡෙරප්පහානං**. හිතෙසිතාය විභාගාභාවතො **සමානුකම්පිතා**. කුලානං සඞ්ගණ්හනසංසට්ඨතාදයො **කුලූපකාදීනවා. අව්හානානභිනන්දනාති** නිමන්තනවසෙන අව්හානස්ස අසම්පටිච්ඡනා. **අභිහාරෙනාති** භික්ඛාභිහාරෙන. **සෙරිචාරන්ති** යථාරුචි විචරණං.

ඉති සපදානචාරිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

5. එකාසනිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

28. **නානාසනභොජනන්ති** අනෙකස්මිං ආසනෙ භොජනං, එකනිසජ්ජාය එව අභුඤ්ජිත්වා විසුං විසුං නිසජ්ජාසු ආහාරපරිභොගන්ති අත්ථො. **පතිරූපන්ති** යුත්තරූපං අනුට්ඨාපනීයං. **වත්තං කාතුං වට්ටතීති** වත්තං කාතුං යුජ්ජති. වත්තං නාම ගරුට්ඨානීයෙ කත්තබ්බමෙව. තත්ථ පන පටිපජ්ජනවිධිං දස්සෙතුං යං ථෙරවාදං ආහ **"ආසනං වා රක්ඛෙය්‍ය භොජනං වා"**තිආදි. තස්සත්ථො – එකාසනිකං භික්ඛුං භුඤ්ජන්තං ආසනං වා රක්ඛෙය්‍ය, ධුතඞ්ගභෙදතො යාව භොජනපරියොසානා න වුට්ඨාතබ්බන්ති වුත්තං හොති . භොජනං වා රක්ඛෙය්‍ය ධුතඞ්ගභෙදතො, අභුඤ්ජියමානං යාව භුඤ්ජිතුං නාරහති, තාව වුට්ඨාතබ්බන්ති අත්ථො. යස්මා තයිදං ද්වයං ඉධ නත්ථි, තස්මා වත්තකරණං ධුතඞ්ගං න රක්ඛතීති අධිප්පායො. තෙනාහ **"අයඤ්ච"**තිආදි. ''භෙසජ්ජත්ථමෙව''ති ඉමිනා භෙසජ්ජපරිභොගවසෙනෙව සප්පිආදීනිපි වට්ටන්තීති දස්සෙති. **අප්පාබාධතාති** අරොගතා. **අප්පාතඞ්කතාති** අකිච්ඡජීවිතා සරීරදුක්ඛාභාවො. **ලහුට්ඨානන්ති** කායස්ස ලහුපරිවත්තිතා. **බලන්ති** සරීරබලං. **ඵාසුවිහාරොති** සුඛවිහාරො. සබ්බමෙතං බහුක්ඛත්තුං භුඤ්ජනපච්චයා උප්පජ්ජනවිකාරපටික්ඛෙපපදං. **රුජාති** රොගා. **න කම්මමත්තනොති** අත්තනො යොගකම්මං පුරෙභත්තං, පච්ඡාභත්තඤ්ච න පරිහාපෙති, බහුසො භොජනෙ අබ්‍යාවටභාවතො, අරොගභාවතො චාති අධිප්පායො.

ඉති එකාසනිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

6. පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

29. **අප්පටිකූලං කත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ටති** පටිකූලස්ස භුත්තස්ස අගණ්හනම්පි සියාති අධිප්පායො. **පමාණයුත්තමෙව ගණ්හිතබ්බන්ති** ''එකභාජනමෙව ගණ්හාමී''ති බහුං ගහෙත්වා න ඡඩ්ඩෙතබ්බං. **නානාරසතණ්හාවිනොදනන්ති** නානාරසභොජනෙ තණ්හාය විනොදනං. අත්‍ර අත්‍ර නානාභාජනෙ ඨිතෙ නානාරසෙ ඉච්ඡා එතස්සාති අත්‍රිච්ඡො, තස්ස භාවො අත්‍රිච්ඡතා, තස්සා **අත්‍රිච්ඡතාය පහානං. ආහාරෙ පයොජනමත්තදස්සිතාති** අසම්භින්නනානාරසෙ ගෙධං අකත්වා ආහාරෙ සත්ථාරා අනුඤ්ඤාතපයොජනමත්තදස්සිතා. විසුං විසුං භාජනෙසු ඨිතානි බ්‍යඤ්ජනානි ගණ්හතො තත්ථ තත්ථ සාභොගතාය සියා වික්ඛිත්තභොජිතා, න තථා ඉමස්ස එකපත්තගතසඤ්ඤිනොති වුත්තං **"අවික්ඛිත්තභොජිතා"**ති. **ඔක්ඛිත්තලොචනොති** පත්තසඤ්ඤිතාය හෙට්ඨාඛිත්තචක්ඛු. **පරිභුඤ්ජෙය්‍යාති** පරිභුඤ්ජිතුං සක්කුණෙය්‍ය.

ඉති පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

7. ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

30. භුඤ්ජන්තස්ස යං උපනීතං, තස්ස පටික්ඛෙපෙන තං අතිරිත්තං භොජනන්ති **අතිරිත්තභොජනං. පුන භොජනං කප්පියං කාරෙත්වා න භුඤ්ජිතබ්බං,** තබ්බිසයත්තා ඉමස්ස ධුතඞ්ගස්ස. තෙනාහ **"ඉදමස්ස විධාන"**න්ති. **යස්මිං භොජනෙති** යස්මිං භුඤ්ජියමානෙ භොජනෙ. **තදෙව භුඤ්ජති,** න අඤ්ඤං. අනතිරිත්තභොජනපච්චයා ආපත්ති **අනතිරිත්තභොජනාපත්ති,** තතො දූරීභාවො අනාපජ්ජනං. **ඔදරිකත්තං** සස්මරභාවො කුච්ඡිපූරකතා, තස්ස අභාවො එකපිණ්ඩෙනාපි යාපනතො. **නිරාමිසසන්නිධිතා** නිහිතස්ස අභුඤ්ජනතො. පුන පරියෙසනවසෙන **පරියෙසනාය ඛෙදං න යාති**. අභිසල්ලෙඛකානං සන්තොසගුණාදීනං වුද්ධියා සඤ්ජනනං **සන්තොසගුණාදිවුඩ්ඪිසඤ්ජනනං. ඉදන්ති** ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගං.

ඉති ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

8. ආරඤ්ඤිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

31. ගාමන්තසෙනාසනං පහාය අරඤ්ඤෙ අරුණං උට්ඨාපෙතබ්බන්ති එත්ථ ගාමන්තං, අරඤ්ඤඤ්ච සරූපතො දස්සෙතුං **"තත්ථ සද්ධිං උපචාරෙනා"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ ගාමපරියාපන්නත්තා ගාමන්තසෙනාසනස්ස **"ගාමොයෙව ගාමන්තසෙනාසන"**න්ති වුත්තං. යො කොචි සත්ථොපි ගාමො නාමාති සම්බන්ධො. **ඉන්දඛීලාති** උම්මාරා. **තස්සාති** ලෙඩ්ඩුපාතස්ස. විනයපරියායෙන අරඤ්ඤලක්ඛණං **අදින්නාදානපාරාජිකෙ** (පාරා. 92) ආගතං. තත්ථ හි ''ගාමා වා අරඤ්ඤා වා''ති අනවසෙසතො අවහාරට්ඨානපරිග්ගහෙ තදුභයං අසඞ්කරතො දස්සෙතුං **"ඨපෙත්වා ගාමඤ්චා"**තිආදි වුත්තං. ගාමූපචාරො හි ලොකෙ ගාමසඞ්ඛමෙව ගච්ඡතීති. නිප්පරියායතො පන ගාමවිනිමුත්තං ඨානං අරඤ්ඤමෙව හොතීති **අභිධම්මෙ** (විභ. 529) ගාමා **"නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා, සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ"**න්ති වුත්තං. **සුත්තන්තිකපරියායෙන** ආරඤ්ඤකසික්ඛාපදෙ (පාරා. 654) ''පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම''න්ති ආගතං ආරඤ්ඤිකං භික්ඛුං සන්ධාය. න හි සො විනයපරියායිකෙ ''අරඤ්ඤෙ වසනතො ආරඤ්ඤිකො පන්තසෙනාසනො''ති සුත්තෙ වුත්තො. අයඤ්ච සුත්තසංවණ්ණනාති ඉධ සබ්බත්ථ සුත්තන්තකථාව පමාණං. තස්මා තත්ථ ආගතමෙව ලක්ඛණං ගහෙතබ්බන්ති දස්සෙන්තො **"තං ආරොපිතෙන ආචරියධනුනා"**තිආදිනා මිනනවිධිං ආහ. තෙනෙව හි මජ්ඣිමට්ඨකථායොව (ම. නි. අට්ඨ. 1.296) **ඉදමෙත්ථ පමාණ**න්ති ච වුත්තො.

තතො තතො මග්ගන්ති තත්ථ තත්ථ ඛුද්දකමග්ගං **පිදහති. ධුතඞ්ගසුද්ධිකෙන** ධුතඞ්ගසොධනපසුතෙන. **යථාපරිච්ඡින්නෙ කාලෙති** උක්කට්ඨස්ස තයොපි උතූ, මජ්ඣිමස්ස ද්වෙ, මුදුකස්ස එකො උතු. තත්ථපි **ධුතඞ්ගං න භිජ්ජති** සඋස්සාහත්තා. **නිපජ්ජිත්වා ගමිස්සාමාති** චිත්තස්ස සිථිලභාවෙන ධුතඞ්ගං භිජ්ජතීති වුත්තං. **අරඤ්ඤසඤ්ඤං මනසි කරොන්තොති** ''අහං විවෙකවාසං වසිස්සාමි, යථාලද්ධොව කායවිවෙකො සාත්ථකො කාතබ්බො''ති මනසිකාරසබ්භාවතො **"භබ්බො...පෙ.... රක්ඛිතු"**න්ති වුත්තං. **අස්ස** ආරඤ්ඤිකස්ස **චිත්තං න වික්ඛිපන්ති** ආපාථමනුපගමනතො. **විගතසන්තාසො හොති** විවෙකපරිචයතො. **ජීවිතනිකන්තිං ජහති** බහුපරිස්සයෙ අරඤ්ඤෙ නිවාසෙනෙව මරණභයස්ස දූරීකරණතො. **පවිවෙකසුඛරසං අස්සාදෙති** අනුභවති ජනසංසග්ගාභාවතො. **ආරාධයන්තොති** අනුනයන්තො. යථානුසිට්ඨං පටිපත්තියා විවෙකස්ස අධිට්ඨානභාවතො ආරඤ්ඤිකඞ්ගයොගිනො වාහනසදිසන්ති කත්වා වුත්තං **"අවසෙසධුතායුධො"**ති, අවසිට්ඨධුතධම්මායුධොති අත්ථො.

ඉති ආරඤ්ඤිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

9. රුක්ඛමූලිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

32. **ඡන්නන්ති** ඉට්ඨකාඡදනාදීහි ඡාදිතං, ආවසථන්ති අත්ථො. **සීමන්තරිකරුක්ඛොති** ද්වින්නං රාජූනං රජ්ජසීමාය ඨිතරුක්ඛො. තත්ථ හි තෙසං රාජූනං බලකායො උපගන්ත්වා අන්තරන්තරා යුද්ධං කරෙය්‍ය, චොරාපි පාරිපන්ථිකා සමොසරන්තා භික්ඛුස්ස සුඛෙන නිසීදිතුං න දෙන්ති. **චෙතියරුක්ඛො** ''දෙවතාධිට්ඨිතො''ති මනුස්සෙහි සම්මතරුක්ඛො පූජෙතුං උපගතෙහි මනුස්සෙහි අවිවිත්තො හොති. **නියාසරුක්ඛො** සජ්ජරුක්ඛාදි. **වග්ගුලිරුක්ඛො** වග්ගුලිනිසෙවිතො. සීමන්තරිකරුක්ඛාදයො සපරිස්සයා, දුල්ලභවිවෙකා චාති ආහ **"ඉමෙ රුක්ඛෙ විවජ්ජෙත්වා"**ති. **පණ්ණසටන්ති** රුක්ඛතො පතිතපණ්ණං. **පටිච්ඡන්නෙ ඨානෙ නිසීදිතබ්බං** රුක්ඛමූලිකභාවස්ස පටිච්ඡාදනත්ථං. **ඡන්නෙ** වාසකප්පනා ධම්මස්සවනාදිනමත්ථායපි හොති. තස්මා **"ජානිත්වා අරුණං උට්ඨාපිතමත්තෙ"**ති වුත්තං.

අභිණ්හං තරුපණ්ණවිකාරදස්සනෙනාති අභික්ඛණං තරූසු, තරූනං වා පණ්ණෙසු විකාරස්ස ඛණභඞ්ගස්ස දස්සනෙන. **සෙනාසනමච්ඡෙරකම්මාරාමතානන්ති** ආවාසමච්ඡරියනවකම්මරතභාවානං. **දෙවතාහීති** රුක්ඛදෙවතාහි. තාපි හි රුක්ඛට්ඨවිමානෙසු වසන්තියො රුක්ඛෙසු වසන්ති. අයම්පි රුක්ඛෙති **සහවාසිතා. වණ්ණිතොති** ''අප්පානි චෙවා''තිආදිනා පසංසිතො. ''රුක්ඛමූලසෙනාසනං නිස්සාය පබ්බජ්ජා''ති (මහාව. 73, 128) එවං **නිස්සයොති ච භාසිතො. අභිරත්තානි** තරුණකාලෙ, **නීලානි** මජ්ඣිමකාලෙ, **පණ්ඩූනි** ජිණ්ණකාලෙ. **පතිතානි** මිලායනවසෙන. එවං **පස්සන්තො තරුපණ්ණානි** පච්චක්ඛතො එව නිච්චසඤ්ඤං **පනුදති** පජහති, අනිච්චසඤ්ඤා එවස්ස සණ්ඨාති. යස්මා භගවතො ජාතිබොධිධම්මචක්කපවත්තනපරිනිබ්බානානි රුක්ඛමූලෙයෙව ජාතානි, තස්මා වුත්තං **"බුද්ධදායජ්ජං රුක්ඛමූල"**න්ති.

ඉති රුක්ඛමූලිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

10. අබ්භොකාසිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

33. ''රුක්ඛමූලං පටික්ඛිපාමී''ති එත්තකෙ වුත්තෙ ඡන්නං අප්පටික්ඛිත්තමෙව හොතීති **"ඡන්නඤ්ච රුක්ඛමූලඤ්ච පටික්ඛිපාමී"**ති වුත්තං. ධුතඞ්ගස්ස සබ්බසො පටියොගිපටික්ඛෙපෙන හි සමාදානං ඉජ්ඣති, නො අඤ්ඤථාති. ''ධම්මස්සවනායා''ති ඉමිනාව ධම්මං කථෙන්තෙනාපි උපොසථදිවසාදීසු සුණන්තානං චිත්තානුරක්ඛණත්ථං තෙහි යාචිතෙන ඡන්නං පවිසිතුං වට්ටති, ධම්මං පන කථෙත්වා අබ්භොකාසොව ගන්තබ්බො. රුක්ඛමූලිකස්සාපි එසෙව නයො. **උපොසථත්ථායාති** උපොසථකම්මාය. **උද්දිසන්තෙනාති** පරෙසං උද්දෙසං

දෙන්තෙන. **උද්දිසාපෙන්තෙනාති** සයං උද්දෙසං ගණ්හන්තෙන. **මග්ගමජ්ඣෙ ඨිතං සාලන්ති** සීහළදීපෙ විය මග්ගා අනොක්කම්ම උජුකමෙව පවිසිතබ්බසාලං. **වෙගෙන ගන්තුං න වට්ටති** අසාරුප්පත්තා. **යාව වස්සූපරමා ඨත්වා ගන්තබ්බං,** න තාව ධුතඞ්ගභෙදො හොතීති අධිප්පායො.

රුක්ඛස්ස අන්තො නාම රුක්ඛමූලං. පබ්බතස්ස පන පබ්භාරසදිසො **පබ්බතපදෙසො. අච්ඡන්නමරියාදන්ති** යථා වස්සොදකං අන්තො න පවිසති, එවං ඡදනසඞ්ඛෙපෙන උපරි අකතමරියාදං. අන්තො පන පබ්භාරස්ස වස්සොදකං පවිසති චෙ, අබ්භොකාසසඞ්ඛෙපමෙවාති තත්ථ පවිසිතුං වට්ටති. **සාඛාමණ්ඩපොති** රුක්ඛසාඛාහි විරළච්ඡන්නමණ්ඩපො. **පීඨපටො** බලිත්ථද්ධසාටකො.

පවිට්ඨක්ඛණෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති යථාවුත්තපබ්භාරාදිකෙ ඨපෙත්වාති අධිප්පායො. **ජානිත්වාති** ධම්මස්සවනාදිඅත්ථං ඡන්නං රුක්ඛමූලං පවිසිත්වා නිසින්නො ''ඉදානි අරුණො උට්ඨහතී''ති ජානිත්වා. රුක්ඛමූලෙපි කත්ථචි අත්ථෙව නිවාසඵාසුකතාති සියා තත්ථ ආසඞ්ගපුබ්බකො ආවාසපලිබොධො, න පන අබ්භොකාසෙති ඉධෙව **ආවාසපලිබොධුපච්ඡෙදො** ආනිසංසො වුත්තො. **පසංසායානුරූපතාති අනිකෙතාති** වුත්තපසංසාය අනාලයභාවෙන අනුච්ඡවිකතා. **නිස්සඞ්ගතාති** ආවාසපරිග්ගහාභාවෙනෙව තත්ථ නිස්සඞ්ගතා. අසුකදිසාය වසනට්ඨානං නත්ථි, තස්මා තත්ථ ගන්තුං නෙව සක්කාති එදිසස්ස පරිවිතක්කස්ස අභාවතො **චාතුද්දිසො. මිගභූතෙනාති** පරිග්ගහාභාවෙන මිගස්ස විය භූතෙන. **සිතොති** නිස්සිතො. **වින්දතීති** ලභති.

ඉති අබ්භොකාසිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

11. සොසානිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

34. **න සුසානන්ති** අසුසානං. අඤ්ඤත්ථො **න**-කාරො, සුසානලක්ඛණරහිතං වසනට්ඨානන්ති අධිප්පායො. **න තත්ථාති** ''සුසාන''න්ති වවත්ථපිතමත්තෙ ඨානෙ න **වසිතබ්බං**. න හි නාමමත්තෙන සුසානලක්ඛණං සිජ්ඣති. තෙනාහ **''න හී''**තිආදි. **ඣාපිතකාලතො පන පට්ඨාය...පෙ.... සුසානමෙව** ඡවෙන සයිතමත්තාය සුසානලක්ඛණප්පත්තිතො. ඡවසයනං හි ''සුසාන''න්ති වුච්චති.

සොසානිකෙන නාම අප්පකිච්චෙන සල්ලහුකවුත්තිනා භවිතබ්බන්ති දස්සෙතුං **''තස්මිං පන වසන්තෙනා''**තිආදි වුත්තං. **ගරුකන්ති** දුප්පරිහාරං. තමෙව හි දුප්පරිහාරභාවං දස්සෙතුං **''තස්මා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උප්පන්නපරිස්සයවිඝාතත්ථායාති** ''සුසානං නාම මනුස්සරාහස්සෙය්‍යක''න්ති චොරා කතකම්මාපි අකතකම්මාපි ඔසරන්ති, තත්ථ චොරෙසු භණ්ඩසාමිකෙ දිස්වා භික්ඛුසමීපෙ භණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා පලාතෙසු මනුස්සා භික්ඛුං ''චොරො''ති ගහෙත්වා පොථෙය්‍යුං, තස්මා විහාරෙ **සඞ්ඝත්ථෙරං වා** ගොචරගාමෙ රඤ්ඤා නියුත්තං **රාජයුත්තකං වා** අත්තනො සොසානිකභාවං **ජානාපෙත්වා** යථා තාදිසො, අඤ්ඤො වා පරිස්සයො න හොති, තථා **අප්පමත්තෙන වසිතබ්බං**. චඞ්කමන්තස්ස යදා ආළහනං අභිමුඛං න හොති, තදාපි සංවෙගජනනත්ථං තත්ථ දිට්ඨි විස්සජ්ජෙතබ්බාති දස්සෙතුං **''අද්ධක්ඛිකෙන ආළහනං ඔලොකෙන්තෙනා''**ති වුත්තං.

උප්පථමග්ගෙන ගන්තබ්බං අත්තනො සොසානිකභාවස්ස අපාකටභාවත්ථං. **ආරම්මණන්ති** තස්මිං සුසානෙ ''අයං වම්මිකො, අයං රුක්ඛො, අයං ඛාණුකො''තිආදිනා **දිවායෙව ආරම්මණං වවත්ථපෙතබ්බං. භයානකන්ති** භයජනකං වම්මිකාදිං. **කෙනචි** ලෙඩ්ඩුපාසාණාදිනා ආසන්නෙ විචරන්තීති **න පහරිතබ්බා. තිලපිට්ඨං** වුච්චති පලලං. මාසමිස්සං භත්තං **මාසභත්තං. ගුළාදීති ආදි**-සද්දෙන තිලසංගුළිකාදිසනපූවඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **කුලගෙහං න පවිසිතබ්බන්ති** පෙතධූමෙන වාසිතත්තා, පිසාචානුබන්ධත්තා ච කුලගෙහස්ස අබ්භන්තරං න පවිසිතබ්බං. දෙවසිකං ඡවඩාහො **ධුවඩාහො**. මතඤාතකානං තත්ථ ගන්ත්වා දෙවසිකං රොදනං **ධුවරොදනං. වුත්තනයෙනාති** ''ඣාපිතකාලතො පන පට්ඨායා''ති වුත්තනයෙන. ''පච්ඡිමයාමෙ පටික්කමිතුං වට්ටතී''ති ඉච්ඡිතත්තා **''සුසානං අගතදිවසෙ''ති අඞ්ගුත්තරභාණකා.**

සුසානෙ නිච්චකාලං සිවථිකදස්සනෙන **මරණස්සතිපටිලාභො**. තතො එව **අප්පමාදවිහාරිතා** . තත්ථ ඡඩ්ඩිතස්ස මතකළෙවරස්ස දස්සනෙන **අසුභනිමිත්තාධිගමො**. තතො එව **කාමරාගවිනොදනං**. බහුලං සරීරස්ස අසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡභාවසල්ලක්ඛණතො **අභිණ්හං කායසභාවදස්සනං**. තතො මරණස්සතිපටිලාභතො ච **සංවෙගබහුලතා**. බ්‍යාධිකානං, ජරාජිණ්ණානඤ්ච මතානං තත්ථ දස්සනෙන **ආරොග්‍යයොබ්බනජීවිතමදප්පහානං**. ඛුද්දකස්ස, මහතො ච භයස්ස අභිභවනතො **භයභෙරවසහනතා**. සංවිග්ගස්ස යොනිසො පදහනං සම්භවතීති **අමනුස්සානං ගරුභාවනීයතා. නිද්දාගතම්පීති** සුත්තම්පි, සුපිනන්තෙපීති අධිප්පායො.

ඉති සොසානිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

12. යථාසන්ථතිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

35. සෙනාසනගාහණෙ පරෙ උට්ඨාපෙත්වා ගහණං, ‘‘ඉදං සුන්දරං, ඉදං න සුන්දර’’න්ති පරිතුලයිත්වා පුච්ඡනා, ඔලොකනා ච **සෙනාසනලොලුප්පං. තුට්ඨබ්බ**න්ති තුස්සිතබ්බං. විහාරස්ස පරියන්තභාවෙන **දූරෙ**ති වා බහූනං සන්නිපාතට්ඨානාදීනං **අච්චාසන්නෙති වා පුච්ඡිතුං න ලභති,** පුච්ඡනෙනපිස්ස ධුතඞ්ගස්ස සංකිලිස්සනතො. **ඔලොකෙතු**න්ති ලොලුප්පවසෙන පස්සිතුං. **සචස්ස තං න රුච්චතී**ති අස්ස යථාසන්ථතිකස්ස තං යථාගාහිතං සෙනාසනං අඵාසුකභාවෙන සචෙ න රුච්චති, මුදුකස්ස අසති රොගෙ යථාගාහිතං පහාය අඤ්ඤස්ස සෙනාසනස්ස ගහණං ලොලුප්පං, මජ්ඣිමස්ස ගන්ත්වා ඔලොකනා, උක්කට්ඨස්ස පුච්ඡනා. සබ්බෙසම්පි උට්ඨාපෙත්වා ගහණෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි.

උපට්ඨාපනීයානම්පි අනුට්ඨාපනෙන **සබ්‍රහ්මචාරීනං හිතෙසිතා.** තාය කරුණාවිහාරානුගුණතා. සුන්දරාසුන්දරවිභාගාකරණතො **හීනපණීතවිකප්පපරිච්චාගො.** තෙන තාදිලක්ඛණානුගුණතා. තතො එව **අනුරොධවිරොධප්පහානං. ද්වාරපිදහනං** ඔකාසාදානතො. **යථාසන්ථතාරාමත**න්ති යථාගාහිතෙ යථානිද්දිට්ඨෙ සෙනාසනෙ අභිරතභාවං.

ඉති යථාසන්ථතිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

13. නෙසජ්ජිකඞ්ගකථාවණ්ණනා

36. **සෙය්‍යා**න්ති ඉරියාපථලක්ඛණං සෙය්‍යං. තප්පටික්ඛෙපෙනෙව හි තදත්ථා ‘‘මඤ්චො භිසී’’ති එවමාදිකා (චූළව. 321, 322) සෙය්‍යා පටික්ඛිත්තා එව හොන්ති. ‘‘නෙසජ්ජිකො’’ති ච සයනං පටික්ඛිපිත්වා නිසජ්ජාය එව විහරිතුං සීලමස්සාති ඉමස්ස අත්ථස්ස ඉධ අධිප්පෙතත්තා සෙය්‍යා එවෙත්ථ පටියොගිනී, න ඉතරෙ තථා අනිට්ඨත්තා, අසම්භවතො ච. කොසජ්ජපක්ඛියො හි ඉරියාපථො ඉධ පටියොගිභාවෙන ඉච්ඡිතො, න ඉතරෙ. න ච සක්කා ඨානගමනෙහි විනා නිසජ්ජාය එව යාපෙතුං තථා පවත්තෙතුන්ති සෙය්‍යාවෙත්ථ පටියොගිනී. තෙනාහ **‘‘තෙන පනා’’**තිආදි. **චඞ්කමිතබ්බං** න ‘‘නෙසජ්ජිකො අහ’’න්ති සබ්බරත්තිං නිසීදිතබ්බං. ඉරියාපථන්තරානුග්ගහිතො හි කායො මනසිකාරක්ඛමො හොති.

චත්තාරො පාදා, පිට්ඨිඅපස්සයො චාති ඉමෙහි පඤ්චහි අඞ්ගෙහි **පඤ්චඞ්ගො.** චතූහි අට්ටනීහි, පිට්ඨිඅපස්සයෙන ච පඤ්චඞ්ගොති අපරෙ. **උභොසු පස්සෙසු** පිට්ඨිපස්සෙ ච යථාසුඛං අපස්සාය විහරතො නෙසජ්ජිකස්ස ‘‘අනෙසජ්ජිකතො කො විසෙසො’’ති ගාහං නිවාරෙතුං **අභයත්ථෙරො** නිදස්සිතො **‘‘ථෙරො අනාගාමී හුත්වා පරිනිබ්බායී’’**ති.

උපච්ඡෙදීයති එතෙනාති **උපච්ඡෙදන**න්ති විනිබන්ධුපච්ඡෙදස්ස සාධකතමභාවො දට්ඨබ්බො. **සබ්බකම්මට්ඨානානුයොගසප්පායතා** අලීනානුද්ධච්චපක්ඛිකත්තා නිසජ්ජාය. තතො එව **පාසාදිකඉරියාපථතා. වීරියාරම්භානුකූලතා** වීරියසමතායොජනස්ස අනුච්ඡවිකතා. තතො එව **සම්මාපටිපත්තියා අනුබ්‍රූහනතා. පණිධායා**ති ඨපෙත්වා. **තනු**න්ති උපරිමකායං. **විකම්පෙතී**ති චාලෙති, ඉච්ඡාවිඝාතං කරොතීති අධිප්පායො. **වතන්ති** ධුතඞ්ගං.

ඉති නෙසජ්ජිකඞ්ගකථාවණ්ණනා.

ධුතඞ්ගපකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

37. සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං වසෙන **සියා කුසලානි,** ඛීණාසවානං වසෙන **සියා අබ්‍යාකතානි** . තත්ථ සෙක්ඛපුථුජ්ජනා පටිපත්තිපූරණත්ථං, ඛීණාසවා ඵාසුවිහාරත්ථං ධුතඞ්ගානි පරිහරන්ති. **අකුසලම්පි ධුතඞ්ග**න්ති අකුසලචිත්තෙනාපි ධුතඞ්ගසෙවනා අත්ථීති අධිප්පායො. තං න යුත්තං, යෙන අකුසලචිත්තෙන පබ්බජිතස්ස ආරඤ්ඤිකත්තං, තං ධුතඞ්ගං නාම න හොති. කස්මා? ලක්ඛණාභාවතො. යං හිදං කිලෙසානං ධුනනතො ධුතස්ස පුග්ගලස්ස, ඤාණස්ස, චෙතනාය වා අඞ්ගත්තං, න තං අකුසලධම්මෙසු සම්භවති. තස්මා අරඤ්ඤවාසාදිමත්තෙන ආරඤ්ඤිකාදයො තාව හොන්තු, ආරඤ්ඤිකඞ්ගාදීනි පන න හොන්තීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘න මය’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉමානී**ති ධුතඞ්ගානි. **වුත්තං** හෙට්ඨා වචනත්ථනිද්දෙසෙ. **න ච අකුසලෙන කොචි ධුතො නාම හොති,** කිලෙසානං ධුනනට්ඨෙනාති අධිප්පායො. **යස්ස** භික්ඛුනො **එතානි** සමාදානානි **අඞ්ගානි,** එතෙන පඨමෙනාපි අත්ථවිකප්පෙන ‘‘නත්ථි අකුසලං ධුතඞ්ග’’න්ති දස්සෙති. **න ච අකුසලං කිඤ්චි ධුනාතී**ති අකුසලං කිඤ්චි පාපං න ච ධුනාති එව අප්පටිපක්ඛතො. **යෙසං** සමාදානානං **තං** අකුසලං ඤාණං විය අඞ්ගන්ති කත්වා තානි **ධුතඞ්ගානීති වුච්චෙය්‍යුං.** ඉමිනා දුතියෙනාපි අත්ථවිකප්පෙන ‘‘නත්ථි අකුසලං ධුතඞ්ග’’න්ති දස්සෙති. **නාපි අකුසල**න්තිආදි තතියඅත්ථවිකප්පවසෙන යොජනා. **තස්මා**තිආදි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස නිගමනං.

යෙසන්ති අභයගිරිවාසිකෙ සන්ධායාහ. තෙ හි ධුතඞ්ගං නාම පඤ්ඤත්තීති වදන්ති. තථා සති තස්ස පරමත්ථතො අවිජ්ජමානත්තා කිලෙසානං ධුනනට්ඨොපි න සියා, සමාදාතබ්බතා චාති තෙසං වචනං පාළියා විරුජ්ඣතීති දස්සෙතුං **‘‘කුසලත්තිකවිනිමුත්ත’’**න්තිආදි වුත්තං. **තස්මා**ති යස්මා පඤ්ඤත්තිපක්ඛෙ එතෙ දොසා දුන්නිවාරා, තස්මා **තං** තෙසං වචනං **න ගහෙතබ්බං,** වුත්තනයො චෙතනාපක්ඛොයෙව ගහෙතබ්බොති අත්ථො. යස්මා එතෙ ධුතගුණා කුසලත්තිකෙ පඨමතතියපදසඞ්ගහිතා, තස්මා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය

සම්පයුත්තා, සියා විපාකධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකාති එවං සෙසතිකදුකපදෙහිපි නෙසං යථාරහං සඞ්ගහො විභාවෙතබ්බො.

කාමං සබ්බොපි අරහා ධුතකිලෙසො, ඉධ පන ධුතඞ්ගසෙවනාමුඛෙන කිලෙසෙ විධුනිත්වා ඨිතො ඛීණාසවො **"ධුතකිලෙසො පුග්ගලො"**ති අධිප්පෙතො. තථා සබ්බොපි අරියමග්ගො නිප්පරියායෙන **කිලෙසධුනනො ධම්මො,** විසෙසතො අග්ගමග්ගො. පරියායෙන පන විපස්සනාඤාණාදි. හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන ධුතඞ්ගචෙතනාසම්පයුත්තඤාණං දට්ඨබ්බං. එවං ධුතං දස්සෙත්වා ධුතවාදෙ දස්සෙතබ්බෙ යස්මා ධුතවාදභෙදෙන ධුතො විය ධුතභෙදෙන ධුතවාදොපි දුවිධො, තස්මා තෙසං, තදුභයපටික්ඛෙපස්ස ච වසෙන චතුක්කමෙත්ථ සම්භවතීති තං දස්සෙතුං **"අත්ථි ධුතො"**තිආදි වුත්තං.

තයිදන්ති නිපාතො, තස්ස ''සො අයං''න්ති අත්ථො. **ධුතධම්මා නාමාති** ධුතඞ්ගසෙවනාය පටිපක්ඛභූතානං පාපධම්මානං ධුනනවසෙන පවත්තියා ''ධුතො''ති ලද්ධනාමාය ධුතඞ්ගචෙතනාය උපකාරකා ධම්මාති කත්වා ධුතධම්මා නාම. අසම්පත්තසම්පත්තෙසු පච්චයෙසු අලුබ්භනාකාරෙන පවත්තනතො **අප්පිච්ඡතා සන්තුට්ඨිතා** ච අත්ථතො අලොභො. පච්චයගෙධාදිහෙතුකානං ලොලතාදීනං සංකිලෙසානං සම්මදෙව ලිඛනතො ඡෙදනතො ගණසඞ්ගණිකාදිභෙදතො සංසග්ගතො චිත්තස්ස විවෙචනතො **සල්ලෙඛතා පවිවෙකතා** ච අලොභො අමොහොති ඉමෙසු **ද්වීසු ධම්මෙසු අනුපතන්ති** තදන්තොගධා තප්පරියාපන්නා හොන්ති, තදුභයස්සෙව පවත්තිවිසෙසභාවතො. ඉමෙහි කුසලධම්මෙහි අත්ථි ඉදමත්ථී, යෙන ඤාණෙන පබ්බජිතෙන නාම පංසුකූලිකඞ්ගාදීසු පතිට්ඨිතෙන භවිතබ්බන්ති යථානුසිට්ඨං ධුතගුණෙ සමාදියති චෙව පරිහරති ච, තං ඤාණං ඉදමත්ථිතා. තෙනාහ **"ඉදමත්ථිතා ඤාණමෙවා"**ති. **පටික්ඛෙපවත්ථූසූති** ගහපතිචීවරාදීසු තෙහි තෙහි ධුතඞ්ගෙහි පටික්ඛිපිතබ්බවත්ථූසු. **ලොභන්ති** තණ්හං. **තෙස්වෙව චාති** පටික්ඛෙපවත්ථූසු එව. **ආදීනවපටිච්ඡාදකන්ති** ආරක්ඛදුක්ඛපරාධීනවුත්තිචොරභයාදිආදීනවපටිච්ඡාදකං. **අනුඤ්ඤාතානන්ති** සත්ථාරා නිච්ඡන්දරාගපරිභොගවසෙන අනුඤ්ඤාතානං සුඛසම්ඵස්සඅත්ථරණපාවුරණාදීනං. **පටිසෙවනමුඛෙනාති** පටිසෙවනද්වාරෙන, තෙන ලෙසෙනාති අත්ථො. **අතිසල්ලෙඛමුඛෙනාති** අතිවිය සල්ලෙඛපටිපත්තිමුඛෙන, උක්කට්ඨස්ස වත්තනකානම්පි පටික්ඛිපනවසෙනාති අත්ථො.

සුබ්‍රූමකරණසන්නිස්සයො රාගො දුක්ඛාය පටිපත්තියා පතිට්ඨං න ලභතීති ආහ **"දුක්ඛාපටිපදඤ්ච නිස්සාය රාගො වූපසම්මතී"**ති. සල්ලෙඛො නාම සම්පජානස්ස හොති, සතිසම්පජඤ්ඤෙ මොහො අපතිට්ඨොව අප්පමාදසම්භවතොති වුත්තං **"සල්ලෙඛං නිස්සාය අප්පමත්තස්ස මොහො පහීයතී"**ති. **එත්ථාති** එතෙසු ධුතඞ්ගෙසු. **තත්ථාති** අරඤ්ඤරුක්ඛමූලෙසු.

සීසඞ්ගානීති සීසභූතානි අඞ්ගානි, පරෙසම්පි කෙසඤ්චි නානන්තරිකතාය, සුකරතාය ච සඞ්ගණ්හනතො උත්තමඞ්ගානීති අත්ථො. **අසම්භින්නඞ්ගානීති** කෙහිචි සම්භෙදරහිතානි, විසුංයෙව අඞ්ගානීති වුත්තං හොති. **කම්මට්ඨානං වඩ්ඪති** රාගචරිතස්ස මොහචරිතස්ස දොසචරිතස්සාපි, තං එකච්චං **ධුතඞ්ගං සෙවන්තස්සාති** අධිප්පායො. **හායති** කම්මට්ඨානං සුඛුමාරභාවෙනලූඛපටිපත්තිං අසහන්තස්ස. **වඩ්ඪතෙව** මහාපුරිසජාතිකස්සාති අධිප්පායො. **න වඩ්ඪති** කම්මට්ඨානං උපනිස්සයරහිතස්ස. **එකමෙව හි ධුතඞ්ගං** යථා කිලෙසධුනනට්ඨෙන, එවං චෙතනාසභාවත්තා. තෙනාහ **"සමාදානචෙතනා"**ති.

තෙරසාපි ධුතඞ්ගානි සමාදාය පරිහරන්තානං පුග්ගලානං වසෙන **"ද්වාචත්තාලීස හොන්තී"**ති වත්වා භික්ඛූනං තෙරසන්නම්පි පරිහරණස්ස එකජ්ඣංයෙව සම්භවං දස්සෙතුං **"සචෙ හි"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **"එකප්පහාරෙන සබ්බධුතඞ්ගානි පරිභුඤ්ජිතුං සක්කොතී"**ති වුත්තං. කථං අබ්භොකාසෙ විහරන්තස්ස රුක්ඛමූලිකඞ්ගං? ''ඡන්නං පටික්ඛිපාමි, රුක්ඛමූලිකඞ්ගං සමාදියාමී''ති (විසුද්ධි. 1.32) වචනතො ඡන්නෙ අරුණං උට්ඨාපිතමත්තෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති, න අබ්භොකාසෙ, තස්මා භෙදහෙතුනො අභාවෙන තම්පි අරොගමෙව. තථා සෙනාසනලොලුප්පස්ස අභාවෙන යථාසන්ථතිකඞ්ගන්ති දට්ඨබ්බං. **ආරඤ්ඤිකඞ්ගං** ගණම්භා **ඔහීයනසික්ඛාපදෙන** (පාචි. 691-692) පටික්ඛිත්තං, **ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගං** අනතිරිත්තභොජනසික්ඛාපදෙන (පාචි. 238-240). පවාරිතාය හි භික්ඛුනියා අතිරිත්තං කත්වා භුඤ්ජිතුං න ලබ්භති. කප්පියෙ ච වත්ථුස්මිං ලොලතාපහානාය ධුතඞ්ගසමාදානං, න අකප්පියෙ, සික්ඛාපදෙනෙව පටික්ඛිත්තත්තා. **අට්ඨෙව හොන්ති** භික්ඛුනියා සංකච්චිකචීවරාදීහි සද්ධිං පඤ්චපි තිචීවරසඞ්ඛමෙව ගච්ඡන්තීති කත්වා. **යථාවුත්තෙසූති** භික්ඛූනං වුත්තෙසු තෙරසසු තිචීවරාධිට්ඨානවිනයකම්මාභාවතො **ඨපෙත්වා තෙචීවරිකඞ්ගං ද්වාදස සාමණෙරානං. සත්තාති** භික්ඛුනීනං වුත්තෙසු අට්ඨසු එකං පහාය සත්ත තිචීවරාධිට්ඨානවිනයකම්මාභාවතො. ''ඨපෙත්වා තෙචීවරිකඞ්ග''න්ති හි ඉමං අනුවත්තමානමෙව කත්වා **"සත්ත සික්ඛමානාසාමණෙරීන"**න්ති වුත්තං. **පතිරූපානීති** උපාසකභාවස්ස අනුච්ඡවිකානි.

ධුතඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති දුතියපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

3. කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසවණ්ණනා

38. **අප්පිච්ඡතාදීහීති** අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිසල්ලෙඛපවිවෙකාපචයවීරියාරම්භාදීහි. **පරියොදාතෙති** සුවිසුද්ධෙ නිරුපක්කිලෙසෙ. **ඉමස්මිං සීලෙති** යථාවුත්තෙ චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ. ''චිත්තං භාවය''න්ති ඉමමෙව දෙසනං සන්ධායාහ **''අතිසඞ්ඛෙපදෙසිතත්තා''**ති. **කො සමාධීති** සරූපපුච්ඡා. **කෙනට්ඨෙන සමාධීති** කෙන අත්ථෙන සමාධීති වුච්චති, ''සමාධී''ති පදං කං අභිධෙය්‍යත්ථං නිස්සාය පවත්තන්ති අත්ථො. **කතිවිධොති** පභෙදපුච්ඡා.

''කො සමාධී''ති කාමඤ්චායං සරූපපුච්ඡා, විභාගවන්තානං පන සරූපවිභාවනං විභාගදස්සනමුඛෙනෙව හොතීති විභාගො තාව අනවසෙසතො දස්සෙතබ්බො. තංදස්සනෙ ච අයමාදීනවොති දස්සෙතුං **''සමාධි බහුවිධො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **බහුවිධොති** කුසලාදිවසෙන අනෙකවිධො. **නානප්පකාරකොති** ආලම්බනමනසිකාරඡන්දපණිධිඅධිමොක්ඛඅභිනීහාරසඤ්ඤානානත්තාදිනානප්පකාරො. **න සාධෙය්‍යාති** ලොකියසමාධිස්ස භාවනා ඉධ අධිප්පෙතත්ථො, තඤ්ච න සාධෙය්‍ය. ඣානවිමොක්ඛාදීසු හි සමාධිං උද්ධරිත්වා තස්ස ලබ්භමානෙහි විභාගෙහි විස්සජ්ජනෙ කරියමානෙ **ඣානවිභඞ්ගාදීසු** (විභ. 508 ආදයො) ආගතො සබ්බො සමාධිපභෙදො විස්සජ්ජෙතබ්බො සියා. තථා ච සති ය්වායං ලොකියසමාධිස්ස භාවනාවිධි අධිප්පෙතො, තස්ස විස්සජ්ජනාය ඔකාසොව න භවෙය්‍ය. කිඤ්ච යෙනස්ස තිකචතුක්කඣානිකෙන හීනාදිභෙදභින්නෙන පවත්තිවිභාගෙන බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදිවසෙන නවවිධො, පඤ්චමජ්ඣානිකෙන වෙහප්ඵලාදිවසෙන දසවිධො වා එකාදසවිධො වා භවප්පභෙදො නිප්පජ්ජති. ස්වාස්ස පවත්තිවිභාගො අයං සොති නිද්ධාරෙත්වා වුච්චමානො වික්ඛෙපාය සියා, යථා තං අවිසයෙ. තෙනාහ **''උත්තරි ච වික්ඛෙපාය සංවත්තෙය්‍යා''**ති. **කුසලචිත්තෙකග්ගතාති කුසලා** අනවජ්ජසුඛවිපාකලක්ඛණා **චිත්තෙකග්ගතා.**

චිත්තචෙතසිකානං සමං අවිසාරවසෙන සම්පිණ්ඩෙන්තස්ස විය ආධානං **සමාධානං**. අවිසාරලක්ඛණො හි සමාධි, සම්පිණ්ඩනරසො ච. සම්මා අවික්ඛිපනවසෙන ආධානං සමාධානං. අවික්ඛෙපලක්ඛණො වා හි සමාධි, වික්ඛෙපවිද්ධංසනරසො වාති. ස්වායං යස්මා එකාරම්මණෙ චිත්තස්ස ඨිතිහෙතු, තස්මා **''ඨපනන්ති වුත්තං හොතී''**ති ආහ. තථා හෙස ''චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති අවට්ඨිතී''ති (ධ. ස. 15) නිද්දිට්ඨො. එකාරම්මණග්ගහණඤ්චෙත්ථ සමාධිස්ස සන්තානට්ඨිතිභාවදස්සනත්ථං. තථා හිස්ස **අට්ඨකථායං** දීපච්චිට්ඨිති නිදස්සිතා. **ආනුභාවෙනාති** බලෙන, පච්චයභාවෙනාති අත්ථො. **අවික්ඛිපමානාති** න වික්ඛිපමානා වූපසමමානා. උපසමපච්චුපට්ඨානො හි සමාධි. එතෙනස්ස වික්ඛෙපපටිපක්ඛතං දස්සෙති. **අවිප්පකිණ්ණාති** අවිසටා. එතෙන අවිසාරලක්ඛණතං.

සයං න වික්ඛිපති, සම්පයුත්තා වා න වික්ඛිපන්ති එතෙනාති අවික්ඛෙපො, සො ලක්ඛණං එතස්සාති **අවික්ඛෙපලක්ඛණො**. වික්ඛෙපං විද්ධංසෙති, තථා වා සම්පජ්ජතීති **වික්ඛෙපවිද්ධංසනරසො**. උද්ධච්චෙ අවිකම්පනවසෙන පච්චුපතිට්ඨති, සම්පයුත්තානං වා තං පච්චුපට්ඨපෙතීති **අවිකම්පනපච්චුපට්ඨානො. සුඛ**න්ති නිරාමිසං සුඛං දට්ඨබ්බං.

39. අවික්ඛෙපලක්ඛණං නාම සමාධිස්ස ආවෙණිකො සභාවො, න තෙනස්ස කොචි විභාගො ලබ්භතීති ආහ **''අවික්ඛෙපලක්ඛණෙන තාව එකවිධො''**ති. සම්පයුත්තධම්මෙ ආරම්මණෙ අප්පෙන්තො විය පවත්තතීති විතක්කො **අප්පනා**. තථා හි සො ''අප්පනා බ්‍යප්පනා''ති (ධ. ස. 7) නිද්දිට්ඨො. තප්පමුඛතාවසෙන පන සබ්බස්මිං මහග්ගතානුත්තරෙ ඣානධම්මෙ ''අප්පනා''ති **අට්ඨකථා**වොහාරො. තථා තස්ස අනුප්පත්තිට්ඨානභූතෙ පරිත්තඣානෙ උපචාරවොහාරො. ගාමාදීනං සමීපට්ඨානෙ ගාමූපචාරාදිසමඤ්ඤා වියාති ආහ **''උපචාරප්පනාවසෙන දුවිධො''**ති. ඉධ පන සමාධිවසෙන වෙදිතබ්බං. ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන ලොකොති වුච්චති වට්ටං, තප්පරියාපන්නතාය ලොකෙ නියුත්තො, තත්ථ වා විදිතොති **ලොකියො**. තත්ථ අපරියාපන්නතාය ලොකතො උත්තරො උත්තිණ්ණොති **ලොකුත්තරො**. කාමඤ්චෙත්ථ ලොකියසමාධි භාවෙතබ්බභාවෙන ගය්හති, උභයං පන එකජ්ඣං ගහෙත්වා තතො ඉතරං නිද්ධාරෙතුං **''ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුවිධො''**ති වුත්තං. **සප්පීතිකනිප්පීතිකවසෙනාති** සහ පීතියා වත්තතීති සප්පීතිකො, පීතිසම්පයුත්තො. නත්ථි එතස්ස පීතීති නිප්පීතිකො, පීතිවිප්පයුත්තො. තෙසං වසෙන. සුඛෙන සහ එකුප්පාදාදිභාවං ගතොති **සුඛසහගතො** , සුඛසම්පයුත්තොති අත්ථො. **උපෙක්ඛාසහගතෙපි** එසෙව නයො. **උපෙක්ඛාති** චෙත්ථ අදුක්ඛමසුඛවෙදනා අධිප්පෙතා. සා හි සුඛදුක්ඛාකාරපවත්තිං උපෙක්ඛති මජ්ඣත්තාකාරසණ්ඨිතත්තා. සුඛසහගත-පදෙන චෙත්ථ සප්පීතිකො, නිප්පීතිකෙකදෙසො ච සඞ්ගහිතො, උපෙක්ඛාසහගත-පදෙන පන නිප්පීතිකෙකදෙසොවාති අයමෙතෙසං පදානං විසෙසො.

සභාවතො, පච්චයතො, ඵලතො ච මජ්ඣිමපණීතෙහි නිහීනො, තෙසං වා ගුණෙහි පරිහීනොති **හීනො,** අත්තනො පච්චයෙහි පධානභාවං නීතො **පණීතො,** උභින්නං මජ්ඣෙ භවො **මජ්ඣිමො**. සම්පයොගවසෙන පවත්තමානෙන සහ විතක්කෙන සවිතක්කො, සහ විචාරෙන සවිචාරො, සවිතක්කො ච සො සවිචාරො චාති **සවිතක්කසවිචාරො. ආදි-**සද්දෙන අවිතක්කවිචාරමත්තො, අවිතක්කාවිචාරො ච ගහිතො. තත්ථ විචාරතො උත්තරි විතක්කෙන සම්පයොගාභාවතො අවිතක්කො ච සො විචාරමත්තො චාති **අවිතක්කවිචාරමත්තො**. විසෙසනිවත්තිඅත්ථො වා **මත්ත-**සද්දො. සවිතක්කසවිචාරො හි සමාධි විතක්කවිසිට්ඨෙන විචාරෙන සවිචාරො, අයං පන විචාරමත්තෙන විතක්කසඞ්ඛාතවිසෙසරහිතෙන, තස්මා අවිතක්කවිචාරමත්තො. අථ වා භාවනාය පහීනත්තා විතක්කාභාවෙනායං

විචාරමත්තො, න විචාරතො අඤ්ඤස්ස අත්තනො සම්පයුත්තධම්මස්ස කස්සචි අභාවාති දස්සෙතුං අවිතක්ක-වචනෙන විචාරමත්ත-පදං විසෙසෙත්වා වුත්තං. උභයරහිතො **අවිතක්කාවිචාරො. පීතිසහගතාදිවසෙනාති** පීතිසහගතසුඛසහගතඋපෙක්ඛාසහගතවසෙන. යදෙත්ථ වත්තබ්බං, තං සුඛසහගතදුකෙ වුත්තනයමෙව. පටිපක්ඛෙහි සමන්තතො ඛණ්ඩිතත්තා **පරිත්තො.** පරිත්තන්ති වා අප්පමත්තකං වුච්චති, අයම්පි අප්පානුභාවතාය පරිත්තො වියාති **පරිත්තො.** කිලෙසවික්ඛම්භනතො, විපුලඵලතො, දීඝසන්තානතො ච මහන්තභාවං ගතො, මහන්තෙහි වා උළාරච්ඡන්දාදීහි ගතො පටිපන්නොති **මහග්ගතො.** ආරම්මණකරණවසෙනාපි නත්ථි එතස්ස පමාණකරධම්මා, තෙසං වා පටිපක්ඛොති **අප්පමාණො.**

පටිපජ්ජති ඣානං එතායාති පටිපදා, පුබ්බභාගභාවනා. දුක්ඛා කිච්ඡා පටිපදා එතස්සාති **දුක්ඛාපටිපදො.** පකතිපඤ්ඤාය අභිවිසිට්ඨත්තා අභිඤ්ඤා නාම අප්පනාවහා භාවනාපඤ්ඤා, දන්ධා මන්දා අභිඤ්ඤා එතස්සාති **දන්ධාභිඤ්ඤො.** දුක්ඛාපටිපදො ච සො දන්ධාභිඤ්ඤො චාති **දුක්ඛාපටිපදාදන්ධාභිඤ්ඤො** , සමාධි. තදාදිවසෙන. **චතුඣානඞ්ගවසෙනාති** චතුන්නං ඣානානං අඞ්ගභාවවසෙන, චතුක්කනයවසෙන චෙතං වුත්තං. **හානභාගියාදිවසෙනාති** හානකොට්ඨාසිකාදිවසෙන.

සමාධිඑකකදුකවණ්ණනා

ඡන්නං අනුස්සතිට්ඨානානන්ති බුද්ධානුස්සතිආදීනං ඡන්නං අනුස්සතිකම්මට්ඨානානං. **ඉමෙසං වසෙනාති** ඉමෙසං දසන්නං කම්මට්ඨානානං වසෙන. ''පුබ්බභාගෙ එකග්ගතා''ති ඉමිනා අප්පනාය උපකාරකනානාවජ්ජනුපචාරස්සපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො, න එකාවජ්ජනස්සෙව. **අප්පනාසමාධීනන්ති** උපකත්තබ්බඋපකාරකසම්බන්ධෙ සාමිවචනං ''පුරිසස්ස අත්ථො''තිආදීසු විය. **පරිකම්මන්ති** ගොත්‍රභු. අපරිත්තො සමාධීති දස්සෙතුං **''පඨමස්ස ඣානස්සා''**තිආදි වුත්තං.

තීසු භූමීසූති කාමරූපාරූපභූමීසු. කුසලචිත්තෙකග්ගතාය අධිප්පෙතත්තා **''අරියමග්ගසම්පයුත්තා''**ති වුත්තං. **සියා සප්පීතිකො, සියා නිප්පීතිකොති** අනියමවචනං උපචාරසමාධිසාමඤ්ඤෙන සබ්බෙසම්පි වා ඣානානං නානාවජ්ජනවීථියං උපචාරසමාධි සියා සප්පීතිකො, සියා නිප්පීතිකො. එකාවජ්ජනවීථියං පන ආදිතො දුකතිකජ්ඣානානං උපචාරසමාධි සප්පීතිකොව, ඉතරෙසං නිප්පීතිකොව, විසභාගවෙදනස්ස චිත්තස්ස ආසෙවනපච්චයතාභාවතො, එකවීථියං වෙදනාපරිවත්තනාභාවතො ච. **සියා සුඛසහගතො, සියා උපෙක්ඛාසහගතොති** එත්ථාපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. තත්ථ පන ''දුකතිකජ්ඣානාන''න්ති වුත්තං, ඉධ ''තිකචතුක්කජ්ඣානාන''න්ති වත්තබ්බං.

සමාධිතිකවණ්ණනා

පටිලද්ධමත්තොති අධිගතමත්තො අනාසෙවිතො අබහුලීකතො. සො හි පරිදුබ්බලභාවෙන හීනො හොති. **නාතිසුභාවිතොති** අතිවිය පගුණභාවං අපාපිතො. **සුභාවිතොති** සුට්ඨු භාවිතො සම්මදෙව පගුණතං උපනීතො. තෙනාහ **''වසිප්පත්තො''**ති. ඡන්දාදීනං හීනතාදිවසෙනාපි ඉමෙසං හීනාදිතා වෙදිතබ්බා. තථා හි උළාරපුඤ්ඤඵලකාමතාවසෙන පවත්තිතො **හීනො,** ලොකියාභිඤ්ඤාසම්පාදනාය පවත්තිතො **මජ්ඣිමො,** විවෙකකාමතාය අරියභාවෙ ඨිතෙන පවත්තිතො **පණීතො** . අත්තහිතාය භවසම්පත්තිඅත්ථං පවත්තිතො වා **හීනො,** කෙවලං අලොභජ්ඣාසයෙන පවත්තිතො **මජ්ඣිමො,** පරහිතාය පවත්තිතො **පණීතො.** වට්ටජ්ඣාසයෙන වා පවත්තිතො **හීනො,** විවෙකජ්ඣාසයෙන පවත්තිතො **මජ්ඣිමො,** විවට්ටජ්ඣාසයෙන ලොකුත්තරපාදකත්ථං පවත්තිතො **පණීතො.**

සද්ධිං උපචාරසමාධිනාති සබ්බෙසම්පි ඣානානං උපචාරසමාධිනා සහ. **විතක්කමත්තෙයෙව ආදීනවං දිස්වාති** විතක්කෙයෙව ඔළාරිකතො උපට්ඨහන්තෙ ''චිත්තස්ස ඛොභකරධම්මො අය''න්ති ආදීනවං දිස්වා විචාරඤ්ච සන්තතො මනසි කරිත්වා. තෙනාහ **''විචාරෙ අදිස්වා''**ති. **තං සන්ධායාති** තං එවං පටිලද්ධං සමාධිං සන්ධාය. **එතං** ''අවිතක්කවිචාරමත්තො සමාධී''ති දුතියපදං **වුත්තං. තීසූති** ආදිතො තීසු.

තෙස්වෙවාති තෙසු එව චතුක්කපඤ්චකනයෙසු. **තතියෙ චතුත්ථෙති** චතුක්කනයෙ තතියෙ, පඤ්චකනයෙ චතුත්ථෙති යොජෙතබ්බං. **අවසානෙති** ද්වීසුපි නයෙසු පරියොසානජ්ඣානෙ. යථාක්කමං චතුත්ථෙ, පඤ්චමෙ වා. **පීතිසුඛසහගතො චාති** එත්ථාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච සතිපි පීතිසහගතස්සාපි සමාධිස්ස සුඛසහගතත්තෙ තීණිපි පදානි අසඞ්කරතො දස්සෙතුං නිප්පීතිකසුඛතො සප්පීතිකසුඛස්ස විසෙසදස්සනත්ථං සත්තු පීතිතිකදෙසනාති නිප්පීතිකස්සෙව සුඛස්ස වසෙන සුඛසහගතො සමාධි ගහිතොති දට්ඨබ්බො.

උපචාරභූමියන්ති උපචාරජ්ඣානසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදෙ. චිත්තුප්පාදො හි සහජාතධම්මානං උප්පත්තිට්ඨානතාය ''භූමී''ති වුච්චති ''සුඛභූමියං කාමාවචරෙ''තිආදීසු (ධ. ස. 988) විය. **පරිත්තො සමාධි** කාමාවචරභාවතො.

සමාධිචතුක්කවණ්ණනා

පඨමසමන්නාහාරො භාවනං ආරභන්තස්ස ‘‘පථවී පථවී’’තිආදිනා කම්මට්ඨානෙ පඨමාභිනිවෙසො. **තස්ස තස්ස ඣානස්ස උපචාරන්ති** නීවරණවිතක්කවිචාරනිකන්තිආදීනං වූපසමෙ ථිරභූතං කාමාවචරජ්ඣානං. ‘‘යාව අප්පනා’’ති ඉමිනා පුබ්බභාගපඤ්ඤාය එව අභිඤ්ඤාභාවො වුත්තො විය දිස්සතීති වදන්ති . අප්පනාපඤ්ඤා පන **අභිඤ්ඤාව.** යදග්ගෙන හි පුබ්බභාගපඤ්ඤාය දන්ධසීඝතා, තදග්ගෙන අප්පනාපඤ්ඤායපීති. **සමුදාචාරගහණතායාති** සමුදාචාරස්ස ගහණභාවෙන, පවත්තිබාහුල්ලතොති අත්ථො. **අසුඛාසෙවනාති** කසිරභාවනා.

පලිබොධුපච්ඡෙදාදීනීති ආදි-සද්දෙන භාවනාවිධානාපරිහාපනාදිං සඞ්ගණ්හාති. **අසප්පායසෙවීති** උපචාරාධිගමතො පුබ්බෙ අසප්පායසෙවිතාය **දුක්ඛා පටිපදා.** පච්ඡා අසප්පායසෙවිතාය **දන්ධා අභිඤ්ඤා හොති. සප්පායසෙවිනොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **පුබ්බභාගෙති** උපචාරජ්ඣානාධිගමතො ඔරභාගෙ. **අපරභාගෙති** තතො උද්ධං. **තස්ස වොමිස්සකතාති** යො පුබ්බභාගෙ අසප්පායං සෙවිත්වා අපරභාගෙ සප්පායසෙවී, තස්ස දුක්ඛා පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා. ඉතරස්ස සුඛා පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා හොති. එවං පඨමචතුත්ථානං වොමිස්සකතාය දුතියතතියාති අත්ථො. අකතපලිබොධුපච්ඡෙදස්ස සපරිපන්ථතාය පටිපදා දුක්ඛා හොති, ඉතරස්ස සුඛා. අසම්පාදිතඅප්පනාකොසල්ලස්ස ඤාණස්ස අවිසදතාය **දන්ධා අභිඤ්ඤා හොති,** විසදතාය **ඛිප්පා අභිඤ්ඤා.**

තණ්හාඅවිජ්ජාවසෙනාති තණ්හාඅවිජ්ජානං අභිභවානභිභවවසෙන. **සමථවිපස්සනාධිකාරවසෙනාති** සමථවිපස්සනාසු අසතො, සතො ච අධිකාරස්ස වසෙන. තණ්හාය සමාධිස්ස උජුපටිපක්ඛත්තා සා සමථපටිපදාය පරිපන්ථිනීති ආහ **‘‘තණ්හාභිභූතස්ස හි දුක්ඛා පටිපදා හොතී’’**ති. අභිභවො චස්සා ඉතරකිලෙසෙහි අධිකතාය **අනභිභූතස්ස** තණ්හායාති අධිකාරතො වෙදිතබ්බං. තථා අවිජ්ජා පඤ්ඤාය උජුපටිපක්ඛාති තදභිභූතස්ස දන්ධාභිඤ්ඤතා වුත්තා. **අකතාධිකාරොති** භවන්තරෙ අකතපරිචයො යථා පගුණං කත්වා විස්සට්ඨගන්ථො අප්පමත්තකෙන පයොගෙන සුප්පවත්ති වාචුග්ගතොව හොති, එවං පුබ්බෙ කතපරිචයස්ස භාවනා අප්පකසිරෙනෙව ඉජ්ඣතීති ආහ **‘‘කතාධිකාරස්ස සුඛා’’**ති. ස්වායං අකතො, කතො ච අධිකාරො සමථනිස්සිතො පටිපදායං වුත්තො සමාධිප්පධානත්තා පටිපදාය. විපස්සනානිස්සිතො අභිඤ්ඤායං ඤාණප්පධානත්තා අප්පනාය. **කිලෙසින්ද්‍රියවසෙනාති** තික්ඛාතික්ඛානං කිලෙසින්ද්‍රියානං වසෙන. තෙනාහ **‘‘තිබ්බකිලෙසස්සා’’**තිආදි . තත්ථ **කිලෙසා** කාමච්ඡන්දාදයො, **ඉන්ද්‍රියානි** සද්ධාදීනි.

යථාවුත්තා පටිපදාභිඤ්ඤා පුග්ගලාධිට්ඨානාති ධම්මනිද්දෙසම්පි පුග්ගලාධිට්ඨානමුඛෙන දස්සෙතුං **‘‘යො පුග්ගලො’’**තිආදි වුත්තං. **අප්පගුණොති** න සුභාවිතො වසීභාවං අපාපිතො. තෙනාහ **‘‘උපරිඣානස්ස පච්චයො භවිතුං න සක්කොතී’’**ති. **අයං පරිත්තොති** අයං සමාධි අප්පානුභාවතාය පරිත්තො. **අවඩ්ඪිතෙති** එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලමත්තම්පි න වඩ්ඪිතෙ යථාඋපට්ඨිතෙ ආරම්මණෙ. එකඞ්ගුලමත්තම්පි හි වඩ්ඪිතං අප්පමාණමෙවාති වදන්ති. ‘‘පගුණො සුභාවිතො’’ති වත්වා ‘‘උපරිඣානස්ස පච්චයො භවිතුං සක්කොතී’’ති ඉමිනා යථා පගුණොපි උපරිඣානස්ස පච්චයො භවිතුං අසක්කොන්තො සමාධි පරිත්තොයෙව හොති, න අප්පමාණො, එවං ඤාණුත්තරස්ස එකාසනෙනෙව උපරිඣානනිබ්බත්තනෙනාති සුභාවිතොපි උපරිඣානස්ස පච්චයභාවසඞ්ඛාතාය සුභාවිතකිච්චසිද්ධියා **‘‘අප්පමාණො’’**ත්වෙව වුච්චති. අපරෙ පන සචෙ සුභාවිතො පගුණො වසීභාවං පත්තො උපරිඣානස්ස පච්චයො අහොන්තොපි අප්පමාණො එව, පමාණකරානං රාගාදිපටිපක්ඛානං සුවිදූරභාවතොති වදන්ති. **වුත්තලක්ඛණවොමිස්සතායාති** යො අප්පගුණො උපරිඣානස්ස පච්චයො භවිතුං න සක්කොති, වඩ්ඪිතෙ ආරම්මණෙ පවත්තො, අයං පරිත්තො අප්පමාණාරම්මණො. යො පන පගුණො උපරිඣානස්ස පච්චයො භවිතුං සක්කොති, අවඩ්ඪිතෙ ආරම්මණෙ පවත්තො, අයං අප්පමාණො පරිත්තාරම්මණොති එවං පඨමචතුත්ථසමාධීනං වුත්තලක්ඛණස්ස වොමිස්සකභාවෙන දුතියතතියසමාධිසඞ්ගාහකො වොමිස්සකනයො වෙදිතබ්බො.

තතොති තතො පඨමජ්ඣානතො උද්ධං. **විරත්තපීතිකන්ති** අතික්කන්තපීතිකං වා ජිගුච්ඡිතපීතිකං වා. අවයවො සමුදායස්ස අඞ්ගන්ති වුච්චති, ‘‘සෙනඞ්ගං රථඞ්ග’’න්තිආදීසු වියාති ආහ **‘‘චතුන්නං ඣානානං අඞ්ගභූතා චත්තාරො සමාධී’’**ති.

හානං භජතීති **හානභාගියො,** හානභාගො වා එතස්ස අත්ථීති **හානභාගියො,** පරිහානකොට්ඨාසිකොති අත්ථො. ආලයස්ස අපෙක්ඛාය අපරිච්චජනතො ඨිතිං භජතීති **ඨිතිභාගියො.** විසෙසං භජතීති **විසෙසභාගියො. පච්චනීකසමුදාචාරවසෙනාති** තස්ස තස්ස ඣානස්ස පච්චනීකානං නීවරණවිතක්කවිචාරාදීනං පවත්තිවසෙන. **තදනුධම්මතායාති** තදනුරූපභූතාය සතියා. **සණ්ඨානවසෙනාති** සණ්ඨහනවසෙන පතිට්ඨානවසෙන. ‘‘සා පන තදස්සාදසඞ්ඛාතා, තදස්සාදසම්පයුත්තක්ඛන්ධසඞ්ඛාතා වා මිච්ඡාසතී’’ති **සම්මොහවිනොදනියං** (විභ. අට්ඨ. 799) වුත්තං. තත්ථ සාපෙක්ඛස්ස උපරි විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා අවිගතනිකන්තිකා තංතංපරිහරණසතීතිපි වත්තුං වට්ටති. එවඤ්ච කත්වා ‘‘සතියා වා නිකන්තියා වා’’ති විකප්පවචනඤ්ච යුත්තං හොති. **විසෙසාධිගමවසෙනාති** විසෙසාධිගමස්ස පච්චයභාවවසෙන, විසෙසං වා අධිගච්ඡති එතෙනාති විසෙසාධිගමො, තස්ස වසෙන. **නිබ්බිදාසහගතසඤ්ඤාමනසිකාරසමුදාචාරවසෙනාති** ආදීනවදස්සනපුබ්බඞ්ගමනිබ්බින්දනඤාණසම්පයුත්තසඤ්ඤාය ච ආභොගස්ස ච පවත්තිවසෙන. **නිබ්බෙධභාගියතාති** සච්චානං නිබ්බිජ්ඣනපක්ඛිකතා විපස්සනාය සංවත්තතීති අත්ථො.

කාමසහගතාති කාමාරම්මණා, කාමසඤ්ඤාහි වා වොකිණ්ණා. **අවිතක්කසහගතාති** ''කථං නු ඛො මෙ අවිතක්කං ඣානං භවෙය්‍යා''ති එවං අවිතක්කාරම්මණා අවිතක්කවිසයා. කාමඤ්චායං ''පඨමස්ස ඣානස්සා''තිආදිකො පාඨො පඤ්ඤාවසෙන ආගතො, සමාධිස්සාපි පනෙත්ථ සඞ්ගහො අත්ථෙවාති උදාහරණස්ස සාත්ථකතං දස්සෙතුං **''තාය පන පඤ්ඤාය සම්පයුත්තා සමාධීපි චත්තාරො හොන්ති''**ති තෙසං වසෙන එවං වුත්තන්ති අත්ථො.

භාවනාමයස්ස සමාධිස්ස ඉධාධිප්පෙතත්තා උපචාරෙකග්ගතා **''කාමාවචරො සමාධී''**ති වුත්තං. **අධිපතිං කරිත්වාති** ''ඡන්දවතො වෙ සමාධි හොති, මය්හම්පි එවං හොතී''ති ඡන්දං අධිපතිං, ඡන්දං ධුරං ජෙට්ඨකං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා. **ලභති සමාධින්ති** එවං යං සමාධිං ලභති, **අයං වුච්චති ඡන්දසමාධි,** ඡන්දාධිපතිසමාධීති අත්ථො. එවං වීරියසමාධිආදයොපි වෙදිතබ්බා.

චතුක්කභෙදෙති චතුක්කවසෙන සමාධිප්පභෙදනිද්දෙසෙ. අඤ්ඤත්ථ සම්පයොගවසෙන විචාරෙන සහ වත්තමානො විතක්කො පඤ්චකනයෙ දුතියජ්ඣානෙ වියොජිතොපි න සුට්ඨු වියොජිතොති, තෙන සද්ධිංයෙව විචාරසමතික්කමං දස්සෙතුං වුත්තං **''විතක්කවිචාරාතික්කමෙන තතිය''**න්ති. ද්විධා භින්දිත්වා චතුක්කභෙදෙ වුත්තං දුතියං ඣානන්ති යොජනා. **පඤ්චකඣානඞ්ගවසෙනාති** පඤ්චන්නං ඣානානං අඞ්ගභාවවසෙන සමාධිස්ස පඤ්චවිධතා වෙදිතබ්බා.

40. **විභඞ්ගෙති** ඤාණවිභඞ්ගෙ. තත්ථ හි ''ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසවොදාන''න්ති, එත්ථ **''සංකිලෙස''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **හානභාගියො ධම්මොති** අපගුණෙහි පඨමජ්ඣානාදීහි වුට්ඨිතස්ස සඤ්ඤාමනසිකාරානං කාමාදිඅනුපක්ඛන්දනං. **විසෙසභාගියො ධම්මොති** පගුණෙහි පඨමජ්ඣානාදීහි වුට්ඨිතස්ස සඤ්ඤාමනසිකාරානං දුතියජ්ඣානාදිඅනුපක්ඛන්දනං. තෙනාහ **''පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභි''**න්තිආදි. තස්සත්ථො (විභ. අට්ඨ. 828) – අපගුණස්ස පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභීනං තතො වුට්ඨිතං ආරම්මණවසෙන කාමසහගතා හුත්වා **සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති** චොදෙන්ති තුදන්ති, තස්ස කාමානුපක්ඛන්දානං සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන සා පඨමජ්ඣානපඤ්ඤා හායති, තස්මා **හානභාගිනී පඤ්ඤා. අවිතක්කසහගතාති** අවිතක්කං දුතියං ඣානං සන්තතො පණීතතො මනසි කරොතො ආරම්මණවසෙන **අවිතක්කසහගතා සමුදාචරන්ති** පගුණපඨමජ්ඣානතො වුට්ඨිතං දුතියජ්ඣානාධිගමත්ථාය චොදෙන්ති තුදන්ති, තස්ස දුතියජ්ඣානානුපක්ඛන්දානං සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන පඨමජ්ඣානපඤ්ඤා විසෙසභූතස්ස දුතියජ්ඣානස්ස උප්පත්තියා පදට්ඨානතාය **විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා**. තංසම්පයුත්තො සමාධි ඉධාධිප්පෙතො. **ඉමිනා නයෙනාති** ඉමිනා පඨමජ්ඣානෙ වුත්තෙන විධිනා දුතියජ්ඣානාදීසුපි හානභාගියධම්මො, විසෙසභාගියධම්මො ච වෙදිතබ්බො.

දසපලිබොධවණ්ණනා

41. **අරියමග්ගසම්පයුත්තොති** ලොකුත්තරඅප්පමාණඅපරියාපන්නග්ගහණෙන ලොකියෙහි අසාධාරණතො, සප්පීතිකාදිග්ගහණෙන සාධාරණතො ච අරියමග්ගසම්පයුත්තො **සමාධි වුත්තො. භාවිතො හොති** සඤ්ඤාය සම්පයුත්තත්තා. **තන්ති** අරියමග්ගසමාධිං. **විසුන්ති** පඤ්ඤාභාවනාය විසුං කත්වා **න වදාම**.

කම්මට්ඨානභාවනං පරිබුන්ධෙති උපරොධෙති පවත්තිතුං න දෙතීති **පලිබොධො** ර-කාරස්ස ල-කාරං කත්වා, පරිපන්ථොති අත්ථො. **උපච්ඡින්දිත්වාති** සමාපනෙන, සඞ්ගහණෙන වා උපරුන්ධිත්වා, අපලිබොධං කත්වාති අත්ථො.

ආවසන්ති එත්ථාති **ආවාසො**. පරිච්ඡෙදවසෙන වෙණියති දිස්සතීති පරිවෙණං. විහාරෙ භික්ඛූනං තං තං වසනට්ඨානං. **ස්වායං** ආවාසො. **නවකම්මාදීසූති ආදි**-සද්දෙන ආවාසස්ස තදඤ්ඤං අභිවුද්ධිකාරණං සඞ්ගණ්හාති. **කාරණෙනාති** ''ඡායූදකසම්පන්නං සුලභභික්ඛ''න්තිආදිනා කාරණෙන. **අපෙක්ඛවාති** සාලයො.

තත්‍රාති තස්මිං පලිබොධාභාවෙ. **පාචීනඛණ්ඩරාජින්ති** පුරත්ථිමදිසායං පබ්බතඛණ්ඩානං අන්තරෙ වනරාජිට්ඨානං. ''නාමා''ති ඉමිනා තස්ස පදෙසස්ස අයං සමඤ්ඤාති දස්සෙති. **පටිසාමිතමෙවාති** නිච්චකාලං පටිසාමෙත්වාව විහාරතො නික්ඛමාමීති දස්සෙති. **ධාතුනිධානට්ඨානන්ති** කායබන්ධනධම්මකරණන්හානසාටිකඅක්ඛකධාතුසඞ්ඛාතානං පරිභොගසරීරධාතූනං නිදහිතට්ඨානං. ඊදිසස්ස අයං ථෙරො විය අලග්ගචිත්තස්ස. එතෙන ''භික්ඛුනා නාම ආවාසෙ එවරූපෙන භවිතබ්බ''න්ති ඔවාදො දින්නො හොති. ඉතො පරෙසුපි වත්ථූසු එසෙව නයො.

කුලන්ති කුලග්ගහණෙන කුලමනුස්සානං ගහණං ගාමග්ගහණෙන ගාමවාසීනං විය. **උපට්ඨාකකුලම්පීති පි**-සද්දෙන පගෙව ඤාතිකුලන්ති දස්සෙති. **උද්දෙසත්ථන්ති** උද්දිසාපනත්ථං, පාඨං උද්දිසාපෙත්වා සජ්ඣායිතුන්ති අත්ථො. **ඉධෙවාති** ඉමස්මිංයෙව පදෙසෙ, යත්ථ කත්ථචි විහාරෙති අත්ථො. **තං විහාරන්ති** තං කොරණ්ඩකවිහාරං.

උපගතොති වස්සං උපගතො. **සදාති** ගතකාලතො පභුති විසෙසතො පවාරිතදිවසතො පට්ඨාය සබ්බදා දිවසෙ දිවසෙ. **පරිදෙවමානාති** තංතංවිලපනවසෙන විවිධං පරිදෙවන්තී. **සබ්බං පවත්තින්ති** අත්තනා තත්ථ දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය පබ්බජ්ජා සමාගමපරියොසානං දහරස්ස සබ්බං පවත්තිං.

කායසක්ඛින්ති ''පස්ස ඉම''න්ති මුඛපටිග්ගාහකං කත්වා. **රථවිනීතපටිපදන්ති** දසකථාවත්ථුකිත්තනපුබ්බිකං රථවිනීතූපමාහි විභාවිතං **රථවිනීතසුත්තෙ** (ම. නි. 1.252) ආගතං සත්තවිසුද්ධිපටිපදං. **නාලකපටිපදන්ති** ''මොනෙය්‍යං තෙ උපඤ්ඤිස්ස''න්තිආදිනා (සු. නි. 706) සත්ථාරා **නාලකත්ථෙරස්ස** දෙසිතපටිපදං. **තුවටකපටිපදන්ති** ''මූලං පපඤ්චසඞ්ඛායා''තිආදිනා (සු. නි. 922) භගවතා දෙසිතපටිපදං. තත්ථ හි යථාක්කමං –

> ''න මුනී ගාමමාගම්ම, කුලෙසු සහසා චරෙ;
> ඝාසෙසනං ඡින්නකථො, න වාචං පයුතං භණෙ''. (සු. නි. 716);
>
> ''ගාමෙ ච නාභිසජ්ජෙය්‍ය, ලාභකම්‍යා ජනං න ලපයෙය්‍යා''ති. (සු. නි. 935) –

එවමාදිකා පරමප්පිච්ඡකථා ආගතා. **චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමතාදීපකන්ති** චීවරාදීසු චතූසු පච්චයෙසු සන්තොසස්ස, භාවනාරාමතාය ච පකාසකං.

ලබ්භතීති **ලාභො**. තෙනාහ **''චත්තාරො පච්චයා''**ති. **මහාපරිවාරෙති** විපුලපරිවාරෙ. පිණ්ඩපාතං තාව දෙන්තා බුද්ධපූජාපත්තචීවරාදීනි තස්ස පරිවාරානි කත්වා දෙන්ති, තථා චීවරාදිදානෙපි. **බාහුල්ලිකපිණ්ඩපාතිකාති** පිණ්ඩපාතිකා හුත්වා පච්චයබාහුල්ලිකා. **වදන්තීති** පුරිමදිවසෙ භික්ඛාය ආහිණ්ඩනකාලෙ යථාසුතං වදන්ති. **නිච්චබ්‍යාවටො** උපාසකාදීනං සඞ්ගණ්හනෙ.

තස්සාති ගණස්ස. **සොති** ගණපලිබොධො. **එවන්ති** ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන ගණවාචකස්ස පරියෙසනම්පි ලහුකමෙව ඉච්ඡිතබ්බන්ති ආහ **''යොජනතො පරං අගන්ත්වා''**ති. **අත්තනො කම්මන්ති** සමණධම්මමාහ.

කතාකතෙති කතෙ ච අකතෙ ච කම්මෙ ජානනවසෙන **උස්සුක්කං ආපජ්ජිතබ්බං, කතාකතෙති** වා අප්පකෙ ච මහන්තෙ ච කතෙ, යථා ''ඵලාඵලෙ''ති. සචෙ බහුං අවසිට්ඨන්ති සම්බන්ධො. **භාරහාරා** සඞ්ඝකිච්චපරිණායකා.

පබ්බජ්ජාපෙක්ඛොති සීහළදීපෙ කිර කුලදාරකානං පබ්බජ්ජා ආවාහවිවාහසදිසා, තස්මා තං පරිච්ඡින්නදිවසං අතික්කමෙතුං න සක්කා. **''සචෙ තං අලභන්තො න සක්කොති අධිවාසෙතු''**න්තිආදිනා සමාපනෙන පලිබොධුපච්ඡෙදො වුත්තො, බ්‍යතිරෙකතො පන ''සචෙ තං අලභන්තො සක්කොති අධිවාසෙතුං, අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මොව කාතබ්බො''ති අයමත්ථො දස්සිතොති සඞ්ගහණෙන පලිබොධුපච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. එස නයො සෙසෙසුපි.

තථාති යථා උපජ්ඣායො ගිලානො යාවජීවං උපට්ඨාතබ්බො, තථා උපසම්පාදිතඅන්තෙවාසිකො අත්තනො කම්මවාචං වත්වා උපසම්පාදිතො.

යො කොචි රොගොති මූලභූතො, අනුබන්ධො වා අත්තනො උප්පන්නො. **අනමතග්ගෙති** අනු අනු අමතග්ගෙ අනාදිමති.

''ගන්ථො''ති ඉමිනා ගන්ථපලිබොධො ඉධ වුත්තොති ආහ **''පරියත්තිහරණ''**න්ති. **සජ්ඣායාදීහීති** සජ්ඣායධාරණපරිචයපුච්ඡාදීහි. **ඉතරස්සාති** අබ්‍යාවටස්ස. යස්ස ගන්ථධුරං විස්සජ්ජෙත්වා ඨිතස්සාපි ගන්ථො වත්තතෙව, න තස්ස ගන්ථො පලිබොධො. යථා තම්හි තම්හි වත්ථුම්හි ආගතත්ථෙරානං, නාපි සබ්බෙන සබ්බං අගන්ථපසුතස්ස. **මජ්ඣිමපණ්ණාසකො ආගච්ඡති,** සුත්තපදෙසානං වාරානඤ්ච සදිසතාය බ්‍යාමුය්හනතො. **පුන න ඔලොකෙස්සාමීති** කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගන්ථධුරං විස්සජ්ජෙමීති අත්ථො.

ගාමවාසිකත්ථෙරෙහීති අනුරාධපුරවාසීහි. **අනුග්ගහෙත්වාති** අග්ගහෙත්වා තත්ථ පරිචයං අකත්වා. **පඤ්චනිකායමණ්ඩලෙති** දීඝාගමාදිකෙ පඤ්චපි නිකායෙ සික්ඛිතපරිසාය. **පරිවත්තෙස්සාමීති** වණ්ණයිස්සාමි. **සුවණ්ණභෙරින්ති** සෙට්ඨභෙරිං. **කතමාචරියානං උග්ගහොති** කතමෙසං ආචරියානං උග්ගහො, කෙන පරිවත්තීයතීති අධිප්පායො. **ආචරියමග්ගොති** ආචරියානං කථාමග්ගො. **අත්තනො ආචරියානන්ති** අත්තනො කථෙතුං යුත්තානං ආචරියානං. සුවිනිච්ඡිතා සබ්බා තිපිටකපරියත්ති එතස්මිං අත්ථීති **සබ්බපරියත්තිකො,** තෙපිටකොති අත්ථො. පීඨෙ නිසින්නො තතො ඔතරිත්වා භූමියං **තට්ටිකාය නිසීදිත්වා. ගතකස්සාති** පටිපත්තිගමනෙන ගතස්ස දිට්ඨසච්චස්ස. **චීවරං පාරුපිත්වාති** ආචරියස්ස අපචිතිදස්සනත්ථං පරිමණ්ඩලං චීවරං පාරුපිත්වා. සාඨෙය්‍යාභාවතො **උජු.** කාරණාකාරණස්ස ආජානනතො **ආජානීයො.**

පොථුජ්ජනිකාති පුථුජ්ජනෙ භවා. **දුප්පරිහාරා** බහුපරිස්සයතාය. තථා හිස්සා **උත්තානසෙය්‍යකදාරකො, තරුණසස්සඤ්ච** නිදස්සිතං. **විපස්සනාය පලිබොධො** සමථයානිකස්ස, න විපස්සනායානිකස්ස. යෙභුය්‍යෙන හි ඣානලාභී සමථයානිකොව හොති විපස්සනාසුඛතො. **ඉතරෙනාති** සමථත්ථිකෙන. **අවසෙසා** නව පලිබොධා.

කම්මට්ඨානදායකවණ්ණනා

42. කම්මට්ඨානෙ නියුත්තො කම්මට්ඨානිකො, භාවනමනුයුඤ්ජන්තො. තෙන **කම්මට්ඨානිකෙන. පරිච්ඡින්දිත්වාති** ‘‘ඉමස්මිං විහාරෙ සබ්බෙ භික්ඛූ’’ති එවං පරිච්ඡින්දිත්වා. **සහවාසීනං** භික්ඛූනං. **මුදුචිත්තතන්ති** අත්තනි මුදුචිත්තතං **ජනෙති,** අයඤ්ච සහවාසීනං චිත්තමද්දවජනනාදිඅත්ථො ‘‘මනුස්සානං පියො හොති’’තිආදිනයප්පවත්තෙන **මෙත්තානිසංසසුත්තෙන** (අ. නි. 11.15; පටි. ම. 2.22; මි. ප. 4.4.6) දීපෙතබ්බො. **අනොලීනවුත්තිකො හොති** සම්මාපටිපත්තියං. **දිබ්බානිපි ආරම්මණානි** පගෙව ඉතරානි. **සබ්බත්ථ** සබ්බස්මිං සමණකරණීයෙ, සබ්බස්මිං වා කම්මට්ඨානානුයොගෙ. පුබ්බාසෙවනවසෙන **අත්ථයිතබ්බං**. යොගස්ස භාවනාය අනුයුඤ්ජනං යොගානුයොගො, තදෙව කරණීයට්ඨෙන කම්මං, තස්ස **යොගානුයොගකම්මස්ස ඨානං** නිප්ඵත්තිහෙතු.

නිච්චං පරිහරිතබ්බත්තාති සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං විය එකදාව අනනුයුඤ්ජිත්වා සබ්බකාලං පරිහරණීයත්තා අනුයුඤ්ජිතබ්බත්තා. **එවමාදිගුණසමන්නාගතන්ති** පියභාවාදීහි ගුණෙහි සම්පන්නං. කල්‍යාණමිත්තො හි සද්ධාසම්පන්නො හොති සීලසම්පන්නො සුතසම්පන්නො චාගසම්පන්නො වීරියසම්පන්නො සතිසම්පන්නො සමාධිසම්පන්නො පඤ්ඤාසම්පන්නො. තත්ථ සද්ධාසම්පත්තියා සද්දහති තථාගතස්ස බොධිං, කම්මඵලඤ්ච, තෙන සම්මාසම්බොධියා හෙතුභූතං සත්තෙසු හිතෙසිතං න පරිච්චජති. සීලසම්පත්තියා සත්තානං පියො හොති ගරු භාවනීයො චොදකො පාපගරහී වත්තා වචනක්ඛමො, සුතසම්පත්තියා සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදිපටිසංයුත්තානං ගම්භීරානං කථානං කත්තා හොති, චාගසම්පත්තියා අප්පිච්ඡො හොති සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො අසංසට්ඨො, වීරියසම්පත්තියා ආරද්ධවීරියො හොති අත්තහිතපරහිතපටිපත්තියං, සතිසම්පත්තියා උපට්ඨිතස්සති හොති, සමාධිසම්පත්තියා අවික්ඛිත්තො සමාහිතචිත්තො, පඤ්ඤාසම්පත්තියා අවිපරීතං පජානාති. සො සතියා කුසලාකුසලානං ධම්මානං ගතියො සමන්නෙසමානො පඤ්ඤාය සත්තානං හිතාහිතං යථාභූතං ජානිත්වා සමාධිනා තත්ථ එකග්ගචිත්තො හුත්වා වීරියෙන සත්තෙ අහිතං නිසෙධෙත්වා හිතෙ නියොජෙති. තෙන වුත්තං ‘‘පියො…පෙ…. නියොජකොති එවමාදිගුණසමන්නාගත’’න්ති.

තං පන කල්‍යාණමිත්තං පරමුක්කංසගතං දස්සෙතුං **‘‘මමං හී’’**තිආදි වුත්තං. **කාරකභාවං** යොගකම්මස්ස. **පකාසෙති** අත්තානං පටිපත්තියා අමොඝභාවදස්සනෙන සමුත්තෙජනාය, සම්පහංසනාය ච, නනු කථෙසි පවෙණිපාලනත්ථන්ති අධිප්පායො. **එවරූපොති** පෙසලො හුත්වා බහුස්සුතො. **තන්තිධරොති** සුත්තධරො තත්ථ කෙහිචිපි අසංහීරො. **වංසානුරක්ඛකොති** බුද්ධානුබුද්ධවංසස්ස අනුරක්ඛකො. **පවෙණිපාලකොති** පවෙණියා ආචරියුග්ගහණස්ස අනුපාලකො. **ආචරියමතිකොති** ආචරියමතියං නියුත්තො තස්සා අනතිවත්තනතො. න අත්තනොමතිං පකාසෙති කථෙතීති **න අත්තනොමතිකො,** අත්තනො මතිං පග්ගය්හ වත්තා න හොතීති අත්ථො.

‘‘පුබ්බෙ වුත්තඛීණාසවාදයො’’තිආදි එකච්චඛීණාසවතො බහුස්සුතොව කම්මට්ඨානදානෙ සෙය්‍යොති දස්සනත්ථං ආරද්ධං. තත්ථ **පුබ්බෙ වුත්තඛීණාසවාදයොති** ‘‘යං කම්මට්ඨානං ගහෙතුකාමො’’තිආදිනා වුත්තඛීණාසවාදිකා. **උග්ගහපරිපුච්ඡානං විසොධිතත්තාති** උග්ගහෙතබ්බතො ‘‘උග්ගහො’’ති ලද්ධනාමාය කම්මට්ඨානුපකාරාය පාළියා, තදත්ථං පරිපුච්ඡනතො ‘‘පරිපුච්ඡා’’ති ලද්ධසමඤ්ඤාය අත්ථසංවණ්ණනාය ච විසෙසතො සොධිතත්තා නිග්ගුම්බං නිජ්ජටං කත්වා ගහිතත්තා. **ඉතො චිතො ච සුත්තඤ්ච කාරණඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වාති** පඤ්චසුපි නිකායෙසු ඉතො චිතො ච තස්ස තස්ස කම්මට්ඨානස්ස අනුරූපං සුත්තපදඤ්චෙව සුත්තානුගතං යුත්තිඤ්ච සුට්ඨු උපලක්ඛෙත්වා. **සප්පායාසප්පායං යොජෙත්වාති** යස්ස කම්මට්ඨානං ආචික්ඛති, තස්ස උපකාරානුපකාරං යුත්තිං මග්ගනෙන යොජෙත්වා, සමාදාය වා සම්මදෙව හදයෙ ඨපෙත්වාති අත්ථො. **මහාමග්ගං දස්සෙන්තොති** කම්මට්ඨානවිධිං මහාමග්ගං කත්වා දස්සෙන්තො.

සබ්බත්ථාති තත්ථ තත්ථ විහාරෙ. **වත්තපටිපත්තිං කුරුමානෙනාති** පවිට්ඨකාලෙ ආගන්තුකවත්තං, නික්ඛමනකාලෙ ගමිකවත්තන්ති යථාරහං තං තං වත්තං පූරෙන්තෙන. **සබ්බපාරිහාරියතෙලන්ති** සබ්බෙසං අඞ්ගානං , සබ්බෙසං වා භික්ඛූනං අත්ථාය පරිහරිතබ්බතෙලං. **ඨපෙමීති** අනුජානාපනං. යං තං සම්මාවත්තං පඤ්ඤත්තන්ති සම්බන්ධො. එකදිවසං සායං විස්සජ්ජිතෙනාපීති යොජනා. **ආරොචෙතබ්බං ආගමනකාරණං. සප්පායවෙලා** සරීරචිත්තානං කල්ලසමයො.

චරියාවණ්ණනා

43. සන්තානෙ රාගස්ස උස්සන්නභාවෙන චරණං පවත්ති **රාගචරියා,** සා සස්සතාසයාදයො විය දට්ඨබ්බා. තථා **දොසචරියාදයො**. සංසග්ගො සම්පයොගාරහවසෙන වෙදිතබ්බො, යථා ‘‘රාගමොහචරියා දොසමොහචරියා’’තිආදි. **සන්නිපාතො** එකසන්තතිපරියාපන්නතාවසෙන, යථා ‘‘රාගදොසචරියා රාගදොසමොහචරියා’’තිආදි. ඉමා එව හි සන්ධාය **‘‘අපරාපි චතස්සො’’**ති වුත්තං. **තථාති** යථා රාගාදීනං, තථා සද්ධාදීනං **සංසග්ගසන්නිපාතවසෙන** සද්ධාබුද්ධිචරියා සද්ධාවිතක්කචරියා බුද්ධිවිතක්කචරියා සද්ධාබුද්ධිවිතක්කචරියාති. ඉමා අපරාපි චතස්සො. **එවන්ති** සංසග්ගසන්නිපාතවසෙන. **සංසග්ගන්ති** සංසජ්ජනං මිස්සීකරණං ‘‘රාගසද්ධාචරියා දොසසද්ධාචරියා’’තිආදිනා. **අනෙකාති** තෙසට්ඨි, තතො අතිරෙකාපි වා, තා පන අසම්මොහත්තෙන **සංයුත්තසුත්තටීකායං** විත්ථාරතො දස්සිතාති

තත්ථ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. **“පකති”**ති ඉමිනා අසති පටිපක්ඛභාවනායං තත්ථ තත්ථ සන්තානෙ චරියාය සභාවභූතතං දස්සෙති. **උස්සන්නතා** අඤ්ඤධම්මෙහි රාගාදීනං අධිකතා, යතො රාගචරියාදීනං පච්චයසමවායෙ රාගාදයො බලවන්තො හොන්ති, අභිණ්හඤ්ච පවත්තන්ති. **තාසං වසෙනාති** ඡන්නං මූලචරියානං වසෙන **ඡළෙව පුග්ගලා හොන්ති**. අඤ්ඤථා අනෙකපුග්ගලා සියුං, තථා ච සති අධිප්පෙතත්ථසිද්ධි ච න සියාති අධිප්පායො.

සද්ධා බලවතී හොති රාගුස්සන්නෙ සන්තානෙ තදනුගුණස්ස ධම්මස්ස නියොගතො අධිකභාවසම්භවතො. තෙනාහ **“රාගස්ස ආසන්නගුණත්තා”**ති, සිනෙහපරියෙසනාපරිච්චජනෙහි සභාගධම්මත්තාති අත්ථො. සභාගො හි දූරෙපි ආසන්නෙයෙවාති සභාගතාලක්ඛණමිධ ආසන්නග්ගහණං. තත්ථ සද්ධාය සිනියහනං පසාදවසෙන අකාලුස්සියං අලූඛතා , රාගස්ස පන රඤ්ජනවසෙන. සද්ධාය පරියෙසනං අධිමුච්චනවසෙන තන්නින්නතා, රාගස්ස තණ්හායනවසෙන. සද්ධාය අපරිච්චජනං ඔකප්පනවසෙන අනුපක්ඛන්දනං, රාගස්ස අභිසඞ්ගවසෙනාති එවං භින්නසභාවානම්පි තෙසං යථා අලූඛතාදිසාමඤ්ඤෙන සභාගතා, එවං තංසමඞ්ගීනම්පි පුග්ගලානන්ති ආහ **“රාගචරිතස්ස සද්ධාචරිතො සභාගො”**ති.

පඤ්ඤා බලවතී හොති දොසුස්සන්නෙ සන්තානෙ තදනුගුණස්ස ධම්මස්ස නියොගතො අධිකභාවසම්භවතො. තෙනාහ **“දොසස්ස ආසන්නගුණත්තා”**ති, අනල්ලීයනපරියෙසනපරිවජ්ජනෙහි සභාගධම්මත්තාති අත්ථො. තත්ථ පඤ්ඤාය ආරම්මණස්ස අනල්ලීයනං තස්ස යථාසභාවාවබොධවසෙන විසංසට්ඨතා, දොසස්ස පන බ්‍යාපජ්ජනවසෙන. පඤ්ඤාය පරියෙසනං යථාභූතදොසපවිචයො, දොසස්ස අභූතදොසනිජිගීසා. පඤ්ඤාය පරිවජ්ජනං නිබ්බින්දනාදිවසෙන ඤාණුත්‍රාසො, දොසස්ස අහිතාධානවසෙන ඡඞ්ඩනන්ති එවං භින්නසභාවානම්පි තෙසං යථා අනල්ලීයනාදිසාමඤ්ඤෙන සභාගතා, එවං තංසමඞ්ගීනම්පි පුග්ගලානන්ති ආහ **“දොසචරිතස්ස බුද්ධිචරිතො සභාගො”**ති.

අන්තරායකරා විතක්කාති මිච්ඡාවිතක්කා මිච්ඡාසඞ්කප්පා උප්පජ්ජන්ති මොහුස්සන්නෙ සන්තානෙ තදනුගුණස්ස ධම්මස්ස යෙභුය්‍යෙන පවත්තිසබ්භාවතො. තෙනාහ **“මොහස්ස ආසන්නලක්ඛණත්තා”**ති, අනවට්ඨානචඤ්චලභාවෙහි සභාගධම්මත්තාති අත්ථො. තත්ථ විතක්කස්ස අනවට්ඨානං පරිකප්පවසෙන සවිප්ඵාරතාය, මොහස්ස සම්මූළ්හතාවසෙන බ්‍යාකුලතාය. තථා විතක්කස්ස ලහුපරිවිතක්කනෙන තදඞ්ගචලතාය චඤ්චලතා, මොහස්ස අනොගාළ්හතායාති එවං භින්නසභාවානම්පි තෙසං යථා අනවට්ඨානාදිසාමඤ්ඤෙන සභාගතා, එවං තංසමඞ්ගීනම්පි පුග්ගලානන්ති ආහ **“මොහචරිතස්ස විතක්කචරිතො සභාගො”**ති.

තණ්හා රාගොයෙව සභාවතො, තස්මා රාගචරියාවිනිමුත්තා තණ්හාචරියා නත්ථීති අත්ථො. **තංසම්පයුත්තොති** තෙන රාගෙන සම්පයුත්තො, දොසාදයො විය තෙන විප්පයුත්තො නත්ථීති අධිප්පායො. **තදුභයන්ති** තණ්හාමානද්වයං. **නාතිවත්තතීති** සභාවතො, සම්පයොගවසෙන ච න අතික්කමිත්වා වට්ටති. කාමඤ්චෙත්ථ යථා රාගදොසෙහි සම්පයොගවසෙන සහ වත්තමානස්සපි මොහස්ස උස්සන්නතාවසෙන විසුං චරියාභාවො, න කෙවලං මොහස්සෙව, තථා සද්ධාබුද්ධිවිතක්කානං. එවං රාගෙන සතිපි සම්පයොගෙ මානස්සාපි විසුං චරියාභාවො යුත්තො සියා, එවං සන්තෙපි රාගපටිසමානදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාවිජ්ජානං විය අනුසයට්ඨො ඉමෙසං රාගාදීනංයෙව ආවෙණිකො චරියට්ඨොති, නත්ථෙව මානචරියා. යතො චරියා ‘‘පකති’’ති වුත්තා. පකති ච සභාවොති. එතෙනෙව දිට්ඨියාපි විසුං චරියාභාවාභාවො සංවණ්ණිතොති දට්ඨබ්බො. **අට්ඨකථායං** පන මොහචරියන්තොගධාව දිට්ඨිචරියාති දස්සෙතුං **“මොහනිදානත්තා වා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ච-සද්දෙන සම්පයොගං සමුච්චිනොති මොහනිදානත්තා, මොහසම්පයුත්තත්තා වාති.

44. **කිං සප්පායන්ති** කීදිසං සෙනාසනාදිසප්පායං. **පුබ්බාචිණ්ණං** පුරිමජාතීසු ආචරිතං. **එකච්චෙති උපතිස්සත්ථෙරං** සන්ධායාහ. තෙන හි **විමුත්තිමග්ගෙ** තථා වුත්තං. **පුබ්බෙ කිරාති කිර**-සද්දො අරුචිසූචනත්ථො. **ඉට්ඨප්පයොගො** මනාපකිරියා. **සුභකම්මබහුලො** යෙභුය්‍යෙන සොභනකම්මකාරී. න සබ්බෙ රාගචරිතා එව හොන්ති, අලුද්ධානම්පි පුබ්බෙ ඉට්ඨප්පයොගසුභකම්මබහුලතාසම්භවතො, සග්ගා චවිත්වා ඉධූපපත්තිසම්භවතො ච. එතෙන අසති පුබ්බහෙතුනියාමෙ යථාවුත්තකාරණමත්තෙන න තෙසං ලුද්ධතා, ලුද්ධභාවහෙතුකා ච රාගචරියාති ඉමමත්ථං දස්සෙති.

ඉතරෙති ඡෙදනාදිකම්මබහුලා නිරයාදිතො ඉධූපපන්නා ච න සබ්බෙ දොසමොහචරිතා එව හොන්තීති යොජනා. ඉධාපි යථාවුත්තකාරණස්ස කොධනභාවෙ, මූළ්හභාවෙ ච අනෙකන්තිකත්තා දොසමොහචරිතතායපි අනෙකංසිකතා වෙදිතබ්බා. ධාතූනං උස්සදනියමො යදි පමාණතො, සො නත්ථි, අථ සාමත්ථියතො, සොපි එකංසිකො න උපලබ්භතීති දස්සෙන්තො ආහ **“යථාවුත්තෙනෙව නයෙන උස්සදනියමො නාම නත්ථි”**ති. තත්ථ **යථාවුත්තෙනෙවාති** ‘‘ද්වින්නං පන ධාතූන’’න්තිආදිනා වුත්තප්පකාරෙනෙව. **දොසනියමෙති** සෙම්හාදිදොසාධිකතාය රාගාදිචරිතො හොතීති දොසවසෙන චරියානියමෙ ‘‘සෙම්හාධිකො රාගචරිතො’’ති වත්වා පුන ‘‘සෙම්හාධිකො මොහචරිතො’’ති, ‘‘වාතාධිකො මොහචරිතො’’ති වත්වා පුන ‘‘වාතාධිකො රාගචරිතො’’ති ච වුත්තත්තා **තම්පි** දොසවසෙන නියමවචනං **පුබ්බාපරවිරුද්ධමෙව**. **අපරිච්ඡින්නවචනන්ති** පරිච්ඡෙදකාරිකාය පඤ්ඤාය න පරිච්ඡින්දිත්වා වුත්තවචනං, අනුපපරික්ඛිතවචනන්ති අත්ථො.

උස්සදකිත්තනෙති විපාකකථායං ගහිතඋස්සදකිත්තනෙ. **පුබ්බහෙතුනියාමෙනාති** පුරිමභවෙ පවත්තලොභාදිහෙතුනියාමෙන. **නියාමොති** ච තෙසංයෙව ලොභාදීනං පටිනියතො ලුබ්භනාදිසභාවො දට්ඨබ්බො. ලොභො උස්සදො එතෙසන්ති **ලොභුස්සදා,** උස්සන්නලොභා, ලොභාධිකාති අත්ථො. **අමොහුස්සදා චාති** එත්ථ **ච**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන යෙ ඉමෙ ලොභුස්සදතාදීනං පච්චෙකං වොමිස්සතො ච චුද්දස පභෙදා ඉච්ඡිතා, තෙ අනවසෙසතො සම්පිණ්ඩෙති යථාවුත්තෙසු ඡස්වෙව තෙසං අන්තොගධත්තා. ඵලභූතා චෙත්ථ ලොභුස්සදතාදයො දට්ඨබ්බා.

ඉදානි තං නෙසං ලොභුස්සදතාදීනං පච්චෙකං වොමිස්සකතාදිං විභාගෙන දස්සෙතුං **''යස්ස හී''**තිආදි ආරද්ධං. **කම්මායූහනක්ඛණෙති** කම්මකරණවෙලායං. **ලොභො බලවාති** ලොභො තජ්ජාය පච්චයසාමග්ගියා සාමත්ථියතො අධිකො හොති. **අලොභො මන්දොති** තප්පටිපක්ඛො අලොභො දුබ්බලො. කථං පනෙතෙ ලොභාලොභා අඤ්ඤමඤ්ඤං උජුවිපච්චනීකභූතා එකක්ඛණෙ පවත්තන්තීති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං ''එකක්ඛණෙ පවත්තන්තී''ති. නිකන්තික්ඛණං පන ආයූහනපක්ඛියමෙව කත්වා එවං වුත්තං. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. **පරියාදාතුන්ති** අභිභවිතුං **න සක්කොති.** යො හි ''එවංසුන්දරං එවංවිපුලං එවංමහග්ඝඤ්ච න සක්කා දාතු''න්තිආදිනා අමුත්තචාගතාදිවසෙන පවත්තාය චෙතනාය සම්පයුත්තො අලොභො, සො සම්මදෙව ලොභං පරියාදාතුං න සක්කොති. දොසමොහානං අනුප්පත්තියා, තාදිසපච්චයලාභෙන ච **අදොසාමොහා බලවන්තො. තස්මාති** ලොභාදොසාමොහානං බලවභාවතො, අලොභදොසමොහානඤ්ච දුබ්බලභාවතොති වුත්තමෙව කාරණං පච්චාමසති. **සොති** තංසමඞ්ගීපුග්ගලො. **තෙන කම්මෙනාති** තෙන ලොභාදිඋපනිස්සයවතා කුසලකම්මුනා. **සුඛසීලොති** සඛිලො. තමෙවත්ථං **''අක්කොධනො''**ති පරියායෙන වදති.

පුරිමනයෙනෙවාති පුබ්බෙ වුත්තනයානුසාරෙන මන්දා අලොභාදොසා ලොභදොසෙ පරියාදාතුං න සක්කොන්ති, අමොහො පන බලවා මොහං පරියාදාතුං සක්කොතීති එවං තත්ථ තත්ථ වාරෙ යථාරහං අතිදෙසත්ථො වෙදිතබ්බො. **දුට්ඨොති** කොධනො. **දන්ධොති** මන්දපඤ්ඤො. **සීලකොති** සුඛසීලො.

එත්ථ ච ලොභවසෙන, දොසමොහලොභදොසලොභමොහදොසමොහලොභදොසමොහවසෙනාති තයො එකකා, තයො දුකා, එකො තිකොති ලොභාදිඋස්සදවසෙන අකුසලපක්ඛෙයෙව සත්ත වාරා, තථා කුසලපක්ඛෙ අලොභාදිඋස්සදවසෙනාති චුද්දස වාරා ලබ්භන්ති. තත්ථ අලොභදොසාමොහා, අලොභාදොසමොහා, අලොභදොසමොහා බලවන්තොති ආගතෙහි කුසලපක්ඛෙ තතියදුතියපඨමවාරෙහි දොසුස්සදමොහුස්සදදොසමොහුස්සදවාරා ගහිතා එව හොන්ති, තථා අකුසලපක්ඛෙ ලොභාදොසමොහා, ලොභදොසාමොහා, ලොභාදොසාමොහා බලවන්තොති ආගතෙහි තතියදුතියපඨමවාරෙහි අදොසුස්සදඅමොහුස්සදඅදොසාමොහුස්සදවාරා ගහිතා එවාති අකුසලකුසලපක්ඛෙසු තයො තයො වාරෙ අන්තොගධෙ කත්වා අට්ඨෙව වාරා දස්සිතා. යෙ පන උභයෙසං මිස්සතාවසෙන ලොභාලොභුස්සදවාරාදයො අපරෙ එකූනපඤ්ඤාස වාරා දස්සෙතබ්බා, තෙ අලබ්භනතො එව න දස්සිතා. න හි එකස්මිං සන්තානෙ අන්තරෙන අවත්ථන්තරං ''ලොභො ච බලවා, අලොභො චා''තිආදි යුජ්ජතීති, පටිපක්ඛවසෙන වා හි එතෙසං බලවදුබ්බලභාවො, සහජාතධම්මවසෙන වා. තත්ථ ලොභස්ස තාව පටිපක්ඛවසෙන අලොභෙන අනධිභූතතාය බලවභාවො, තථා දොසමොහානං අදොසාමොහෙහි. අලොභාදීනං පන ලොභාදිඅභිභවනතො, සබ්බෙසඤ්ච සමානජාතියමභිභුය්‍ය පවත්තිවසෙන සහජාතධම්මතො බලවභාවො. තෙන වුත්තං **අට්ඨකථායං** ''ලොභො බලවා අලොභො මන්දො, අදොසාමොහා බලවන්තො දොසමොහා මන්දා''ති. සො ච නෙසං මන්දබලවභාවො පුරිමූපනිස්සයතො තථා ආසයස්ස පරිභාවිතතාය වෙදිතබ්බො.

යො ලුද්ධොති වුත්තොති යො උස්සදකිත්තනෙ ''ලුද්ධො''ති වුත්තො, **අයං** ඉධ චරියාවිචාරෙ **''රාගචරිතො''**ති වෙදිතබ්බො. **දුට්ඨදන්ධාති** ''දුට්ඨො, දන්ධො''ති ච වුත්තා යථාක්කමං **දොසමොහචරිතා. පඤ්ඤවාති** සාතිසයං සප්පඤ්ඤො. යතො සද්ධාචිතක්කෙසු විජ්ජමානෙසුපි **බුද්ධිචරිතොති** වුච්චති. අලොභාදොසානං බලවභාවො සද්ධූපනිස්සයතාය විනා න හොතීති ආහ **''අලුද්ධඅදුට්ඨා පසන්නපකතිතාය සද්ධාචරිතා''**ති.

අයඤ්ච නයො සාධාරණතො වුත්තොති නිබ්බත්තිතපුබ්බහෙතුනියාමවසෙනෙව බුද්ධිචරිතාදිකෙපි දස්සෙතුං **''යථා වා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අමොහපරිවාරෙනාති** අමොහපරික්ඛිත්තෙන, උපනිස්සයතො සම්පයොගතො ච පඤ්ඤාය අභිසඞ්ඛතෙනාති අත්ථො. සෙසපදත්තයෙපි එසෙව නයො. **ලොභාදිනා වොමිස්සපරිවාරෙනාති** එත්ථ ලොභමොහාදිනා අඤ්ඤමඤ්ඤඅවිරුද්ධවොමිස්සපරිවාරෙනාති අත්ථො. අවිරොධො ච යුගග්ගාහවසෙන අප්පවත්තියා වෙදිතබ්බො. තථා හි සද්ධානුසාරිධම්මානුසාරිගොත්තානි අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි භින්නසභාවානෙව. එකංසෙන ච මිස්සකචරියාපි සම්පටිච්ඡිතබ්බා පුබ්බහෙතුනියාමෙන චරියාසිද්ධිතො. තථා චෙව උස්සදකිත්තනං පවත්තං යථාරහං ලොභාලොභාදීනං විපාකස්ස පච්චයභාවතො. තෙනාහ **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** (පටි. ම. 1.232) –

> ''ගතිසම්පත්තියා ඤාණසම්පයුත්තෙ කතමෙසං අට්ඨන්නං හෙතූනං පච්චයා උපපත්ති හොති? කුසලකම්මස්ස ජවනක්ඛණෙ තයො හෙතූ කුසලා තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති, තෙන වුච්චති කුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා. නිකන්තික්ඛණෙ ද්වෙ හෙතූ අකුසලා තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති, තෙන වුච්චති අකුසලමූලපච්චයාපි සඞ්ඛාරා. පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො හෙතූ

අබ්‍යාකතා තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපච්චයා හොන්ති, තෙන වුච්චති නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි නාමරූප''න්ති –

ආදි . පුබ්බහෙතුනියාමෙන ච යථා තිහෙතුකස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං, න තථා දුහෙතුකස්ස. යථා ච දුහෙතුකස්ස ඉතිකත්තබ්බතා නෙපක්කං, න තථා අහෙතුකස්ස. එවං ලොභුස්සදාදයො පුග්ගලා රාගචරිතාදයො හොන්තීති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බන්ති. යථාවුත්තමත්ථං නිගමවසෙන දස්සෙතුං **''එවං ලොභාදීසූ''**තිආදි වුත්තං.

45. තත්‍රාති තස්මිං පුච්ඡාවචනෙ. **නයොති** ජානනනයො. පුග්ගලාධිට්ඨානෙන වුත්තොපි අත්ථො ධම්මමුඛෙනෙව පඤ්ඤායතීති ධම්මාධිට්ඨානෙනාහ **''චරියායො විභාවයෙ''**ති. **පකතිගමනෙනාති** අකිත්තිමෙන සභාවගමනෙන. **චාතුරියෙනාති** චාතුරභාවෙන සිඞ්ගාරෙන. **උක්කුටිකන්ති** අසම්ඵුට්ඨමජ්ඣං. **ඛණන්තො වියාති** භූමිං ඛණන්තො විය. **අනුකඩ්ඪිතන්ති** පාදනික්ඛෙපසමයෙ කඩ්ඪන්තො විය පාදං නික්ඛිපති. තෙනස්ස පදං අනුකඩ්ඪිතං පච්ඡතො අඤ්ඡිතං හොති. **පරිබ්‍යාකුලායාති** පරිතො ආලුළිතාය. **ඡම්භිතො වියාති** චිත්ථායන්තො විය. භීතො වියාති කෙචි. **සහසානුපීළිතන්ති** අග්ගපාදෙන, පණ්හියා ච සහසාව සන්නිරුජ්ඣිතං. **විවට්ටච්ඡදස්සාති** විනිවට්ටච්ඡදනස්ස පහීනකිලෙසස්ස. **ඉදමීදිසං පදන්ති** භගවතො පදං දිස්වා වදති.

පාසාදිකන්ති පසාදාවහං. **මධුරාකාරන්ති** ඉට්ඨාකාරං. **ථද්ධාකාරන්ති** ථම්භිතාකාරං. **අතරමානොති** නතරමානො, සණිකන්ති අත්ථො. **සමොධායාති** සම්මදෙව ඔධාය අවික්ඛිපිත්වා. **නිපජ්ජිත්වාති** කායපසාරණලක්ඛණාය නිපජ්ජාය සෙය්‍යාය නිපජ්ජිත්වා **සයති** නිද්දායති. **පක්ඛිත්තකායොති** අවක්ඛිත්තකායො අවසො විය සහසා පතිතකායො. **දුස්සණ්ඨානන්ති** විරූපසන්නිවෙසං. **වික්ඛිත්තකායොති** ඉතො චිතො ච ඛිත්තඅඞ්ගපච්චඞ්ගො.

සම්පරිවත්තකන්ති සම්පරිවත්තිත්වා. **ආලොළයමානො** වාලිකාකචවරානි ආකුලයන්තො.

නිපුණමධුරසමසක්කච්චකාරීති සුකොසල්ලං සුන්දරං අවිසමං සාභිසඞ්ඛාරඤ්ච කරණසීලො. **ගාළ්හථද්ධවිසමකාරීති** ථිරං අසිථිලං විසමඤ්ච කරණසීලො. **අපරිච්ඡින්නං** අපරිනිට්ඨිතං.

මුඛපූරකන්ති මුඛස්ස පූරණං මහන්තං. **අරසපටිසංවෙදීති** නරසපටිසංවෙදී. **භාජනෙ ඡඩ්ඩෙන්තොති** භොජනභාජනෙ සිත්ථානි ඡඩ්ඩෙන්තො. **මුඛං මක්ඛෙන්තොති** බහිමුඛං මක්ඛෙන්තො.

කිලන්තරූපො වියාති තස්ස අසහනෙන ඛෙදප්පත්තො විය. **අඤ්ඤාණුපෙක්ඛායාති** අඤ්ඤාණභූතාය උපෙක්ඛාය. අඤ්ඤාණසඞ්ඛාතාය උපෙක්ඛායාති කෙචි.

මායාදීසු සන්තදොසපටිච්ඡදනලක්ඛණා **මායා.** අසන්තගුණපකාසනලක්ඛණං **සාඨෙය්‍යං.** උන්නතිලක්ඛණො **මානො.** අසන්තගුණසම්භාවනාමුඛෙන පටිග්ගහණෙ අමත්තඤ්ඤුතාලක්ඛණා **පාපිච්ඡතා.** සන්තගුණසම්භාවනාමුඛෙන පටිග්ගහණෙ අමත්තඤ්ඤුතාලක්ඛණා **මහිච්ඡතා.** සකලාභෙන අසන්තුස්සනලක්ඛණා **අසන්තුට්ඨිතා.** විජ්ඣනට්ඨෙන **සිඞ්ගං,** සිඞ්ගාරතානාගරිකභාවසඞ්ඛාතං කිලෙසසිඞ්ගං. අත්තනො සරීරස්ස, චීවරාදිපරික්ඛාරස්ස ච මණ්ඩනවසෙන පවත්තං ලොලුප්පං **චාපල්‍යං. එවමාදයොති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන අහිරිකානොත්තප්පමදප්පමාදාදයො සඞ්ගය්හන්ති.

පරාපරාධස්ස උපනය්හනලක්ඛණො **උපනාහො.** පරෙසං ගුණමක්ඛණලක්ඛණො **මක්ඛො.** පරස්ස ගුණෙ ඩංසිත්වා අපනෙන්තො විය යුගග්ගාහලක්ඛණො **පළාසො.** පරසම්පත්තිඋසූයනලක්ඛණා **ඉස්සා.** අත්තසම්පත්තිනිගූහනලක්ඛණං **මච්ඡරියං.** ඉධ ආදි-සද්දෙන දොවචස්සතාපාපමිත්තතාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

අනුස්සාහනං **ථිනං.** අසත්තිවිඝාතො **මිද්ධං.** චෙතසො අවූපසමො **උද්ධච්චං.** විප්පටිසාරො **කුක්කුච්චං.** සංසයො **විචිකිච්ඡා.** අයොනිසො දළ්හග්ගාහො **ආධානග්ගාහිතා.** යථාගහිතස්ස මිච්ඡාගාහස්ස දුබ්බිවෙඨියතා **දුප්පටිනිස්සග්ගියතා.** ඉධ ආදි-සද්දෙන මුට්ඨස්සච්චඅසම්පජඤ්ඤාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

මුත්තචාගතාති විස්සට්ඨචාගතා නිස්සඞ්ගපරිච්චාගො. යථා මායාදයො, තථා පවත්තා අකුසලක්ඛන්ධා, යථා **අරියානං දස්සනකාමතාදයො,** තථා පවත්තා කුසලක්ඛන්ධා වෙදිතබ්බා.

පසාදනීයට්ඨානං නාම වත්ථුත්තයං. **සංවෙජනීයට්ඨානානි** ජාතිආදීනි. **කුසලානුයොගෙති** කුසලධම්මභාවනාය. ''එවඤ්ච එවඤ්ච කරිස්සාමී''ති කිච්චානං රත්තිභාගෙ පරිවිතක්කනං **රත්තිං ධූමායනා.** තථාවිතක්කිතානං තෙසං දිවසභාගෙ අනුට්ඨානං **දිවා පජ්ජලනා. හුරාහුරං ධාවනාති** ඉතො චිතො ච තත්ථ තත්ථ ආරම්මණෙ චිත්තවොසග්ගො. තෙනෙවාහ ''ඉදං පුරෙ චිත්තමචාරි චාරිකං, යෙනිච්ඡකං යත්ථකාමං යථාසුඛ''න්ති (ධ. ප. 326), ''චිත්තමස්ස විධාවතී''ති (සං. නි. 1.55) ච.

ධම්මප්පවත්තිදස්සනාදි ච පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච අනාගතමෙවාති න සක්කා වත්තුන්ති **“සබ්බාකාරෙනා”**ති වුත්තං. කිඤ්චි කිඤ්චි ආගතම්පි අත්ථෙවාති හි අධිප්පායො. “න සාරතො පච්චෙතබ්බ”න්ති වත්වා තත්ථ කාරණං දස්සෙන්තො **“රාගචරිතස්ස හී”**තිආදිමාහ. **අප්පමාදවිහාරිනොති** තත්ථ විනිධාය භාවං පටිපජ්ජනෙන අප්පමාදකාරිනො. **භින්නලක්ඛණා ඉරියාපථාදයොති** චාතුරියෙන අචාතුරියෙන සණිකං, සහසා ච ගමනාදයො. **න උපපජ්ජන්තීති** න යුජ්ජන්ති. **පුච්ඡිත්වා ජානිතබ්බ**න්ති ධම්මප්පවත්තිආදිං පුච්ඡිත්වා ජානිතබ්බං.

46. **සප්පායං** හිතං, කිලෙසවිඝාතීති අත්ථො. **අධොතවෙදිකන්ති** අපරිසුද්ධපරික්ඛෙපවෙදිකං. **භූමට්ඨකන්ති** භූමිතලෙයෙව උට්ඨාපිතං උපරිමතලරහිතං. එකතො ඔනතස්ස පබ්බතපාදස්ස හෙට්ඨාභාගො අකතභිත්තිභූමිපරිකම්මො **අකතපබ්භාරො. ජතුකාභරිතන්ති** අධොමුඛාහි ඔලම්බමානමුඛාහි ඛුද්දකවග්ගුලීහි පරිපුණ්ණං. **ඔලුග්ගවිලුග්ගන්ති** ඡින්නභින්නං. **උජ්ජඞ්ගලං** ලූඛධූසරං ඡායූදකරහිතං. සීහබ්‍යග්ඝාදිභයෙන **සාසඞ්කං. දුරූපන්ති** විරූපං. **දුබ්බණ්ණන්ති** අසුන්දරවණ්ණං, දුස්සණ්ඨානං වා. ජාලාකාරෙන කතපූවං **ජාලපූවං. සාණි විය ඛරසම්ඵස්සන්ති** සාණිඵලකො විය දුක්ඛසම්ඵස්සං. භාරිකභාවෙන, අන්තරන්තරා තුන්නකරණෙන ච **කිච්ඡපරිහරණං. ආණිගණ්ඨිකාහතොති** ආණිනා, ගණ්ඨියා ච හතසොභො. ඉදං රාගචරිතස්ස සප්පායං, එවමස්ස කිලෙසසමුදාචාරො න හොතීති අධිප්පායො. එසෙව නයො සෙසෙසුපි.

දිසාමුඛන්ති දිසාභිමුඛං, අබ්භොකාසාභිමුඛන්ති අධිප්පායො. **මහාකසිණන්ති** මහන්තං කසිණමණ්ඩලං. **සෙසං** සෙනාසනාදීසු යං වත්තබ්බං මොහචරිතස්ස, තං දොසචරිතස්ස වුත්තසදිසමෙව.

විතක්කවිධාවනස්සෙව පච්චයො හොති යථා තං ආයස්මතො **මෙඝියත්ථෙරස්ස. දරීමුඛෙති** පබ්බතවිවරෙ. **පරිත්තන්ති** සුප්පසරාවමත්තං.

පභෙදපරිච්ඡෙදතො නිදානපරිච්ඡෙදතො විභාවනපරිච්ඡෙදතො සප්පායපරිච්ඡෙදතොති පච්චෙකං **පරිච්ඡෙද**-සද්දො යොජෙතබ්බො. **විභාවනාති** “අයං රාගචරිතො”තිආදිනා ජානනවිභාවනා. එකච්චකසිණානුස්සතිට්ඨානමත්තස්ස පසඞ්ගෙන කථිතත්තා වුත්තං **“න ච තාව චරියානුකූලං කම්මට්ඨානං සබ්බාකාරෙන ආවිකත”**න්ති.

චත්තාලීසකම්මට්ඨානවණ්ණනා

47. **සඞ්ඛාතනිද්දෙසතොති** සඞ්ඛාතානං “චත්තාලීසායා”ති සඞ්ඛාවසෙන ගහිතානං උද්දිට්ඨානං නිද්දෙසතො. “එත්ථ එත්තකානි උපචාරජ්ඣානාවහානි, එත්තකානි අප්පනාජ්ඣානාවහානී”ති **උපචාරප්පනාවහතො.** “එත්තකානි එකජ්ඣානිකානි, එත්තකානි දුකතිකජ්ඣානිකානි, එත්තකානි සකලජ්ඣානිකානී”ති **ඣානප්පභෙදතො.** “එතෙසු අඞ්ගසමතික්කමො, එතෙසු ආරම්මණසමතික්කමො”ති එවං **සමතික්කමතො.** “එත්තකානෙත්ථ වඩ්ඪෙතබ්බානි, එත්තකානි න වඩ්ඪෙතබ්බානී”ති **වඩ්ඪනාවඩ්ඪනතො. ආරම්මණතොති** සභාවධම්මනිමිත්තනවත්තබ්බවසෙන, චලිතාචලිතවසෙන ච ආරම්මණවිභාගතො. **භූමිතොති** කාමාවචරාදිභූමිවිභාගතො. **ගහණතොති** දිට්ඨාදිවසෙන ගහණවිභාගතො. **පච්චයතොති** ආරුප්පාදීනං යථාරහං පච්චයභාවතො. **චරියානුකූලතොති** රාගචරියාදීනං අනුකූලභාවතො.

කම්මට්ඨානානීති ආරම්මණභාවෙන යොගකම්මස්ස පවත්තිට්ඨානානි. **චතුක්කජ්ඣානිකාති** චතුබ්බිධරූපාවචරජ්ඣානවන්තො, තෙසං ආරම්මණභූතාති අත්ථො. චතුක්කනයවසෙන චෙතං වුත්තං. **තිකචතුක්කජ්ඣානිකෙසූති** තිකජ්ඣානිකෙසු පුරිමෙසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසු, චතුක්කජ්ඣානිකෙසු ආනාපානකසිණෙසු. **සෙසෙසූති** වුත්තාවසෙසෙසු එකවීසතියා කම්මට්ඨානෙසු.

දිබ්බචක්ඛුනා දිට්ඨහදයරූපස්ස සත්තස්ස චිත්තං ආදිකම්මිකො චෙතොපරියඤාණෙන පරිච්ඡින්දිතුං සක්කොති, න ඉතරස්සාති කසිණඵරණං චෙතොපරියඤාණස්ස පච්චයො හොති. තෙන වුත්තං **“පරසත්තානඤ්ච චෙතසා චිත්තමඤ්ඤාතුං සමත්ථො හොතී”**ති. **ඔකාසෙන පරිච්ඡින්නත්තාති** අත්තනො යත්තොකාසෙන පරිච්ඡින්නත්තා. තථා උග්ගහකොසල්ලස්ස සම්පාදිතත්තා පරිච්ඡින්නාකාරෙනෙව තානි උපතිට්ඨන්ති, තස්මා න තත්ථ වඩ්ඪනාති අධිප්පායො. සචෙ පන කොචි වඩ්ඪෙය්‍ය, න තෙන කොචි ගුණොති දස්සෙන්තො ආහ **“ආනිසංසාභාවා චා”**ති. **“තෙසු පනා”**තිආදිනා තමෙව ආනිසංසාභාවං විවරති. යස්මා වඩ්ඪිතෙසු කුණපරාසියෙව වඩ්ඪති, අවඩ්ඪිතෙපි කාමරාගවික්ඛම්භනා හොතියෙව, තස්මා ආනිසංසාභාවො. **විභූතාති** විපුලාරම්මණතාය සුපාකටා, වඩ්ඪිතනිමිත්තතාය අප්පමාණාරම්මණභාවෙන පරිබ්‍යත්තාති අත්ථො.

කෙවලන්ති සකලං අනවසෙසං. **“පථවිං ඉම”**න්ති වචනං උපට්ඨානාකාරෙන වුත්තං, න නිමිත්තස්ස වඩ්ඪනෙනාති අධිප්පායො. **ලාභිත්තාති** සාතිසයං ලාභිතාය, උක්කංසගතවසීභාවතොති අත්ථො. ථෙරො හි පරමාය වසිපත්තියා අස්සමණ්ඩලෙ අස්සං සාරෙන්තො විය යත්ථ තත්ථ නිසින්නොපි යිතොපි තං ඣානං සමාපජ්ජතෙව. තෙනස්ස සමන්තතො නිමිත්තං වඩ්ඪිතං විය උපට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **“සබ්බදිසාසු”**තිආදි.

වුත්තාති ධම්මසඞ්ගහෙ වුත්තා. **මහන්තෙති** විපුලෙ. නින්නථලාදිවසෙන හි එකදෙසෙ අට්ඨත්වා සමන්තතො ගහණවසෙන සකලසරීරෙ නිමිත්තං ගණ්හන්තස්ස තං මහන්තං හොති. **මහන්තෙ** වා සරීරෙ. **අප්පකෙති** සරීරස්ස එකදෙසෙ **නිමිත්තං ගණ්හාතීති** යොජනා. **අප්පකෙ** වා ඛුද්දකෙ දාරකසරීරෙ. **එතන්ති** අසුභනිමිත්තං. **ආදීනවන්ති** ''අසුභරාසි එව වඩ්ඪති, න ච කොචි ආනිසංසො''ති **වුත්තං** ආදීනවං.

සෙසානිපි න වඩ්ඪෙතබ්බානීති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං උපපත්තිතො විවරිතුං **''කස්මා''**තිආදි වුත්තං. පිචුපිණ්ඩාදිවසෙන උපට්ඨහන්තම්පි නිමිත්තං වාතසඞ්ඝාතසන්නිස්සයන්ති කත්වා වුත්තං **''වාතරාසියෙව වඩ්ඪති''**ති. **ඔකාසෙන පරිච්ඡින්නන්ති** නාසිකග්ගමුඛනිමිත්තාදිඔකාසෙන සපරිච්ඡෙදං. වායොකසිණවඩ්ඪනෙ විය න එත්ථ කොචි ගුණො, කෙවලං වාතවඩ්ඪනමෙවාති ආහ **''සාදීනවත්තා''**ති. **තෙසන්ති** බ්‍රහ්මවිහාරානං. **නිමිත්තන්ති** ආරම්මණං. **න ච තෙන අත්ථො අත්ථීති** තෙන සත්තරාසිවඩ්ඪනෙන පථවීකසිණාදිවඩ්ඪනෙ විය කිඤ්චි පයොජනං නත්ථි. **පරිග්ගහවසෙනාති** අපරිග්ගහිතස්ස භාවනාවිසයස්ස පරිග්ගහවසෙන, න නිමිත්තවඩ්ඪනවසෙන. තෙනාහ **''එකාවාසද්විආවාසාදිනා''**තිආදි. **එත්ථාති** බ්‍රහ්මවිහාරභාවනායං. **යදයන්ති** යං පටිභාගනිමිත්තං අයං යොගී. සීමාසම්භෙදෙනෙව හෙත්ථ උපචාරජ්ඣානුප්පත්ති, න නිමිත්තුප්පත්තියා. යදි එවං කථං පරිත්තාදිආරම්මණතා ඣානස්සාති ආහ **''පරිත්තඅප්පමාණාරම්මණතාපෙත්ථ පරිග්ගහවසෙනා''**ති, කතිපයෙ සත්තෙ පරිග්ගහෙත්වා පවත්තා මෙත්තාදයො පරිත්තාරම්මණා, බහුකෙ අප්පමාණාරම්මණාති අත්ථො. **ආකාසං කසිණුග්ඝාටිමත්තා** න වඩ්ඪෙතබ්බන්ති යොජනා. වක්ඛති වා යං තෙන සම්බන්ධිතබ්බං. පරිකප්පජමෙව ආරම්මණං වඩ්ඪෙතුං සක්කා, න ඉතරන්ති ආහ **''න හි සක්කා සභාවධම්මං වඩ්ඪෙතු''**න්ති . ආරුප්පානං පරිත්තඅප්පමාණාරම්මණතා පරිත්තකසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ, විපුලකසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ ච පවත්තියා වෙදිතබ්බා. **සෙසානි** බුද්ධානුස්සතිආදීනි දස කම්මට්ඨානානි. **අනිමිත්තත්තාති** පටිභාගනිමිත්තාභාවා.

පටිභාගනිමිත්තාරම්මණානීති පටිභාගනිමිත්තභූතානි ආරම්මණානි. **සෙසානි** අට්ඨාරස. **සෙසානි ඡාති** චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා, ආකාසානඤ්චායතනං, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනන්ති ඉමානි සෙසානි ඡ. විස්සන්දමානපුබ්බතාය **විපුබ්බකං**. පග්ඝරමානලොහිතතාය **ලොහිතකං**. කිමීනං පචලනෙන **පුළුවකං,** චලිතාරම්මණං වුත්තං. වාතපානවිවරාදීහි අන්තොපවිට්ඨස්ස සූරියාලොකාදිකස්ස චලනාකාරො පඤ්ඤායතීති **ඔභාසමණ්ඩලාරම්මණ**ම්පි චලිතාරම්මණං වුත්තං. **පුබ්බභාගෙති** පටිභාගනිමිත්තප්පවත්තියා පුබ්බභාගෙ. **සන්නිසින්නමෙවාති** සන්තං නිච්චලමෙව.

දෙවෙසූති කාමාවචරදෙවෙසු, තත්ථ අසුභානං පටිකූලස්ස ච ආහාරස්ස අභාවතො. අස්සාසපස්සාසානං බ්‍රහ්මලොකෙ අභාවතො **''ආනාපානස්සති වා''**ති වුත්තං.

දිට්ඨෙනාති දිට්ඨෙන වත්ථුනා කාරණභූතෙන. **ගහෙතබ්බානීති** උග්ගහෙතබ්බානි, උප්පාදෙතබ්බඋග්ගහනිමිත්තානීති අත්ථො. තෙනාහ **''පුබ්බභාගෙ''**තිආදි. **තස්සාති** කායගතාසතියා. උච්ඡුසස්සාදීනං පත්තෙසු පචලමානවණ්ණග්ගහණමුඛෙන වා තස්ස ගහෙතබ්බත්තා වුත්තං **''වායොකසිණං දිට්ඨඵුට්ඨෙනා''**ති. **න ආදිකම්මිකෙන ගහෙතබ්බානීති** ආදිකම්මිකෙන න ගහෙතබ්බානි, භාවනාරම්භවසෙන න පට්ඨපෙතබ්බානි, හෙට්ඨිමෙ තයො බ්‍රහ්මවිහාරෙ, කසිණෙසු රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානඤ්ච අනධිගන්ත්වා සම්පාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා.

ඉමෙසු පන කම්මට්ඨානෙසූති එත්ථ කම්මට්ඨානග්ගහණෙන යථාරහං ආරම්මණානං, ඣානානඤ්ච ගහණං වෙදිතබ්බං. **සුඛවිහාරස්සාති** දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරස්ස.

''එකාදස කම්මට්ඨානානි අනුකූලානී''ති උජුවිපච්චනීකවසෙන චෙතං වුත්තං. එවං සෙසෙසුපි. වක්ඛති හි ''සබ්බඤ්චෙත''න්තිආදි. **අනුකූලානි** රාගවික්ඛම්භනස්ස උපායභාවතො. අට්ඨ අනුකූලානීති යොජනා. එවං සෙසෙසු. **එකන්ති** ඉදං අනුස්සතිඅපෙක්ඛං අනුස්සතීසු එකන්ති, න මොහචරිතවිතක්කචරිතාපෙක්ඛං තෙසං අඤ්ඤස්සාපි අනුකූලස්ස අලබ්භනතො . **''සද්ධාචරිතස්ස පුරිමා ඡ අනුස්සතියො''**ති ඉදං අතිසප්පායවසෙන වුත්තං. ඉමස්සෙව උජුවිපච්චනීකං ඉමස්ස අතිසප්පායන්ති ගහෙතබ්බස්ස විසෙසස්ස අභාවතො **සබ්බචරිතානං අනුකූලානි. පරිත්තන්ති** සරාවමත්තං, **අප්පමාණන්ති** තතො අධිකපමාණං. **පරිත්තං** වා සුප්පසරාවමත්තං, **අප්පමාණං** අධිකපමාණං ඛලමණ්ඩලාදිකසිණභාවෙන පරිග්ගහිතං.

චත්තාරො ධම්මාති චත්තාරො මනසිකරණීයා ධම්මා. **උත්තරීති** සීලසම්පදා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායධම්මස්සවනං, වීරියං; පඤ්ඤාති ඉමෙසු පඤ්චසු ධම්මෙසු පතිට්ඨානතො උපරි. **අසුභාති** අසුභභාවනා එකාදසසු අසුභකම්මට්ඨානෙසු භාවනානුයොගා. **මෙත්තාති** අනොධිසො, ඔධිසො වා පවත්තා මෙත්තාභාවනා. **ආනාපානස්සතීති** සොළසවත්ථුකා ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනා. **විතක්කුපච්ඡෙදායාති** මිච්ඡාවිතක්කානං උපච්ඡින්දනත්ථාය. **අනිච්චසඤ්ඤාති** ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''ති (අ. නි. 3.137; ධ. ප. 277; මහානි. 27) එවං පවත්තා අනිච්චානුපස්සනා. **අස්මිමානසමුග්ඝාතායාති** ''අස්මී''ති උප්පජ්ජනකස්ස නවවිධස්සාපි මානස්ස සමුච්ඡින්දනාය. එත්ථ හි එකස්සෙව චත්තාරො ධම්මා භාවෙතබ්බා වුත්තා, න එකස්ස චතුචරියතාය. තෙන විඤ්ඤායති ''සබ්බානිපි කම්මට්ඨානානි සබ්බාකුසලවික්ඛම්භනානි සබ්බකුසලපරිබ්‍රූහනානී''ති.

එකස්සෙව සත්ත කම්මට්ඨානානි වුත්තානි, න චායස්මා රාහුලො සබ්බචරිතොති අධිප්පායො. **වචනමත්තෙති** ''අසුකකම්මට්ඨානං අසුකචරිතස්ස අනුකූල''න්ති එවං වුත්තවචනමත්තෙ. **අධිප්පායොති** තථාවචනස්ස අධිප්පායො. සො පන ''සබ්බඤ්චෙත''න්තිආදිනා විභාවිතො එව.

48. ''පියො ගරූ''තිආදිනා (අ. නි. 7.37) වුත්තප්පකාරං **කල්‍යාණමිත්තං**. ''අත්තනො පත්තචීවරං සයමෙව ගහෙත්වා''තිආදිනා වුත්තනයෙන **උපසඞ්කමිත්වා. සොමනස්සමෙව උප්පජ්ජති** ''එවං බහුපරිස්සයොයං අත්තභාවො ඨානෙයෙව මයා නියාතිතො''ති. තෙනාහ **''යථා හී''**තිආදි.

අතජ්ජනීයොති න තජ්ජෙතබ්බො න නිග්ගහෙතබ්බො. ස්වායං අතජ්ජනීයභාවො දොවචස්සතාය වා සියා, ආචරියෙ අනිවිට්ඨපෙමතාය වාති තදුභයං දස්සෙතුං **''දුබ්බචො වා''**තිආදි වුත්තං. යො හි ආචරියෙන තජ්ජියමානො කොපඤ්ච දොසඤ්ච අපච්චයඤ්ච පාතුකරොති, යො වා ''කිමස්ස සන්තිකෙ වාසෙනා''ති පක්කමති, අයං දුවිධොපි අතජ්ජනීයො. **ධම්මෙනාති** ඔවාදානුසාසනිධම්මෙන. **ගුළ්හං ගන්ථන්ති** කම්මට්ඨානගන්ථං, සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදිසහිතං ගම්භීරං සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තඤ්ච.

තුම්භකමත්ථායාති වුත්තෙති ''සතපොරිසෙ පපාතෙ පතනෙන තුම්භකං කොචි අත්ථො හොතී''ති කෙනචි වුත්තෙ. **සංසෙන්තොති** ''මනුස්සකක්කෙන තුම්භකං කොචි අත්ථො''ති වුත්තෙ සංසෙන්තො **නිරවසෙසං** අත්තභාවං **ඛෙපෙතුං උස්සහෙය්‍යං**. ''මම අස්සාසපස්සාසනිරුන්ධනෙන තුම්භකං කොචි රොගවූපසමාදිකො අත්ථො අත්ථී''ති කෙනචි වුත්තෙ. තීහිපි හික්ඛූහි ආචරියෙ හත්තිපවෙදනමුඛෙන වීරියාරම්භො එව පවෙදිතො.

49. අඤ්ඤත්ථ පවත්තිත්වාපි චිත්තං ආගම්ම යත්ථ සෙති, සො තස්ස ආසයො ''මිගාසයො'' විය, ආසයො එව **අජ්ඣාසයො.** සො දුවිධො විපන්නො, සම්පන්නොති. තත්ථ විපන්නො සස්සතාදිමිච්ඡාභිනිවෙසනිස්සිතො. සම්පන්නො දුවිධො වට්ටනිස්සිතො, විවට්ටනිස්සිතොති. තෙසු විවට්ටනිස්සිතො අජ්ඣාසයො ''සම්පන්නජ්ඣාසයෙනා''ති ඉධාධිප්පෙතො. ඉදානි නං විභාගෙන දස්සෙතුං **''අලොභාදීනං වසෙනා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඡහාකාරෙහීති** අලුබ්භනාදීහි ඡහි ආකාරෙහි. **සම්පන්නජ්ඣාසයෙනාති** පුබ්බභාගියානං සීලසම්පදාදීනං සාධනවසෙන, ලොකුත්තරානං උපනිස්සයභාවෙන ච සම්පන්නො අජ්ඣාසයො එතස්සාති සම්පන්නජ්ඣාසයො, තෙන. අලොභාදයො හි අනෙකදොසවිධමනතො, අනෙකගුණාවහතො ච සත්තානං බහුකාරා විසෙසතො යොගිනො. තථා හි අලොභාදයො මච්ඡෙරමලාදීනං පටිපක්ඛභාවෙන පවත්තන්ති. වුත්තං හෙතං (ධ. ස. අට්ඨ. 1 මූලරාසිවණ්ණනා) –

''අලොභො මච්ඡෙරමලස්ස පටිපක්ඛො, අදොසො දුස්සීල්‍යමලස්ස, අමොහො කුසලෙසු ධම්මෙසු අභාවනාය. අලොභො චෙත්ථ දානහෙතු, අදොසො සීලහෙතු, අමොහො භාවනාහෙතු. තෙසු ච අලොභෙන අනධිකං ගණ්හාති ලුද්ධස්ස අධිකග්ගහණතො, අදොසෙන අනූනං දුට්ඨස්ස ඌනග්ගහණතො, අමොහෙන අවිපරීතං මූළ්හස්ස විපරීතග්ගහණතො.

''අලොභෙන චෙත්ථ විජ්ජමානං දොසං දොසතො ධාරෙන්තො දොසෙ පවත්තති, ලුද්ධො හි දොසං පටිච්ඡාදෙති. අදොසෙන විජ්ජමානං ගුණං ගුණතො ධාරෙන්තො ගුණෙ පවත්තති, දුට්ඨො හි ගුණං මක්ඛෙති. අමොහෙන යාථාවසභාවං යාථාවසභාවතො ධාරෙන්තො යාථාවසභාවෙ පවත්තති , මූළ්හො හි තච්ඡං 'අතච්ඡ'න්ති, අතච්ඡඤ්ච 'තච්ඡ'න්ති ගණ්හාති. අලොභෙන ච පියවිප්පයොගදුක්ඛං න හොති ලුද්ධස්ස පියසබ්භාවතො, පියවිප්පයොගාසහනතො ච, අදොසෙන අප්පියසම්පයොගදුක්ඛං න හොති දුට්ඨස්ස අප්පියසබ්භාවතො, අප්පියසම්පයොගාසහනතො ච, අමොහෙන ඉච්ඡිතාලාභදුක්ඛං න හොති, අමූළ්හස්ස හි 'තං කුතෙත්ථ ලබ්භා'ති එවමාදිපච්චවෙක්ඛණසබ්භාවතො.

''අලොභෙන චෙත්ථ ජාතිදුක්ඛං න හොති අලොභස්ස තණ්හාපටිපක්ඛතො, තණ්හාමූලකත්තා ච ජාතිදුක්ඛස්ස, අදොසෙන ජරාදුක්ඛං න හොති තික්ඛදොසස්ස ඛිප්පං ජරාසම්භවතො, අමොහෙන මරණදුක්ඛං න හොති, සම්මොහමරණඤ්හි දුක්ඛං, න ච තං අමූළ්හස්ස හොති. අලොභෙන ච ගහට්ඨානං, අමොහෙන පබ්බජිතානං, අදොසෙන පන සබ්බෙසම්පි සුඛසංවාසතා හොති.

''විසෙසතො චෙත්ථ අලොභෙන පෙත්තිවිසයෙ උපපත්ති න හොති, යෙභුය්‍යෙන හි සත්තා තණ්හාය පෙත්තිවිසයං උපපජ්ජන්ති, තණ්හාය ච පටිපක්ඛො අලොභො. අදොසෙන නිරයෙ උපපත්ති න හොති, දොසෙන හි චණ්ඩජාතිතාය දොසසදිසං නිරයං උපපජ්ජන්ති, දොසස්ස ච පටිපක්ඛො අදොසො. අමොහෙන තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්ති න හොති, මොහෙන හි නිච්චසම්මූළ්හං තිරච්ඡානයොනිං උපපජ්ජන්ති, මොහපටිපක්ඛො ච අමොහො. එතෙසු ච අලොභො රාගවසෙන උපගමනස්ස අභාවකරො, අදොසො දොසවසෙන අපගමනස්ස, අමොහො මොහවසෙන අමජ්ඣත්තභාවස්ස.

''තීහිපි චෙතෙහි යථාපටිපාටියා නෙක්ඛම්මසඤ්ඤා අබ්‍යාපාදසඤ්ඤා අවිහිංසාසඤ්ඤාති ඉමා තිස්සො, අසුභසඤ්ඤා අප්පමාණසඤ්ඤා ධාතුසඤ්ඤාති ඉමා ච තිස්සො සඤ්ඤායො හොන්ති. අලොභෙන පන

කාමසුඛල්ලිකානුයොගඅන්තස්ස, අදොසෙන අත්තකිලමථානුයොගඅන්තස්ස පරිවජ්ජනං හොති, අමොහෙන මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා පටිපජ්ජනං. තථා අලොභෙන අභිජ්ඣාකායගන්ථස්ස පභෙදනං හොති, අදොසෙන බ්‍යාපාදකායගන්ථස්ස, අමොහෙන සෙසගන්ථද්වයස්ස. පුරිමානි ච ද්වෙ සතිපට්ඨානානි පුරිමානං ද්වින්නං ආනුභාවෙන, පච්ඡිමානි පච්ඡිමස්සෙව ආනුභාවෙන ඉජ්ඣන්ති.

‘‘අලොභො චෙත්ථ ආරොග්‍යස්ස පච්චයො හොති, අලුද්ධො හි ලොභනීයම්පි අසප්පායං න සෙවති, තෙන අරොගො හොති. අදොසො යොබ්බනස්ස, අදුට්ඨො හි වලිතපලිතාවහෙන දොසග්ගිනා අඩය්හමානො දීඝරත්තං යුවා හොති. අමොහො දීඝායුකතාය, අමූළ්හො හි හිතාහිතං ඤත්වා අහිතං පරිවජ්ජෙන්තො, හිතඤ්ච පටිසෙවමානො දීඝායුකො හොති.

‘‘අලොභො චෙත්ථ භොගසම්පත්තියා පච්චයො චාගෙන භොගපටිලාභතො, අදොසො මිත්තසම්පත්තියා මෙත්තාය මිත්තානං පටිලාභතො, අපරිහානතො ච, අමොහො අත්තසම්පත්තියා, අමූළ්හො හි අත්තනො හිතමෙව කරොන්තො අත්තානං සම්පාදෙති. අලොභො ච දිබ්බවිහාරස්ස පච්චයො හොති, අදොසො බ්‍රහ්මවිහාරස්ස, අමොහො අරියවිහාරස්ස.

‘‘අලොභෙන චෙත්ථ සකපක්ඛෙසු සත්තසඞ්ඛාරෙසු නිබ්බුතො හොති තෙසං විනාසෙන අභිසඞ්ගහෙතුකස්ස දුක්ඛස්ස අභාවා, අදොසෙන පරපක්ඛෙසු, අදුට්ඨස්ස හි වෙරීසුපි වෙරිසඤ්ඤාය අභාවතො, අමොහෙන උදාසීනපක්ඛෙසු අමූළ්හස්ස සබ්බාභිසඞ්ගතාය අභාවතො.

‘‘අලොභෙන ච අනිච්චදස්සනං හොති, ලුද්ධො හි උපභොගාසාය අනිච්චෙපි සඞ්ඛාරෙ අනිච්චතො න පස්සති. අදොසෙන දුක්ඛදස්සනං, අදොසජ්ඣාසයො හි පරිච්චත්තආඝාතවත්ථුපරිග්ගහො සඞ්ඛාරෙයෙව දුක්ඛතො පස්සති. අමොහෙන අනත්තදස්සනං, අමූළ්හො හි යාථාවගහණකුසලො අපරිණායකං ඛන්ධපඤ්චකං අපරිණායකතො බුජ්ඣති. යථා ච එතෙහි අනිච්චදස්සනාදීනි, එවං එතෙපි අනිච්චදස්සනාදීහි හොන්ති. අනිච්චදස්සනෙන හි අලොභො හොති, දුක්ඛදස්සනෙන අදොසො, අනත්තදස්සනෙන අමොහො. කො හි නාම ‘අනිච්චමිද’න්ති සම්මා ඤත්වා තස්සත්ථාය පිහං උප්පාදෙය්‍ය, සඞ්ඛාරෙ වා ‘දුක්ඛ’න්ති ජානන්තො අපරම්පි අච්චන්තතිඛිණං කොධදුක්ඛං උප්පාදෙය්‍ය, අත්තසුඤ්ඤතඤ්ච බුජ්ඣිත්වා පුන සම්මොහං ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති.

තෙන වුත්තං ‘‘පුබ්බභාගියානං සීලසම්පදාදීනං සාධනවසෙන ලොකුත්තරානං, උපනිස්සයභාවෙන ච සම්පන්නො අජ්ඣාසයො එතස්සාති සම්පන්නජ්ඣාසයො’’ති. තෙනාහ **‘‘එවං තිස්සන්නං බොධීනං අඤ්ඤතරං පාපුණාතී’’**ති.

ඉදානි තෙ අජ්ඣාසයෙ පාළියාව විභාවෙතුං **‘‘යථාහා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඡාති** ගණනපරිච්ඡෙදො. **අජ්ඣාසයාති** පරිච්ඡින්නධම්මනිදස්සනං. උභයං පන එකජ්ඣං කත්වා ඡබ්බිධා අජ්ඣාසයාති අත්ථො. **බොධිසත්තාති** බුජ්ඣනකසත්තා, බොධියා වා නියතභාවෙන සත්තා ලග්ගා, අධිමුත්තා තන්නින්නා තප්පොණාති අත්ථො. **බොධිපරිපාකාය සංවත්තන්තීති** යථාභිනීහාරං අත්තනා පත්තබ්බබොධියා පරිපාචනාය භවන්ති. **අලොභජ්ඣාසයාති** අලුබ්භනාකාරෙන පවත්තඅජ්ඣාසයා, ආදිතො ‘‘කථං නු ඛො මයං සබ්බත්ථ, සබ්බදා ච අලුද්ධා එව භෙස්සාමා’’ති, මජ්ඣෙ ච අලුබ්භනවසෙනෙව, පච්ඡා ච තස්සෙව රොචනවසෙන පවත්තඅජ්ඣාසයා. **ලොභෙ දොසදස්සාවිනොති** ලුබ්භනලක්ඛණෙ ලොභෙ සබ්බප්පකාරෙන ආදීනවදස්සාවිනො. ඉදං තස්ස අජ්ඣාසයස්ස එකදෙසතො බ්‍රූහනාකාරදස්සනං. ලොභෙ හි ආදීනවං, අලොභෙ ච ආනිසංසං පස්සන්තස්ස අලොභජ්ඣාසයො පරිවඩ්ඪති, ස්වායං තත්ථ ආදීනවානිසංසදස්සනවිධි විභාවිතොයෙව. සෙසපදෙසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො – **නෙක්ඛම්මන්ති** ඉධ පබ්බජ්ජා. **පවිවෙකො** තදඞ්ගවිවෙකො, වික්ඛම්භනවිවෙකො, කායවිවෙකො, චිත්තවිවෙකො ච. **නිස්සරණං** නිබ්බානං. **සබ්බභවගතීසූති** සබ්බෙසු භවෙසු, සබ්බාසු ච ගතීසු. **තදධිමුත්තතායාති** යදත්ථං භාවනානුයොගො, යදත්ථා ච පබ්බජ්ජා, තදධිමුත්තෙන. තෙනෙවාහ **‘‘සමාධාධිමුත්තෙනා’’**තිආදි.

50. **‘‘කිං චරිතොසී’’**ති පුච්ඡිතො සචෙ ‘‘න ජානාමී’’ති වදෙය්‍ය, **‘‘කෙ වා තෙ ධම්මා බහුලං සමුදාචරන්තී’’**ති පුච්ඡිතබ්බො. **කිං වාති** කිං අසුභං වා අනුස්සතිට්ඨානං වා අඤ්ඤං වා. **කිං තෙ මනසි කරොතො ඵාසු හොතීති** චිත්තස්ස එකග්ගභාවෙන සුඛං හොති. **චිත්තං නමතීති** පකතියාව අභිරතිවසෙන නමති. **එවමාදීහීති** ආදි-සද්දෙන ඉරියාපථාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තෙපි හි න සබ්බස්ස එකංසතො බ්‍යභිචාරිනො එව. තථා හි සමුදාචාරො පුච්ඡිතබ්බො වුත්තො. ‘‘අසුකඤ්ච අසුකඤ්ච මනසිකාරවිධිං කතිපයදිවසං අනුයුඤ්ජාහී’’ති ච වත්තබ්බො.

‘‘පකතියා උග්ගහිතකම්මට්ඨානස්සා’’ති ඉදං යං කම්මට්ඨානං ගහෙතුකාමො, තත්ථ සජ්ඣායවසෙන වා මනසිකාරවසෙන වා කතපරිචයං සන්ධාය වුත්තං. **එකං ද්වෙ නිසජ්ජානීති** එකං වා ද්වෙ වා උණ්හාසනානි. **සජ්ඣායං කාරෙත්වා** අත්තනො සම්මුඛාව අධීයාපෙත්වා **දාතබ්බං,** සො චෙ අඤ්ඤත්ථ ගන්තුකාමොති අධිප්පායො. තෙනාහ **‘‘සන්තිකෙ වසන්තස්සා’’**ති. ආගතාගතක්ඛණෙ **කථෙතබ්බං,** පවත්තිං සුත්වාති අධිප්පායො.

පඨවීකසිණන්ති පඨවීකසිණකම්මට්ඨානං. **කතස්සා**ති කතස්ස කසිණස්ස. **තං තං ආකාර**න්ති ආචරියෙන කම්මට්ඨානෙ වුච්චමානෙ පදපදත්ථාධිප්පායඔපම්මාදිකං අත්තනො ඤාණස්ස පච්චුපට්ඨිතං තං තං ආකාරං, යං යං නිමිත්තන්ති වුත්තං. **උපනිබන්ධිත්වා**ති උපනෙත්වා නිබද්ධං විය කත්වා, හදයෙ ඨපෙත්වා අපමුස්සන්තං කත්වාති අත්ථො. **එවං** සුට්ඨු උපට්ඨිතස්සතිතාය **නිමිත්තං ගහෙත්වා** තත්ථ සම්පජානකාරිතාය **සක්කච්චං සුණන්තෙන. තන්ති** තං යථාවුත්තං සුග්ගහිතං නිස්සාය. **ඉතරස්සා**ති තථා අගණ්හන්තස්ස. **සබ්බාකාරෙනා**ති කස්සචිපි පකාරස්ස තත්ථ අසෙසිතත්තා වුත්තං.

කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති තතියපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

4. පඨවීකසිණනිද්දෙසවණ්ණනා

51. **ඵාසු හොතීති** ආවාසසප්පායාදිලාභෙන මනසිකාරඵාසුතා භාවනානුකූලතා හොති. **පරිසොධෙන්තෙනාති** තෙසං තෙසං ගණ්ඨිට්ඨානානං ඡින්දනවසෙන විසොධෙන්තෙන. **අකිලමන්තොයෙවාති** අකිලන්තකායො එව. සති හි කායකිලමථෙ සියා කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස අන්තරායොති අධිප්පායො. **ගණ්ඨිට්ඨානන්ති** අත්ථතො, අධිප්පායතො ච දුබ්බිනිවෙධතාය ගණ්ඨිභූතං ඨානං. **ඡින්දිත්වාති** යාථාවතො අත්ථස්ස, අධිප්පායස්ස ච විභාවනෙන ඡින්දිත්වා, විභූතං සුපාකටං කත්වාති අධිප්පායො. **සුවිසුද්ධන්ති** සුට්ඨු විසුද්ධං, නිගුම්බං නිජ්ජටන්ති අත්ථො.

අනනුරූපවිහාරවණ්ණනා

52. **අඤ්ඤතරෙනාති** අඤ්ඤතරෙනාපි, පගෙව අනෙකෙහීති අධිප්පායො. මහන්තභාවො **මහත්තං**. තථා සෙසෙසු. සොණ්ඩවා **සොණ්ඩී**. තථා **පණ්ණ**න්තිආදීසු. බොධිඅඞ්ගණාදීසු කාතබ්බං ඉධ **"වත්ත"**න්ති අධිප්පෙතන්ති ආහ **"පානීයඝටං වා රිත්ත"**න්ති. **නිට්ඨිතායාති** පවිට්ඨපවිට්ඨානං දානෙන පරික්ඛීණාය. ජිණ්ණවිහාරෙපි යත්‍ර භික්ඛූ එවං වදන්ති ''ආයස්මා, යථාසුඛං සමණධම්මං කරොතු, මයං පටිජග්ගිස්සාමා''ති. **එවරූපෙ විහාතබ්බන්ති** අයම්පි නයො ලබ්භති, වුත්තනයත්තා පන න වුත්තො.

මහාපථවිහාරෙති මහාපථසමීපෙ විහාරෙ. **භාජනදාරුදොණිකාදීනීති** රජනභාජනානි, රජනත්ථාය දාරු, දාරුමයදොණිකා, රජනපචනට්ඨානං, ධොවනඵලකන්ති එවමාදීනි. **සාකහාරිකාති** සාකහාරිනියො ඉත්ථියො. **විසභාගසද්දො** කාමගුණූපසංහිතො ගීතසද්දොති වදන්ති, කෙවලොපි ඉත්ථිසද්දො විසභාගසද්දො එව. **තත්‍රාති** පුප්ඵවන්තෙ විහාරෙ. **තාදිසොයෙවාති** ''තත්ථස්ස කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා''තිආදිනා යාදිසො පණ්ණවන්තෙ විහාරෙ උපද්දවො වුත්තො, තාදිසොයෙව. ''පුප්ඵහාරිකායො පුප්ඵං ඔචිනන්තියො''ති පන වත්තබ්බං. අයමිධ විසෙසො.

පත්ථනීයෙති තත්ථ වසන්තෙසු සම්භාවනාවසෙන උපසඞ්කමනාදිනා පත්ථෙතබ්බෙ. තෙනාහ **"ලෙණසම්මතෙ"**ති. **දක්ඛිණාගිරීති** මගධවිසයෙ දක්ඛිණාගිරීති වදන්ති.

විසභාගාරම්මණානි ඉට්ඨානි, අනිට්ඨානි ච. අනිට්ඨානං හි දස්සනත්ථං **"සටෙහි නිසංසන්තියො"**තිආදි වුත්තං. දබ්බූපකරණයොග්ගා රුක්ඛා **දබ්බූපකරණරුක්ඛා**.

යො පන විහාරො. **ඛලන්ති** ධඤ්ඤකරණට්ඨානං. **ගාවො රුන්ධන්ති** ''සස්සං බාධිංසූ''ති. **උදකවාරන්ති** කෙදාරෙසු සස්සානං දාතබ්බඋදකවාරං. **අයම්පීති** මහාසඞ්ඝභොගොපි විහාරො. **වාරියමානා** කම්මට්ඨානිකෙන භික්ඛුනා.

සමුද්දසාමුද්දිකනදීනිස්සිතං **උදකපට්ටනං**. මහානගරානං ආයද්වාරභූතං අටවිමුඛාදිනිස්සිතං **ථලපට්ටනං. අප්පසන්නා හොන්ති**. තෙනස්ස තත්ථ ඵාසුවිහාරො න හොතීති අධිප්පායො. **මඤ්ඤමානා** රාජමනුස්සා.

සමොසරණෙනාති ඉතො චිතො සඤ්චරණෙන. **පපාතෙති** පපාතසීසෙ **ඨත්වා ගායි** ''ගීතසද්දෙන ඉධාගතං පපාතෙ පාතෙත්වා බාධිස්සාමී''ති. **වෙගෙන ගහෙත්වාති** වෙගෙනාගන්ත්වා ''කුහිං යාසී''ති බන්ධෙ ගහෙත්වා.

යත්ථාති යස්මිං විහාරෙ, විහාරසාමන්තා වා න සක්කා හොති **කල්‍යාණමිත්තං ලද්ධුං,** තත්ථ විහාරෙ සො අලාභො මහාදොසොති යොජනා.

පන්ථනින්ති පන්ථෙ නීතො පවත්තිතොති පන්ථනී, මග්ගනිස්සිතො විහාරො. තං පන්ථනිං. **සොණ්ඩින්ති** සොණ්ඩිසහිතො විහාරො සොණ්ඩී, තං සොණ්ඩිං. තථා **පණ්ණ**න්තිආදීසු. නගරනිස්සිතං **නගරන්ති** වුත්තං උත්තරපදලොපෙන යථා ''භීමසෙනො භීමො''ති. **දාරුනාති** දාරුනිස්සිතෙන සහ. **විසභාගෙනාති** යො විසභාගෙහි වුසියති, විසභාගානං වා නිවාසො, සො විහාරො විසභාගො. තෙන විසභාගෙන සද්ධිං. පච්චන්තනිස්සිතඤ්ච සීමානිස්සිතඤ්ච අසප්පායඤ්ච **පච්චන්තසීමාසප්පායං. යත්ථ මිත්තො න ලබ්භති,** තම්පීති සබ්බත්ථ ඨාන-සද්දාපෙක්ඛාය නපුංසකනිද්දෙසො. **ඉති විඤ්ඤායාති** ''භාවනාය අනනුරූපානී''ති එවං විජානිත්වා.

අනුරූපවිහාරවණ්ණනා

53. **අයං අනුරූපො නාමාති** අයං විහාරො භාවනාය අනුරූපො නාම. **නාතිදූරන්ති** ගොචරට්ඨානතො අඩ්ඪගාවුතතො ඔරභාගතාය න අතිදූරං. **නාච්චාසන්නන්ති** පච්ඡිමෙන පමාණෙන ගොචරට්ඨානතො පඤ්චධනුසතිකතාය න අතිආසන්නං. තාය ච පන නාතිදූරනාච්චාසන්නතාය, ගොචරට්ඨානං පරිස්සයාදිරහිතමග්ගතාය ච ගමනස්ස ච ආගමනස්ස ච යුත්තරූපත්තා **ගමනාගමනසම්පන්නං**. දිවසභාගෙ මහාජනසංකිණ්ණතාභාවෙන **දිවා**

අප්පාකිණ්ණං. අභාවත්ථො හි අයං **අප්ප**-සද්දො ‘‘අප්පිච්ඡො’’තිආදීසු (ම. නි. 1.336) විය. රත්තියං ජනාලාපසද්දාභාවෙන **රත්තිං අප්පසද්දං**. සබ්බදාපි ජනසන්නිපාතනිග්ඝොසාභාවෙන **අප්පනිග්ඝොසං. අප්පකසිරෙනාති** අකසිරෙන සුඛෙනෙව. සීලාදිගුණානං ථිරභාවප්පත්තියා **ථෙරා**. සුත්තගෙය්‍යාදි බහු සුතං එතෙසන්ති **බහුස්සුතා**. වාචුග්ගතකරණෙන, සම්මදෙව ගරූනං සන්තිකෙ ආගමිතභාවෙන ච ආගතො පරියත්තිධම්මසඞ්ඛාතො ආගමො එතෙසන්ති **ආගතාගමා**. සුත්තාභිධම්මසඞ්ඛාතස්ස ධම්මස්ස ධාරණෙන **ධම්මධරා**. විනයස්ස ධාරණෙන **විනයධරා**. තෙසංයෙව ධම්මවිනයානං මාතිකාය ධාරණෙන **මාතිකාධරා**. තත්ථ තත්ථ ධම්මපරිපුච්ඡාය **පරිපුච්ඡති**. අත්ථපරිපුච්ඡාය **පරිපඤ්හති** වීමංසති විචාරෙති. **ඉදං, භන්තෙ, කථං ඉමස්ස කො අත්ථොති** පරිපුච්ඡනපරිපඤ්හාකාරදස්සනං. **අවිවටඤ්චෙව** පාළියා අත්ථං පදෙසන්තරපාළිදස්සනෙන ආගමතො **විවරන්ති. අනුත්තානීකතඤ්ච** යුත්තිවිභාවනෙන **උත්තානීකරොන්ති. කඞ්ඛාට්ඨානියෙසු ධම්මෙසු** සංසයුප්පත්තියා හෙතුතාය ගණ්ඨිට්ඨානභූතෙසු පාළිපදෙසෙසු යාථාවතො විනිච්ඡයදානෙන **කඞ්ඛං පටිවිනොදෙන්ති**. එත්ථ ච ‘‘නාතිදූරං, නාච්චාසන්නං, ගමනාගමනසම්පන්න’’න්ති එකං අඞ්ගං, ‘‘දිවා අප්පාකිණ්ණං, රත්තිං අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොස’’න්ති එකං, ‘‘අප්පඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්ස’’න්ති එකං, ‘‘තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස…පෙ.… පරික්ඛාරා’’ති එකං, ‘‘තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ ථෙරා…පෙ.… කඞ්ඛං පටිවිනොදෙන්තී’’ති එකං. එවං පඤ්ච අඞ්ගානි වෙදිතබ්බානි.

ඛුද්දකපලිබොධවණ්ණනා

54. ඛුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදෙ පයොජනං පරතො ආගමිස්සති. අග්ගළඅනුවාතපරිභණ්ඩදානාදිනා **දළ්හීකම්මං වා**. තන්තච්ඡෙදාදීසු **තුන්නකම්මං වා** කාතබ්බං.

භාවනාවිධානවණ්ණනා

55. **සබ්බකම්මට්ඨානවසෙනාති** අනුක්කමෙන නිද්දිසියමානස්ස චත්තාලීසවිධස්ස සබ්බස්ස කම්මට්ඨානස්ස වසෙන. **පිණ්ඩපාතපටික්කන්තෙනාති** පිණ්ඩපාතපරිභොගතො පටිනිවත්තෙන, පිණ්ඩපාතභුත්තාවිනා ඔනීතපත්තපාණිනාති අත්ථො. **භත්තසම්මදං පටිවිනොදෙත්වාති** භොජනනිමිත්තං පරිස්සමං විනොදෙත්වා. ආහාරෙ හි ආසයං පවිට්ඨමත්තෙ තස්ස ආගන්තුකතාය යෙභුය්‍යෙන සියා සරීරස්ස කොචි පරිස්සමො, තං වූපසමෙත්වා. තස්මිං හි අවූපසන්තෙ සරීරඛෙදෙන චිත්තං එකග්ගතං න ලභෙය්‍යාති. **පවිවිත්තෙති** ජනවිවිත්තෙ. **සුඛනිසින්නෙනාති** පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය නිසජ්ජාය සුඛනිසින්නෙන. **වුත්තඤ්හෙතන්ති** යං ‘‘කතාය වා’’තිආදිනා පථවියා නිමිත්තග්ගහණං ඉධ වුච්චති, වුත්තං හෙතං පොරාණට්ඨකථායං.

ඉදානි තං අට්ඨකථාපාළිං දස්සෙන්තො **‘‘පථවීකසිණං උග්ගණ්හන්තො’’**තිආදිමාහ. තත්ථායං සඞ්ඛෙපත්ථො – **පථවීකසිණං උග්ගණ්හන්තොති** උග්ගහනිමිත්තභාවෙන පථවීකසිණං ගණ්හන්තො ආදියන්තො, උග්ගහනිමිත්තභූතං පථවීකසිණං උප්පාදෙන්තොති අත්ථො. උප්පාදනඤ්චෙත්ථ තථානිමිත්තස්ස උපට්ඨාපනං දට්ඨබ්බං. **පථවියන්ති** වක්ඛමානවිසෙසෙ පථවීමණ්ඩලෙ. **නිමිත්තං ගණ්හාතීති** තත්ථ චක්ඛුනා ආදාසතලෙ මුඛනිමිත්තං විය භාවනාඤාණෙන වක්ඛමානවිසෙසං පථවීනිමිත්තං ගණ්හාති. ‘‘පථවිය’’න්ති වත්වාපි මණ්ඩලාපෙක්ඛාය නපුංසකනිද්දෙසො. **කතෙති** වක්ඛමානවිධිනා අභිසඞ්ඛතෙති අත්ථො. **වා**-සද්දො අනියමත්ථො. **අකතෙති** පාකතිකෙ ඛලමණ්ඩලාදිකෙ පථවීමණ්ඩලෙ. **සාන්තකෙති** සඅන්තකෙ එව, සපරිච්ඡෙදෙ එවාති අත්ථො. සාවධාරණඤ්හෙතං වචනං. තථා හි තෙන නිවත්තිතං දස්සෙතුං **‘‘නො අනන්තකෙ’’**ති වුත්තං. **සකොටියෙ**තිආදීනිපි තස්සෙව වෙවචනානි. **සුප්පමත්තෙ වා**තිආදීසු සුප්පසරාවානි සමප්පමාණානි ඉච්ඡිතානි. කෙචි පන වදන්ති ‘‘සරාවමත්තං විදත්ථිචතුරඞ්ගුලං හොති, සුප්පමත්තං තතො අධිකප්පමාණන්ති. කිත්තිමං කසිණමණ්ඩලං හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන සරාවමත්තං, උපරිමපරිච්ඡෙදෙන සුප්පමත්තං, න තතො අධො, උද්ධං වාති පරිත්තප්පමාණභෙදසඞ්ගණ්හනත්ථං **‘සුප්පමත්තෙ වා සරාවමත්තෙ වා’**ති වුත්ත’’න්ති. යථාඋපට්ඨිතෙ ආරම්මණෙ එකඞ්ගුලමත්තම්පි වඩ්ඪිතං අප්පමාණමෙවාති වුත්තොවායමත්ථො. කෙචි පන ‘‘ඡත්තමත්තම්පි කසිණමණ්ඩලං කාතබ්බ’’න්ති වදන්ති.

සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොතීති සො යොගාවචරො තං පථවීමණ්ඩලං සුග්ගහිතං නිමිත්තං කරොති. යදා චක්ඛුං උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙත්වා තත්ථ නිමිත්තං ගහෙත්වා නිම්මීලෙත්වා ආවජ්ජෙන්තස්ස උම්මීලෙත්වා ඔලොකිතක්ඛණෙ විය උපට්ඨාති, තදා සුග්ගහිතං කරොති නාම. අථෙත්ථ සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා අබහිගතෙන මානසෙන පුනප්පුනං සල්ලක්ඛෙන්තො **සූපධාරිතං උපධාරෙති** නාම. එවං උපධාරිතං පන නං පුනප්පුනං ආවජ්ජෙන්තො මනසි කරොන්තො තමෙවාරබ්භ ආසෙවනං භාවනං බහුලං පවත්තෙන්තො **සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙති** නාම. **තස්මිං ආරම්මණෙති** එවං සුග්ගහිතකරණාදිනා සම්මදෙව උපට්ඨිතෙ තස්මිං පථවීකසිණසඤ්ඤිතෙ ආරම්මණෙ. **චිත්තං උපනිබන්ධතීති** අත්තනො චිත්තං උපචාරජ්ඣානං උපනෙත්වා නිබන්ධති අඤ්ඤාරම්මණතො විනිවත්තං කරොති. **අද්ධා ඉමායා**තිආදි ආනිසංසදස්සාවිතාදස්සනං.

ඉදානි යථාදස්සිතස්ස අට්ඨකථාපායස්ස අත්ථප්පකාසනෙන සද්ධිං භාවනාවිධිං විභාවෙතුකාමො අකතෙ තාව නිමිත්තග්ගහණං දස්සෙන්තො **‘‘තත්ථ යෙන අතීතභවෙපි’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **තත්ථාති** තස්මිං අට්ඨකථාපායෙ.

චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානීති චතුක්කපඤ්චකනයවසෙන වදති. **පුඤ්ඤවතොති** භාවනාමයපුඤ්ඤවතො. **උපනිස්සයසම්පන්නස්සාති** තාදිසෙනෙව උපනිස්සයෙන සමන්නාගතස්ස. **බලමණ්ඩලෙති** මණ්ඩලාකාරෙ ධඤ්ඤකරණට්ඨානෙ. **තංඨානප්පමාණමෙවාති** ඔලොකිතට්ඨානප්පමාණමෙව.

අවිරාධෙත්වාති අවිරජ්ඣිත්වා වුත්තවිධිනා එව. **නීලපීතලොහිතඔදාතසම්භෙදවසෙනාති** නීලාදිවණ්ණාහි මත්තිකාහි පච්චෙකං, එකජ්ඣඤ්ච සංසග්ගවසෙන. **ගඞ්ගාවහෙති** ගඞ්ගාසොතෙ. සීහළදීපෙ කිර රාවණගඞ්ගා නාම නදී, තස්සා සොතෙන ඡින්නතටට්ඨානෙ මත්තිකා අරුණවණ්ණා. තං සන්ධාය වුත්තං **''ගඞ්ගාවහෙ මත්තිකාසදිසාය අරුණවණ්ණායා''**ති. **අරුණවණ්ණාය** අරුණනිභාය, අරුණප්පභාවණ්ණායාති අත්ථො.

එවං කසිණදොසෙ දස්සෙත්වා ඉදානි කසිණකරණාදිකෙ සෙසාකාරෙ දස්සෙතුං **''තඤ්ච ඛො''**තිආදි වුත්තං. **සංහාරිමන්ති** සංහරිතබ්බං ගහෙත්වා චරණයොග්ගං. **තත්‍රට්ඨකන්ති** යත්‍ර කතං, තත්ථෙව තිට්ඨනකං. **වුත්තප්පමාණන්ති** ''සුප්පමත්තෙ වා සරාවමත්තෙ වා''ති වුත්තප්පමාණං. **වට්ටන්ති** මණ්ඩලසණ්ඨානං. **පරිකම්මකාලෙති** නිමිත්තුග්ගහණාය භාවනාකාලෙ. **එතදෙවාති** යං විදත්ථිචතුරඞ්ගුලවිත්ථාරං, එතදෙව පමාණං සන්ධාය **''සුප්පමත්තං වා සරාවමත්තං වා''**ති වුත්තං. සුප්පං හි නාතිමහන්තං, සරාවඤ්ච මහන්තං චාටිපිධානප්පහොනකන්ති සමප්පමාණං හොති.

56. **තස්මාති** පරිච්ඡෙදත්ථාය වුත්තත්තා. **එවං වුත්තපමාණං පරිච්ඡෙදන්ති** යථාවුත්තප්පමාණං විදත්ථිචතුරඞ්ගුලවිත්ථාරං පරිච්ඡෙදං කත්වා, එවං වුත්තපමාණං වා කසිණමණ්ඩලං විසභාගවණ්ණෙන පරිච්ඡෙදං කත්වා. **රුක්ඛපාණිකාති** කුවන්දනාදිරුක්ඛපාණිකා අරුණවණ්ණස්ස **විසභාගවණ්ණං සමුට්ඨපෙති.** තස්මා තං අග්ගහෙත්වාති වුත්තං. පකතිරුක්ඛපාණිකා පන පාසාණපාණිකාගතිකාව. නින්නුන්නතට්ඨානාභාවෙන **භෙරීතලසදිසං** කත්වා. **තතො දූරතරෙති**ආදි යථාවුත්තතො පදෙසතො, පීඨතො ච අඤ්ඤස්මිං ආදීනවදස්සනං. **කසිණදොසාති** හත්ථපාණිපදාදයො ඉධ කසිණදොසා.

වුත්තනයෙනෙවාති ''අඩ්ඪතෙය්‍යහත්ථන්තරෙ පදෙසෙ, විදත්ථිචතුරඞ්ගුලපාදකෙ පීඨෙ''ති ච වුත්තවිධිනාව. **කාමෙසු ආදීනවන්ති** ''කාමා නාමෙතෙ අට්ඨිකඞ්කලූපමා නිරස්සාදට්ඨෙන, තිණුක්කූපමා අනුදහනට්ඨෙන, අඞ්ගාරකාසූපමා මහාභිතාපට්ඨෙන, සුපිනකූපමා ඉත්තරපච්චුපට්ඨානට්ඨෙන, යාචිතකූපමා තාවකාලිකට්ඨෙන, රුක්ඛඵලූපමා සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගපලිභඤ්ජනට්ඨෙන, අසිසූනූපමා අධිකුට්ටනට්ඨෙන, සත්තිසූලූපමා විනිවිජ්ඣනට්ඨෙන, සප්පසිරූපමා සප්පටිභයට්ඨෙනා''තිආදිනා (පාචි. අට්ඨ. 417; ම. නි. අට්ඨ. 1.234) ''අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා''තිආදිනා (පාචි. 417; ම. නි. 1.234; 2.42) ''කාමසුඛඤ්ච නාමෙතං බහුපරිස්සයං, සාසඞ්කං, සභයං, සංකිලිට්ඨං, මීළ්හපරිභොගසදිසං, හීනං, ගම්මං, පොථුජ්ජනිකං, අනරියං, අනත්ථසංහිත''න්තිආදිනා ච අනෙකාකාරවොකාරං වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු ආදීනවං දොසං පච්චවෙක්ඛිත්වා. **කාමනිස්සරණෙති** කාමානං නිස්සරණභූතෙ, තෙහි වා නිස්සටෙ. අග්ගමග්ගස්ස පාදකභාවෙන **සබ්බදුක්ඛසමතික්කමස්ස උපායභූතෙ. නෙක්ඛම්මෙති** ඣානෙ. **ජාතාභිලාසෙන** සඤ්ජාතච්ඡන්දෙන. ''සම්මාසම්බුද්ධො වත භගවා අවිපරීතධම්මදෙසනත්තා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො එකන්තනිය්‍යානිකත්තා, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජනතො''ති එවං **බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණානුස්සරණෙන** රතනත්තයවිසයං **පීතිපාමොජ්ජං ජනයිත්වා.** නෙක්ඛම්මං පටිපජ්ජති එතායාති **නෙක්ඛම්මපටිපදා,** සඋපචාරස්ස ඣානස්ස, විපස්සනාය, මග්ගස්ස, නිබ්බානස්ස ච අධිගමකාරණන්ති අත්ථො. පුබ්බෙ පන පඨමජ්ඣානමෙව නෙක්ඛම්මන්ති වුත්තත්තා වුත්තාවසෙසා සබ්බෙපි නෙක්ඛම්මධම්මා. යථාහ –

> ''පබ්බජ්ජා පඨමං ඣානං, නිබ්බානං ච විපස්සනා;
> සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා, 'නෙක්ඛම්ම'න්ති පවුච්චරෙ''ති. (ඉතිවු. අට්ඨ. 109);

පවිවෙකසුඛරසස්සාති චිත්තවිවෙකාදිවිවෙකජස්ස සුඛරසස්ස. එවමෙතෙහි පඤ්චහි පදෙහි ''ආනිසංසදස්සාවී''තිආදීනං පදානං අත්ථො දස්සිතොති දට්ඨබ්බං. **සමෙන ආකාරෙනාති** අතිඋම්මීලනඅතිමන්දාලොචනානි වජ්ජෙත්වා නාතිඋම්මීලනනාතිමන්දාලොචනසඞ්ඛාතෙන සමෙන ආලොචනාකාරෙන. **නිමිත්තං ගණ්හන්තෙනාති** පථවීකසිණෙ චක්ඛුනා ගහිතනිමිත්තං මනසා ගණ්හන්තෙන. **භාවෙතබ්බන්ති** තථාපවත්තං නිමිත්තග්ගහණං වඩ්ඪෙතබ්බං ආසෙවිතබ්බං බහුලීකාතබ්බං.

චක්ඛු කිලමති අතිසුඛුමං, අතිභාසුරඤ්ච රූපගතං උපනිජ්ඣායතො විය. **අතිවිභූතං හොති** අත්තනො සභාවාවිභාවතො. තථා ච වණ්ණතො වා ලක්ඛණතො වා උපතිට්ඨෙය්‍ය. තෙන වුත්තං **''තෙනස්ස නිමිත්තං නුප්පජ්ජතී''**ති. **අවිභූතං හොති** ගජනිම්මීලනෙන පෙක්ඛන්තස්ස රූපගතං විය. **චිත්තඤ්ච ලීනං හොති** දස්සනෙ මන්දබ්‍යාපාරතාය කොසජ්ජපාතතො. තෙනාහ **''එවම්පි නිමිත්තං නුප්පජ්ජතී''**ති. **ආදාසතලෙ මුඛනිමිත්තදස්සිනා වියාති** යථා ආදාසතලෙ මුඛනිමිත්තදස්සී පුරිසො න තත්ථ අතිගාළ්හං උම්මීලති, නාපි අතිමන්දං, න ආදාසතලස්ස වණ්ණං පච්චවෙක්ඛති, නාපි ලක්ඛණං මනසි කරොති. අථ ඛො සමෙන ආකාරෙන ඔලොකෙන්තො අත්තනො මුඛනිමිත්තමෙව පස්සති, එවමෙව අයම්පි පථවීකසිණං සමෙන ආකාරෙන ඔලොකෙන්තො නිමිත්තග්ගහණප්පසුතොයෙව හොති, තෙන වුත්තං **''සමෙන ආකාරෙනා''**තිආදි. **න වණ්ණො පච්චවෙක්ඛිතබ්බොති**

යො තත්ථ පථවීකසිණෙ අරුණවණ්ණො, සො න චින්තෙතබ්බො. චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පන ගහණං න සක්කා නිවාරෙතුං. තෙනෙවෙත්ථ ‘‘න ඔලොකෙතබ්බො’’ති අවත්වා පච්චවෙක්ඛණග්ගහණං කතං. **න ලක්ඛණං මනසි කාතබ්බ**න්ති යං තත්ථ පථවීධාතුයා ථද්ධලක්ඛණං, තං න මනසි කාතබ්බං.

දිස්වා ගහෙතබ්බත්තා ‘‘වණ්ණං අමුඤ්චිත්වා’’ති වත්වාපි වණ්ණවසෙනෙත්ථ ආභොගො න කාතබ්බො, සො පන වණ්ණො නිස්සයගතිකො කාතබ්බොති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘නිස්සයසවණ්ණං කත්වා’’**ති. නිස්සයෙන සමානාකාරසන්නිස්සිතො සො වණ්ණො තාය පථවියා සමානගතිකං කත්වා, වණ්ණෙන සහෙව ‘‘පථවී’’ති මනසි කාතබ්බන්ති අත්ථො. **උස්සදවසෙන පණ්ණත්තිධම්මෙ**ති පථවීධාතුයා උස්සන්නභාවෙන සත්තිතො අධිකභාවෙන සසම්භාරපථවියං ‘‘පථවී’’ති යො ලොකවොහාරො, තස්මිං පණ්ණත්තිධම්මෙ **චිත්තං පට්ඨපෙත්වා** ‘‘පථවී, පථවී’’ති **මනසි කාතබ්බං**. යදි ලොකවොහාරෙන පණ්ණත්තිමත්තෙ චිත්තං ඨපෙතබ්බං, නාමන්තරවසෙනපි පථවී මනසි කාතබ්බා භවෙය්‍යාති, හොතු, කො දොසොති දස්සෙන්තො **‘‘මහී මෙදිනී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **යමිච්ඡතී**ති යං නාමං වත්තුං ඉච්ඡති, **තං වත්තබ්බං**. තඤ්ච ඛො **යදස්ස සඤ්ඤානුකූලං හොති** යං නාමං අස්ස යොගිනො පුබ්බෙ තත්ථ ගහිතසඤ්ඤාවසෙන අනුකූලං පචුරතාය, පගුණතාය වා ආගච්ඡති, **තං වත්තබ්බං. වත්තබ්බ**න්ති ච පඨමසමන්නාහාරෙ කස්සචි වචීභෙදොපි හොතීති කත්වා වුත්තං, ආචරියෙන වා වත්තබ්බතං සන්ධාය. කිං වා බහුනා, පාකටභාවොයෙවෙත්ථ පමාණන්ති දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං. **කාලෙන උම්මීලෙත්වා කාලෙන නිම්මීලෙත්වාති** කිඤ්චි කාලං චක්ඛුං උම්මීලෙත්වා නිමිත්තග්ගහණවසෙන පථවීමණ්ඩලං ඔලොකෙත්වා පුන කිඤ්චි කාලං චක්ඛුං නිම්මීලෙත්වා ආවජ්ජිතබ්බං. යෙනාකාරෙන ඔලොකෙත්වා ගහිතං, තෙනාකාරෙන පුන තං සමන්නාහරිතබ්බං.

57. ආපාථමාගච්ඡතීති මනොද්වාරිකජවනානං ගොචරභාවං උපගච්ඡති. **තස්ස** උග්ගහනිමිත්තස්ස. **න තස්මිං ඨානෙ නිසීදිතබ්බං**. කස්මා? යදි උග්ගහනිමිත්තෙ ජාතෙපි පථවීමණ්ඩලං ඔලොකෙත්වා භාවෙති, පටිභාගනිමිත්තුප්පත්ති න සියා. සමීපට්ඨෙන ච න ඔලොකෙතුං න සක්කා. තෙන වුත්තං **‘‘අත්තනො වසනට්ඨානං පවිසිත්වා’’**තිආදි. නිස්සද්දභාවාය **එකපටලිකූපාහනා**ගහණං, පරිස්සයවිනොදනත්ථං **කත්තරදණ්ඩ**ග්ගහණං. සචෙ නස්සති, අථානෙන භාවෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො. වක්ඛමානෙසු අසප්පායෙසු **කෙනචිදෙව** අසප්පායෙන කාරණභූතෙන. **නිමිත්තං ආදායාති** යථාජාතං උග්ගහනිමිත්තං ගහෙත්වා. **සමන්නාහරිතබ්බ**න්ති ආවජ්ජිතබ්බං නිමිත්තන්ති අධිප්පායො, සම්මා වා අනු අනු ආහරිතබ්බං කම්මට්ඨානන්ති අත්ථො. **තක්කාහතං විතක්කාහතන්ති** තක්කනතො, සවිසෙසං තක්කනතො ච ‘‘තක්කො, විතක්කො’’ති ච එවං ලද්ධනාමෙන භාවනාචිත්තසම්පයුත්තෙන සම්මාසඞ්කප්පෙන ආහනනපරියාහනනකිච්චෙන අපරාපරං වත්තමානෙන කම්මට්ඨානං ආහතං, පරියාහතඤ්ච කාතබ්බං, බලප්පත්තවිතක්කො මනසිකාරො බහුලං පවත්තෙතබ්බොති අත්ථො. **එවං කරොන්තස්සාති** එවං කම්මට්ඨානං තක්කාහතං විතක්කාහතං කරොන්තස්ස. යථා භාවනා පුබ්බෙනාපරං විසෙසං ආවහති, එවං අනුයුඤ්ජන්තස්ස. **අනුක්කමෙනාති** භාවනානුක්කමෙන. යදා සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි සුවිසදානි තික්ඛානි පවත්තන්ති, තදා අස්සද්ධියාදීනං දූරීභාවෙන සාතිසයථාමප්පත්තෙහි සත්තහි බලෙහි ලද්ධුපත්ථම්භානි විතක්කාදීනි කාමාවචරානෙව ඣානඞ්ගානි බහූනි හුත්වා පාතුභවන්ති. තතො එව තෙසං උජුවිපච්චනීකභූතා කාමච්ඡන්දාදයො සද්ධිං තදෙකට්ඨෙහි පාපධම්මෙහි විදූරී භවන්ති, පටිභාගනිමිත්තුප්පත්තියා සද්ධිං තං ආරබ්භ උපචාරජ්ඣානං උප්පජ්ජති. තෙන වුත්තං **‘‘නීවරණානි වික්ඛම්භන්තී’’**තිආදි. තත්ථ **සන්නිසීදන්තී**ති සම්මදෙව සීදන්ති, උපසමන්තීති අත්ථො.

ඉමස්සාති පටිභාගනිමිත්තස්ස. අඞ්ගුලිපදපාණිපදාදිකො **කසිණදොසො**. ආදාසමණ්ඩලූපමාදීහි උග්ගහනිමිත්තතො පටිභාගනිමිත්තස්ස සුපරිසුද්ධතං, සණ්හසුඛුමතඤ්ච දස්සෙති. **තඤ්ච ඛො** පටිභාගනිමිත්තං **නෙව වණ්ණවන්තං න සණ්ඨානවන්තං** අපරමත්ථසභාවත්තා. **ඊදිස**න්ති වණ්ණසණ්ඨානවන්තං. **තිලක්ඛණබ්භාහත**න්ති උප්පාදාදිලක්ඛණත්තයානුපවිට්ඨං, අනිච්චතාදිලක්ඛණත්තයඞ්කිතං වා. යදි **න පනෙතං තාදිසං** වණ්ණාදිවන්තං, කථං ඣානස්ස ආරම්මණභාවොති ආහ **‘‘කෙවලඤ්හී’’**තිආදි. **සඤ්ඤජ**න්ති භාවනාසඤ්ඤාජනිතං, භාවනාසඤ්ඤාය සඤ්ජාතමත්තං. න හි අසභාවස්ස කුතොචි සමුට්ඨානං අත්ථි. තෙනාහ **‘‘උපට්ඨානාකාරමත්ත’’**න්ති.

58. වික්ඛම්භිතානෙව සන්නිසින්නාව, න පන තදත්ථං උස්සාහො කාතබ්බොති අධිප්පායො. ‘‘උපචාරසමාධිනා’’ති වුත්තෙ ඉතරොපි සමාධි අත්ථීති අත්ථතො ආපන්නන්ති තම්පි දස්සෙතුං **‘‘දුවිධො හි සමාධී’’**තිආදි ආරද්ධං. **ද්වීහාකාරෙහී**ති ඣානධම්මානං පටිපක්ඛදූරීභාවො, ථිරභාවප්පත්ති චාති ඉමෙහි ද්වීහි කාරණෙහි. ඉදානි තානි කාරණානි අවත්ථාමුඛෙන දස්සෙතුං **‘‘උපචාරභූමියං වා’’**තිආදි වුත්තං. **උපචාරභූමිය**න්ති උපචාරාවත්ථායං. යදිපි තදා ඣානඞ්ගානි පටුතරානි මහග්ගතභාවප්පත්තානි න උප්පජ්ජන්ති, තෙසං පන පටිපක්ඛධම්මානං වික්ඛම්භනෙන චිත්තං සමාධියති. තෙනාහ **‘‘නීවරණප්පහානෙන චිත්තං සමාහිතං හොතී’’**ති. **පටිලාභභූමිය**න්ති ඣානස්ස අධිගමාවත්ථායං. තදා හි අප්පනාපත්තානං ඣානධම්මානං උප්පත්තියා චිත්තං සමාධියති. තෙනාහ **‘‘අඞ්ගපාතුභාවෙනා’’**ති. චිත්තං සමාහිතං හොතීති සම්බන්ධො.

න ථාමජාතානීති න ජාතථාමානි, න භාවනාබලං පත්තානීති අත්ථො. **චිත්ත**න්ති ඣානචිත්තං. **කෙවලම්පි රත්තිං කෙවලම්පි දිවසං තිට්ඨතී**ති සමාපත්තිවෙලං සන්ධායාහ. උපචාරභූමියං නිමිත්තවඩ්ඪනං යුත්තන්ති කත්වා වුත්තං **‘‘නිමිත්තං වඩ්ඪෙත්වා’’**ති. **ලද්ධපරිහානී**ති ලද්ධඋපචාරජ්ඣානපරිහානි. නිමිත්තෙ අවිනස්සන්තෙ

තදාරම්මණඣානම්පි අපරිහීනමෙව හොති, නිමිත්තෙ පන ආරක්ඛාභාවෙන විනට්ඨෙ ලද්ධං ලද්ධං ඣානම්පි විනස්සති තදායත්තවුත්තිතො. තෙනාහ **“ආරක්ඛම්හී”**තිආදි.

සත්තසප්පායවණ්ණනා

59. “ථාවරඤ්ච හොතී”ති වත්වා යථා ථාවරං හොති, තං දස්සෙතුං **“සති උපට්ඨාති, චිත්තං සමාධියතී”**ති වුත්තං. යථාලද්ධඤ්හි නිමිත්තං තත්ථ සතිං සුපට්ඨිතං කත්වා එකග්ගතං වින්දන්තස්ස ථිරං නාම හොති, සුරක්ඛිතඤ්ච. **සති**-ග්ගහණෙන චෙත්ථ සම්පජඤ්ඤං, සමාධිග්ගහණෙන වීරියඤ්ච සඞ්ගහිතං හොති නානන්තරියභාවතො. **තත්ථා**ති තෙසු ආවාසෙසු. **තීණි තීණී**ති එකෙකස්මිං ආවාසෙ අවුත්ථඅවුත්ථට්ඨානෙ වසනනියාමෙන තයො තයො දිවසෙ **වසිත්වා**.

උත්තරෙන වා දක්ඛිණෙන වාති වුත්තං ගමනාගමනෙ සූරියාභිමුඛභාවනිවාරණත්ථන්ති. සහස්සධනුප්පමාණං **දියඩ්ඪකොසං**.

ද්වත්තිංස තිරච්ඡානකථාති **රාජකථාදිකෙ** (දී. නි. 1.17; ම. නි. 2.223; සං. නි. 5.1080; අ. නි. 10.69; පාචි. 508) සන්ධායාහ. තා හි පාළියං සරූපතො අනාගතාපි අරඤ්ඤපබ්බතනදීදීපකථා ඉති-සද්දෙන සඞ්ගහෙත්වා සග්ගමොක්ඛානං තිරච්ඡානභාවතො “ද්වත්තිංස තිරච්ඡානකථා”ති වුත්තා. **දසකථාවත්ථුනිස්සිත**න්ති “අප්පිච්ඡතා, සන්තුට්ඨි, පවිවෙකො, අසංසග්ගො, වීරියාරම්භො, සීල, සමාධි, පඤ්ඤා, විමුත්ති, විමුත්තිඤාණදස්සන”න්ති ඉමානි අප්පිච්ඡකථාදීනං වත්ථූනි, තන්නිස්සිතං භස්සං **සප්පායං**.

අතිරච්ඡානකථිකොති නතිරච්ඡානකථිකො, තිරච්ඡානකථා විධුරං ධම්මිකං කම්මට්ඨානපටිසංයුත්තමෙව කථං කථෙතීති අධිප්පායො. **සීලාදිගුණසම්පන්නො**ති සීලසමාධිආදිගුණසම්පන්නො. යො හි සමාධිකම්මට්ඨානිකො, සමාධිකම්මට්ඨානස්ස වා පාරං පත්තො, සො ඉමස්ස යොගිනො සප්පායො. තෙනාහ **“යං නිස්සායා”**තිආදි. **කායදළ්හිබහුලො**ති කායස්ස සන්තප්පනපොසනප්පසුතො. යං සන්ධාය වුත්තං “යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුයුත්තො විහරතී”ති (දී. නි. 3.320; ම. නි. 1.186; අ. නි. 5.206).

භොජනං යෙභුය්‍යෙන මධුරම්බිලරසවසෙන සත්තානං උපයොගං ගච්ඡති දධිආදීසු තථා දස්සනතො. කටුකාදිරසා පන කෙවලං අභිසඞ්ඛාරකා එවාති ආහ **“කස්සචි මධුරං, කස්සචි අම්බිලං සප්පායං හොතී”**ති.

යස්මිං ඉරියාපථෙ ආධාරභූතෙ, වත්තමානෙ වා, යස්මිං වා ඉරියාපථෙ පවත්තමානස්ස. **නිමිත්තාසෙවනබහුලස්සා**ති නිමිත්තෙ ආසෙවනාබහුලස්ස පටිභාගනිමිත්තෙ විසයභූතෙ භාවනාමනසිකාරං බහුලං ආසෙවන්තස්ස, නිමිත්තස්ස වා ගොචරාසෙවනවසෙන ආසෙවනාබහුලස්ස. යෙන හි භාවෙන්තස්ස භාවනාසෙවනා, තෙන ගොචරාසෙවනාපි ඉච්ඡිතබ්බාති.

දසවිධඅප්පනාකොසල්ලවණ්ණනා

60. **න හොති** අප්පනා. යෙන විධිනා අප්පනායං කුසලො හොති, සො දසවිධො විධි **අප්පනාකොසල්ලං,** තන්නිබ්බත්තං වා ඤාණං. **වත්ථුවිසදකිරියතො**ති වත්ථූනං විසදභාවකරණතො අප්පනාකොසල්ලං ඉච්ඡිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. එවං සෙසෙසුපි.

61. චිත්තචෙතසිකානං හි පවත්තිට්ඨානභාවතො සරීරං, තප්පටිබද්ධානි චීවරාදීනි ච ඉධ “වත්ථූනී”ති අධිප්පෙතානි. තානි යථා චිත්තස්ස සුඛාවහානි හොන්ති, තථා කරණං තෙසං **විසදභාවකරණං**. තෙන වුත්තං **“අජ්ඣත්තිකබාහිරාන”**න්තිආදි. **සරීරං වා**ති වා-සද්දො අට්ඨානප්පයුත්තො, සරීරං සෙදමලග්ගහිතං වා අඤ්ඤෙන වා අවස්සුතකිච්චෙන විබාධිතන්ති අධිප්පායො. **සෙනාසනං වා**ති වා-සද්දෙන පත්තාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. නනු වායං නයො බුද්ධකපලිබොධුපච්ඡෙදෙන සඞ්ගහිතො, පුන කස්මා වුත්තොති? සච්චං සඞ්ගහිතො, සො ච ඛො භාවනාය ආරම්භකාලෙ. ඉධ පන ආරද්ධකම්මට්ඨානස්ස උපචාරජ්ඣානෙ ඨත්වා අප්පනාපරිවාසං වසන්තස්ස කාලන්තරෙ ජාතෙ තථාපටිපත්ති අප්පනාකොසල්ලාය වුත්තා. **අවිසදෙ සති,** විසයභූතෙ වා. කථං භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස තානි විසයො? අන්තරන්තරා පවත්තනකචිත්තුප්පාදවසෙනෙවං වුත්තං. තෙ හි චිත්තුප්පාදා චිත්තෙකග්ගතාය අපරිසුද්ධභාවාය සංවත්තන්තීති. **චිත්තචෙතසිකෙසු** නිස්සයාදිපච්චයභූතෙසු. **ඤාණම්පී**ති **පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනෙ. තෙන “න කෙවලං තං වත්ථුයෙව, අථ ඛො තස්මිං අපරිසුද්ධෙ ඤාණම්පි අපරිසුද්ධං හොතී”ති දස්සිතං. තංසම්පයුත්තානං පන අපරිසුද්ධතා අවුත්තසිද්ධා, ඤාණස්ස ච විසුං ගහණං අප්පනාය බහුකාරත්තා. තථා හි ඣානං “දන්ධාභිඤ්ඤං, ඛිප්පාභිඤ්ඤ”න්ති ඤාණමුඛෙන නිද්දිට්ඨං. නිස්සයනිස්සයොපි නිස්සයොත්වෙව වුච්චතීති ආහ **“දීපකපල්ලිකවට්ටිතෙලානි නිස්සායා”**ති. ඤාණෙ අවිසදෙ විපස්සනාභාවනා විය සමාධිභාවනාපි පරිදුබ්බලා හොතීති දස්සෙතුං **“අපරිසුද්ධෙන ඤාණෙනා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කම්මට්ඨාන**න්ති සමථකම්මට්ඨානං ආහ. **වුඩ්ඪිං** අඞ්ගපාතුභාවෙන, **විරූළ්හිං** ගුණභාවෙන, **වෙපුල්ලං** සබ්බසො වසිභාවප්පත්තියා වෙදිතබ්බං. **විසදෙ පනා**ති සුක්කපක්ඛො, තස්ස වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

62. **සමභාවකරණන්ති** කිච්චතො අනූනාධිකභාවකරණං. යථාපච්චයං සද්ධෙය්‍යවත්ථුස්මිං අධිමොක්ඛකිච්චස්ස පටුතරභාවෙන, පඤ්ඤාය අවිසදතාය, වීරියාදීනං ච සිථිලතාදිනා **සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති**. තෙනාහ **''ඉතරානි මන්දානී''**ති. **තතොති** තස්මා සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවතො, ඉතරෙසඤ්ච මන්දත්තා. කොසජ්ජපක්ඛෙ පතිතුං අදත්වා සම්පයුත්තධම්මානං පග්ගණ්හනං අනුබලප්පදානං පග්ගහො, පග්ගහොව කිච්චං, **පග්ගහකිච්චං** කාතුං න සක්කොතීති සම්බන්ධිතබ්බං. ආරම්මණං උපගන්ත්වා ඨානං, අනිස්සජ්ජනං වා **උපට්ඨානං,** වික්ඛෙපපටිපක්ඛො. යෙන වා සම්පයුත්තා අවික්ඛිත්තා හොන්ති, සො **අවික්ඛෙපො**. රූපගතං විය චක්ඛුනා යෙන යාථාවතො විසයසභාවං පස්සති, තං **දස්සනකිච්චං කාතුං න සක්කොති** බලවතා සද්ධින්ද්‍රියෙන අභිභූතත්තා. සහජාතධම්මෙසු හි ඉන්දට්ඨං කාරෙන්තානං සහපවත්තමානානං ධම්මානං එකරසතාවසෙනෙව අත්ථසිද්ධි, න අඤ්ඤථා. **තස්මාති** වුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති . **තන්ති** සද්ධින්ද්‍රියං. **ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙනාති** යස්ස සද්ධෙය්‍යවත්ථුනො උළාරතාදිගුණෙ අධිමුච්චනස්ස සාතිසයප්පවත්තියා සද්ධින්ද්‍රියං බලවං ජාතං, තස්ස පච්චයපච්චයුප්පන්නාදිවිභාගතො යාථාවතො වීමංසනෙන. එවඤ්හි එවංධම්මතානයෙන සභාවරසතො පරිග්ගය්හමානෙ සවිප්ඵාරො අධිමොක්ඛො න හොති, ''අයං ඉමෙසං ධම්මානං සභාවො''ති පරිජානනවසෙන පඤ්ඤාබ්‍යාපාරස්ස සාතිසයත්තා. ධුරියධම්මෙසු හි යථා සද්ධාය බලවභාවෙ පඤ්ඤාය මන්දභාවො හොති, එවං පඤ්ඤාය බලවභාවෙ සද්ධාය මන්දභාවො හොතීති. තෙන වුත්තං **''තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන හාපෙතබ්බ''**න්ති.

තථා අමනසිකාරෙනාති යෙනාකාරෙන භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති, තෙනාකාරෙන භාවනාය අනනුයුඤ්ජනතොති වුත්තං හොති. ඉධ දුවිධෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවො, අත්තනො වා පච්චයවිසෙසතො කිච්චුත්තරියෙන, වීරියාදීනං වා මන්දකිච්චතාය. තත්ථ පඨමවිකප්පෙ හාපනවිධි දස්සිතො, දුතියවිකප්පෙ පන යථා මනසි කරොතො වීරියාදීනං මන්දකිච්චතාය සද්ධින්ද්‍රියං බලවං ජාතං, තථා අමනසිකාරෙන වීරියාදීනං පටුකිච්චභාවාවහෙන මනසිකාරෙන සද්ධින්ද්‍රියං තෙහි සමරසං කරොන්තෙන හාපෙතබ්බං. ඉමිනා නයෙන සෙසින්ද්‍රියෙසුපි හාපනවිධි වෙදිතබ්බො.

වක්කලිත්ථෙරවත්ථූති සො හි ආයස්මා සද්ධාධිමුත්තතාය කතාධිකාරො සත්ථු රූපකායදස්සනප්පසුතො එව හුත්වා විහරන්තො සත්ථාරා ''කිං තෙ, වක්කලි, ඉමිනා පූතිකායෙන දිට්ඨෙන? යො ඛො, වක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සතී''තිආදිනා (සං. නි. 3.87) ඔවදිත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජිතොපි තං අනනුයුඤ්ජන්තො පණාමිතො අත්තානං විනිපාතෙතුං පපාතට්ඨානං අභිරුහි. අථ නං සත්ථා යථානිසින්නොව ඔභාසං විස්සජ්ජෙන්තො අත්තානං දස්සෙත්වා –

> ''පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු, පසන්නො බුද්ධසාසනෙ;
> අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඞ්ඛාරූපසමං සුඛ''න්ති. (ධ. ප. 381) –

ගාථං වත්වා ''එහි වක්කලී''ති ආහ. සො තෙන අමතෙනෙව අභිසිත්තො හට්ඨතුට්ඨො හුත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙසි. සද්ධාය පන බලවභාවතො විපස්සනාවීථිං න ඔතරි. තං ඤත්වා භගවා ඉන්ද්‍රියසමතං පටිපාදෙන්තො කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා අදාසි. සො සත්ථාරා දින්නනයෙන විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගපටිපාටියා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **''වක්කලිත්ථෙරවත්ථු චෙත්ථ නිදස්සන''**න්ති.

ඉතරකිච්චභෙදන්ති උපට්ඨානාදිකිච්චවිසෙසං. **පස්සද්ධාදීති ආදි**-සද්දෙන සමාධිඋපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **හාපෙතබ්බන්ති** යථා සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවො ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන හායති, එවං වීරියින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතා පස්සද්ධිආදිභාවනාය හායති, සමාධිපක්ඛියත්තා තස්සා. තථා හි සා සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතං කොසජ්ජපාතතො රක්ඛන්තී වීරියාදිභාවනා විය වීරියින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතං උද්ධච්චපාතතො රක්ඛන්තී එකංසතො හාපෙති. තෙන වුත්තං **''පස්සද්ධාදිභාවනාය හාපෙතබ්බ''**න්ති.

සොණත්ථෙරස්ස වත්ථූති (මහාව. 243) සුකුමාරස්ස සොණත්ථෙරස්ස වත්ථු. සො හි ආයස්මා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සීතවනෙ විහරන්තො ''මම සරීරං සුඛුමාලං, න ච සක්කා සුඛෙනෙව සුඛං අධිගන්තුං, කායං කිලමෙත්වාපි සමණධම්මො කාතබ්බො''ති ඨානචඞ්කමමෙව අධිට්ඨාය පධානමනුයුඤ්ජන්තො පාදතලෙසු ඵොටෙසු උට්ඨිතෙසුපි වෙදනං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා දළ්හං වීරියං කරොන්තො අච්චාරද්ධවීරියතාය විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. සත්ථා තත්ථ ගන්ත්වා වීණොවාදෙන ඔවදිත්වා වීරියසමතායොජනවිධිං දස්සෙන්තො කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා ගිජ්ඣකූටං ගතො. ථෙරොපි සත්ථාරා දින්නනයෙන වීරියසමතං යොජෙන්තො විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **''සොණත්ථෙරස්ස වත්ථු දස්සෙතබ්බ''**න්ති.

සෙසෙසුපීති සතිසමාධිපඤ්ඤින්ද්‍රියෙසුපි. **එකස්සාති** එකෙකස්ස. සාමඤ්ඤනිද්දෙසොචායං දට්ඨබ්බො. එවං පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං පච්චෙකං අධිමත්තතාය පන හාපනවසෙන සමතං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ යෙසං විසෙසතො අසාධාරණතො, සාධාරණතො ච සමතා ඉච්ඡිතබ්බා, තං දස්සෙතුං **''විසෙසතො පනා''**තිආදි වුත්තං. **එත්ථාති** එතෙසු පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු. **සමතන්ති** සද්ධාපඤ්ඤානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අනූනානධිකභාවං. තථා සමාධිවීරියානං . යථා හි සද්ධාපඤ්ඤානං විසුං විසුං ධුරියධම්මභූතානං කිච්චතො අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනං විසෙසතො ඉච්ඡිතබ්බමෙව,

යතො නෙසං සමධුරතාය අප්පනා සම්පජ්ජතීති, එවං සමාධිවීරියානං කොසජ්ජඋද්ධච්චපක්ඛිකානං සමරසතාය සති අඤ්ඤමඤ්ඤූපත්ථම්භනතො සම්පයුත්තධම්මානං අන්තද්වයපාතාභාවෙන සම්මදෙව අප්පනා ඉජ්ඣති.

''බලවසද්ධො හී''තිආදි නිදස්සනවසෙන වුත්තං. තස්සත්ථො – යො බලවතියා සද්ධාය සමන්නාගතො අවිසදඤාණො, සො මුද්ධප්පසන්නො හොති, න අවෙච්චප්පසන්නො. තථා හි සො **අවත්ථුස්මිං පසීදති** සෙය්‍යථාපි තිත්ථියසාවකා. **කෙරාටිකපක්ඛ**න්ති සාඨෙය්‍යපක්ඛං භජති. සද්ධාහීනාය පඤ්ඤාය අතිධාවන්තො ''දෙය්‍යවත්ථුපරිච්චාගෙන විනා චිත්තුප්පාදමත්තෙනපි දානමයං පුඤ්ඤං හොතී''තිආදීනි පරිකප්පෙති හෙතුපටිරූපකෙහි වඤ්චිතො. එවංභූතො පන සුක්ඛතක්කවිලුත්තචිත්තො පණ්ඩිතානං වචනං නාදියති, සඤ්ඤත්තිං න ගච්ඡති. තෙනාහ **''භෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිච්ඡො හොතී''**ති. යථා චෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරහො න අත්ථාවහො අනත්ථාවහො ච, එවම්ධාපි සමාධිවීරියානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරහො න අවික්ඛෙපාවහො වික්ඛෙපාවහො චාති වෙදිතබ්බං. **කොසජ්ජං අභිභවති,** තෙන අප්පනං න පාපුණාතීති අධිප්පායො. **උද්ධච්චං අභිභවතීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **තදුභයන්ති** තං සද්ධාපඤ්ඤාද්වයං, සමාධිවීරියද්වයඤ්ච. **සමං කාතබ්බන්ති** සමරසං කාතබ්බං.

සමාධිකම්මිකස්සාති සමථකම්මට්ඨානිකස්ස. **එවන්ති** එවං සන්තෙ, සද්ධාය තෙසං බලවභාවෙ සතීති අත්ථො. **සද්දහන්තොති** ''පථවී පථවී''ති මනසිකරණමත්තෙන කථං ඣානුප්පත්තීති අචින්තෙත්වා ''අද්ධා සම්මාසම්බුද්ධෙන වුත්තවිධි ඉජ්ඣිස්සතී''ති සද්දහන්තො සද්ධං ජනෙන්තො. **ඔකප්පෙන්තොති** ආරම්මණං අනුපවිසිත්වා විය අධිමුච්චනවසෙන ඔකප්පෙන්තො පක්ඛන්දන්තො. **එකග්ගතා බලවතී වට්ටති** සමාධිපධානත්තා ඣානස්ස. **උභින්නන්ති** සමාධිපඤ්ඤානං, සමාධිකම්මිකස්ස සමාධිනො අධිමත්තතාපි ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ **''සමතායපී''**ති, සමභාවෙනාපීති අත්ථො. **අප්පනාති** ඉධාධිප්පෙතඅප්පනා. තථා හි **''හොතියෙවා''**ති සාසඞ්කං වදති , ලොකුත්තරප්පනා පන තෙසං සමභාවෙනෙව ඉච්ඡිතා. යථාහ – ''සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී''ති (පටි. ම. 2.1, 5).

යදි විසෙසතො සද්ධාපඤ්ඤානං, සමාධිවීරියානඤ්ච සමතා ඉච්ඡිතා, කථං සතීති ආහ **''සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටතී''**ති. **සබ්බත්ථාති** ලීනුද්ධච්චපක්ඛෙසු පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු. උද්ධච්චපක්ඛියෙ ගණ්හන්තො **''සද්ධාවීරියපඤ්ඤාන''**න්ති ආහ. අඤ්ඤථාපීති ච ගහෙතබ්බා සියා. තථා හි **''කොසජ්ජපක්ඛෙන සමාධිනා''** ඉච්චෙව වුත්තං, න ''පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාහී''ති. **සා සති.** සබ්බෙසු රාජකම්මෙසු නියුත්තො **සබ්බකම්මිකො. තෙන** කාරණෙන සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බත්ථෙන. **ආහ** අට්ඨකථායං. සබ්බත්ථ නියුත්තා **සබ්බත්ථිකා,** සබ්බෙන වා ලීනුද්ධච්චපක්ඛියෙන බොජ්ඣඞ්ගග්ගහණෙන අත්ථෙතබ්බා සබ්බත්ථියා, සබ්බත්ථියාව **සබ්බත්ථිකා. චිත්තන්ති** කුසලචිත්තං. තස්ස හි **සති පටිසරණං** පරායණං අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය. තෙනාහ **''ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා''**තිආදි.

63. **චිත්තෙකග්ගතානිමිත්තස්සාති** චිත්තෙකග්ගතාය නිමිත්තස්ස, චිත්තෙකග්ගතාසඞ්ඛාතස්ස ච නිමිත්තස්ස. චිත්තස්ස හි සමාහිතාකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා සමථනිමිත්තං රක්ඛන්තොයෙව කසිණනිමිත්තං රක්ඛති. තස්මා **පථවීකසිණාදිකස්සාති ආදි-**සද්දෙන න කෙවලං පටිභාගනිමිත්තස්සෙව, අථ ඛො සමථනිමිත්තස්සාපි ගහණං දට්ඨබ්බං. **තන්ති** රක්ඛණකොසල්ලං. **ඉධ** අප්පනාකොසල්ලකථායං ''නිමිත්තකොසල්ල''න්ති **අධිප්පෙතං,** කරණභාවනාකොසල්ලානං පගෙව සිද්ධත්තාති අධිප්පායො.

64. **අතිසිථිලවීරියතාදීහීති ආදි-**සද්දෙන පමොදනසංවෙජනවිපරියායෙ සඞ්ගණ්හාති. **ලීනන්ති** සඞ්කුචිතං කොසජ්ජපක්ඛපතිතං. **චිත්තන්ති** භාවනාචිත්තං. **ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො භාවෙතීති** එත්ථ ''තයො''ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. යථා පන තෙ භාවෙතබ්බා, තං සයමෙව වක්ඛති.

පරිත්තන්ති අප්පකං. **උජ්ජාලෙතුකාමොති** පදීපෙතුකාමො. **උදකවාතං දදෙය්‍යාති** උදකමිස්සං වාතං උපනෙය්‍ය. **අකාලොති** නකාලො, අයුත්තකාලො වා. සතිආදිධම්මසාමග්ගිසඞ්ඛාතාය බොධියා බුජ්ඣතී එතායාති කත්වා, තංසමඞ්ගිනො වා බුජ්ඣතීති බොධිනො යොගිනො අඞ්ගන්ති බොජ්ඣඞ්ගො , පසත්ථො, සුන්දරො වා බොජ්ඣඞ්ගො සම්බොජ්ඣඞ්ගො . කායචිත්තදරථවූපසමලක්ඛණා පස්සද්ධියෙව සම්බොජ්ඣඞ්ගො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, තස්ස **පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස. සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීසුපි** එසෙව නයො. අයං පන විසෙසො – සමාධිස්ස තාව පදත්ථලක්ඛණානි හෙට්ඨා ආගතානෙව. උපපත්තිතො ඉක්ඛතීති **උපෙක්ඛා.** සා පනායං අත්ථතො තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාව ඉධ බොජ්ඣඞ්ගුපෙක්ඛා වෙදිතබ්බා. **දුසමුට්ඨාපයන්ති** සමුට්ඨාපෙතුං උප්පාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යං. ධම්මානං, ධම්මෙසු වා විචයො **ධම්මවිචයො,** පඤ්ඤාති අත්ථො. වීරස්ස භාවො, කම්මං වා, විධිනා වා ඊරෙතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති **වීරියං,** උස්සාහො. පීණෙති කායං, චිත්තං ච සන්තප්පෙතීති **පීති.**

යං යං සකං **යථාසකං,** අත්තනො අත්තනොති අත්ථො. **ආහාරවසෙනාති** පච්චයවසෙන. **භාවනාති** උප්පාදනා, වඩ්ඪනා ච. **කුසලාකුසලාති** කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන කුසලා, තප්පටිපක්ඛතො අකුසලා. යෙ අකුසලා, තෙ සාවජ්ජා. යෙ කුසලා, තෙ අනවජ්ජා. අකුසලා **හීනා,** ඉතරෙ **පණීතා.** කුසලාපි වා හීනෙහි ඡන්දාදීහි ආරද්ධා **හීනා,** ඉතරෙ **පණීතා.**

කණ්හාති කාළකා චිත්තස්ස අපභස්සරභාවකරණා, **සුක්කාති** ඔදාතා චිත්තස්ස පභස්සරභාවකරණා. කණ්හාභිජාතිහෙතුතො වා **කණ්හා,** සුක්කාභිජාතිහෙතුතො **සුක්කා.** තෙ එව **සප්පටිභාගා.** කණ්හා හි උජුවිපච්චනීකතාය සුක්කෙහි සප්පටිභාගා. තථා සුක්කාපි ඉතරෙහි. අථ වා කණ්හා ච සුක්කා ච සප්පටිභාගා ච **කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා.** සුඛා හි වෙදනා දුක්ඛාය වෙදනාය සප්පටිභාගා, දුක්ඛා ච වෙදනා සුඛාය සප්පටිභාගාති. **අනුප්පන්නස්සාති** අනිබ්බත්තස්ස. **උප්පාදායාති** උප්පාදනත්ථාය. **උප්පන්නස්සාති** නිබ්බත්තස්ස. **භියොභාවායාති** පුනප්පුනභාවාය. **වෙපුල්ලායාති** විපුලභාවාය. **භාවනායාති** වඩ්ඪියා. **පාරිපූරියාති** පරිපූරණත්ථාය.

තත්ථාති ''අත්ථි භික්ඛවෙ''තිආදිනා දස්සිතපාඨෙ. **සභාවසාමඤ්ඤලක්ඛණපටිවෙධවසෙනාති** එකජ්ඣං කත්වා ගහණෙ අනවජ්ජසුඛවිපාකාදිකස්ස විසුං විසුං පන ඵුසනාදිකස්ස සභාවලක්ඛණස්ස, අනිච්චාදිකස්ස සාමඤ්ඤලක්ඛණස්ස ච පටිවිජ්ඣනවසෙන. **පවත්තමනසිකාරොති** කුසලාදීනං තංතංසභාවලක්ඛණාදිකස්ස යාථාවතො අවබුජ්ඣනවසෙන උප්පන්නජවනචිත්තුප්පාදො. සො හි අවිපරීතමනසිකාරතාය **''යොනිසොමනසිකාරො''**ති වුත්තො. තදාභොගතාය ආවජ්ජනාපි තග්ගතිකාව. රුප්පනලක්ඛණාදිකම්පි ඉධ සාමඤ්ඤලක්ඛණෙනෙව සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. කුසලකිරියාය ආදිආරම්භවසෙන පවත්තවීරියං ධිතිසභාවතාය ''ධාතූ''ති වුත්තන්ති ආහ **''ආරම්භධාතූති පඨමවීරියං වුච්චතී''**ති. ලද්ධාසෙවනං වීරියං බලප්පත්තං හුත්වා පටිපක්ඛං විධමතීති ආහ **''කොසජ්ජතො නික්ඛන්තත්තා තතො බලවතර''**න්ති. අධිමත්තාධිමත්තතරානං පටිපක්ඛධම්මානං විධමනසමත්ථං පටුපටුතරාදිභාවප්පත්තං හොතීති වුත්තං **''පරං පරං ඨානං අක්කමනතො තතොපි බලවතර''**න්ති. තිට්ඨති පවත්තති එත්ථාති ඨානියා, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස ඨානියා **පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියා.** ඨාතබ්බො වා ඨානියො, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඨානියො එතෙසූති **පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියා,** අපරාපරං වත්තමානා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා ධම්මා. යස්මා පන තෙසු පීතියෙව පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස විසෙසකාරණං, තස්මා වුත්තං **''පීතියා එව එතං නාම''**න්ති. **උප්පාදකමනසිකාරොති** යථා මනසි කරොතො අනුප්පන්නො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති, උප්පන්නො ච වඩ්ඪති, තථා පවත්තමනසිකාරො.

පරිපුච්ඡකතාති පරියොගාහෙත්වා පුච්ඡකභාවො. පඤ්චපි හි නිකායෙ උග්ගහෙත්වා ආචරියෙ පයිරුපාසිත්වා තස්ස තස්ස අත්ථං පරිපුච්ඡන්තස්ස, තෙ වා සහ අට්ඨකථාය පරියොගාහෙත්වා යං යං තත්ථ ගණ්ඨිට්ඨානං, තං තං ''ඉදං, භන්තෙ, කථං, ඉමස්ස කො අත්ථො''ති පුච්ඡන්තස්ස ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජතීති. **වත්ථුවිසදකිරියා ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා** සඞ්ඛෙපතො, විත්ථාරතො ච පකාසිතා එව. තත්ථ පන සමාධිසංවත්තනියභාවෙන ආගතා, ඉධ පඤ්ඤාසංවත්තනියභාවෙන. යදග්ගෙන හි සමාධිසංවත්තනිකා, තදග්ගෙන පඤ්ඤාසංවත්තනිකා සමාධිස්ස ඤාණපච්චුපට්ඨානතො. ''සමාහිතො යථාභූතං පජානාතී''ති (සං. නි. 4.99; 5.1071) වුත්තං. **දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා** නාම දුප්පඤ්ඤානං මන්දබුද්ධීනං හත්තනික්ඛිත්තකාකමංසනික්ඛිත්තසුනඛසදිසානං මොමූහපුග්ගලානං දූරතො පරිච්චජනා. **පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා** නාම පඤ්ඤාය කතාධිකාරානං සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදීසු කුසලානං අරියානං, විපස්සනාකම්මිකානං වා මහාපඤ්ඤානං කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනං. **ගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණාති** ගම්භීරඤාණෙහි චරිතබ්බානං ඛන්ධායතනධාතාදීනං, සච්චපච්චයාකාරාදිදීපනානං වා සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තානං සුත්තන්තානං පච්චවෙක්ඛණා. **තදධිමුත්තතාති** පඤ්ඤාධිමුත්තතා, පඤ්ඤාය නින්නපොණපබ්භාරතාති අත්ථො.

අපායාදීති ආදි-සද්දෙන ජාතිආදිං අතීතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, අනාගතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමූලකඤ්ච දුක්ඛං සඞ්ගණ්හාති. වීරියායත්තස්ස ලොකියලොකුත්තරවිසෙසස්ස අධිගමො එව ආනිසංසො, තස්ස දස්සනසීලතා **වීරියායත්ත...පෙ.... දස්සිතා.** සපුබ්බභාගො නිබ්බානගාමිමග්ගො **ගමනවීථි** ගන්තබ්බා පටිපජ්ජිතබ්බා පටිපදාති කත්වා . **දායකානං මහප්ඵලභාවකරණෙන පිණ්ඩාපචායනතාති** පච්චයදායකානං අත්තනි කාරස්ස අත්තනො සම්මාපටිපත්තියා මහප්ඵලකාරභාවස්ස කරණෙන පිණ්ඩස්ස භික්ඛාය පටිපූජනා. **ඉතරථාති** ආමිසපූජාය. **කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනතාති** අලසානං භාවනාය නාමමත්තම්පි අජානන්තානං කායදළ්හිබහුලානං යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛාදිඅනුයුඤ්ජනකානං තිරච්ඡානකථිකානං පුග්ගලානං දූරතො පරිවජ්ජනා. **ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනතාති** ''දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය''තිආදිනා (විභ. 519; අ. නි. 3.16) භාවනාරම්භවසෙන ආරද්ධවීරියානං දළ්හපරක්කමානං පුග්ගලානං කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනා. **සම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණතාති** චතුබ්බිධසම්මප්පධානානුභාවස්ස පච්චවෙක්ඛණතා. **තදධිමුත්තතාති** තස්මිං වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගෙ අධිමුත්ති සබ්බිරියාපථෙසු නින්නපොණපබ්භාරතා. එත්ථ ච ථිනමිද්ධවිනොදනකුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනතදධිමුත්තතා පටිපක්ඛවිධමනපච්චයූපසංහාරවසෙන, අපායාදිභයපච්චවෙක්ඛණාදයො සමුත්තෙජනවසෙන **වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස** උප්පාදකා දට්ඨබ්බා.

බුද්ධාදීසු පසාදසිනෙහාභාවෙන ථුසඛරහදයා **ලූඛපුග්ගලා,** තබ්බිපරියායෙන **සිනිද්ධපුග්ගලා** වෙදිතබ්බා. බුද්ධාදීනං ගුණපරිදීපනා සම්පසාදනීයසුත්තාදයො (දී. නි. 3.141 ආදයො) **පසාදනීයසුත්තන්තා. ඉමෙහි ආකාරෙහීති** යථාවුත්තෙහි කුසලාදීනං සභාවසාමඤ්ඤලක්ඛණපටිවිජ්ඣනාදිආකාරෙහි චෙව පරිපුච්ඡකතාදිආකාරෙහි ච. **එතෙ ධම්මෙති** එතෙ කුසලාදීසු යොනිසොමනසිකාරාදිකෙ චෙව ධම්මත්ථඤ්ඤුතාදිකෙ ච.

65. **අච්චාරද්ධවීරියතාදීහීති** අතිවිය පග්ගහිතවීරියතාදීහි. **ආදි**-සද්දෙන සංවෙජනපමොදනාදිං සඞ්ගණ්හාති. **උද්ධතන්ති** සමාධිආදීනං මන්දතාය අවූපසන්තං. **දුවූපසමයන්ති** වූපසමෙතුං සමාධාතුං අසක්කුණෙය්‍යං.

තං ආකාරං සල්ලක්ඛෙත්වාති යෙනාකාරෙන අස්ස යොගිනො පස්සද්ධි සමාධි උපෙක්ඛාති ඉමෙ පස්සද්ධිආදයො ධම්මා පුබ්බෙ යථාරහං තස්මිං තස්මිං කාලෙ උප්පන්නපුබ්බා, තං චිත්තතංසම්පයුත්තධම්මානං පස්සද්ධාකාරං, සමාහිතාකාරං, අජ්ඣුපෙක්ඛිතාකාරඤ්ච උපලක්ඛෙත්වා උපධාරෙත්වා. **තීසුපි පදෙසූති** ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, කායපස්සද්ධි''තිආදිනා ආගතෙසු තීසුපි වාක්‍යෙසු, තෙහි වා පකාසිතෙසු තීසු ධම්මකොට්ඨාසෙසු. යථාසමාහිතාකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා ගය්හමානො සමථො එව සමථනිමිත්තන්ති ආහ **''සමථනිමිත්තන්ති ච සමථස්සෙවෙතමධිවචන''**න්ති. නානාරම්මණෙ පරිබ්භමනෙන විවිධං අග්ගං එතස්සාති බ්‍යග්ගො, වික්ඛෙපො. තථා හි සො අනවට්ඨානරසො, භන්තතාපච්චුපට්ඨානො ච වුත්තො. එකග්ගතාභාවතො බ්‍යග්ගපටිපක්ඛොති අබ්‍යග්ගො, සමාධි. සො එව නිමිත්තන්ති පුබ්බෙ විය වත්තබ්බං. තෙනාහ **''අවික්ඛෙපට්ඨෙන ච තස්සෙව අබ්‍යග්ගනිමිත්තන්ති අධිවචන''**න්ති.

සරීරාවත්ථං ඤත්වා මත්තසො පරිභුත්තො පණීතාහාරො කායලහුතාදීනං සමුට්ඨාපනෙන පස්සද්ධියා පච්චයො හොති, තථා උතුසප්පායං, ඉරියාපථසප්පායඤ්ච සෙවිතං, පයොගො ච කායිකො පවත්තිතොති ආහ **''පණීතභොජනසෙවනතා''**තිආදි. පයොගසමතාදීනං අභාවෙන සදරථකායචිත්තා පුග්ගලා **සාරද්ධපුග්ගලා**. වුත්තවිපරියායෙන **පස්සද්ධකායා පුග්ගලා** වෙදිතබ්බා.

නිරස්සාදස්සාති භාවනස්සාදරහිතස්ස. භාවනා හි වීථිපටිපන්නා පුබ්බෙනාපරං විසෙසවතී පවත්තමානා චිත්තස්ස අස්සාදං උපසමසුඛං ආවහති, තදභාවතො නිරස්සාදං චිත්තං හොති. **සද්ධාසංවෙගවසෙනාති** සද්ධාවසෙන, සංවෙගවසෙන ච. **සම්පහංසනතාති** සම්මදෙව පහංසනතා සංවෙජනපුබ්බකපසාදුප්පාදනෙන භාවනා චිත්තස්ස තොසනා. **සම්මාපවත්තස්සාති** ලීනුද්ධච්චවිරහෙන, සමථවීථිපටිපත්තියා ච සමං, සවිසෙසඤ්ච පවත්තියා සම්මදෙව පවත්තස්ස භාවනාචිත්තස්ස. **අජ්ඣුපෙක්ඛනතාති** පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු අබ්‍යාවටතා. **ඣානවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණතාති** පඨමාදීනි ඣානානි පච්චනීකධම්මෙහි සුට්ඨු විමුත්තතාදිනා තෙයෙව විමොක්ඛා තෙසං ''එවං භාවනා, එවං සමාපජ්ජනා, එවං අධිට්ඨානං, එවං වුට්ඨානං, එවං සංකිලෙසො, එවං වොදාන''න්ති පති පති අවෙක්ඛණා.

සත්තමජ්ඣත්තතාති සත්තෙසු පියට්ඨානියෙසුපි ගහට්ඨපබ්බජිතෙසු මජ්ඣත්තාකාරො අජ්ඣුපෙක්ඛනා. **සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතාති** අජ්ඣත්තිකෙසු චක්ඛාදීසු, බාහිරෙසු පත්තචීවරාදීසු මජ්ඣත්තාකාරො අජ්ඣුපෙක්ඛනා. සත්තසඞ්ඛාරානං මමායනං **සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනං. ඉමෙහාකාරෙහීති** ඉමෙහි යථාවුත්තෙහි කායචිත්තානං පස්සද්ධාකාරසල්ලක්ඛණාදිආකාරෙහි චෙව සප්පායාහාරසෙවනාදිආකාරෙහි ච. **එතෙ ධම්මෙති** එතෙ පස්සද්ධිආදිධම්මෙ.

66. **පඤ්ඤාපයොගමන්දතායාති** පඤ්ඤාබ්‍යාපාරස්ස අප්පභාවෙන. යථා හි දානසීලානි අලොභාදොසප්පධානානි , එවං භාවනා අමොහප්පධානා විසෙසතො අප්පනාවහා. තත්ථ යදා පඤ්ඤා න බලවතී හොති, තදා භාවනාචිත්තස්ස අනභිසඞ්ඛතො විය ආහාරො පුරිසස්ස අභිරුචිං න ජනෙති, තෙන තං නිරස්සාදං හොති. යදා ච භාවනා පුබ්බෙනාපරං විසෙසාවහා න හොති සම්මදෙව අවීථිපටිපත්තියා, තදා උපසමසුඛස්ස අලාභෙන චිත්තං නිරස්සාදං හොති. තදුභයං සන්ධායාහ ''පඤ්ඤාපයොගමන්දතායා''තිආදි. **නන්ති** චිත්තං. **ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණානි** යථාරහං සුගතියං, දුග්ගතියඤ්ච හොන්තීති තදඤ්ඤමෙව පඤ්චවිධබන්ධනාදිඛුප්පිපාසාදිඅඤ්ඤමඤ්ඤවිබාධනාදිහෙතුකං **අපායදුක්ඛං** දට්ඨබ්බං. තයිදං සබ්බං තෙසං තෙසං සත්තානං පච්චුප්පන්නභවනිස්සිතං ගහිතන්ති අතීතෙ, අනාගතෙ ච කාලෙ වට්ටමූලකදුක්ඛානි විසුං ගහිතානි. යෙ පන සත්තා ආහාරූපජීවිනො, තත්ථ ච උට්ඨානඵලූපජීවිනො, තෙසං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං ජීවිතදුක්ඛං අට්ඨමං සංවෙගවත්ථු වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

අස්සාති චිත්තස්ස. **අලීනන්තිආදීසු** කොසජ්ජපක්ඛියානං ධම්මානං අනධිමත්තතාය අලීනං. උද්ධච්චපක්ඛිකානං ධම්මානං අනධිමත්තතාය **අනුද්ධතං**. පඤ්ඤාපයොගසම්පත්තියා, උපසමසුඛාධිගමෙන ච **අනිරස්සාදං**. පුබ්බෙනාපරං සවිසෙසං තතො එව ආරම්මණෙ **සමප්පවත්තං, සමථවීථිපටිපන්නඤ්ච**. තත්ථ අලීනතාය පග්ගහෙ, අනුද්ධතතාය නිග්ගහෙ, අනිරස්සාදතාය සම්පහංසනෙ **න බ්‍යාපාරං ආපජ්ජති**. අලීනානුද්ධතතාය හි ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං අනිරස්සාදතාය සමථවීථිපටිපන්නං. සමප්පවත්තියා වා අලීනං අනුද්ධතං, සමථවීථිපටිපත්තියා අනිරස්සාදන්ති දට්ඨබ්බං.

නෙක්ඛම්මපටිපදන්ති ඣානපටිපත්තිං. **සමාධිඅධිමුත්තතාති** සමාධිනිබ්බත්තනෙ ඣානාධිගමෙ යුත්තප්පයුත්තතා. සා පන යස්මා සමාධිං ගරුං කත්වා තත්ථ නින්නපොණපබ්භාරභාවෙන පවත්තියා හොති, තස්මා **''සමාධිගරු''**තිආදි වුත්තං.

67. පටිලද්ධෙ නිමිත්තස්මිං එවං හි සම්පාදයතො අප්පනාකොසල්ලං ඉමං අප්පනා සම්පවත්තතීති සම්බන්ධො. **සාති** අප්පනා. **හිත්වා හීති හි**-සද්දො හෙතුඅත්ථො. යස්මා **ඨානමෙතං න විජ්ජති,** තස්මා **චිත්තප්පවත්තිආකාරං**

භාවනාචිත්තස්ස ලීනුද්ධතාදිවසෙන පවත්තිආකාරං **සල්ලක්ඛයං** උපධාරෙන්තො. **සමතං වීරියඤ්චෙව** වීරියස්ස සමාධිනා සමරසතංයෙව **යොජයෙථ.** කථං පන යොජයෙථාති ආහ **"ඊසකම්පී"**තිආදි. තත්ථ ලයන්ති ලීනභාවං, සඞ්කොචන්ති අත්ථො. **යන්තන්ති** ගච්ඡන්තං , **පග්ගණ්හෙථෙව** සමභාවායාති අධිප්පායො. තෙනාහ **"අච්චාරද්ධං නිසෙධෙත්වා සමමෙව පවත්තයෙ"**ති. කථං පන සමමෙව පවත්තයෙති ආහ **"රෙණුම්හී"**තිආදි. **යථාති** රෙණුආදීසු යථා මධුකරාදීනං **පවත්ති** උපමාභාවෙන අට්ඨකථායං **සම්මවණ්ණිතා, එවං ලීනුද්ධතභාවෙහි මොචයිත්වා** වීරියසමතායොජනෙන **නිමිත්තාභිමුඛං මානසං පටිපාදයෙ** පටිභාගනිමිත්තාභිමුඛං භාවනාචිත්තං සම්පාදෙයාාති අත්ථො.

නිමිත්තාභිමුඛපටිපාදනවණ්ණනා

68. තත්‍රාති තස්මිං "රෙණුම්හී"තිආදිනා වුත්තගාථාද්වයෙ. **අත්ථදීපනා** උපමූපමෙයාත්ථවිභාවනා. **අඡෙකොති** අකුසලො. **පක්ඛන්දොති** ධාවිතුං ආරද්ධො. විකසනක්ඛණෙයෙව සරසං කුසුමපරාගං හොති, පච්ඡා වාතාදීහි පරිපතති, විරසං වා හොති. තස්මා නිවත්තනෙ රෙණු ඛීයතීති ආහ **"ඛීණෙ රෙණුම්හි සම්පාපුණාතී"**ති. **පුප්ඵරාසින්ති** රුක්ඛසාඛාසු නිස්සිතං පුප්ඵසඤ්චයං.

සල්ලකත්තඅන්තෙවාසිකෙසූති සල්ලකත්තආචරියස්ස අන්තෙවාසිකෙසු. **උදකථාලගතෙති** උදකථාලියං ඨපිතෙ. **සත්ථකම්මන්ති** සිරාවෙධනාදිසත්ථකම්මං. ඵුසිතුම්පි උප්පලපත්තන්ති සම්බන්ධො. **සමෙනාති** පුරිමකා විය ගරුං, මන්දඤ්ච පයොගං අකත්වා සමප්පමාණෙන පයොගෙන. **තත්ථාති** උප්පලපත්තෙ. **පරියොදාතසිප්පොති** සුවිසුද්ධසිප්පො නිප්ඵන්නසිප්පො.

මක්කටකසුත්තන්ති ලූතසුත්තං. **නියාමකො** නාවාසාරථී. **ලඞ්කාරන්ති** කිලඤ්ජාදිමයං නාවාකටසාරකං. **තෙලෙන අඤ්ඡෙන්තො නාළිං පූරෙතීති** සරාවාදිගතෙන තෙලෙන අඤ්ඡෙන්තො සුඛුමච්ඡිද්දකං තෙලනාළිං පූරෙති. **එවමෙවාති** යථා තෙ ආදිතො වුත්තමධුකරසල්ලකත්තඅන්තෙවාසිසුත්තාකඩ්ඪකනියාමකතෙලපූරකා වෙගෙන පයොගං කරොන්ති, එවමෙව යො භික්ඛු "සීඝං අප්පනං පාපුණිස්සාමී"ති ගාළ්හං වීරියං කරොති, යො මජ්ඣෙ වුත්තමධුකරාදයො විය වීරියං න කරොති, ඉමෙ ද්වෙපි වීරියසමතාභාවෙන අප්පනං පාපුණිතුං න සක්කොන්ති. යො පන අවසානෙ වුත්තමධුකරාදයො විය සමප්පයොගො, අයං අප්පනං පාපුණිතුං සක්කොති වීරියසමතායොගතොති උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං. තෙන වුත්තං **"එකො භික්ඛූ"**තිආදි. **ලීනං** භාවනාචිත්තන්ති අධිප්පායො.

පඨමජ්ඣානකථාවණ්ණනා

69. එවන්ති වුත්තප්පකාරෙන. වීරියසමතායොජනවසෙන වීථිපටිපන්නං භාවනා**මානසං** පටිභාගනිමිත්තෙයෙව ඨපනවසෙන **නිමිත්තාභිමුඛං පටිපාදයතො අස්ස** යොගිනො. **ඉජ්ඣිස්සතීති** සමිජ්ඣිස්සති, උප්පජ්ජිස්සතීති අත්ථො. **අනුයොගවසෙනාති** භාවනාවසෙන. **සෙසානීති** සෙසානි තීණි, චත්තාරි වා. **පකතිචිත්තෙහීති** පාකතිකෙහි කාමාවචරචිත්තෙහි. **බලව...පෙ.... චිත්තෙකග්ගතානි** භාවනාබලෙන පටුතරසභාවප්පත්තියා. **පරිකම්මත්තාති** පටිසඞ්ඛාරකත්තා. යදි ආසන්නත්තා උපචාරතා, ගොත්‍රභුනො එව උපචාරසමඤ්ඤා සියාති ආහ **"සමීපචාරිත්තා වා"**ති. අනච්චාසන්නොපි හි නාතිදූරපවත්තී සමීපචාරී නාම හොති. අප්පනං උපෙච්ච චරන්තීති **උපචාරානි. ඉතො පුබ්බෙ පරිකම්මානන්ති** නානාවජ්ජනවීථියං පරිකම්මානං. **එත්ථාති** එතෙසු පරිකම්මුපචාරානුලොමසඤ්ඤිතෙසු. **සබ්බන්තිමන්ති** තතියං, චතුත්ථං වා. **පරිත්තගොත්තාභිභවනතොති** පරිත්තස්ස ගොත්තස්ස අභිභවනතො. ගංතායතීති හි ගොත්තං, "පරිත්ත"න්ති පවත්තමානං අභිධානං, බුද්ධිඤ්ච එකංසිකවිසයතාය රක්ඛතීති **පරිත්තගොත්තං**. යථා හි බුද්ධි ආරම්මණභූතෙන අත්ථෙන විනා න පවත්තති, එවං අභිධානං අභිධෙයාභූතෙන. තස්මා සො තානි තායති රක්ඛතීති වුච්චති. තං පන මහග්ගතානුත්තරවිධුරං කාමතණ්හාය ගොචරභූතං කාමාවචරධම්මානං ආවෙණිකරූපං දට්ඨබ්බං. මහග්ගතගොත්තෙපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **භාවනතොති** උප්පාදනතො.

අවිසෙසෙන සබ්බෙසං සබ්බා සමඤ්ඤාති පඨමනයො ගහිතග්ගහණං හොතීති ආහ **"අග්ගහිතග්ගහණෙනා"**තිආදි. නානාවජ්ජනපරිකම්මමෙව පරිකම්මන්ති අධිප්පායෙන **"පඨමං වා උපචාර"**න්තිආදි වුත්තං. **චතුත්ථං අප්පනාචිත්තං, පඤ්චමං වා අප්පනාචිත්තං** පුබ්බෙ වුත්තනයෙන සචෙ චතුත්ථං ගොත්‍රභු හොතීති අත්ථො. **පඤ්චමං වාති** වා-සද්දො අනියමෙ. ස්වායං අනියමො ඉමිනා කාරණෙනාති දස්සෙතුං **"තඤ්ච ඛො ඛිප්පාභිඤ්ඤදන්ධාභිඤ්ඤවසෙනා"**ති වුත්තං. තත්ථ ඛිප්පාභිඤ්ඤස්ස චතුත්ථං අප්පෙති, දන්ධාභිඤ්ඤස්ස පඤ්චමං. කස්මා පන චතුත්ථං, පඤ්චමං වා අප්පෙති, න තතො පරන්ති ආහ **"තතො පරං ජවනං පතතී"**ති. තතො පඤ්චමතො පරං ඡට්ඨං, සත්තමඤ්ච ජවනං පතන්තං විය හොති පරික්ඛීණජවත්තාති අධිප්පායො.

යථා අලද්ධාසෙවනං පඨමජවනං දුබ්බලත්තා ගොත්‍රභුං න උප්පාදෙති, ලද්ධාසෙවනං පන බලවභාවතො දුතියං, තතියං වා ගොත්‍රභුං උප්පාදෙති, එවං ලද්ධාසෙවනතාය බලවභාවතො ඡට්ඨං, සත්තමම්පි අප්පෙතීති ථෙරස්ස අධිප්පායො. තෙනාහ **"තස්මා ඡට්ඨෙපි සත්තමෙපි අප්පනා හොතී"**ති. **තන්ති** ථෙරස්ස වචනං. සුත්තසුත්තානුලොමආචරියවාදෙහි අනුපත්ථම්භිතත්තා වුත්තං **"අත්තනොමතිමත්ත"**න්ති. "පුරිමා පුරිමා කුසලා

ධම්මා''ති (පට්ඨා. 1.1.12) පන සුත්තපදමකාරණං ආසෙවනපච්චයලාභස්ස බලවභාවෙ අනෙකන්තිකත්තා. තථා හි අලද්ධාසෙවනාපි පඨමචෙතනා දිට්ඨධම්මවෙදනීයා හොති, ලද්ධාසෙවනා දුතියචෙතනා යාව ඡට්ඨචෙතනා අපරාපරියවෙදනීයා. **චතුත්ථපඤ්චමෙසුයෙවා**තිආදි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස යුත්තිදස්සනමුඛෙන නිගමනත්ථං වුත්තං. තත්ථ යදි ඡට්ඨසත්තමං ජවනං පතිතං නාම හොති පරික්ඛීණජවත්තා, කථං සත්තමජවනචෙතනා උපපජ්ජවෙදනීයා, ආනන්තරියා ච හොතීති? නායං විසෙසො ආසෙවනපච්චයලාභෙන බලප්පත්තියා. **කිඤ්චරහි** කිරියාවත්ථාවිසෙසතො. කිරියාවත්ථා හි ආරම්භමජ්ඣපරියොසානවසෙන තිවිධා. තත්ථ ච පරියොසානාවත්ථාය සන්නිට්ඨාපකචෙතනාභාවෙන උපපජ්ජවෙදනීයාදිතා හොති, න බලවභාවෙනාති දට්ඨබ්බං. පටිසන්ධියා අනන්තරපච්චයභාවිනො විපාකසන්තානස්ස අනන්තරපච්චයභාවෙන තථා අභිසඞ්ඛතත්තාති ච වදන්ති. තස්මා ඡට්ඨසත්තමානං පපාතාභිමුඛතාය පරික්ඛීණජවතා න සක්කා නිවාරෙතුං. තථා හි **''යථා හි පුරිසො''**තිආදි වුත්තං.

සා ච පන අප්පනා. **අද්ධානපරිච්ඡෙදො**ති කාලපරිච්ඡෙදො. සො පනෙත්ථ සත්තසු ඨානෙසු කත්ථචි අපරිමාණචිත්තක්ඛණතාය, කත්ථචි අතිඉත්තරඛණතාය **නත්ථී**ති වුත්තො. න හෙත්ථ සම්පුණ්ණජවනවීථි අද්ධා ලබ්භති. තෙනෙවාහ **''එත්ථ මග්ගානන්තරඵල''**න්තිආදි. **සෙසට්ඨානෙසූ**ති පඨමප්පනා, ලොකියාභිඤ්ඤා, මග්ගක්ඛණො, නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස ඵලක්ඛණොති එතෙසු චතූසු ඨානෙසු.

එත්තාවතාති එත්තකෙන භාවනාක්කමෙන **එස** යොගාවචරො **පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති.** එවං විහරතා ච **අනෙන** තදෙව **පඨමං ඣානං අධිගතං හොති පථවීකසිණ**න්ති සම්බන්ධො.

70. තත්ථාති තස්මිං ඣානපාඨෙ. **විවිච්චිත්වා**ති විසුං හුත්වා. තෙනාහ **''විනා හුත්වා අපක්කමිත්වා''**ති, පජහනවසෙන අපසක්කිත්වාති අත්ථො. **විවිච්චෙව කාමෙහී**ති එත්ථ **''විවිච්චා''**ති ඉමිනා විවෙචනං ඣානක්ඛණෙ කාමානං අභාවමත්තං වුත්තං. **''විවිච්චෙවා''**ති පන ඉමිනා එකංසතො කාමානං විවෙචෙතබ්බතාදීපනෙන තප්පටිපක්ඛතා ඣානස්ස, කාමවිවෙකස්ස ච ඣානාධිගමූපායතා දස්සිතා හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං ''පඨමං ඣාන''න්තිආදිං වත්වා තමෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං **''කථ''**න්තිආදි වුත්තං. **''අන්ධකාරෙ සති පදීපොභාසො විය''**ති එතෙන යථා පදීපොභාසාභාවෙන රත්තියං අන්ධකාරාභිභවො, එවං ඣානාභාවෙන සත්තසන්තතියං කාමාභිභවොති දස්සෙති.

එතන්ති පුබ්බපදෙයෙව අවධාරණවචනං. **න ඛො පන එවං දට්ඨබ්බං** ''කාමෙහි එවා''ති අවධාරණස්ස අකතත්තා. නිස්සරන්ති නිග්ගච්ඡන්ති එතෙන, එත්ථ වාති **නිස්සරණං**. කෙ නිග්ගච්ඡන්ති? කාමා, තෙසං කාමානං නිස්සරණං පහානං **තන්නිස්සරණං,** තතො. කථං පන සමානෙ වික්ඛම්භනෙ කාමානමෙවෙතං නිස්සරණං, න බ්‍යාපාදාදීනන්ති චොදනං යුත්තිතො, ආගමතො ච සොධෙතුං **''කාමධාතූ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කාමධාතුසමතික්කමනතො**ති සකලස්සපි කාමභවස්ස සමතික්කමපටිපදාභාවතො. තෙන ඉමස්ස ඣානස්ස කාමපරිඤ්ඤාභාවමාහ. **කාමරාගපටිපක්ඛතො**ති වක්ඛමානවිභාගස්ස කිලෙසකාමස්ස පච්චත්ථිකභාවතො. තෙන යථා මෙත්තා බ්‍යාපාදස්ස, කරුණා විහිංසාය, එවමිදං ඣානං කාමරාගස්ස උජුවිපච්චනීකභූතන්ති දස්සෙති. එවමත්තනො පවත්තියා, විපාකප්පවත්තියා ච කාමරාගතො, කාමධාතුතො ච විනිවත්තසභාවත්තා ඉදං ඣානං විසෙසතො කාමානමෙව නිස්සරණං. ස්වායමත්ථො පාඨගතො එවාති ආහ **''යථාහා''**තිආදි. කාමඤ්චෙතමත්ථං දීපෙතුං පුරිමපදෙයෙව අවධාරණං ගහිතං, උත්තරපදෙපි පන තං ගහෙතබ්බමෙව තථා අත්ථසම්භවතොති දස්සෙතුං **''උත්තරපදෙපී''**තිආදි වුත්තං. **ඉතො**ති කාමච්ඡන්දතො. **එස** නියමො. **සාධාරණවචනෙනා**ති අවිසෙසවචනෙන. තදඞ්ගවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදප්පටිපස්සද්ධිනිස්සරණවිවෙකා **තදඞ්ගවිවෙකාදයො.** චිත්තකායඋපධිවිවෙකා **චිත්තවිවෙකාදයො. තයො එව ඉධ ඣානකථායං දට්ඨබ්බා** සමුච්ඡෙදවිවෙකාදීනං අසම්භවතො.

නිද්දෙසෙති මහානිද්දෙසෙ (මහානි. 1, 7). තත්ථ හි ''උද්දානතො ද්වෙ කාමා – වත්ථුකාමා කිලෙසකාමා චා''ති උද්දිසිත්වා ''තත්ථ කතමෙ වත්ථුකාමා? මනාපියා රූපා…පෙ…. මනාපියා ඵොට්ඨබ්බා''තිආදිනා වත්ථුකාමා නිද්දිට්ඨා. තෙ පන කාමීයන්තීති **කාමා**ති වෙදිතබ්බා. **තත්ථෙවා**ති නිද්දෙසෙ එව. **විභඞ්ගෙ**ති ඣානවිභඞ්ගෙ (විභ. 564). පත්ථනාකාරෙන පවත්තො දුබ්බලො ලොභො ඡන්දනට්ඨෙන **ඡන්දො,** තතො බලවා රඤ්ජනට්ඨෙන **රාගො,** තතොපි බලවතරො බහලරාගො **ඡන්දරාගො.** නිමිත්තානුබ්‍යඤ්ජනානි සඞ්කප්පෙති එතෙනාති **සඞ්කප්පො,** තථාපවත්තො ලොභො, තතො බලවා රඤ්ජනට්ඨෙන **රාගො,** සඞ්කප්පනවසෙනෙව පවත්තො තතොපි බලවතරො **සඞ්කප්පරාගො**ති. ස්වායං පභෙදො එකස්සෙව ලොභස්ස පවත්තිආකාරවසෙන, අවත්ථාභෙදවසෙන ච වෙදිතබ්බො යථා ''වච්ඡො දම්මො බලීබද්දො''ති. ඉමෙ **කිලෙසකාමා.** කාමෙන්තීති කාමා, කාමෙන්ති එතෙහීති වා.

එවඤ්හි සතීති එවං උභයෙසම්පි කාමානං සඞ්ගහෙ සති. **වත්ථුකාමෙහිපී**ති ''වත්ථුකාමෙහි විවිච්චෙවා''තිපි අත්ථො යුජ්ජතීති එවං යුජ්ජමානත්ථන්තරසමුච්චයත්ථො **පි**-සද්දො, න කිලෙසකාමසමුච්චයත්ථො. කස්මා? ඉමස්මිං අත්ථෙ කිලෙසකාමෙහි විවෙකස්ස දුතියපදෙන වුත්තත්තා. **තෙනා**ති වත්ථුකාමවිවෙකෙන. **කායවිවෙකො වුත්තො හොති** පුත්තදාරාදිපරිග්ගහවිවෙකදීපනතො. **පුරිමෙනා**ති කායවිවෙකෙන. **එත්ථා**ති ''විවිච්චෙව කාමෙහි, විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහී''ති එතස්මිං පදද්වයෙ, ඉතො වා නිද්ධාරිතෙ විවෙකද්වයෙ. අකුසල-සද්දෙන යදිපි කිලෙසකාමො, සබ්බාකුසලාපි වා ගහිතා, සබ්බථා පන කිලෙසකාමෙහි විවෙකො වුත්තොති ආහ **''දුතියෙන කිලෙසකාමෙහි**

විවෙකවචනතො''ති. **දුතියෙනා**ති ච චිත්තවිවෙකෙනාති අත්ථො. **එතෙස**න්ති යථාවුත්තානං ද්වින්නං පදානං, නිද්ධාරණෙ චෙතං සාමිවචනං. තණ්හාදිසංකිලෙසානං වත්ථුනො පහානං **සංකිලෙසවත්ථුප්පහානං. ලොලභාවො** නාම තත්ථ තත්ථ රූපාදීසු තණ්හුප්පාදො, තස්ස **හෙතු** වත්ථුකාමා එව වෙදිතබ්බා. **බාලභාවො** අවිජ්ජා, දුච්චින්තිතචින්තිතාදි වා, තස්ස අයොනිසොමනසිකාරො, සබ්බෙපි වා අකුසලා ධම්මා **හෙතු**. කාමගුණාධිගමහෙතුපි පාණාතිපාතාදිඅසුද්ධපයොගො හොතීති තබ්බිවෙකෙන **පයොගසුද්ධි** විභාවිතා. තණ්හාසංකිලෙසසොධනෙන, විවට්ටූපනිස්සයසංවඩ්ඪනෙන ච අජ්ඣාසයවිසොධනං **ආසයපොසනං. කාමෙසූ**ති නිද්ධාරණෙ භුම්මං.

අනෙකභෙදොති කාමාසවකාමරාගසංයොජනාදිවසෙන, රූපතණ්හාදිවසෙන ච අනෙකප්පභෙදො. **කාමච්ඡන්දොයෙවා**ති කාමසභාවොයෙව ඡන්දො, න කත්තුකම්‍යතාඡන්දො, නාපි කුසලච්ඡන්දොති අධිප්පායො. **ඣානපටිපක්ඛතො**ති ඣානස්ස පටිපක්ඛභාවතො තංහෙතු තන්නිමිත්තං **විසුං වුත්තො**. අකුසලභාවසාමඤ්ඤෙන අග්ගහෙත්වා විසුං සරූපෙන ගහිතො. යදි කිලෙසකාමොව පුරිමපදෙ වුත්තො, කථං බහුවචනන්ති ආහ **''අනෙකභෙදතො''**තිආදි.

අඤ්ඤෙසම්පි දිට්ඨිමානඅහිරිකානොත්තප්පාදීනං, තංසහිතඵස්සාදීනඤ්ච. උපරි වුච්චමානානි ඣානඞ්ගානි **උපරිඣානඞ්ගානි,** තෙසං අත්තනො පච්චනීකානං **පටිපක්ඛභාවදස්සනතො** තප්පච්චනීකනීවරණවචනං. **නීවරණානි හි ඣානඞ්ගපච්චනීකානි** තෙසං පවත්තිනිවාරණතො. **සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස පටිපක්ඛො** රාගප්පණිධියා උජුවිපච්චනීකභාවතො, නානාරම්මණෙහි පලොභිතස්ස පරිබ්භමන්තස්ස චිත්තස්ස සමාධානතො ච. **පීති බ්‍යාපාදස්ස** පටිපක්ඛා පාමොජ්ජෙන සමානයොගක්ඛෙමත්තා. **විතක්කො ථිනමිද්ධස්ස** පටිපක්ඛො යොනිසො සඞ්කප්පනවසෙන සවිප්ඵාරපවත්තිතො. **සුඛං** අවූපසමානුතාපසභාවස්ස **උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස** පටිපක්ඛං වූපසන්තසීතලසභාවත්තා. **විචාරො විචිකිච්ඡාය** පටිපක්ඛො ආරම්මණෙ අනුමජ්ජනවසෙන පඤ්ඤාපටිරූපසභාවත්තා. **මහාකච්චානත්ථෙරෙන** දෙසිතං පිටකානං සංවණ්ණනා පෙටකං, තස්මිං **පෙටකෙ**.

පඤ්චකාමගුණභෙදවිසයස්සාති රූපාදිපඤ්චකාමගුණවිසෙසවිසයස්ස. **ආඝාතවත්ථුභෙදාදිවිසයාන**න්ති බ්‍යාපාදවිවෙකවචනෙන ''අනත්ථං මෙ අචරී''ති (දී. නි. 3.340; අ. නි. 9.29; විභ. 960) ආදිආඝාතවත්ථුභෙදවිසයස්ස දොසස්ස, මොහාධිකෙහි ථිනමිද්ධාදීහි විවෙකවචනෙන පටිච්ඡාදනවසෙන දුක්ඛාදිපුබ්බන්තාදිභෙදවිසයස්ස මොහස්ස වික්ඛම්භනවිවෙකො වුත්තො. කාමරාගබ්‍යාපාදතදෙකට්ඨථිනමිද්ධාදිවික්ඛම්භකඤ්චෙතං සබ්බාකුසලපටිපක්ඛසභාවත්තා. සබ්බකුසලානං තෙන සභාවෙන සබ්බාකුසලප්පහායකං හොති, හොන්තම්පි කාමරාගාදිවික්ඛම්භනසභාවමෙව හොති තංසභාවත්තාති අවිසෙසෙත්වා නීවරණාකුසලමූලාදීනං **''වික්ඛම්භනවිවෙකො වුත්තො හොතී''**ති ආහ.

71. යථාපච්චයං පවත්තමානානං සභාවධම්මානං නත්ථි කාචි වසවත්තිතාති වසවත්තිභාවනිවාරණත්ථං **''විතක්කනං විතක්කො''**ති වුත්තං. තයිදං ''විතක්කනං ඊදිසමිද''න්ති ආරම්මණස්ස පරිකප්පනන්ති ආහ **''ඌහනන්ති වුත්තං හොතී''**ති. යස්මා චිත්තං විතක්කබලෙන ආරම්මණං අභිනිරුළ්හං විය හොති, තස්මා සො **ආරම්මණාභිනිරොපනලක්ඛණො** වුත්තො. යථා හි කොචි රාජවල්ලභං, තංසම්බන්ධිනං මිත්තං වා නිස්සාය රාජගෙහං ආරොහති අනුපවිසති, එවං විතක්කං නිස්සාය චිත්තං ආරම්මණං ආරොහති. යදි එවං, කථං අවිතක්කං චිත්තං ආරම්මණං ආරොහතීති? විතක්කබලෙනෙව. යථා හි සො පුරිසො පරිචයෙන තෙන විනාපි නිරාසඞ්කො රාජගෙහං පවිසති, එවං පරිචයෙන විතක්කෙන විනාපි අවිතක්කං චිත්තං ආරම්මණං ආරොහති. **පරිචයෙනා**ති ච සන්තානෙ පවත්තවිතක්කභාවනාසඞ්ඛාතෙන පරිචයෙන. විතක්කස්ස හි සන්තානෙ අභිණ්හං පවත්තස්ස වසෙන චිත්තස්ස ආරම්මණාභිරුහණං චිරපරිචිතං. තෙන තං කදාචි විතක්කෙන විනාපි තත්ථ පවත්තතෙව. යථා තං ඤාණසහිතං හුත්වා සම්මසනවසෙන චිරපරිචිතං කදාචි ඤාණවිරහිතම්පි සම්මසනවසෙන පවත්තති, යථා වා කිලෙසසහිතං හුත්වා පවත්තං සබ්බසො කිලෙසරහිතම්පි පරිචයෙන කිලෙසවාසනාවසෙන පවත්තති, එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. ආදිතො, අභිමුඛං වා හනනං **ආහනනං**. පරිතො, පරිවත්තෙත්වා වා ආහනනං **පරියාහනනං**. ''රූපං රූපං, පථවී පථවී''ති ආකොටෙන්තස්ස විය පවත්ති **''ආහනනං, පරියාහනන''**න්ති ච වෙදිතබ්බං. **ආනයනං** චිත්තස්ස ආරම්මණෙ උපනයනං, ආකඩ්ඪනං වා.

අනුසඤ්චරණං අනුපරිබ්භමනං. ස්වායං විසෙසො සන්තානම්හි ලබ්භමානො එව සන්තානෙ පාකටො හොතීති දට්ඨබ්බො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **අනුමජ්ජනං** ආරම්මණෙ චිත්තස්ස අනුමසනං, පරිමජ්ජනන්ති අත්ථො. තථා හි විචාරො ''පරිමජ්ජනහත්ථො විය, සඤ්චරණහත්ථො වියා''ති ච වුත්තො. **තත්ථා**ති ආරම්මණෙ. සහජාතානං අනුයොජනං ආරම්මණෙ අනුවිචාරණසඞ්ඛාතඅනුමජ්ජනවසෙනෙව වෙදිතබ්බං. **අනුප්පබන්ධනං** ආරම්මණෙ චිත්තස්ස අවිච්ඡින්නස්ස විය පවත්ති. තථා හි සො ''අනුසන්ධානතා''ති (ධ. ස. 8) නිද්දිට්ඨො. තෙනෙව ච ''ඝණ්ඩානුරවො විය, පරිබ්භමනං වියා''ති ච වුත්තො.

කත්ථචීති පඨමජ්ඣානෙ, පරිත්තචිත්තුප්පාදෙසු ච. විචාරතො **ඔළාරිකට්ඨෙන,** විචාරස්සෙව ච **පුබ්බඞ්ගමට්ඨෙන** අනුරවතො ඔළාරිකො, තස්ස ච පුබ්බඞ්ගමො **ඝණ්ඩාභිඝාතො විය විතක්කො**. යථා හි ඝණ්ඩාභිඝාතො පඨමාභිනිපාතො හොති, එවං ආරම්මණාභිමුඛනිරොපනට්ඨෙන **විතක්කො චෙතසො පඨමාභිනිපාතො** හොති. **අභිඝාත**-ග්ගහණෙන චෙත්ථ අභිඝාතජො සද්දො ගහිතොති වෙදිතබ්බො. **විප්ඵාරවා**ති විචලනයුත්තො සපරිප්ඵන්දො.

පරිබ්භමනං විය පරිස්සයාභාවවීමංසනත්ථං. **අනුප්පබන්ධෙන පවත්තියන්ති** උපචාරෙ වා අප්පනායං වා සන්තානෙන පවත්තියං. තත්ථ හි විතක්කො නිච්චලො හුත්වා ආරම්මණං අනුපවිසිත්වා විය පවත්තති, න පඨමාභිනිපාතෙ. **පාකටො හොතීති** විතක්කස්ස විසෙසො අභිනිරොපනාකාරො ඔළාරිකත්තා පඨමජ්ඣානෙ පාකටො හොති, තදභාවතො පඤ්චකනයෙ දුතියජ්ඣානෙ විචාරස්ස විසෙසො අනුමජ්ජනාකාරො පාකටො හොති.

වාලණ්ඩුපකං එළකලොමාදීහි කතචුම්බටකං. **උප්පීළනහත්ථොති** පිණ්ඩස්ස උප්පීළනහත්ථො. තස්සෙව ඉතො චිතො ච **සඤ්චරණහත්ථො. මණ්ඩලන්ති** කංසභාජනාදීසු කිඤ්චි මණ්ඩලං වට්ටලෙඛං කරොන්තස්ස. යථා පුප්ඵඵලසාඛාදිඅවයවවිනිමුත්තො අවිජ්ජමානොපි රුක්ඛො ''සපුප්ඵො සඵලො''ති වොහරීයති, එවං විතක්කාදිඅඞ්ගවිනිමුත්තං අවිජ්ජමානම්පි ඣානං ''සවිතක්කං සවිචාර''න්ති වොහරීයතීති දස්සෙතුං **''රුක්ඛො විය''**තිආදි වුත්තං. ඣානභාවනාය පුග්ගලවසෙන දෙසෙතබ්බත්තා ''ඉධ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහී''තිආදිනා පුග්ගලාධිට්ඨානෙන ඣානානි උද්දිට්ඨානීති. යදිපි **විභඞ්ගෙ** පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනා කතා, **අත්ථො පන තත්‍රාපි** විභඞ්ගෙපි යථා ඉධ ''ඉමිනා ච විතක්කෙනා''තිආදිනා ධම්මවසෙන වුත්තො, **එවමෙව දට්ඨබ්බො,** පරමත්ථතො පුග්ගලස්සෙව අභාවතොති අධිප්පායො. **අත්ථො...පෙ.... දට්ඨබ්බො** ඣානසමඞ්ගිනො විතක්කවිචාරසමඞ්ගිතාදස්සනෙන, ඣානස්සෙව ච සවිතක්කසවිචාරතාය වුත්තත්තාති එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

විවෙකාති විවෙකා හෙතුභූතාති විවෙක-සද්දස්ස භාවසාධනතං සන්ධායාහ. **විවෙකෙති** කත්තුසාධනතං, කම්මසාධනතං වා. ''විවිත්තො''ති හි ඉමිනා නීවරණෙහි විනාභූතො තෙහි විවෙචිතොති ච සාධනද්වයම්පි සඞ්ගහිතමෙවාති.

72. **පීණයතීති** තප්පෙති, වඩ්ඪෙති වා. **සම්පියායනලක්ඛණාති** පරිතුස්සනලක්ඛණා. **පීණනරසාති** පරිබ්‍රූහනරසා. **ඵරණරසාති** පණීතරූපෙහි කායස්ස බ්‍යාපනරසා. උදග්ගභාවො **ඔදග්‍යං. ඛුද්දිකා** ලහුං ලොමහංසනමත්තං කත්වා භින්නා න පුන උප්පජ්ජති. **ඛණිකා** බහුලං උප්පජ්ජති. උබ්බෙගතො **ඵරණා** නිච්චලත්තා, චිරට්ඨිතිකත්තා ච පණීතතරා. **චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වාති** පුණ්ණවල්ලිකවිහාරෙ චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා. **පකතියා දිට්ඨාරම්මණවසෙනාති** පුබ්බෙ මහාචෙතියං ගහිතාරම්මණවසෙන. **චිත්‍රගෙණ්ඩුකො** විචිත්‍රාකාරෙන කතගෙණ්ඩුකො. **උපනිස්සයෙති** සමීපෙ, තස්ස වා විහාරස්ස නිස්සයභූතෙ, ගොචරට්ඨානභූතෙති අත්ථො.

සරාජීරෙති ගෙහඞ්ගණෙ. පබ්බතසිඛරෙ කතචෙතියං **''ආකාසචෙතිය''**න්ති වුත්තං. **ගහිතනිමිත්තෙනෙවාති** චෙතියවන්දනං, ධම්මස්සවනඤ්ච උද්දිස්ස ''ධඤ්ඤා වතිමෙ''තිආදිනා ගහිතකුසලනිමිත්තෙනෙව කාරණභූතෙන. ගහිතං වා නිමිත්තං එතෙනාති ගහිතනිමිත්තං, වුත්තාකාරෙන පවත්තචිත්තං, තෙන ගහිතනිමිත්තෙනෙව චිත්තෙන සහ. **පක්ඛන්දන්ති** අනුපවිට්ඨං. **අනුපරිප්ඵුටන්ති** අනු අනු සමන්තතො ඵුටං, සබ්බසො අනුවිසටන්ති අත්ථො.

පස්සද්ධියා නිමිත්තභාවෙන **ගබ්භං ගණ්හන්ති**. පරිපාචනවසෙන **පරිපාකං ගච්ඡන්ති**. අප්පනාසම්පයුත්තාව පීති අප්පනාසමාධිපූරිකා. ඛණිකසමාධිපූරිකා ච උපචාරසමාධිපූරිකා ච අප්පනාසමාධිස්ස විදූරතරාති තදුභයං අනාමසන්තො **''තාසු යා අප්පනාසමාධිස්සා''**තිආදිමාහ . **සමාධිසම්පයොගං ගතාති** පුබ්බෙ උපචාරසමාධිනා සම්පයුත්තා හුත්වා අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අප්පනාසමාධිනා සම්පයොගං ගතා.

73. සුඛයතීති **සුඛං,** අත්තනා සම්පයුත්තධම්මෙ ලද්ධස්සාදෙ කරොතීති අත්ථො. ස්වායං කත්තුනිද්දෙසො පරියායලද්ධො ධම්මතො අඤ්ඤස්ස කත්තු නිවත්තනත්ථො, නිප්පරියායෙන පන භාවසාධනමෙව ලබ්භතීති **''සුඛනං සුඛ''**න්ති වුත්තං. ඉට්ඨසභාවත්තා තංසමඞ්ගීපුග්ගලං, සම්පයුත්තධම්මෙ වා අත්තනි සාදයතීති **සාතං** ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. සාතං ''මධුර''න්ති වදන්ති. සාතං ලක්ඛණං එතස්සාති **සාතලක්ඛණං. උපබ්‍රූහනං** සම්පයුත්තධම්මානං සංවඩ්ඪනං. දුක්ඛං විය අවිස්සජ්ජෙත්වා අදුක්ඛමසුඛා විය අනජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා අනු අනු ගණ්හනං, උපකාරිතා වා **අනුග්ගහො. කත්ථචි** පඨමජ්ඣානාදිකෙ. **පටිලාභතුට්ඨීති** පටිලාභවසෙන උප්පජ්ජනකතුට්ඨි. **පටිලද්ධරසානුභවනන්ති** පටිලද්ධස්ස ආරම්මණරසස්ස අනුභවනන්ති සභාවතො පීතිසුඛානි විභජිත්වා දස්සෙති. **යත්ථ පීති, තත්ථ සුඛන්ති** විතක්කස්ස විය ඉතරෙන පීතියා සුඛෙන අච්චන්තසංයොගමාහ. ''යත්ථ සුඛං, තත්ථ න නියමතො පීතී''ති විචාරස්ස විය විතක්කෙන සුඛස්ස පීතියා අනච්චන්තසංයොගං. තෙන අච්චන්තානච්චන්තසංයොගිතාය පීතිසුඛානං විසෙසං දස්සෙති. කං තාරෙන්ති එත්ථාති **කන්තාරං,** නිරුදකමරුට්ඨානං. වනමෙව **වනන්තං. තස්මිං තස්මිං සමයෙති** ඉට්ඨාරම්මණස්ස පටිලාභසමයෙ, පටිලද්ධස්ස රසානුභවනසමයෙ, වනච්ඡායාදීනං සවනදස්සනසමයෙ, පවෙසපරිභොගසමයෙ ච. **පාකටභාවතොති** යථාක්කමං පීතිසුඛානං විභූතභාවතො.

විවෙකජං පීතිසුඛන්ති එත්ථ පුරිමස්මිං අත්ථෙ **විවෙකජන්ති** ඣානං වුත්තං. පීතිසුඛසද්දතො ච අත්ථිඅත්ථවිසෙසතො ''අස්ස ඣානස්ස, අස්මිං වා ඣානෙ''ති එත්ථ අ-කාරො දට්ඨබ්බො. දුතියෙ පීතිසුඛමෙව විවෙකජං. ''විවෙකජංපීතිසුඛ''න්ති ච අඤ්ඤපදත්ථසමාසො, පච්චත්තනිද්දෙසස්ස ච අලොපො කතො. ලොපෙ වා සති ''විවෙකජපීතිසුඛ''න්ති පාඨොති අයං විසෙසො.

උපසම්පජ්ජාති එත්ථ උප-සං-සද්දා ''උපලබ්භති, සංභුඤ්ජති''තිආදීසු විය නිරත්ථකාති දස්සෙතුං ''උපගන්ත්වා''තිආදිං වත්වා පුන තෙසං සාත්ථකභාවං දස්සෙතුං **''උපසම්පාදයිත්වා''**තිආදි වුත්තං, තස්මා පත්වා, සාධෙත්වාති වා අත්ථො. **ඉරියන්ති** කිරියං. **වුත්ති**ආදීනි තස්සෙව වෙවචනානි. **පාලනාති** හි එකං ඉරියාපථබාධනං ඉරියාපථන්තරෙහි රක්ඛණා.

පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනාදිවණ්ණනා

74. පඤ්ච අඞ්ගානි වික්ඛම්භනවසෙන පහීනානි එතස්සාති **පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනං**. ''අග්‍යාහිතො''ති එත්ථ ආහිත-සද්දස්ස විය විප්පහීන-සද්දස්සෙත්ථ පරවචනං දට්ඨබ්බං, පඤ්චහි අඞ්ගෙහි විප්පහීනන්ති වා **පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනං**. නනු අඤ්ඤෙපි අකුසලා ධම්මා ඉමිනා ඣානෙන පහීයන්ති, අථ කස්මා පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනතාව වුච්චතීති ආහ **''කිඤ්චාපී''**තිආදි. ඣානලාභිනොපි අඣානසමඞ්ගිකාලෙ ඣානපටිපක්ඛලොභචිත්තාදීනං පවත්තිසබ්භාවතො **''ඣානක්ඛණෙ''**ති වුත්තං. **පහීයන්තීති** විගච්ඡන්ති, නප්පවත්තන්තීති අත්ථො. **එකත්තාරම්මණෙති** පථවීකසිණාදිවසෙන එකසභාවෙ, එකග්ගතාසඞ්ඛාතෙ එකත්තාවහෙ වා ආරම්මණෙ. **තන්ති** තං නානාවිසයපලොභිතං චිත්තං. **කාමධාතුප්පහානායාති** නානාවිසයසමුපබ්‍යූළ්හාය කාමධාතුයා පහානාය සමතික්කමාය පටිපදං ඣානං නප්පටිපජ්ජති. **නිරන්තරන්ති** වික්ඛෙපෙන අනන්තරිතං, සහිතන්ති අත්ථො. **අකම්මඤ්ඤන්ති** අකම්මනීයං, භාවනාකම්මස්ස අයොග්‍යන්ති අත්ථො. **උද්ධච්චකුක්කුච්චපරෙතන්ති** උද්ධච්චකුක්කුච්චෙන අභිභූතං. **පරිබ්භමති** අනවට්ඨානතො, අවට්ඨානස්ස සමාධානස්ස අභාවතොති අත්ථො. **විචිකිච්ඡාය උපහතන්ති** සාතිසයස්ස විචාරස්ස අභාවතො ''සම්මාසම්බුද්ධො නු ඛො භගවා, න නු ඛො''ති, ''පථවී පථවී''තිආදිනා මනසිකාරෙන, ''ඣානං සියා නු ඛො, න නු ඛො''තිආදිනා ච පවත්තාය විචිකිච්ඡාය උපහතං. **නාරොහති** අප්පටිපත්තිනිමිත්තත්තා. **විසෙසෙන ඣානන්තරායකරත්තාති** සමාධිආදීනං උජුවිපච්චනීකභාවෙන ඣානාධිගමස්ස අන්තරායකරණතො.

තෙහීති ඣානාධිගමස්ස පච්චයභූතෙහි විතක්කවිචාරෙහි. **අවික්ඛෙපාය සම්පාදිතප්පයොගස්සාති** තතො එවං සමාධානාය නිප්ඵාදිතභාවනාපයොගස්ස. **චෙතසො පයොගසම්පත්තිසම්භවාති** යථාවුත්තභාවනාපයොගසම්පත්තිසමුට්ඨානා. **පීති පීණනං** භාවනාවසෙන තප්පනං. **උපබ්‍රූහනං** භාවනාවසෙන පරිවුද්ධිං චෙතසො **කරොතීති** සම්බන්ධො. **නන්ති** චිත්තං. **සසෙසසම්පයුත්තධම්මන්ති** අවසිට්ඨඵස්සාදිධම්මසහිතං, සමං සම්මා ච ආධියතීති සම්බන්ධො. ඉන්ද්‍රියසමතාවසෙන **සමං,** පටිපක්ඛධම්මානං. දූරීභාවෙ ලීනුද්ධච්චාභාවෙන **සම්මා** ච ඨපෙතීති අත්ථො. එකග්ගතා හි සමාධානකිච්චෙන චිත්තං, සම්පයුත්තධම්මෙ ච අත්තානං අනුවත්තාපෙන්තී ඣානක්ඛණෙ සාතිසයං සමාහිතෙ කරොතීති. **උප්පත්තිවසෙනාති** යථාපච්චයං උප්පජ්ජනවසෙන . එතෙසු විතක්කාදීසු ඣානං **උප්පන්නං නාම** හොති තත්ථෙව ඣානවොහාරතො. තෙනාහ **''තස්මා''**තිආදි. **''යථා පනා''**තිආදිනාපි උපමාවසෙන තමෙවත්ථං පාකටතරං කරොති.

පකතිචිත්තතොති පාකතිකකාමාවචරචිත්තතො. **සුවිසදෙනාති** සුට්ඨු විසදෙන, පටුතරෙනාති අත්ථො. **සබ්බාවන්තන්ති** සබ්බාවයවවන්තං, අනවසෙසන්ති අත්ථො. **අප්ඵුටන්ති** අසම්ඵුට්ඨං. **ආරම්මණෙසු ඵුසිතාති** අප්පනාවසෙන පවත්තමානා චිත්තෙකග්ගතා සමන්තතො ආරම්මණං ඵරන්තී විය හොතීති කත්වා වුත්තං. කස්මා පනෙත්ථ ඣානපාඨෙ අග්ගහිතා චිත්තෙකග්ගතා ගහිතාති අනුයොගං සන්ධාය **''තත්ථ චිත්තෙකග්ගතා''**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු ඣානඞ්ගෙසු. **න නිද්දිට්ඨාති** සරූපතො න නිද්දිට්ඨා, සාමඤ්ඤතො පන ඣානග්ගහණෙන ගහිතා. **එවං වුත්තත්තාති** සරූපෙනෙව වුත්තත්තා, අඞ්ගමෙව චිත්තෙකග්ගතාති සම්බන්ධො. **යෙන අධිප්පායෙනාති** යෙන විතක්කාදීහි සහ වත්තන්තං ධම්මං දීපෙතුං තස්ස පකාසනාධිප්පායෙන ''සවිතක්කං සවිචාර''න්තිආදිනා **උද්දෙසො කතො. සො එව** අධිප්පායො **තෙන** භගවතා **විභඞ්ගෙ** ''චිත්තෙකග්ගතා''ති නිද්දිසන්තෙන **පකාසිතො**. තස්මා සා ඣානපාඨෙ අග්ගහිතාති න චින්තෙතබ්බං.

තිවිධකල්‍යාණවණ්ණනා

75. **ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙනාති** ඣානස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන. **ලක්ඛණවසෙනාති** තෙසංයෙව අප්පනායං ලක්ඛිතබ්බභාවවසෙන.

තත්‍රාති තස්මිං කල්‍යාණතාලක්ඛණානං විභාවනෙ. **පටිපදාවිසුද්ධීති** පටිපජ්ජති ඣානං එතායාති පටිපදා, ගොත්‍රභුපරියොසානො පුබ්බභාගියො භාවනානයො. පරිපන්ථතො විසුජ්ඣනං විසුද්ධි, පටිපදාය විසුද්ධි **පටිපදාවිසුද්ධි**. සා පනායං යස්මා ඣානස්ස උප්පාදක්ඛණෙ ලබ්භති, තස්මා වුත්තං **''පටිපදාවිසුද්ධි ආදී''**ති. **උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනාති** විසොධෙතබ්බතාදීනං අභාවතො ඣානපරියාපන්නාය තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය කිච්චනිප්ඵත්තියා අනුබ්‍රූහනා. සා පනායං විසෙසතො ඣානස්ස ඨිතික්ඛණෙ ලබ්භති. තෙන වුත්තං **''උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ''**ති. **සම්පහංසනාති** තත්ථ ධම්මානං අනතිවත්තනාදිසාධකස්ස ඤාණස්ස කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙන පරියොදපනා. සා පන යස්මා ඣානස්ස ඔසානක්ඛණෙ පාකටා හොති , තස්මා වුත්තං **''සම්පහංසනා පරියොසාන''**න්ති. **ඉමානි තීණි ලක්ඛණානීති** පරිපන්ථතො චිත්තස්ස විසුජ්ඣනාකාරො , මජ්ඣිමස්ස සමථනිමිත්තස්ස පටිපජ්ජනාකාරො, තත්ථ පක්ඛන්දනාකාරොති ඉමානි තීණි ඣානස්ස ආදිතො උප්පාදක්ඛණෙ අප්පනාපත්තිලක්ඛණානි තෙහි ආකාරෙහි විනා

අප්පනාපත්තියා අභාවතො, අසති ච අප්පනාය තදභාවතො. **ආදිකල්‍යාණඤ්චෙව** විසුද්ධිපටිපදත්තා. යථාවුත්තෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතත්තා, සම්පන්නලක්ඛණත්තා ච **තිලක්ඛණසම්පන්නඤ්ච**. ඉමිනා නයෙන මජ්ඣපරියොසානලක්ඛණානඤ්ච යොජනා වෙදිතබ්බා.

සම්භරීයති ඣානං එතෙනාති සම්භාරො, නානාවජ්ජනපරිකම්මං. සහ සම්භාරෙනාති සසම්භාරො, සො එව **සසම්භාරිකො. උපචාරොති** එකාවජ්ජනූපචාරමාහ. පග්ගහාදිකිච්චස්ස පුබ්බභාගෙ භාවනාය එව සාධිතත්තා යා තත්ථ එකාවජ්ජනූපචාරෙ සිද්ධා අජ්ඣුපෙක්ඛනා, සා ඣානක්ඛණෙ පරිබ්‍රූහිතා නාම හොතීති වුත්තං **"උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා නාම අප්පනා"**ති. යථාධිගතං ඣානං නිස්සාය යො පහට්ඨාකාරො චිත්තස්ස පරිතොසො, තං පච්චවෙක්ඛණාවසෙන පවත්තං සන්ධායාහ **"සම්පහංසනා නාම පච්චවෙක්ඛණා"**ති. **එකෙති** අභයගිරිවාසිනො. තෙ හි එවං පටිපදාවිසුද්ධිආදිකෙ වණ්ණයන්ති, තදයුත්තං. තථා හි සති අජ්ඣානධම්මෙහි ඣානස්ස ගුණසංකිත්තනං නාම කතං හොති. න හි භූමන්තරං භූමන්තරපරියාපන්නං හොති. පාළියා චෙතං විරුද්ධන්ති දස්සෙතුං **"යස්මා පනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එකත්තගතං චිත්තන්ති** ඉන්ද්‍රියානං එකරසභාවෙන, එකග්ගතාය ච සිඛාප්පත්තියා තදනුගුණං එකත්තං ගතන්ති එකත්තගතං, සසම්පයුත්තං අප්පනාපත්තචිත්තං. තස්සෙව පටිපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දතාදි අනන්තරමෙව වුච්චති. **තස්මාති** යස්මා එකස්මිංයෙව අප්පනාචිත්තක්ඛණෙ පටිපදාවිසුද්ධිආදි පාළියං වුත්තං, තස්මා **ආගමනවසෙනාති** පරිකම්මාගමනවසෙන. **අනතිවත්තනාදීති ආදි**-සද්දෙන ඉන්ද්‍රියෙකරසතාතදුපගවීරියවාහනාසෙවනානි සඞ්ගණ්හාති. **පරියොදාපකස්සාති** පරිසොධකස්ස පභස්සරභාවකරස්ස. **අනතිවත්තනාදිභාවසාධන**මෙව චෙත්ථ ඤාණස්ස කිච්චනිප්ඵත්ති වෙදිතබ්බා.

තස්මින්ති තස්මිං වාරෙ, චතුපඤ්චචිත්තපරිමාණාය අප්පනාවීථියන්ති අත්ථො. **තතො** පරිපන්ථතො. **චිත්තං විසුජ්ඣතීති** යදිපි ආගමනං ගහෙතුං අවිසෙසෙන විය වුත්තං, පරිකම්මවිසුද්ධිතො පන අප්පනාවිසුද්ධි සාතිසයාව. තෙනාහ **"විසුද්ධත්තා"**තිආදි. **ආවරණවිරහිතං හුත්වාති** යෙනාවරණෙන ආවටත්තා චිත්තං තතො පුබ්බෙ මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජිතුං න සක්කොති, තෙන විවිත්තං හුත්වා, තං වික්ඛම්භෙත්වාති අත්ථො. ලීනුද්ධච්චසඞ්ඛාතානං උභින්නං අන්තානං අනුපගමනෙන මජ්ඣිමො, සවිසෙසං පච්චනීකධම්මානං වූපසමනතො සමථො, යොගිනො සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතො නිමිත්තඤ්චාති **මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං**. තෙනාහ **"සමප්පවත්තො අප්පනාසමාධියෙවා"**ති. **තදනන්තරං පන පුරිමචිත්තන්ති** තස්ස අප්පනාචිත්තස්ස අනන්තරපච්චයභූතං පුරිමං චිත්තං, ගොත්‍රභුචිත්තන්ති අත්ථො. **එකසන්තතිපරිණාමනයෙනාති** යථා "තදෙව ඛීරං දධිසම්පන්න"න්ති, එවං සතිපි පරිත්තමහග්ගතභාවභෙදෙ, පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවභෙදෙ ච එකිස්සා එව සන්තතියා පරිණාමූපගමනනයෙන එකත්තනයවසෙන. **තථත්තන්ති** තථභාවං අප්පනාසමාධිවසෙන සමාහිතභාවං. **එවං පටිපන්නත්තාති** වුත්තාකාරෙන පටිපජ්ජමානත්තා. යස්මිඤ්හි ඛණෙ තථත්තං මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, තස්මිංයෙව ඛණෙ **තථත්තූපගමනෙන** අප්පනාසමාධිනා සමාහිතභාවූපගමනෙන **තත්ථ පක්ඛන්දති නාම. පුරිමචිත්තෙති** අප්පනාචිත්තස්ස පුරිමස්මිං චිත්තෙ ගොත්‍රභුචිත්තෙ. **විජ්ජමානාකාරනිප්ඵාදිකාති** තස්මිං චිත්තෙ විජ්ජමානානං පරිපන්ථවිසුද්ධිමජ්ඣිමසමථපටිපත්තිපක්ඛන්දනාකාරානං නිප්ඵාදිකා, තෙනාකාරෙන නිප්ඵජ්ජමානාති අත්ථො. තෙයෙව හි ආකාරා පච්චයවිසෙසතො ඣානක්ඛණෙ නිප්ඵජ්ජමානා "පටිපදාවිසුද්ධී"ති ලද්ධසමඤ්ඤා ඣානස්ස තං විසෙසං නිප්ඵාදෙන්තා විය වුත්තා. **උප්පාදක්ඛණෙයෙවාති** අත්තලාභවෙලායමෙව. යදි එවං, කථං තෙ ආකාරා නිප්ඵජ්ජන්තීති ආහ **"ආගමනවසෙනා"**ති.

තස්සාති චිත්තස්ස. "විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛතී"ති **පාළියං** (පටි. ම. 1.158) පුග්ගලාධිට්ඨානෙන ආගතාති **"බ්‍යාපාරං අකරොන්තො"**ති ආහ. සමථපටිපත්තිතථත්තූපගමනඤ්ච ඉධ සමථභාවාපත්තියෙවාති ආහ **"සමථභාවූපගමනෙනා"**ති. **කිලෙසසංසග්ගං පහාය එකත්තෙන උපට්ඨිතස්සාති** පුබ්බෙ "කථං නු ඛො කිලෙසසංසග්ගං පජහෙය්‍යා"න්ති පටිපන්නස්ස ඉදානි සමථපටිපත්තියා තස්ස පහීනත්තා කිලෙසසඞ්ගණිකාභාවෙන එකත්තෙන උපට්ඨිතස්ස ඣානචිත්තස්ස. පරිපන්ථවිසුද්ධිමජ්ඣිමසමථපටිපත්තිපක්ඛන්දනෙහි වුද්ධිප්පත්තියා අනුබ්‍රූහිතෙ ඣානචිත්තෙ ලද්ධොකාසා තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛා සම්පයුත්තෙසු සමවාහිතභාවෙන පවත්තමානා තෙ අනුබ්‍රූහෙන්තී විය හොතීති ආහ **"තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය කිච්චවසෙන උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා වෙදිතබ්බා"**ති.

යෙ පනෙතෙ යුගනද්ධධම්මාති සම්බන්ධො. **තත්ථාති** තස්මිං ඣානචිත්තෙ. අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනවසෙන කිච්චකරණතො යුගෙ නද්ධා බද්ධා විය **යුගනද්ධා. විමුත්තිරසෙනාති** විමුච්චනකිච්චෙන, විමුච්චනසම්පත්තියා වා. **එස** යොගී. **වාහයතීති** පවත්තෙති. **අස්සාති** ඣානචිත්තස්ස. **තස්මිං ඛණෙති** භඞ්ගක්ඛණෙ. උප්පාදක්ඛණෙ අතීතෙ හි ඨිතික්ඛණතො පට්ඨාය **ආසෙවනා** පවත්තති නාම. **තෙ ආකාරාති** අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනාදයො තත්ථ ධම්මානං පවත්තිආකාරා. ආසෙවනාපි හි ආසෙවනපච්චයභාවීනං ධම්මානං පවත්තිආකාරොයෙව. **සංකිලෙසවොදානෙසූති** සමාධිපඤ්ඤානං සමරසතාය අකරණං භාවනාය සංකිලෙසො, කරණං වොදානං. තථා සෙසෙසුපි. එවමෙතෙසු සංකිලෙසවොදානෙසු **තං තං ආදීනවං** දොසං **ආනිසංසං** ගුණං පුරෙතරං පාටිහාරියඤාණෙන **දිස්වා** යථා අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනාදයො හොන්ති, **තථා** භාවනාය **සම්පහංසිතත්තා** තෙනෙව ඤාණෙන **විසොධිතත්තා**. විසොධනං හෙත්ථ සම්පහංසනං. තෙ ආකාරා යස්මා නිප්ඵන්නා, තස්මා **"ධම්මානං...පෙ.... වෙදිතබ්බාති වුත්ත"**න්ති ලක්ඛණසංවණ්ණනාය ආදිම්හි වුත්තං නිගමනවසෙන දස්සෙති.

‘‘යස්මා උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොතී’’ති කො සම්බන්ධො. කස්මා සම්පහංසනාව පරියොසානන්ති වුත්තා, න උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනාති චොදනං සන්ධාය **‘‘තත්ථ යස්මා උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොතී’’**ති වුත්තං. **තත්ථාති** තස්මිං භාවනාචිත්තෙ. **උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොතීති** අප්පනාකාලෙ භාවනාය සමප්පවත්තියා, පටිපක්ඛස්ස ච පහානතො පග්ගහාදීසු බ්‍යාපාරස්ස අකාතබ්බතො අජ්ඣුපෙක්ඛනාව හොති. යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සමයෙ චිත්තස්ස අජ්ඣුපෙක්ඛනා, විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛතී’’ති ච ආදි. සා පනායං අජ්ඣුපෙක්ඛනා ඤාණස්ස කිච්චසිද්ධියා හොති, විසෙසතො ඤාණසාධනත්තා අප්පනාබ්‍යාපාරස්සාති ඵලෙන කාරණානුමානඤායෙන. යස්මා උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොති, තස්මා ඤාණකිච්චභූතා සම්පහංසනා පරියොසානන්ති වුත්තාති සම්බන්ධො.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං පාළියා සමත්ථෙතුං **‘‘යථාහා’’**තිආදි වුත්තං. **තථාපග්ගහිතං චිත්තන්ති** යථා භාවනාචිත්තං කොසජ්ජපක්ඛෙ න පතති, තථා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියානං ධම්මානං බහුලීකාරවසෙන පග්ගහිතං. **සාධුකං අජ්ඣුපෙක්ඛතීති** පග්ගණ්හන්තෙනාපි සමාධිස්ස වීරියසමතායොජනවසෙන පග්ගහිතත්තා සක්කච්චං අජ්ඣුපෙක්ඛති, තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛා ඔකාසං ලභති. තං පන අජ්ඣුපෙක්ඛනං උපෙක්ඛාවසෙන පුබ්බෙ පවත්තපාරිහාරියපඤ්ඤාවසෙන අප්පනාපඤ්ඤාය කිච්චාධිකතාති ආහ **‘‘පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොතී’’**ති. තස්ස අධිමත්තත්තා එව අජ්ඣුපෙක්ඛන්තස්සෙව නානාසභාවෙහි නීවරණපමුඛෙහි කිලෙසෙහි අප්පනා**චිත්තං විමුච්චති. විමොක්ඛවසෙන** විමුච්චනවසෙන. **පඤ්ඤාවසෙනාති** පුබ්බෙ පවත්තපාරිහාරියපඤ්ඤාවසෙන. **විමුත්තත්තාති** නානාකිලෙසෙහි විමුත්තත්තා එව. **තෙ ධම්මා** සද්ධාදයො, විසෙසතො සද්ධාපඤ්ඤාවීරියසමාධයො ච **එකරසා** සමානකිච්චා **හොන්ති**. එවමයං ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා නිප්ඵජ්ජමානා ඤාණබ්‍යාපාරොති ආහ **‘‘ඤාණකිච්චභූතා සම්පහංසනා පරියොසාන’’**න්ති. එවං තිවිධාය පටිපදාවිසුද්ධියා ලද්ධවිසෙසාය තිවිධාය උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනාය සාතිසයං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමුත්තභාවෙන චතුබ්බිධාපි සම්පහංසනා සිජ්ඣතීති ආගමනුපෙක්ඛා ඤාණකිච්චවසෙන දසපි ආකාරා ඣානෙ එව වෙදිතබ්බා.

ගණනානුපුබ්බතාති ගණනානුපුබ්බතාය, ගණනානුපුබ්බතාමත්තං වා පඨමන්ති ඉදන්ති අත්ථො. තෙන දෙසනාක්කමං උල්ලිඞ්ගෙති. **‘‘පඨමං උප්පන්නන්ති පඨම’’**න්ති ඉමිනා පටිපත්තික්කමං, උප්පන්නන්ති හි අධිගතන්ති අත්ථො. ‘‘පඨමං සමාපජ්ජිතබ්බන්ති පඨම’’න්ති ඉදං පන න එකන්තලක්ඛණන්ති **අට්ඨකථායං** (ධ. ස. අට්ඨ. 160) පටිසිද්ධත්තා ඉධ න ගහිතං. ආරම්මණූපනිජ්ඣානං ලක්ඛණූපනිජ්ඣානන්ති දුවිධෙ ඣානෙ ඉධාධිප්පෙතජ්ඣානමෙව දස්සෙතුං **‘‘ආරම්මණූපනිජ්ඣානතො’’**ති වුත්තං. පථවීකසිණසඞ්ඛාතස්ස අත්තනො අත්තනො ආරම්මණස්ස රූපං විය චක්ඛුනා උපනිජ්ඣායනතො. **පච්චනීකඣාපනතොති** නීවරණාදීනං පච්චනීකධම්මානං දහනතො වික්ඛම්භනවසෙන පජහනතො. **සකලට්ඨෙනාති** හෙට්ඨා වුත්තනයෙන කතෙ වා අකතෙ වා පරිච්ඡින්නෙ ගහිතෙ පථවීභාගෙ පථවීමණ්ඩලෙ සකලාරම්මණකරණට්ඨෙන. න හි තස්ස එකදෙසමාරම්මණං කරීයති. පථවීකසිණසන්නිස්සයතාය නිමිත්තං **පථවීකසිණං** යථා ‘‘මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්තී’’ති. තංසහචරණතො ඣානං **පථවීකසිණං** යථා ‘‘කුන්තා පචරන්තී’’ති.

විරට්ඨීතිසම්පාදනවණ්ණනා

76. ලක්ඛට්ඨානෙ ඨිතං සරෙන වාලං විජ්ඣතීති වාලවෙධී. ඉධ පන අනෙකධා භින්නස්ස වාලස්ස අංසුං විජ්ඣන්තො ‘‘වාලවෙධී’’ති අධිප්පෙතො. **තෙන වාලවෙධිනා. සූදෙනාති** භත්තකාරෙන. **‘‘ආකාරා පරිග්ගහෙතබ්බා’’**ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං **‘‘යථා හී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සුකුසලොති** සුට්ඨු ඡෙකො. **ධනුග්ගහොති** ඉස්සාසො. **කම්මන්ති** යොග්‍යං. **අක්කන්තපදානන්ති** විජ්ඣනකාලෙ අක්කමනවසෙන පවත්තපදානං. **ආකාරන්ති** ධනුජියාසරානං ගහිතාකාරං. **පරිග්ගණ්හෙය්‍යාති** උපධාරෙය්‍ය. **භොජනසප්පායාදයොති ආදි-**සද්දො අවුත්තාකාරානම්පි සඞ්ගාහකො දට්ඨබ්බො. තෙන උතුභාවනානිමිත්තාදීනම්පි පරිග්ගණ්හනං වුත්තං හොති. **තස්මින්ති** තස්මිං තරුණසමාධිම්හි.

භත්තාරන්ති සාමිනං, භත්තවෙතනාදීහි පොසකන්ති අත්ථො. **පරිවිසන්තොති** භොජෙන්තො. තස්ස රුච්චිත්වා භුඤ්ජනාකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා තස්ස උපනාමෙන්තොති යොජනා. **අයම්පි** යොගී. **අධිගතක්ඛණෙ භොජනාදයො ආකාරෙති** පුබ්බෙ ඣානස්ස අධිගතක්ඛණෙ කිච්චසාධකෙ භොජනාදිගතෙ ආකාරෙ. **ගහෙත්වාති** පරිග්ගහෙත්වා සල්ලක්ඛෙත්වා. **නට්ඨෙ නට්ඨෙ** සමාධිම්හි **පුනප්පුනං අප්පනාය**.

මහානසවිජ්ජාපරිචයෙන **පණ්ඩිතො**. තත්ථ විසදඤාණතාය **බ්‍යත්තො**. ඨානුප්පත්තිකකඔසල්ලයොගෙන **කුසලො. නානච්චයෙහීති** නානච්චයෙහි නානාසභාවෙහි, නානාරසෙහීති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘අම්බිලග්ගෙහී’’**තිආදි. **සූපෙහීති** බ්‍යඤ්ජනෙහි. **අම්බිලග්ගෙහීති** අම්බිලකොට්ඨාසෙහි, යෙ වා අම්බිලරසා හුත්වා අග්ගභූතා, තෙහි චතුරම්බිලාදිමිස්සෙහි. එස නයො **තිත්තකග්ගාදීසුපි. ඛාරිකෙහීති** වාතිඞ්ගණකළීරාදිමිස්සෙහි. **නිමිත්තන්ති** ආකාරං රුච්චනවසෙන භුඤ්ජනාකාරං. **උග්ගණ්හාතීති** උපරූපරි ගණ්හාති උපධාරෙති. **ඉමස්ස වා** සූපෙය්‍යස්ස අත්ථාය හත්ථං **අභිහරති. අභිහාරානන්ති** අභිමුඛෙන හරිතබ්බානං පණ්ණාකාරානං, පූජාභිහාරානං වා. **නිමිත්තං උග්ගණ්හාතීති** ‘‘එවං මෙ චිත්තං සමාහිතං අහොසී’’ති නිමිත්තං ගණ්හාති සල්ලක්ඛෙති.

සමාධිපරිපන්ථානන්ති සමාධිස්ස පරිපන්ථභූතානං. **ධම්මානන්ති** කාමච්ඡන්දාදිනීවරණධම්මානං. **සුවිසොධිතත්තාති** සුට්ඨු විසොධිතත්තා, වික්ඛම්භනවසෙනෙව සම්මදෙව පහීනත්තාති අත්ථො. **කාමාදීනවපච්චවෙක්ඛණාදීහීති ආදි**-සද්දෙන අසුභමනසිකාරනෙක්ඛම්මානිසංසපච්චවෙක්ඛණාදීනි සඞ්ගණ්හාති. නෙක්ඛම්මගුණදස්සනෙනාපි හි තස්ස විබන්ධභූතෙ කාමච්ඡන්දෙ ආදීනවො විසෙසතො පාකටො හොතීති. **කායදුට්ඨුල්ලන්ති** කායදරථං සාරද්ධකායතං. තෙන කායචිත්තානං සාරම්භනිමිත්තස්ස බ්‍යාපාදනීවරණස්ස න විසොධනමාහ. **ආරම්භධාතුමනසිකාරාදීහි ආදි**-සද්දෙන වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගනිමිත්තානං, ආලොකසඤ්ඤාදීනඤ්ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සමථනිමිත්තමනසිකාරාදීහි ආදි**-සද්දෙන සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියානං ධම්මානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **අඤ්ඤෙපි සමාධිපරිපන්ථෙති** විචිකිච්ඡාට්ඨානියෙ, මදමානාදිකෙ ච සන්ධායාහ. **ආසයන්ති** වසනකසුසිරං. **සුපරිසුද්ධන්ති** ආසඞ්කනීයත්තාභාවෙන සුට්ඨු පරිසුද්ධං. එත්ථාහ – නනු චායං පගෙව කාමාදීනවං පච්චවෙක්ඛිත්වා සමථපටිපදං පටිපන්නො උපචාරක්ඛණෙයෙව ඣානෙන නීවරණානි වික්ඛම්භිතානි, අථ කස්මා පුන කාමාදීනවපච්චවෙක්ඛණාදි ගහිතන්ති? සච්චමෙතං. තං පන පහානමත්තන්ති ඣානස්ස චිරට්ඨිතියා අතිසයපහානත්ථං පුන ගහිතං.

උද්ධච්ච මිද්ධන්ති කුක්කුච්චං, ථිනඤ්ච තදෙකට්ඨතාය ගහිතමෙවාති කත්වා වුත්තං. **සුද්ධන්තගතොති** සුපරිසුද්ධපරියන්තං සබ්බසො විසොධිතකොණපරියන්තං උය්‍යානං ගතො. **තහිං රමෙති** තස්මිං ඣානෙ රමෙය්‍ය දිවසභාගම්පි ඣානසමඞ්ගී එව භවෙය්‍ය.

චිත්තභාවනාවෙපුල්ලත්ථන්ති සමාධිභාවනාය විපුලභාවාය. යථා හි භාවනාවසෙන නිමිත්තස්ස උප්පත්ති, එවමස්ස භාවනාවසෙනෙව වඩ්ඪනම්පි. තස්මා එකඞ්ගුලාදිවසෙන නිමිත්තං වඩ්ඪෙන්තස්ස පුනප්පුනං බහුලීකාරෙන ඣානං භාවනාපි වුද්ධිං විරුළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජති. තෙන වුත්තං **"චිත්තභාවනාවෙපුල්ලත්ථඤ්ච යථාලද්ධං පටිභාගනිමිත්තං වඩ්ඪෙතබ්බ"**න්ති. **තස්සාති** පටිභාගනිමිත්තස්ස.

නිමිත්තවඩ්ඪනනයවණ්ණනා

77. **තත්‍රාති** සාමිඅත්ථෙ භුම්මවචනං, තස්සාති අත්ථො. **අවඩ්ඪෙත්වාති** යථා කුම්භකාරො මත්තිකාය පත්තං කරොන්තො පඨමං අපරිච්ඡින්දිත්වාව පත්තං වඩ්ඪෙති, එවං **පත්තවඩ්ඪනයොගෙන** පත්තවඩ්ඪනයුත්තියා අවඩ්ඪෙත්වා පූවිකස්ස **පූවවඩ්ඪනං**. හත්තස්ස උපරි හත්තපක්ඛිපනං **හත්තවඩ්ඪනං**. වත්ථස්ස තින්තස්ස අඤ්ජනාදි **දුස්සවඩ්ඪනං**. පච්චෙකං **යොග**-සද්දො යොජෙතබ්බො. අපරිච්ඡින්දිත්වා න වඩ්ඪෙතබ්බං සපරිච්ඡෙදෙ එව භාවනාපවත්තිතො. තථා හි වුත්තං "සාන්තකෙ නො අනන්තකෙ"ති (විසුද්ධි. 1.55).

හංසපොතකාති ජවනහංසපොතකා. **උක්කුලං** උන්නතට්ඨානං. **විකුලං** නින්නට්ඨානං. නදීසොතෙන කතං විදුග්ගං **නදීවිදුග්ගං**. විසමාකාරෙන ඨිතො පබ්බතපදෙසො **පබ්බතවිසමො**.

ථූලානි හුත්වා උපට්ඨහන්ති පච්චවෙක්ඛණාබාහුල්ලෙන විභූතභාවතො. **දුබ්බලානි හුත්වා උපට්ඨහන්ති** පගුණබලවභාවස්ස අනාපාදිකත්තා. **උපරි උස්සුක්කනායාති** භාවනාය උපරි ආරොහනාය, දුතියජ්ඣානාධිගමායාති අත්ථො.

පබ්බතෙය්‍යාති පබ්බතෙ බහුලචාරිනී. **අඛෙත්තඤ්ඤූති** අගොචරඤ්ඤූ. සමාධිපරිපන්ථානං විසොධනානභිඤ්ඤාතාය **බාලො**. ඣානස්ස පගුණභාවාපාදනවෙය්‍යත්තියස්ස අභාවෙන **අබ්‍යත්තො**. උපරිඣානස්ස පදට්ඨානභාවානවබොධෙන **අඛෙත්තඤ්ඤූ**. සබ්බථාපි සමාපත්තිකොසල්ලාභාවෙන **අකුසලො**. සමාධිනිමිත්තස්ස වා අනාසෙවනාය **බාලො**. අභාවනාය **අබ්‍යත්තො**. අබහුලීකාරෙන **අඛෙත්තඤ්ඤූ**. සම්මදෙව අනධිට්ඨානතො **අකුසලොති** යොජෙතබ්බං. **උභතො භට්ඨොති** උභයතො ඣානතො භට්ඨො. සො හි අප්පගුණතාය න සුප්පතිට්ඨිතතාය සඋස්සාහොපි විනාසතො, අසාමත්ථියතො ච ඣානද්වයතො පරිහීනො. **චිණ්ණවසිනාති** ආසෙවිතවසිනා.

පඤ්චවසීකථාවණ්ණනා

78. වසනං වසීති ධාතුනිද්දෙසතාය කිරියානිද්දෙසොති අධිප්පායෙනාහ **"වසියො"**ති, යථාරුචි පවත්තියොති අත්ථො. ආවජ්ජනාය වසී, ආවජ්ජනාවසෙන වා වසී **ආවජ්ජනවසී**. ඣානං ආවජ්ජිතුං යත්ථ යත්ථ පදෙසෙ ඉච්ඡා **යත්ථිච්ඡකං**. යදා යදා, යස්මිං යස්මිං වා ඣානඞ්ගෙ ඉච්ඡා **යදිච්ඡකං**. යාව යාව ඉච්ඡා **යාවදිච්ඡකං,** ද-කාරො පදසන්ධිකරො. **"යාවා"**ති ච ඉදං බහූනං ජවනවාරානං නිරන්තරං විය තථාපවත්තනං සන්ධාය වුත්තං, න එකමෙව. සො හි පරිච්ඡින්නචිත්තක්ඛණොති. **ආවජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථීති** වුත්තනයෙන යත්ථ කත්ථචි ඨානෙ යදා යදා යං කිඤ්චි ඣානඞ්ගං ආවජ්ජෙන්තස්ස යථිච්ඡිතං කාලං ආවජ්ජනාය ආවජ්ජනප්පවත්තියා දන්ධායිතත්තං චිත්ථායිතත්තං, චිරායිතත්තං වා නත්ථි. එවං ආවජ්ජනවසී සිද්ධා නාම හොතීති අත්ථො. **සෙසාති** වුට්ඨානඅධිට්ඨානපච්චවෙක්ඛණාවසියො.

අඞ්ගසමුදායභාවතො ඣානස්ස ඣානෙ ආවජ්ජනවසිං නිප්ඵාදෙතුකාමෙන පටිපාටියා ඣානඞ්ගානි ආවජ්ජෙතබ්බානීති ආහ **"පඨමං විතක්කං ආවජ්ජයතො"**ති. යදිපි ආවජ්ජනමෙවෙත්ථ ඉච්ඡිතං ආවජ්ජනවසියා අධිප්පෙතත්තා, ආවජ්ජනාය පන උප්පන්නාය ජවනෙහි භවිතබ්බං. තානි ච බො ආවජ්ජනතප්පරතාය චිත්තාභිනීහාරස්ස යථාවජ්ජිතඣානඞ්ගාරම්මණානි කතිපයානෙව හොන්ති, න පරිපුණ්ණානීති වුත්තං **"විතක්කාරම්මණානෙව චත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි ජවන්තී"**ති. චත්තාරි තික්ඛින්ද්‍රියස්ස. **පඤ්ච** නාතිතික්ඛින්ද්‍රියස්සාති දට්ඨබ්බං. **නිරන්තරන්**ති විසභාගෙහි නිරන්තරං. **අයං පනාති** භවඞ්ගද්වයන්තරිතා චතුජවනචිත්තා යථාවුත්තා **ආවජ්ජනවසී. අඤ්ඤෙසං වා** ධම්මසෙනාපතිආදීනං. **එවරූපෙ කාලෙ**ති උට්ඨාය සමුට්ඨාය ලහුතරං ආවජ්ජනවසීනිබ්බත්තනකාලෙ. සා ච බො ඉත්තරා පරිත්තකාලා, න සත්ථු යමකමහාපාටිහාරියෙ විය චිරතරප්පබන්ධවතී. තථා හි තං සාවකෙහි අසාධාරණං වුත්තං. අධිගමෙන සමං සසම්පයුත්තස්ස ඣානස්ස සම්මා ආපජ්ජනං පටිපජ්ජනං **සමාපජ්ජනං,** ඣානසමඞ්ගිතා.

සීඝන්ති එත්ථ සමාපජ්ජිතුකාමතානන්තරං ද්වීසු භවඞ්ගෙසු උප්පන්නෙසු භවඞ්ගං උපච්ඡින්දිත්වා උප්පන්නාවජ්ජනානන්තරං සමාපජ්ජනං සීඝං **සමාපජ්ජනසමත්ථතා.** අයඤ්ච මත්ථකප්පත්තා **සමාපජ්ජනවසී** සත්ථු ධම්මදෙසනායං ලබ්භති. යං සන්ධාය වුත්තං "සො ඛො අහං, අග්ගිවෙස්සන, තස්සා එව කථාය පරියොසානෙ තස්මිංයෙව පුරිමස්මිං සමාධිනිමිත්තෙ අජ්ඣත්තමෙව චිත්තං සණ්ඨපෙමි සන්නිසාදෙමි එකොදිං කරොමි සමාදහාමි යෙනස්සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී"ති (ම. නි. 1.387). ඉතො සීඝතරා හි සමාපජ්ජනවසී නාම නත්ථි. ජුණ්හාය රත්තියා නවොරොපිතෙහි කෙසෙහි කපොතකන්දරායං විහරන්තස්ස ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස යක්ඛෙන මහන්තම්පි පබ්බතකූටං පදාලෙතුං සමත්ථෙ පහාරෙ සීසෙ දින්නෙ සමාපජ්ජනම්පෙත්ථ නිදස්සෙතබ්බං. තථා හි වක්ඛති "තදා ථෙරො තස්ස පහරණසමයෙ සමාපත්තිං අප්පෙසී"ති (විසුද්ධි. 2.374). **පාළියං** පන "අඤ්ඤතරං සමාධිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්නො"ති (උදා. 34) වුත්තං. ඉමෙ පන ථෙරා "සමාපත්තිතො වුට්ඨානසමකාලං තෙන පහාරො දින්නො"ති වදන්ති.

අච්ඡරාමත්තන්ති අඞ්ගුලිඵොටමත්තං **ඛණං. ඨපෙතුන්ති** සෙතු විය සීඝසොතාය නදියා ඔඝං වෙගෙන පවත්තිතුං අදත්වා යථාවුත්තක්ඛණං ඣානං **ඨපෙතුං සමත්ථතා.** අභිභුය්‍ය ඨපනං, අධිට්ඨානං වියාති වා අධිට්ඨානං. තත්ථ වසී **අධිට්ඨානවසී. තථෙව ලහුං වුට්ඨාතුන්ති** අච්ඡරාමත්තං වා දසච්ඡරාමත්තං වා ලහුං ඛණං ඣානසමඞ්ගී හුත්වා ඣානතො වුට්ඨාතුං සමත්ථතා. භවඞ්ගචිත්තුප්පත්තියෙව හෙත්ථ ඣානතො වුට්ඨානං නාම. එත්ථ ච යථා "එත්තකමෙව ඛණං ඣානං ඨපෙස්සාමී"ති පුබ්බපරිකම්මවසෙන අධිට්ඨානසමත්ථතා **අධිට්ඨානවසී,** එවං "එත්තකමෙව ඛණං ඣානසමඞ්ගී හුත්වා ඣානතො වුට්ඨහිස්සාමී"ති පුබ්බපරිකම්මවසෙන වුට්ඨානසමත්ථතා **වුට්ඨානවසී** වෙදිතබ්බා, යා සමාපත්ති "වුට්ඨානකුසලතා"ති වුච්චති. **තදුභයදස්සනත්ථන්ති** අධිට්ඨානවුට්ඨානවසීදස්සනත්ථං.

තත්ථාති තස්මිං නිම්මිතපබ්බතෙ තස්ස විවරෙ. කිඤ්චාපි එකංයෙව තං අභිඤ්ඤාචිත්තං යෙන පබ්බතං නිම්මිනෙය්‍ය, අභිඤ්ඤාපාදකස්ස පන ඣානස්ස ලහුතරං ඨපනං, වුට්ඨානඤ්ච ඉධ නිදස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං. "එත්තකා ඉද්ධිමන්තා එකං උපට්ඨාකං ගරුළතො රක්ඛිතුං න සක්ඛිංසූ"ති ගාරය්හා අස්සාම.

ආවජ්ජනානන්තරානීති ආවජ්ජනවසීභාවාය යථාක්කමං විතක්කාදීනං ඣානඞ්ගානං ආවජ්ජනාය පරතො යානි ජවනානි පවත්තානි, තානි තෙසං පච්චවෙක්ඛණානි. යදග්ගෙන ආවජ්ජනවසීසිද්ධි, තදග්ගෙන පච්චවෙක්ඛණාවසීසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

දුතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

79. නීවරණප්පහානස්ස තප්පඨමතාය **ආසන්නනීවරණපච්චත්ථිකා.** ථූලං නාම විපුලම්පි ඵෙග්ගු විය සුඛභඤ්ජනීයන්ති ආහ **"ඔළාරිකත්තා අඞ්ගදුබ්බලා"**ති. **සන්තතො මනසි කරිත්වාති** පඨමජ්ඣානං විය අනොළාරිකඞ්ගත්තා, සන්තධම්මසමඞ්ගිතාය ච "සන්ත"න්ති මනසි කත්වා. යෙ හි ධම්මා දුතියජ්ඣානෙ පීතිසුඛාදයො, කාමං තෙ පඨමජ්ඣානෙපි සන්ති, තෙහි පන තෙ සන්තතරා චෙව පණීතතරා ච භවන්තීති. **නිකන්තින්ති** නිකාමනං, අපෙක්ඛන්ති අත්ථො. **පරියාදායාති** ඛෙපෙත්වා. **චත්තාරි පඤ්චාති** වා-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො. දුතියජ්ඣානං එතස්ස අත්ථීති දුතියජ්ඣානිකං. **වුත්තප්පකාරානෙවාති** පඨමජ්ඣානෙ වුත්තප්පකාරානියෙව, පරිකම්මාදිනාමකානීති අත්ථො.

80. **වූපසමාති** වූපසමහෙතු, **වූපසමොති** චෙත්ථ පහානං අධිප්පෙතං, තඤ්ච විතක්කවිචාරානං. අතික්කමො අත්ථතො දුතියජ්ඣානක්ඛණෙ අනුප්පාදොති ආහ **"සමතික්කමා"**තිආදි. කතමෙසං පනෙත්ථ විතක්කවිචාරානං වූපසමො අධිප්පෙතො, කිං පඨමජ්ඣානිකානං, උදාහු දුතියජ්ඣානිකානන්ති. කිඤ්චෙත්ථ යදි පඨමජ්ඣානිකානං, නත්ථි තෙසං වූපසමො. න හි කදාචි පඨමජ්ඣානං විතක්කවිචාරරහිතං අත්ථි. අථ දුතියජ්ඣානිකානං, එවම්පි නත්ථෙව වූපසමො, සබ්බෙන සබ්බං තෙසං තත්ථ අභාවතොති? වුච්චතෙ – යෙහි විතක්කවිචාරෙහි පඨමජ්ඣානස්ස ඔළාරිකතා, තෙසං සමතික්කමා දුතියස්ස ඣානස්ස සමධිගමො, න සභාවතො අනොළාරිකානං ඵස්සාදීනං සමතික්කමාති අයමත්ථො "විතක්කවිචාරානං වූපසමා"ති එතෙන දීපිතො. තස්මා "කිං පඨමජ්ඣානිකානං විතක්කවිචාරානං

වූපසමො ඉධාධිප්පෙතො, උදාහු දුතියජ්ඣානිකාන''න්ති එදිසී චොදනා අනොකාසාව. යස්මා දිට්ඨාදීනවස්ස තංතංඣානක්ඛණෙ අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනං වූපසමනං අධිප්පෙතං. විතක්කාදයො එව ඣානඞ්ගභූතා තථා කරීයන්ති, න තංසම්පයුත්තා ඵස්සාදයො, තස්මා විතක්කාදීනංයෙව වූපසමාදිවචනං ඤායාගතං. යස්මා පන විතක්කාදීනං විය තංසම්පයුත්තධම්මානම්පි එතෙන ''එතං ඔළාරික''න්ති ආදීනවදස්සනං සුත්තෙ ආගතං, තස්මා අවිසෙසෙන විතක්කාදීනං, තංසහගතානඤ්ච වූපසමාදිකෙ වත්තබ්බෙ විතක්කාදීනංයෙව වූපසමො වුච්චමානො අධිකවචනං අඤ්ඤං අත්ථං බොධෙතීති කත්වා කිඤ්චි විසෙසං දීපෙතීති දස්සෙතුං **අට්ඨකථායං ''ඔළාරිකස්ස පනා''**තිආදි ගහිතන්ති ඉධ ''යෙහි විතක්කවිචාරෙහී''තිආදි වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ''පීතියා ච විරාගා''තිආදීසුපි එසෙව නයො. තස්මා විතක්කවිචාරපීතිසුඛසමතික්කමවචනානි ඔළාරිකොළාරිකඞ්ගසමතික්කමා දුතියාදිඅධිගමදීපකානීති තෙසං එකදෙසභූතං විතක්කවිචාරසමතික්කමවචනං තංදීපකං වුත්තං. විසුං විසුං ඨිතෙපි හි විතක්කවිචාරසමතික්කමවචනාදිකෙ පහෙය්‍යඞ්ගනිද්දෙසතාසාමඤ්ඤෙන චිත්තෙන සමූහතො ගහිතෙ විතක්කවිචාරවූපසමවචනස්ස තදෙකදෙසතා දට්ඨබ්බා. අයඤ්ච අත්ථො අවයවෙන සමුදායොපලක්ඛණනයෙන වුත්තො. අථ වා විතක්කවිචාරවූපසමවචනෙනෙව තංසමතික්කමා දුතියාධිගමදීපකෙන පීතිවිරාගාදිවචනානං පීතිආදිසමතික්කමා තතියාදිඅධිගමදීපකතා දීපිතා හොතීති තස්ස තංදීපකතා වුත්තා.

නියකජ්ඣත්තමධිප්පෙතං න අජ්ඣත්තජ්ඣත්තාදි. තත්ථ කාරණමාහ **''විභඞ්ගෙ පනා''**තිආදි. **නීලවණ්ණයොගතො නීලවත්ථං වියාති** නීලයොගතො වත්ථං නීලං වියාති අධිප්පායො. යෙන සම්පසාදනෙන යොගා ඣානං **සම්පසාදනං**. තස්මිං දස්සිතෙ ''සම්පසාදනං ඣාන''න්ති සමානාධිකරණනිද්දෙසෙනෙව තංයොගා ඣානෙ තංසද්දප්පවත්ති දස්සිතාති අවිරොධො යුත්තො. එකොදිභාවෙ කථන්ති එකොදිම්හි දස්සිතෙ එකොදිභාවං ඣානන්ති සමානාධිකරණනිද්දෙසෙනෙව ඣානස්ස එකොදිවඩ්ඪනතා වුත්තා හොතීති චෙ? ''එකොදිභාව''න්ති පදං උද්ධරිත්වා එකොදිස්ස නිද්දෙසො න කාතබ්බො සියාති එකොදිභාවසද්දො එව සමාධිම්හි පවත්තො සම්පසාදනසද්දො විය ඣානෙ පවත්තතීති යුත්තං. **ඉමස්මිඤ්ච අත්ථවිකප්පෙති** ''චෙතසො සම්පසාදයතී''ති එතස්මිං පක්ඛෙ ''චෙතසො''ති ච උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. **පුරිමස්මින්**ති ''සම්පසාදනයොගතො ඣානං සම්පසාදන''න්ති වුත්තපක්ඛෙ. **චෙතසොති** සම්බන්ධෙ සාමිවචනං.

සෙට්ඨොපි ලොකෙ ''එකො''ති වුච්චති ''යාව පරෙ එකාහං තෙ කරොමී''තිආදීසු. එකො අදුතියො ''එකාකීහි බුද්දකෙහි ජිත''න්තිආදීසු අසහායත්ථොපි එක-සද්දො දිට්ඨොති ආහ **''එකො අසහායො හුත්වා''**ති. සද්ධාදයොපි කාමං සම්පයුත්තධම්මානං සාධාරණතො, අසාධාරණතො ච පච්චයා හොන්තියෙව, සමාධි පන ඣානක්ඛණෙ සම්පයුත්තධම්මානං අවික්ඛෙපලක්ඛණෙ ඉන්දට්ඨකරණෙන සාතිසයං පච්චයො හොතීති දස්සෙන්තො **''සම්පයුත්තධම්මෙ...පෙ.... අධිවචන''**න්ති ආහ.

''සම්පසාදනං , චෙතසො එකොදිභාව''න්ති විසෙසනද්වයං ඣානස්ස අතිසයවචනිච්ඡාවසෙන ගහිතං. ස්වායමතිසයො යථා ඉමස්මිං ඣානෙ ලබ්භති, න තථා පඨමජ්ඣානෙති ඉමං විසෙසං දස්සෙතුං **''නනු චා''**තිආදි වුත්තං. ආරම්මණෙ ආහනනපරියාහනනවසෙන, අනුමජ්ජනඅනුයොජනවසෙන ච පවත්තමානා ධම්මා සතිපි නීවරණප්පහානෙන කිලෙසකාලුස්සියාපගමෙ සම්පයුත්තානං කඤ්චි ඛොභං කරොන්තා විය තෙහි ච තෙ න සන්නිසින්නා හොන්තීති වුත්තං **''විතක්කවිචාරක්ඛොභෙන න සුප්පසන්න''**න්ති. බුද්දිකා ඌමියො **වීචියො**. මහතියො **තරඞ්ගා**. සතිපි ඉන්ද්‍රියසමත්තෙ, වීරියසමතාය ච තෙනෙව ඛොභෙන, සම්පසාදාභාවෙන ච **සමාධිපි න සුට්ඨු පාකටො** බහලෙ විය ජලෙ මච්ඡො. යථාවුත්තක්ඛොභො එව **පලිබොධො. එවං වුත්තෙනාති** යස්සා සද්ධාය වසෙන සම්පසාදනං, යස්සා ච චිත්තෙකග්ගතාය වසෙන එකොදිභාවන්ති ච ඣානං වුත්තං. තාසං එව ''සද්දහනා''තිආදිනා පවත්තිආකාරස්ස විසෙසවිභාවනාවසෙන වුත්තෙන. **තෙන** විභඞ්ගපාඨෙන. ''සම්පසාදනයොගතො, සම්පසාදනතො වා සම්පසාදනං, එකොදිං භාවෙතීති එකොදිභාවන්ති ඣානං වුත්ත''න්ති එවං පවත්තා **අයං අත්ථවණ්ණනා න විරුජ්ඣති**. යථා පන අවිරොධො, සො වුත්තො එව.

81. **සන්තාති** සමං නිරොධං ගතා. **සමිතාති** භාවනාය සමං ගමිතා නිරොධිතා. **වූපසන්තාති** තතො එව සුට්ඨු උපසන්තා. **අත්ථඞ්ගතාති** අත්ථං විනාසං ගතා. **අබ්භත්ථඞ්ගතාති** උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪෙත්වා වුත්තං. **අප්පිතාති** විනාසං ගමිතා. **සොසිතාති** පවත්තිසඞ්ඛාතස්ස සන්තානස්ස අභාවෙන සොසං සුක්ඛභාවං ඉතා. **බ්‍යන්තිකතාති** විගතන්තකතා.

අයමත්ථොති භාවනාය පහීනත්තා විතක්කවිචාරානං අභාවො. චොදකෙන වුත්තමත්ථං සම්පටිච්ඡිත්වා පරිහරිතුං ''එවමෙතං සිද්ධොවායමත්ථො''ති වත්වා **''න පනෙත''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එතන්ති** ''විතක්කවිචාරානං වූපසමා''ති එතං වචනං. **තදත්ථදීපකන්ති** තස්ස විතක්කවිචාරාභාවමත්තසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස දීපකං. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – දුතියජ්ඣානාදිඅධිගමූපායදීපකෙන අජ්ඣත්තසම්පසාදනතාය, චෙතසො එකොදිභාවතාය ච හෙතුදීපකෙන, අවිතක්කඅවිචාරභාවහෙතුදීපකෙන ච විතක්කවිචාරවූපසමවචනෙනෙව විතක්කවිචාරාභාවො දීපිතොති කිං පුන අවිතක්කඅවිචාරවචනෙන කතෙනාති? න, අදීපිතත්තා. න හි විතක්කවිචාරවූපසමවචනෙන විතක්කවිචාරානං අප්පවත්ති වුත්තා හොති. විතක්කවිචාරෙසු හි තණ්හාප්පහානං එතෙසං වූපසමනං, යෙ ච සඞ්ඛාරෙසු තණ්හාප්පහානං කරොන්ති, තෙසු මග්ගෙසු, පහීනතණ්හෙසු ච ඵලෙසු සඞ්ඛාරපවත්ති හොති එව , එවමෙවිධාපි වික්ඛම්භිතවිතක්කවිචාරතණ්හස්ස දුතියජ්ඣානස්ස විතක්කවිචාරසම්පයොගො පුරිමෙන න නිවාරිතො සියාති

තංනිවාරණත්ථං, ආවජ්ජිතුකාමතාදිඅතික්කමොව තෙසං වූපසමොති දස්සනත්ථඤ්ච **‘‘අවිතක්කං අවිචාර’’**න්ති වුත්තං. **පඨමම්පීති** පඨමං ඣානම්පි.

‘‘දුතියං උප්පන්නන්තිපි දුතිය’’න්ති වත්තුං වට්ටතියෙව. **න තථා ඉමස්ස විතක්කවිචාරාති** යථා පඨමජ්ඣානස්ස උපචාරක්ඛණෙ නීවරණානි පහීයන්ති, තථා ඉමස්ස දුතියජ්ඣානස්ස උපචාරක්ඛණෙ විතක්කවිචාරා න පහීයන්ති අසංකිලිට්ඨසභාවත්තා, උපචාරභාවනාය ච තෙ පහාතුං අසමත්ථභාවතො. යදිපි තාය තෙසු තණ්හා පහීයති, න පන සවිසෙසං. සවිසෙසඤ්හි තත්ථ තණ්හාප්පහානං අප්පනාය එව හොති. තෙන වුත්තං **‘‘අප්පනාක්ඛණෙයෙවා’’**තිආදි. පහානඞ්ගතාපි අතිසයප්පහානවසෙනෙව වෙදිතබ්බා යථා නීවරණානං පඨමජ්ඣානස්ස. **තස්මාති** යස්මා තිවඞ්ගමෙවෙතං ඣානං, තස්මා. **තන්ති** විභඞ්ගෙ වචනං. රථස්ස පණ්ඩුකම්බලං විය සම්පසාදො ඣානස්ස පරික්ඛාරො, න ඣානඞ්ගන්ති ආහ **‘‘සපරික්ඛාරං ඣානං දස්සෙතු’’**න්ති.

තතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

82. **උප්පිලාවිතන්ති** කාමඤ්චායං පරිග්ගහෙසු අපරිච්චත්තපෙමස්ස අනාදීනවදස්සිනො තණ්හාසහගතාය පීතියා පවත්තිආකාරො, ඉධ පන දුතියජ්ඣානපීති අධිප්පෙතා. තථාපි සබ්බසො පීතියං අවිරත්තං, සාපි අනුබන්ධෙයාති වුත්තං. උප්පිලාවිතං වියාති වා **උප්පිලාවිතං**. ආදීනවං හි තත්ථ පාකටතරං කත්වා දස්සෙතුං එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

83. විරජ්ජනං **විරාගො**. තං පන විරජ්ජනං නිබ්බින්දනමුඛෙන හීළනං වා තප්පටිබද්ධරාගප්පහානං වාති තදුභයං දස්සෙතුං **‘‘වුත්තප්පකාරාය පීතියා ජිගුච්ඡනං වා සමතික්කමො වා’’**ති ආහ. **වුත්තප්පකාරායාති** ‘‘යදෙව තත්ථ පීතී’’තිආදිනා වුත්තප්පකාරාය. **සම්පිණ්ඩනං** සමුච්චයො.

මග්ගොති උපායො. **තදධිගමායාති** තතියමග්ගාධිගමාය.

84. **උපපත්තිතොති** සමවාහිතභාවෙන පතිරූපතො. ඣානුපෙක්ඛාපි සමවාහිතමෙව අන්තොනීතං කත්වා පවත්තතීති ආහ **‘‘සමං පස්සතී’’**ති. **විසදායාති** පරිබ්‍යත්තාය සංකිලෙසවිගමෙන. **විපුලායාති** මහතියා සාතිසයං මහග්ගතභාවප්පත්තියා. **ථාමගතායාති** පීතිවිගමෙන ථිරභාවප්පත්තාය.

පරිසුද්ධපකති ඛීණාසවපකති නික්කිලෙසතා. සත්තෙසු කම්මස්සකතාදස්සනහෙතුකො සමභාවදස්සනාකාරො මජ්ඣත්තාකාරො **බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා**.

සහජාතධම්මානන්ති නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. සමප්පවත්තියා භාවනාය වීථිපටිපන්නාය අලීනානුද්ධතා නිරස්සාදතාය පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු බ්‍යාපාරාභාවතො සම්පයුත්තධම්මෙසු මජ්ඣත්තාකාරභූතා **බොජ්ඣඞ්ගුපෙක්ඛා**.

උපෙක්ඛානිමිත්තන්ති එත්ථ ලීනුද්ධච්චපක්ඛපාතරහිතං මජ්ඣත්තං වීරියං උපෙක්ඛා. තදෙව තං ආකාරං ගහෙත්වා පවත්තෙතබ්බස්ස තාදිසස්ස වීරියස්ස නිමිත්තභාවතො උපෙක්ඛානිමිත්තං භාවනාය සමප්පවත්තිකාලෙ උපෙක්ඛියතීති උපෙක්ඛා, වීරියමෙව උපෙක්ඛා **වීරියුපෙක්ඛා**.

‘‘පඨමං ඣානං පටිලාභත්ථාය නීවරණෙ…පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලාභත්ථාය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං පටිසඞ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණ’’න්ති (පටි. ම. 1.57) එවමාගතා ඉමා **අට්ඨ සමාධිවසෙන උප්පජ්ජන්ති**. ‘‘සොතාපත්තිමග්ගං පටිලාභත්ථාය උප්පාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බත්තිං උපපත්තිං ජාතිං ජරං බ්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං. සොතාපත්තිඵලසමාපත්තත්ථාය උප්පාදං පවත්තං…පෙ…. අරහත්තමග්ගං පටිලාභත්ථාය උප්පාදං…පෙ…. උපායාසං…පෙ…. අරහත්තඵලසමාපත්තත්ථාය සුඤ්ඤතාවිහාරසමාපත්තත්ථාය අනිමිත්තවිහාරසමාපත්තත්ථාය උප්පාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බත්තිං උපපත්තිං ජාතිං ජරං බ්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං පටිසඞ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණ’’න්ති එවමාගතා ඉමා **දස විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති**. එත්ථ ච පඨමජ්ඣානාදීහි වික්ඛම්භිතානි නීවරණවිතක්කවිචාරාදීනි පටිසඞ්ඛාය සභාවතො උපපරික්ඛිත්වා සන්නිට්ඨානවසෙන තිට්ඨමානා **නීවරණාදිපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා** දිට්ඨාදීනවත්තා තෙසං **ගහණෙ** උප්පාදනෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනන්ති විපස්සනාපඤ්ඤා ගහණෙ **මජ්ඣත්තභූතා උපෙක්ඛා**.

තත්ථ **උප්පාදන්ති** පුරිමකම්මපච්චයා ඛන්ධානං ඉධ උප්පත්තිමාහ. **පවත්තන්ති** තථාඋප්පන්නස්ස පවත්තිං. **නිමිත්තන්ති** සබ්බම්පි තෙභූමකසඞ්ඛාරගතං නිමිත්තභාවෙන උපට්ඨානතො. **ආයූහනන්ති** ආයතිං පටිසන්ධිහෙතුභූතං කම්මං. **පටිසන්ධින්ති** ආයතිං උප්පත්තිං. **ගතින්ති** යාය ගතියා සා පටිසන්ධි හොති. **නිබ්බත්තින්ති** ඛන්ධානං නිබ්බත්තනං. **උපපත්තින්ති** ‘‘සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා’’ති (පටි. ම. 1.72) එත්ථ ‘‘උපපන්නස්සා’’ති වුත්තවිපාකප්පවත්තිං. **ජාතින්ති** ජරාදීනං පච්චයභූතං භවපච්චයා ජාතිං. **ජරාබ්‍යාධිමරණාදයො** පාකටා එව. එත්ථ ච

උප්පාදාදයො පඤ්චෙව සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාඤාණස්ස විසයවසෙන වුත්තා, සෙසා තෙසං වෙවචනවසෙන. ''නිබ්බත්ති, ජාතී''ති ඉදඤ්හි ද්වයං උප්පාදස්ස චෙව පටිසන්ධියා ච වෙවචනං, ''ගති, උපපත්ති චා''ති ඉදං ද්වයං පවත්තස්ස, ජරාදයො නිමිත්තස්සාති වෙදිතබ්බං. අප්පණිහිතවිමොක්ඛවසෙන මග්ගුප්පත්තිහෙතුභූතා චතස්සො, තථා ඵලසමාපත්තියා චතස්සො, සුඤ්ඤතවිහාරඅනිමිත්තවිහාරවසෙන ද්වෙති දස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා.

යාති විපස්සනාපඤ්ඤා. **යදත්ථීති** යං අනිච්චාදිලක්ඛණත්තයං උපලබ්භති. **යං භූතන්ති** යං පච්චයනිබ්බත්තත්තා භූතං ඛන්ධපඤ්චකං. **තං පජහතීති** අනිච්චානුපස්සනාදීහි නිච්චසඤ්ඤාදයො පජහන්තො සම්මදෙව දිට්ඨාදීනවත්තා තප්පටිබද්ධඡන්දරාගප්පහානෙන පජහති, යථා ආයතිං ආදානං න හොති, තථා පටිපත්තියා පජහති. තථාභූතො ච තත්ථ **උපෙක්ඛං පටිලභති. විචිනනෙති** අනිච්චාදිවසෙන සම්මසනෙපි.

සම්පයුත්තධම්මානං සමප්පවත්තිහෙතුතාය **සමවාහිතභූතා**. නීවරණවිතක්කවිචාරාදිසබ්බපච්චනීකෙහි විමුත්තත්තා **සබ්බපච්චනීකපරිසුද්ධා**. තෙසං වූපසන්තත්තා **පච්චනීකවූපසමනෙපි අබ්‍යාපාරභූතා** අබ්‍යාපාරභාවෙන පවත්තා, අබ්‍යාපාරතං වා පත්තා.

යදි අත්ථතො එකා, කථමයං භෙදොති ආහ **''තෙන තෙනා''**තිආදි. **තස්මාති** යස්මා සතිපි සභාවතො අභෙදෙ යෙහි පන පච්චයවිසෙසෙහි ස්වායම්මාසං අවත්ථාභෙදො, තෙසං එකජ්ඣං අප්පවත්තිතො න තාසං අභෙදො, එකජ්ඣං වා පවත්ති, තස්මා. තෙනාහ **''යත්ථ ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා''**තිආදි.

එකීභාවොති එකතා. සතිපි මජ්ඣත්තාභාවසාමඤ්ඤෙ විසයභෙදෙන පනස්සා භෙදො. යමත්ථං සන්ධාය **''කිච්චවසෙන ද්විධා භින්නා''**ති වුත්තං, තං විත්ථාරතො දස්සෙන්තො **''යථා හී''**තිආදිමාහ. **අයං විපස්සනුපෙක්ඛා**. යං සන්ධාය වුත්තං **පාළියං** ''යදත්ථි යං භූතං, තං පජහති, උපෙක්ඛං පටිලභතී''ති (ම. නි. 3.71; අ. නි. 7.55). තත්ථ **යදත්ථි යං භූතන්ති** ඛන්ධපඤ්චකං, තං මුඤ්චිතුකම්‍යතාඤාණෙන පජහති. දිට්ඨසොවත්ථිකත්තයස්ස සබ්බලක්ඛණවිචිනනෙ විය දිට්ඨලක්ඛණත්තයස්ස භූතස්ස සඞ්ඛාරලක්ඛණවිචිනනෙ උපෙක්ඛං පටිලභති. සඞ්ඛාරානං අනිච්චාදිලක්ඛණස්ස සුදිට්ඨත්තා තෙසං විචිනනෙ මජ්ඣත්තභූතාය **විපස්සනුපෙක්ඛාය සිද්ධාය** තථා දිට්ඨාදීනවානං තෙසං ගහණෙපි අජ්ඣුපෙක්ඛනා **සිද්ධාව හොති,** සබ්බසො විසඞ්ඛාරනින්නත්තා අජ්ඣාසයස්ස.

අනාභොගරසාති පණීතසුඛෙපි තස්මිං අවනතිපටිපක්ඛකිච්චාති අත්ථො. **අබ්‍යාපාරපච්චුපට්ඨානාති** සතිපි සුඛපාරමිප්පත්තියං තස්මිං සුඛෙ අබ්‍යාවටා හුත්වා පච්චුපතිට්ඨති, සම්පයුත්තානං වා තත්ථ අබ්‍යාපාරං පච්චුපට්ඨපෙතීති අත්ථො. සම්පයුත්තධම්මානං බොහං, උප්පිලවඤ්ච ආවහන්තෙහි විතක්කාදීහි අභිභූතත්තා **අපරිබ්‍යත්තං. තත්ථ** තත්‍රමජ්ඣත්තතාය **කිච්චං**. තදභාවතො **ඉධ පරිබ්‍යත්තං**.

නිට්ඨිතා ''උපෙක්ඛකො ච විහරතී''ති එතස්ස

සබ්බසො අත්ථවණ්ණනා.

85. **''සරතීති සතො''**ති පදස්ස කත්තුසාධනතමාහ. **සම්පජානාතීති** සම්මදෙව පජානාති. සරණං චින්තනං උපට්ඨානං ලක්ඛණමෙතිස්සාති **සරණලක්ඛණා**. සම්මුස්සනපටිපක්ඛො අසම්මුස්සනං, තං කිච්චං එතිස්සාති **අසම්මුස්සනරසා**. කිලෙසෙහි ආරක්ඛා හුත්වා පච්චුපතිට්ඨති, තතො වා ආරක්ඛං පච්චුපට්ඨපෙතීති **ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා**. අසම්මුය්හනං සම්මදෙව පජානනං, සම්මොහපටිපක්ඛො වා **අසම්මොහො. තීරණං** කිච්චස්ස පාරගමනං. **පච්චයො** වීමංසා.

කාමං උපචාරජ්ඣානාදීනි උපාදාය පඨමදුතියජ්ඣානානිපි සුඛුමානෙව, ඉමං පන උපරිඣානං උපාදාය **''ඔළාරිකත්තා''**ති වුත්තං. සා ච ඔළාරිකතා විතක්කාදිථූලඞ්ගතාය වෙදිතබ්බා. කෙචි ''බහුචෙතසිකතාය''ති ච වදන්ති . **ගති සුඛා හොති** තත්ථ ඣානෙසූති අධිප්පායො. **අබ්‍යත්තං තත්ථ සතිසම්පජඤ්ඤකිච්චං** ''ඉදං නාම දුක්කරං කරීයතී''ති වත්තබ්බස්ස අභාවතො. **ඔළාරිකඞ්ගප්පහානෙන සුඛුමත්තාති** අයමත්ථො කාමං දුතියජ්ඣානෙපි සම්භවති, තථාපි යෙභුය්‍යෙන අවිප්පයොගීභාවෙන වත්තමානෙසු පීතිසුඛෙසු පීතිසඞ්ඛාතස්ස ඔළාරිකඞ්ගස්ස පහානෙන සුඛුමතාය ඉධ සාතිසයො සතිසම්පජඤ්ඤබ්‍යාපාරොති වුත්තං **''පුරිසස්සා''**තිආදි. **පුනදෙව පීතිං උපගච්ඡෙය්‍යාති** හානභාගියං ඣානං සියා දුතියජ්ඣානමෙව සම්පජ්ජෙය්‍යාති අත්ථො. තෙනාහ **''පීතිසම්පයුත්තමෙව සියා''**ති. **''ඉදඤ්ච අතිමධුරං සුඛ''**න්ති තතියජ්ඣානසුඛං සන්ධායාහ. අතිමධුරතා චස්ස පහාසොදග්‍යසභාවාය පීතියා අභාවෙනෙව වෙදිතබ්බා. **ඉදන්ති** ''සතො, සම්පජානො''ති පදද්වයං.

තස්මා එතමත්ථං දස්සෙන්තොති යස්මා තස්ස ඣානසමඞ්ගිනො යං නාමකායෙන සම්පයුත්තං සුඛං, තං සො පටිසංවෙදෙය්‍ය. **යං වා තන්ති** අථ වා යං තං යථාවුත්තං **නාමකායසම්පයුත්තං සුඛං.** තංසමුට්ඨානෙන තතො සමුට්ඨිතෙන **අතිපණීතෙන රූපෙන අස්ස** ඣානසමඞ්ගිනො **රූපකායො යස්මා ඵුටො. යස්ස** රූපකායස්ස ඵුටත්තා **ඣානා වුට්ඨිතොපි** ඣානසමඞ්ගී කායිකං **සුඛං පටිසංවෙදෙය්‍ය**. තස්මා එතං චෙතසිකකායිකසුඛපටිසංවෙදනසඞ්ඛාතං

අත්ථං දස්සෙන්තො **"සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතීති ආහා"**ති යොජනා. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – නාමකායෙන චෙතසිකසුඛං, කායිකසුඛහෙතුරූපසමුට්ඨාපනෙන කායිකසුඛඤ්ච ඣානසමඞ්ගී පටිසංවෙදෙතීති වුච්චති. **ඵුටත්තාති** බ්‍යාපිතත්තාති අත්ථො. යථා හි උදකෙන ඵුටසරීරස්ස තාදිසෙ නාතිපච්චනීකෙ වාතාදිඵොට්ඨබ්බෙ ඵුටෙ සුඛං උප්පජ්ජති, එවමෙතෙහි ඵුටසරීරස්සාති. අපරො නයො – **සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතීති** එත්ථ කථමාභොගෙන විනා සුඛපටිසංවෙදනාති චොදනායං "කිඤ්චාපි...පෙ.... එවං සන්තෙපී"ති. යස්මා තස්ස නාමකායෙන සම්පයුත්තං සුඛං, තස්මා සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතීති යොජනා. ඉදානි සහාපි ආභොගෙන සුඛපටිසංවෙදනං දස්සෙතුං **"යං වා ත"**න්තිආදි වුත්තං.

86. **යන්ති** හෙතුඅත්ථෙ නිපාතො, යස්මාති අත්ථො. තෙනාහ **"යංඣානහෙතූ"**ති. **"ආචික්ඛන්තී"**තිආදීනි පදානි කිත්තනත්ථානීති අධිප්පායෙනාහ **"පසංසන්තීති අධිප්පායො"**ති. **කින්තීති** පසංසනාකාරපුච්ඡා. එදිසෙසු ඨානෙසු සතිග්ගහණෙනෙව සම්පජඤ්ඤම්පි ගහිතං හොතීති ඉධ පාළියං සතියා එව ගහිතත්තා එවං උපට්ඨිතසතිතාය **"සතිමා"** ඉච්චෙව වුත්තං, "සම්පජානො"ති හෙට්ඨා වුත්තත්තා වා.

ඣානක්ඛණෙ චෙතසිකසුඛමෙව ලබ්භතීති **"සුඛං නාමකායෙන පටිසංවෙදෙතී"**ති ච වුත්තං. **තතියන්ති ගණනානුපුබ්බතාති** ඉතො පට්ඨාය දුතියතතියජ්ඣානකථාහි අවිසෙසො, විසෙසො ච වුත්තොති.

චතුත්ථජ්ඣානකථාවණ්ණනා

87. ඉදානි නිබ්බත්තිතවිසෙසං දස්සෙන්තො **"අයං පන විසෙසො"**ති වත්වා **"යස්මා"**තිආදිමාහ. ආසෙවනපච්චයෙන පච්චයො න හොති, අනිට්ඨෙ ඨානෙ පදන්තරසඞ්ගහිතස්ස ආසෙවනපච්චයත්තාභාවතො. **අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය උප්පජ්ජිතබ්බං** සාතිසයං සුඛවිරාගභාවනාභාවතො. **තානීති** අප්පනාවීථියං ජවනානි සන්ධායාහ.

88. **"පුබ්බෙවා"**ති වුත්තත්තා කදා පන තෙසං පහානං හොතීති චොදනායං ආහ **"චතුන්නං ඣානානං උපචාරක්ඛණෙ"**ති. එවං වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. **පහානක්කමො** නාම පහායකධම්මානං උප්පත්තිපටිපාටි. තෙන පන වුච්චමානෙ "දුක්ඛං දොමනස්සං සුඛං සොමනස්ස"න්ති වත්තබ්බං සියා. කස්මා ඉතො අඤ්ඤථා වචනන්ති ආහ **"ඉන්ද්‍රියවිභඞ්ගෙ"**තිආදි. අථ කස්මා ඣානෙස්වෙව නිරොධො වුත්තොති සම්බන්ධො.

කත්ථ චුප්පන්නං දුක්ඛින්ද්‍රියන්ති අත්තනො පච්චයෙහි උප්පන්නං දුක්ඛින්ද්‍රියං. **කත්ථ ච අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතීති** නිරොධට්ඨානං පුච්ඡති. තෙන **"කත්ථා"**ති පුච්ඡායං, **"එත්ථා"**ති විස්සජ්ජනෙපි හෙතුම්හි භුම්මවචනං දට්ඨබ්බං. ඣානානුභාවනිමිත්තං හි අනුප්පජ්ජන්තං **"දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතී"**ති වුත්තං. **අතිසයනිරොධො** සුට්ඨු පහානං උජුපටිපක්ඛෙන වූපසමො.

නානාවජ්ජනෙති යෙන ආවජ්ජනෙන අප්පනාවීථි, තතො භින්නාවජ්ජනෙ, අනෙකාවජ්ජනෙ වා. අප්පනාවීථියඤ්හි උපචාරො එකාවජ්ජනො, ඉතරො අනෙකාවජ්ජනො අනෙකක්ඛත්තුං පවත්තනතො. විසමනිසජ්ජාය උප්පන්නකිලමථො **විසමාසනුපතාපො. පීතිඵරණෙනාති** පීතියා ඵරණරසත්තා, පීතිසමුට්ඨානානං වා පණීතරූපානං කායස්ස බ්‍යාපනතො වුත්තං. තෙනාහ **"සබ්බො කායො සුඛොක්කන්තො හොතී"**ති. **විතක්කවිචාරපච්චයෙපීති** පි-සද්දො අට්ඨානප්පයුත්තො, සො "පහීනස්සා"ති එත්ථ ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බො "පහීනස්සාපි දොමනස්සින්ද්‍රියස්සා"ති. එතං දොමනස්සින්ද්‍රියං උප්පජ්ජතීති සම්බන්ධො. "තස්ස මය්හං අතිචිරං විතක්කයතො විචාරයතො කායොපි කිලමිචිත්තම්පි උහඤ්ඤී"ති වචනතො කායචිත්තඛෙදානං විතක්කවිචාරප්පච්චයතා වෙදිතබ්බා . "විතක්කවිචාරභාවෙ උප්පජ්ජති දොමනස්සින්ද්‍රිය"න්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **තත්ථස්ස සියා උප්පත්තීති** තත්ථ දුතියජ්ඣානූපචාරෙ අස්ස දොමනස්සස්ස උප්පත්ති භවෙය්‍ය.

එත්ථ ච යදෙකෙ "තත්ථස්ස සියා උප්පත්තී"ති වදන්තෙන ඣානලාභීනම්පි දොමනුස්සුප්පත්ති අත්ථීති දස්සිතං හොති. තෙන ච අනීවරණසභාවො ලොභො විය දොසොපි අත්ථීති දීපෙති. න හි දොසෙන විනා දොමනස්සං පවත්තති. න චෙත්ථ **පට්ඨානපාළියා** විරොධො චින්තෙතබ්බො. යස්මා තත්ථ පරිහීනං ඣානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානං දොමනස්සං දස්සිතං, අපරිහීනජ්ඣානමාරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජමානස්ස දොමනස්සස්ස අසම්භවතො. ඣානලාභීනං සබ්බසො දොමනස්සං නුප්පජ්ජතීති ච න සක්කා වත්තුං, අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො අපි තස්ස උප්පන්නත්තා. න හෙව ඛො සො පහීනජ්ඣානො අහොසීති වදන්ති, තං අයුත්තං අනීවරණසභාවස්ස දොසස්ස අභාවතො. යදි සියා, රූපාරූපාවචරසත්තානම්පි උප්පජ්ජෙය්‍ය, න ච උප්පජ්ජති. තථා හි "අරූපෙ කාමච්ඡන්දනීවරණං පටිච්ච ථිනමිද්ධනීවරණං උද්ධච්චනීවරණං අවිජ්ජානීවරණ"න්තිආදීසු බ්‍යාපාදකුක්කුච්චනීවරණානි අනුද්ධටානි. න චෙත්ථ නීවරණත්තා පරිහාරො, කාමච්ඡන්දාදීනම්පි අනීවරණානංයෙව නීවරණසදිසතාය නීවරණපරියායස්ස වුත්තත්තා. යං පන වුත්තං "අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො අපි තස්ස උප්පන්නත්තා"ති, තම්පි අකාරණං උප්පජ්ජමානෙන ච දොමනස්සෙන ඣානතො පරිහායනතො. ලහුකෙන පන පච්චයෙන පරිහීනං තාදිසා අප්පකසිරෙනෙව පටිපාකතිකං කරොන්තීති දට්ඨබ්බං. "තත්ථස්ස සියා උප්පත්තී"ති ඉදං පන පරිකප්පවචනං උපචාරක්ඛණෙ දොමනස්සස්ස අප්පහීනභාවදස්සනත්ථං. තථා හි වුත්තං "න ත්වෙව අන්තොඅප්පනාය"න්ති. යදි පන තදා දොමනස්සං උප්පජ්ජෙය්‍ය,

පඨමජ්ඣානම්පිස්ස පරිහීනමෙවාති දට්ඨබ්බං. පහීනම්පි සොමනස්සින්ද්‍රියං පීති විය න දූරෙති කත්වා **''ආසන්නත්තා''**ති වුත්තං. නානාවජ්ජනූපචාරෙ පහීනම්පි පහානඞ්ගං පටිපක්ඛෙන අවිහතත්තා අන්තරන්තරා උප්පජ්ජෙය්‍ය වාති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **''අප්පනාප්පත්තායා''**තිආදිමාහ. තාදිසාය ආසෙවනාය ඉච්ඡිතබ්බත්තා යථා **මග්ගවීථිතො පුබ්බෙ ද්වෙ තයො ජවනවාරා සදිසානුපස්සනාව පවත්තන්ති,** එවමිධාපි අප්පනාවාරතො පුබ්බෙ ද්වෙ තයො ජවනවාරා උපෙක්ඛාසහගතාව පවත්තන්තීති වදන්ති.

සමාහටාති සමානීතා, සඞ්ගහෙත්වා වුත්තාති අත්ථො. සුඛදුක්ඛානි විය අනොළාරිකත්තා අවිභූතතාය **සුඛුමා.** තතො එව අනුමිනිතබ්බසභාවත්තා **දුවිඤ්ඤෙය්‍යා. දුට්ඨස්සාති** දුට්ඨපයොගස්ස, දුද්දම්මස්සාති අත්ථො. **සක්කා හොති එසා ගාහයිතුං** අඤ්ඤාපොහනනයෙනාති අධිප්පායො.

අදුක්ඛමසුඛාය චෙතොවිමුත්තියාති ඉදමෙව චතුත්ථජ්ඣානං දට්ඨබ්බං. **පච්චයදස්සනත්ථන්ති** අධිගමස්ස උපායභූතපච්චයදස්සනත්ථං. තෙනාහ **''දුක්ඛප්පහානාදයො හි තස්සා පච්චයා''**ති. **දුක්ඛප්පහානාදයොති** ච සොපචාරා පඨමජ්ඣානාදයොවෙත්ථ අධිප්පෙතා.

පහීනාති වුත්තා ''පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා''ති. **එතාති** සුඛාදයො වෙදනා.

සොමනස්සං රාගස්ස පච්චයො. වුත්තඤ්හි ''සුඛාය ඛො, ආවුසො විසාඛ, වෙදනාය රාගානුසයො අනුසෙතී''ති (ම. නි. 1.465). **දොමනස්සං දොසස්ස** පච්චයො. වුත්තම්පි චෙතං ''දුක්ඛාය ඛො, ආවුසො විසාඛ, වෙදනාය පටිඝානුසයො අනුසෙතී''ති. **සුඛාදිඝාතෙනාති** සුඛාදීනං පහානෙන. **අස්ස** ඣානස්ස.

න දුක්ඛන්ති **අදුක්ඛං,** දුක්ඛවිධුරං. යස්මා තත්ථ දුක්ඛං නත්ථි, තස්මා වුත්තං **''දුක්ඛාභාවෙනා''**ති. **අසුඛ**න්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **එතෙනාති** දුක්ඛසුඛපටික්ඛෙපවචනෙන. **''පටිපක්ඛභූත''**න්ති ඉදං ඉධ තතියවෙදනාය දුක්ඛාදීනං සමතික්කමවසෙන පත්තබ්බත්තා වුත්තං, න කුසලාකුසලානං විය උජුවිපච්චනීකතාය. ඉට්ඨානිට්ඨවිපරීතස්ස මජ්ඣත්තාරම්මණස්ස, ඉට්ඨානිට්ඨවිපරීතං වා මජ්ඣත්තාකාරෙන අනුභවනලක්ඛණා **ඉට්ඨානිට්ඨවිපරීතානුභවනලක්ඛණා.** තතො එව **මජ්ඣත්තරසා. අවිභූතපච්චුපට්ඨානාති** සුඛදුක්ඛානි විය න විභූතාකාරා , පිට්ඨිපාසාණෙ මිගගතමග්ගො විය තෙහි අනුමාතබ්බා අවිභූතාකාරොපට්ඨානා. සුඛනිරොධො නාම ඉධ චතුත්ථජ්ඣානූපචාරො, සො පදට්ඨානං එතිස්සාති **සුඛනිරොධපදට්ඨානා.**

89. **''උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි''**න්ති පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපෙනෙතං සමාසපදන්ති ආහ **''උපෙක්ඛාය ජනිතසතිපාරිසුද්ධි''**න්ති. සබ්බපච්චනීකධම්මපරිසුද්ධාය පච්චනීකසමනෙපි අබ්‍යාවටාය පාරිසුද්ධිඋපෙක්ඛාය වත්තමානාය චතුත්ථජ්ඣානෙ සති සම්පජංසනපඤ්ඤා විය සුපරිසුද්ධා, සුවිසදා ච හොතීති ආහ **''යා ච තස්සා සතියා පාරිසුද්ධි, සා උපෙක්ඛාය කතා, න අඤ්ඤෙනා''**ති. යදි තත්‍රමජ්ඣත්තතා ඉධ ''උපෙක්ඛා''ති අධිප්පෙතා, කථං සතියෙව ''පරිසුද්ධා''ති වුත්තාති ආහ **''න කෙවල''**න්තිආදි.

එවම්පි කස්මා අයමෙව සති ''උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධී''ති වුත්තාති අනුයොගං සන්ධාය **''තත්ථ කිඤ්චාපී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ හෙට්ඨා තීසු ඣානෙසු විජ්ජමානායපි තත්‍රමජ්ඣත්තතාය පච්චනීකාභිභවතො, සහායපච්චයවෙකල්ලතො ච අපාරිසුද්ධි, තථා තංසම්පයුත්තානං. තදභාවතො ඉධ පාරිසුද්ධීති ඉමමත්ථං රූපකවසෙන දස්සෙතුං **''යථා පනා''**තිආදි වුත්තං. **සූරියප්පභාභිභවාති** සූරියප්පභාය අභිභුය්‍යමානත්තා. අතික්ඛතාය චන්දලෙඛා විය රත්තිපි සොම්මසභාවා සභාගාය රත්තියමෙව ච චන්දලෙඛා සමුජ්ජලතීති සා තස්සා සභාගාති දස්සෙන්තො **''සොම්මභාවෙන ච අත්තනො උපකාරකත්තෙන වා සභාගාය රත්තියා''**ති ආහ.

''එකවීථිය''න්ති ඉදං තත්ථ සොමනස්සස්ස එකංසෙන අභාවතො වුත්තං, න තතො පුරිමතරෙසු එකංසෙන භාවතො. යථා පන විතක්කාදයො දුතියාදිජ්ඣානක්ඛණෙයෙව පහීයන්ති, න තෙසං එකවීථියං පුරිමජවනෙසු, න එවමෙතන්ති දස්සෙතුං වුත්තං. **චතුක්කජ්ඣානෙති** චතුක්කනයවසෙන නිබ්බත්තිතජ්ඣානචතුක්කෙ.

පඤ්චකජ්ඣානකථාවණ්ණනා

90. **තත්ථාති** පඨමජ්ඣානෙ. **චතුක්කනයස්ස දුතියජ්ඣානෙ වියාති** චතුක්කනයසම්බන්ධිනි දුතියජ්ඣානෙ විය. **තං ද්විධා භින්දිත්වාති** චතුක්කනයෙ දුතියං ''අවිතක්කං විචාරමත්තං, අවිතක්කං අවිචාර''න්ති ච එවං ද්විධා භින්දිත්වා **පඤ්චකනයෙ දුතියඤ්චෙව තතියඤ්ච හොති** අභිධම්මෙති (ධ. ස. 168) අධිප්පායො. සුත්තන්තෙසු පන සරූපතො පඤ්චකනයො න ගහිතො.

කස්මා පනෙත්ථ නයද්වයවිභාගො ගහිතොති? අභිධම්මෙ නයද්වයවසෙන ඣානානං දෙසිතත්තා. කස්මා ච තත්ථ තථා තානි දෙසිතානි? පුග්ගලජ්ඣාසයතො, දෙසනාවිලාසතො ච. සන්නිපතිතදෙවපරිසාය කිර යෙසං යථාදෙසිතෙ පඨමජ්ඣානෙ විතක්කො එව ඔළාරිකතො උපට්ඨාසි, ඉතරෙ සන්තතො. තෙසං අජ්ඣාසයවසෙන ච

චතුරඞ්ගිකං අවිතක්කං විචාරමත්තං ඣානං දෙසිතං. යෙසං විචාරො, යෙසං පීති, යෙසං සුඛං ඔළාරිකතො උපට්ඨාසි, ඉතරෙ සන්තතො. තෙසං තෙසං අජ්ඣාසයවසෙන තතියාදීනි ඣානානි දෙසිතානි. අයං තාව පුග්ගලජ්ඣාසයො.

යස්සා පන ධම්මධාතුයා සුප්පටිවිද්ධත්තා භගවා යස්මා දෙසනාවිලාසප්පත්තො, තස්මා ඤාණමහන්තතාය දෙසනාය සුකුසලො යං යං අඞ්ගං ලබ්භති, තස්ස තස්ස වසෙන යථාරුචිං දෙසනං නියාමෙන්තො චතුක්කනයවසෙන, පඤ්චකනයවසෙන ච. තත්ථ ච පඤ්චඞ්ගිකං පඨමං, චතුරඞ්ගිකං දුතියං, තිවඞ්ගිකං තතියං, දුවඞ්ගිකං චතුත්ථං, දුවඞ්ගිකමෙව පඤ්චමං ඣානං දෙසෙසීති අයං දෙසනාවිලාසො. එත්ථ ච පඤ්චකනයෙ දුතියජ්ඣානං චතුක්කනයෙ දුතියජ්ඣානපක්ඛිකං කත්වා විභත්තං ''යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති අවිතක්කං විචාරමත්තං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති (ධ. ස. 168). කස්මා? එකත්තකායනානත්තසඤ්ඤීසත්තාවාසඵලතාය දුතියජ්ඣානෙන සමානඵලත්තා, පඨමජ්ඣානසමාධිතො ජාතත්තා ච. පඨමජ්ඣානමෙව හි ''කාමෙහි අකුසලෙහි ච විවිත්ත''න්ති තදභාවා න ඉධ ''විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහී''ති සක්කා වත්තුං, නාපි ''විවෙකජ''න්ති. සුත්තන්තදෙසනාසු ච පඤ්චකනයෙ දුතියතතියජ්ඣානානි දුතියජ්ඣානමෙව භජන්ති විතක්කවූපසමා විචාරවූපසමා අවිතක්කත්තා, අවිචාරත්තා ච. එවඤ්ච කත්වා සුත්තන්තදෙසනායපි පඤ්චකනයො ලබ්භතෙවාති සිද්ධං හොති. නනු සුත්තන්තෙ චත්තාරියෙව ඣානානි විභත්තානීති පඤ්චකනයො න ලබ්භතීති? න, ''සවිතක්කසවිචාරො සමාධී''තිආදිනා (දී. නි. 3.305) සමාධිත්තයාපදෙසෙන පඤ්චකනයස්ස ලබ්භමානත්තා. චතුක්කනයනිස්සිතො පන කත්වා පඤ්චකනයො විභත්තොති සුත්තන්තදෙසනායපි පඤ්චකනයො නිද්ධාරෙතබ්බො. ''විතක්කවිචාරානං වූපසමා''ති හි විතක්කස්ස, විචාරස්ස, විතක්කවිචාරානඤ්ච ''විතක්කවිචාරාන''න්ති සක්කා වත්තුං. තථා ''අවිතක්කං, අවිචාර''න්ති ච විනා, සහ ච විචාරෙන විතක්කප්පහානෙන අවිතක්කං, සහ, විනා ච විතක්කෙන විචාරප්පහානෙන අවිචාරන්ති අවිතක්කං, අවිචාරං, අවිතක්කඤ්ච අවිචාරඤ්චාති වා තිවිධම්පි සක්කා සඞ්ගහෙතුං.

දුතියන්ති ච විතක්කරහිතෙ, විතක්කවිචාරද්වයරහිතෙ ච ඤායාගතා දෙසනා දුතියං අධිගන්තබ්බත්තා, විචාරමත්තරහිතෙපි ද්වයප්පහානාධිගතසමානධම්මත්තා. එවඤ්ච කත්වා පඤ්චකනයනිද්දෙසෙ දුතියෙ වූපසන්තොපි විතක්කො සහායභූතවිචාරාවූපසමෙන න සම්මා වූපසන්තොති විතක්කවිචාරද්වයරහිතෙ විය විචාරවූපසමෙනෙව තදුපසමං, සෙසධම්මානං සමානතඤ්ච දස්සෙන්තෙන ''විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති තතියං චතුක්කනයෙ දුතියෙන නිබ්බිසෙසං විභත්තං. දුවිධස්සාපි සහායවිරහෙන, අඤ්ඤථා ච විතක්කප්පහානෙන අවිතක්කත්තං, සමාධිජං පීතිසුඛත්තඤ්ච සමානන්ති සමානධම්මත්තාපි **දුතිය**න්ති නිද්දෙසො . විචාරමත්තම්පි හි විතක්කවිචාරද්වයරහිතං විය ''යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති අවිතක්කං විචාරමත්තං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති (ධ. ස. 168) අවිතක්කං සමාධිජං පීතිසුඛන්ති විභත්තං. පඨමජ්ඣානෙ වා සහචාරීසු විතක්කවිචාරෙසු එකං අතික්කමිත්වා දුතියම්පි තත්‍රට්ඨමෙව දොසතො දිස්වා උභයම්පි සහාතික්කමන්තස්ස පඤ්චකනයෙ **තතියං** වුත්තං, තතියං අධිගන්තබ්බත්තා. පඨමතො අනන්තරභාවෙන පනස්ස දුතියභාවො ච උප්පජ්ජතීති. කස්මා පනෙවං සරූපතො පඤ්චකනයො න විභත්තොති? විනෙය්‍යාජ්ඣාසයතො. යථානුලොමදෙසනා හි සුත්තන්තදෙසනාති.

පථවීකසිණනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති චතුත්ථපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

5. සෙසකසිණනිද්දෙසවණ්ණනා

ආපොකසිණකථාවණ්ණනා

91. යථාවිත්ථාරිතස්ස අත්ථස්ස අතිදෙසොපි විත්ථාරට්ඨානෙයෙව තිට්ඨතීති ආහ **"විත්ථාරකථා හොතී"**ති. **ආපොකසිණන්**ති ආපොකසිණජ්ඣානං, ආපොකසිණකම්මට්ඨානං වා. **සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බන්**ති පථවීකසිණකම්මට්ඨානෙ වුත්තනයෙන විත්ථාරෙතබ්බං. **එත්තකම්පී**ති "කතෙ වා අකතෙ වාති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බ"න්ති එත්තකම්පි අවත්වා. සාමුද්දිකෙන ලොණුදකෙන හරිතො ජලාසයො **ලොණී**. නීලාදිවණ්ණසඞ්කරපරිහරණත්ථං **"සුද්ධවත්ථෙන ගහිත"**න්ති වුත්තං. **අඤ්ඤන්**ති භූමිං සම්පත්තං. **තථාරූපන්**ති යාදිසං ආකාසජං උදකං, තාදිසං. තෙනාහ **"විප්පසන්නං අනාවිල"**න්ති, යං පන උදකන්ති සම්බන්ධො. **"න වණ්ණො පච්චවෙක්ඛිතබ්බො"**තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං පථවීකසිණකථායං වුත්තමෙව. **ලක්ඛණං** පන ඉධ පග්ඝරණලක්ඛණං වෙදිතබ්බං.

වුත්තනයෙනෙවාති පථවීකසිණභාවනායං වුත්තනයෙනෙව. තරඞ්ගුට්ඨානාදි, ඵෙණමිස්සතාදි ච ඉධ **කසිණදොසො. සො**ති යොගාවචරො. **තස්සා**ති පටිභාගනිමිත්තස්ස.

තෙජොකසිණකථාවණ්ණනා

92. **සිනිද්ධානි** සිනෙහවන්තානි. **සාරදාරූනි** න ඵෙග්ගුදාරූනි. ජාලාය චිරට්ඨිතත්ථං සිනිද්ධසාරදාරුග්ගහණං. **සටිකං සටිකං කත්වා**ති ඛන්ධසො කරිත්වා. **ආලිම්පෙත්වා**ති ජාලෙත්වා. **ඝනජාලායා**ති අවිරළවසෙන පවත්තඅග්ගිජාලායං.

පතනසදිසන්ති පතමානසදිසං. **අකතෙ ගණ්හන්තස්සා**ති වුත්තනයෙන යථා කසිණමණ්ඩලං පඤ්ඤායති, එවං අනභිසඞ්ඛතෙ කෙවලෙ තෙජස්මිං නිමිත්තං ගණ්හන්තස්ස.

වායොකසිණකථාවණ්ණනා

93. **වුත්තඤ්හෙතන්**ති එත්ථ **හි**-සද්දො හෙතුඅත්ථො, යස්මාති අත්ථො. තස්ස "තස්මා"ති ඉමිනා සම්බන්ධො. **උච්ඡග්ගන්**ති උච්ඡුඛෙත්තෙ යථාඨිතානං අග්ගං. **එරිතන්**ති වාතෙන චලිතං. **සමෙරිතන්**ති සබ්බසො චලිතං. **තස්මා**ති යස්මා "වායොකසිණං…පෙ…. උපලක්ඛෙතී"ති එවං වුත්තං අට්ඨකථායං, තස්මා. **සමසීසට්ඨිතන්**ති උපරි පත්තානං වසෙන සමසීසං හුත්වා ඨිතං. **වෙළුං වා රුක්ඛං වා**ති එත්ථාපි "සමසීසං ඨිතං ඝනපත්තවෙළුං වා ඝනපත්තරුක්ඛං වා"ති ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. එකඞ්ගුලාදිප්පමාණෙසු කෙසෙසු රස්සභාවතො, දීඝතරෙසු ඔලම්බනතො, විරළෙසු අනුප්පවෙසතො වාතප්පහාරො න පඤ්ඤායතීති **චතුරඞ්ගුලප්පමාණ**ග්ගහණං, **ඝන**ග්ගහණඤ්ච කතං. **එතස්මිං ඨානෙ පහරතීති සතිං ඨපෙත්වා**ති උච්ඡග්ගාදීනං පචලනාකාරග්ගහණමුඛෙන තෙසං පහාරකෙ වාතසඞ්ඝාතෙ සතිං උපට්ඨපෙත්වා. **තත්ථ සතිං ඨපෙත්වා**ති තස්මිං කායපදෙසස්ස සඞ්ඝට්ටනවසෙන පවත්තෙ වායුපිණ්ඩෙ සඞ්ඝට්ටනාකාරග්ගහණමුඛෙන සතිං උපට්ඨපෙත්වා. "උසුමවට්ටිසදිස"න්ති එතෙන පුරිමකසිණස්ස විය ඉමස්සාපි නිමිත්තස්ස සංවිග්ගහතං දස්සෙති. "නිච්චල"න්ති ඉමිනා නිච්චලභාවොයෙව උග්ගහනිමිත්තතො ඉමස්ස විසෙසොති පටිභාගනිමිත්තස්සාපි උසුමවට්ටිසදිසතාව විභාවිතා හොති.

නීලකසිණකථාවණ්ණනා

94. අඤ්ජනරාජිවට්ටාදි **වණ්ණධාතුයා වා. තථාරූපං මාලාගච්ඡන්**ති අවිරළවිකසිතනීලවණ්ණපුප්ඵසඤ්ඡන්නං පුප්ඵගච්ඡං. **ඉතරෙනා**ති අකතාධිකාරෙන. **ගිරිකණ්ණික**ග්ගහණෙන නීලං ගිරිකණ්ණිකමාහ. **කරණ්ඩපටලං** සමුග්ගපිධානං. **පත්තෙහියෙවා**ති නීලුප්පලාදීනං කෙසරවණ්ටානි අපනෙත්වා කෙවලෙහි පත්තෙහියෙව. **පූරෙතබ්බන්**ති නීලවණ්ණං වත්ථං ගහෙත්වා භණ්ඩිකං විය බන්ධිත්වා යථා නීලමණ්ඩලං හුත්වා පඤ්ඤායති, තථා **චඞ්කොටකං වා කරණ්ඩපටලං වා පූරෙතබ්බං. මුඛවට්ටියං වා අස්සා**ති අස්ස චඞ්කොටකස්ස, කරණ්ඩපටලස්ස වා මුඛවට්ටියං **බන්ධිතබ්බං. මණිතාලවණ්ටං** ඉන්දනීලමණිමයං තාලවණ්ටං.

පීතකසිණකථාවණ්ණනා

95. පීතකසිණෙ **මාලාගච්ඡන්**ති ඉක්කටාදිමාලාගච්ඡං. හරිතාලං, මනොසිලා වා ධාතු. **පත්තඞ්ගපුප්ඵෙහී**ති පත්තඞ්ගනාමිකා පීතවණ්ණපුප්ඵා එකා ගච්ඡජාති, තස්ස පුප්ඵෙහි. **ආසනපූජන්**ති චෙතියඞ්ගණෙ කතං ආසනපූජං . **කණිකාරපුප්ඵාදිනා**ති **ආදි**-සද්දෙන ආකුලිකිඞ්කිරාතපුප්ඵාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

ලොහිතකසිණකථාවණ්ණනා

96. **ලොහිතමණි** ලොහිතඞ්ගමණිආදි. **ලොහිතධාතු** ගෙරුකජාතිහිඞ්ගුලිකාදි.

ඔදාතකසිණකථාවණ්ණනා

97. ඔදාතකසිණෙ **මාලාගච්ඡන්ති** නන්දියාවත්තාදිමාලාගච්ඡං. **ධාතු** කක්කටිමුත්තසෙතිකාදි.

ආලොකකසිණකථාවණ්ණනා

98. **තථා අසක්කොන්තෙනාති** යථා සූරියාලොකාදිවසෙන ඔභාසනිමිත්තුප්පාදනං වුත්තං, තස්ස ඔභාසමණ්ඩලස්ස න චිරට්ඨිතිතාය තථා නිමිත්තුප්පාදනං කාතුං අසක්කොන්තෙන. සටමුඛෙන නිග්ගච්ඡනකඔභාසස්ස මහන්තභාවතො **"සටමුඛං පිදහිත්වා"**ති වුත්තං. **භිත්තිමුඛන්ති** භිත්තිඅභිමුඛං. **උට්ඨිතමණ්ඩලසදිසන්ති** භිත්තිආදීසු උට්ඨිතපාකතිකආලොකමණ්ඩලසදිසං. **ඝනවිප්පසන්නං ආලොකපුඤ්ජසදිසන්**ති භගවතො බ්‍යාමප්පභා විය බහලො, විප්පසන්නො ච හුත්වා පුඤ්ජභූතො ආලොකො අත්ථි චෙ, තංසදිසොති අත්ථො.

පරිච්ඡින්නාකාසකසිණකථාවණ්ණනා

99. **ඡිද්දසදිසමෙව හොතීති** යෙහි භිත්තිපරියන්තාදීහි පරිච්ඡින්නං, තං ඡිද්දං, තංසදිසං, තෙනවාකාරෙන උග්ගහනිමිත්තං උපට්ඨාතීති අත්ථො. **"වඩ්ඪියමානම්පි න වඩ්ඪතී"**ති උග්ගහනිමිත්තස්ස අවඩ්ඪනීයතං දස්සෙතුං වුත්තං. සබ්බම්පි හි උග්ගහනිමිත්තං වඩ්ඪියමානං න වඩ්ඪතියෙව. සතිපි ච වඩ්ඪෙතුකාමතාය වඩ්ඪනා න සම්භවති භාවනාය පරිදුබ්බලත්තා. භාවනාවසෙන හි නිමිත්තවඩ්ඪනා . පටිභාගනිමිත්තං පන තස්මිං උප්පන්නෙ භාවනා ථිරාති කත්වා **"වඩ්ඪියමානං වඩ්ඪතී"**ති වුත්තං.

කිඤ්චාපි **පාළියං** ''පථවීකසිණාදීනි රූපක්ඛානාරම්මණානි අට්ඨෙව කසිණානි සරූපතො ආගතානි, ඔදාතකසිණෙ පන ආලොකකසිණං, ආකාසකසිණෙ ච පරිච්ඡින්නාකාසකසිණං අන්තොගධං කත්වා දෙසනා කතා''ති අධිප්පායෙනාහ **"ඉති කසිණානි දසබලො, දස යානි අවොචා"**ති. **පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්‍යාති** පුබ්බෙ විය අසාධාරණං තස්මිං තස්මිං කසිණෙ පටිනියතමෙව අත්ථං අග්ගහෙත්වා අසාධාරණතො, සාධාරණතො ච තත්ථ තත්ථ පකිණ්ණකං විසටං අත්ථං ගහෙත්වා පවත්තා පකිණ්ණකකථාපි විජානිතබ්බා.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

100. **ආදිභාවොති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන යස්ස කස්සචි පථවීපක්ඛියස්ස වත්ථුනො නිම්මානාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ඨානනිසජ්ජාදිකප්පනං වාති** එත්ථාපි ''ආකාසෙ වා උදකෙ වා''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **පරිත්තඅප්පමාණනයෙනාති** නීලාදිවණ්ණං අනාමසිත්වා පරිත්තඅප්පමාණනයෙනෙව. **එවමාදීනීති** **ආදි**-සද්දෙන සරීරතො උදකධාරානිම්මානාදිං සඞ්ගණ්හාති.

යදෙව සො ඉච්ඡති තස්ස ඩහනසමත්ථතාති බහූසු කප්පාසපිචුසාරදාරුආදීසු එකජ්ඣං රාසිභූතෙසු ඨිතෙසු යං යදෙව ඉච්ඡති, තස්ස තස්සෙව ඩහනසමත්ථතා. ඉධ **ආදි**-සද්දෙන අන්ධකාරවිධමනාදිං සඞ්ගණ්හාති.

වායුගතියා ගමනං **වායුගතිගමනං,** අතිසීඝගමනං. ඉධ **ආදි**-සද්දෙන යදිච්ඡිතදෙසන්තරං පාපුණනාදිං සඞ්ගණ්හාති.

සුවණ්ණන්ති අධිමුච්චනා සුවණ්ණභාවාධිට්ඨානං සෙය්‍යථාපි ආයස්මා පිලින්දවච්ඡො (පාරා. 619-620) තිණණ්ඩුපගපාසාදාදීනං. **වුත්තනයෙනාති** සුවණ්ණදුබ්බණ්ණනයෙන.

වණ්ණකසිණෙසු තත්ථ තත්ථ **ආදි**-සද්දෙන නීලොභාසනිම්මානාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **පථවීපබ්බතාදීති** **ආදි**-සද්දෙන සමුද්දාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

සබ්බානෙව දසපි කසිණානි. **ඉමං පභෙදං ලභන්තීති** ඉමං වඩ්ඪනාදිවිසෙසං පාපුණන්ති. **එකොති** එකච්චො. **සඤ්ජානාතීති** භාවනාපඤ්ඤාය සඤ්ජානාති. **ආදි**-සද්දෙන ''ආපොකසිණ''න්තිආදිපාළිං සඞ්ගණ්හාති.

උපරිගගනතලාභිමුඛං ''පථවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාතී''ති පාළිපදානි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තඤ්ච ඛො වඩ්ඪනවසෙන. තෙනාහ **"එකච්චො හි උද්ධමෙව කසිණං වඩ්ඪෙතී"**ති. **හෙට්ඨාභූමිතලාභිමුඛන්තිආදීසුපි** එසෙව නයො. පුබ්බෙ වඩ්ඪනකාලෙ පයොජනං අනපෙක්ඛිත්වා වඩ්ඪෙන්තානං වසෙන වුත්තත්තා ඉදානි **"තෙන තෙන වා**

කාරණෙන එවං පසාරෙතී''ති ආහ, කසිණං වඩ්ඪෙතීති අත්ථො. යථා කින්ති ආහ **''ආලොකමිව දිබ්බචක්ඛුනා රූපදස්සනකාමො''**ති. උද්ධඤ්චෙ රූපං දට්ඨුකාමො උද්ධං ආලොකං පසාරෙති, අධො චෙ රූපං දට්ඨුකාමො අධො ආලොකං පසාරෙති, සමන්තතො චෙ රූපං දට්ඨුකාමො සමන්තතො ආලොකං පසාරෙති, එවමයං කසිණන්ති අත්ථො.

එකස්සාති පථවීකසිණාදීසු එකෙකස්ස. **අඤ්ඤභාවානුපගමනත්ථ**න්ති අඤ්ඤකසිණභාවානුපගමනදීපනත්ථං, න අඤ්ඤං පථවීආදි. න හි උදකෙන ඨිතට්ඨානෙ සසම්භාරපථවී අත්ථි. **අඤ්ඤො කසිණසම්භෙදොති** ආපොකසිණාදිනා සඞ්කරො. **සබ්බත්ථාති** සබ්බෙසු ආපොකසිණාදීසු සෙසකසිණෙසු. එකදෙසෙ අට්ඨත්වා අනවසෙසෙන ඵරණප්පමාණස්ස අග්ගහණතො ඵරණං **අප්පමාණං**. තෙනෙව හි නෙසං කසිණසමඤ්ඤා. තථා චාහ **''තඤ්හී''**තිආදි. තත්ථ **චෙතසා ඵරන්තොති** භාවනාචිත්තෙන ආලම්බනං කරොන්තො. භාවනාචිත්තඤ්හි කසිණං පරිත්තං වා විපුලං වා එකක්ඛණෙ සකලමෙව මනසි කරොති, න එකදෙසන්ති.

101. **ආනන්තරියකම්මසමඞ්ගිනොති** පඤ්චසු ආනන්තරියකම්මෙසු යෙන කෙනචි සමන්නාගතා. **නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකාති** අහෙතුකදිට්ඨි අකිරියදිට්ඨි නත්ථිකදිට්ඨීති තීසු මිච්ඡාදිට්ඨීසු යාය කායචි නියතාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතා. **උභතොබ්‍යඤ්ජනකපණ්ඩකාති** උභතොබ්‍යඤ්ජනකා, පණ්ඩකා ච. කාමඤ්චෙතෙ අහෙතුකපටිසන්ධිකත්තා විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා හොන්ති, තථාපි තිබ්බකිලෙසත්තා කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා වුත්තා. **අහෙතුකද්විහෙතුකපටිසන්ධිකාති** අහෙතුකපටිසන්ධිකා , ද්විහෙතුකපටිසන්ධිකා ච. දුහෙතුකපටිසන්ධිකානම්පි හි අරියමග්ගපටිවෙධො, ඣානපටිලාභො ච නත්ථි, තස්මා තෙපි විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා එව.

අපච්චනීකපටිපදායන්ති මග්ගස්ස අනුලොමපටිපදායං සච්චානුලොමිකායං විපස්සනායං. **අච්ඡන්දිකාති** ''කත්තුකම්‍යතාඡන්දරහිතා''ති **සම්මොහවිනොදනියං** වුත්තං, තම්පි නිබ්බානාධිගමත්ථමෙව කත්තුකම්‍යතාඡන්දං සන්ධාය වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. උත්තරකුරුකාපි මනුස්සා මාරාදයො විය අච්ඡන්දිකට්ඨානං පවිට්ඨා නිබ්බුතිඡන්දරහිතත්තා. **දුප්පඤ්ඤාති** භවඞ්ගපඤ්ඤාය පරිහීනා. ''භවඞ්ගපඤ්ඤාය පරිපුණ්ණායපි යස්ස භවඞ්ගං ලොකුත්තරස්ස පාදකං න හොති, සොපි දුප්පඤ්ඤොයෙවා''ති **සම්මොහවිනොදනියං** වුත්තං. යස්මිං හි භවඞ්ගෙ වත්තමානෙ තංසන්තතියං ලොකුත්තරං නිබ්බත්තති, තං තස්ස පාදකං නාම හොති.

කුසලෙසු ධම්මෙසූති අනවජ්ජධම්මෙසු, සුඛවිපාකධම්මෙසු වා. **ඔක්කමිතුන්ති** අධිගන්තුං. **කසිණෙයෙවාති** කසිණකම්මට්ඨානෙයෙව. **එතෙසන්ති** කම්මාවරණසමන්නාගතාදීනං. **තස්මාති** යස්මා එතෙ විපාකන්තරායාදයො එවං අත්ථජානිකරා, අනත්ථහෙතුභූතා ච, තස්මා. තිණ්ණමෙව චෙත්ථ අන්තරායානං ගහණං ඉතරස්ස සප්පටිකාරත්තා, කම්මන්තරායපක්ඛිකත්තා චාති දට්ඨබ්බං. **සප්පුරිසූපනිස්සයාදීහීති ආදි**-සද්දෙන තජ්ජං යොනිසොමනසිකාරාදිං සඞ්ගණ්හාති. **සද්ධන්ති** කම්මඵලසද්ධං, රතනත්තයසද්ධඤ්ච. **ඡන්දන්ති** භාවනානුයොගෙ තිබ්බකත්තුකම්‍යතාසඞ්ඛාතං කුසලච්ඡන්දං. **පඤ්ඤන්ති** පාරිහාරියපඤ්ඤං. **වඩ්ඪෙත්වාති** යථා භාවනා ඉජ්ඣති, තථා පරිබ්‍රූහෙත්වා. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා, හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා ච න විභත්තං.

සෙසකසිණනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති පඤ්චමපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

6. අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසවණ්ණනා

උද්ධුමාතකාදිපදත්ථවණ්ණනා

102. **“අවිඤ්ඤාණකාසුභෙසූ”**ති ඉදං උද්ධුමාතකාදීනං සභාවදස්සනවසෙන වුත්තං. තස්මා භූතකථනමත්තං දට්ඨබ්බං, න සවිඤ්ඤාණකඅසුභස්ස අකම්මට්ඨානභාවතො. තථා හි වක්ඛති ‘‘න කෙවලං මතසරීර’’න්තිආදි (විසුද්ධි. 1.122). **උද්ධං ජීවිතපරියාදානාති** ජීවිතක්ඛයතො උපරි මරණතො පරං. **සමුග්ගතෙනාති** උට්ඨිතෙන. **උද්ධුමාතත්තාති** උද්ධං උද්ධං ධුමාතත්තා සූනත්තා. **උද්ධුමාතමෙව උද්ධුමාතකන්ති ක**-කාරෙන පදවඩ්ඪනමාහ අනත්ථන්තරතො යථා ‘‘පීතකං ලොහිතක’’න්ති. **පටික්කූලත්තාති** ජිගුච්ඡනීයත්තා. **කුච්ඡිතං උද්ධුමාතං උද්ධුමාතකන්ති** කුච්ඡනත්ථෙ වා අයං **ක**-කාරොති දස්සෙතුං වුත්තං යථා ‘‘පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡතී’’ති (මහාව. 285; පරි. 325; දී. නි. 2.149; අ. නි. 5.213). **තථාරූපස්සාති** ‘‘භස්තා විය වායුනා’’තිආදිනා යථාරූපං වුත්තං, තථාරූපස්ස.

සෙතරත්තෙහි පරිභින්නං විමිස්සිතං නීලං **විනීලං, පුරිමවණ්ණවිපරිණාමභූතං** වා නීලං **විනීලං**.

පරිභින්නට්ඨානෙසු කාකකඞ්කාදීහි. **විස්සන්දමානපුබ්බන්ති** විස්සවන්තපුබ්බං, තහං තහං පග්ඝරන්තපුබ්බන්ති අත්ථො.

අපධාරිතන්ති විවටං උග්ඝාටිතං. **ඛිත්තන්ති** ඡඩ්ඩිතං, සොණසිඞ්ගාලාදීහි විසුං කත්වා ඛාදනෙන සරීරසඞ්ඝාතතො ලුඤ්චිත්වා තහං තහං ඡඩ්ඩිතං. විවිධං ඛිත්තන්ති **වික්ඛිත්තං**.

පුරිමනයෙනාති ‘‘විවිධං ඛිත්ත’’න්තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙන. **සත්ථෙන හනිත්වාති** වෙරීහි ඛග්ගකරවාලාදිනා සත්ථෙන පහරිත්වා. **වුත්තනයෙනාති** ‘‘අඞ්ගෙන හත්ථ’’න්තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙන.

අබ්භන්තරතො නික්ඛමන්තෙහි කිමීහි පග්ඝරන්තකිමිකුලං පුළවකන්ති ආහ **‘‘කිමිපරිපුණ්ණස්සා’’**ති.

උද්ධුමාතකාදීනි ආමකසුසානාදීසු ඡඩ්ඩිතාසුභානි. **නිස්සායාති** පටිච්ච තානිපි ආරබ්භ. **නිමිත්තානන්ති** උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානං. **එතානෙව** උද්ධුමාතකාදීනෙව **නාමානි**.

උද්ධුමාතකකම්මට්ඨානවණ්ණනා

103. **භාවෙතුකාමෙනාති** උප්පාදෙතුකාමෙන. **තෙනාති** ආචරියෙන. **අස්සාති** යොගිනො. **අසුභනිමිත්තත්ථායාති** අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගණ්හනත්ථාය, අසුභෙ වා උග්ගහනිමිත්තස්ස අත්ථාය. **ගමනවිධානන්ති** ගමනවිධි. යෙන විධිනා ගන්තබ්බං, සො විධි. උග්ගහනිමිත්තස්ස උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය පඨවීකසිණෙ වුත්තං පටිපජ්ජනවිධිං සන්ධායාහ **‘‘අප්පනාවිධානපරියොසාන’’**න්ති.

104. **තාවදෙවාති** සුතක්ඛණෙයෙව. **අතිත්ථෙන** පුණ්ණනදීආදිං **පක්ඛන්දන්තෙන විය** අනුපවිසන්තෙන විය. **කෙදාරකොටියාති** කෙදාරමරියාදාය. **විසභාගරූපන්ති** ඛෙත්තරක්ඛිකාදිවිසභාගවත්ථුරූපං. **සරීරන්ති** උද්ධුමාතකකළෙවරං. **අධුනාමතන්ති** අචිරමතං උද්ධුමාතකභාවං අප්පත්තං. **තක්කයතීති** සම්භාවෙති භාරියං කත්වා න මඤ්ඤති.

105. **රූපසද්දාදීති** එත්ථ අමනුස්සානං රූපෙහි, සීහබ්‍යග්ඝාදීනං සද්දාදීහි, අමනුස්සානම්පි වා රූපසද්දාදීහි. තථා **සීහබ්‍යග්ඝාදීනන්ති** යථාරහං යොජෙතබ්බං. **අනිට්ඨාරම්මණාභිභූතස්සාති** භෙරවාදිභාවෙන අනිට්ඨෙහි ආරම්මණෙහි අභිභූතස්ස අජ්ඣොත්ථටස්ස. **න පටිසණ්ඨාතීති** විදාහවසෙන ආසයෙ න තිට්ඨති, උච්ඡඩ්ඩෙතබ්බං හොතීති අත්ථො. **අඤ්ඤොති** අමනුස්සාදීනං වසෙන වා අඤ්ඤථා වා වුත්තප්පකාරතො අඤ්ඤො ආබාධො හොති. **සොති** සඞ්ඝත්ථෙරො, අභිඤ්ඤාතභික්ඛු වා. යස්සානෙන ආරොචිතං, සො. **කතකම්මාති** කතථෙය්‍යකම්මා. **අකතකම්මාති** ථෙය්‍යකම්මං කාතුකාමා. කතකම්මා පන ඉධාධිප්පෙතා. තස්මා **තෙති** කතකම්මා චොරා. සහ ඔඩ්ඩෙනාති **සහොඩ්ඩං,** ථෙනෙත්වා ගහියමානභණ්ඩෙන සද්ධින්ති අත්ථො. **යජමානොති** යඤ්ඤං යජන්තො යඤ්ඤසාමිකො. ‘‘අද්ධා ඉමාය පටිපත්තියා ජරාමරණතො මුච්චිස්සාමී’’ති **පීතිසොමනස්සං උප්පාදෙත්වා**.

එවං ගමනවිධානං එකදෙසෙන වත්වා ඉදානි අට්ඨකථාසු ආගතනයෙන තං දස්සෙතුං **‘‘අට්ඨකථාසු වුත්තෙන විධිනා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **උග්ගණ්හන්තොති** උග්ගණ්හනහෙතු. **එකොති** අයං **එක**-සද්දො අසහායත්ථො, න අඤ්ඤාදිඅත්ථොති **‘‘අදුතියො’’**ති වුත්තං. යථා වණ්ණාදිතො වවත්ථානං එකංසතො සමුදිතමෙව ඉච්ඡිතබ්බං සබ්බත්ථකභාවතො, න තථා සන්ධිආදිතොති දස්සනත්ථං **‘‘වණ්ණතොපී’’**තිආදිනා ඡසු ඨානෙසු සම්පිණ්ඩනත්ථො **පි**-සද්දො ගහිතො. **පුන එකො අදුතියොතිආදි** ගහිතනිමිත්තස්ස යොගිනො නිවත්තිත්වා වසනට්ඨානගමනං සන්ධාය

වුත්තං. **තබ්භාගියඤ්ඤෙවාති** තප්පක්ඛියංයෙව අසුභනිමිත්තමනසිකාරසහිතමෙව. **ආසනං පඤ්ඤපෙතීති** නිසජ්ජං කප්පෙති. යං පන ''අසුභනිමිත්තදිසාභිමුඛෙ භූමිප්පදෙසෙ''ති (විසුද්ධි. 1.113) වක්ඛති, තම්පි ඉමමෙවත්ථං සන්ධාය වුත්තං. න හි කෙවලෙන දිසාභිමුඛභාවෙන කිඤ්චි ඉජ්ඣති.

සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණාති උද්ධුමාතකස්ස සමන්තා පාසාණාදිනිමිත්තසල්ලක්ඛණා. **අසම්මොහත්ථාති** උග්ගහනිමිත්තෙ උපට්ඨිතෙ උප්පජ්ජනකසම්මොහවිගමත්ථා. **එකාදසවිධෙනාති** වණ්ණාදිවසෙන එකාදසවිධෙන. **උපනිබන්ධනත්ථොති** අසුභාරම්මණෙ චිත්තං උපනෙත්වා නිබන්ධනත්ථො. **වීථිසම්පටිපාදනත්ථාති** කම්මට්ඨානවීථියා සම්මදෙව පටිපාදනත්ථා. පුඤ්ඤකිරියවත්ථු අධිගතං හොතීති සම්බන්ධො.

106. **තස්මාති** යස්මා අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගණ්හනං අරියමග්ගපදට්ඨානස්ස පඨමජ්ඣානස්ස අධිගමූපායො, යස්මා වා ''අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තො එකො අදුතියො ගච්ඡතී''ති වුත්තං, තස්මා. **චිත්තසඤ්ඤත්තත්ථායාති** සරීරසභාවසල්ලක්ඛණෙන, සංවෙගජනනෙන ච අත්තනො චිත්තස්ස සඤ්ඤත්තිඅත්ථං සඤ්ඤාපනත්ථං. ''චිත්තසඤ්ඤතත්ථායා''ති වා පාඨො, කිලෙසවසෙන අසංයතස්ස චිත්තස්ස සංයමනත්ථං දමනත්ථං, න කම්මට්ඨානත්ථන්ති අත්ථො. **කම්මට්ඨානසීසෙනාති** කම්මට්ඨානෙන සීසභූතෙන, තං උත්තමඞ්ගං පධානං කාරණං කත්වා. **මූලකම්මට්ඨානන්ති** පකතියා අත්තනා කාලෙන කාලං පරිහරියමානං බුද්ධානුස්සතිආදිසබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං. ''කම්මට්ඨානසීසෙන ගච්ඡාමී''ති තං **අවිස්සජ්ජෙත්වා**. තෙනාහ **''තං මනසිකරොන්තෙනෙවා''**ති. **සූපට්ඨිතභාවසම්පාදනෙනාති** මූලකම්මට්ඨානෙ සුට්ඨු උපට්ඨිතභාවස්ස සම්පාදනෙන. එවං හි සති අසම්මුට්ඨා නාම හොති. බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණෙ අප්පවත්තිත්වා කම්මට්ඨානෙයෙව පවත්තමානං මානසං **අබහිගතං** නාම. තථාභූතෙන වානෙන රූපින්ද්‍රියානි අප්පවත්තකිච්චානි කතානි හොන්තීති ආහ **''මනච්ඡට්ඨානං…පෙ…. ගන්තබ්බ''**න්ති.

ද්වාරං සල්ලක්ඛෙතබ්බන්ති විහාරෙ පුරත්ථිමාදීසු දිසාසු අසුකදිසාය ඉදං ද්වාරං, තතො එව තාය දිසාය සල්ලක්ඛිතෙන අසුකද්වාරෙන නික්ඛන්තොම්හීති ද්වාරං උපධාරෙතබ්බං. **තතොති** ද්වාරසල්ලක්ඛණතො පච්ඡා. **යෙන මග්ගෙන ගච්ඡති** සයං. **නිමිත්තට්ඨානන්ති** අසුභනිමිත්තස්ස ගණ්හනට්ඨානං. **ආහාරං ඡඩ්ඩාපෙයයාති** වමනං කාරාපෙය්‍ය. **කණ්ටකට්ඨානන්ති** කණ්ටකවන්තං ඨානං.

107. **දිසා වවත්ථපෙතබ්බාති** සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං **''එකස්මිං හී''**තිආදි වුත්තං. **බායතීති** උපට්ඨාති. **කම්මනියන්ති** භාවනාය කම්මක්ඛමං. **උබ්බාළ්හස්සාති** බාධිතස්ස. **විධාවතීති** නානාරම්මණෙ විසරති. **උක්කම්මාති** උජුකං අනුවාතතො අපක්කම්ම. මතකළෙවරං පුථුජ්ජනස්ස යෙභුය්‍යෙන භයතො උපට්ඨාතීති ආහ **''අච්චාසන්නෙ භයමුප්පජ්ජතී''**ති. **අනුපාදන්ති** පාදසමීපං. යත්ථ ඨිතස්ස සුඛෙන ඔලොකෙතුං සක්කා, තං **ඔලොකෙන්තස්ස ඵාසුකට්ඨානං**.

108. **සමන්තාති** සමන්තතො. පුන **සමන්තාති** සාමන්තා සමීපෙ. **කච්ඡකොති** කාළකච්ඡකො, ''පිලක්ඛො''තිපි වදන්ති. **කපීතනොති** පිප්පලිරුක්ඛො. **සින්දීති** ඛුද්දකඛජ්ජූරී. **කරමන්දාදයො** පාකටා එව. **සාමාති** සාමලතා. **කාළවල්ලීති** කාළවණ්ණා අපත්තිකා එකා ලතාජාති. **පූතිලතාති** ජීවනවල්ලි, යා ''ගලොචී''ති වුච්චති.

109. **තං නිමිත්තකරණාදි ඉධෙව** යථාවුත්තෙ පාසාණාදිනිමිත්තකරණෙ එව **අන්තොගධං** පරියාපන්නං. **සනිමිත්තං කරොතීති** සහ නිමිත්තං කරොති, අසුභං පාසාණාදිනිමිත්තෙන සහ කරොති වවත්ථපෙති. අථ වා අසුභනිමිත්තං, පාසාණාදිනිමිත්තඤ්ච සහ එකජ්ඣං කරොන්තො වවත්ථපෙන්තො **''සනිමිත්තං කරොතී''**ති වුත්තො. සමානකාලතාදීපකෙන හි සහ-සද්දෙන අයං සමාසො යථා ''සචක්කං දෙහී''ති. තයිදං නිමිත්තකරණං අපරාපරං සල්ලක්ඛණෙන හොති, න එකවාරමෙවාති ආහ **''පුනප්පුනං වවත්ථපෙන්තො හි සනිමිත්තං කරොතී''**ති. **ද්වෙති** පාසාණාසුභනිමිත්තානි. **සමාසෙත්වා** සඞ්ගහෙත්වා එකජ්ඣං කත්වා. **සාරම්මණන්ති** අසුභාරම්මණෙන සද්ධිං පාසාණාදිං සමානාරම්මණං කරොති, සහ වා ආරම්මණං කරොති, එකාරම්මණං විය උභයං ආරම්මණං කරොති, එකජ්ඣං විය ච අපරාපරං සල්ලක්ඛෙන්තො පාසාණාදිං, අසුභනිමිත්තඤ්චාති ද්වයං ආරම්මණං කරොතීති අත්ථො.

අත්තනියොති සකො. **වණිතන්ති** සූනං. **සභාවෙන සරසෙනාති** උද්ධුමාතකභාවසඞ්ඛාතෙන අත්තනො ලක්ඛණෙන, පරෙසං ජිගුච්ඡුප්පාදනසඞ්ඛාතෙන අත්තනො කිච්චෙන ච, සභාවො එව වා තථා නිප්ඵජ්ජනතො ''රසො''ති වුත්තො.

110. **ඡබ්බිධෙන නිමිත්තං ගහෙතබ්බන්ති** වණ්ණාදිනා ඡප්පකාරෙන තාව උද්ධුමාතකඅසුභනිමිත්තං ගහෙතබ්බං. කෙචි ''කළෙවරස්ස දීඝරස්සාදිප්පමාණෙන සද්ධිං සත්තවිධෙනා''ති වදන්ති, තං අට්ඨකථායං නත්ථි. **ලිඞ්ගතොති** එත්ථ **ලිඞ්ගං** නාම වයො ලිඞ්ගං, න ථනමස්සුආදි ඉත්ථිපුරිසලිඞ්ගන්ති දස්සෙන්තෙන **''ඉත්ථිලිඞ්ගං වා''**තිආදි වුත්තං. **ඨිතස්ස** සත්තස්ස **ඉදං සරීරන්ති** සම්බන්ධො. **උද්ධුමාතකසණ්ඨානවසෙනෙව,** න පාකතිකසණ්ඨානවසෙන. එතෙන යදි තත්ථ කොචි අනුද්ධුමාතකභාවප්පත්තො පදෙසො සියා, සො න ගහෙතබ්බොති දස්සෙති. ඔළාරිකාවයවවසෙන ඉදං සණ්ඨානවවත්ථානං, න සුඛුමාවයවවසෙනාති සීසසණ්ඨානාදිකං නවවිධමෙව සණ්ඨානං ගහිතං.

ඉමිස්සා දිසායාති ඉමිස්සා පුරත්ථිමාය, දක්ඛිණපච්ඡිමඋත්තරාය දිසාය, අනුදිසාය වා යීතොති යොජනා. **ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ හත්ථාති** ඉමස්මිං නාම භූමිප්පදෙසෙ ඉමස්ස කළෙවරස්ස හත්ථා යීතාති වවත්ථපෙතබ්බන්ති යොජනා.

අධො පාදතලෙනාතිආදි නාභියා හෙට්ඨා අධො, තතො උද්ධං උපරීති ඉමස්ස වවත්ථානස්ස වසෙන වුත්තං. **හත්ථපරිච්ඡෙදො** හෙට්ඨා අඞ්ගුලිඅග්ගෙන උපරි අංසකූටසන්ධිනා තිරියං තචපරියන්තෙන ගහෙතබ්බො. එස නයො **පාදපරිච්ඡෙදාදීසුපි. යත්තකං වා පන ඨානං ගණ්හතී**ති සචෙ සබ්බං සරීරං පරිච්ඡින්දිත්වා ගහෙතුං න සක්කොති, පදෙසො තස්ස උද්ධුමාතො, සො යත්තකං සරීරප්පදෙසං උද්ධුමාතකවසෙන ඤාණෙන පරිග්ගණ්හාති, **තත්තකමෙව** යථාපරිග්ගහිතමෙව. **ඉදං ඊදිසන්ති** ඉදං හත්ථාදිකං ඊදිසං එවමාකාරං. **උද්ධුමාතකන්ති** යථාසභාවතො **පරිච්ඡින්දිතබ්බං. විසභාගෙ සරීරෙ ආරම්මණන්ති** කම්මට්ඨානං පටික්කූලාකාරො **න උපට්ඨාති** න බාධති, සුභතො උපට්ඨහෙය්‍ය. තෙනාහ **"විප්ඵන්දනස්සෙව පච්චයො හොතී"**ති, කිලෙසපරිප්ඵන්දනස්සෙව නිමිත්තං හොතීති අත්ථො. **උග්ඝාටිතාපීති** උද්ධුමාතභාවප්පත්තාපි, සබ්බසො කුථිතසරීරාපීති වා අත්ථො. ස්වායමත්ථො **පඨමපාරාජිකෙ** (පාරා. 67 ආදයො) විනීතවත්ථූහි දීපෙතබ්බො.

111. **ආසෙවිතකම්මට්ඨානොති** අසුභකම්මට්ඨානෙ කතපරිචයො. සොසානිකඞ්ගාදීනං වසෙන **පරිහතධුතඞ්ගො.** චතුධාතුවවත්ථානවසෙන **පරිමද්දිතමහාභූතො.** සලක්ඛණතො ඤාණෙන **පරිග්ගහිතසඞ්ඛාරො.** පච්චයපරිග්ගහවසෙන **වවත්ථාපිතනාමරූපො.** සලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාය උක්කංසනෙන සුඤ්ඤතානුපස්සනාබලෙන **උග්ඝාටිතසත්තසඤ්ඤො.** විපස්සනාය පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිසම්පාපනෙන **කතසමණධම්මො.** තතො එව සබ්බසො කුසලවාසනාය, කුසලභාවනාය ච පූරණෙන **වාසිතවාසනො භාවිතභාවනො.** විවට්ටූපනිස්සයකුසලබීජෙන **සබීජො.** ඤාණස්ස පරිපක්කභාවෙන **ඤාණුත්තරො.** යථාවුත්තාය පටිපත්තියා කිලෙසානං තනුකරණෙන **අප්පකිලෙසො. ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානෙයෙවාති** උද්ධුමාතකාදිඅසුභස්ස යත්ථ යත්ථ ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානෙ එව, තාදිසස්ස කාලවිසෙසො, අසුභස්ස පදෙසවිසෙසො වා අපෙක්ඛිතබ්බො නත්ථීති අත්ථො. **නො චෙ එවං උපට්ඨාතීති** එවං යථාවුත්තපුරිසවිසෙසස්ස විය පටිභාගනිමිත්තං නො චෙ උපට්ඨාති. **එවං ඡබ්බිධෙනාති** එවං වුත්තාකාරෙන වණ්ණාදිවසෙන ඡබ්බිධෙන. **පුනපීති පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන නිමිත්තග්ගහණවිධිං සම්පිණ්ඩෙති, න පඤ්චවිධතං. ඡබ්බිධෙන හි පුබ්බෙ නිමිත්තග්ගහණං විහිතං.

112. **අසීතිසතසන්ධිතොති** සබ්බෙපි සන්ධයො තදාපි අත්ථෙවාති දස්සනත්ථං වත්වා උද්ධුමාතභාවෙන යෙභුය්‍යෙන න පඤ්ඤායන්ති. යෙ පන පඤ්ඤායන්ති, තෙ වවත්ථපෙතබ්බාති දස්සෙතුං **"උද්ධුමාතකෙ පනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තයො දක්ඛිණහත්ථසන්ධීති** අංසකප්පරමණිබන්ධානං වසෙන තයො දක්ඛිණහත්ථසන්ධයො. තථා වාමහත්ථසන්ධයො. කටිජණ්ණුගොප්ඵකානං වසෙන තයො දක්ඛිණපාදසන්ධයො. තථා වාමපාදසන්ධයො. **එකො කටිසන්ධීති** කටියා සද්ධිං පිට්ඨිකණ්ටකසන්ධිං සන්ධාය වදති. **හත්ථන්තරන්ති** දක්ඛිණහත්ථදක්ඛිණපස්සානං, වාමහත්ථවාමපස්සානඤ්ච අන්තරං විවරං. **පාදන්තරන්ති** උභින්නං පාදානං වෙමජ්ඣං. **උදරන්තරන්ති** නාභිට්ඨානසඤ්ඤිතං කුච්ඡිවෙමජ්ඣං, උදරස්ස වා අබ්භන්තරං. **කණ්ණන්තරන්ති** කණ්ණඡිද්දං. **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, තෙන නාසච්ඡිද්දාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. අක්ඛීනං, මුඛස්ස ච වසෙනාපි විවරං ලබ්භතෙවාති දස්සෙතුං **"අක්ඛීනම්පී"**තිආදි වුත්තං. **සමන්තතොති** එවං සන්ධිආදිතො උද්ධුමාතකං වවත්ථපෙන්තස්ස චෙ නිමිත්තං උපතිට්ඨති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ, සමන්තතො වවත්ථපෙතබ්බන්ති වවත්ථාපනවිධිං දස්සෙතුං **"සකලසරීරෙ"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඤාණං චාරෙත්වාති** සබ්බත්ථකමෙව සරීරං ආවජ්ජෙත්වා තත්ථ පටික්කූලාකාරසහිතං උද්ධුමාතකභාවං ආරබ්භ නිරන්තරං භාවනාඤාණං පවත්තෙත්වා. **යං ඨානන්ති** එවං පන ඤාණං චාරෙන්තස්ස තස්මිං සරීරෙ යො පදෙසො විභූතො හුත්වා උද්ධුමාතකාකාරෙන විභූතභාවෙන උපට්ඨාති. **උදරපරියොසානං** උපරිමසරීරං.

විනිච්ඡයකථාවණ්ණනා

113. **විනිච්ඡයකථාති** විනිච්ඡයසහිතා අත්ථවණ්ණනා. **යථාවුත්තනිමිත්තග්ගාහවසෙනාති** වණ්ණාදිතො, සන්ධිආදිතො ච වුත්තප්පකාරඋද්ධුමාතකනිමිත්තග්ගහණවසෙන. **සුට්ඨු නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බන්ති** යථා උග්ගහනිමිත්තං උපට්ඨහති, එවං සම්මදෙව අසුභනිමිත්තං ගහෙතබ්බං. ඉදානි තමෙව නිමිත්තස්ස සුට්ඨු ගහණාකාරං උපදිසන්තො **"සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **එවං පුනප්පුනං කරොන්තෙනාති** යථා ''ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණතො මුච්චිස්සාමී''ති සඤ්ජාතාදරෙන සතිසම්පජඤ්ඤඤ්ච සුට්ඨු උපට්ඨපෙත්වා උද්ධුමාතකඅසුභං පඨමං ආවජ්ජිතං, එවං පුනප්පුනං තත්ථ ආවජ්ජනං කරොන්තෙන. **සාධුකං උපධාරෙතබ්බඤ්චෙව වවත්ථපෙතබ්බඤ්චාති** සක්කච්චං සතියා සල්ලක්ඛෙතබ්බඤ්චෙව පඤ්ඤාය නිච්ඡෙතබ්බඤ්ච. සති හි ''ධාරණා''ති නිද්දිට්ඨා, **ධාරණඤ්චෙත්ථ** සල්ලක්ඛණං. පඤ්ඤා ''පච්චයො''ති (ධ. ස. 16) නිද්දිට්ඨා, **පච්චයො** චෙත්ථ නිච්ඡයොති. අථ වා **උපධාරෙතබ්බන්ති** සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය උපලක්ඛෙතබ්බං . න හි කදාචි සතිරහිතා පඤ්ඤා අත්ථි. **වවත්ථපෙතබ්බන්ති** පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය සතියා නිච්ඡිනිතබ්බං. පඤ්ඤාසහිතා එව හි සති ඉධාධිප්පෙතා, න තබ්බිරහිතා. අද්ධක්ඛිඅපඞ්ගාදිවසෙනාපි ඔලොකනං අත්ථීති **"උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙත්වා"**ති වුත්තං. තෙන පරිබ්‍යත්තමෙව ඔලොකනං දස්සෙති. **එවං පුනප්පුනං කරොන්තස්සාති** වුත්තප්පකාරෙන චක්ඛුං උම්මීලෙත්වා ඔලොකනං, නිම්මීලෙත්වා ආවජ්ජනඤ්ච අපරාපරං අනෙකවාරං කරොන්තස්ස. **උග්ගහනිමිත්තන්ති** උද්ධුමාතකෙ

උග්ගණ්හනනිමිත්තං. **සුග්ගහිතන්ති** සුට්ඨු ගහිතං. යථා න විනස්සති න පමුට්ඨං හොති, එවං ගහිතං. **එකසදිසන්ති** සමානසදිසං. සමානත්ථො හි අයං **එක**-සද්දො, යථා ''අරියවිනයෙති වා, සප්පුරිසවිනයෙති වා, එසෙසෙ එකෙ එකට්ඨෙ සමෙ සමභාගෙ තජ්ජාතෙ තඤ්ඤෙව වා''ති.

ආගමනකාලෙති විහාරතො සුසානං උද්දිස්ස ආගමනකාලෙ. **වුත්තනයෙනෙවාති** අතිදෙසවසෙන දීපිතම්පි අත්ථං ''එකකෙනා''තිආදිනා සරූපතො දස්සෙති. තත්ථ **තදෙව කම්මට්ඨානන්ති** උද්ධුමාතකකම්මට්ඨානං. මූලකම්මට්ඨානන්ති එකෙ, තදයුත්තං. උපට්ඨිතනිමිත්තං හි කම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා කම්මට්ඨානන්තරමනසිකාරො රඤ්ඤො රජ්ජං ඡඩ්ඩෙත්වා විදෙසගමනං වියාති. **ආගතෙනාති** අත්තනො වසනට්ඨානං ආගතෙන.

114. **අවෙලායන්ති** සඤ්ඣාවෙලාදිඅයුත්තවෙලායං. **බීභච්ඡන්ති** විරූපං. **භෙරවාරම්මණන්ති** වෙතාළසදිසං භයානකං විසයං. **වික්ඛිත්තචිත්තොති** භීරුකපුරිසො විය පිසාචාදිං දිස්වා චිත්තවික්ඛෙපං පත්තො. **උම්මත්තකො වියාති** යක්ඛුම්මත්තකො විය එකච්චො හොති. **ඨානවිබ්භන්තකොති** ඨානතො විච්චුතකො සීලවිබ්භන්තකමන්තවිබ්භන්තකා විය. **සන්ථම්භෙත්වාති** උප්පන්නපරිත්තාසවූපසමනෙන විගතකම්පතාය නිච්චලො හුත්වා. **සතිං සූපට්ඨිතන්තිආදි** සන්ථම්භනස්ස උපායදස්සනං. **මතසරීරං උට්ඨහිත්වා අනුබන්ධනකං** නාම නත්ථී අසති තාදිසෙ මන්තප්පයොගෙ. සොපි උද්ධුමාතකාදිභාවමප්පත්තෙ අවිනට්ඨරූපෙ එව ඉජ්ඣති, තථා දෙවතාධිග්ගහො, න එවරූපෙති අධිප්පායො. **සඤ්ඤජොති** භාවනාපරිකප්පසඤ්ඤාය ජාතො. තතො එව **සඤ්ඤාසම්භවො** සඤ්ඤාමත්තසමුට්ඨානො. **තාසං විනොදෙත්වාති** නිමිත්තුපට්ඨානනිමිත්තං උප්පන්නචිත්තසන්තාසං වුත්තප්පකාරෙන විනොදෙත්වා වූපසමෙත්වා . ''ඉදානි තව පරිස්සමො සඵලො ජාතො''ති **හාසං** පීතිං පමොදනං **උප්පාදෙත්වා. චිත්තං සඤ්චරාපෙතබ්බන්ති** භාවනාචිත්තං පවත්තෙතබ්බං මනසිකාතබ්බං.

නිමිත්තග්ගාහන්ති නිමිත්තස්ස උග්ගණ්හනං, උග්ගහනිමිත්තං. **සම්පාදෙන්තොති** සාධෙන්තො නිප්ඵාදෙන්තො. **කම්මට්ඨානං උපනිබන්ධතීති** භාවනං යථාවුත්තෙ නිමිත්තෙ උපනෙන්තො නිබන්ධති. යොගකම්මං හි යොගිනො සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතො ''කම්මට්ඨාන''න්ති අධිප්පෙතං, යොගකම්මස්ස වා පවත්තිට්ඨානතාය යථාඋපට්ඨිතනිමිත්තං කම්මට්ඨානං, තං භාවනාචිත්තෙ උපනිබන්ධති. තං පනස්ස උපනිබන්ධනං සන්ධාය චිත්තං සඤ්චරාපෙතබ්බං. එවං ''විසෙසමධිගච්ඡතී''ති වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **''තස්ස හී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **තස්සාති** යොගිනො, තස්ස වා උද්ධුමාතකාසුභස්ස. **මානසං චාරෙන්තස්සාති** භාවනාචිත්තං අපරාපරං පවත්තෙන්තස්ස, උග්ගහනිමිත්තං පුනප්පුනං මනසි කරොන්තස්සාති අත්ථො.

115. **''වීථිසම්පටිපාදනත්ථා''**ති පදස්ස ''කම්මට්ඨානවීථියා සම්පටිපාදනත්ථා''ති අත්ථං වත්වා තං පන කම්මට්ඨානවීථිං, තස්සා ච සම්පටිපාදනවිධිං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **''සචෙ හී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කතිමීති** පක්ඛස්ස කතමී, කිං දුතියා, තතියාදීසු වා අඤ්ඤතරාති අත්ථො. **තුණ්හීභූතෙන ගන්තුං න වට්ටති** පුච්ඡන්තානං චිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තපරිහරණත්ථං. අප්පසන්නානඤ්හි පසාදාය, පසන්නානඤ්ච භියොභාවාය සාසනසම්පටිපත්ති. **නස්සතීති** න දිස්සති , න උපට්ඨාතීති අත්ථො. **''ආගන්තුකපටිසන්ථාරො කාතබ්බො''**ති ඉමිනා ආගන්තුකවත්තං එකදෙසෙන දස්සිතන්ති ''අවසෙසානිපි''ති වත්වා ආගන්තුකවත්තං පරිපුණ්ණං ගහෙතුං පුන **ආගන්තුක**ග්ගහණං කතං. **ගමිකවත්තාදීනීති ආදි-**සද්දෙන
ආවාසිකඅනුමොදනපිණ්ඩචාරිකඅනුමොදනපිණ්ඩචාරිකආරඤ්ඤිකසෙනාසනවච්චකුටිවත්තාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **වත්තක්ඛන්ධකෙ** (චූළව. 356) හි ආගතානි මහාවත්තානි ඉධ **''ඛන්ධකවත්තානී''**ති වුත්තානි. තජ්ජනීයකම්මකතාදිකාලෙ පන පාරිවාසිකාදිකාලෙ ච චරිතබ්බානි ඉමස්ස භික්ඛුනො අසම්භවතො ඉධ නාධිප්පෙතානි. **නිමිත්තං වා අන්තරධායතීති** සුසානෙ ඨිතං අසුභනිමිත්තං උද්ධුමාතකභාවාපගමෙන අන්තරධායති. තෙනාහ **''උද්ධුමාතක''**න්තිආදි. **තස්මාති** තෙන කාරණෙන, ඉමස්ස කම්මට්ඨානස්ස දුල්ලභත්තාති අත්ථො. නිසීදිත්වා පච්චවෙක්ඛිතබ්බොති සම්බන්ධො.

නිමිත්තං ගහෙතුං ගමනෙ විය නිමිත්තං ගහෙත්වා නිවත්තනෙපි යථාසල්ලක්ඛිතදිසාදිපච්චවෙක්ඛණං යාව නිමිත්තවිනාසා පවත්තිතකිරියාය අවිච්ඡෙදෙන උපධාරණත්ථං. සති හි තස්ස නිරන්තරුපධාරණෙ විහාරං පවිසිත්වා නිසින්නකාලෙ කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨිතාකාරො සමථනිමිත්තස්ස ගහණෙ චිත්තස්ස සමාහිතාකාරො විය පාකටො හුත්වා උපතිට්ඨෙය්‍යාති. තෙනාහ **''තස්සෙවං...පෙ.... වීථිං පටිපජ්ජතී''**ති. පුරිමාකාරෙන නිමිත්තස්ස පාකටභාවෙන උපට්ඨිතත්තා පුරිමාකාරෙනෙව කම්මට්ඨානමනසිකාරො භාවනාවීථිං පටිපජ්ජති.

116. උද්ධුමාතකං නාම අතිවිය අසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කූලං බීභච්ඡං භයානකඤ්ච, එවරූපෙ ආරම්මණෙ භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස එවං ආබද්ධපරිකම්මස්ස ථිරීභූතස්සෙව යොගිනො අධිප්පායො සම්ජ්ඣතීති දස්සෙතුං **''ආනිසංසදස්සාවී''**තිආදි වුත්තං. **එවන්ති** එවමෙව වුත්තප්පකාරෙනෙව ආනිසංසදස්සාවිනා. **තං රක්ඛෙය්‍යාති** ''අද්ධා ඉමිනා සුඛං ජීවිස්සාමී''ති අත්තනො ජීවිතං විය තං මණිරතනං රක්ඛෙය්‍ය. **චතුධාතුකම්මට්ඨානිකොතිආදි** නෙසං කම්මට්ඨානානං සුලභතාදස්සනං. තත්ථ **චතුධාතුකම්මට්ඨානිකොති** චතුධාතුකම්මට්ඨානං වා තත්ථ වා නියුත්තො,

චතුධාතුකම්මට්ඨානං වා පරිහරන්තො. **ඉතරානීති** වුත්තාවසිට්ඨානි අනුස්සතිබ්‍රහ්මවිහාරාදීනි. **තං නිමිත්තන්ති** තං යථාලද්ධං උග්ගහනිමිත්තං. **“රක්ඛිතබ්බ”**න්ති වත්වා රක්ඛණවිධිං පුන දස්සෙතුං **“රත්තිට්ඨානෙ”**තිආදි වුත්තං.

117. නානා කරීයති එතෙනාති **නානාකරණං,** භෙදො. **බීභච්ඡං භෙරවදස්සනං හුත්වා උපට්ඨාති** මනසිකාරස්ස අනුළාරතාය, අනුපසන්තතාය ච ආරම්මණස්ස. තබ්බිපරියායතො ‘‘පටිභාගනිමිත්තං ථූලඞ්ගපච්චඞ්ගපුරිසො විය උපට්ඨාතී’’ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **බහිද්ධාති** ගොචරජ්ඣත්තතො බහිද්ධා. **කාමානං අමනසිකාරාති** අසුභභාවනානුභාවෙන කාමසඤ්ඤාය දූරසමුස්සාරිතත්තා කාමගුණෙ ආරබ්භ මනසිකාරස්සෙව අභාවා. **අමනසිකාරාති** වා මනසිකාරපටිපක්ඛහෙතු. යාය හි කාමසඤ්ඤාය වසෙන සත්තා කාමෙ මනසි කරොන්ති, තස්සා පටිපක්ඛභූතා අසුභසඤ්ඤා කාමානං අමනසිකාරො, තන්නිමිත්තන්ති අත්ථො. තෙනාහ **“වික්ඛම්භනවසෙන කාමච්ඡන්දො පහීයතී”**ති. පටිභාගනිමිත්තාරම්මණාය හි අසුභසඤ්ඤාය සද්ධිං බලප්පත්තො සමාධි උප්පජ්ජමානොව කාමච්ඡන්දං වික්ඛම්භෙති, අනුරොධමූලකො ආඝාතො මූලකාරණෙ වික්ඛම්භිතෙ වික්ඛම්භිතොයෙව හොතීති ආහ **“අනුනය…පෙ.… පහීයතී”**ති. න හි කදාචි පහීනානුනයස්ස බ්‍යාපාදො සම්භවති. යථාවුත්තඅසුභසඤ්ඤාසහගතා හි පීති සාතිසයා පවත්තමානාව බ්‍යාපාදං වික්ඛම්භෙන්තී පවත්තති. **තථා ආරද්ධවීරියතායාති** යථා උපචාරජ්ඣානං උප්පජ්ජති, තථා කම්මට්ඨානමනසිකාරවසෙන පග්ගහිතවීරියතාය. වීරියඤ්හි පග්ගණ්හන්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පො මිච්ඡාසඞ්කප්පං විය සවිප්ඵාරතාය **ථිනමිද්ධං** වික්ඛම්භෙන්තමෙව උප්පජ්ජති.

විප්පටිසාරො පච්ඡානුතාපො, තප්පටිපක්ඛතො **අවිප්පටිසාරො** දරථපරිළාහාභාවෙන චිත්තස්ස නිබ්බුතතා. තස්ස අවිප්පටිසාරස්ස පච්චයභූතං සීලං, තංසහගතා තදුපනිස්සයා ච පීතිපස්සද්ධිසුඛාදයො සභාවතො, හෙතුතො ච සන්තසභාවා, තෙසං අනුයුඤ්ජනෙන අවූපසන්තසභාවං උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයතීති ආහ **“අවිප්පටිසාරකරසන්තධම්මානුයොගවසෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයතී”**ති. භාවනාය හි පුබ්බෙනාපරං විසෙසං ආවහන්තියා යං සාතිසයං සුඛං ලබ්භති, තං අනුපසන්තසභාවං උද්ධච්චකුක්කුච්චං වික්ඛම්භෙන්තමෙව උප්පජ්ජති. **අධිගතවිසෙසස්සාති** යථාධිගතස්ස භාවනාවිසෙසස්ස. **පච්චක්ඛතායාති** පටිපජ්ජන්තස්ස යොගිනො පච්චක්ඛභාවතො ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා, යො එවරූපිං සම්මාපටිපත්තිං දෙසෙතී’’ති **පටිපත්තිදෙසකෙ සත්ථරි. පටිපත්තියන්ති** පටිපජ්ජමානජ්ඣානපටිපත්තියං. **පටිපත්තිඵලෙති** තාය සාධෙතබ්බෙ ලොකියලොකුත්තරඵලෙ. **විචිකිච්ඡා පහීයති** ධම්මන්වයවිචාරාහිතබලෙන විචාරබලෙන. **ඉති පඤ්ච නීවරණානි පහීයන්තීති** එවං පටිභාගනිමිත්තපටිලාභසමකාලමෙව හෙට්ඨා පවත්තභාවනානුභාවනිප්ඵන්නෙහි සමාධිආදීහි කාමච්ඡන්දාදීනි පඤ්ච නීවරණානි වික්ඛම්භනවසෙන පහීයන්ති. න හි පටිපක්ඛෙන විනා පහාතබ්බස්ස පහානං සම්භවති, පටිපක්ඛා ච සමාධිආදයො කාමච්ඡන්දාදීනං. යථාහ **පෙටකෙ** ‘‘සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස පටිපක්ඛො’’තිආදි.

තෙනෙව ච ‘‘ඉමෙහි තෙසං නීවරණානං පහාන’’න්ති පහානපරිදීපනමුඛෙන ඣානඞ්ගානි සරූපතො දස්සෙතුං **“තස්මිඤ්ඤෙව වා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තස්මිඤ්ඤෙව වාති** යං තං යථාඋපට්ඨිතං උග්ගහනිමිත්තං භින්දිත්වා විය උපට්ඨිතං, තස්ස පටිච්ඡන්නභූතං පටිභාගනිමිත්තං, තස්මිඤ්ඤෙව නිමිත්තෙ. **චෙතසොති** අත්තනො සම්පයුත්තචිත්තස්ස. **අභිනිරොපනලක්ඛණොති** ආරොපනලක්ඛණො, අප්පනාසභාවොති අත්ථො. නිමිත්තානුමජ්ජනං පටිභාගනිමිත්තෙ අනුවිචරණං. ආරම්මණෙ හි භමරස්ස පදුමස්සූපරි අනුපරිබ්භමනං විය විචාරස්ස අනුවිචාරණාකාරෙන පවත්ති **අනුමජ්ජනකිච්චං**. විසෙසො එව අධිගන්තබ්බතො විසෙසාධිගමො, පටිලද්ධො ච සො විසෙසාධිගමො චාති පටි…පෙ.… ගමො, තප්පච්චයා තංහෙතුකා **පටිලද්ධවිසෙසාධිගමපච්චයා පීති. පීතිමනස්ස** පීතිසහිතචිත්තස්ස. **පස්සද්ධිසම්භවතොති** කායචිත්තපස්සද්ධීනං සංසිජ්ඣනතො. ‘‘පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භතී’’ති හි වුත්තං. **පස්සද්ධිනිමිත්තං** පස්සද්ධිහෙතුකං **සුඛං** ‘‘පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදියතී’’ති වචනතො. **සුඛනිමිත්තා** සුඛපච්චයා **එකග්ගතා.** ‘‘සුඛිනො චිත්තං සමාධියතී’’ති (දී. නි. 1.466; අ. නි. 3.96; 11.12) හි වුත්තං. **ඉති ඣානඞ්ගානි පාතුභවන්තීති** එවං එතානි විතක්කාදීනි ඣානඞ්ගානි තස්මිංයෙව නිමිත්තෙ උප්පජ්ජන්ති. **පඨමජ්ඣානපටිබිම්බභූතන්ති** පඨමජ්ඣානස්ස පටිච්ඡන්නභූතං. **තඞ්ඛණඤ්ඤෙව** පටිභාගනිමිත්තපටිලාභසමකාලමෙව උපචාරජ්ඣානම්පි **නිබ්බත්තති,** න නීවරණප්පහානමෙවාති අධිප්පායො.

විනීලකාදිකම්මට්ඨානවණ්ණනා

118. **විනීලකාදීසුපි** කම්මට්ඨානෙසු. **ලක්ඛණං වුත්තන්ති** යං තං නිමිත්තග්ගහණලක්ඛණං වුත්තං. **වුත්තනයෙනෙවාති** උද්ධුමාතකෙ වුත්තනයෙනෙව. සහ විනිච්ඡයෙන, අධිප්පායෙන චාති **සවිනිච්ඡයාධිප්පායං. තං සබ්බං ලක්ඛණං වෙදිතබ්බන්ති** සම්බන්ධො.

කබරකබරවණ්ණන්ති යෙභුය්‍යෙන සබලවණ්ණං. **උස්සදවසෙනාති** රත්තසෙතනීලවණ්ණෙසු උස්සදස්ස වණ්ණස්ස වසෙන.

සන්නිසින්නන්ති නිච්චලභාවෙනෙව සබ්බසො පීරතං.

චොරාටවියන්ති චොරෙහි පරියුට්ඨිතඅරඤ්ඤෙ. **යත්ථාති** යස්මිං ආඝාතනෙ. **ඡින්නපුරිසට්ඨානෙති** ඡින්නපුරිසවන්තෙ ඨානෙ. **නානාදිසායං පතිතම්පීති** ඡින්නං හුත්වා සරීරස්ස ඛණ්ඩද්වයං විසුං දිසාසු පතිතම්පි. **එකාවජ්ජනෙනාති** එකසමන්නාහාරෙන. **ආපාථමාගච්ඡතීති** එකජ්ඣං ආපාථං ආගච්ඡති. **විස්සාසං ආපජ්ජතීති** අජෙගුච්ඡිතං උපගච්ඡෙය්‍යා සෙය්‍යථාපි ඡවඩාහකො. සහත්ථා අපරාමසනෙ ජිගුච්ඡා සණ්ඨාතියෙවාති ආහ **"කත්තරයට්ඨියා වා දණ්ඩකෙන වා…පෙ…. උපනාමෙතබ්බ"**න්ති. විච්ඡිද්දකභාවපඤ්ඤායනත්ථං එකඞ්ගුලන්තරකරණං. **උපනාමෙතබ්බන්ති** උපනෙතබ්බං.

ඛායිතසදිසමෙවාති ඛායිතාසුභසදිසමෙව. **අඞ්ගුලඞ්ගුලන්තරන්ති** විවිධං ඛිත්තං සරීරාවයවං අඞ්ගුලන්තරං අඞ්ගුලන්තරං. **කත්වා වාති** කත්තරයට්ඨියා වා දණ්ඩකෙන වා සයං කත්වා වා.

ලද්ධප්පහාරානන්ති ලද්ධාවුධප්පහාරානං මුඛතොති සම්බන්ධො. **මුඛතොති** පහාරාදිමුඛතො. **පග්ඝරමානකාලෙති** ලොහිතං පග්ඝරමානකාලෙ. ලොහිතකං ලබ්භතීති යොජනා.

තන්ති පුළවකං. **තෙසූති** සොණාදිසරීරෙසු. **අට්ඨිකන්ති** අට්ඨිකඅසුභං නානප්පකාරතො වුත්තන්ති සම්බන්ධො. **පුරිමනයෙනෙවාති** පුබ්බෙ උද්ධුමාතකෙ වුත්තනයෙනෙව.

119. තන්ති අට්ඨිකං. **න උපට්ඨාතීති** සභාවතො න උපට්ඨාති, පටික්කූලවසෙන න උපට්ඨාතීති අත්ථො. තෙනාහ **"ඔදාතකසිණසම්භෙදො හොතී"**ති. අට්ඨිකෙ පඨමවයාදිසංලක්ඛණං න සක්කාති **"ලිඞ්ගන්ති ඉධ හත්ථාදීනං නාම"**න්ති වුත්තං. අට්ඨිකසඞ්ඛලිකා පන ''අයං දහරස්ස, අයං යොබ්බනෙ ඨිතස්ස, අයං අවයවෙහි වුද්ධිපත්තිස්සා''ති එවං වයවසෙන ව‌වත්ථපෙතුං සක්කුණෙය්‍යාව, අබ්‍යාපිතාය පන න ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. යදිපි අට්ඨිකසඞ්ඛලිකායං සන්ධිතො ව‌වත්ථානං ලබ්භති, අට්ඨිකෙ පන න ලබ්භතීති තස්ස අනියතභාවදීපනත්ථං කමවිලඞ්ඝනං කත්වා **"තස්ස තස්ස අට්ඨිනො නින්නට්ඨානථලට්ඨානවසෙනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **නින්නට්ඨානං** නාම අට්ඨිනො විනතප්පදෙසො. **ථලට්ඨානං** උන්නතප්පදෙසො. **සට්ඨසට්ඨට්ඨානවසෙනාති** අනුපගතන්හාරුබන්ධානං, ඉතරෙසඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං සංකිලිට්ඨසංකිලිට්ඨට්ඨානවසෙන. **අන්තරවසෙනාති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අන්තරවසෙන, සුසිරවසෙන ච. **සබ්බත්ථෙවාති** සකලාය අට්ඨිසඞ්ඛලිකාය, සබ්බස්මිං වා අට්ඨිකෙ.

120. **එත්ථාති** එතස්මිං අට්ඨිකාසුභෙ. **යුජ්ජමානවසෙන සල්ලක්ඛෙතබ්බන්ති** යං නිමිත්තග්ගහණං යත්ථ යුජ්ජති, තං තත්ථ උග්ගණ්හනත්ථං නිමිත්තග්ගහණවසෙන උපලක්ඛෙතබ්බං. **සකලායාති** අනවසෙසභාගාය පරිපුණ්ණාවයවාය. **සම්පජ්ජතී** නිමිත්තුපට්ඨානවසෙන. **තෙසූති** අට්ඨිකසඞ්ඛලිකට්ඨිකෙසු. **වුත්තං** අට්ඨකථායං. තන්ති ''එකසදිසමෙවා''ති වචනං. **එකස්මිං අට්ඨිකෙ යුත්තන්ති** ඉදං යථා විනීලකාදීසු උභින්නං නිමිත්තානං යථාරහං වණ්ණවිසෙසතො, පරිපුණ්ණාපරිපුණ්ණතො, සවිවරාවිවරතො, චලාචලතො ච විසෙසො ලබ්භති, න එවමෙතස්සාති කත්වා වුත්තං, න පන සබ්බෙන සබ්බං විසෙසාභාවතො. තෙනෙවාහ **"එකට්ඨිකෙපි වා"**තිආදි. තත්ථ **බීභච්ඡෙනාති** සුවිභූතඅට්ඨිරූපත්තා අට්ඨිභාවෙනෙව විරූපෙන. **භයානකෙනාති** තෙනෙව පාකතිකසත්තානං භයාවහෙන. **පීතිසොමනස්සජනකෙනාති** සණ්හමට්ඨභාවෙන උපට්ඨානතො, භාවනාය ච සවිසෙසත්තා පීතියා, සොමනස්සස්ස ච උප්පාදකෙන. තෙනෙවාහ **"උපචාරාවහත්තා"**ති.

ඉමස්මිං ඔකාසෙති උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානං වුත්තට්ඨානෙ. **ද්වාරං දත්වා වාති** ''පටික්කූලභාවෙයෙව දිට්ඨෙ නිමිත්තං නාම හොතී''ති එත්තකෙ එව අට්ඨත්වා අනන්තරමෙව ''දුවිධං ඉධ නිමිත්ත''න්තිආදිනා උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානි විභජිත්වා වචනෙන යථාවුත්තස්ස නිමිත්තවිභාගස්ස ද්වාරං දත්වාව වුත්තං. **නිබ්බිකප්පන්ති** ''සුභ''න්ති විකප්පෙන නිබ්බිකප්පං, අසුභන්ත්වෙවාති අත්ථො. **විචාරෙත්වාති** ''එකස්මිං අට්ඨිකෙ යුත්ත''න්තිආදිනා විචාරෙත්වා.

මහාතිස්සත්ථෙරස්සාති චෙතියපබ්බතවාසීමහාතිස්සත්ථෙරස්ස. **නිදස්සනානීති** දන්තට්ඨිකමත්තදස්සනෙන සකලස්සාපි තස්සා ඉත්ථියා **සරීරස්ස අට්ඨිසඞ්ඝාතභාවෙන උපට්ඨානාදීනි එත්ථ** අට්ඨිකකම්මට්ඨානෙ උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානං විසෙසවිභාවනානි උදාහරණානි.

සුභගුණොති සවාසනානං කිලෙසානං පහීනත්තා සුපරිසුද්ධගුණො. **දසසතලොචනෙනාති** සහස්සක්ඛෙන දෙවානමින්දෙන. සො හි එකාසනෙනෙව සහස්සඅත්ථානං විචාරණසමත්ථෙන පඤ්ඤාචක්ඛුනා සමන්නාගතත්තා ''සහස්සක්ඛො''ති වුච්චති. **ථුතකිත්තීති** ''යො ධීරො සබ්බධි දන්තො''තිආදිනා (මහාව. 58) අභිත්ථුතකිත්තිසද්දො.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

121. උජුපටිපක්ඛෙන පහීනභාවං සන්ධායාහ **"සුවික්ඛම්භිතරාගත්තා"**ති. **අසුභප්පභෙදොති** උද්ධුමාතකාදිඅසුභවිභාගො. **සරීරසභාවප්පත්තිවසෙනාති** සරීරස්ස අත්තනො සභාවූපගමනවසෙන. සරීරඤ්හි විනස්සමානං අඤ්ඤරූපෙන ඨිතස්ස රක්ඛසස්ස විය සභාවප්පත්තිවසෙනෙව විනස්සති. **රාගචරිතභෙදවසෙනාති**

රාගචරිතවිභාගවසෙන. යදි සරීරසභාවප්පත්තිවසෙන අයමසුභප්පභෙදො වුත්තො, **මහාසතිපට්ඨානාදීසු** (දී. නි. 2.372 ආදයො; ම. නි. 1.105 ආදයො) කථං නවප්පභෙදොති? සො සරසතො එව සභාවප්පත්තිවසෙන වුත්තො, අයං පන පරූපක්කමෙනාපි. තත්ථ ච ඉධාගතෙසු දසසු අසුභෙසු එකච්චානෙව ගහිතානි, අට්ඨිකඤ්ච පඤ්චවිධා විභත්තං. තානි ච විපස්සනාවසෙන, ඉමානි සමථවසෙනාති පාකටොයං භෙදොති.

ඉමෙසං පන දස්සනම්පි අසුභභාවසාමඤ්ඤෙන සතිපි අවිසෙසතො රාගචරිතානං සප්පායභාවෙ යං වුත්තං ‘‘රාගචරිතභෙදවසෙන වා’’ති, තං විභජිත්වා දස්සෙතුං **‘‘විසෙසතො’’**තිආදි වුත්තං. සූනභාවෙන සුසණ්ඨිතම්පි සරීරං දුස්සණ්ඨිතමෙව හොතීති උද්ධුමාතකසරීරෙ සණ්ඨානවිපත්තිං දීපෙතීති ආහ **‘‘සරීරසණ්ඨානවිපත්තිප්පකාසනතො’’**ති. සණ්ඨානසම්පත්තියං රත්තො **සණ්ඨානරාගී,** තස්ස **සප්පායං** සණ්ඨානරාගස්ස වික්ඛම්භනූපායභාවතො. කායො එව **කායවණ්ණො,** තත්ථ **පටිබද්ධස්ස** නිස්සිතස්ස. **සුසිරභාවප්පකාසනතොති** සුසිරස්ස විවරස්ස අත්ථිභාවප්පකාසනතො. **සරීරෙ ඝනභාවරාගිනොති** සරීරෙ අඞ්ගපච්චඞ්ගානං පීනභාවං පටිච්ච උප්පජ්ජනකරාගවතො. **වික්ඛෙපප්පකාසනතොති** සොණසිඞ්ගාලාදීහි ඉතො චිතො ච වික්ඛෙපස්ස පකාසනතො **අඞ්ගපච්චඞ්ගලීලාරාගිනො සප්පායං**. ඊදිසානං කිර අනවට්ඨිතරූපානං අවයවානං කො ලීළාවිලාසොති විරාගසම්භවතො. **සඞ්ඝාතභෙදවිකාරප්පකාසනතොති** සඞ්ඝාතස්ස අඞ්ගපච්චඞ්ගානං සංහතභාවස්ස සුසම්බන්ධතාය භෙදො එව විකාරො සඞ්ඝාතභෙදවිකාරො, තස්ස පකාසනතො. ලොහිතං මක්ඛිතං හුත්වා පටික්කූලභාවො **ලොහිතමක්ඛිතපටික්කූලභාවො,** තස්ස **පකාසනතො. මමත්තරාගිනොති** ‘‘මම අය’’න්ති උප්පජ්ජනකරාගවතො. **දන්තසම්පත්තිරාගිනොති** දන්තසම්පත්තියං රජ්ජනසීලස්ස.

කස්මා පනෙත්ථ උද්ධුමාතකාදිකෙ පඨමජ්ඣානමෙව උප්පජ්ජති, න දුතියාදීනීති අනුයොගං මනසි කත්වා ආහ **‘‘යස්මා පනා’’**තිආදි. **අපරිසණ්ඨිතජලායාති** සොතවසෙන පවත්තියා සමන්තතො අට්ඨිතජලාය අසන්නිසින්නසලිලාය. **අරිත්තබලෙනාති** පාජනදණ්ඩබලෙන. **දුබ්බලත්තා ආරම්මණස්සාති** පටික්කූලභාවෙන අත්තනි චිත්තං ඨපෙතුං අසමත්ථභාවො ආරම්මණස්ස දුබ්බලතා. පටික්කූලෙ හි ආරම්මණෙ සරසතො චිත්තං පවත්තිතුං න සක්කොති, අභිනිරොපනලක්ඛණෙන පන විතක්කෙන අභිනිරොපියමානමෙව චිත්තං එකග්ගතං ලභති. **න විනා විතක්කෙනාති** විතක්කරහිතානි දුතියාදිජ්ඣානානි තත්ථ පතිට්ඨං න ලභන්ති. තෙනාහ **‘‘විතක්කබලෙනෙවා’’**තිආදි.

යදි පටික්කූලභාවතො උද්ධුමාතාදිආරම්මණෙ දුතියාදිජ්ඣානානි න පවත්තන්ති, එවං සන්තෙ පඨමජ්ඣානෙනාපි තත්ථ න උප්පජ්ජිතබ්බං. න හි තත්ථ පීතිසොමනස්සානං සම්භවො යුත්තොති චොදනං සන්ධායාහ **‘‘පටික්කූලෙපි ච එතස්මි’’**න්තිආදි. තත්ථ ආනිසංසදස්සාවිතානීවරණසන්තාපරොගවූපසමානං යථාක්කමං පුප්ඵච්ඡඩ්ඩක, වමනවිරෙචනඋපමා යොජෙතබ්බා.

122. යථාවුත්තකාරණෙන දසධා වවත්ථිතම්පි සභාවතො එකවිධමෙවාති දස්සෙතුං **‘‘දසවිධම්පි චෙත’’**න්තිආදිං වත්වා ස්වායං සභාවො යථා අවිඤ්ඤාණකෙසු, එවං සවිඤ්ඤාණකෙසුපි ලබ්භතෙව. තස්මා තත්ථාපි යොනිසොමනසිකාරවතො භාවනා ඉජ්ඣතෙවාති දස්සෙන්තො **‘‘තදෙතං ඉමිනා ලක්ඛණෙනා’’**තිආදිමාහ. **එත්ථාති** එතස්මිං ජීවමානකසරීරෙ. **අලඞ්කාරෙනාති** පටිජග්ගනපුබ්බකෙන අලඞ්කරණෙන. **න පඤ්ඤායති** පචුරජනස්සාති අධිප්පායො. **අතිරෙකතිසතඅට්ඨිකසමුස්සයං** දන්තට්ඨිකෙහි සද්ධිං, තෙහි පන විනා ‘‘තිමත්තානි අට්ඨිසතානී’’ති (විසුද්ධි. 1.190) කායගතාසතියං වක්ඛති. **ඡිද්දාවඡිද්දන්ති** ඛුද්දානුඛුද්දඡිද්දවන්තං. **මෙදකථාලිකා** මෙදභරිතභාජනං. **නිච්චුග්ඝරිතපග්ඝරිතන්ති** නිච්චකාලං උපරි, හෙට්ඨා ච විස්සවන්තං. **වෙමත්තන්ති** නානත්තං. **නානාවත්ථෙහීති** නානාවණ්ණෙහි වත්ථෙහි. හිරියා ලජ්ජාය කොපනතො විනාසනතො **හිරිකොපිනං,** උච්චාරපස්සාවමග්ගං. **යාථාවසරසන්ති** යථාභූතං සභාවං. යාථාවතො රසීයති ඤායතීති හි **රසො,** සභාවො. **රතින්ති** අභිරතිං අභිරුචිං. අත්තසිනෙහසඞ්ඛාතෙන රාගෙන රත්තා **අත්තසිනෙහරාගරත්තා. විහඤ්ඤමානෙනාති** ඉච්ඡිතාලාභෙන විඝාතං ආපජ්ජන්තෙන.

කිංසුකන්ති පාලිභද්දකං, පලාසොති කෙචි, සිම්බලීති අපරෙ. **අතිලොලුපොති** අතිවිය ලොලසභාවො . **අදුන්ති** එතං. **නන්ති** කෙසාදිසරීරකොට්ඨාසං. **මුච්ඡිතාති** මොහිතා, මුච්ඡාපාපිකාය වා තණ්හාය වසෙන මුච්ඡං පත්තා. **සභාවන්ති** පටික්කූලභාවං.

උක්කරූපමොති උච්චාරපස්සාවට්ඨානසමො, වච්චකූපසමො වා. **චක්ඛුභූතෙහීති** චක්ඛුං පත්තෙහි පටිලද්ධපඤ්ඤාචක්ඛුකෙහි, ලොකස්ස වා චක්ඛුභූතෙහි. **අල්ලචම්මපටිච්ඡන්නොති** අල්ලචම්මපරියොනද්ධො.

දබ්බජාතිකෙනාති උත්තරිමනුස්සධම්මෙ පටිලද්ධුං භබ්බරූපෙන. **යත්ථ යත්ථ** සරීරෙ, සරීරස්ස වා යත්ථ යත්ථ කොට්ඨාසෙ. **නිමිත්තං ගහෙත්වාති** අසුභාකාරස්ස සුට්ඨු සල්ලක්ඛණවසෙන යථා උග්ගහනිමිත්තං උප්පජ්ජති, එවං උග්ගණ්හනවසෙන නිමිත්තං ගහෙත්වා, උග්ගහනිමිත්තං උප්පාදෙත්වාති අත්ථො. **කම්මට්ඨානං අප්පනං පාපෙතබ්බන්ති** යථාලද්ධෙ උග්ගහනිමිත්තෙ කම්මං කරොන්තෙන පටිභාගනිමිත්තං උප්පාදෙත්වා උපචාරජ්ඣානෙ ඨිතෙන තමෙව භාවනං උස්සුක්කාපෙන්තෙන අසුභකම්මට්ඨානං අප්පනං පාපෙතබ්බං. අධිගතප්පනො හි පඨමජ්ඣානෙ ඨිතො තමෙව ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො නචිරස්සෙව සබ්බාසවෙ ඛෙපෙතීති.

අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති ඡට්ඨපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

7. ඡඅනුස්සතිනිද්දෙසවණ්ණනා

1. බුද්ධානුස්සතිකථාවණ්ණනා

123. **අසුභානන්තරන්ති** අසුභකම්මට්ඨානානන්තරං. **අනුස්සතීසූති** අනුස්සතිකම්මට්ඨානෙසු. ‘‘අනු අනු සති අනුස්සතී’’ති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො’’**ති වත්වා න එත්ථ **අනු**-සද්දයොගෙන සති-සද්දො අත්ථන්තරවාචකොති දස්සෙතුං **‘‘සතියෙව අනුස්සතී’’**ති වුත්තං. තෙන නායමනු-සද්දො ‘‘උපලබ්භතී’’තිආදීසු උප-සද්දො විය අනත්ථකො, නාපි ‘‘සඤ්ජානනං පජානන’’න්තිආදීසු සං-සද්දාදයො විය අත්ථන්තරදීපකොති දස්සෙති. ‘‘පවත්තිතබ්බට්ඨානම්හියෙව වා පවත්තත්තා’’ති ඉමිනා ච අනුස්සතියා අනුස්සරිතබ්බානුරූපතා වුත්තා හොතීති පවත්තකස්සෙව අනුරූපතං දස්සෙතුං **‘‘කුලපුත්තස්ස අනුරූපා’’**ති වුත්තං, සද්ධාපබ්බජිතස්ස වා කුලපුත්තස්ස. අනුරූපතා නාම පවත්තිතබ්බට්ඨානස්ස අනුරූපතාය එව හොතීති පවත්තකස්සෙව අනුරූපතා වුත්තා, න උභයස්ස. **අනුරූපාති** ච යුත්තාති අත්ථො. **බුද්ධන්ති** යෙ ගුණෙ උපාදාය භගවති ‘‘බුද්ධො’’ති පඤ්ඤත්ති, තෙ ගුණෙ එකජ්ඣං ගහෙත්වා වුත්තං. තෙනාහ **‘‘බුද්ධගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචන’’**න්ති. **ආරබ්භාති** ආලම්බිත්වා. **ධම්මන්ති** පරියත්තිධම්මෙන සද්ධිං නවවිධම්පි ලොකුත්තරධම්මං. නනු ච නිබ්බානං විසුං කම්මට්ඨානභාවෙන වක්ඛති? කිඤ්චාපි වක්ඛති, ධම්මභාවසාමඤ්ඤෙන පන මග්ගඵලෙහි සද්ධිං ඉධ පාළියා සඞ්ගහිතත්තා තස්සාපි ධම්මානුස්සතිකම්මට්ඨානෙ ගහණං දට්ඨබ්බං, අසඞ්ඛතාමතාදිභාවෙන පන මග්ගඵලෙහි විසිට්ඨතාය තස්ස විසුං කම්මට්ඨානභාවෙන ගහණං කතං. **සීලානුස්සති**ආදීනං පන තිස්සන්නං අනුස්සතීනං විසුං කම්මට්ඨානභාවෙන ගහණං යොගාවචරස්ස අත්තනො එව සීලස්ස චාගස්ස සද්ධාදීනඤ්ච අනුස්සතිට්ඨානභාවෙන ගහෙතබ්බත්තා. **රූපකායං ගතාති** අත්තනො කරජකායං ආරබ්භ ආරම්මණකරණවසෙන පවත්තා. **කායෙති** කායෙ විසයභූතෙ. **කොට්ඨාසනිමිත්තාරම්මණායාති** කෙසාදිකොට්ඨාසෙසු පටික්කූලනිමිත්තාරම්මණාය. ඉතො පුරිමාසු සත්තසු අනුස්සතීසු නත්ථි නිමිත්තුප්පත්ති , ඉධ අත්ථීති දස්සනත්ථං **නිමිත්ත**-ග්ගහණං. තථා **අස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණායාති** එත්ථාපි. **උපසමන්ති** සබ්බසඞ්ඛාරූපසමං, නිබ්බානන්ති අත්ථො.

124. අවෙච්ච බුද්ධගුණෙ යාථාවතො ඤත්වා උප්පන්නො පසාදො **අවෙච්චප්පසාදො,** අරියමග්ගෙන ආගතප්පසාදො, තංසදිසොපි වා යො දිට්ඨිගතවාතෙහි අචලො අසම්පකම්පියො, තෙන **සමන්නාගතෙන**. තාදිසස්ස බුද්ධානුස්සතිභාවනා ඉජ්ඣති, න ඉතරස්ස. **පතිරූපසෙනාසනෙති** යථාවුත්තඅට්ඨාරසදොසවජ්ජිතෙ පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතෙ සෙනාසනෙ. **රහොගතෙනාති** රහසි ගතෙන. තෙන කායවිවෙකං දස්සෙති. **පටිසල්ලීනෙනාති** නානාරම්මණතො පටිසල්ලීනෙන, බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණතො පටික්කමාපෙත්වා කම්මට්ඨානෙ සල්ලීනෙන, සුසිලිට්ඨචිත්තෙනාති අත්ථො. **එවන්ති** ඉමාය පාළියා ආගතනයෙන.

සො භගවාති එත්ථ **සොති** යො සො සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො දෙවානං අතිදෙවො බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා ලොකනාථො භාග්‍යවන්තතාදීහි කාරණෙහි සදෙවකෙ ලොකෙ ‘‘භගවා’’ති පත්ථටකිත්තිසද්දො, සො. **භගවාති** ඉදං සත්ථු නාමකිත්තනං. තථා හි වුත්තං ‘‘භගවාති නෙතං නාමං මාතරා කත’’න්තිආදි (මහානි. 198, 210; චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 2). පරතො පන **භගවාති** ගුණකිත්තනං. **අරහන්තිආදීසු** නවසු ඨානෙසු පච්චෙකං ඉතිපි-සද්දං යොජෙත්වා බුද්ධගුණා අනුස්සරිතබ්බාති දස්සෙන්තො **‘‘ඉතිපි අරහං…පෙ…. ඉතිපි භගවාති අනුස්සරතී’’**ති ආහ. ‘‘ඉතිපෙතං භූතං ඉතිපෙතං තච්ඡ’’න්තිආදීසු (දී. නි. 1.6) විය **ඉති**-සද්දො ආසන්නපච්චක්ඛකරණත්ථො, **පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන නෙසං බහුභාවො දීපිතො, තානි ච ගුණසල්ලක්ඛණකාරණානි භාවෙන්තෙන චිත්තස්ස සම්මුඛීභූතානි කාතබ්බානීති දස්සෙන්තො **‘‘ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොතී’’**ති ආහ.

125. දූරතා නාම ආසන්නතා විය උපාදායුපාදාය වුච්චතීති පරමුක්කංසගතං දූරභාවං දස්සෙන්තො **‘‘සුවිදූරවිදූරෙ’’**ති ආහ, සුට්ඨු විදූරභාවෙනෙව විදූරෙති අත්ථො. සා පනස්ස කිලෙසතො දූරතා තෙසං සබ්බසො පහීනත්තාති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘මග්ගෙන කිලෙසානං විද්ධංසිතත්තා’’**ති. නනු අඤ්ඤෙසම්පි ඛීණාසවානං තෙ පහීනා එවාති අනුයොගං මනසි කත්වා වුත්තං **‘‘සවාසනාන’’**න්ති. න හි භගවන්තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙ සහ වාසනාය කිලෙසෙ පහාතුං සක්කොන්ති , එතෙන අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං භගවතො අරහත්තන්ති දස්සිතං හොති. කා පනායං වාසනා නාම? පහීනකිලෙසස්සාපි අප්පහීනකිලෙසස්ස පයොගසදිසපයොගහෙතුභූතො කිලෙසනිහිතො සාමත්ථියවිසෙසො ආයස්මතො **පිලින්දවච්ඡස්ස** (පාරා. 621) වසලසමුදාචාරනිමිත්තං විය. කථං පන ‘‘ආරකා’’ති වුත්තෙ ‘‘කිලෙසෙහී’’ති අයමත්ථො ලබ්භතීති? සාමඤ්ඤජොතනාය විසෙසෙ අවට්ඨානතො, විසෙසත්ථිනා ච විසෙසස්ස අනුපයොජෙතබ්බතො, ‘‘ආරකාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා’’තිආදීනි (ම. නි. 1.434) සුත්තපදානෙත්ථ උදාහරිතබ්බානි. **ආරකාති** චෙත්ථ ආ-කාරස්ස රස්සත්තං, ක-කාරස්ස ච හ-කාරං, සානුසාරං කත්වා නිරුත්තිනයෙන **‘‘අරහ’’**න්ති පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා. වුත්තමෙවත්ථං සුඛග්ගහණත්ථං **‘‘සො තතො ආරකා නාමා’’**ති ගාථාබන්ධමාහ. තත්ථ සමඞ්ගනසීලො සමඞ්ගී, න සමඞ්ගිතා **අසමඞ්ගිතා** අසමන්නාගමො අසහවුත්තිතා.

126. අනන්තරවරණෙන කිලෙසා එව අරයොති **කිලෙසාරයො**. ‘‘අරීනං හතත්තා අරිහා’’ති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන **‘‘අරහ’’**න්ති වුත්තං.

127. යඤ්චෙතං සංසාරචක්කන්ති සම්බන්ධො. රථචක්කස්ස නාභි විය මූලාවයවභූතං අන්තො, බහි ච සමවට්ටිතං අවිජ්ජාභවතණ්හාමයං ද්වයන්ති වුත්තං **‘‘අවිජ්ජාභවතණ්හාමයනාභී’’**ති. නාභියා, නෙමියා ච සම්බන්ධා අරසදිසා පච්චයඵලභූතෙහි අවිජ්ජාතණ්හාජරාමරණෙහි සම්බන්ධා පුඤ්ඤාදිසඞ්ඛාරාති වුත්තං **‘‘පුඤ්ඤාදිඅභිසඞ්ඛාරාර’’**න්ති. තත්ථ තත්ථ භවෙ පරියන්තභාවෙන පාකටං ජරාමරණන්ති තං නෙමිට්ඨානියං කත්වා ආහ **‘‘ජරාමරණනෙමී’’**ති. යථා ච රථචක්කපවත්තියා පධානකාරණං අක්ඛො, එවං සංසාරචක්කපවත්තියා ආසවසමුදයොති ආහ **‘‘ආසවසමුදයමයෙන අක්ඛෙන විජ්ඣිත්වා’’**ති. ආසවා එව අවිජ්ජාදීනං කාරණත්තා ආසවසමුදයො. යථාහ ‘‘ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො’’ති (ම. නි. 1.103). විපාකකටත්තාරූපප්පභෙදො කාමභවාදිකො තිභවො එව රථො, තස්මිං **තිභවරථෙ**. අත්තනො පච්චයෙහි සමං, සබ්බසො වා ආදිතො පට්ඨාය යොජිතන්ති **සමායොජිතං**. ආදිරහිතං කාලං පවත්තතීති කත්වා **අනාදිකාලප්පවත්තං**.

> ‘‘ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි, ධාතුආයතනාන ච;
> අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානා, ‘සංසාරො’ති පවුච්චතී’’ති. (දී. නි. අට්ඨ. 2.95 අපසාදනාවණ්ණනා; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.60; අ. නි. අට්ඨ. 2.4.199) –

එවං වුත්තසංසාරොව **සංසාරචක්කං**. **අනෙනාති** භගවතා. **බොධිමණ්ඩෙති** බොධිසඞ්ඛාතස්ස ඤාණස්ස මණ්ඩභාවප්පත්තෙ ඨානෙ, කාලෙ වා. **වීරියපාදෙහීති** සංකිලෙසවොදානපක්ඛියෙසු සන්නිරුම්භනසන්නික්ඛිපනකිච්චතාය ද්විධා පවත්තෙහි අත්තනො වීරියසඞ්ඛාතෙහි පාදෙහි. **සීලපථවියන්ති** පතිට්ඨට්ඨෙන සීලමෙව පථවී, තස්සං. **පතිට්ඨායාති** සම්පාදනවසෙන පතිට්ඨහිත්වා. **සද්ධාහත්ථෙනාති** අනවජ්ජධම්මාදානසාධනතො සද්ධාව හත්ථො, තෙන. **කම්මක්ඛයකර**න්ති කායකම්මාදිභෙදස්ස සබ්බස්සපි කම්මස්ස ඛයකරණතො කම්මක්ඛයකරං. **ඤාණඵරසු**න්ති සමාධිසිලායං සුනිසිතමග්ගඤාණඵරසුං ගහෙත්වා.

128. එවං ‘‘අරානං හතත්තා’’ති එත්ථ වුත්තඅරසාතෙ සංසාරං චක්කං විය චක්කන්ති ගහෙත්වා අත්ථයොජනං කත්වා ඉදානි පටිච්චසමුප්පාදදෙසනාක්කමෙනපි තං දස්සෙතුං **‘‘අථ වා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අනමතග්ගං සංසාරවට්ටන්ති** අනු අනු අමතග්ගං අවිඤ්ඤාතකොටිකං සංසාරමණ්ඩලං. **සෙසා දස ධම්මා** සඞ්ඛාරාදයො ජාතිපරියොසානා **අරා**. කථං? නාභියා අවිජ්ජාය මූලතො, නෙමියා ජරාමරණෙන අන්තතො සම්බන්ධත්තාති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘අවිජ්ජාමූලකත්තා ජරාමරණපරියන්තත්තා චා’’**ති. **දුක්ඛාදීසූති** දුක්ඛසමුදයනිරොධමග්ගෙසු. තත්ථ දුක්ඛෙ **අඤ්ඤාණං** තදන්තොගධත්තා, තප්පටිච්ඡාදනතො ච, සෙසෙසු පටිච්ඡාදනතොව. **දුක්ඛ**න්ති චෙත්ථ දුක්ඛං අරියසච්චං අධිප්පෙතන්ති තං කාමභවාදිවසෙන තිධා භින්දිත්වා තථා තප්පටිච්ඡාදිකං අවිජ්ජං, අවිජ්ජාදිපච්චයෙ තීසු භවෙසු සඞ්ඛාරාදිකෙ ච පටිපාටියා දස්සෙන්තො **‘‘කාමභවෙ ච අවිජ්ජා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **කාමභවෙ අවිජ්ජාති** කාමභවෙ ආදීනවප්පටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා. **රූපභවෙ අරූපභවෙ අවිජ්ජාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **කාමභවෙ සඞ්ඛාරානන්ති** කාමභූමිපරියාපන්නානං සඞ්ඛාරානං, කාමභවෙ වා නිප්ඵාදෙතබ්බා යෙ සඞ්ඛාරා, තෙසං කාමභවූපපත්තිනිබ්බත්තකසඞ්ඛාරානන්ති අත්ථො. **පච්චයො හොතීති** පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරානං තාව ආරම්මණපච්චයෙන චෙව උපනිස්සයපච්චයෙන චාති ද්විධා පච්චයො හොති. අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙසු සහජාතස්ස සහජාතාදිවසෙන , අසහජාතස්ස අනන්තරසමනන්තරාදිවසෙන, නානන්තරස්ස පන ආරම්මණවසෙන චෙව උපනිස්සයවසෙන ච පච්චයො හොති. **අරූපභවෙ සඞ්ඛාරානන්ති** ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරානං . **පච්චයො හොති** උපනිස්සයවසෙනෙව. ඉමස්මිං පනත්ථෙ එත්ථ විත්ථාරියමානෙ අතිප්පපඤ්චො හොති, සයමෙව ච පරතො ආගමිස්සතීති න නං විත්ථාරයාම.

තිණ්ණං ආයතනානන්ති චක්ඛුසොතමනායතනානං. **එකස්සායතනස්සාති** මනායතනස්ස. ඉමිනා නයෙන ඵස්සාදීනම්පි විභාගො වෙදිතබ්බො. **තත්ථ තත්ථ සා සා තණ්හාති** රූපතණ්හාදිභෙදා තත්ථ තත්ථ කාමභවාදීසු උප්පජ්ජනකා තණ්හා.

තණ්හාදිමූලිකා කථා අතිසංඛිත්තාති තං, උපාදානභවෙ ච විභජිත්වා විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘කථ’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **‘‘කාමෙ පරිභුඤ්ජිස්සාමී’’**ති ඉමිනා කාමතණ්හාපවත්තිමාහ. තථා **‘‘සග්ගසම්පත්තිං අනුභවිස්සාමී’’**තිආදීහි. සා පන තණ්හා යස්මා භුසමාදානවසෙන පවත්තමානා කාමුපාදානං නාම හොති, තස්මා වුත්තං **‘‘කාමුපාදානපච්චයා’’**ති. **තථෙවාති** කාමුපාදානපච්චයා එව.

බ්‍රහ්මලොකසම්පත්තින්ති රූපීබ්‍රහ්මලොකෙ සම්පත්තිං. ‘‘සබ්බෙපි තෙභූමකා ධම්මා කාමනීයට්ඨෙන කාමා’’ති (මහානි. 1; චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 8 ථොක විසදිසං) වචනතො භවරාගොපි කාමුපාදානමෙවාති කත්වා **‘‘කාමුපාදානපච්චයා එව මෙත්තං භාවෙතී’’**තිආදි වුත්තං. **සෙසුපාදානමූලිකාසුපීති** එත්ථායං යොජනා – ඉධෙකච්චො ‘‘නත්ථි පරො ලොකො’’ති නත්ථිකදිට්ඨිං ගණ්හාති, සො දිට්ඨුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං චරතීතිආදි වුත්තනයෙන යොජෙතබ්බං. අපරො ‘‘අසුකස්මිං සම්පත්තිභවෙ අත්තා උච්ඡිජ්ජතී’’ති උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්හාති, සො තත්‍රූපපත්තියා කායෙන සුචරිතං චරතීතිආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. අපරො ‘‘රූපී මනොමයො හුත්වා අත්තා

උච්ඡිජ්ජතී''ති රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති. **භාවනාපාරිපූරියාති** සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අපරො ''අරූපභවෙ උප්පජ්ජිත්වා අත්තා උච්ඡිජ්ජතී''ති අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති. **භාවනාපාරිපූරියාති** සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. එතාහියෙව අත්තවාදුපාදානමූලිකාපි යොජනා සංවණ්ණිතාති දට්ඨබ්බං. එවං දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදවසෙනාපි යොජනා වෙදිතබ්බා. අපරො ''සීලෙන සුද්ධී''ති ''අසුද්ධිමග්ගං සුද්ධිමග්ගො''ති පරාමසන්තො සීලබ්බතුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං චරතීතිආදිනා සබ්බං වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

ඉදානි ය්වායං සංසාරචක්කං දස්සෙන්තෙන ''කාමභවෙ අවිජ්ජා කාමභවෙ සඞ්ඛාරානං පච්චයො හොතී''තිආදිනා අවිජ්ජාදීනං පච්චයභාවො, සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයුප්පන්නභාවො ච දස්සිතො, තමෙව **පටිසම්භිදාමග්ගපාළිං** ආනෙත්වා නිගමනවසෙන දස්සෙන්තො **''එවං අය''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ යථා සඞ්ඛාරා හෙතුනිබ්බත්තා, එවං අවිජ්ජාපි කාමාසවාදිනා සහෙතුකා එවාති ආහ **''උභොපෙතෙ හෙතුසමුප්පන්නා''**ති. **පච්චයපරිග්ගහෙති** නාමරූපස්ස පච්චයානං අවිජ්ජාදීනං පරිච්ඡිජ්ජ ගහණෙ, නිප්ඵාදෙතබ්බෙ භුම්මං. **පඤ්ඤාති** කඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධිසඞ්ඛාතා පකාරතො ජානනා. **ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති** පටිච්චසමුප්පාදාවබොධො. ඉදඤ්ච ධම්මට්ඨිතිඤාණං යස්මා අද්ධාත්තයෙ කඞ්ඛාමලවිතරණවසෙන පවත්තති, තස්මා **''අතීතම්පි අද්ධාන''**න්තිආදි වුත්තං. **එතෙනෙව නයෙනාති** එතෙන ''අවිජ්ජා හෙතූ''තිආදිනා අවිජ්ජායං වුත්තෙන නයෙන. ''සඞ්ඛාරා හෙතු, විඤ්ඤාණං හෙතුසමුප්පන්න''න්තිආදිනා (පටි. ම. 1.46) **සබ්බපදානි විත්ථාරෙතබ්බානි.**

සංඛිප්පන්ති එත්ථ අවිජ්ජාදයො, විඤ්ඤාණාදයො චාති **සඞ්ඛෙපො,** හෙතු, විපාකො ච. හෙතු විපාකොති වා සංඛිප්පතීති **සඞ්ඛෙපො,** අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාදයො ච. සඞ්ඛෙපභාවසාමඤ්ඤෙන පන එකවචනං කතන්ති දට්ඨබ්බං. තෙ පන සඞ්ඛෙපා අතීතෙ හෙතු, එතරහි විපාකො, එතරහි හෙතු, ආයතිං විපාකොති එවං කාලවිභාගෙන චත්තාරො ජාතා. තෙනාහ **''පුරිමසඞ්ඛෙපො චෙත්ථ අතීතො අද්ධා''**තිආදි. සඞ්ඛෙප-සද්දො වා භාගාධිවචනන්ති අතීතො හෙතුභාගො පඨමො සඞ්ඛෙපො. එස නයො සෙසෙසුපි. **තණ්හුපාදානභවා ගහිතාව හොන්ති** කිලෙසකම්මභාවසාමඤ්ඤතො, තෙහි විනා අවිජ්ජාසඞ්ඛාරානං සකිච්චාකරණතො ච. කම්මං තණ්හා ච තස්ස සහකාරීකාරණං හුත්වා වට්ටනත්ථෙන **කම්මවට්ටං.**

විඤ්ඤාණනාමරූපසළායතනඵස්සවෙදනානං ජාතිජරාභඞ්ගාවත්ථා ''ජාතිජරාමරණ''න්ති වුත්තාති ආහ **''ජාතිජරාමරණාපදෙසෙන විඤ්ඤාණාදීනං නිද්දිට්ඨත්තා''**ති. **ඉමෙති** විඤ්ඤාණාදයො. **ආයතිං විපාකවට්ටං** පච්චුප්පන්නහෙතුතො භාවීනං අනාගතානං ගහිතත්තා. **තෙති** අවිජ්ජාදයො. **ආකාරතොති** සරූපතො අවුත්තාපි තස්මිං තස්මිං සඞ්ගහෙ ආකිරීයන්ති අවිජ්ජාසඞ්ඛාරාදිග්ගහණෙහි පකාසීයන්තීති ආකාරා, අතීතහෙතුආදීනං වා පකාරා ආකාරා, තතො ආකාරතො. **වීසතිවිධා හොන්ති** අතීතෙහෙතුපඤ්චකාදිභෙදතො.

සඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානං අන්තරා එකො සන්ධීති හෙතුතො ඵලස්ස අවිච්ඡෙදප්පවත්තිභාවතො හෙතුඵලසම්බන්ධභූතො එකො සන්ධි. තථා **භවජාතීනමන්තරා. වෙදනාතණ්හානමන්තරා** පන ඵලතො හෙතුනො අවිච්ඡෙදප්පවත්තිභාවතො ඵලහෙතුසම්බන්ධභූතො එකො සන්ධි. ඵලභූතොපි හි ධම්මො අඤ්ඤස්ස හෙතුසභාවස්ස ධම්මස්ස පච්චයො හොතීති.

ඉතීති වුත්තප්පකාරපරාමසනං. තෙනාහ **''චතුසඞ්ඛෙප''**න්තිආදි. **සබ්බාකාරතොති** ඉධ වුත්තෙහි, අවුත්තෙහි ච **පටිච්චසමුප්පාදවිභඞ්ගෙ** (විභ. 225 ආදයො), අනන්තනයසමන්තපට්ඨානාදීසු ච ආගතෙහි සබ්බෙහි ආකාරෙහි. **ජානාතීති** අවබුජ්ඣති. **පස්සතීති** දස්සනභූතෙන ඤාණචක්ඛුනා පච්චක්ඛතො පස්සති. **අඤ්ඤාති පටිවිජ්ඣතීති** තෙසංයෙව වෙවචනං. **තන්ති** තං ජානනං. **ඤාතට්ඨෙනාති** යථාසභාවතො ජානනට්ඨෙන. **පජානනට්ඨෙනාති** අනිච්චාදීහි පකාරෙහි පටිවිජ්ඣනට්ඨෙන.

ඉදානි යදත්ථමිදං භවචක්කං ඉධානීතං, තං දස්සෙතුං **''ඉමිනා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තෙ ධම්මෙති** තෙ අවිජ්ජාදිකෙ ධම්මෙ. **යථාභූතං ඤත්වාති** මහාවජිරඤාණෙන යාථාවතො ජානිත්වා. **නිබ්බින්දන්තො** බලවවිපස්සනාය **විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො** අරියමග්ගෙහි **අරෙ හනීති** යොජනා. තත්ථ යදා භගවා විරජ්ජති විමුච්චති, තදා අරෙ හනති නාම. තතො පරං පන අභිසම්බුද්ධක්ඛණං ගහෙත්වා වුත්තං **''හනි විහනි විද්ධංසෙසී''**ති.

129. චක්කවත්තිනො අචෙතනෙ චක්කරතනෙ උප්පන්නෙ තත්ථෙව ලොකො පූජං කරොති, අඤ්ඤත්ථ පූජාවිසෙසා පච්ඡිජ්ජන්ති, කිමඞ්ගං පන සම්මාසම්බුද්ධෙ උප්පන්නෙති දස්සෙන්තො **''උප්පන්නෙ තථාගතෙ''**තිආදිමාහ. **කො පන වාදො අඤ්ඤෙසං පූජාවිසෙසානන්ති** යථාවුත්තතො අඤ්ඤෙසං අමහෙසක්ඛෙහි දෙවමනුස්සෙහි කරියමානානං නාතිඋළාරානං පූජාවිසෙසානං අරහභාවෙ කා නාම කථා. **අත්ථානුරූපන්ති** අරහත්තත්ථස්ස අනුරූපං අන්වත්ථං.

130. **අසිලොකභයෙනාති** අකිත්තිභයෙන. **රහො පාපං කරොන්ති** ''මා නං කොචි ජඤ්ඤා''ති එස භගවා **න කදාචි කරොති** පාපහෙතූනං බොධිමණ්ඩෙ එව සුප්පහීනත්තා. අපරො නයො – ආරකාති **අරහං,** සුවිදූරභාවතොඉච්චෙව අත්ථො. කුතො පන සුවිදූරභාවතොති? යෙ අභාවිතකායා අභාවිතසීලා අභාවිතචිත්තා අභාවිතපඤ්ඤා, තතො එව

අප්පහීනරාගදොසමොහා අරියධම්මස්ස අකොවිදා අරියධම්මෙ අවිනීතා අරියධම්මස්ස අදස්සාවිනො අප්පටිපන්නා මිච්ඡාපටිපන්නා ච, තතො සුවිදූරභාවතො. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘සඞ්ඝාටිකණ්ණෙචෙපි මෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ගහෙත්වා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධො අස්ස පාදෙ පාදං නික්ඛිපන්තො, සො ච හොති අභිජ්ඣාලු කාමෙසු තිබ්බසාරාගො බ්‍යාපන්නචිත්තො පදුට්ඨමනසඞ්කප්පො මුට්ඨස්සති අසම්පජානො අසමාහිතො විබ්භන්තචිත්තො පාකතින්ද්‍රියො. අථ ඛො සො ආරකාව මය්හං, අහඤ්ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මං හි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු න පස්සති, ධම්මං අපස්සන්තො මං න පස්සතී’’ති (ඉතිවු. 92).

යථාවුත්තපුග්ගලා හි සචෙපි සායං පාතං සත්ථු සන්තිකාවචරාව සියුං, න තෙ තාවතා ‘‘සත්ථු සන්තිකා’’ති වත්තබ්බා, තථා සත්ථාපි නෙසං. ඉති අසප්පුරිසානං ආරකා දූරෙති **අරහං**.

‘‘සම්මා න පටිපජ්ජන්ති, යෙ නිහීනාසයා නරා;
ආරකා තෙහි භගවා, දූරෙ තෙනාරහං මතො’’ති.

තථා ආරකාති **අරහං,** ආසන්නභාවතොති අත්ථො. කුතො පන ආසන්නභාවතොති? යෙ භාවිතකායා භාවිතසීලා භාවිතචිත්තා භාවිතපඤ්ඤා, තතො එව පහීනරාගදොසමොහා අරියධම්මස්ස කොවිදා අරියධම්මෙ සුවිනීතා අරියධම්මස්ස දස්සාවිනො සම්මාපටිපන්නා, තතො ආසන්නභාවතො. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා –

‘‘යොජනසතෙ චෙපි මෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විහරෙය්‍ය, සො ච හොති අනභිජ්ඣාලු කාමෙසු න තිබ්බසාරාගො අබ්‍යාපන්නචිත්තො අප්පදුට්ඨමනසඞ්කප්පො උපට්ඨිතස්සති සම්පජානො සමාහිතො එකග්ගචිත්තො සංවුතින්ද්‍රියො. අථ ඛො සො සන්තිකෙව මය්හං, අහඤ්ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මං හි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පස්සති, ධම්මං පස්සන්තො මං පස්සතී’’ති (ඉතිවු. 92).

තථාරූපා හි පුග්ගලා සත්ථු යොජනසහස්සන්තරිකාපි හොන්ති, න තාවතා තෙ ‘‘සත්ථු දූරචාරිනො’’ති වත්තබ්බා, තථා සත්ථාපි නෙසං. ඉති සප්පුරිසානං ආරකා ආසන්නෙති **අරහං**.

යෙ සම්මා පටිපජ්ජන්ති, සුප්පණීතාධිමුත්තිකා;
ආරකා තෙහි ආසන්නෙ, තෙනාපි **අරහං** ජිනො.

යෙ ඉමෙ රාගාදයො පාපධම්මා යස්මිං සන්තානෙ උප්පජ්ජන්ති, තස්ස දිට්ඨධම්මිකම්පි සම්පරායිකම්පි අනත්ථං ආවහන්ති. නිබ්බානගාමිනියා පටිපදාය එකංසෙනෙව උජුවිපච්චනීකභූතා ච, තෙ අත්තහිතං, පරහිතඤ්ච පරිපූරෙතුං සම්මා පටිපජ්ජන්තෙහි සාධූහි දූරතො රහිතබ්බා පරිච්චජිතබ්බා පහාතබ්බාති **රහා** නාම, තෙ ච යස්මා භගවතො බොධිමූලෙයෙව අරියමග්ගෙන සබ්බසො පහීනා සමුච්ඡින්නා. යථාහ –

‘‘තථාගතස්ස ඛො, බ්‍රාහ්මණ, රාගො පහීනො දොසො මොහො, සබ්බෙපි පාපකා අකුසලා ධම්මා පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා’’ති (පාරා. 9-10 අත්ථතො සමානං).

තස්මා සබ්බසො න සන්ති එතස්ස රහාති අරහොති වත්තබ්බෙ ඔකාරස්ස සානුසාරං අ-කාරාදෙසං කත්වා **‘‘අරහ’’**න්ති වුත්තං.

පාපධම්මා රහා නාම, සාධූහි රහිතබ්බතො;
තෙසං සුට්ඨු පහීනත්තා, භගවා **අරහං** මතො.

යෙ තෙ සබ්බසො පරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධා පහීනකිලෙසා භාවිතමග්ගා සච්ඡිකතනිරොධා අරහන්තො ඛීණාසවා, යෙ ච සෙක්ඛා අප්පත්තමානසා අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං පත්ථයමානා විහරන්ති, යෙ ච පරිසුද්ධපයොගා කල්‍යාණජ්ඣාසයා සද්ධාසීලසුතාදිගුණසම්පන්නා පුග්ගලා, තෙහි න රහිතබ්බො න පරිච්චජිතබ්බො, තෙ ච භගවතාති **අරහං**. තථා හි අරියපුග්ගලා සත්ථාරා දිට්ඨධම්මස්ස පච්චක්ඛකරණතො සත්ථු ධම්මසරීරෙන අවිරහිතා එව හොන්ති. යථාහ ආයස්මා **පිඞ්ගියො** –

‘‘පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනාව,
රත්තින්දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තො;
නමස්සමානො විවසෙමි රත්තිං,
තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.

‘‘සද්ධා ච පීති ච මනො සති ච,

නාපෙන්තිමෙ ගොතමසාසනම්හා;
යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤො,
ස තෙන තෙනෙව නතොහමස්මී''ති. (සු. නි. 1148-1149);

තෙනෙව ච තෙ අඤ්ඤං සත්ථාරං න උද්දිසන්ති. යථාහ –

''අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති (ම. නි. 3.128; අ. නි. 1.276).

කල්‍යාණපුථුජ්ජනාපි යෙභුය්‍යෙන සත්ථරි නිච්චලසද්ධා එව හොන්ති. ඉති සුප්පටිපන්නෙහි පුරිසවිසෙසෙහි අවිරහිතබ්බතො, තෙසඤ්ච අවිරහනතො න සන්ති එතස්ස රහා පරිච්චජනකා, නත්ථි වා එතස්ස රහො සාධූහි පරිච්චජිතබ්බතාති **අරහං**.

''යෙ සච්ඡිකතසද්ධම්මා, අරියා සුද්ධගොචරා;
න තෙහි රහිතො හොති, නාථො තෙනාරහං මතො''ති.

රහොති ච ගමනං වුච්චති, භගවතො ච නානාගතීසු පරිබ්භමනසඞ්ඛාතං සංසාරෙ ගමනං නත්ථි කම්මක්ඛයකරෙන අරියමග්ගෙන බොධිමූලෙයෙව සබ්බසො සසම්භාරස්ස කම්මවට්ටස්ස විද්ධංසිතත්තා. යථාහ –

''යෙන දෙවූපපත්‍යස්ස, ගන්ධබ්බො වා විහඞ්ගමො;
යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍යං, මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බජෙ;
තෙ මය්හං ආසවා ඛීණා, විද්ධස්තා විනළීකතා''ති. (අ. නි. 4.36);

එවං නත්ථි එතස්ස රහොගමනං ගතීසු පච්චාජාතීතිපි **අරහං**.

රහො වා ගමනං යස්ස, සංසාරෙ නත්ථි සබ්බසො;
පහීනජාතිමරණො, **අරහං** සුගතො මතො.

පාසංසත්තා වා භගවා **අරහං**. අක්ඛරචින්තකා හි පසංසායං අරහ-සද්දං වණ්ණෙන්ති. පාසංසභාවො ච භගවතො අනඤ්ඤසාධාරණො යථාභුච්චගුණාධිගතො සදෙවකෙ ලොකෙ සුප්පතිට්ඨිතො. තථා හෙස අනුත්තරෙන සීලෙන අනුත්තරෙන සමාධිනා අනුත්තරාය පඤ්ඤාය අනුත්තරාය විමුත්තියා අසමො අසමසමො අප්පටිමො අප්පටිභාගො අප්පටිපුග්ගලොති එවං තස්මිං තස්මිං ගුණෙ විභජිත්වා වුච්චමානෙ පණ්ඩිතපුරිසෙහි දෙවෙහි බ්‍රහ්මෙහි භගවතා වා පන පරියොසාපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යරූපො. ඉති පාසංසත්තාපි භගවා **අරහං**.

ගුණෙහි සදිසො නත්ථි, යස්මා ලොකෙ සදෙවකෙ;
තස්මා පාසංසියත්තාපි, **අරහං** ද්විපදුත්තමො.

එවං සබ්බථාපි –

''ආරකා මන්දබුද්ධීනං, ආරකා ච විජානතං;
රහානං සුප්පහීනත්තා, විදූනමරහෙය්‍යතො;
භවෙසු ච රහාභාවා, පාසංසා **අරහං** ජිනො''ති.

131. **සම්මා**ති අවිපරීතං. **සාමන්**ති සයමෙව. **සම්බුද්ධො**ති හි එත්ථ **සං**-සද්දො ''සය''න්ති එතස්ස අත්ථස්ස බොධකො දට්ඨබ්බො. **සබ්බධම්මානන්**ති අනවසෙසානං ඤෙය්‍යධම්මානං. කථං පනෙත්ථ සබ්බධම්මාවබොධො ලබ්භතීති? එකදෙසස්ස අග්ගහණතො. පදෙසග්ගහණෙ හි අසති ගහෙතබ්බස්ස නිප්පදෙසතාව විඤ්ඤායති යථා ''දික්ඛිතො න දදාතී''ති. එවඤ්ච කත්වා අත්ථවිසෙසානපෙක්ඛා කත්තරි එව බුද්ධසද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා කම්මවචනිච්ඡාය අභාවතො. ''සම්මා සාමං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධො''ති එත්තකමෙව හි ඉධ සද්දතො ලබ්භති, ''සබ්බධම්මාන''න්ති පන අත්ථතො ලබ්භමානං ගහෙත්වා වුත්තං. න හි බුජ්ඣනකිරියා අවිසයා යුජ්ජති.

ඉදානි තස්සා විසයං ''සබ්බධම්මෙ''ති සාමඤ්ඤතො වුත්තං විභජිත්වා දස්සෙතුං **''අභිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අභිඤ්ඤෙය්‍යෙ**ති අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන ජානිතබ්බෙ. කෙ පන තෙති? චතුසච්චධම්මෙ. **අභිඤ්ඤෙය්‍යතො බුද්ධො**ති අභිඤ්ඤෙය්‍යභාවතො බුජ්ඣි. පුබ්බභාගෙ විපස්සනාපඤ්ඤාය, අධිගමක්ඛණෙ මග්ගපඤ්ඤාය, අපරභාගෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදීහි අඤ්ඤාසීති අත්ථො. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. **පරිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ**ති දුක්ඛං අරියසච්චමාහ. **පහාතබ්බෙ**ති සමුදයපක්ඛියෙ. **සච්ඡිකාතබ්බෙ**ති නිබ්බානං සන්ධායාහ. බහුවචනනිද්දෙසො පන සොපාදිසෙසාදිකං පරියායසිද්ධං භෙදං ගහෙත්වා කතො, උද්දෙසො වා අයං

චතුසච්චධම්මානන්ති. තථා හි වක්ඛති ‘‘චක්ඛුං දුක්ඛසච්ච’’න්තිආදි. උද්දෙසො ච අවිනිච්ඡිතත්ථපරිච්ඡෙදස්ස ධම්මස්ස වසෙන කරීයති. උද්දෙසෙන හි උද්දිසියමානානං ධම්මානං අත්ථිතාමත්තං වුච්චති, න පරිච්ඡෙදොති අපරිච්ඡෙදෙන බහුවචනෙන වුත්තං යථා ‘‘අප්පච්චයා ධම්මා, අසඞ්ඛතා ධම්මා’’ති (ධ. ස. දුකමාතිකා 7-8). **සච්ඡිකාතබ්බ**න්ති වා ඵලවිමුත්තීනම්පි ගහණං, න නිබ්බානස්සෙවාති බහුවචනනිද්දෙසො කතො. එවඤ්ච **භාවෙතබ්බ**න්ති එත්ථ ඣානානම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං.

ගාථායං **භාවෙතබ්බඤ්චා**ති එත්ථ ච-සද්දො අවුත්තසමුච්චයත්ථො, තෙන සච්ඡිකාතබ්බස්ස ගහණං වෙදිතබ්බං. **තස්මා බුද්ධොස්මී**ති යස්මා චත්තාරි සච්චානි මයා බුද්ධානි, සච්චවිනිමුත්තඤ්ච කිඤ්චි ඤෙය්‍යං නත්ථි, තස්මා සබ්බම්පි ඤෙය්‍යං බුද්ධොස්මි, අබ්භඤ්ඤාසින්ති අත්ථො.

132. එවං සච්චවසෙන සාමඤ්ඤතො වුත්තමත්ථං ද්වාරාරම්මණෙහි සද්ධිං ද්වාරප්පවත්තධම්මෙහි, ඛන්ධාදීහි ච සච්චවසෙනෙව විභජිත්වා දස්සෙතුං **‘‘අපි ච’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **මූලකාරණභාවෙනා**ති සන්තෙසුපි අවිජ්ජාදීසු අඤ්ඤෙසු කාරණෙසු තෙසම්පි මූලභූතකාරණභාවෙන. තණ්හා හි කම්මස්ස විචිත්තභාවහෙතුතො, සහායභාවූපගමනතො ච දුක්ඛවිචිත්තතාය පධානකාරණං. **සමුට්ඨාපිකා**ති උප්පාදිකා. **පුරිමතණ්හා**ති පුරිමභවසිද්ධා තණ්හා. **උභින්න**න්ති චක්ඛුස්ස , තංසමුදයස්ස ච. **අප්පවත්තී**ති අප්පවත්තිනිමිත්තං. **නිරොධපජානනා**ති සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන නිරොධස්ස පටිවිජ්ඣනා. **එකෙකපදුද්ධාරෙනා**ති ‘‘චක්ඛුං චක්ඛුසමුදයො’’තිආදිනා එකෙකකොට්ඨාසනිද්ධාරණෙන . තණ්හායපි පරිඤ්ඤෙය්‍යභාවසබ්භාවතො, උපාදානක්ඛන්ධන්තොගධත්තා ච දුක්ඛසච්චසඞ්ගහං දස්සෙතුං **‘‘රූපතණ්හාදයො ඡ තණ්හාකායා’’**ති වුත්තං.

කසිණානීති කසිණජ්ඣානානි. **ද්වත්තිංසාකාරා**ති ද්වත්තිංස කොට්ඨාසා, තදාරම්මණජ්ඣානානි ච. **නව භවා**ති කාමභවාදයො තයො, සඤ්ඤීභවාදයො තයො, එකවොකාරභවාදයො තයොති නව භවා. **චත්තාරි ඣානානී**ති අග්ගහිතාරම්මණවිසෙසානි චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි, විපාකජ්ඣානානං වා එතං ගහණං. එත්ථ ච කුසලධම්මානං උපනිස්සයභූතා තණ්හා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හාති වෙදිතබ්බා. කිරියධම්මානං පන යත්ථ තෙ තස්ස අත්තභාවස්ස කාරණභූතා.

අනුබුද්ධොති බුජ්ඣිතබ්බධම්මස්ස අනුරූපතො බුද්ධො. **තෙනා**ති තස්මා. යස්මා සාමඤ්ඤතො, විසෙසතො ච එකෙකපදුද්ධාරෙන සබ්බධම්මෙ බුද්ධො, තස්මා වුත්තං. කින්ති ආහ **‘‘සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා’’**ති, සබ්බස්සපි ඤෙය්‍යස්ස සබ්බාකාරතො අවිපරීතං සයමෙව අභිසම්බුද්ධත්තාති අත්ථො. ඉමිනාස්ස පරොපදෙසරහිතස්ස සබ්බාකාරෙන සබ්බධම්මාවබොධනසමත්ථස්ස ආකඞ්ඛප්පටිබද්ධවුත්තිනො අනාවරණඤාණසඞ්ඛාතස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස අධිගමො දස්සිතො.

නනු ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණතො අඤ්ඤං අනාවරණඤාණං, අඤ්ඤථා ‘‘ඡ අසාධාරණඤාණානි බුද්ධඤාණානී’’ති (පටි. ම. මාතිකා 1.73) වචනං විරුජ්ඣෙය්‍යාති? න විරුජ්ඣති, විසයපවත්තිභෙදවසෙන අඤ්ඤෙහි අසාධාරණභාවදස්සනත්ථං එකස්සෙව ඤාණස්ස ද්විධා වුත්තත්තා. එකමෙව හි තං ඤාණං අනවසෙසසඞ්ඛතාසඞ්ඛතසම්මුතිධම්මවිසයතාය සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, තත්ථ ච ආවරණාභාවතො නිස්සඞ්ගචාරමුපාදාය ‘‘අනාවරණඤාණ’’න්ති වුත්තං. යථාහ පටිසම්භිදායං ‘‘සබ්බං සඞ්ඛතමසඞ්ඛතං අනවසෙසං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, තත්ථ ආවරණං නත්ථීති අනාවරණඤාණ’’න්තිආදි (පටි. ම. 1.119). තස්මා නත්ථි නෙසං අත්ථතො භෙදො, එකන්තෙන චෙතං එවමිච්ඡිතබ්බං. අඤ්ඤථා සබ්බඤ්ඤුතානාවරණඤාණානං සාධාරණතා, අසබ්බධම්මාරම්මණතා ච ආපජ්ජෙය්‍ය. න හි භගවතො ඤාණස්ස අණුමත්තම්පි ආවරණං අත්ථි, අනාවරණඤාණස්ස ච අසබ්බධම්මාරම්මණභාවෙ යත්ථ තං න පවත්තති, තත්ථාවරණසබ්භාවතො අනාවරණභාවොයෙව න සියා. අථ වා පන හොතු අඤ්ඤමෙව අනාවරණඤාණං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණතො, ඉධ පන සබ්බත්ථ අප්පටිහතවුත්තිතාය අනාවරණඤාණන්ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව අධිප්පෙතං. තස්ස චාධිගමෙන භගවා ‘‘සබ්බඤ්ඤූ, සබ්බවිදූ, සම්මාසම්බුද්ධො’’ති ච වුච්චති න සකිංයෙව සබ්බධම්මාවබොධතො. තථා ච වුත්තං **පටිසම්භිදායං** (පටි. ම. 1.162) ‘‘විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං ‘‘බුද්ධො’’ති. සබ්බධම්මාවබොධනසමත්ථඤාණසමධිගමෙන හි භගවතො සන්තානෙ අනවසෙසධම්මෙ පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථතා අහොසීති.

එත්ථාහ – කිං පනිදං ඤාණං පවත්තමානං සකිංයෙව සබ්බස්මිං විසයෙ පවත්තති, උදාහු කමෙනාති? කිඤ්චෙත්ථ – යදි තාව සකිංයෙව සබ්බස්මිං විසයෙ පවත්තති, අතීතානාගතපච්චුප්පන්නඅජ්ඣත්තබහිද්ධාදිභෙදභින්නානං සඞ්ඛතධම්මානං, අසඞ්ඛතසම්මුතිධම්මානඤ්ච එකජ්ඣං උපට්ඨානෙ දූරතො චිත්තපටං පෙක්ඛන්තස්ස විය පටිවිභාගෙනාවබොධො න සියා, තථා ච සති ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති විපස්සන්තානං අනත්තාකාරෙන විය සබ්බධම්මා අනිරූපිතරූපෙන භගවතො ඤාණස්ස විසයා හොන්තීති ආපජ්ජති. යෙපි ‘‘සබ්බඤෙය්‍යධම්මානං ඨිතලක්ඛණවිසයං විකප්පරහිතං සබ්බකාලං බුද්ධානං ඤාණං පවත්තති, තෙන තෙ ‘සබ්බවිදූ’ති වුච්චන්ති, එවඤ්ච කත්වා ‘චරං සමාහිතො නාගො, තිට්ඨන්තොපි සමාහිතො’ති ඉදම්පි වචනං සුවුත්තං හොතී’’ති වදන්ති, තෙසම්පි වුත්තදොසානාතිවත්ති, ඨිතලක්ඛණාරම්මණතාය ච අතීතානාගතසම්මුතිධම්මානං තදභාවතො එකදෙසවිසයමෙව භගවතො ඤාණං සියා. තස්මා සකිංයෙව ඤාණං පවත්තතීති න යුජ්ජති.

අථ කමෙන සබ්බස්මිං විසයෙ ඤාණං පවත්තතී? එවම්පි න යුජ්ජති. න හි ජාතිභූමිසභාවාදිවසෙන, දිසාදෙසකාලාදිවසෙන ච අනෙකභෙදභින්නෙ ඤෙය්‍යෙ කමෙන ගය්හමානෙ තස්ස අනවසෙසපටිවෙධො සම්භවති, අපරියන්තභාවතො ඤෙය්‍යස්ස. යෙ පන ‘‘අත්ථස්ස අවිසංවාදනතො ඤෙය්‍යස්ස එකදෙසං පච්චක්ඛං කත්වා ‘සෙසෙපි එව’න්ති අධිමුච්චිත්වා ववත්ථාපනෙන සබ්බඤ්ඤූ භගවා, තඤ්ච ඤාණං න අනුමානිකං සංසයාභාවතො. සංසයානුබද්ධං හි ලොකෙ අනුමානඤාණ’’න්ති වදන්ති, තෙසම්පි තං න යුත්තං. සබ්බස්ස හි අප්පච්චක්ඛභාවෙ අත්ථාවිසංවාදනෙන ඤෙය්‍යස්ස එකදෙසං පච්චක්ඛං කත්වා ‘‘සෙසෙපි එව’’න්ති අධිමුච්චිත්වා ववත්ථාපනස්ස අසම්භවතො. යඤ්හි තං සෙසං, තං අප්පච්චක්ඛන්ති.

අථ තම්පි පච්චක්ඛං, තස්ස සෙසභාවො එව න සියාති? සබ්බමෙතං අකාරණං. කස්මා ? අවිසයවිචාරණභාවතො. වුත්තං හෙතං භගවතා ‘‘බුද්ධවිසයො, භික්ඛවෙ, අචින්තෙය්‍යො න චින්තෙතබ්බො. යො චින්තෙය්‍ය, උම්මාදස්ස විඝාතස්ස භාගී අස්සා’’ති (අ. නි. 4.77). ඉදං පනෙත්ථ සන්නිට්ඨානං – යංකිඤ්චි භගවතා ඤාතුං ඉච්ඡිතං සකලං, එකදෙසො වා, තත්ථ අප්පටිහතවුත්තිතාය පච්චක්ඛතො ඤාණං පවත්තති, නිච්චසමාධානඤ්ච වික්ඛෙපාභාවතො. ඤාතුං ඉච්ඡිතස්ස ච සකලස්ස අවිසයභාවෙ තස්ස ආකඞ්ඛපටිබද්ධවුත්තිතා න සියා, එකන්තෙනෙව සා ඉච්ඡිතබ්බා ‘‘සබ්බෙ ධම්මා බුද්ධස්ස භගවතො ආවජ්ජනප්පටිබද්ධා ආකඞ්ඛප්පටිබද්ධා මනසිකාරප්පටිබද්ධා චිත්තුප්පාදප්පටිබද්ධා’’ති වචනතො. අතීතානාගතවිසයම්පි භගවතො ඤාණං අනුමානාගමතක්කගහණවිරහිතත්තා පච්චක්ඛමෙව.

නනු ච එතස්මිං පක්ඛෙ යදා සකලං ඤාතුං ඉච්ඡිතං, තදා සකිංයෙව සකලවිසයතාය අනිරූපිතරූපෙන භගවතො ඤාණං පවත්තෙය්‍යාති වුත්තදොසානාතිවත්තියෙවාති? න, තස්ස විසොධිතත්තා. විසොධිතො හි සො බුද්ධවිසයො අචින්තෙය්‍යොති. අඤ්ඤථා පචුරජනඤාණසමානවුත්තිතාය බුද්ධානං භගවන්තානං ඤාණස්ස අචින්තෙය්‍යතා න සියා. තස්මා සකලධම්මාරම්මණම්පි තං එකධම්මාරම්මණං විය සුවවත්ථාපිතෙයෙව තෙ ධම්මෙ කත්වා පවත්තතීති ඉදමෙත්ථ අචින්තෙය්‍යං. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘යාවතකං ඤෙය්‍යං, තාවතකං ඤාණං. යාවතකං ඤාණං, තාවතකං ඤෙය්‍යං. ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍ය’’න්ති (මහානි. 69; චූළනි. මොඝරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 85; පටි. ම. 3.5). එවමෙකජ්ඣං, විසුං, සකිං, කමෙන වා ඉච්ඡානුරූපං සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධො.

133. **විජ්ජාහීති** එත්ථ වින්දියං වින්දතීති විජ්ජා, යාථාවතො උපලබ්භතීති අත්ථො. අත්තනො වා පටිපක්ඛස්ස විජ්ඣනට්ඨෙන විජ්ජා, තමොක්ඛන්ධාදිකස්ස පදාලනට්ඨෙනාති අත්ථො. තතො එව අත්තනො විසයස්ස විදිතකරණට්ඨෙනපි විජ්ජා. **සම්පන්නත්තාති** සමන්නාගතත්තා, පරිපුණ්ණත්තා වා, අවිකලත්තාති අත්ථො. තිස්සන්නං, අට්ඨන්නං ච විජ්ජානං තත්ථ තත්ථ සුත්තෙ ගහණං විනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙනාති දට්ඨබ්බං. **සත්ත සද්ධම්මා** නාම සද්ධා හිරී ඔත්තප්පං බාහුසච්චං වීරියං සති පඤ්ඤා ච. යෙ සන්ධාය වුත්තං ‘‘ඉධ භික්ඛු සද්ධො හොතී’’තිආදි (අ. නි. 10.11). **චත්තාරි ඣානානීති** යානි කානිචි චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි.

කස්මා පනෙත්ථ සීලාදයො පන්නරසෙව ‘‘චරණ’’න්ති වුත්තාති චොදනං සන්ධායාහ **‘‘ඉමෙයෙව හී’’**තිආදි . තෙන තෙසං සික්ඛත්තයසඞ්ගහතො නිබ්බානුපගමනෙ එකංසතො සාධනභාවමාහ. ඉදානි තදත්ථසාධනාය ආගමං දස්සෙන්තො **‘‘යථාහා’’**තිආදිමාහ. **භගවාතිආදි** වුත්තස්සෙවත්ථස්ස නිගමනවසෙන වුත්තං.

නනු චායං විජ්ජාචරණසම්පදා සාවකෙසුපි ලබ්භතීති? කිඤ්චාපි ලබ්භති, න පන තථා, යථා භගවතොති දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ විජ්ජාසම්පදා’’**තිආදි වුත්තං. චරණධම්මපරියාපන්නත්තා කරුණාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස, සො චෙත්ථ මහග්ගතභාවප්පත්තා සාධාරණභාවොති ආහ **‘‘චරණසම්පදා මහාකාරුණිකතං පූරෙත්වා ඨිතා’’**ති. යථා සත්තානං අනත්ථං පරිවජ්ජෙත්වා අත්ථෙ නියොජනං පඤ්ඤාය විනා න හොති, එවං නෙසං අත්ථානත්ථජානනං සත්ථු කරුණාය විනා න හොතීති උභයම්පි උභයත්ථ සකිච්චකමෙව සියා. යත්ථ පන යස්සා පධානභාවො, තං දස්සෙතුං **‘‘සො සබ්බඤ්ඤුතාය’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යථා තං විජ්ජාචරණසම්පන්නොති** යථා අඤ්ඤොපි විජ්ජාචරණසම්පන්නො, තෙන විජ්ජාචරණසම්පන්නස්සෙවායං ආවෙණිකා පටිපත්තීති දස්සෙති. සා පනායං සත්ථු විජ්ජාචරණසම්පදා සාසනස්ස නිය්‍යානිකතාය සාවකානං සම්මාපටිපත්තියා එකන්තකාරණන්ති දස්සෙතුං **‘‘තෙනස්සා’’**තිආදි වුත්තං. තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

එත්ථ ච විජ්ජාසම්පදාය සත්ථු පඤ්ඤාමහත්තං පකාසිතං හොති, චරණසම්පදාය කරුණාමහත්තං. තෙසු පඤ්ඤාය භගවතො ධම්මරජ්ජප්පත්ති, කරුණාය ධම්මසංවිභාගො. පඤ්ඤාය සංසාරදුක්ඛනිබ්බිදා, කරුණාය සංසාරදුක්ඛසහනං. පඤ්ඤාය පරදුක්ඛපරිජානනං, කරුණාය පරදුක්ඛපතිකාරාරම්භො. පඤ්ඤාය පරිනිබ්බානාභිමුඛභාවො, කරුණාය තදධිගමො. පඤ්ඤාය සයං තරණං, කරුණාය පරෙසං තාරණං. පඤ්ඤාය බුද්ධභාවසිද්ධි, කරුණාය බුද්ධකිච්චසිද්ධි. කරුණාය වා බොධිසත්තභූමියං සංසාරාභිමුඛභාවො, පඤ්ඤාය තත්ථ අනභිරති. තථා කරුණාය පරෙසං අභිංසාපනං , පඤ්ඤාය සයං පරෙහි අභායනං. කරුණාය පරං රක්ඛන්තො අත්තානං රක්ඛති, පඤ්ඤාය අත්තානං රක්ඛන්තො පරං රක්ඛති. තථා කරුණාය අපරන්තපො, පඤ්ඤාය අනත්තන්තපො. තෙන අත්තහිතාය පටිපන්නාදීසු චතූසු පුග්ගලෙසු චතුත්ථපුග්ගලභාවො සිද්ධො හොති. තථා කරුණාය ලොකනාථතා, පඤ්ඤාය අත්තනාථතා. කරුණාය චස්ස නින්නතාභාවො, පඤ්ඤාය උන්නමාභාවො. තථා කරුණාය සබ්බසත්තෙසු ජනිතානුග්ගහො පඤ්ඤානුගතත්තා න ච න සබ්බත්ථ විරත්තචිත්තො, පඤ්ඤාය සබ්බධම්මෙසු විරත්තචිත්තො කරුණානුගතත්තා න ච න

සබ්බසත්තානුග්ගහාය පවත්තො. යථා හි කරුණා භගවතො සිනෙහසොකවිරහිතා, එවං පඤ්ඤා අහංකාරමමංකාරවිනිමුත්තාති අඤ්ඤමඤ්ඤවිසොධිතා පරමවිසුද්ධා ගුණවිසෙසා විජ්ජාචරණසම්පදාහි පකාසිතාති දට්ඨබ්බං.

134. **ගමනම්පි හි ගතන්ති වුච්චති** ''ගතෙ ඨිතෙ''තිආදීසු (දී. නි. 1.214; 2.376). **සොභනන්ති** සුභං. සුභභාවො විසුද්ධතාය, විසුද්ධතා දොසවිගමෙනාති ආහ **''පරිසුද්ධමනවජ්ජ''**න්ති. ගමනඤ්ච නාම බහුවිධන්ති ඉධාධිප්පෙතං ගමනං දස්සෙන්තො **''අරියමග්ගො''**ති ආහ. සො හි නිබ්බානස්ස ගති අධිගමොති කත්වා ''ගතං, ගමන''න්ති ච වුච්චති. ඉදානි තස්සෙව ගහණෙ කාරණං දස්සෙතුං **''තෙන හෙසා''**තිආදි වුත්තං. **ඛෙමං දිසන්ති** නිබ්බානං. **අසජ්ජමානොති** පරිපන්ථාභාවෙන සුගතිගමනෙපි අසජ්ජන්තො සඞ්ගං අකරොන්තො, පගෙව ඉතරත්ථ. අථ වා එකාසනෙ නිසීදිත්වා ඛිප්පභිඤ්ඤාවසෙනෙව චතුන්නම්පි මග්ගානං පටිලද්ධභාවතො අසජ්ජමානො අසජ්ජන්තො ගතො. යං ගමනං ගච්ඡන්තො සබ්බමනත්ථං අපහරති, සබ්බඤ්ච අනුත්තරං සම්පත්තිං ආවහති, තදෙව සොභනං නාම. තෙන ච භගවා ගතොති ආහ **''ඉති සොභනගමනත්තා සුගතො''**ති සොභනත්ථො **සු**-සද්දොති කත්වා.

අසුන්දරානං දුක්ඛානං සඞ්ඛාරප්පවත්තීනං අභාවතො අච්චන්තසුඛත්තා එකන්තතො සුන්දරං නාම අසඞ්ඛතා ධාතූති ආහ **''සුන්දරඤ්චෙස ඨානං ගතො අමතං නිබ්බාන''**න්ති. තෙනාහ භගවා ''නිබ්බානං පරමං සුඛ''න්ති (ම. නි. 2.215; ධ. ප. 203-204). **සම්මාති** සුට්ඨු. සුට්ඨු ගමනඤ්ච නාම පටිපක්ඛෙන අනභිභූතස්ස ගමනන්ති ආහ **''පහීනෙ කිලෙසෙ පුන අපච්චාගච්ඡන්තො''**ති. ඉදඤ්ච සිඛාප්පත්තං සම්මාගමනං, යාය ආගමනීයපටිපදාය සිද්ධං, සාපි සම්මාගමනමෙවාති එවම්පි භගවා සුගතොති දස්සෙතුං **''සම්මා වා ගතො''**තිආදි වුත්තං. **සම්මාපටිපත්තියාති** සම්මාසම්බොධියා සම්පාපනෙ අවිපරීතපටිපත්තියා. **''සබ්බලොකස්ස හිතසුඛමෙව කරොන්තො''**ති එතෙන මහාබොධියා පටිපදා අවිභාගෙන සබ්බසත්තානං සබ්බදා හිතසුඛාවහභාවෙනෙව පවත්තතීති දස්සෙති. **''සස්සතං උච්ඡෙදන්ති ඉමෙ අන්තෙ අනුපගච්ඡන්තො ගතො''**ති එතෙන පටිච්චසමුප්පාදගතිං දස්සෙති. **''කාමසුඛං අත්තකිලමථන්ති ඉමෙ අනුපගච්ඡන්තො ගතො''**ති එතෙන අරියමග්ගගතිං දස්සෙති.

තත්‍රාති යුත්තට්ඨානෙ යුත්තස්සෙව භාසනෙ නිප්ඵාදෙතබ්බෙ, සාධෙතබ්බෙ චෙතං භුම්මං. **අභූතන්ති** අභූතත්ථං. අත්ථමුඛෙන හි වාචාය අභූතතා, භූතතා වා. **අතච්ඡන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **අභූතන්ති** වා අසන්තං අවිජ්ජමානං. **අතච්ඡන්ති** අතථාකාරං අඤ්ඤථාසන්තං. **අනත්ථසඤ්හිතන්ති** දිට්ඨධම්මිකෙන, සම්පරායිකෙන වා අනත්ථෙන සඤ්හිතං, අනත්ථාවහං. න අත්ථොති අනත්ථො, අත්ථස්ස පටිපක්ඛො, අභාවො ච, තෙන සඤ්හිතං, පිසුණවාචං, සම්ඵප්පලාපඤ්චාති අත්ථො. එවමෙත්ථ චතුබ්බිධස්සාපි වචීදුච්චරිතස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. එත්ථ ච පඨමා වාචා සීලවන්තං ''දුස්සීලො''ති, අචණ්ඩාලාදිමෙව ''චණ්ඩාලො''තිආදිනා භාසමානස්ස දට්ඨබ්බා. දුතියා දුස්සීලං ''දුස්සීලො''ති, චණ්ඩාලාදිමෙව ''චණ්ඩාලො''තිආදිනා අවිනයෙන භාසමානස්ස. තතියා නෙරයිකාදිකස්ස නෙරයිකාදිභාවවිභාවනීකථා යථා ''ආපායිකො දෙවදත්තො නෙරයිකො''තිආදිකා (චූළව. 348). චතුත්ථී ''වෙදවිහිතෙන යඤ්ඤවිධිනා පාණාතිපාතාදිකතං සුගතිං ආවහතී''ති ලොකස්ස බ්‍යාමොහනකථා. පඤ්චමී භූතෙන පෙසුඤ්ඤූපසංහාරාදිකථා. ඡට්ඨා යුත්තප්පත්තට්ඨානෙ පවත්තිතා දානසීලාදිකථා වෙදිතබ්බා. **එවං සම්මා ගදත්තාති** යථාවුත්තං අභූතාදිං වජ්ජෙත්වා භූතං තච්ඡං අත්ථසඤ්හිතං පියං මනාපං තතො එව සම්මා සුට්ඨු ගදනතො **සුගතො** ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. ආපාථගමනමත්තෙන කස්සචි අප්පියම්පි හි භගවතො වචනං පියං මනාපමෙව අත්ථසිද්ධියා ලොකස්ස හිතසුඛාවහත්තා.

අපිච සොභනං ගතං ගමනං එතස්සාති **සුගතො**. භගවතො හි වෙනෙය්‍යජනුපසඞ්කමනං එකන්තෙන තෙසං හිතසුඛනිප්ඵාදනතො සොභනං භද්දකං . තථා ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතරූපකායතාය දුතවිලම්බිතඛලිතානුකඩ්ඪනනිප්පීළනුක්කුටිකකුටිලාකුලතාදිදොසරහිතවිලාසිතරාජහංසවසභවාරණමිගරාජගමනං කායගමනං, ඤාණගමනඤ්ච විපුලනිම්මලකරුණාසතිවීරියාදිගුණවිසෙසසහිතං අභිනීහාරතො යාව මහාබොධි අනවජ්ජතාය, සත්තානං හිතසුඛාවහතාය ච සොභනමෙව. අථ වා සයම්භුඤාණෙන සකලම්පි ලොකං පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පරිජානන්තො සම්මා ගතො අවගතොති **සුගතො**. තථා ලොකසමුදයං පහානාභිසමයවසෙන පජහන්තො අනුප්පත්තිධම්මතං ආපාදෙන්තො සම්මා ගතො අතීතොති **සුගතො**. ලොකනිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන සම්මා ගතො අධිගතොති **සුගතො**. ලොකනිරොධගාමිනිං පටිපදං භාවනාභිසමයවසෙන සම්මා ගතො පටිපන්නොති **සුගතො**. තථා යං ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා, සබ්බං තං හත්ථතලෙ ආමලකං විය සම්මා පච්චක්ඛතො ගතො අබ්භඤ්ඤාසීති **සුගතො**.

135. **සබ්බථාති** සබ්බප්පකාරෙන. යො යො ලොකො යථා යථා වෙදිතබ්බො, තථා තථා. තෙ පන පකාරෙ දස්සෙතුං **''සභාවතො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සභාවතොති** දුක්ඛසභාවතො. සබ්බො හි ලොකො දුක්ඛසභාවො. යථාහ ''සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා''ති (මහාව. 14; දී. නි. 2.387). **සමුදයතොති** යතො සො සමුදෙති, තතො තණ්හාදිතො. **නිරොධතොති** යත්ථ සො නිරුජ්ඣති, තතො විසඞ්ඛාරතො. **නිරොධූපායතොති** යෙන විධිනා සො නිරොධො පත්තබ්බො, තතො අරියමග්ගතො, ඉතො අඤ්ඤස්ස පකාරස්ස අභාවා.

ඉති ''සබ්බථා ලොකං අවෙදී''ති වත්වා තදත්ථසාධකං සුත්තං දස්සෙන්තො **''යත්ථ ඛො ආවුසො''**තිආදිමාහ. තත්ථ **''න ජායතී''**තිආදිනා උජුකං ජාතිආදීනි පටික්ඛිපිත්වා **''න චවති න උපපජ්ජතී''**ති පදද්වයෙන අපරාපරං චවනුපපජ්ජනානි පටික්ඛිපති. කෙචි පන ''න ජායතීතිආදි ගබ්භසෙය්‍යකවසෙන වුත්තං, ඉතරං ඔපපාතිකවසෙනා''ති වදන්ති. **තන්ති** ජාතිආදිරහිතං. **ගමනෙනාති** පදසා ගමනෙන. **ඤාතෙය්‍යන්ති** ජානිතබ්බං. ''ඤාතාය''න්ති වා පාඨො, ඤාතා අයං නිබ්බානත්ථිකොති අධිප්පායො.

කාමං පාදගමනෙන ගන්ත්වා ලොකස්සන්තං ඤාතුං, දට්ඨුං, පත්තුං වා න සක්කා, අපිච පරිමිතපරිච්ඡින්නට්ඨානෙ තං පඤ්ඤාපෙත්වා දස්සෙමීති දස්සෙන්තො **''අපිචා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **සසඤ්ඤිම්හීති** සඤ්ඤාසහිතෙ. තතො එව **සමනකෙ** සවිඤ්ඤාණකෙ. අවිඤ්ඤාණකෙ පන උතුසමුට්ඨානරූපසමුදායමත්තෙ පඤ්ඤාපෙතුං න සක්කාති අධිප්පායො. **ලොකන්ති** ඛන්ධාදිලොකං. **ලොකනිරොධන්ති** තස්ස ලොකස්ස නිරුජ්ඣනං, නිබ්බානමෙව වා. අදෙසම්පි හි තං යෙසං නිරොධො, තෙසං වසෙන උපචාරතො, දෙසතොපි නිද්දිසීයති යථා ''චක්ඛුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣතී''ති (දී. නි. 2.401; ම. නි. 1.134; විභ. 204).

ගමනෙනාති පාකතිකගමනෙන. **ලොකස්සන්තොති** සඞ්ඛාරලොකස්ස අන්තො අන්තකිරියාහෙතුභූතං නිබ්බානං. **කුදාචනන්ති** කදාචිපි. **අපත්වාති** අග්ගමග්ගෙන අනධිගන්ත්වා. **පමොචනන්ති** පමුත්ති නිස්සරණං. **තස්මාති** යස්මා ලොකස්සන්තං අපත්වා වට්ටදුක්ඛතො මුත්ති නත්ථි, තස්මා. **හවෙති** නිපාතමත්තං. **ලොකවිදූති** සභාවාදිතො සබ්බං ලොකං ජානන්තො. **සුමෙධොති** සුන්දරපඤ්ඤො. **ලොකන්තගූති** පරිඤ්ඤාභිසමයෙන ලොකං විදිත්වා පහානාභිසමයෙන ලොකන්තගූ. මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසස්ස පරිනිට්ඨිතත්තා **වුසිතබ්‍රහ්මචරියො.** සබ්බෙසං කිලෙසානං සමිතත්තා, චතුසච්චධම්මානං වා අභිසමිතත්තා **සමිතාවී. නාසීසති** න පත්ථෙති. යථා ඉමං ලොකං, එවං පරඤ්ච ලොකං අප්පටිසන්ධිකත්තා.

136. එවං යදිපි ලොකවිදූතා අනවසෙසතො දස්සිතා සභාවතො දස්සිතත්තා, ලොකො පන එකදෙසෙනෙව වුත්තොති තං අනවසෙසතො දස්සෙතුං **''අපිච තයො ලොකා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ඉන්ද්‍රියබද්ධානං ඛන්ධානං සමූහො, සන්තානො ච **සත්තලොකො.** රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය සත්තො, ලොකීයන්ති එත්ථ කුසලාකුසලං, තබ්බිපාකො චාති ලොකොති. අනින්ද්‍රියබද්ධානං රූපාදීනං සමූහො, සන්තානො ච **ඔකාසලොකො** ලොකියන්ති එත්ථ තසා, ථාවරා ච, තෙසඤ්ච ඔකාසභූතොති. තදාධාරතාය හෙස ''භාජනලොකො''තිපි වුච්චති. උභයෙපි ඛන්ධා **සඞ්ඛාරලොකො** පච්චයෙහි සඞ්ඛරීයන්ති, ලුජ්ජන්ති පලුජ්ජන්ති චාති. **ආහාරට්ඨිතිකාති** පච්චයට්ඨිතිකා, පච්චයායත්තවුත්තිකාති අත්ථො. පච්චයත්ථො හෙත්ථ **ආහාර-**සද්දො ''අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදායා''තිආදීසු (සං. නි. 5.232) විය. එවං හි ''සබ්බෙ සත්තා''ති ඉමිනා අසඤ්ඤසත්තාපි පරිග්ගහිතා හොන්ති. සා පනායං ආහාරට්ඨිතිකතා නිප්පරියායතො සඞ්ඛාරධම්මො, න සත්තධම්මොති ආහ **''ආහාරට්ඨිතිකාති ආගතට්ඨානෙ සඞ්ඛාරලොකො වෙදිතබ්බො''**ති.

යදි එවං ''සබ්බෙ සත්තා''ති ඉදං කථන්ති? පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනාති නායං දොසො. යථා අඤ්ඤත්ථාපි ''එකධම්මෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො සම්මා විරජ්ජමානො සම්මා විමුච්චමානො සම්මා පරියන්තදස්සාවී සම්මදත්ථං අභිසමෙච්ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති. කතමස්මිං එකධම්මෙ? සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා''ති (අ. නි. 10.27). දිට්ඨිගතිකානං සස්සතාදිවසෙන ''අත්තා, ලොකො''ති ච පරිකප්පනා යෙභුය්‍යෙන සත්තවිසයා, න සඞ්ඛාරවිසයාති ආහ **''සස්සතො ලොකොති වා අසස්සතො ලොකොති වා ආගතට්ඨානෙ සත්තලොකො වෙදිතබ්බො''**ති.

යාවතා චන්දිමසූරියා පරිහරන්තීති යත්තකෙ ඨානෙ චන්දිමසූරියා පරිවත්තන්ති පරිබ්භමන්ති. **දිසා භන්ති විරොචමානාති** තෙසං පරිබ්භමනෙනෙව තා දිසා පභස්සරා හුත්වා විරොචන්ති. **තාව සහස්සධා ලොකොති** තත්තකං සහස්සප්පකාරො ඔකාසලොකො, සහස්සලොකධාතුයොති අත්ථො. ''තාව සහස්සවා''ති වා පාඨො.

තම්පීති තං තිවිධම්පි ලොකං. තථා හිස්ස සබ්බථාපි විදිතොති සම්බන්ධො. **එකො ලොකොති** ''සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා''ති යාය පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය සබ්බෙසං සඞ්ඛාරානං පච්චයායත්තවුත්තිතා වුත්තා, තාය සබ්බො සඞ්ඛාරලොකො එකො එකවිධො පකාරන්තරස්ස අභාවතො. **ද්වෙ ලොකාති**ආදීසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **නාම-**ග්ගහණෙන චෙත්ථ නිබ්බානස්ස අග්ගහණං, තස්ස අලොකසභාවත්තා. නනු ච ''ආහාරට්ඨිතිකා''ති එත්ථ පච්චයායත්තවුත්තිතාය මග්ගඵලධම්මානම්පි ලොකතා ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති, පරිඤ්ඤෙය්‍යානං දුක්ඛසච්චධම්මානං ඉධ ''ලොකො''ති අධිප්පෙතත්තා. අථ වා ''න ලුජ්ජති න පලුජ්ජතී''ති යො ගහිතො තථා න හොති, සො ලොකොති තංගහණරහිතානං ලොකුත්තරානං නත්ථි ලොකතා. උපාදානානං ආරම්මණභූතා ඛන්ධා **උපාදානක්ඛන්ධා. දසායතනානීති** දස රූපායතනානි.

එත්ථ ච ''ආහාරට්ඨිතිකා''ති පච්චයායත්තවුත්තිතාවචනෙන සඞ්ඛාරානං අනිච්චතා. තාය ච ''යදනිච්චං, තං දුක්ඛං. යං දුක්ඛං, තදනත්තා''ති (සං. නි. 3.15) වචනතො දුක්ඛානත්තතා ච පකාසිතා හොන්තීති තීණිපි සාමඤ්ඤලක්ඛණානි ගහිතානි. **නාමන්ති** චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා, තෙ ච අත්ථතො ඵස්සාදයො. **රූපන්ති**

භූතුපාදායරූපානි, තානි ච අත්ථතො පථවීආදයොති අවිසෙසෙනෙව සලක්ඛණතො සඞ්ඛාරා ගහිතා. තග්ගහණෙනෙව යෙ තෙසං විසෙසා කුසලාදයො, හෙතුආදයො ච, තෙපි ගහිතා එව හොන්තීති ආහ **''ඉති අයං සඞ්ඛාරලොකොපි සබ්බථා විදිතො''**ති.

ආගම්ම චිත්තං සෙති එත්ථාති **ආසයො** මිගාසයො විය. යථා මිගො ගොචරාය ගන්ත්වා පච්චාගන්ත්වා තත්ථෙව වනගහනෙ සයතීති සො තස්ස ආසයො, එවං අඤ්ඤථා පවත්තිත්වාපි චිත්තං ආගම්ම යත්ථ සෙති, සො තස්ස ආසයොති වුච්චති. සො පන සස්සතදිට්ඨිආදිවසෙන චතුබ්බිධො. වුත්තඤ්ච –

> ''සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨී ච, ඛන්ති චෙවානුලොමිකා;
> යථාභූතඤ්ච යං ඤාණං, එතං ආසයසද්දිත''න්ති.

තත්ථ සබ්බදිට්ඨීනං සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨීහි සඞ්ගහිතත්තා සබ්බෙපි දිට්ඨිගතිකා සත්තා ඉමා එව ද්වෙ දිට්ඨියො සන්නිස්සිතා. යථාහ ''ද්වයනිස්සිතො ඛ්වායං, කච්චාන, ලොකො යෙභුය්‍යෙන අත්ථිතඤ්ච නත්ථිතඤ්චා''ති (සං. නි. 2.15). **අත්ථිතා**ති හි සස්සතග්ගාහො අධිප්පෙතො, **නත්ථිතා**ති උච්ඡෙදග්ගාහො. අයං තාව වට්ටනිස්සිතානං පුථුජ්ජනානං ආසයො. විවට්ටනිස්සිතානං පන සුද්ධසත්තානං අනුලොමිකා ඛන්ති, යථාභූතඤාණන්ති දුවිධො ආසයො.

ආසයං ජානාතීති චතුබ්බිධම්පි සත්තානං ආසයං ජානාති. ජානන්තො ච තෙසං දිට්ඨිගතානං, තෙසඤ්ච ඤාණානං අප්පවත්තික්ඛණෙපි ජානාති. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''කාමං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති 'අයං පුග්ගලො කාමගරුකො කාමාසයො කාමාධිමුත්තො'ති, කාමං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති 'අයං පුග්ගලො නෙක්ඛම්මගරුකො නෙක්ඛම්මාසයො නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො'ති''ආදි (පටි. ම. 1.113).

අප්පහීනභාවෙන සන්තානෙ අනු අනු සයන්තීති **අනුසයා,** අනුරූපං කාරණං ලභිත්වා උප්පජ්ජන්තීති අත්ථො. එතෙන තෙසං කාරණලාභෙ උප්පජ්ජනාරහතං දස්සෙති. අප්පහීනා හි කිලෙසා කාරණලාභෙ සති උප්පජ්ජන්ති. කෙ පන තෙ? රාගාදයො සත්ත අනාගතා කිලෙසා, අතීතා, පච්චුප්පන්නා ච තංසභාවත්තා තථා වුච්චන්ති. න හි ධම්මානං කාලභෙදෙන සභාවභෙදො අත්ථි. තං සත්තවිධං අනුසයං තස්ස තස්ස සත්තස්ස සන්තානෙ පරොපරභාවෙන පවත්තමානං ජානාති.

චරිතන්ති සුචරිතදුච්චරිතං. තං හි **විභඞ්ගෙ** (විභ. 814, 817) චරිතනිද්දෙසෙ නිද්දිට්ඨං. අථ වා **චරිත**න්ති චරියා වෙදිතබ්බා. තා පන රාගදොසමොහසද්ධාබුද්ධිවිතක්කවසෙන ඡ මූලචරියා, තාසං අපරියන්තො අන්තරභෙදො, සංසග්ගභෙදො පන තෙසට්ඨිවිධො. තං චරිතං සභාවතො සංකිලෙසවොදානතො සමුට්ඨානතො ඵලතො නිස්සන්දතොති එවමාදිනා පකාරෙන **ජානාති.**

අධිමුත්ති අජ්ඣාසයධාතු. සා දුවිධා හීනාධිමුත්ති පණීතාධිමුත්තීති. යාය හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙයෙව සෙවන්ති, පණීතාධිමුත්තිකා ච පණීතාධිමුත්තිකෙයෙව. සා අජ්ඣාසයධාතු අජ්ඣාසයසභාවො අධිමුත්ති. තං **අධිමුත්තිං ජානාති** ''ඉමස්ස අධිමුත්ති හීනා, ඉමස්ස පණීතා''ති, තත්ථාපි ''ඉමස්ස මුදු, ඉමස්ස මුදුතරා, ඉමස්ස මුදුතමා''තිආදිනා. ඉන්ද්‍රියානං හි තික්ඛමුදුභාවාදිනා යථාරහං අධිමුත්තියා තික්ඛමුදුභාවාදිකො වෙදිතබ්බො. තථා හි වුත්තං **සම්මොහවිනොදනීයං** (විභ. අට්ඨ. 818, 820) ''හෙට්ඨා ගහිතාපි අධිමුත්ති ඉධ සත්තානං තික්ඛින්ද්‍රියමුදින්ද්‍රියභාවදස්සනත්ථං පුන ගහිතා''ති.

අප්පරජං අක්ඛං එතෙසන්ති අප්පරජක්ඛා, අප්පං වා රජං පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛිම්හි එතෙසන්ති අප්පරජක්ඛා, අනුස්සදරාගාදිරජා සත්තා, තෙ **අප්පරජක්ඛෙ. මහාරජක්ඛෙ**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. උස්සදරාගාදිරජා මහාරජක්ඛා.

තික්ඛින්ද්‍රියෙති තිඛිණෙහි සද්ධාදීහි ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්නාගතෙ. **මුදින්ද්‍රියෙ**ති මුදුකෙහි සද්ධාදීහි ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්නාගතෙ. උපනිස්සයඉන්ද්‍රියානි නාම ඉධාධිප්පෙතානි. **ස්වාකාරෙ**ති සුන්දරාකාරෙ කල්‍යාණපකතිකෙ, විවට්ටජ්ඣාසයෙති අත්ථො. **සුවිඤ්ඤාපයෙ**ති සම්මත්තනියාමං විඤ්ඤාපෙතුං සුකරෙ සද්ධෙ, පඤ්ඤවන්තෙ ච. **භබ්බෙ අභබ්බෙ**ති එත්ථ **භබ්බෙ**ති කම්මාවරණකිලෙසාවරණවිපාකාවරණරහිතෙ. වුත්තවිපරියායෙන **ද්වාකාරදුවිඤ්ඤාපයාභබ්බා** වෙදිතබ්බා. එත්ථ ච ''ඉමස්ස රාගරජො අප්පො, ඉමස්ස දොසරජො අප්පො''තිආදිනා අප්පරජක්ඛෙසු ජානනං වෙදිතබ්බං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **තස්මා**ති යස්මා භගවා අපරිමාණෙ සත්තෙ ආසයාදිතො අනවසෙසෙත්වා ජානාති, තස්මා අස්ස භගවතො සත්තලොකොපි සබ්බථා විදිතො.

නනු ච සත්තෙසු පමාණාදිපි ජානිතබ්බො අත්ථීති? අත්ථි. තස්ස පන ජානනං න නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධායාති ඉධ න ගහිතං, භගවතො පන තම්පි සුවිදිතං සුවවත්ථාපිතමෙව, පයොජනාභාවා දෙසනං නාරුළ්හං. තෙන වුත්තං –

“අථ ඛො භගවා පරිත්තං නඛසිඛායං පංසුං ආරොපෙත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි ‘තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො බහුතරං – යො වායං මයා පරිත්තො නඛසිඛායං පංසු ආරොපිතො, අයං වා මහාපථවී’”තිආදි (සං. නි. 5.1121).

137. ඔකාසලොකොපි සබ්බථා විදිතොති සම්බන්ධො. **චක්කවාළන්ති** ලොකධාතු. සා හි නෙමිමණ්ඩලසදිසෙන චක්කවාළපබ්බතෙන සමන්තතො පරික්ඛිත්තත්තා “චක්කවාළ”න්ති වුච්චති. **චතුතිංසසතානි චාති** චතුඅධිකානි තිංසසතානි, තීණිසහස්සානි, චත්තාරිසතානි චාති අත්ථො . **අඩ්ඪුඩ්ඪානීති** උපඩ්ඪචතුත්ථානි, තීණිසතානි, පඤ්ඤාසඤ්චාති අත්ථො. **නහුතානීති** දසසහස්සානි. **සඞ්ඛාතාති** කථිතා. **සණ්ඨිතීති** හෙට්ඨා, උපරිතො චාති සබ්බසො ඨිති.

එවං සණ්ඨිතෙති එවමවට්ඨිතෙ. **එත්ථාති** චක්කවාළෙ. **අච්චුග්ගතො තාවදෙවාති** තත්තකමෙව චතුරාසීති යොජනසහස්සානියෙව උබ්බෙධො . න කෙවලං චෙත්ථ උබ්බෙධොව, අථ ඛො ආයාමවිත්ථාරාපිස්ස තත්තකායෙව. වුත්තඤ්හෙතං –

“සිනෙරු, භික්ඛවෙ, පබ්බතරාජා චතුරාසීති යොජනසහස්සානි ආයාමෙන, චතුරාසීති යොජනසහස්සානි විත්ථාරෙනා”ති (අ. නි. 7.66).

තතොති සිනෙරුස්ස හෙට්ඨා, උපරි ච වුත්තප්පමාණතො. **උපඩ්ඪුපඩ්ඪෙනාති** උපඩ්ඪෙන උපඩ්ඪෙන. ඉදං වුත්තං හොති – ද්වාචත්තාලීස යොජනසහස්සානි සමුද්දෙ අජ්ඣොගාළ්හො තත්තකමෙව ච උපරි උග්ගතො **යුගන්ධරපබ්බතො,** එකවීස යොජනසහස්සානි සමුද්දෙ අජ්ඣොගාළ්හො තත්තකමෙව ච උපරි උග්ගතො **ඊසධරො** පබ්බතොති ඉමිනා නයෙන සෙසෙසුපි උපඩ්ඪුපඩ්ඪපමාණතා වෙදිතබ්බා. යථා මහාසමුද්දො යාව චක්කවාළපාදමූලා අනුපුබ්බනින්නො, එවං යාව සිනෙරුපාදමූලාති හෙට්ඨා සිනෙරුපමාණතො උපඩ්ඪපමාණොපි යුගන්ධරපබ්බතො පථවියං සුප්පතිට්ඨිතො, එවං ඊසධරාදයොපීති දට්ඨබ්බං. වුත්තං හෙතං “මහාසමුද්දො, භික්ඛවෙ, අනුපුබ්බනින්නො අනුපුබ්බපොණො අනුපුබ්බපබ්භාරො”ති (උදා. 45; චූළව. 384; අ. නි. 8.19). සිනෙරුයුගන්ධරාදීනං අන්තරෙ **සීදන්තරසමුද්දා** නාම. තෙ විත්ථාරතො යථාක්කමං සිනෙරුආදීනං අච්චුග්ගතසමානපරිමාණාති වදන්ති. **බ්‍රහාති** මහන්තො.

සිනෙරුස්ස සමන්තතොති පරික්ඛිපනවසෙන සිනෙරුස්ස සමන්තතො ඨිතා. සිනෙරුං තාව පරික්ඛිපිත්වා ඨිතො යුගන්ධරො, තං පරික්ඛිපිත්වා ඊසධරො. එවං තං තං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතා “සිනෙරුස්ස සමන්තතො”ති වුත්තා.

යොජනානං සතානුච්චො, හිමවා පඤ්ච පබ්බතොති හිමවා පබ්බතො පඤ්ච යොජනානං සතානි උච්චො උබ්බෙධො. **නගව්හයාති නග**-සද්දෙන අව්හාතබ්බා රුක්ඛාභිධානා. **පඤ්ඤාසයොජනක්ඛන්ධසාඛායාමාති’** උබ්බෙධතො පඤ්ඤාසයොජනක්ඛන්ධායාමා, උබ්බෙධතො, **සමන්තතො** ච පඤ්ඤාසයොජනසාඛායාමා ච. තතො එව **සතයොජනවිත්ථිණ්ණා, තාවදෙව ච උග්ගතා. යස්සානුභාවෙනාති** යස්සා මහන්තතා කප්පට්ඨායිතාදිප්පකාරෙන පභාවෙන.

ගරුළානං සිම්බලිරුක්ඛො සිනෙරුස්ස දුතියපරිභණ්ඩෙ පතිට්ඨිතො.

සිරීසෙනාති පච්චත්තෙ කරණවචනං. **සත්තමන්ති** ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං, සිරීසො භවති සත්තමොති අත්ථො.

තත්ථ **චණ්ඩමණ්ඩලං** හෙට්ඨා, **සූරියමණ්ඩලං** උපරි. තස්ස ආසන්නභාවෙන චන්දමණ්ඩලං අත්තනො ඡායාය විකලභාවෙන උපට්ඨාති. තානි යොජනන්තරිකානි යුගන්ධරග්ගපමාණෙ ආකාසෙ විචරන්ති. **අසුරභවනං** සිනෙරුස්ස හෙට්ඨා. **අවීචි** ජම්බුදීපස්ස. **ජම්බුදීපො** සකටසණ්ඨානො. **අපරගොයානං** ආදාසසණ්ඨානො. **පුබ්බවිදෙහො** අද්ධචන්දසණ්ඨානො. **උත්තරකුරු** පීඨසණ්ඨානො. තංතංනිවාසීනං, තංතංපරිවාරදීපවාසීනඤ්ච මනුස්සානං මුඛම්පි තංතංසණ්ඨානන්ති වදන්ති. **තදන්තරෙසූති** තෙසං චක්කවාළානං අන්තරෙසු. තිණ්ණං හි පත්තානං අඤ්ඤමඤ්ඤආසන්නභාවෙන ඨපිතානං අන්තරසදිසෙ තිණ්ණං තිණ්ණං චක්කවාළානං අන්තරෙ එකෙකො **ලොකන්තරනිරයො.**

අනන්තානීති අපරිමාණානි, “එත්තකානී”ති අඤ්ඤෙහි මිනිතුං අසක්කුණෙය්‍යානි. **භගවා අනන්තෙන බුද්ධඤාණෙන අවෙදි** “අනන්තො ආකාසො, අනන්තො සත්තනිකායො, අනන්තානි චක්කවාළානී”ති තිවිධම්පි අනන්තං බුද්ධඤාණං පරිච්ඡින්දති සයම්පි අනන්තත්තා. යාවතකං හි ඤෙය්‍යං, තාවතකං ඤාණං. යාවතකං ඤාණං, තාවතකං ඤෙය්‍යං. ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍යන්ති. තෙන වුත්තං “අනන්තෙන බුද්ධඤාණෙන අවෙදී”ති. අනන්තතා චස්ස අනන්තඤෙය්‍යපටිවිජ්ඣනෙනෙව වෙදිතබ්බා තත්ථ අප්පටිහතචාරත්තා. නනු චෙත්ථ විවට්ටාදීනම්පි විදිතතා වත්තබ්බාති? සච්චං වත්තබ්බං, සා පන පරතො අභිඤ්ඤාකථායං ආගමිස්සතීති ඉධ න ගහිතා.

138. **අත්තනාති** නිස්සක්කවචනමෙතං. ගුණෙහි අත්තනා විසිට්ඨතරස්සාති සම්බන්ධො. **තර**-ග්ගහණං චෙත්ථ **"අනුත්තරො"**ති පදස්ස අත්ථනිද්දෙසතාය කතං, න විසිට්ඨස්ස කස්සචි අත්ථිතාය. සදෙවකෙ හි ලොකෙ සදිසකප්පොපි නාම කොචි තථාගතස්ස නත්ථි, කුතො සදිසො. විසිට්ඨෙ පන කා කථා. **කස්සචීති** කස්සචිපි. **අභිභවතීති** සීලසම්පදාය උපනිස්සයභූතානං හිරොත්තප්පමෙත්තාකරුණානං, විසෙසපච්චයානං සද්ධාසතිවීරියපඤ්ඤානඤ්ච උක්කංසප්පත්තියා සමුදාගමතො පට්ඨාය අනඤ්ඤසාධාරණො සවාසනපටිපක්ඛස්ස පහීනත්තා උක්කංසපාරමිප්පත්තො සත්ථු සීලගුණො. තෙන භගවා සදෙවකං ලොකං අඤ්ඤදත්ථු අභිභුය්‍ය පවත්තති, න සයං කෙනචි අභිභුය්‍යතීති අධිප්පායො. එවං සමාධිගුණාදීසුපි යථාරහං වත්තබ්බං. සීලාදයො චෙතෙ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා වෙදිතබ්බා. **විමුත්තිඤාණදස්සනං** පන ලොකියං කාමාවචරමෙව.

යදි එවං, කථං තෙන සදෙවකං ලොකං අභිභවතීති? තස්සාපි ආනුභාවතො අසදිසත්තා. තම්පි හි විසයතො, පවත්තිතො, පවත්ති ආකාරතො ච උත්තරිතරමෙව. තං හි අනඤ්ඤසාධාරණං සත්ථු විමුත්තිගුණං ආරබ්භ පවත්තති, පවත්තමානඤ්ච අතක්කාවචරං පරමගම්භීරං සණ්හසුඛුමං සවිසයං පටිපක්ඛධම්මානං සුප්පහීනත්තා සුට්ඨු පාකටං විභූතතරං කත්වා පවත්තති, සම්මදෙව ච වසීභාවස්ස පාපිතත්තා, භවඞ්ගපරිවාසස්ස ච අතිපරිත්තකත්තා ලහුං ලහුං පවත්තතීති.

එවං සීලාදිගුණෙහි භගවතො උත්තරිතරස්ස අභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි සදිසස්සාපි අභාවං දස්සෙතුං **"අසමො"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අසමොති** එකස්මිං කාලෙ නත්ථි එතස්ස සීලාදිගුණෙන සමා සදිසාති අසමො. තථා අසමෙහි අතීතානාගතබුද්ධෙහි සමො, අසමා වා සමා එතස්සාති **අසමසමො**. සීලාදිගුණෙන නත්ථි එතස්ස පටිමාති **අප්පටිමො**. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. තත්ථ උපමාමත්තං පටිමා, සදිසූපමා පටිභාගො, යුගග්ගාහවසෙන ඨිතො පටිපුග්ගලො වෙදිතබ්බො.

න ඛො පනාහං සමනුපස්සාමීති මම සමන්තචක්ඛුනා හත්ථතලෙ ආමලකං විය සබ්බලොකං පස්සන්තොපි තත්ථ සදෙවකෙ…පෙ…. පජාය අත්තනා අත්තතො සීලසම්පන්නතරං සම්පන්නතරසීලං කඤ්චි පුග්ගලං න ඛො පන පස්සාමි, තාදිසස්ස අභාවතොති අධිප්පායො. **අග්ගප්පසාදසුත්තාදීනීති** එත්ථ –

> ''යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා චතුප්පදා වා බහුප්පදා වා රූපිනො වා අරූපිනො වා සඤ්ඤිනො වා අසඤ්ඤිනො වා නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤිනො වා, තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො. යෙ, භික්ඛවෙ, බුද්ධෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා. අග්ගෙ ඛො පන පසන්නානං අග්ගො විපාකො හොතී''ති (අ. නි. 4.34; 5.32; 10.15; ඉතිවු90) –

ඉදං අග්ගප්පසාදසුත්තං. **ආදි**-සද්දෙන –

> ''සදෙවකෙ…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථුදසො වසවත්තී, තස්මා 'තථාගතො'ති වුච්චතී''ති (අ. නි. 4.24; දී. නි. 3.188) –

එවමාදීනි සුත්තපදානි වෙදිතබ්බානි. **ආදිකා ගාථායොති** එත්ථ –

> ''අහං හි අරහා ලොකෙ, අහං සත්ථා අනුත්තරො;
> එකොම්හි සම්මාසම්බුද්ධො, සීතිභූතොස්මි නිබ්බුතො. (මහාව. 11; ම. නි. 1.285; 2.341);
>
> ''දන්තො දමයතං සෙට්ඨො, සන්තො සමයතං ඉසි;
> මුත්තො මොචයතං අග්ගො, තිණ්ණො තාරයතං වරො. (ඉතිවු. 112);
>
> ''නයිමස්මිං ලොකෙ පරස්මිං වා පන,
> බුද්ධෙන සෙට්ඨො සදිසො ච විජ්ජති;
> යමාහු දක්ඛිණෙය්‍යානං අග්ගතං ගතො,
> පුඤ්ඤත්ථිකානං විපුලඵලෙසින''න්ති. (වි. ව. 1047; කථා. 799) –

එවමාදිකා ගාථා **විත්ථාරෙතබ්බා**.

139. **දමෙතීති** සමෙති, කායසමාදීහි යොජෙතීති අත්ථො. තං පන කායසමාදීහි යොජනං යථාරහං තදඞ්ගවිනයාදීසු පතිට්ඨාපනං හොතීති ආහ **"විනෙතීති වුත්තං හොතී"**ති. දමෙතුං **යුත්තාති** දමනාරහා. **අමනුස්සපුරිසාති** එත්ථ න මනුස්සාති අමනුස්සා. තංසදිසතා එත්ථ ජොතීයති, තෙන මනුස්සත්තමත්තං නත්ථි, අඤ්ඤං සමානන්ති යක්ඛාදයො ''අමනුස්සා''ති අධිප්පෙතා, න යෙ කෙචි මනුස්සෙහි අඤ්ඤෙ. තථා හි තිරච්ඡානපුරිසානං විසුං ගහණං කතං, යක්ඛාදයො එව ච නිද්දිට්ඨා. **අපලාලො** හිමවන්තවාසී. **චූළොදරමහොදරා** නාගදීපවාසිනො. **අග්ගිසිඛධූමසිඛා** සීහළදීපවාසිනො. **නිබ්බිසා කතා** දොසවිසස්ස විනොදනෙන. තෙනාහ **"සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨාපිතා"**ති.

කූටදන්තාදයොති ආදි-සද්දෙන සොටමුබඋපාලිගහපතිආදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සක්කදෙවරාජාදයොති ආදි-**සද්දෙන අජකලාපයක්ඛබකබ්‍රහ්මාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **ඉදං චෙත්ථ සුත්තන්ති** ඉදං කෙසිසුත්තං. **විනීතා විචිත්‍රෙහි විනයනූපායෙහීති** එතස්මිං අත්ථෙ විත්ථාරෙතබ්බං යථාරහං සණ්හාදීහි උපායෙහි විනයස්ස දීපනතො.

විසුද්ධසීලාදීනං පඨමජ්ඣානාදීනීති ''විසුද්ධසීලස්ස පඨමජ්ඣානං, පඨමජ්ඣානලාභිනො දුතියජ්ඣාන''න්තිආදිනා තස්ස තස්ස උපරූපරි විසෙසං ආචික්ඛන්තොති සම්බන්ධො. **සොතාපන්නාදීනන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **''දන්තෙපි දමෙතියෙවා''**ති ඉදං පුබ්බෙ ''සබ්බෙන සබ්බං දමථං අනුපගතා පුරිසදම්මා''ති වුත්තාති කත්වා වුත්තං. යෙ පන විප්පකතදම්මභාවා සබ්බථා දමෙතබ්බතං නාතිවත්තා, තෙ සත්තෙ සන්ධාය ''දන්තෙපි දමෙතියෙවා''ති වුත්තං. තෙපි හි පුරිසදම්මා එවාති, යතො නෙ සත්ථා දමෙති.

අත්ථපදන්ති අත්ථාභිබ්‍යඤ්ජකපදං, වාක්‍යන්ති අත්ථො. වාක්‍යෙන හි අත්ථාභිබ්‍යත්ති, න නාමාදිපදමත්තෙන. එකපදභාවෙන ච අනඤ්ඤසාධාරණො සත්ථු පුරිසදම්මසාරථිභාවො දස්සිතො හොති. තෙනාහ **''භගවා හී''**තිආදි. **අට්ඨ දිසාති** අට්ඨ සමාපත්තියො. තා හි අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධාපි අසංකිණ්ණභාවෙන දිස්සන්ති අපදිස්සන්තීති **දිසා,** දිසා වියාති වා **දිසා. අසජ්ජමානාති** න සජ්ජමානා වසීභාවප්පත්තියා නිස්සඞ්ගචාරා. **ධාවන්ති** ජවනවුත්තියොගතො. **එකංයෙව දිසං ධාවති,** අත්තනො කායං අපරිවත්තෙන්තොති අධිප්පායො. සත්ථාරා පන දමිතා පුරිසදම්මා එකිරියාපථෙනෙව අට්ඨ දිසා ධාවන්ති. තෙනාහ **''එකපල්ලඞ්කෙනෙව නිසින්නා''**ති. **අට්ඨ දිසාති** ච නිදස්සනමත්තමෙතං, ලොකියෙහි අගතපුබ්බං නිරොධසමාපත්තිදිසං, අමතදිසඤ්ච පක්ඛන්දනතො.

140. දිට්ඨධම්මො වුච්චති පච්චක්ඛො අත්තභාවො, තත්ථ නියුත්තොති දිට්ඨධම්මිකො, ඉධලොකත්ථො . කම්මකිලෙසවසෙන සම්පරෙතබ්බතො සම්මා ගන්තබ්බතො සම්පරායො, පරලොකො, තත්ථ නියුත්තොති සම්පරායිකො, පරලොකත්ථො. පරමො උත්තමො අත්ථො පරමත්ථො, නිබ්බානං. තෙහි **දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි. යථාරහන්ති** යථානුරූපං. තෙසු අත්ථෙසු යො යො පුග්ගලො යං යං අරහති, තදනුරූපං. **අනුසාසතීති** විනෙති තස්මිං අත්ථෙ පතිට්ඨපෙති, සහ අත්ථෙන වත්තතීති **සත්ථො,** භණ්ඩමූලෙන වාණිජ්ජාය දෙසන්තරං ගච්ඡන්තො ජනසමූහො. හිතූපදෙසාදිවසෙන පරිපාලෙතබ්බො සාසිතබ්බො සො එතස්ස අත්ථීති **සත්ථා,** සත්ථවාහො. සො විය භගවාති ආහ **''සත්ථා වියාති සත්ථා, භගවා සත්ථවාහො''**ති.

ඉදානි තමත්ථං නිද්දෙසපාළිනයෙන දස්සෙතුං **''යථා සත්ථවාහො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සත්තෙති** සත්ථිකෙ ජනෙ. කං තාරෙන්ති එත්ථාති **කන්තාරො,** නිරුදකො අරඤ්ඤප්පදෙසො. රුළ්හීවසෙන පන ඉතරොපි අරඤ්ඤප්පදෙසො තථා වුච්චති. **චොරකන්තාරන්ති** චොරෙහි අධිට්ඨිතකන්තාරං. තථා **වාළකන්තාරං. දුබ්භික්ඛකන්තාරන්ති** දුල්ලභභික්ඛං කන්තාරං. **තාරෙතීති** අඛෙමන්තට්ඨානං අතික්කාමෙති. **උත්තාරෙතීති**ආදි උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪෙත්වා වුත්තං. අථ වා **උත්තාරෙතීති** ඛෙමන්තභූමිං උපනෙන්තො තාරෙති. **නිත්තාරෙතීති** අඛෙමන්තට්ඨානතො නික්ඛාමෙන්තො තාරෙති. **පතාරෙතීති** පරිග්ගහෙත්වා තාරෙති, හත්ථෙන පරිග්ගහෙත්වා විය තාරෙතීති අත්ථො. සබ්බම්පෙතං තාරණුත්තාරණාදිඛෙමට්ඨානෙ ඨපනමෙවාති ආහ **''ඛෙමන්තභූමිං සම්පාපෙතී''**ති. **සත්තෙති** වෙනෙය්‍යසත්තෙ. මහාගහනතාය, මහානත්ථතාය, දුන්නිත්ථරණතාය ච ජාතියෙව කන්තාරො ජාතිකන්තාරො, තං **ජාතිකන්තාරං.**

උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙනාති උක්කට්ඨසත්තපරිච්ඡෙදවසෙන. දෙවමනුස්සා එව හි උක්කට්ඨසත්තා, න තිරච්ඡානාදයො. **භබ්බපුග්ගලපරිච්ඡෙදවසෙනාති** සම්මත්තනියාමොක්කමනස්ස යොග්‍යපුග්ගලස්ස පරිච්ඡින්දනවසෙන. **එතන්ති** ''දෙවමනුස්සාන''න්ති එතං වචනං. **භගවතොති** නිස්සක්කවචනං යථා ''උපජ්ඣායතො අජ්ඣෙති''ති, භගවතො සන්තිකෙති වා අත්ථො. **උපනිස්සයසම්පත්තින්ති** තිහෙතුකපටිසන්ධිආදිකං මග්ගඵලාධිගමස්ස බලවකාරණං.

ගග්ගරායාති ගග්ගරාය නාම රඤ්ඤො දෙවියා, තාය වා කාරිතත්තා ''ගග්ගරා''ති ලද්ධනාමාය. **සරෙ නිමිත්තං අග්ගහෙසීති** ''ධම්මො එසො වුච්චතී''ති ධම්මසඤ්ඤාය සරෙ නිමිත්තං ගණ්හි, ගණ්හන්තො ච පසන්නචිත්තො පරිසපරියන්තෙ නිපජ්ජි. **සන්නිරුම්භිත්වා අට්ඨාසීති** තස්ස සීසෙ දණ්ඩස්ස ඨපිතභාවං අපස්සන්තො තත්ථ දණ්ඩං උප්පීළෙත්වා අට්ඨාසි. මණ්ඩූකොපි දණ්ඩෙ ඨපිතෙපි උප්පීළිතෙපි ධම්මගතෙන පසාදෙන විස්සරමකරොන්තොව කාලමකාසි. දෙවලොකෙ නිබ්බත්තසත්තානං අයං ධම්මතා, යා ''කුතොහං ඉධ නිබ්බත්තො, තත්ථ කිං නු ඛො කම්මමකාසි''න්ති ආවජ්ජනා. තස්මා අත්තනො පුරිමභවස්ස දිට්ඨත්තා ආහ **''අරෙ අහම්පි නාම ඉධ නිබ්බත්තො''**ති . **භගවතො පාදෙ වන්දි** කතඤ්ඤුතාසංවඩ්ඪිතෙන පෙමගාරවබහුමානෙන.

භගවා ජානන්තොව මහාජනස්ස කම්මඵලං, බුද්ධානුභාවඤ්ච පච්චක්ඛං කාතුකාමො ''කො මෙ වන්දතී''ති ගාථාය **පුච්ඡි.** තත්ථ **කොති** දෙවනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීසු කො, කතමොති අත්ථො. **මෙති** මම. **පාදානීති** පාදෙ. **ඉද්ධියාති** ඉමාය එවරූපාය දෙවිද්ධියා. **''යසසා''**ති ඉමිනා එදිසෙන පරිවාරෙන, පරිච්ඡෙදෙන ච. **ජලන්ති** විජ්ජොතමානො. **අභික්කන්තෙනාති** අතිවිය කන්තෙන කමනීයෙන සුන්දරෙන. **වණ්ණෙනාති** ඡවිවණ්ණෙන

සරීරවණ්ණනිභාය. **සබ්බා ඔභාසයං දිසාති** සබ්බා දසපි දිසා පභාසෙන්තො, චන්දො විය, සූරියො විය ච එකොභාසං එකාලොකං කරොන්තොති අත්ථො.

එවං පන භගවතා පුච්ඡිතො දෙවපුත්තො අත්තානං පවෙදෙන්තො **"මණ්ඩූකොහං පුරෙ ආසි"**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **පුරෙති** පුරිමජාතියං. **"උදකෙ"**ති ඉදං තදා අත්තනො උප්පත්තිට්ඨානදස්සනං. **"උදකෙ මණ්ඩූකො"**ති එතෙන උද්ධමායිකාදිකස්ස ථලෙ මණ්ඩූකස්ස නිවත්තනං කතං හොති. ගාවො චරන්ති එත්ථාති ගොචරො, ගුන්නං සාසෙසනට්ඨානං. ඉධ පන ගොචරො වියාති ගොචරො, වාරි උදකං ගොචරො එතස්සාති **වාරිගොචරො**. උදකචාරීපි හි කොචි කච්ඡපාදි අවාරිගොචරොපි හොතීති "වාරිගොචරො"ති විසෙසෙත්වා වුත්තං. **තව ධම්මං සුණන්තස්සාති** බ්‍රහ්මස්සරෙන කරවීකරුතමඤ්ජුනා දෙසෙන්තස්ස තව ධම්මං "ධම්මො එසො වුච්චතී"ති සරෙ නිමිත්තග්ගාහවසෙන සුණන්තස්ස. අනාදරෙ චෙතං සාමිවචනං. **අවධි වච්ඡපාලකොති** වච්ඡෙ රක්ඛන්තො ගොපාලදාරකො මම සමීපං ආගන්ත්වා දණ්ඩමොලුබ්භ තිට්ඨන්තො මම සීසෙ දණ්ඩං සන්නිරුම්භිත්වා මං මාරෙසීති අත්ථො.

සිතං කත්වාති "තථා පරිත්තතරෙනාපි පුඤ්ඤානුභාවෙන එවං අතිවිය උළාරා ලොකියලොකුත්තරා සම්පත්තියො ලබ්භන්තී"ති පීතිසොමනස්සජාතො භාසුරතරධවලවිප්ඵුරන්තදස්සනකිරණාවලීහි භියොසො මත්තාය තං පදෙසං ඔභාසෙන්තො සිතං කත්වා. පීතිසොමනස්සවසෙන හි සො –

"මුහුත්තං චිත්තපසාදස්ස, ඉද්ධිං පස්ස යසඤ්ච මෙ;
ආනුභාවඤ්ච මෙ පස්ස, වණ්ණං පස්ස ජුතිඤ්ච මෙ.

"යෙ ච තෙ දීඝමද්ධානං, ධම්මං අස්සොසුං ගොතම;
පත්තා තෙ අචලට්ඨානං, යත්ථ ගන්ත්වා න සොචරෙ"ති. (වි. ව. 859-860);

ඉමා ද්වෙ ගාථා වත්වා පක්කාමි.

141. **යං පන කිඤ්චීති** එත්ථ **යන්ති** අනියමිතවචනං. තථා **කිඤ්චීති**. **පනාති** වචනාලඞ්කාරමත්තං. තස්මා **යං කිඤ්චීති** ඤෙය්‍යස්ස අනවසෙසපරියාදානං කතං හොති. **පනාති** වා විසෙසත්ථදීපකො නිපාතො. තෙන "සම්මාසම්බුද්ධො"ති ඉමිනා සඞ්ඛෙපතො, විත්ථාරතො ච සත්තු චතුසච්චාභිසම්බොධො වුත්තො. "බුද්ධො"ති පන ඉමිනා තදඤ්ඤස්සපි ඤෙය්‍යස්සාවබොධො. පුරිමෙන වා සත්තු පටිවෙධඤාණානුභාවො, පච්ඡිමෙන දෙසනාඤාණානුභාවො. **පීති** උපරි වුච්චමානො විසෙසො ජොතීයති. සබ්බසො පටිපක්ඛෙහි විමුච්චතීති විමොක්ඛො, අග්ගමග්ගො. තස්ස අන්තො අග්ගඵලං, තත්ථ භවං තස්මිං ලද්ධෙ ලද්ධබ්බතො **විමොක්ඛන්තිකඤාණං,** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සබ්බම්පි බුද්ධඤාණං. **එවං පවත්තොති** එත්ථ –

"සබ්බඤ්ඤුතාය බුද්ධො, සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධො, අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය බුද්ධො, විසවිතාය බුද්ධො, ඛීණාසවසඞ්ඛාතෙන බුද්ධො, නිරුපලෙපසඞ්ඛාතෙන බුද්ධො, එකන්තවීතරාගොති බුද්ධො, එකන්තවීතදොසොති බුද්ධො, එකන්තවීතමොහොති බුද්ධො, එකන්තනික්කිලෙසොති බුද්ධො, එකායනමග්ගං ගතොති බුද්ධො, එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති බුද්ධො, අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපටිලාභා බුද්ධො. බුද්ධොති නෙතං නාමං මාතරා කතං, න පිතරා කතං, න භාතරා කතං, න භගිනියා කතං, න මිත්තාමච්චෙහි කතං, න ඤාතිසාලොහිතෙහි කතං, න සමණබ්‍රාහ්මණෙහි කතං, න දෙවතාහි කතං. විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධො"ති (මහානි. 192) –

අයං **නිද්දෙසපාළිනයො**. යස්මා චෙත්ථ තස්සා පටිසම්භිදාපාළියා භෙදො නත්ථි, තස්මා ද්වීසු එකෙනාපි අත්ථසිද්ධීති දස්සනත්ථං **"පටිසම්භිදානයො වා"**ති අනියමත්ථො වා-සද්දො වුත්තො.

තත්ථ යථා ලොකෙ අවගන්තා "අවගතො"ති වුච්චති, එවං **බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධො** සුද්ධකත්තුවසෙන. යථා පණ්ණසොසා වාතා "පණ්ණසුසා"ති වුච්චන්ති, එවං **බොධෙතා පජායාති බුද්ධො** හෙතුකත්තුවසෙන, හෙතුඅත්ථො චෙත්ථ අන්තොනීතො.

සබ්බඤ්ඤුතාය බුද්ධොති සබ්බධම්මබුජ්ඣනසමත්ථාය බුද්ධියා බුද්ධොති අත්ථො. **සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධොති** සබ්බධම්මානං ඤාණචක්ඛුනා දිට්ඨත්තා බුද්ධොති අත්ථො. **අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය බුද්ධොති** අඤ්ඤෙන අබොධනීතො සයමෙව බුද්ධත්තා බුද්ධොති අත්ථො. **විසවිතාය බුද්ධොති** නානාගුණවිසවනතො පදුමමිව විකසනට්ඨෙන බුද්ධොති අත්ථො. **ඛීණාසවසඞ්ඛාතෙන බුද්ධොති** එවමාදීහි ඡහි පරියායෙහි නිද්දක්ඛයවිබුද්ධො පුරිසො විය සබ්බකිලෙසනිද්දක්ඛයවිබුද්ධත්තා බුද්ධොති වුත්තං හොති. **එකායනමග්ගං ගතොති බුද්ධොති** ගමනත්ථානං බුද්ධිඅත්ථතාය බුද්ධිඅත්ථානම්පි ගමනත්ථතා ලබ්භතීති එකායනමග්ගං ගතත්තා බුද්ධොති වුච්චතීති අත්ථො. **එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති බුද්ධොති** න පරෙහි බුද්ධත්තා බුද්ධො, අථ ඛො සයමෙව අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධත්තා බුද්ධොති අත්ථො. **අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපටිලාභා බුද්ධොති** බුද්ධි බුද්ධං

බොධෙති අනත්ථන්තරං. තත්ථ යථා රත්තගුණයොගතො රත්තො පටො, එවං බුද්ධගුණයොගතො බුද්ධොති ඤාපනත්ථං වුත්තං. තතො පරං **බුද්ධොති නෙතං නාම**න්තිආදි අත්ථානුගතායං පඤ්ඤත්තීති බොධනත්ථං වුත්තන්ති එවමෙත්ථ ඉමිනාපි කාරණෙන භගවා බුද්ධොති වෙදිතබ්බං.

142. **අස්සාති** භගවතො. **ගුණවිසිට්ඨසබ්බසත්තුත්තමගරුගාරවාධිවචනන්ති** සබ්බෙහි සීලාදිගුණෙහි විසිට්ඨස්ස තතො එව සබ්බසත්තෙහි උත්තමස්ස ගරුනො ගාරවවසෙන වුත්තවචනමිදං භගවාති. තථා හි ලොකනාථො අපරිමිතනිරුපමප්පභාවසීලාදිගුණවිසෙසසමඞ්ගිතාය සබ්බානත්ථපරිහාරපුබ්බඞ්ගමාය නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතප්පරාය නිරතිසයාය පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය, අච්චන්තුපකාරිතාය ච අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං උත්තමගාරවට්ඨානන්ති.

භගවාති වචනං සෙට්ඨන්ති සෙට්ඨවාචකං වචනං සෙට්ඨගුණසහචරණතො ''සෙට්ඨ''න්ති වුත්තං. අථ වා වුච්චතීති වචනං, අත්ථො. තස්මා යො ''භගවා''ති වචනෙන වචනීයො අත්ථො, සො සෙට්ඨොති අත්ථො. **භගවාති වචනමුත්තම**න්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **ගාරවයුත්තොති** ගරුභාවයුත්තො ගරුගුණයොගතො, ගරුකරණං වා සාතිසයං අරහතීති ගාරවයුත්තො, ගාරවාරහොති අත්ථො.

ගුණවිසෙසහෙතුකං ''භගවා''ති ඉදං භගවතො නාමන්ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො විභජිතුකාමො නාමංයෙව තාව අත්ථුද්ධාරවසෙන දස්සෙන්තො **''චතුබ්බිධං වා නාම''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **ආවත්ථිකන්ති** අවත්ථාය විදිතං තං තං අවත්ථං උපාදාය පඤ්ඤත්තං වොහරිතං. තථා **ලිඞ්ගිකං** තෙන තෙන ලිඞ්ගෙන වොහරිතං. **නෙමිත්තිකන්ති** නිමිත්තතො ආගතං. **අධිච්චසමුප්පන්නන්ති** යදිච්ඡාය පවත්තං, යදිච්ඡාය ආගතං **යදිච්ඡකං**. පඨමෙන **ආදි**-සද්දෙන බාලො, යුවා, වුඩ්ඪොති එවමාදිං සඞ්ගණ්හාති, දුතියෙන මුණ්ඩී, ජටීති එවමාදිං, තතියෙන බහුස්සුතො, ධම්මකථිකො, ඣායීති එවමාදිං, චතුත්ථෙන අසමරිසනං පාවචනන්ති එවමාදිං සඞ්ගණ්හාති. ''නෙමිත්තික''න්ති වුත්තමත්ථං බ්‍යතිරෙකවසෙන පතිට්ඨාපෙතුං **''න මහාමායායා''**තිආදි වුත්තං. **''විමොක්ඛන්තික''**න්ති ඉමිනා ඉදං නාමං අරියාය ජාතියා ජාතක්ඛණෙයෙව ජාතන්ති දස්සෙති. යදි විමොක්ඛන්තිකං, අථ කස්මා අඤ්ඤෙහි ඛීණාසවෙහි අසාධාරණන්ති ආහ **''සහ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා''**ති. බුද්ධානඤ්හි අරහත්තඵලං නිප්ඵජ්ජමානං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදීහි සබ්බෙහි බුද්ධගුණෙහි සද්ධිංයෙව නිප්ඵජ්ජති. තෙන වුත්තං ''විමොක්ඛන්තික''න්ති. **සච්ඡිකා පඤ්ඤත්තීති** සබ්බධම්මානං සච්ඡිකිරියානිමිත්තා පඤ්ඤත්ති. අථ වා **සච්ඡිකා පඤ්ඤත්තීති** පච්චක්ඛසිද්ධා පඤ්ඤත්ති. යංගුණනිමිත්තා හි සා, තෙ සත්ථු පච්චක්ඛභූතාති ගුණා විය සාපි සච්ඡිකතා එව නාම හොති, න පරෙසං වොහාරමත්තෙනාති අධිප්පායො.

143. **වදන්තීති** මහාථෙරස්ස ගරුභාවතො බහුවචනෙනාහ, සඞ්ගීතිකාරෙහි වා කතමනුවාදං සන්ධාය. ඉස්සරියාදිභෙදො භගො අස්ස අත්ථීති **භගී. අකාසි භග්ගන්ති** රාගාදිපාපධම්මං භග්ගං අකාසි, භග්ගවාති අත්ථො. **බහූහි ඤායෙහීති** කායභාවනාදිකෙහි අනෙකෙහි භාවනාක්කමෙහි. **සුභාවිතත්තනොති** සම්මදෙව භාවිතසභාවස්ස. පච්චත්තෙ චෙතං සාමිවචනං.

නිද්දෙසෙ වුත්තනයෙනාති එත්ථායං නිද්දෙසනයො –

> ''භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං. අපිච භග්ගරාගොති භගවා, භග්ගදොසොති භගවා, භග්ගමොහොති භගවා, භග්ගමානොති භගවා, භග්ගදිට්ඨීති භගවා, භග්ගතණ්හොති භගවා, භග්ගකිලෙසොති භගවා, භජි විභජි පවිභජි ධම්මරතනන්ති භගවා, භවානං අන්තකරොති භගවා, භාවිතකායො භාවිතසීලො භාවිතචිත්තො භාවිතපඤ්ඤොති භගවා, භජි වා භගවා අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානි පටිසල්ලානසාරුප්පානීති භගවා, භාගී වා භගවා චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්ති භගවා, භාගී වා භගවා අත්ථරසස්ස ධම්මරසස්ස විමුත්තිරසස්ස අධිසීලස්ස අධිචිත්තස්ස අධිපඤ්ඤායාති භගවා, භාගී වා භගවා චතුන්නං ඣානානං චතුන්නං අප්පමඤ්ඤානං චතුන්නං අරූපසමාපත්තීනන්ති භගවා, භාගී වා භගවා අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං අට්ඨන්නං අභිභායතනානං නවන්නං අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තීනන්ති භගවා, භාගී වා භගවා දසන්නං සඤ්ඤාභාවනානං දසන්නං කසිණසමාපත්තීනං ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස අසුභසමාපත්තියාති භගවා, භාගී වා භගවා චතුන්නං සතිපට්ඨානානං චතුන්නං සම්මප්පධානානං චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං පඤ්චන්නං බලානං සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්සාති භගවා, භාගී වා භගවා දසන්නං තථාගතබලානං චතුන්නං වෙසාරජ්ජානං චතුන්නං පටිසම්භිදානං ඡන්නං අභිඤ්ඤානං ඡන්නං බුද්ධධම්මානන්ති භගවා, භගවාති නෙතං නාමං…පෙ.… සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං භගවා''ති (මහානි. 83).

එත්ථ ච **''ගාරවාධිවචන''**න්තිආදීනි යදිපි ගාථායං ආගතපදානුක්කමෙන න නිද්දිට්ඨානි, යථාරහං පන තෙසං සබ්බෙසම්පි නිද්දෙසභාවෙන වෙදිතබ්බානි. තත්ථ **ගාරවාධිවචනන්ති** ගරූනං ගරුභාවවාචකං වචනං. **භජීති** භාගසො කථෙසි. තෙනාහ **''විභජී''**ති. **ධම්මරතනන්ති** මග්ගඵලාදිඅරියධම්මරතනං. පුන **භජීති** සෙවි. **භාගීති** භාගධෙය්‍යවා. පුන **භාගීති** භජනසීලො. **අත්ථරසස්සාති** අත්ථසන්නිස්සයස්ස රසස්ස. විමුත්තායතනසීසෙ හි ඨත්වා ධම්මං කථෙන්තස්ස, සුණන්තස්ස ච තදත්ථං ආරබ්භ උප්පජ්ජනකපීතිසොමනස්සං අත්ථරසො. ධම්මං ආරබ්භ **ධම්මරසො**. යං සන්ධාය

වුත්තං ‘‘ලභති අත්ථවෙදං, ලභති ධම්මවෙද’’න්ති (අ. නි. 6.10). **විමුත්තිරසස්සාති** විමුත්තිභූතස්ස, විමුත්තිසන්නිස්සයස්ස වා රසස්ස. **සඤ්ඤාභාවනානන්ති** අනිච්චසඤ්ඤාදීනං දසන්නං සඤ්ඤාභාවනානං. **ඡන්නං බුද්ධධම්මානන්ති** ඡ අසාධාරණඤාණානි සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ තත්ථ ‘‘භගවා’’ති සද්දසිද්ධි නිරුත්තිනයෙන වෙදිතබ්බා.

144. යදිපි ‘‘භාග්‍යවා’’තිආදීහි පදෙහි වුච්චමානො අත්ථො ‘‘භගී භජී’’ති නිද්දෙසගාථාය සඞ්ගහිතො එව, තථාපි පදසිද්ධි අත්ථවිභාගඅත්ථයොජනාදිසහිතො සංවණ්ණනානයො තතො අඤ්ඤාකාරොති වුත්තං **‘‘අයං පන අපරො නයො’’**ති. **ආදිකන්ති ආදි-**සද්දෙන වණ්ණවිකාරො , වණ්ණලොපො, ධාතුඅත්ථෙන නියොජනඤ්චාති ඉමං තිවිධං ලක්ඛණං සඞ්ගණ්හාති. **සද්දනයෙනාති** බ්‍යාකරණනයෙන. පිසොදරාදීනං සද්දානං ආකතිගණභාවතො වුත්තං **‘‘පිසොදරාදිපක්ඛෙපලක්ඛණං ගහෙත්වා’’**ති. පක්ඛිපනමෙව ලක්ඛණං. තප්පරියාපන්නතාකරණං හි පක්ඛිපනං. **පාරප්පත්තන්ති** පරමුක්කංසගතං පාරමිභාවප්පත්තං. **භාග්‍යන්ති** කුසලං. තත්ථ මග්ගකුසලං ලොකුත්තරසුඛනිබ්බත්තකං, ඉතරං ලොකියසුඛනිබ්බත්තකං, ඉතරම්පි වා විවට්ටූපනිස්සයං පරියායතො ලොකුත්තරසුඛනිබ්බත්තකං සියා.

ලොභාදයො එකකවසෙන ගහිතා. තථා විපරීතමනසිකාරො විපල්ලාසභාවසාමඤ්ඤෙන, අහිරිකාදයො දුකවසෙන. ලොභාදයො ච පුන **‘‘තිවිධාකුසලමූල’’**න්ති තිකවසෙන ගහිතා. කායදුච්චරිතාදි-තණ්හාසංකිලෙසාදිරාගමලාදිරාගවිසමාදිකාමසඤ්ඤාදිකාමවිතක්කාදිතණ්හාපපඤ්චාදයො **තිවිධදුච්චරිතාදයො**. සුභසඤ්ඤාදිකා **චතුබ්බිධවිපරියෙසා**. ‘‘චීවරහෙතු වා භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, පිණ්ඩපාත , සෙනාසන, ඉතිභවාභවහෙතු වා’’ති (අ. නි. 4.9) එවමාගතා **චත්තාරො තණ්හුප්පාදා**. ‘‘බුද්ධෙ කඞ්ඛති, ධම්මෙ, සඞ්ඝෙ, සික්ඛාය, සබ්‍රහ්මචාරීසු කුපිතො හොති අනත්තමනො ආහතචිත්තො ඛිලජාතො’’ති (දී. නි. 3.319; ම. නි. 1.185; අ. නි. 5.205; 9.71; විභ. 941) එවමාගතානි **පඤ්ච චෙතොඛිලානි**. ‘‘කාමෙ අවීතරාගො හොති, කායෙ අවීතරාගො, රූපෙ අවීතරාගො, යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුයුත්තො විහරති, අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණිධාය බ්‍රහ්මචරියං චරතී’’ති (දී. නි. 3.320; ම. නි. 1.186) ආගතා **පඤ්ච විනිබන්ධා**. රූපාභිනන්දනාදයො **පඤ්චාභිනන්දනා**. කොධො, මක්ඛො, ඉස්සා, සාඨෙය්‍යං, පාපිච්ඡතා, සන්දිට්ඨිපරාමාසොති ඉමානි **ඡ විවාදමූලානි**. රූපතණ්හාදයො **ඡ තණ්හාකායා**.

කාමරාගපටිඝදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාභවරාගමානාවිජ්ජා **සත්තානුසයා**. මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො **අට්ඨ මිච්ඡත්තා**. ‘‘තණ්හං පටිච්ච පරියෙසනා, පරියෙසනං පටිච්ච ලාභො, ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයො, විනිච්ඡයං පටිච්ච ඡන්දරාගො, ඡන්දරාගං පටිච්ච අජ්ඣොසානං, අජ්ඣොසානං පටිච්ච පරිග්ගහො, පරිග්ගහං පටිච්ච මච්ඡරියං, මච්ඡරියං පටිච්ච ආරක්ඛො, ආරක්ඛාධිකරණං දණ්ඩාදානාදයො’’ති (දී. නි. 2.103; 3.359) එතෙ **නව තණ්හාමූලකා**. චත්තාරො සස්සතවාදා, චත්තාරො එකච්චසස්සතවාදා, චත්තාරො අන්තානන්තිකා, චත්තාරො අමරාවික්ඛෙපිකා, ද්වෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකා, සොළස සඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා , සත්ත උච්ඡෙදවාදා, පඤ්ච පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදාති එතානි **ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි**. අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදාය ‘‘අස්මී’’ති හොති, ‘‘ඉත්ථස්මී’’ති, ‘‘එවස්මී’’ති, ‘‘අඤ්ඤථාස්මී’’ති, ‘‘භවිස්ස’’න්ති, ‘‘ඉත්ථං භවිස්ස’’න්ති, ‘‘එවං භවිස්ස’’න්ති, ‘‘අඤ්ඤථා භවිස්ස’’න්ති, ‘‘අසස්මී’’ති, ‘‘සාතස්මී’’ති, ‘‘සිය’’න්ති, ‘‘ඉත්ථං සිය’’න්ති, ‘‘එවං සිය’’න්ති, ‘‘අඤ්ඤථා සිය’’න්ති, ‘‘අපාහං සිය’’න්ති, ‘‘අපාහං ඉත්ථං සිය’’න්ති, ‘‘අපාහං එවං සිය’’න්ති, ‘‘අපාහං අඤ්ඤථා සිය’’න්ති හොතීති අට්ඨාරස, බාහිරස්සුපාදාය ‘‘ඉමිනා අස්මී’’ති හොති, ‘‘ඉමිනා ඉත්ථස්මී’’ති, ‘‘ඉමිනා එවස්මී’’ති, ‘‘ඉමිනා අඤ්ඤථාස්මී’’තිආදිකා (විභ. 975-976) වුත්තනයා අට්ඨාරසාති ඡත්තිංස, අතීතා ඡත්තිංස, අනාගතා ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නා ඡත්තිංසාති **අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතානි**.

පභෙද-සද්දො පච්චෙකං සම්බන්ධිතබ්බො. තත්ථායං යොජනා – ලොභප්පභෙදා දොසප්පභෙදා යාව අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතප්පභෙදාති. සබ්බානි සත්තානං දරථපරිළාහකරානි කිලෙසානං අනෙකානි සතසහස්සානි අභඤ්ජීති යොජනා. ආරම්මණාදිවිභාගතො හි පවත්තිආකාරවිභාගතො ච අනන්තප්පභෙදා කිලෙසාති. **සඞ්ඛෙපතොති** එත්ථ සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන සබ්බසො අප්පවත්තිකරණෙන **කිලෙසමාරං,** සමුදයප්පහානපරිඤ්ඤාවසෙන **ඛන්ධමාරං,** සහායවෙකල්ලකරණවසෙන සබ්බථා අප්පවත්තිකරණෙන **අභිසඞ්ඛාරමාරං,** බලවිධමනවිසයාතික්කමනවසෙන **දෙවපුත්තමච්චුමාරඤ්ච අභඤ්ජි** භග්ගෙ අකාසි. **පරිස්සයානන්ති** උපද්දවානං. සම්පති, ආයතිඤ්ච සත්තානං අනත්ථාවහත්තා මාරණට්ඨෙන විබාධනට්ඨෙන කිලෙසාව මාරොති **කිලෙසමාරො**. වධකට්ඨෙන ඛන්ධාව මාරොති **ඛන්ධමාරො**. තථා හි වුත්තං ‘‘වධකං රූපං ‘වධකං රූප’න්ති යථාභූතං නප්පජානාතී’’තිආදි (සං. නි. 3.85). ජාතිජරාදිමහාබ්‍යසනනිබ්බත්තනෙන අභිසඞ්ඛාරොව මාරොති **අභිසඞ්ඛාරමාරො**. සංකිලෙසනිමිත්තං හුත්වා ගුණමාරණට්ඨෙන දෙවපුත්තොව මාරොති **දෙවපුත්තමාරො**. සත්තානං ජීවිතස්ස, ජීවිතපරික්ඛාරානඤ්ච ජානිකරණෙන මහාබාධරූපත්තා මච්චු එව මාරොති **මච්චුමාරො**.

සතපුඤ්ඤලක්ඛණධරස්සාති අනෙකසතපුඤ්ඤනිබ්බත්තමහාපුරිසලක්ඛණවහතො **රූපකායසම්පත්ති දීපිතා හොති,** ඉතරාසං ඵලසම්පදානං මූලභාවතො, අධිට්ඨානභාවතො ච. **ධම්මකායසම්පත්ති** දීපිතා හොති, පහානසම්පදාපුබ්බකත්තා ඤාණසම්පදාදීනං. භාග්‍යවතාය ලොකියානං **බහුමතභාවො**. භග්ගදොසතාය පරික්ඛකානං

බහුමතභාවොති යොජනා. එවං ඉතො පරෙසුපි යථාසඞ්ඛ්‍යං යොජෙතබ්බං. පුඤ්ඤවන්තං හි **ගහට්ඨා** ඛත්තියාදයො අභිගච්ඡන්ති, පහීනදොසං **පබ්බජිත**තාපසපරිබ්බාජකාදයො ''දොසවිනයාය ධම්මං දෙසෙතී''ති. **අභිගතානඤ්ච නෙසං කායචිත්තදුක්ඛාපනයනෙ පටිබලභාවො, ආමිසදානධම්මදානෙහි** උපකාරසබ්භාවතො. රූපකායං තස්ස පසාදචක්ඛුනා, ධම්මකායං පඤ්ඤාචක්ඛුනා දිස්වා දුක්ඛද්වයස්ස පටිප්පස්සම්භනතො උපගතානඤ්ච තෙසං ආමිසදානධම්මදානෙහි **උපකාරිතා,** ''පුබ්බෙ ආමිසදානධම්මදානෙහි මයා අයං ලොකග්ගභාවො අධිගතො, තස්මා තුම්හෙහිපි එවමෙව පටිපජ්ජිතබ්බ''න්ති එවං සම්මාපටිපත්තියං නියොජනෙන අභිගතානං **ලොකියලොකුත්තරසුඛෙහි සංයොජනසමත්ථතා ච දීපිතා හොති.**

සකචිත්තෙ ඉස්සරියං අත්තනො චිත්තස්ස වසීභාවාපාදනං, යෙන පටික්කූලාදීසු අප්පටික්කූලසඤ්ඤිතාදිවිහාරසිද්ධි, අධිට්ඨානිද්ධිආදිකො ඉද්ධිවිධොපි චිත්තිස්සරියමෙව චිත්තභාවනාය වසීභාවප්පත්තියා ඉජ්ඣනතො. **අණිමාලඝිමාදිකන්ති ආදි**-සද්දෙන මහිමා පත්ති පාකම්මං ඊසිතා වසිතා යත්ථකාමාවසායිතාති ඉමෙ ඡපි සඞ්ගහිතා. තත්ථ කායස්ස අණුභාවකරණං **අණිමා.** ලහුභාවො **ලඝිමා** ආකාසෙ පදසා ගමනාදිනා. මහත්තං **මහිමා** කායස්ස මහන්තතාපාදනං. ඉට්ඨදෙසප්පත්ති **පත්ති.** අධිට්ඨානාදිවසෙන ඉච්ඡිතනිප්ඵාදනං **පාකම්මං.** සයංවසිතා ඉස්සරභාවො **ඊසිතා.** ඉද්ධිවිධෙ වසීභාවො **වසිතා.** ආකාසෙන වා ගච්ඡතො, අඤ්ඤං වා කිඤ්චි කරොතො යත්ථ කත්ථචි වොසානප්පත්ති **යත්ථකාමාවසායිතා.** ''කුමාරකරූපාදිදස්සන''න්තිපි වදන්ති. එවමිදං අට්ඨවිධං **ලොකියසම්මතං** ඉස්සරියං. තං පන භගවතො ඉද්ධිවිධන්තොගධං, අනඤ්ඤසාධාරණඤ්චාති ආහ **''සබ්බාකාරපරිපූරං අත්ථී''**ති.

කෙසඤ්චි පදෙසවුත්ති, අයථාභූතගුණසන්නිස්සයත්තා අපරිසුද්ධො ච යසො හොති, න එවං තථාගතස්සාති දස්සෙතුං **''ලොකත්තයබ්‍යාපකො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ඉධ අධිගතසත්ථුගුණානං ආරුප්පෙ උප්පන්නානං ''ඉතිපි සො භගවා''තිආදිනා භගවතො ගුණෙ අනුස්සරන්තානං යසො පාකටො හොතීති ආහ ''ලොකත්තයබ්‍යාපකො''ති. යථාභුච්චගුණාධිගතත්තා එව **අතිවිය පරිසුද්ධො.** අනවසෙසලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනාදිසම්පත්තියා **සබ්බාකාරපරිපූරා. සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගසිරී** සබ්බෙසං අඞ්ගපච්චඞ්ගානං සොභා. ''තිණ්ණො තාරෙය්‍යා''න්තිආදිනා **යං යං එතෙන** ලොකනාථෙන **ඉච්ඡිතං** මනොවචීපණිධානවසෙන, **පත්ථිතං** කායපණිධානවසෙන. **තථෙවාති** පණිධානානුරූපමෙව. වීරියපාරමිභාවප්පත්තො, අරියමග්ගපරියාපන්නො ච **සම්මාවායාමසඞ්ඛාතො පයත්තො.**

භෙදෙහීති සබ්බත්තිකදුකපදසංහිතෙහි පභෙදෙහි. **පටිච්චසමුප්පාදාදීහීති ආදි**-සද්දෙන න කෙවලං **විභඞ්ගපාළියං** ආගතා සතිපට්ඨානාදයොව සඞ්ගහිතා, අථ ඛො සඞ්ගහාදයො, සමයවිමුත්තාදයො, ඨපනාදයො , තිකපට්ඨානාදයො ච සඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බං. **දුක්ඛසච්චස්ස පීළනට්ඨො** තංසමඞ්ගිනො සත්තස්ස හිංසනං අවිප්ඵාරිකතාකරණං. **සඞ්ඛතට්ඨො** සමෙච්චසම්භූයපච්චයෙහි කතභාවො. **සන්තාපට්ඨො** දුක්ඛදුක්ඛතාදීහි සන්තප්පනං පරිදහනං. **විපරිණාමට්ඨො** ජරාය, මරණෙන චාති ද්විධා විපරිණාමෙතබ්බතා. **සමුදයස්ස ආයූහනට්ඨො** දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තනවසෙන සම්පිණ්ඩනං. **නිදානට්ඨො** ''ඉදං තං දුක්ඛ''න්ති නිදදන්තස්ස විය සමුට්ඨාපනං. **සංයොගට්ඨො** සංසාරදුක්ඛෙන සංයොජනං. **පලිබොධට්ඨො** මග්ගාධිගමස්ස නිවාරණං. නිරොධස්ස **නිස්සරණට්ඨො** සබ්බූපධීනං පටිනිස්සග්ගසභාවත්තා තතො විනිස්සටතා, තන්නිස්සරණනිමිත්තතා වා. **විවෙකට්ඨො** සබ්බසඞ්ඛාරවිසංයුත්තතා. **අසඞ්ඛතට්ඨො** කෙනචිපි පච්චයෙන අනභිසඞ්ඛතතා. **අමතට්ඨො** නිච්චසභාවත්තා මරණාභාවො, සත්තානං මරණාභාවහෙතුතා වා. **මග්ගස්ස නිය්‍යානට්ඨො** වට්ටදුක්ඛතො නිග්ගමනට්ඨො. **හෙතුඅත්ථො** නිබ්බානස්ස සම්පාපකභාවො. **දස්සනට්ඨො** අච්චන්තසුඛුමස්ස නිබ්බානස්ස සච්ඡිකරණං. **ආධිපතෙය්‍යට්ඨො** චතුසච්චදස්සනෙ සම්පයුත්තානං ආධිපච්චකරණං, ආරම්මණාධිපතිභාවො වා විසෙසතො මග්ගාධිපතිවචනතො. සතිපි හි ඣානාදීනං ආරම්මණාධිපතිභාවෙ ''ඣානාධිපතිනො ධම්මා''ති එවමාදිං අවත්වා ''මග්ගාධිපතිනො ධම්මා'' ඉච්චෙව වුත්තං, තස්මා විඤ්ඤායති ''අත්ථි මග්ගස්ස ආරම්මණාධිපතිභාවෙ විසෙසො''ති. එතෙ ච පීළනාදයො සොළසාකාරා නාම. කස්මා පනෙත්ථ අඤ්ඤෙසු රොගගණ්ඩාදිආකාරෙසු විජ්ජමානෙසු එතෙව පරිග්ගය්හන්තීති? සලක්ඛණතො ච සච්චන්තරදස්සනතො ච ආවිභාවතො. ස්වායමත්ථො පරතො සච්චකථායමෙව ආවි භවිස්සති.

දිබ්බවිහාරො කසිණාදිආරම්මණානි රූපාවචරජ්ඣානානි. මෙත්තාදිජ්ඣානානි **බ්‍රහ්මවිහාරො.** ඵලසමාපත්ති **අරියවිහාරො.** කාමෙහි විවෙකට්ඨකායතාවසෙන එකීභාවො **කායවිවෙකො.** පඨමජ්ඣානාදිනා නීවරණාදීහි විවිත්තචිත්තතා **චිත්තවිවෙකො. උපධිවිවෙකො** නිබ්බානං. **අඤ්ඤෙති** ලොකියාභිඤ්ඤාදිකෙ.

කිලෙසාභිසඞ්ඛාරවසෙන භවෙසු පරිබ්භමනං, සො ච තණ්හාප්පධානොති වුත්තං **''තණ්හාසඞ්ඛාතං ගමන''**න්ති. **වන්තන්ති** අරියමග්ගමුඛෙන උග්ගිරිතං පුන අපච්චාවමනවසෙන ඡඩ්ඩිතං. **භගවාති වුච්චති** නිරුත්තිනයෙනාති දස්සෙන්තො ආහ **''යථා...පෙ.... මෙබලා''**ති.

අපරො නයො – භාගවාති භගවා, භතවාති භගවා, භාගෙ වනීති භගවා, භගෙ වනීති භගවා, භත්තවාති භගවා, භගෙ වමීති භගවා. භාගෙ වමීති භගවා.

භාගවා භතවා භාගෙ, භගෙ ච වනි භත්තවා;

භගෙ වමි තථා භාගෙ, වමීති භගවා ජිනො.

තත්ථ කථං **භාගවාති භගවා**? යෙ තෙ සීලාදයො ධම්මක්ඛන්ධා ගුණකොට්ඨාසා, තෙ අනඤ්ඤසාධාරණා නිරතිසයා තථාගතස්ස අත්ථි උපලබ්භන්ති. තථා හිස්ස සීලං සමාධි පඤ්ඤා විමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනං, හිරී ඔත්තප්පං, සද්ධා වීරියං, සති සම්පජඤ්ඤං, සීලවිසුද්ධි දිට්ඨිවිසුද්ධි, සමථො විපස්සනා, තීණි කුසලමූලානි, තීණි සුචරිතානි, තයො සම්මාවිතක්කා, තිස්සො අනවජ්ජසඤ්ඤා, තිස්සො ධාතුයො, චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, චත්තාරො අරියමග්ගා, චත්තාරි අරියඵලානි, චතස්සො පටිසම්භිදා, චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණානි, චත්තාරො අරියවංසා, චත්තාරි වෙසාරජ්ජඤාණානි, පඤ්ච පධානියඞ්ගානි, පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි, පඤ්චඤාණිකො සම්මාසමාධි, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, පඤ්ච නිස්සාරණියා ධාතුයො, පඤ්ච විමුත්තායතනඤාණානි, පඤ්ච විමුත්තිපරිපාචනීයා සඤ්ඤා, ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි, ඡ ගාරවා, ඡ නිස්සාරණියා ධාතුයො, ඡ සතතවිහාරා, ඡ අනුත්තරියානි, ඡ නිබ්බෙධභාගියා සඤ්ඤා, ඡ අභිඤ්ඤා, ඡ අසාධාරණඤාණානි, සත්ත අපරිහානියා ධම්මා, සත්ත අරියධම්මා, සත්ත අරියධනානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, සත්ත සප්පුරිසධම්මා, සත්ත නිජ්ජරවත්ථූනි, සත්ත සඤ්ඤා, සත්තදක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලදෙසනා, සත්තඛීණාසවබලදෙසනා, අට්ඨපඤ්ඤාපටිලාභහෙතුදෙසනා, අට්ඨ සම්මත්තානි, අට්ඨලොකධම්මාතික්කමා, අට්ඨ ආරම්භවත්ථූනි, අට්ඨඅක්ඛණදෙසනා, අට්ඨ මහාපුරිසවිතක්කා, අට්ඨඅභිභායතනදෙසනා, අට්ඨ විමොක්ඛා, නව යොනිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා, නව පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගානි, නවසත්තාවාසදෙසනා, නව ආඝාතපටිවිනයා, නව සඤ්ඤා, නව නානත්තා, නව අනුපුබ්බවිහාරා, දස නාථකරණා ධම්මා, දස කසිණායතනානි, දස කුසලකම්මපථා, දස සම්මත්තානි, දස අරියවාසා, දස අසෙක්ඛධම්මා, දස තථාගතබලානි, එකාදස මෙත්තානිසංසා, ද්වාදස ධම්මචක්කාකාරා, තෙරස ධුතගුණා, චුද්දස බුද්ධඤාණානි, පඤ්චදස විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා, සොළසවිධා ආනාපානස්සති, සොළස අපරන්තපනීයා ධම්මා, අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා, එකූනවීසති පච්චවෙක්ඛණඤාණානි, චතුචත්තාලීස ඤාණවත්ථූනි , පඤ්ඤාස උදයබ්බයඤාණානි, පරොපඤ්ඤාස කුසලධම්මා, සත්තසත්තතිඤාණවත්ථූනි, චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසමාපත්තිසඤ්චාරිමහාවජිරඤාණං, අනන්තනයසමන්තපට්ඨානපවිචයපච්චවෙක්ඛණදෙසනාඤාණානි, තථා අනන්තාසු ලොකධාතූසු අනන්තානං සත්තානං ආසයාදිවිභාවනඤාණානි චාති එවමාදයො අනන්තාපරිමාණභෙදා අනඤ්ඤසාධාරණා නිරතිසයා ගුණභාගා ගුණකොට්ඨාසා සංවිජ්ජන්ති උපලබ්භන්ති. තස්මා යථාවුත්තවිභාගා ගුණභාගා අස්ස අත්ථීති භාගවාති වත්තබ්බෙ ආ-කාරස්ස රස්සත්තං කත්වා ''භගවා''ති වුත්තො. එවං තාව භාගවාති භගවා.

යස්මා සීලාදයො සබ්බෙ, ගුණභාගා අසෙසතො;
විජ්ජන්ති සුගතෙ තස්මා, ''භගවා''ති පවුච්චති.

කථං **භතවාති භගවා**? යෙ තෙ සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපන්නෙහි මනුස්සත්තාදිකෙ අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙත්වා සම්මාසම්බොධියා කතමහාභිනීහාරෙහි මහාබොධිසත්තෙහි පරිපූරෙතබ්බා දානපාරමී, සීලනෙක්ඛම්මපඤ්ඤාවීරියඛන්තිසච්චඅධිට්ඨානමෙත්තාඋපෙක්ඛාපාරමීති දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො, දානාදීනි චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි, සච්චාදීනි චත්තාරි අධිට්ඨානානි, අත්තපරිච්චාගො, නයන, ධන, රජ්ජ, පුත්තදාරපරිච්චාගොති පඤ්ච මහාපරිච්චාගා, පුබ්බයොගො, පුබ්බචරියා, ධම්මක්ඛානං, ඤාතත්ථචරියා, ලොකත්ථචරියා, බුද්ධත්ථචරියාති එවමාදයො, සඞ්ඛෙපතො වා සබ්බෙ පුඤ්ඤසම්භාරඤාණසම්භාරබුද්ධකාරකධම්මා, තෙ මහාභිනීහාරතො පට්ඨාය කප්පානං සතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙයානි යථා හානභාගියා, සංකිලෙසභාගියා, ඨිතිභාගියා වා න හොන්ති, අථ ඛො උත්තරුත්තරි විසෙසභාගියාව හොන්ති, එවං සක්කච්චං නිරන්තරං අනවසෙසතො භතා සම්භතා අස්ස අත්ථීති භතවාති වත්තබ්බෙ ''භගවා''ති වුත්තො නිරුත්තිනයෙන ත-කාරස්ස ග-කාරං කත්වා. අථ වා **භතවාති** තෙයෙව යථාවුත්තෙ බුද්ධකාරකධම්මෙ වුත්තනයෙන භරි සම්භරි, පරිපූරෙසීති අත්ථො. එවම්පි භතවාති භගවා.

සම්මාසම්බොධියා සබ්බෙ, දානපාරමිආදිකෙ;
සම්භාරෙ භතවා නාථො, තස්මාපි භගවා මතො.

කථං **භාගෙ වනීති භගවා**? යෙ තෙ චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛා දෙවසිකං වළඤ්ජනකසමාපත්තිභාගා, තෙ අනවසෙසතො ලොකහිතත්ථං, අත්තනො ච දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං නිච්චකප්පං නිච්චකප්පං වනි භජි සෙවි බහුලමකාසීති භාගෙ වනීති භගවා. අථ වා අභිඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙසු, කුසලාදීසු, ඛන්ධාදීසු ච යෙ තෙ පරිඤ්ඤෙය්‍යාදිවසෙන සඞ්ඛෙපතො වා චතුබ්බිධා අභිසමයභාගා, විත්ථාරතො පන ''චක්ඛුං පරිඤ්ඤෙය්‍යං…පෙ…. ජරාමරණං පරිඤ්ඤෙය්‍ය''න්තිආදිනා අනෙකපරිඤ්ඤෙය්‍යභාගා, ''චක්ඛුස්ස සමුදයො පහාතබ්බො…පෙ…. ජරාමරණස්ස සමුදයො පහාතබ්බො''තිආදිනා පහාතබ්බභාගා, ''චක්ඛුස්ස නිරොධො…පෙ…. ජරාමරණස්ස නිරොධො සච්ඡිකාතබ්බො''තිආදිනා (පටි. ම. 1.21) සච්ඡිකාතබ්බභාගා, ''චක්ඛුස්ස නිරොධගාමිනී පටිපදා''තිආදිනා, ''චත්තාරො සතිපට්ඨානා''තිආදිනා ච අනෙකභෙදා භාවෙතබ්බභාගා ච ධම්මා, තෙ සබ්බෙ වනි භජි යථාරහං ගොචරභාවනාසෙවනානං වසෙන සෙවි. එවම්පි භාගෙ වනීති භගවා. අථ වා යෙ ඉමෙ සීලාදයො ධම්මක්ඛන්ධා සාවකෙහි සාධාරණා ගුණකොට්ඨාසා ගුණභාගා, ''කින්ති නු ඛො තෙ වෙනෙය්‍යසන්තානෙසු පතිට්ඨපෙය්‍යා''න්ති මහාකරුණාය වනි අභිපත්ථයි, සා චස්ස අභිපත්ථනා යථාධිප්පෙතඵලාවහා අහොසි. එවම්පි භාගෙ වනීති භගවා.

යස්මා ඤෙය්‍යසමාපත්ති-ගුණභාගෙ තථාගතො;
භජි පත්ථයි සත්තානං, හිතාය භගවා තතො.

කථං **භගෙ වනීති භගවා**? සමාසතො තාව කතපුඤ්ඤෙහි පයොගසම්පන්නෙහි යථාවිභවං භජීයන්තීති භගා, ලොකියලොකුත්තරසම්පත්තියො. තත්ථ ලොකියෙ තාව තථාගතො සම්බොධිතො පුබ්බෙ බොධිසත්තභූතො පරමුක්කංසගතෙ වනි භජි සෙවි, යත්ථ පතිට්ඨාය නිරවසෙසතො බුද්ධකාරකධම්මෙ සමන්නානෙන්තො බුද්ධධම්මෙ පරිපාචෙසි. බුද්ධභූතො පන තෙ නිරවජ්ජසුඛුපසංහිතෙ අනඤ්ඤසාධාරණෙ ලොකුත්තරෙපි වනි භජි සෙවි. විත්ථාරතො පන පදෙසරජ්ජඉස්සරියචක්කවත්තිසම්පත්තිදෙවරජ්ජසම්පත්තිආදිවසෙන, ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තිඤාණදස්සනමග්ගභාවනාඵලසච්ඡිකිරියාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මවසෙන ච අනෙකවිහිතෙ අනඤ්ඤසාධාරණෙ භගෙ වනි භජි සෙවි. එවම්පි භගෙ වනීති භගවා.

යා තා සම්පත්තියො ලොකෙ, යා ච ලොකුත්තරා පුථූ;
සබ්බා තා භජි සම්බුද්ධො, තස්මාපි භගවා මතො.

කථං **භත්තවාති භගවා**? භත්තා දළ්හභත්තිකා අස්ස බහූ අත්ථීති භත්තවා. තථාගතො හි මහාකරුණාසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිඅපරිමිතනිරුපමප්පභාවගුණවිසෙසසමඞ්ගිභාවතො සබ්බසත්තුත්තමො සබ්බානත්ථපරිහාරපුබ්බඞ්ගමාය නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතප්පරාය නිරතිසයාය පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය අච්චන්තුපකාරිතාය ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාදිඅනඤ්ඤසාධාරණගුණවිසෙසපටිමණ්ඩිතරූපකායතාය යථාභුච්චගුණාධිගතෙන ‘‘ඉතිපි සො භගවා’’තිආදිනයප්පවත්තෙන ලොකත්තයබ්‍යාපිනා සුවිපුලෙන, සුවිසුද්ධෙන ච ථුතිඝොසෙන සමන්නාගතත්තා, උක්කංසපාරමිප්පත්තාසු අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිආදීසු සුපතිට්ඨිතභාවතො, දසබලචතුවෙසාරජ්ජාදිනිරතිසයගුණවිසෙසසමඞ්ගිභාවතො ච ‘‘රූපප්පමාණො රූපප්පසන්නො, ඝොසප්පමාණො ඝොසප්පසන්නො, ලූඛප්පමාණො ලූඛප්පසන්නො, ධම්මප්පමාණො ධම්මප්පසන්නො’’ති එවං චතුප්පමාණිකෙ ලොකසන්නිවාසෙ සබ්බථාපි පසාදාවහභාවෙන සමන්තපාසාදිකත්තා අපරිමාණානං සත්තානං සදෙවමනුස්සානං ආදරබහුමානගාරවායතනතාය පරමපෙමසම්භත්තිට්ඨානං. යෙ තස්ස ඔවාදෙ පතිට්ඨිතා අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතා හොන්ති, කෙනචි අසංහාරියා තෙසං සම්භත්ති සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වාති. තථා හි තෙ අත්තනො ජීවිතපරිච්චාගෙපි තත්ථ පසාදං න පරිච්චජන්ති, තස්ස වා ආණං දළ්හභත්තිභාවතො. තෙනෙවාහ –

‘‘යො වෙ කතඤ්ඤූ කතවෙදි ධීරො,
කල්‍යාණමිත්තො දළ්හභත්ති ච හොතී’’ති. (ජා. 2.17.78);

‘‘සෙය්‍යථාපි , භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දො ඨිතධම්මො වෙලං නාතිවත්තති, එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යං මයා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං මම සාවකා ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්තී’’ති (උදා. 45; චූළව. 385) ච.

එවං භත්තවාති භගවා නිරුත්තිනයෙන එකස්ස ත-කාරස්ස ලොපං කත්වා ඉතරස්ස ග-කාරං කත්වා.

ගුණාතිසයයුත්තස්ස , යස්මා ලොකහිතෙසිනො;
සම්භත්තා බහවො සත්ථු, භගවා තෙන වුච්චති.

කථං **භගෙ වමීති භගවා**? යස්මා තථාගතො බොධිසත්තභූතොපි පුරිමාසු ජාතීසු පාරමියො පූරෙන්තො භගසඞ්ඛාතං සිරිං, ඉස්සරියං, යසඤ්ච වමි උග්ගිරි ඛෙළපිණ්ඩං විය අනපෙක්ඛො ඡඩ්ඩයි. තථා හිස්ස **සොමනස්සකුමාරකාලෙ** (ජා. 1.15.211 ආදයො) **හත්ථිපාලකුමාරකාලෙ** (ජා. 1.15.337 ආදයො) **අයොඝරපණ්ඩිතකාලෙ** (ජා. 1.15.363 ආදයො) **මූගපක්ඛපණ්ඩිතකාලෙ** (ජා. 2.22.1 ආදයො) **චූළසුතසොමකාලෙති** (ජා. 2.17.195 ආදයො) එවමාදීසු නෙක්ඛම්මපාරමිපූරණවසෙන දෙවරජ්ජසදිසාය රජ්ජසිරියා පරිච්චත්තඅත්තභාවානං පරිමාණං නත්ථි. චරිමත්තභාවෙපි හත්ථගතං චක්කවත්තිසිරිං දෙවලොකාධිපච්චසදිසං චතුදීපිස්සරියං, චක්කවත්තිසම්පත්තිසන්නිස්සයං සත්තරතනසමුජ්ජලං යසඤ්ච තිණායපි අමඤ්ඤමානො නිරපෙක්ඛො පහාය අභිනික්ඛමිත්වා සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, තස්මා ඉමෙ සිරිආදිකෙ භගෙ වමීති භගවා. අථ වා භානි නාම නක්ඛත්තානි, තෙහි සමං ගච්ඡන්ති පවත්තන්තීති භගා, සිනෙරුයුගන්ධරඋත්තරකුරුහිමවන්තාදිභාජනලොකවිසෙසසන්නිස්සයා සොභා කප්පට්ඨියභාවතො. තෙපි භගවා වමි තන්නිවාසසත්තාවාසසමතික්කමනතො තප්පටිබද්ධඡන්දරාගප්පහානෙන පජහීති. එවම්පි භගෙ වමීති භගවා.

චක්කවත්තිසිරිං යස්මා, යසං ඉස්සරියං සුඛං;
පහාසි ලොකචිත්තඤ්ච, සුගතො භගවා තතො.

කථං **භාගෙ වමීති භගවා**? භාගා නාම සභාවධම්මකොට්ඨාසා, තෙ ඛන්ධායතනධාතාදිවසෙන, තත්ථාපි රූපවෙදනාදිවසෙන, අතීතාදිවසෙන ච අනෙකවිධා, තෙ ච භගවා ‘‘සබ්බං පපඤ්චං, සබ්බං යොගං, සබ්බං ගන්ථං,

සබ්බං සංයොජනං සමුච්ඡින්දිත්වා අමතං ධාතුං සමධිගච්ඡන්තො වමි උග්ගිරි අනපෙක්ඛො ඡඩ්ඩයි න පච්චාවමි. තථා හෙස සබ්බත්ථකමෙව පථවිං ආපං තෙජං වායං, චක්ඛුං සොතං ඝානං ජිව්හං කායං මනං, රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ ධම්මෙ, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ…. මනොවිඤ්ඤාණං, චක්ඛුසම්ඵස්සං…පෙ…. මනොසම්ඵස්සං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං චෙතනං…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජං චෙතනං, රූපතණ්හං …පෙ…. ධම්මතණ්හං, රූපවිතක්කං…පෙ…. ධම්මවිතක්කං, රූපවිචාරං…පෙ…. ධම්මවිචාර''න්තිආදිනා අනුපදධම්මවිභාගවසෙනපි සබ්බෙව ධම්මකොට්ඨාසෙ අනවසෙසතො වමි උග්ගිරි අනපෙක්ඛපරිච්චාගෙන ඡඩ්ඩයි. වුත්තං හෙතං –

''යං තං, ආනන්ද, චත්තං වන්තං මුත්තං පහීනං පටිනිස්සට්ඨං, තං තථාගතො පුන පච්චාවමිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති (දී. නි. 2.183).

එවම්පි භාගෙ වමීති භගවා. අථ වා **භාගෙ වමීති** සබ්බෙපි කුසලාකුසලෙ සාවජ්ජානවජ්ජෙ හීනපණීතෙ කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙ ධම්මෙ අරියමග්ගඤාණමුඛෙන වමි උග්ගිරි අනපෙක්ඛො පරිච්චජි පජහි, පරෙසඤ්ච තථත්තාය ධම්මං දෙසෙසි. වුත්තම්පි චෙතං –

''ධම්මාපි වො, භික්ඛවෙ, පහාතබ්බා, පගෙව අධම්මා (ම. නි. 1.240). කුල්ලූපමං වො, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙස්සාමි නිත්ථරණත්ථාය, නො ගහණත්ථායා''තිආදි (ම. නි. 1.240).

එවම්පි භාගෙ වමීති භගවා.

බන්ධායතනධාතාදි-ධම්මභෙදා මහෙසිනා;
කණ්හා සුක්කා යතො වන්තා, තතොපි භගවා මතො.

තෙන වුත්තං –

''භාගවා භතවා භාගෙ, භගෙ ච වනි භත්තවා;
භගෙ වමි තථා භාගෙ, වමීති භගවා ජිනො''ති.

එත්ථ ච යස්මා සඞ්ඛෙපතො අත්තහිතසම්පත්තිපරහිතපටිපත්තිවසෙන දුවිධා බුද්ධගුණා, තාසු අත්තහිතසම්පත්ති පහානසම්පදාඤාණසම්පදාභෙදතො දුවිධා, ආනුභාවසම්පදාදීනං තදවිනාභාවෙන තදන්තොගධත්තා. පරහිතපටිපත්ති පයොගාසයභෙදතො දුවිධා. තත්ථ පයොගතො ලාභසක්කාරාදිනිරපෙක්ඛචිත්තස්ස සබ්බදුක්ඛනියානිකධම්මුපදෙසො, ආසයතො පටිවිරුද්ධෙසුපි නිච්චං හිතෙසිතා, ඤාණපරිපාකකාලාගමනාදිපරහිතපටිපත්ති ච, ආමිසපටිග්ගහණාදිනාපි අත්ථචරියා පරහිතපටිපත්ති හොතියෙව. තස්මා තෙසං විභාවනවසෙන පාළියං ''අරහ''න්තිආදීනං පදානං ගහණං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ **''අරහ''**න්ති ඉමිනා පදෙන පහානසම්පදාවසෙන භගවතො අත්තහිතසම්පත්ති විභාවිතා. **''සම්මාසම්බුද්ධො, ලොකවිදූ''**ති ච ඉමෙහි පදෙහි ඤාණසම්පදාවසෙන. නනු ච ''ලොකවිදූ''ති ඉමිනාපි සම්මාසම්බුද්ධතා විභාවීයතීති? සච්චං විභාවීයති, අත්ථි පන විසෙසො, ''සම්මාසම්බුද්ධො''ති ඉමිනා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණානුභාවො විභාවිතො, ''ලොකවිදූ''ති පන ඉමිනා ආසයානුසයඤාණාදීනම්පි ආනුභාවො විභාවිතොති. **''විජ්ජාචරණසම්පන්නො''**ති ඉමිනා සබ්බාපි භගවතො අත්තහිතසම්පත්ති විභාවිතා. **''සුගතො''**ති පන ඉමිනා සමුදාගමතො පට්ඨාය භගවතො අත්තහිතසම්පත්ති, පරහිතපටිපත්ති ච විභාවිතා. **''අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථි සත්ථා දෙවමනුස්සාන''**න්ති ඉමෙහි පදෙහි භගවතො පරහිතපටිපත්ති විභාවිතා. **''බුද්ධො''**ති ඉමිනා භගවතො අත්තහිතසම්පත්ති, පරහිතපටිපත්ති ච විභාවිතා. එවඤ්ච කත්වා ''සම්මාසම්බුද්ධො''ති වත්වා ''බුද්ධො''ති වචනං සමත්ථිතං හොති. තෙනෙවාහ ''අත්තනාපි බුජ්ඣි අඤ්ඤෙපි සත්තෙ බොධෙසී''තිආදි. **''භගවා''**ති ච ඉමිනාපි සමුදාගමතො පට්ඨාය භගවතො සබ්බා අත්තහිතසම්පත්ති, පරහිතපටිපත්ති ච විභාවිතා.

අපරො නයො – හෙතුඵලසත්තූපකාරවසෙන සඞ්ඛෙපතො තිවිධා බුද්ධගුණා. තත්ථ ''අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාචරණසම්පන්නො ලොකවිදූ''ති ඉමෙහි පදෙහි ඵලසම්පත්තිවසෙන බුද්ධගුණා විභාවිතා. ''අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථි සත්ථා දෙවමනුස්සාන''න්ති ඉමෙහි සත්තූපකාරවසෙන බුද්ධගුණා පකාසිතා. ''බුද්ධො''ති ඉමිනා ඵලවසෙන, සත්තූපකාරවසෙන ච බුද්ධගුණා විභාවිතා. ''සුගතො භගවා''ති පන ඉමෙහි පදෙහි හෙතුඵලසත්තූපකාරවසෙන බුද්ධගුණා විභාවිතාති වෙදිතබ්බං.

145. **තස්සාති** බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානිකස්ස යොගිනො. **එවන්ති** ''තත්‍රායං නයො''තිආදිනා වුත්තප්පකාරෙන. **තස්මිං සමයෙති** බුද්ධගුණානුස්සරණසමයෙ. **රාගපරියුට්ඨිතන්ති** රාගෙන පරියුට්ඨිතං, පරියුට්ඨානප්පත්තෙහි රාගෙහි සහිතං චිත්තං අරඤ්ඤම්හි චොරෙහි තෙන පරියුට්ඨිතන්ති වුත්තං, තස්ස පරියුට්ඨානට්ඨානභාවතො, පරියුට්ඨිතරාගන්ති අත්ථො. යං වා රාගස්ස පරියුට්ඨානං, තං තංසහිතෙ චිත්තෙ උපචරිතන්ති දට්ඨබ්බං. එතස්මිං පක්ඛෙ **රාගෙනාති**

රාගෙන හෙතුනාති අත්ථො. **උජුගතමෙවාති** පගෙව කායවඞ්කාදීනං අපනීතත්තා, චිත්තස්ස ච අනුජුභාවකරානං මායාදීනං අභාවතො, රාගාදිපරියුට්ඨානාභාවෙන වා ඔනතිඋන්නතිවිරහතො උජුභාවමෙව කතං. අථ වා **උජුගතමෙවාති** කම්මට්ඨානස්ස වීථිං ඔතිණ්ණතාය ලීනුද්ධච්චවිගමනතො මජ්ඣිමසමථනිමිත්තපටිපත්තියා උජුභාවමෙව ගතං. **තථාගතං ආරබ්භාති** තථාගතගුණෙ ආරම්මණං කත්වා.

ඉච්චස්සාති ඉති අස්ස. ''සො භගවා ඉතිපි අරහ''න්තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරෙන බුද්ධගුණෙ අනුවිතක්කයතොති සම්බන්ධො. **එවන්ති** ''නෙව තස්මිං සමයෙ''තිආදිනා වුත්තනයෙන. **බුද්ධගුණපොණාති** බුද්ධගුණනින්නා. **''විතක්කවිචාරා පවත්තන්තී''**ති එතෙන බුද්ධගුණසඞ්ඛාතං කම්මට්ඨානං විතක්කාහතං, විතක්කපරියාහතං, පුනප්පුනං අනුමජ්ජනඤ්ච කරොතීති දස්සෙති. **පීති උප්පජ්ජතීති** භාවනාවසෙන උපචාරජ්ඣානනිප්ඵාදිකා බලවතී පීති උප්පජ්ජති. **පීතිමනස්ස** වුත්තප්පකාරපීතිසහිතචිත්තස්ස. **කායචිත්තදරථාති** කායචිත්තපස්සද්ධීනං පටිපක්ඛභූතා සුඛුමාවත්ථා උද්ධච්චසහගතා කිලෙසා. **පටිප්පස්සම්භන්තීති** සන්නිසීදන්ති. **අනුක්කමෙන එකක්ඛණෙති** යදා බුද්ධගුණාරම්මණා භාවනා උපරූපරි විසෙසං ආවහන්තී පවත්තති, තදා නීවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව හොන්ති, කිලෙසා සන්නිසින්නාව හොන්ති, සුවිසදානි සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි හොන්ති, භාවනාය පගුණතාය විතක්කවිචාරා සාතිසයං පටුකිච්චාව හොන්ති, බලවතී පීති උප්පජ්ජති, පීතිපදට්ඨානා පස්සද්ධි සවිසෙසා ජායති, පස්සද්ධකායස්ස සමාධිපදට්ඨානං සුඛං පීරතරං හුත්වා පවත්තති, සුඛෙන අනුබ්‍රූහිතං චිත්තං කම්මට්ඨානෙ සම්මදෙව සමාධියති. එවං අනුක්කමෙන පුබ්බභාගෙ විතක්කාදයො උපරූපරි පටුපටුතරභාවෙන පවත්තිත්වා භාවනාය මජ්ඣිමසමථපටිපත්තියා ඉන්ද්‍රියානඤ්ච එකරසභාවෙන පටුතමානි හුත්වා එකක්ඛණෙ **ඣානඞ්ගානි උප්පජ්ජන්ති**. යං සන්ධාය වුත්තං භගවතා –

> ''යස්මිං , මහානාම, සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති…පෙ…. සුඛිනො චිත්තං සමාධියතී''ති (අ. නි. 6.10).

කස්මා පනෙත්ථ ඣානං අප්පනාපත්තං න හොතීති ආහ **''බුද්ධගුණානං පන ගම්භීරතාය''**තිආදි. ගම්භීරෙ හි ආරම්මණෙ ගම්භීරෙ උදකෙ පතිතනාවා විය සමථභාවනා පතිට්ඨං න ලභති, ''ගම්භීරතායා''ති ච ඉමිනා සභාවධම්මතාපි සඞ්ගහිතා. සභාවධම්මො හි ගම්භීරො න පඤ්ඤත්ති. නනු ච තජ්ජාපඤ්ඤත්තිවසෙන සභාවධම්මො ගය්හතීති? සච්චං ගය්හති පුබ්බභාගෙ, භාවනාය පන වඩ්ඪමානාය පඤ්ඤත්තිං සමතික්කමිත්වා සභාවෙයෙව චිත්තං තිට්ඨති. නනු ච සභාවධම්මෙපි කත්ථචි අප්පනා සම්ඣති දුතියාරුප්පජ්ඣානාදීති? සච්චං සම්ඣති, තඤ්ච ඛො එකප්පකාරෙ ආරම්මණෙ, ඉදං පන නානප්පකාරන්ති දස්සෙන්තො **''නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය''**ති ආහ. එවම්පි යථා නානප්පකාරෙසු කෙසාදිකොට්ඨාසෙසු මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස එකස්මිංයෙව කොට්ඨාසෙ අප්පනාවසෙන භාවනා අවතිට්ඨති, එවමිධ කස්මා න හොතීති? විසමොයං උපඤ්ඤාසො. තත්ථ හි සතිපි කොට්ඨාසබහුභාවෙ එකප්පකාරෙනෙව භාවනා වත්තති පටික්කූලාකාරස්සෙව ගහණතො, ඉධ පන නානප්පකාරෙන ගුණානං නානප්පකාරත්තා, න අයමෙකස්මිංයෙව ගුණෙ ඨාතුං සක්කොති භාවනාබලෙන පච්චක්ඛතො බුද්ධගුණෙසු උපට්ඨහන්තෙසු සද්ධාය බලවභාවතො. තෙනෙව හි **''අධිමුත්තතාය''**ති වුත්තං. යදි උපචාරප්පත්තං ඣානං හොති, කථං බුද්ධානුස්සතීති වුත්තන්ති ආහ **''තදෙත''**න්තිආදි.

සගාරවො හොති සප්පතිස්සො, සත්ථු ගුණසරීරස්ස පච්චක්ඛතො උපට්ඨහනතො. තතොයෙව **සද්ධාවෙපුල්ලං** අවෙච්චප්පසාදසදිසං සද්ධාමහත්තං. බුද්ධගුණානං අනුස්සරණවසෙන භාවනාය පවත්තත්තා **සතිවෙපුල්ලං**. තෙසං පරමගම්භීරතාය, නානප්පකාරතාය ච **පඤ්ඤාවෙපුල්ලං**. තෙසං උළාරපුඤ්ඤක්ඛෙත්තතාය **පුඤ්ඤවෙපුල්ලඤ්ච අධිගච්ඡති. පීතිපාමොජ්ජබහුලො හොති** පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයත්තා බුද්ධානුස්සතියා. **භයභෙරවසහො** බුද්ධගුණාරම්මණාය සතියා භයභෙරවාභිභවනතො. තෙනාහ භගවා ''අනුස්සරෙථ සම්බුද්ධං, භයං තුම්හාක නො සියා''ති (සං. නි. 1.249 ථොකං විසදිසං). **දුක්ඛාධිවාසනසමත්ථො** බුද්ධානුස්සතියා සරීරදුක්ඛස්ස පදුමපලාසෙ උදකස්ස විය විනිවට්ටනතො . **සංවාසසඤ්ඤන්ති** සහවාසසඤ්ඤං. **බුද්ධභූමියං චිත්තං නමති** බුද්ධගුණානං මහන්තභාවස්ස පච්චක්ඛතො උපට්ඨානතො. බුද්ධානුස්සතිභාවනාය සබ්බදා බුද්ධගුණානං චිත්තෙ විපරිවත්තනතො වුත්තං **''සම්මුඛා සත්ථාරං පස්සතො විය''**ති. **උත්තරි අප්පටිවිජ්ඣන්තොති** ඉමාය භාවනාය උපරි තං අධිට්ඨානං කත්වා සච්චානි අප්පටිවිජ්ඣන්තො. **සුගතිපරායණොති** සුගතිසම්පරායො.

අප්පමාදන්ති අප්පමජ්ජනං සක්කච්චං අනුයොගං. **කයිරාථාති** කරෙය්‍යා. **සුමෙධසොති** සුන්දරපඤ්ඤො . **එවං මහානුභාවායාති** වුත්තප්පකාරෙන නීවරණවික්ඛම්භනාදිසමත්ථෙන සත්ථරි සගාරවභාවාදිහෙතුභූතෙන මහතා සාමත්ථියෙන සමන්නාගතාය.

2. ධම්මානුස්සතිකථාවණ්ණනා

146. ධම්මානුස්සතින්ති එත්ථ පදත්ථො, සභාවත්ථො ච ආදිතො වුත්තොයෙවාති තං අනාමසිත්වා භාවනාවිධානමෙව දස්සෙතුං **''ධම්මානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙනාපී''**තිආදි ආරද්ධං. කස්මා පනෙත්ථ බුද්ධානුස්සතියං විය ''අවෙච්චප්පසාදසමන්නාගතෙනා''ති න වුත්තං. නනු එතා පටිපාටියා ඡ අනුස්සතියො අරියසාවකානං වසෙන දෙසනං ආරුළ්හාති? සච්චමෙතං, එවං සන්තෙපි ''පරිසුද්ධසීලාදිගුණානං පුථුජ්ජනානම්පි ඉජ්ඣන්තී''ති දස්සනත්ථං

‘‘අවෙච්චප්පසාදසමන්නාගතෙනා’’ති ඉධ න වුත්තං, අරියසාවකානං පන සුඛෙන ඉජ්ඣන්තීති. තථාපි පාළියං ආගතත්තා ච බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, අයඤ්ච විචාරො පරතො ආගමිස්සතෙව.

147. **පරියත්තිධම්මොපීති පි**-සද්දෙන ලොකුත්තරධම්මං සම්පිණ්ඩෙති. **ඉතරෙසූති** සන්දිට්ඨිකාදිපදෙසු. **ලොකුත්තරධම්මොවාති** අවධාරණං නිප්පරියායෙන සන්දිට්ඨිකාදිඅත්ථං සන්ධාය වුත්තං, පරියායතො පනෙතෙ පරියත්තිධම්මෙපි සම්භවන්තෙව. තථා හි **පරියත්තිධම්මො** බහුස්සුතෙන ආගතාගමෙන පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගතෙන පඤ්ඤවතා ආදිකල්‍යාණතාදිවිසෙසතො සයං දට්ඨබ්බොති **සන්දිට්ඨිකො**. ආචරියපයිරුපාසනාය විනා න ලබ්භාති චෙ? ලොකුත්තරධම්මෙපි සමානෙ කල්‍යාණමිත්තසන්නිස්සයෙනෙව සිජ්ඣනතො, තථා සත්ථුසන්දස්සනෙපි. ‘‘සන්දිට්ඨියා ජයතී’’ති අයං පනත්ථො තිත්ථියනිම්මද්දනෙ නිප්පරියායතොව ලබ්භති , කිලෙසජයෙ පරියායතො පරම්පරාහෙතුභාවතො. ‘‘සන්දිට්ඨං අරහතී’’ති අයම්පි අත්ථො ලබ්භතෙව, සබ්බසො සංකිලෙසධම්මානං පහානං, වොදානධම්මානං පරිබ්‍රූහනඤ්ච උද්දිස්ස පවත්තත්තා. අයඤ්ච අත්ථො ‘‘යෙ ඛො ත්වං, ගොතමි, ධම්මෙ ජානෙය්‍යාසි, ඉමෙ ධම්මා සරාගාය සංවත්තන්ති නො විරාගාය, සඤ්ඤොගාය සංවත්තන්ති නො විසඤ්ඤොගාය, සඋපාදානාය සංවත්තන්ති නො අනුපාදානාය. එකංසෙන, ගොතමි, ධාරෙය්‍යාසි ‘නෙසො ධම්මො, නෙසො විනයො, නෙතං සත්ථුසාසන’’’න්ති (චූළව. 406; අ. නි. 8.53), ‘‘ධම්මාපි වො, භික්ඛවෙ, පහාතබ්බා, පගෙව අධම්මා’’ති (ම. නි. 1.240) ච එවමාදීහි සුත්තපදෙහි විභාවෙතබ්බො. අකාලිකාධිගමුපායතාය **අකාලිකො**. විජ්ජමානතාපරිසුද්ධතාහි එහිපස්සවිධිං අරහතීති **එහිපස්සිකො**. තතො එව වට්ටදුක්ඛනිත්ථරණත්ථිකෙහි අත්තනො චිත්තෙ උපනයනං, චිත්තස්ස වා තත්ථ උපනයනං අරහතීති **ඔපනෙය්‍යිකො**. විමුත්තායතනසීසෙ ඨත්වා පරිචයෙන සම්මදෙව අත්ථවෙදං, ධම්මවෙදඤ්ච ලභන්තෙහි **පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤූහීති**. එවං සන්දිට්ඨිකාදිපදෙසු පරියත්තිධම්මම්පි පක්ඛිපිත්වා මනසිකාරො යුජ්ජතෙව.

සාති ගාථා. **සමන්තභද්දකත්තාති** සබ්බභාගෙහි සුන්දරත්තා. **ධම්මස්සාති** සාසනධම්මස්ස. කිඤ්චාපි අවයවවිනිමුත්තො සමුදායො නාම පරමත්ථතො කොචි නත්ථි, යෙසු පන අවයවෙසු සමුදායරූපෙන අපෙක්ඛිතෙසු ‘‘ගාථා’’ති සමඤ්ඤා, තං තතො භින්නං විය කත්වා සංසාමිවොහාරං ආරොපෙත්වා දස්සෙන්තො **‘‘පඨමෙන පාදෙන ආදිකල්‍යාණා’’**තිආදිමාහ. **‘‘එකානුසන්ධික’’**න්ති ඉදං නාතිබහුවිභාගං යථානුසන්ධිනා එකානුසන්ධිකං සන්ධාය වුත්තං, ඉතරස්ස පන තෙනෙව දෙසෙතබ්බධම්මවිභාගෙන ආදිමජ්ඣපරියොසානභාගා ලබ්භන්තීති. **නිදානෙනාති** කාලදෙසදෙසකපරිසාදිඅපදිසනලක්ඛණෙන නිදානගන්ථෙන. **නිගමනෙනාති** ‘‘ඉදමවොචා’’තිආදිකෙන (සං. නි. 1.249), ‘‘ඉති යං තං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්ත’’න්ති (අ. නි. 10.27) වා යථාවුත්තත්ථනිගමනෙන.

අයං කථා විසෙසතො සුත්තපිටකසංවණ්ණනාති කත්වා සුත්තපිටකවසෙන ධම්මස්ස ආදිකල්‍යාණාදිකං දස්සෙත්වා ඉදානි සුත්තපිටකවිනයපිටකානං වසෙන තං දස්සෙතුං **‘‘සනිදානසඋප්පත්තිකත්තා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සනිදානසඋප්පත්තිකත්තාති** යථාවුත්තනිදානෙන සනිදානතාය, සඅට්ඨුප්පත්තිකතාය ච. **වෙනෙය්‍යානං අනුරූපතොති** සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා, ධම්මදෙසනාය ච තංතංසික්ඛාපදභාවෙන පඤ්ඤාපියමානස්ස වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං පවත්තියමානස්ස අනුරූපතො. **අත්ථස්සාති** දෙසියමානස්ස ච සීලාදිඅත්ථස්ස. ‘‘තං කිස්ස හෙතු (සං. නි. 1.249)? සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ’’තිආදිනා (සං. නි. 3.95) තත්ථ තත්ථ හෙතූපමාගහණෙන **හෙතුදාහරණයුත්තතො**.

එවං සුත්තවිනයවසෙන පරියත්තිධම්මස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණතං දස්සෙත්වා ඉදානි තීණි පිටකානි එකජ්ඣං ගහෙත්වා තං දස්සෙතුං **‘‘සකලොපී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සාසනධම්මොති** –

> ‘‘සබ්බපාපස්ස අකරණං, කුසලස්ස උපසම්පදා;
> සචිත්තපරියොදපනං, එතං බුද්ධාන සාසන’’න්ති. (ධ. ප. 183; දී. නි. 2.90) –

එවං වුත්තස්ස සත්ථුසාසනස්ස පකාසකො පරියත්තිධම්මො. **සීලෙන ආදිකල්‍යාණො** සීලමූලකත්තා සාසනස්ස. සමථාදීහි **මජ්ඣෙකල්‍යාණො** තෙසං සාසනසම්පත්තියා වෙමජ්ඣභාවතො. **නිබ්බානෙන පරියොසානකල්‍යාණො** තදධිගමතො උත්තරිකරණීයාභාවතො. සාසනෙ සම්මාපටිපත්ති නාම පඤ්ඤාය හොති, තස්සා ච සීලං, සමාධි ච මූලන්ති ආහ **‘‘සීලසමාධීහි ආදිකල්‍යාණො’’**ති. පඤ්ඤා පන අනුබොධපටිවෙධවසෙන දුවිධාති තදුභයම්පි ගණ්හන්තො **‘‘විපස්සනාමග්ගෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණො’’**ති ආහ. තස්ස නිප්ඵත්ති ඵලං, කිච්චං නිබ්බානසච්ඡිකිරියා, තතො පරං කත්තබ්බං නත්ථීති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘ඵලනිබ්බානෙහි පරියොසානකල්‍යාණො’’**ති. ඵලග්ගහණෙන වා සඋපාදිසෙසනිබ්බානමාහ, ඉතරෙන ඉතරං, තදුභයඤ්ච සාසනසම්පත්තියා ඔසානන්ති ආහ **‘‘ඵලනිබ්බානෙහි පරියොසානකල්‍යාණො’’**ති.

බුද්ධස්ස සුබොධිතා සම්මාසම්බුද්ධතා, තාය **ආදිකල්‍යාණො** තප්පභවත්තා. සබ්බසො සංකිලෙසප්පහානං වොදානං, පාරිපූරී ච ධම්මසුධම්මතා, තාය **මජ්ඣෙකල්‍යාණො** තංසරීරත්තා. සත්ථාරා යථානුසිට්ඨං තථා පටිපත්ති **සඞ්ඝසුප්පටිපත්ති,** තාය **පරියොසානකල්‍යාණො,** තාය සාසනස්ස ලොකෙ සුප්පතිට්ඨිතභාවතො. **තන්ති** සාසනධම්මං. **තථත්තායාති** යථත්තාය භගවතා ධම්මො දෙසිතො, තථත්තාය තථභාවාය. සො පන අභිසම්බොධි පච්චෙකබොධි සාවකබොධීති තිවිධො , ඉතො අඤ්ඤථා නිබ්බානාධිගමස්ස අභාවතො. තත්ථ සබ්බගුණෙහි අග්ගභාවතො,

ඉතරබොධිද්වයමූලතාය ච පඨමාය බොධියා **ආදිකල්‍යාණතා,** ගුණෙහි වෙමජ්ඣභාවතො දුතියාය **මජ්ඣෙකල්‍යාණතා,** තදුභයාවරතාය, තදොසානතාය ච සාසනධම්මස්ස තතියාය **පරියොසානකල්‍යාණතා** වුත්තා.

එසොති සාසනධම්මො. **නීවරණවික්ඛම්භනතොති** විමුත්තායතනසීසෙ ඨත්වා සද්ධම්මං සුණන්තස්ස නීවරණානං වික්ඛම්භනසම්භවතො. වුත්තං හෙතං –

> ‘‘යථා යථාවුසො, භික්ඛුනො සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති, අඤ්ඤතරො වා ගරුට්ඨානියො සබ්‍රහ්මචාරී , තථා තථා සො තත්ථ ලභති අත්ථවෙදං ලභති ධම්මවෙද’’න්ති (අ. නි. 5.26).

> ‘‘යස්මිං, භික්ඛවෙ, සමයෙ අරියසාවකො ඔහිතසොතො ධම්මං සුණාති, පඤ්චස්ස නීවරණානි තස්මිං සමයෙ පහීනානි හොන්තී’’ති (සං. නි. 5.219) –

ච ආදි. **සමථවිපස්සනාසුඛාවහනතොති** සමථසුඛස්ස ච විපස්සනාසුඛස්ස ච සම්පාදනතො. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘සො විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛ’’න්තිආදි (දී. නි. 1.279; ම. නි. 2.138).

තථා –

> ‘‘යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
> ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානතං;
> අමානුසී රතී හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො’’ති ච. (ධ. ප. 374, 373);

තථාපටිපන්නොති යථා සමථවිපස්සනාසුඛං ආවහති, යථා වා සත්ථාරා අනුසිට්ඨං, තථා පටිපන්නො සාසනධම්මො. **තාදිභාවාවහනතොති** ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාවසෙන ඉට්ඨාදීසු තාදිභාවස්ස ලොකධම්මෙහි අනුපලෙපස්ස ආවහනතො. එස භගවා වුත්තනයෙන තිවිධකල්‍යාණං ධම්මං දෙසෙන්තො යං සාසනබ්‍රහ්මචරියං, මග්ගබ්‍රහ්මචරියඤ්ච පකාසෙති, තං යථානුරූපං අත්ථසම්පත්තියා සාත්ථං, බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා සබ්‍යඤ්ජනන්ති යොජනා.

තත්ථ අවිසෙසෙන තිස්සො සික්ඛා, සකලො ච තන්තිධම්මො **සාසනබ්‍රහ්මචරියං**. යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘කතමෙසානං ඛො, භන්තෙ, බුද්ධානං භගවන්තානං බ්‍රහ්මචරියං නචිරට්ඨිතිකං අහොසී’’තිආදි (පාරා. 18). සබ්බසික්ඛානං මණ්ඩභූතසික්ඛත්තයසඞ්ගහිතො අරියමග්ගො **මග්ගබ්‍රහ්මචරියං**. යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘ඛීණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණීය’’න්ති (මහාව. 23; සං. නි. 5.186). **යථානුරූපන්ති** යථාරහං. සික්ඛත්තයසඞ්ගහං හි සාසනබ්‍රහ්මචරියං අත්ථසම්පත්තියා **සාත්ථං**. මග්ගබ්‍රහ්මචරියෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **අත්ථසම්පත්තියාති** සම්පන්නත්ථතාය. සම්පත්තිඅත්ථො හි ඉධ සහ-සද්දො. ඉතරං පන යථාවුත්තෙනත්ථෙන **සාත්ථං, සබ්‍යඤ්ජනඤ්ච**. යෙ පනෙත්ථ ‘‘වචනසභාවං **සාත්ථං,** අත්ථසභාවං **සබ්‍යඤ්ජන**’’න්ති විභජිත්වා වදන්ති, තං න සුන්දරං, තථා විභත්තස්ස පරියත්තිධම්මස්ස අභාවතො. සද්දත්ථා හි අභින්නරූපා විය හුත්වා විනියොගං ගච්ඡන්ති. තථා හි නෙසං ලොකියාමිස්සීභාවං පටිජානන්ති. සතිපි වා භෙදෙ ‘‘සබ්‍යඤ්ජන’’න්ති එත්ථ යදි තුල්‍යයොගො අධිප්පෙතො ‘‘සපුත්තො ආගතො’’තිආදීසු විය, එවං සති ‘‘අත්ථපටිසරණා, භික්ඛවෙ, හොථ, මා බ්‍යඤ්ජනපටිසරණා’’ති අත්ථප්පධානවාදො බාධිතො සියා, අථ විජ්ජමානතාමත්තං ‘‘සලොමකො සපක්ඛකො’’තිආදීසු විය බ්‍යඤ්ජනසම්පත්ති අග්ගහිතා සියා. තස්මා අට්ඨකථායං වුත්තනයෙනෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො.

සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනන්ති එත්ථ නෙත්තිනයෙනාපි අත්ථං දස්සෙතුං **‘‘සඞ්කාසන...පෙ.... සබ්‍යඤ්ජන’’**න්ති වුත්තං. තත්ථ යදිපි නෙත්තියං බ්‍යඤ්ජනමුඛෙන බ්‍යඤ්ජනත්ථග්ගහණං හොතීති ‘‘අක්ඛරං පද’’න්තිආදිනා (නෙත්ති. 4 ද්වාදසපද) බ්‍යඤ්ජනපදානි පඨමං උද්දිට්ඨානි, ඉධ පන පාළියං ‘‘සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජන’’න්ති ආගතත්තා අත්ථපදානියෙව පඨමං දස්සෙතුං **‘‘සඞ්කාසනපකාසනා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ සඞ්ඛෙපතො කාසනං දීපනං **සඞ්කාසනං** ‘‘මඤ්ඤමානො භික්ඛු බද්ධො මාරස්ස, අමඤ්ඤමානො මුත්තො’’තිආදීසු (සං. නි. 3.64) විය. තත්තකෙන හි තෙන භික්ඛුනා පටිවිද්ධං. තෙනාහ ‘‘අඤ්ඤාතං භගවා’’තිආදි. පඨමං කාසනං **පකාසනං**. ආදිකම්මස්මිං හි අයං **ප**සද්දො ‘‘පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙතී’’තිආදීසු (සං. නි. 2.20) විය. තික්ඛින්ද්‍රියාපෙක්ඛං චෙතං පදද්වයං උද්දෙසභාවතො. තික්ඛින්ද්‍රියො හි සඞ්ඛෙපතො පඨමඤ්ච වුත්තමත්ථං පටිපජ්ජති . සංඛිත්තස්ස විත්ථාරවචනං, සකිං වුත්තස්ස පුන වචනඤ්ච **විවරණවිභජනානි**. යථා ‘‘කුසලා ධම්මා’’ති සඞ්ඛෙපතො සකිංයෙව ච වුත්තස්ස අත්ථස්ස ‘‘කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්ත’’න්තිආදිනා (ධ. ස. 1) විත්ථාරතො විවරණවසෙන, විභජනවසෙන ච පුන වචනං. මජ්ඣිමින්ද්‍රියාපෙක්ඛමෙතං පදද්වයං නිද්දෙසභාවතො. විවටස්ස විත්ථාරතරාභිධානං, විභත්තස්ස ච පකාරෙහි ඤාපනං වෙනෙය්‍යානං චිත්තපරිතොසනං **උත්තානීකරණපඤ්ඤාපනානි**. යථා ‘‘ඵස්සො හොතී’’තිආදිනා (ධ. ස. 2) විවටවිභත්තස්ස අත්ථස්ස ‘‘කතමො තස්මිං සමයෙ ඵස්සො? යො තස්මිං සමයෙ ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා’’තිආදිනා (ධ. ස. 2) උත්තානීකිරියා, පඤ්ඤාපනා ච. මුදින්ද්‍රියාපෙක්ඛමෙතං පදද්වයං පටිනිද්දෙසභාවතො. ‘‘පඤ්ඤාපනපට්ඨපනවිවරණවිභජනඋත්තානීකරණපකාසනඅත්ථපදසමායොගතො’’තිපි පාඨො.

කථං පනායං පාඨවිකප්පො ජාතොති? වුච්චතෙ – නෙත්තිපාළියං ආගතනයෙන පුරිමපාඨො. තත්ථ හි –

> ‘‘සඞ්කාසනා පකාසනා,
> විවරණා විභජනුත්තානීකම්මපඤ්ඤත්ති;
> එතෙහි ඡහි පදෙහි,
> අත්ථො කම්මඤ්ච නිද්දිට්ඨ’’න්ති. (නෙත්ති. 4 ද්වාදසපද) –

දෙසනාහාරයොජනාය ච එතස්සෙවත්ථස්ස ‘‘සඞ්කාසනා පකාසනා’’තිආදිනා ආගතං. පච්ඡිමො පන ‘‘පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විවරති විභජති උත්තානීකරොති ‘පස්සථා’ති චාහා’’ති (සං. නි. 2.20) සුත්තෙ ආගතනයෙන බ්‍යඤ්ජනමත්තකතො. එවඤ්ච නෙසං ද්වින්නං පාඨානං විසෙසො, න අත්ථතො. තථා හි සඞ්ඛෙපතො ‘‘පඨමං ඤාපනං **පඤ්ඤාපනං,** පඨමමෙව ඨපනං **පට්ඨපන’’**න්ති ඉමානි පදානි සඞ්කාසනපකාසනපදෙහි අත්ථතො අවිසිට්ඨානි. යඤ්ච පුරිමපාඨෙ ඡට්ඨං පදං ‘‘පකාරතො ඤාපන’’න්ති පඤ්ඤාපනං වුත්තං, තං දුතියපාඨෙ පකාසනපදෙන ‘‘නිබ්බිසෙසං පකාරතො කාසන’’න්ති කත්වා. යස්මා ඤාපනකාසනානි අත්ථාවභාසනසභාවතාය අභින්නානි, සබ්බෙසඤ්ච වෙනෙය්‍යානං චිත්තස්ස තොසනං, බුද්ධියා ච නිසානං යථාවතො වත්ථුසභාවාවභාසනෙ ජායතීති. එවං අත්ථපදරූපත්තා පරියත්තිඅත්ථස්ස යථාවුත්තඡඅත්ථපදසමායොගතො **සාත්ථං** සාසනං.

අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසසම්පත්තියාති එත්ථ උච්චාරණවෙලායං අපරියොසිතෙ පදෙ වණ්ණො **අක්ඛරං**. ‘‘එකක්ඛරං පදං අක්ඛර’’න්ති එකෙ ‘‘ආ එවං කිර ත’’න්තිආදීසු ආ-කාරාදයො විය. ‘‘විසුද්ධකරණානං මනසා දෙසනාවාචාය අක්ඛරණතො අක්ඛර’’න්ති අඤ්ඤෙ. විභත්තියන්තං අත්ථඤාපනතො **පදං**. සඞ්ඛෙපතො වුත්තං පදාභිහිතං අත්ථං බ්‍යඤ්ජෙතීති **බ්‍යඤ්ජනං,** වාක්‍යං. ‘‘කිරියාපදං අබ්‍යයකාරකවිසෙසනයුත්තං වාක්‍ය’’න්ති හි වදන්ති. පකාරතො වාක්‍යවිභාගො **ආකාරො**. ආකාරාභිහිතං නිබ්බචනං **නිරුත්ති**. නිබ්බචනවිත්ථාරො නිස්සෙසපදෙසතො **නිද්දෙසො**. එතෙසං අක්ඛරාදීනං බ්‍යඤ්ජනපදානං සම්පත්තියා සම්පන්නතාය **සබ්‍යඤ්ජනං**.

තත්‍රායමස්ස අත්ථපදසමායොගො, බ්‍යඤ්ජනසම්පත්ති ච – අක්ඛරෙහි සඞ්කාසෙති, පදෙහි පකාසෙති, බ්‍යඤ්ජනෙහි විවරති, ආකාරෙහි විභජති, නිරුත්තීහි උත්තානීකරොති, නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤපෙති, තථා අක්ඛරෙහි උග්ඝාටෙත්වා පදෙහි විනෙති උග්ඝටිතඤ්ඤුං, බ්‍යඤ්ජනෙහි විපඤ්චෙත්වා ආකාරෙහි විනෙති විපඤ්චිතඤ්ඤුං, නිරුත්තීහි නෙත්වා නිද්දෙසෙහි විනෙති නෙය්‍යං. එවඤ්චායං ධම්මො උග්ඝටියමානො උග්ඝටිතඤ්ඤුං විනෙති, විපඤ්චියමානො විපඤ්චිතඤ්ඤුං, නියමානො නෙය්‍යං. තත්ථ උග්ඝටනා ආදි, විපඤ්චනා මජ්ඣෙ, නයනමන්තෙ. එවං තීසු කාලෙසු තිධා දෙසිතො දොසත්තයවිධමනො ගුණත්තයාවහො තිවිධවෙනෙය්‍යවිනයනොති. එවම්පි තිවිධකල්‍යාණොයං ධම්මො අත්ථබ්‍යඤ්ජනපාරිපූරියා ‘‘සාත්ථො සබ්‍යඤ්ජනො’’ති වෙදිතබ්බො ‘‘පරිපුණ්ණො, පරිසුද්ධො’’ති ච.

අත්ථගම්භීරතාතිආදීසු **අත්ථො** නාම තන්තිඅත්ථො. **ධම්මො** තන්ති. **පටිවෙධො** තන්තියා, තන්තිඅත්ථස්ස ච යථාභූතාවබොධො. **දෙසනා** මනසා වවත්ථාපිතාය තන්තියා දෙසනා. තෙ පනෙතෙ අත්ථාදයො යස්මා සසාදීහි විය මහාසමුද්දො මන්දබුද්ධීහි දුක්ඛොගාහා, අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ච, තස්මා **ගම්භීරා**. අථ වා **අත්ථො** නාම හෙතුඵලං. **ධම්මො** හෙතු. **දෙසනා** පඤ්ඤත්ති, යථාධම්මං ධම්මාභිලාපො, අනුලොමපටිලොමසඞ්ඛෙපවිත්ථාරාදිවසෙන වා කථනං. **පටිවෙධො** අභිසමයො, අත්ථානුරූපං ධම්මෙසු, ධම්මානුරූපං අත්ථෙසු, පඤ්ඤත්තිපථානුරූපං පඤ්ඤත්තීසු අවබොධො, තෙසං තෙසං වා ධම්මානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො සලක්ඛණසඞ්ඛාතො අවිපරීතසභාවො. තෙපි චෙතෙ අත්ථාදයො යස්මා අනුපචිතකුසලසම්භාරෙහි දුප්පඤ්ඤෙහි සසාදීහි විය මහාසමුද්දො දුක්ඛොගාහා, අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ච, තස්මා **ගම්භීරා**. තෙසු පටිවෙධස්සාපි අත්ථසන්නිස්සිතත්තා වුත්තං **‘‘අත්ථගම්භීරතාපටිවෙධගම්භීරතාහි සාත්ථ’’**න්ති අත්ථගුණදීපනතො. තාසං ධම්මදෙසනානං බ්‍යඤ්ජනසන්නිස්සිතත්තා වුත්තං **‘‘ධම්මගම්භීරතාදෙසනාගම්භීරතාහි සබ්‍යඤ්ජන’’**න්ති තාසං බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තිදීපනතො.

අත්ථෙසු පභෙදගතං ඤාණං **අත්ථපටිසම්භිදා**. අත්ථධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාසු පභෙදගතං ඤාණං **පටිභානපටිසම්භිදා**ති ඉමිස්සාපි පටිසම්භිදාය අත්ථවිසයත්තා ආහ **‘‘අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාවිසයතො සාත්ථ’’**න්ති, අත්ථසම්පත්තියා අසති තදභාවතො. **ධම්මො**ති තන්ති . **නිරුත්තී**ති තන්තිපදානං නිද්ධාරෙත්වා වචනං. තත්ථ පභෙදගතානි ඤාණානි ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාති ආහ **‘‘ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාවිසයතො සබ්‍යඤ්ජන**න්ති, අසති බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා තදභාවතො. **පරික්ඛකජනප්පසාදක**න්ති එත්ථ **ඉති**-සද්දො හෙතුඅත්ථො. යස්මා පරික්ඛකජනානං කිංකුසලගවෙසීනං පසාදාවහං, තස්මා **සාත්ථං**. අත්ථසම්පන්නන්ති එලෙන හෙතුනො අනුමානං නදීපූරෙන විය උපරි වුට්ඨිප්පවත්තියා. සාත්ථතා පනස්ස පණ්ඩිතවෙදනීයතාය, සා පරමගම්භීරසණ්හසුඛුමභාවතො වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘ගම්භීරො දුද්දසො’’තිආදි (මහාව. 8). **ලොකියජනප්පසාදකන්ති සබ්‍යඤ්ජන**න්ති යස්මා ලොකියජනස්ස පසාදාවහං, තස්මා **සබ්‍යඤ්ජනං**. ලොකියජනො හි බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා තුස්සති, ඉධාපි එලෙන හෙතුනො අනුමානං. සබ්‍යඤ්ජනතා පනස්ස සද්ධෙය්‍යතාය, සා ආදිකල්‍යාණාදිභාවතො වෙදිතබ්බා.

අථ වා **පණ්ඩිතවෙදනීයතො සාත්ථ**''න්ති පඤ්ඤාපදට්ඨානතාය අත්ථසම්පන්නතං ආහ, තතො පරික්ඛකජනප්පසාදකං. **සද්ධෙය්‍යතො සබ්‍යඤ්ජන**න්ති සද්ධාපදට්ඨානතාය බ්‍යඤ්ජනසම්පන්නතං, තතො ලොකියජනප්පසාදකන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **ගම්භීරාධිප්පායතො සාත්ථ**න්ති අධිප්පායතො අගාධාපාරතාය අත්ථසම්පන්නං අඤ්ඤථා තදභාවතො. **උත්තානපදතො සබ්‍යඤ්ජන**න්ති සුබොධසද්දතාය බ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං, පරමගම්භීරස්සපි අත්ථස්ස වෙනෙය්‍යානං සුවිඤ්ඤෙය්‍යභාවාපාදනතො. සබ්බොපෙස පඨමස්ස අත්ථද්වයස්ස පභෙදො දට්ඨබ්බො, තථා චෙව තත්ථ තත්ථ සංවණ්ණිතං. තථා හෙත්ථ විකප්පස්ස, සමුච්චයස්ස වා අග්ගහණං. **උපනෙතබ්බස්සාති** පක්ඛිපිතබ්බස්ස වොදානත්ථස්ස අවුත්තස්ස **අභාවතො. සකලපරිපුණ්ණභාවෙනාති** සබ්බභාගෙහි පරිපුණ්ණතාය. **අපනෙතබ්බස්සාති** සංකිලෙසධම්මස්ස.

පටිපත්තියාති සීලවිසුද්ධියාදිසම්මාපටිපත්තියා, තන්නිමිත්තං. **අධිගමබ්‍යත්තිතොති** සච්චපටිවෙධෙන අධිගමවෙය්‍යත්තියසබ්භාවතො **සාත්ථං** කපිලවතාදි විය තුච්ඡං නිරත්ථකං අහුත්වා අත්ථසම්පන්නන්ති කත්වා. **පරියත්තියාති** පරියත්තිධම්මපරිචයෙන. **ආගමබ්‍යත්තිතොති** දූරක්ඛාතධම්මෙසු පරිචයං කරොන්තස්ස විය සම්මොහං අජනෙත්වා බාහුසච්චවෙය්‍යත්තියසබ්භාවතො **සබ්‍යඤ්ජනං**. බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා හි සති ආගමබ්‍යත්තීති. **සීලාදිපඤ්චධම්මක්ඛන්ධයුත්තතොති** සීලාදීහි පඤ්චහි ධම්මකොට්ඨාසෙහි අවිරහිතත්තා. **කෙවලපරිපුණ්ණං** අනවසෙසෙන සමන්තතො පුණ්ණං පූරිතං. **නිරුපක්කිලෙසතොති** දිට්ඨිමානාදිඋපක්කිලෙසාභාවතො. **නිත්ථරණත්ථායාති** වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරණාය. **ලොකාමිසනිරපෙක්ඛතොති** කථඤ්චිපි තණ්හාසන්නිස්සයස්ස අනිස්සයනතො.

එවං ආදිකල්‍යාණතාදිඅපදෙසෙන සත්ථු පුරිමවෙසාරජ්ජද්වයවසෙන ධම්මස්ස ස්වාක්ඛාතතං විභාවෙත්වා ඉදානි පච්ඡිමවෙසාරජ්ජද්වයවසෙනාපි තං දස්සෙතුං **''අත්ථවිපල්ලාසාභාවතො වා සුට්ඨු අක්ඛාතොති ස්වාක්ඛාතො''**ති වත්වා තමත්ථං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙන්තො **''යථා හී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **විපල්ලාසමාපජ්ජතීති** තෙසං ධම්මෙ ''අන්තරායිකා''ති වුත්තධම්මානං විපාකාදීනං අන්තරායිකත්තාභාවතො එකංසෙන අපායූපපත්තිහෙතුතාය අභාවතො. **නිය්‍යානිකත්තාභාවතොති** අතම්මයතාභාවතො, සංසාරතො ච නිය්‍යානිකාති වුත්තධම්මානං එකච්චයඤ්ඤකිරියාපකතිපුරිසන්තරඤ්ඤාණාදීනං තතො නිය්‍යානිකත්තාභාවතො විපරීතො එව හොති. **තෙනාති** අත්ථස්ස විපල්ලාසාපජ්ජනෙන. **තෙ අඤ්ඤතිත්ථියා. තථාභාවානතික්කමනතොති** කම්මන්තරායාදීනං පඤ්චන්නං අන්තරායිකභාවස්ස අරියමග්ගධම්මානං නිය්‍යානිකභාවස්ස කදාචිපි අනතිවත්තනතො.

නිබ්බානානුරූපාය පටිපත්තියාති අධිගන්තබ්බස්ස සබ්බසඞ්ඛතවිනිස්සටස්ස නිබ්බානස්ස අනුරූපාය සබ්බසඞ්ඛාරනිස්සරණූපායභූතාය සපුබ්බභාගාය සම්මාපටිපත්තියා අක්ඛාතත්තාති යොජනා. **පටිපදානුරූපස්සාති** සබ්බදුක්ඛනිය්‍යානිකභූතා ආරම්මණකරණමත්තෙනාපි කිලෙසෙහි අනාමසනීයා යාදිසී පටිපදා, තදනුරූපස්ස. **සුපඤ්ඤත්තාති** සීලාදික්ඛන්ධත්තයසඞ්ගහිතා සම්මාදිට්ඨිආදිප්පභෙදා මිච්ඡාදිට්ඨිආදීනං පහායිකභාවෙන සුට්ඨු සම්මදෙව විහිතා. **සංසන්දති** කිලෙසමලවිසුද්ධිතාය **සමෙති**. එවං මග්ගනිබ්බානානං පටිපදාපටිපජ්ජනීයභාවෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤානුරූපතාය ස්වාක්ඛාතතං දස්සෙත්වා ඉදානි තිවිධස්සාපි ලොකුත්තරධම්මස්ස පච්චෙකං ස්වාක්ඛාතතං දස්සෙතුං **''අරියමග්ගො චෙත්ථ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අන්තද්වයන්ති** සස්සතුච්ඡෙදං, කාමසුඛඅත්තකිලමථානුයොගං, ලීනුද්ධච්චං, පතිට්ඨානායූහනන්ති එවං පභෙදං අන්තද්වයං. **අනුපගම්මාති** අනුපගන්ත්වා, අනුපගමනහෙතු වා. **පටිපස්සද්ධකිලෙසානීති** සුට්ඨු වූපසන්තකිලෙසානි, පටිපස්සද්ධිප්පහානවසෙන සම්මදෙව පහීනදොසානි. **සස්සතාදිසභාවවසෙනාති** ''සස්සතඤ්ච වො, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙස්සාමි අමතඤ්ච තාණඤ්ච ලෙණඤ්චා''තිආදිනා තෙසු තෙසු සුත්තෙසු සස්සතාදිභාවකිත්තනවසෙන.

148. **''රාගාදීනං අභාවං කරොන්තෙන අරියපුග්ගලෙන සාමං දට්ඨබ්බො''**ති ඉමිනා ''අරියමග්ගෙන මම රාගාදයො පහීනා''ති සයං අත්තනා අනඤ්ඤනෙය්‍යොන දට්ඨබ්බොති සන්දිට්ඨි, සන්දිට්ඨි එව **සන්දිට්ඨිකො.**

තෙන තෙන අරියසාවකෙන **පරසද්ධාය** පරස්ස සද්දහනෙන පරනෙය්‍යොන **ගන්තබ්බතං හිත්වා** ඤාපෙතබ්බතං පහාය **පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන** කරණභූතෙන. **පසත්ථා දිට්ඨි සන්දිට්ඨි** යථා සම්බොජ්ඣඞ්ගො. අරියමග්ගො අත්තනා සම්පයුත්තාය සන්දිට්ඨියා කිලෙසෙ ජයති, අරියඵලං තාය එව අත්තනො කාරණභූතාය, නිබ්බානං ආරම්මණකරණෙන අත්තනො විසයීභූතාය සන්දිට්ඨියා කිලෙසෙ ජයතීති යොජනා.

භාවනාභිසමයවසෙන මග්ගධම්මො. **සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන** නිබ්බානධම්මො. ඵලම්පි හෙට්ඨිමං සකදාගාමිවිපස්සනාදීනං පච්චයභාවෙන උපරි මග්ගාධිගමස්ස උපනිස්සයභාවතො පරියායතො **''දිස්සමානො වට්ටභයං නිවත්තෙතී''**ති වත්තබ්බතං ලභති.

149. **නාස්ස කාලොති** නාස්ස ආගමෙතබ්බො කාලො අත්ථි. යථා හි ලොකියකුසලස්ස ''උපපජ්ජෙ, අපරපරියායෙ''තිආදිනා ඵලදානං පති ආගමෙතබ්බො කාලො අත්ථි, න එවමෙතස්සාති අත්ථො. තෙනාහ **''න පඤ්චාහා''**තිආදි. **පකට්ඨොති** දූරො. ඵලදානං පති කාලො පකට්ඨො අස්සාති **කාලිකො,** කාලන්තරඵලදායී. තෙනාහ **''අත්තනො ඵලදානෙ''**ති. **පත්තොති** උපනීතො. **ඉදන්ති** ''අකාලිකො''ති පදං.

150. **විධින්ති** විධානං, ‘‘එහි පස්සා’’ති එවංපවත්තවිධිවචනං. **විජ්ජමානත්තාති** පරමත්ථතො උපලබ්භමානත්තා. **පරිසුද්ධත්තාති** කිලෙසමලවිරහෙන සබ්බථා විසුද්ධත්තා. අමනුඤ්ඤම්පි කදාචි පයොජනවසෙන යථාසභාවප්පකාසනෙන දස්සෙතබ්බං භවෙය්‍යාති තදභාවං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘මනුඤ්ඤභාවප්පකාසනෙනා’’**ති.

151. උපනෙතබ්බොති උපනෙය්‍යො, උපනෙය්‍යොව ඔපනෙය්‍යිකොති ඉමස්ස අත්ථස්ස අධිප්පෙතත්තා ආහ **‘‘උපනෙතබ්බොති ඔපනෙය්‍යිකො’’**ති. චිත්තෙ උපනයනං උප්පාදනන්ති ආහ **‘‘ඉදං සඞ්ඛතෙ ලොකුත්තරධම්මෙ යුජ්ජති’’**ති. **චිත්තෙ උපනයනන්ති** පන ආරම්මණභූතස්ස ධම්මස්ස ආරම්මණභාවූපනයනෙ අධිප්පෙතෙ අසඞ්ඛතෙපි යුජ්ජෙය්‍ය ‘‘ආරම්මණකරණසඞ්ඛාතං **උපනයනං අරහතීති ඔපනෙය්‍යිකො’’**ති. **අල්ලීයනන්ති** වුසනං. **නිබ්බානං උපනෙති** අරියපුග්ගලන්ති අධිප්පායො.

152. **විඤ්ඤූහීති** විදූහි, පටිවිද්ධසච්චෙහීති අත්ථො. තෙ පන එකංසතො උග්ඝටිතඤ්ඤූආදයො හොන්තීති ආහ **‘‘උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීහී’’**ති. **‘‘පච්චත්ත’’**න්ති එතස්ස ‘‘පති අත්තනී’’ති භුම්මවසෙන අත්ථො ගහෙතබ්බොති ආහ **‘‘අත්තනි අත්තනී’’**ති. **වෙදිතබ්බොති** වුත්තං, කථං වෙදිතබ්බොති ආහ **‘‘භාවිතො මෙ’’**තිආදි. තත්ථ **‘‘මෙ’’**ති ඉමිනා ‘‘පච්චත්ත’’න්ති පදෙන වුත්තමත්ථං අන්වයතො දස්සෙත්වා පුන බ්‍යතිරෙකෙන දස්සෙතුං **‘‘න හී’’**තිආදි වුත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. **‘‘විඤ්ඤූහී’’**ති ඉදං අන්තොගධාවධාරණන්ති දස්සෙන්තො **‘‘බාලානං පන අවිසයො චෙසා’’**ති ආහ.

එවං ආදිකල්‍යාණතාදිනා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අනුරූපදෙසනාය ධම්මස්ස ස්වාක්ඛාතතං දස්සෙත්වා ඉදානි පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමං පච්ඡිමං පදං කාරණවචනන්ති දස්සෙන්තො **‘‘අපිචා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **සන්දිට්ඨිකත්තාති** යස්මා අයං ධම්මො වුත්තනයෙන සාමං දට්ඨබ්බො, සන්දිට්ඨියා කිලෙසෙ විද්ධංසෙති, සන්දස්සනඤ්ච අරහති, තස්මා **ස්වාක්ඛාතො** දුරක්ඛාතෙ තිත්ථියධම්මෙ තදභාවතො. ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි යථාරහං අත්ථො දට්ඨබ්බො.

153. **තස්සෙවන්තිආදීසු** යං වත්තබ්බං, තං බුද්ධානුස්සතියං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

3. සඞ්ඝානුස්සතිකථාවණ්ණනා

154. **අරියසඞ්ඝගුණාති** ආරකත්තා කිලෙසෙහි, අනයෙ න ඉරියනතො, අයෙ ච ඉරියනතො, සදෙවකෙන ච ලොකෙන ‘‘සරණ’’න්ති අරණීයතො අරියො ච සො සඞ්ඝො ච, අරියානං වා සඞ්ඝො අරියසඞ්ඝො, තස්ස ගුණා.

155. යං සම්මාපටිපදං පටිපන්නො ‘‘සුප්පටිපන්නො’’ති වුච්චති. සා අරියමග්ගපටිපදා පටිපක්ඛධම්මෙ අනිවත්තිධම්මෙ කත්වා පජහනතො පයොජනාභාවා සයම්පි අනිවත්තිධම්මා, අධිගන්තබ්බස්ස ච නිබ්බානස්ස එකංසතො අනුලොමීති. තතො එව අපච්චනීකා, අනුධම්මභූතා ච, තස්සා ච පටිපන්නත්තා අරියසඞ්ඝො ‘‘සුප්පටිපන්නො’’ති වුත්තොති දස්සෙතුං **‘‘සුට්ඨු පටිපන්නො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **‘‘අනිවත්තිපටිපද’’**න්ති ඉමිනා උජුප්පටිපත්තිං දස්සෙති. පුනප්පුනං නිවත්තනෙ හි සති උජුප්පටිපත්ති න හොති. **‘‘අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපද’’**න්ති ඉමිනා ඤායප්පටිපත්තිං. පටිපජ්ජිතබ්බස්ස හි නිබ්බානස්ස අනුලොමනෙන, අපච්චනීකතාය චස්සා ඤායතො. **‘‘ධම්මානුධම්මපටිපද’’**න්ති ඉමිනා සාමීචිප්පටිපත්තිං අනුච්ඡවිකභාවදීපනතො. එතෙන පඨමපදස්ස පපඤ්චනිද්දෙසො, ඉතරානි තීණි පදානීති දස්සෙති. තෙනාහ **‘‘යස්මා පනා’’**තිආදි.

යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජනෙන කිච්චසිද්ධිතො අරියභාවාවහං සවනං සක්කච්චසවනං නාමාති වුත්තං **‘‘සක්කච්චං සුණන්තීති සාවකා’’**ති, තෙන අරියා එව නිප්පරියායතො සත්ථු සාවකා නාමාති දස්සෙති. **සීලදිට්ඨිසාමඤ්ඤතායාති** අරියෙන සීලෙන, අරියාය ච දිට්ඨියා සමානභාවෙන. අරියානඤ්හි සීලදිට්ඨියො මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණං විය නින්නානාකරණං මග්ගෙනාගතත්තා. තෙන තෙ යත්ථ කත්ථචි ඨිතාපි සංහතාව. තෙනාහ **‘‘සඞ්ඝාතභාවමාපන්නො’’**ති. මායාසාඨෙය්‍යාදිපාපධම්මසමුච්ඡෙදෙන **උජූ**. තතො එව ගොමුත්තවඞ්කාභාවෙන **අවඞ්කා**. චන්දලෙඛාවඞ්කාභාවෙන **අකුටිලා**. නඞ්ගලකොටිවඞ්කාභාවෙන **අජිම්හා**. අවඞ්කාදිභාවෙන වා **උජූ**. පරිසුද්ධට්ඨෙන **අරියා**. අපණ්ණකභාවෙන ඤායති කමති නිබ්බානං, තං වා ඤායති පටිවිජ්ඣීයති එතෙනාති **ඤායො**. වට්ටදුක්ඛනිය්‍යානාය **අනුච්ඡවිකත්තා**. අනුරූපත්තා **සාමීචි** ඔපායිකාතිපි **සඞ්ඛං** සමඤ්ඤං **ගතා** සම්මාපටිපත්ති, තාය සමඞ්ගිතාය **සුප්පටිපන්නා** ‘‘සම්මා පටිපජ්ජන්තී’’ති කත්වා. වත්තමානත්ථො හි අයං **පටිපන්න**-සද්දො යථා ‘‘සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො’’ති (පු. ප. 206). **අතීතං පටිපදන්ති** යථාවුත්තමග්ගසම්මාපටිපත්තිං වදති. උභයෙන ච සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, ‘‘සුප්පටිපන්නා ච සුප්පටිපන්නා ච සුප්පටිපන්නා’’ති එකසෙසනයෙන වා ගහිතානං සමූහො ‘‘සුප්පටිපන්නො’’ති වුත්තොති දස්සෙති.

එවං ආදිපදත්ථනිද්දෙසභාවෙන ඉතරපදානං අත්ථං වත්වා ඉදානි චතුන්නම්පි පදානං අවොමිස්සකං අත්ථං දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යථානුසිට්ඨන්ති** සත්ථාරා යථා අනුසිට්ඨං, තථා අනුසාසනීඅනුරූපන්ති අත්ථො. **අපණ්ණකපටිපදන්ති** අවිරජ්ඣනකපටිපදං, අනවජ්ජපටිපත්තින්ති අත්ථො. එත්ථ ච ස්වාක්ඛාතෙ ධම්මවිනයෙ අපණ්ණකපටිපදං පටිපන්නත්තාති එවං සම්බන්ධිතබ්බං. පුරිමපදෙන සම්බන්ධෙ දුතියපදං න වත්තබ්බං සියා, නනු ච දුතියපදෙන සම්බන්ධෙපි පඨමං පදං න වත්තබ්බං සියාති? න තස්ස පඨමං අපෙක්ඛිතත්තා. සා පන සාවකානං

අපණ්ණකපටිපදා යථානුසිට්ඨං පටිපදාති දස්සනත්ථං ''යථානුසිට්ඨං පටිපන්නත්තා''ති වත්තබ්බං . උභයස්සාපි වා සුප්පටිපන්නභාවසාධනත්තා උභයං වුත්තං. තථා හි පි-සද්දෙන උභයං සමුච්චිනොති.

කිලෙසජිම්හවසෙන අන්තද්වයගාහොති සබ්බසො තං පහාය සම්මාපටිපදා කායාදිවඞ්කප්පහායිනී උජුප්පටිපත්ති හොතීති ආහ **''මජ්ඣිමාය පටිපදාය...පෙ.... උජුප්පටිපන්නො''**ති.

ඤායො නාම යුත්තප්පත්තපටිපත්ති, නිබ්බානඤ්ච, සබ්බසඞ්ඛාරසමථතාය ආදිත්තං චෙලං, සීසං වා අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වාපි පටිපජ්ජිතබ්බමෙවාති ආහ **''ඤායො වුච්චති නිබ්බාන''**න්ති. නිබ්බායනකිරියාමුඛෙන චෙත්ථ නිබ්බානං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං , මග්ගඤාණාදීහි වා ඤායති පටිවිජ්ඣීයති සච්ඡිකරීයති වාති **ඤායො නිබ්බානන්ති** එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

ගුණසම්භාවනාය පරෙහි කයිරමානං පච්චුපට්ඨානාදිසාමීචිකම්මං අරහන්තීති **සාමීචිකම්මාරහා.**

156. **යදිදන්ති** අන්තොගධලිඞ්ගවචනභෙදො නිපාතොති තස්ස වචනභෙදෙන අත්ථමාහ **''යා ඉමානී''**ති. **එවන්ති** පකාරත්ථෙ නිපාතො, ඉමිනා පකාරෙනාති අත්ථො. තෙන ඉතරානි තීණි යුගළානි දස්සිතානි හොන්තීති ආහ **''එවං චත්තාරි පුරිසයුගළානි හොන්තී''**ති. **එතන්ති** එතං ''පුරිසපුග්ගලා''ති බහුවචනවසෙන වුත්තං පදං. පුරිසා ච තෙ පුග්ගලා ච **පුරිසපුග්ගලා.** තත්ථ **''පුරිසා''**ති ඉමිනා පඨමාය පකතියා ගහණං, **''පුග්ගලා''**ති පන දුතියායපි සත්තසාමඤ්ඤෙනාති එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **චතුන්නං පච්චයානං** කීදිසානං? ආනෙත්වා හුනිතබ්බානන්ති අධිකාරතො පාකටොයමත්ථො. **දාතබ්බන්ති** වා පච්චත්තවචනං ''චතුන්නං පච්චයාන''න්ති පදං අපෙක්ඛිත්වා සාමිවසෙන පරිණාමෙතබ්බං, අඤ්ඤථා යෙසං කෙසඤ්චි චතුන්නං පච්චයානං ''ආහුන''න්ති සමඤ්ඤා සියා. ආහුනං අරහතීති වා **ආහුනෙය්‍යො. සක්කාදීනම්පි වා ආහවනන්ති** සක්කාදීහිපි දිය්‍යමානං දානං. **යත්ථ හුතං මහප්ඵලන්ති** යස්මිං ආවහනීයග්ගිම්හි හුතං දධිආදි ආහුනෙය්‍යග්ගිගහපතග්ගිදක්ඛිණෙය්‍යග්ගීසු හුතතො උළාරඵලන්ති **තෙසං** බ්‍රාහ්මණානං **ලද්ධි. හුතන්ති** දින්නං. **නිකායන්තරෙති** සබ්බත්ථිකවාදිනිකායෙ.

ඨපෙත්වා 165 **තෙති** තෙ පියමනාපෙ ඤාතිමිත්තෙ අපනෙත්වා, තෙසං අදත්වාති අධිප්පායො. **එස** එසො. **එකබුද්ධන්තරෙ ච දිස්සතීති** එකස්මිං බුද්ධන්තරෙ වීතිවත්තෙ දිස්සති. ච-සද්දෙන කදාචි අසඞ්ඛෙය්‍යෙපි කප්පෙ වීතිවත්තෙති දස්සෙති. **අබ්බොකිණ්ණන්ති** පටිපක්ඛෙහි අවොමිස්සං, කිරියාවිසෙසනඤ්චෙතං. **පියමනාපත්තකරධම්මා** නාම සීලාදයො, තෙ අරියසඞ්ඝෙ සුප්පතිට්ඨිතා. අයං හෙත්ථ අධිප්පායො – ඤාතිමිත්තා විප්පයුත්තා න චිරස්සෙව සමාගච්ඡන්ති, අනවට්ඨිතා ච තෙසු පියමනාපතා, න එවමරියසඞ්ඝො. තස්මා සඞ්ඝොව **පාහුනෙය්‍යොති. පුබ්බකාරන්ති** අග්ගකිරියං. **සබ්බප්පකාරෙනාති** ආදරගාරවබහුමානාදිනා, දෙය්‍යධම්මස්ස සක්කච්චකරණාදිනා ච සබ්බෙන පකාරෙන. ස්වායං **පාහවනීය**-සද්දො ''පාහුනෙය්‍යො''ති වුච්චති පරියායභාවෙන.

දක්ඛන්ති එතාය සත්තා යථාධිප්පෙතාහි සම්පත්තීහි වඩ්ඪන්තීති **දක්ඛිණා.** තථාභාවකරණෙන **දක්ඛිණං අරහති**. යථා උළාරාතිවිපුලුදයලාභෙන විසොධිතං නාම හොති, එවං දක්ඛිණා විපුලඵලතායාති වුත්තං **''මහප්ඵලකරණතාය විසොධෙතී''**ති.

පුඤ්ඤත්ථිකෙහි අඤ්ජලි කරණීයා එත්ථාති **අඤ්ජලිකරණීයො.**

යදිපි පාළියං ''අනුත්තර''න්ති වුත්තං. නත්ථි ඉතො උත්තරං විසිට්ඨන්ති හි **අනුත්තරං**. සමම්පිස්ස පන නත්ථීති දස්සෙන්තො **''අසදිස''**න්ති ආහ. ඛිත්තං වුත්තං බීජං මහප්ඵලභාවකරණෙන තායති රක්ඛති, ඛිපන්ති වපන්ති එත්ථ බීජානීති වා ඛෙත්තං, කෙදාරාදි, ඛෙත්තං විය ඛෙත්තං, පුඤ්ඤානං ඛෙත්තං **පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං**. සෙසං බුද්ධානුස්සතියං වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

4. සීලානුස්සතිකථාවණ්ණනා

158. අහො වත සීලානි අඛණ්ඩානි, අහො වත අච්ඡිද්දානීති එවං සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බං. **අහො වතාති** ච සම්භාවනෙ නිපාතො. තෙනාහ **''අඛණ්ඩතාදිගුණවසෙනා''**ති. අඛණ්ඩභාවාදිසම්පත්තිවසෙනාති අත්ථො. පරස්ස සීලානි අනුස්සරියමානානි පියමනාපභාවාවහනෙන කෙවලං මෙත්තාය පදට්ඨානං හොන්ති, න විසුං කම්මට්ඨානන්ති ආහ **''අත්තනො සීලානි අනුස්සරිතබ්බානී''**ති. චාගාදීසුපි එසෙව නයො.

යෙසන්ති සීලාදීනං. පටිපාටියා සමාදානෙ සමාදානක්කමෙන, එකජ්ඣං සමාදානෙ උද්දෙසක්කමෙන සීලානං ආදිඅන්තං වෙදිතබ්බං. **පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො වියාති** වත්ථන්තෙ, දසන්තෙ වා ඡින්නවත්ථං විය, විසදිසූදාහරණං චෙතං. එවං සෙසානිපි උදාහරණානි. විනිවෙධවසෙන ඡින්නසාටකො **විනිවිද්ධසාටකො.** විසභාගවණ්ණෙන ගාවී වියාති සම්බන්ධො. සබලරහිතානි වා **අසබලානි.** තථා **අකම්මාසානි.** සත්තවිධමෙථුනසංයොගො හෙට්ඨා සීලකථායං වුත්තො එව. **කොධූපනාහාදීහීති** ආදි-සද්දෙන මක්ඛපළාසඉස්සාමච්ඡරියමායාසාඨෙය්‍යමානාතිමානාදයො ගහිතා.

තානියෙව අඛණ්ඩාදිගුණානි සීලානි. සීලස්ස **තණ්හාදාසබ්‍යතො** මොචනං විවට්ටූපනිස්සයභාවාපාදනං. තතො එව තංසමඞ්ගීපුග්ගලො සෙරී සයංවසී භුජිස්සො නාම හොති. තෙනාහ **"භුජිස්සභාවකරණෙන භුජිස්සානී"**ති. ''ඉමිනාහං සීලෙන දෙවො වා භවෙය්‍යං දෙවඤ්ඤතරො වා, තත්ථ නිච්චො ධුවො සස්සතො''ති, ''සීලෙන සුද්ධී''ති ච එවමාදිනා **තණ්හාදිට්ඨීහි** අපරාමට්ඨත්තා **අයං තෙ සීලෙසු දොසොති** වතුසු විපත්තීසු යාය කායචි විපත්තියා දස්සනෙන **පරාමට්ඨුං** අනුද්ධංසෙතුං. සමාධිසංවත්තනප්පයොජනානි **සමාධිසංවත්තනිකානි**.

159. **සික්ඛාය සගාරවොති** සීලධනං නිස්සාය පටිලද්ධසමාදානත්තා සාතිසයං සික්ඛාය සගාරවො සප්පතිස්සො හොති. **සභාගවුත්තීති** සම්පන්නසීලෙහි සභාගවුත්තිකො, තාය එව වා සික්ඛාය සභාගවුත්ති. යො හි සික්ඛාගාරවරහිතො, සො තාය විසභාගවුත්ති නාම හොති විලොමනතො. යථා පරෙහි සද්ධිං අත්තනො ඡිද්දං න හොති, එවං ධම්මාමිසෙහි පටිසන්ථරණං **පටිසන්ථාරො**. සික්ඛාය සගාරවත්තා එව තත්ථ **අප්පමත්තො** හොති. අත්තානුවාදභයං පරානුවාදභයං දණ්ඩභයං දුග්ගතිභයන්ති එවමාදීනි භයානි ඉමස්ස දූරසමුස්සාරිතානීති ආහ **"අත්තානුවාදාදිභයවිරහිතො"**ති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

5. චාගානුස්සතිකථාවණ්ණනා

160. **පකතියාති** සභාවෙන. **චාගාධිමුත්තෙනාති** දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගෙ යුත්තප්පයුත්තෙන තන්නින්නෙන තප්පොණෙන. නිච්චං සදා පවත්තා දානසංවිභාගා යස්ස සො **නිච්චපවත්තදානසංවිභාගො,** තෙන. ඉධාපි ''පකතියා''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. යං පරස්ස පටියත්තං දියාති, තං **දානං**. යං අත්තනා පරිභුඤ්ජිතබ්බතො සංවිභජති, සො **සංවිභාගො. ඉතො දානි පභුතීති** ඉතො පට්ඨාය දානි අජ්ජතග්ගෙ අජ්ජදිවසං ආදිං කත්වා. **අදත්වා න භුඤ්ජිස්සාමීති** දානසමාදානං කත්වා . **තංදිවසන්ති** තස්මිං භාවනාරම්භදිවසෙ. තත්ථ **නිමිත්තං ගණ්හිත්වාති** තස්මිං දානෙ පරිච්චාගචෙතනාය පවත්තිආකාරස්ස සල්ලක්ඛණවසෙන නිමිත්තං ගහෙත්වා. **විගතමලමච්ඡෙරතාදිගුණවසෙනාති** විගතානි මලමච්ඡෙරානි එතස්මාති විගතමලමච්ඡෙරො, චාගො, තස්ස භාවො **විගතමලමච්ඡෙරතා**. තදාදීනං ගුණානං, සම්පත්තීනං, ආනිසංසානං වා වසෙන.

සතං ධම්මං අනුක්කමන්ති සාධූනං බොධිසත්තානං ධම්මං පවෙණිං අනු අනු කමන්තො ඔක්කමන්තො, අවොක්කමන්තො වා. යෙ ඉමෙ **දායකස්ස ලාභා** ආයුවණ්ණසුඛබලපටිභානාදයො, පියභාවාදයො ච භගවතා **සංවණ්ණිතා** පකිත්තිතා. **මනුස්සත්තං වාති** වා-සද්දො අවුත්තවිකප්පත්ථො, තෙන ඉන්ද්‍රියපාටවභාවකම්මස්සකතාඤාණාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

මච්ඡෙරමලෙනාති මච්ඡෙරසඞ්ඛාතෙන මලෙන. අථ වා මච්ඡෙරඤ්ච මලඤ්ච මච්ඡෙරමලං, තෙන මච්ඡෙරෙන චෙව ලොභාදිමලෙන චාති අත්ථො. **පජායනවසෙනාති** යථාසකං කම්මනිබ්බත්තනවසෙන. **කණ්හධම්මානන්ති** ලොභාදිඑකන්තකාළකානං පාපධම්මානං. **විගතත්තාති** පහීනත්තා. **විගතමලමච්ඡෙරෙන චෙතසාති** ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ කරණවචනං. **සොතාපන්නස්ස සතොති** ගෙහං ආවසන්තස්ස සොතාපන්නස්ස සමානස්ස. **නිස්සයවිහාරන්ති** නිස්සාය විහරිතබ්බවිහාරං, දෙවසිකං වළඤ්ජනකකම්මට්ඨානන්ති අත්ථො. **අභිභවිත්වාති** අගාරං ආවසන්තානං අඤ්ඤෙසං උප්පජ්ජනකරාගාදිඋපක්කිලෙසෙ අභිභුය්‍ය.

යො කිඤ්චි දෙන්තොපි සාපෙක්ඛොව දෙති, සො මුත්තචාගො න හොති, අයං පන න එවන්ති **"මුත්තචාගො"**ති වුත්තං. **විස්සට්ඨචාගොති** නිරපෙක්ඛපරිච්චාගොති අත්ථො. යථා පාණාතිපාතබහුලො පුග්ගලො ''ලොහිතපාණී''ති වුච්චති, එවං දානබහුලො පුග්ගලො ''පයතපාණී''ති වුත්තොති දස්සෙන්තො **"දාතුං සදා ධොතහත්ථොයෙවා"**ති ආහ. තත්ථ **සදාති** නිච්චං, අභිණ්හන්ති අත්ථො. **පරිච්චාගොති** දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගොති අධිකාරතො විඤ්ඤායති. **යං යං** දෙය්‍යධම්මං **පරෙ** යාචනකා. යාචනෙ යොගො **යාචනයොගො,** පරෙහි යාචිතුං යුත්තොති අත්ථො. **යාජෙන යුත්තොති** දානෙන යුත්තො සදා පරිච්චජනතො. **උභයෙති** යථාවුත්තෙ දානෙ, සංවිභාගෙ ච **රතො** අභිරතො.

161. යථා පරිසුද්ධසීලස්ස පුග්ගලස්ස අඛණ්ඩතාදිගුණවසෙන අත්තනො සීලස්ස අනුස්සරන්තස්ස සීලානුස්සතිභාවනා ඉජ්ඣති, එවං පරිසුද්ධඋළාරපරිච්චාගස්ස පුග්ගලස්ස අනුපක්කිලිට්ඨමෙව අත්තනො පරිච්චාගං අනුස්සරන්තස්ස භාවනා ඉජ්ඣතීති දස්සෙතුං **"විගතමලමච්ඡෙරතාදිගුණවසෙනා"**තිආදි වුත්තං, තං වුත්තත්ථමෙව.

භියොසොති උපරිපි. **මත්තාය** පමාණස්ස මහතියා මත්තාය, විපුලෙන පමාණෙනාති අත්ථො. **චාගාධිමුත්තොති** පරිච්චාගෙ අධිමුත්තො නින්නපොණපබ්භාරො. තතො එව **අලොභජ්ඣාසයො** කත්ථචිපි අනභිසඞ්ගචිත්තො. පටිග්ගාහකෙසු මෙත්තායනවසෙන පරිච්චාගො හොතීති **මෙත්තාය** මෙත්තාභාවනාය **අනුලොමකාරී** අනුරූපපටිපත්ති. **විසාරදොති** විසදො අත්තනොව ගුණෙන කත්ථචිපි අමඞ්කුභූතො අභිභුය්‍ය විහාරී. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

6. දෙවතානුස්සතිකථාවණ්ණනා

162. **අරියමග්ගවසෙනාති** අරියමග්ගස්ස අධිගමවසෙන. **සමුදාගතෙහීති** සම්මදෙව තදුප්පත්තිතො උද්ධං ආගතෙහි. යාදිසා හි අරියානං සන්තානෙ ලොකියාපි සද්ධාදයො, න තාදිසා කදාචිපි පොථුජ්ජනිකා සද්ධාදයො. දිබ්බන්තීති **දෙවා**. චත්තාරො මහාරාජානො එතෙසන්ති චතුමහාරාජා, තෙ එව **චාතුමහාරාජිකා**. තෙත්තිංස සහපුඤ්ඤකාරිනො තත්ථූපපන්නාති තංසහචරිතං ඨානං තාවතිංසං, තන්නිවාසිනොපි දෙවා තංසහචරණතො එව **තාවතිංසා**. දුක්ඛතො යාතා අපයාතාති **යාමා**. තුසාය පීතියා ඉතා උපගතාති **තුසිතා**. භොගානං නිම්මානෙ රති එතෙසන්ති **නිම්මානරතිනො**. පරනිම්මිතෙසු භොගෙසු වසං වත්තෙන්තීති **පරනිම්මිතවසවත්තිනො**. බ්‍රහ්මානං කායො සමූහො බ්‍රහ්මකායො, තප්පරියාපන්නතාය තත්ථ භවාති **බ්‍රහ්මකායිකා**. **තතුත්තරීති** තතො බ්‍රහ්මකායිකෙහි උත්තරි, උපරි පරිත්තාභාදිකෙ සන්ධාය වදති. **දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වාති** ''යථාරූපාය මග්ගෙනාගතාය **සද්ධාය සමන්නාගතා, සීලෙන සුතෙන චාගෙන පඤ්ඤාය සමන්නාගතා ඉතො චුතා තත්ථ උපපන්නා තා දෙවතා,** මය්හම්පි තථාරූපා සද්ධා සීලං සුතං චාගො පඤ්ඤා ච සංවිජ්ජතී''ති දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා සක්ඛිං ඔතාරෙන්තෙන විය **අත්තනො සද්ධාදිගුණා අනුස්සරිතබ්බා**.

යදි එවං **සුත්තෙ** (අ. නි. 6.10) උභයගුණානුස්සරණං වුත්තං, තං කථන්ති අනුයොගං මනසි කත්වා ආහ **''සුත්තෙ පනා''**තිආදි. තත්ථ **කිඤ්චාපි වුත්තන්ති** ''අත්තනො ච, තාසඤ්ච දෙවතාන''න්ති උභයං සමධුරං විය **සුත්තෙ** (අ. නි. 6.10) කිඤ්චාපි වුත්තං. අථ ඛො **තං** ''දෙවතානං සද්ධඤ්ච සීලඤ්චා''තිආදිවචනං. **සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙතබ්බන්ති** ''වුත්ත''න්ති පරතො පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. කිමත්ථං පන සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපනන්ති ආහ **''දෙවතානං අත්තනො සද්ධාදීහි සමානගුණදීපනත්ථන්ති වෙදිතබ්බ''**න්ති. කස්මා පන සුත්තෙ යථාරුතවසෙන අත්ථං අග්ගහෙත්වා එවං අත්ථො ගය්හතීති ආහ **''අට්ඨකථායඤ්හී''**තිආදි.

163. **තස්මාති** යස්මා අට්ඨකථායං දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අත්තනො ගුණානුස්සරණං දළ්හං කත්වා වුත්තං, සීලචාගානුස්සතීසු විය ඉධාපි අත්තනො ගුණානුස්සරණං ඣානුප්පත්තිනිමිත්තං යුත්තං, තස්මා. **පුබ්බභාගෙ** භාවනාරම්භෙ. **අපරභාගෙති** යථා භාවෙන්තස්ස උපචාරජ්ඣානං ඉජ්ඣති, තථා භාවනාකාලෙ. යදි අත්තනො එව ඉධ ගුණා අනුස්සරිතබ්බා, කථමයං දෙවතානුස්සතීති ආහ **''දෙවතානං ගුණසදිසසද්ධාදිගුණානුස්සරණවසෙනා''**ති. තෙන සදිසකප්පනාය අයං භාවනා ''දෙවතානුස්සතී''ති වුත්තා, න දෙවතානං, තාසං ගුණානං වා අනුස්සරණෙනාති දස්සෙති. පුබ්බභාගෙ වා පවත්තං දෙවතාගුණානුස්සරණං උපාදාය ''දෙවතානුස්සතී''ති ඉමිස්සා සමඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. තථා හි වක්ඛති ''පුබ්බභාගෙ දෙවතා ආරබ්භ පවත්තචිත්තවසෙනා''ති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

164. **එතාසන්ති** එතාසං බුද්ධානුස්සතිආදීනං ඡන්නං අනුස්සතීනං. **විත්ථාරදෙසනායන්ති** විත්ථාරවසෙන පවත්තදෙසනායං, **මහානාමසුත්තං** (අ. නි. 6.10; 11.11) සන්ධාය වදති. **භගවාතිආදීනං අත්ථන්ති** භගවාතිආදීනං පදානං අත්ථං. **අත්ථවෙදන්ති** වා හෙතුඵලං පටිච්ච උප්පන්නං තුට්ඨිමාහ. **ධම්මවෙදන්ති** හෙතුං පටිච්ච උප්පන්නං තුට්ඨිං. ''ආරකත්තා අරහ''න්ති අනුස්සරන්තස්ස හි යං තං භගවතො කිලෙසෙහි ආරකත්තං, සො හෙතු. ඤාපකො චෙත්ථ හෙතු අධිප්පෙතො, න කාරකො, සම්පාපකො වා. යොනෙන ඤායමානො අරහත්තත්ථො, තං ඵලං. ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි හෙතුඵලවිභාගො වෙදිතබ්බො. ධම්මානුස්සතිආදීසුපි ''ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණත්තා''තිආදිනා, ''යස්මා පන සා සම්මාපටිපදා''තිආදිනා ච තත්ථ තත්ථ හෙතුඅපදෙසො කතොයෙවාති. **ධම්මූපසංහිතන්ති** යථාවුත්තහෙතුහෙතුඵලසඞ්ඛාතගුණූපසංහිතං. **ගුණෙති** අත්තනො ගුණෙ.

165. **අරියසාවකානඤ්ඤෙව ඉජ්ඣන්තීති** අරියසාවකානං ඉජ්ඣන්තියෙවාති උත්තරපදාවධාරණං දට්ඨබ්බං, අවධාරණඤ්ච තෙසං සුඛසිද්ධිදස්සනත්ථං. තෙනාහ **''තෙසං හී''**තිආදි. න පුථුජ්ජනානං සබ්බෙන සබ්බං ඉජ්ඣන්තීති. තථා හි වක්ඛති ''එවං සන්තෙපී''තිආදි. යදි එවං , කස්මා **මහානාමසුත්තාදීසු** (අ. නි. 6.10; 11.11) බහූසු සුත්තෙසු අරියසාවකග්ගහණං කතන්ති? තෙසං බහුලවිහාරතායාති ආචරියා.

නික්ඛන්තන්ති නිග්ගතං නිස්සටං. **මුත්තන්ති** විස්සට්ඨං. **වුට්ඨිතන්ති** අපෙතං. සබ්බමෙතං වික්ඛම්භනමෙව සන්ධාය වදති. **ගෙධම්හාති** පලිබොධතො. **ඉදම්පීති** බුද්ධානුස්සතිවසෙන ලද්ධං උපචාරජ්ඣානමාහ. **ආරම්මණං කරිත්වාති** පච්චයං කත්වා, පාදකං කත්වාති අත්ථො. **විසුජ්ඣන්තීති** පරමත්ථවිසුද්ධිං පාපුණන්ති.

සම්බාධෙති තණ්හාසංකිලෙසාදිනා සම්පීළෙ සංකටෙ ඝරාවාසෙ. **ඔකාසාධිගමො** ලොකුත්තරධම්මස්ස අධිගමාය අධිගන්තබ්බඔකාසො. අනුස්සතියො එව **අනුස්සතිට්ඨානානි. විසුද්ධිධම්මාති** විසුජ්ඣනසභාවා, විසුජ්ඣිතුං වා භබ්බා. **පරමත්ථවිසුද්ධිධම්මතායාති** පරමත්ථවිසුද්ධියා නිබ්බානස්ස භබ්බභාවෙන. **උපක්කමෙනාති** පයොගෙන. **පරියොදපනාති** විසොධනා.

166. **එවං සන්තෙපීති** එවං **මහානාමසුත්තාදීසු** අනෙකෙසු සුත්තෙසු අරියසාවකස්සෙව වසෙන ඡසු අනුස්සතීසු දෙසිතාසුපි. **යස්සානුභාවෙනාති** යස්ස චිත්තප්පසාදස්ස බලෙන. **පීතිං පටිලභිත්වාති** අනුස්සවවසෙන බුද්ධාරම්මණං

පීතිං උප්පාදෙත්වා.

ඡඅනුස්සතිනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සත්තමපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

8. අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසවණ්ණනා

මරණස්සතිකථාවණ්ණනා

167. **ඉතොති** දෙවතානුස්සතියා. සා හි ඡසු අනුස්සතීසු සබ්බපච්ඡා නිද්දිට්ඨත්තා ආසන්නා, පච්චක්ඛා ච. **අනන්තරායාති** තදනන්තරං උද්දිට්ඨත්තා වුත්තං. මරණස්ස සති මරණස්සතීති මරණං තාව දස්සෙතුං **''තත්ථ මරණ''**න්තිආදි වුත්තං. කාමඤ්චෙත්ථ ඛන්ධානං භෙදො ''ජරාමරණං ද්වීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිත''න්ති (ධාතු. 71) වචනතො චුතිඛන්ධානං විනාසො මරණන්ති වත්තබ්බං, විසෙසතො පන තං ජීවිතින්ද්‍රියස්ස විනාසභාවෙන කම්මට්ඨානිකානං පච්චුපතිට්ඨතීති **''ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදො''**ති වුත්තං. තෙනෙවාහ **නිද්දෙසෙ** ''කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො ජීවිතින්ද්‍රියස්සුපච්ඡෙදො''ති (විභ. 236; දී. නි. 2.390; ම. නි. 1.92, 123). තත්ථ **එකභවපරියාපන්නස්සාති** එකෙන භවෙන පරිච්ඡින්නස්ස. **ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදොති** ජීවිතින්ද්‍රියප්පබන්ධස්ස විච්ඡෙදො ආයුක්ඛයාදිවසෙන අන්තරධානං. **සමුච්ඡෙදමරණන්ති** අරහතො සන්තානස්ස සබ්බසො උච්ඡෙදභූතං මරණං. **සඞ්ඛාරානං ඛණභඞ්ගසඞ්ඛාතන්ති** සඞ්ඛතධම්මානං උදයවයපරිච්ඡින්නස්ස පවත්තිඛණස්ස භඞ්ගො නිරොධොති සඞ්ඛං ගතං. **ඛණිකමරණන්ති** යථාවුත්තලක්ඛණවන්තං තස්මිංයෙව ඛණෙ ලබ්භමානං මරණං. යං ඛන්ධප්පබන්ධං උපාදාය රුක්ඛාදිසමඤ්ඤා, තස්මිං අනුපච්ඡින්නෙපි අල්ලතාදිවිගමනං නිස්සාය මතවොහාරො **සම්මුතිමරණං. න තං ඉධ අධිප්පෙතන්ති** තං සමුච්ඡෙදඛණිකසම්මුතිමරණං ඉධ මරණානුස්සතියං නාධිප්පෙතං අබාහුල්ලතො, අනුපට්ඨහනතො, අසංවෙගවත්ථුතො චාති අධිප්පායො.

අධිප්පෙතං සතියා ආරම්මණභාවෙන. ආයුආදීනං ඛයකාලෙ මරණං **කාලමරණං**. තෙසං අපරික්ඛීණකාලෙ මරණං **අකාලමරණං. ''කාලමරණං පුඤ්ඤක්ඛයෙනා''**ති ඉදං යථාධිකාරං සම්පත්තිභවවසෙන වුත්තං, විපත්තිභවවසෙන පන ''පාපක්ඛයෙනා''ති වත්තබ්බං.

ආයුසන්තානජනකපච්චයසම්පත්තියාති ආයුප්පබන්ධස්ස පවත්තාපනකානං ආහාරාදිපච්චයානං සම්පත්තියං. **විපක්කවිපාකත්තාති** අත්තනො ඵලානුරූපං දාතබ්බවිපාකස්ස දින්නත්තා. **ගතිකාලාහාරාදිසම්පත්තියා අභාවෙනාති** දෙවානං විය ගතිසම්පත්තියා, පඨමකප්පියානං විය කාලසම්පත්තියා, උත්තරකුරුකාදීනං විය ආහාරසම්පත්තියා ච අභාවෙන. **ආදි**-සද්දෙන උතුසුක්කසොණිතාදිං පරිග්ගණ්හති. **අජ්ජතනකාලපුරිසානං වියාති විය**-සද්දො අට්ඨානෙ පට්ඨපිතො, අජ්ජතනකාලපුරිසානං වස්සසතමත්තපරිමාණස්ස විය ආයුනො ඛයවසෙනාති යොජනා. එවං හි අනාගතෙපි පරමායුනො සඞ්ගහො කතො හොති, අතීතෙ පන ගතිසම්පත්තියා විය කාලාහාරාදිසම්පත්තියා භාවෙන අනෙකවස්සසහස්ස පරිමාණොපි ආයු අහොසි. අයඤ්ච විභාගො වත්තමානස්ස අන්තරකප්පස්ස වසෙන වුත්තොති දට්ඨබ්බං. **කලාබුරාජාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන නන්දයක්ඛනන්දමාණවකාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **තං සබ්බම්පීති** යං ''කාලමරණං අකාලමරණං, තත්ථාපි පුඤ්ඤක්ඛයමරණං ආයුක්ඛයමරණං උභයක්ඛයමරණං උපක්කමමරණ''න්ති වුත්තප්පභෙදං මරණං, තං සබ්බම්පි.

168. **යොනිසොති** උපායෙන. **මනසිකාරොති** මරණාරම්මණො මනසිකාරො. යෙන පන උපායෙන මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො, තං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං **''අයොනිසො පවත්තයතො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අයොනිසො පවත්තයතොති** අනුපායෙන සතිං, සංවෙගං, ඤාණඤ්ච අනුපට්ඨපෙත්වා මරණං අනුස්සරතො. **තදෙතං සබ්බම්පීති** සොකපාමොජ්ජානං උප්පජ්ජනං, සංවෙගස්ස අනුප්පජ්ජනං, සන්තාසස්ස උප්පජ්ජනඤ්ච යථාක්කමං **සතිසංවෙගඤාණවිරහතො හොති**. යො හි ''මරණං නාමෙතං ජාතස්ස එකන්තික''න්ති පණ්ඩිතානං වචනං සරති, තත්ථ සංවෙගජාතො හොති සම්පජානො ච, තස්ස ඉට්ඨජනමරණාදිනිමිත්තං සොකාදයො අනොකාසාව. **තස්මාති** යස්මා අයොනිසො මනසිකාරං පවත්තයතො එතෙ දොසා, තස්මා. **තත්ථ තත්ථාති** අරඤ්ඤසුසානාදීසු. **හතමතසත්තෙති** චොරාදීහි හතෙ, සරසෙන මතෙ ච සත්තෙ. දිට්ඨපුබ්බා සම්පත්ති යෙසං තෙ දිට්ඨපුබ්බසම්පත්තී, තෙසං **දිට්ඨපුබ්බසම්පත්තීනං. යොජෙත්වාති** උපට්ඨපෙත්වා. **එකච්චස්සාති** තික්ඛින්ද්‍රියස්ස ඤාණුත්තරස්ස.

169. **වධකපච්චුපට්ඨානතොති** ඝාතකස්ස විය පති පති උපට්ඨානතො ආසන්නභාවතො. **සම්පත්තිවිපත්තිතොති** ආරොග්‍යාදිසම්පත්තීනං විය ජීවිතසම්පත්තියා විපජ්ජනතො. **උපසංහරණතොති** පරෙසං මරණං දස්සෙත්වා අත්තනො මරණස්ස උපනයනතො. **කායබහුසාධාරණතොති** සරීරස්ස බහූනං සාධාරණභාවතො. **ආයුදුබ්බලතොති** ජීවිතස්ස දුබ්බලභාවතො. **අනිමිත්තතොති** මරණස්ස වවත්ථිතනිමිත්තාභාවතො . **අද්ධානපරිච්ඡෙදතොති** කාලස්ස පරිච්ඡින්නභාවතො. **ඛණපරිත්තතොති** ජීවිතක්ඛණස්ස ඉත්තරභාවතො.

වධකපච්චුපට්ඨානතොති එත්ථ විය-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති දස්සෙන්තො **''වධකස්ස විය පච්චුපට්ඨානතො''**ති වත්වා තමෙවත්ථං විවරන්තො **''යථා හී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **වාරයමානොති** ආගුරෙන්තො පහරණාකාරං කරොන්තො. **පච්චුපට්ඨිතොව** උපගන්ත්වා ඨිතො සමීපෙ එව. **ජරාමරණං ගහෙත්වාව නිබ්බත්තන්ති** ''යථා හි අහිච්ඡත්තකමකුළං උග්ගච්ඡන්තං පංසුවිරහිතං න හොති, එවං සත්තා නිබ්බත්තන්තා ජරාමරණවිරහිතා න හොන්තී''ති එත්තකෙන උපමා. අහිච්ඡත්තකමකුළං කදාචි කත්ථචි පංසුවිරහිතම්පි භවෙය්‍ය, සත්තා පන කථඤ්චිපි

ජරාමරණවිරහිතා න හොන්තීති ඛණිකමරණං තාව උපමාභාවෙන දස්සෙත්වා ඉධාධිප්පෙතං මරණං දස්සෙතුං **"තථා හී"**තිආදි වුත්තං. අථ වා යදිමෙ සත්තා ජරාමරණං ගහෙත්වාව නිබ්බත්තන්ති, නිබ්බත්තිසමනන්තරමෙව මරිතබ්බන්ති චොදනං සන්ධායාහ **"තථා හී"**තිආදි. **අවස්සං මරණතොති** අවස්සං මරිතබ්බතො, එකන්තෙන මරණසභාවතො වා. **පබ්බතෙය්‍යාති** පබ්බතතො ආගතා. **හාරහාරිනීති** පවාහෙ පතිතස්ස තිණපණ්ණාදිකස්ස අතිවිය හරණසීලා. **සන්දතෙවාති** සවති එව. **වත්තතෙවාති** පවාහවසෙන වත්තති එව න තිට්ඨති.

යමෙකරත්තින්ති යස්සං එකරත්තියං, භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං, අච්චන්තසංයොගෙ වා. **පඨමන්ති** සබ්බපඨමං පටිසන්ධික්ඛණෙ. **ගබ්භෙති** මාතුකුච්ඡියං. **මාණවොති** සත්තො. යෙභුය්‍යෙන සත්තා රත්තියං පටිසන්ධිං ගණ්හන්තීති **රත්තිග්ගහණං**. **අබ්භුට්ඨිතොවාති** උට්ඨිතඅබ්භො විය, අභිමුඛභාවෙන වා උට්ඨිතොව මරණස්සාති අධිප්පායො. **සො යාතීති** සො මාණවො යාති, පඨමක්ඛණතො පට්ඨාය ගච්ඡතෙව. **ස ගච්ඡං න නිවත්තතීති** සො එවං ගච්ඡන්තො ඛණමත්තම්පි න නිවත්තති, අඤ්ඤදත්ථු මරණංයෙව උපගච්ඡති.

කුන්නදීනන්ති පබ්බතතො පතිතානං ඛුද්දකනදීනං. **පාතො ආපොරසානුගතබන්ධනානන්ති** පුරිමදිවසෙ දිවා සූරියසන්තාපෙන අන්තො අනුපවිසිත්වා පුන රත්තියං බන්ධනමූලං උපගතෙන ආපොරසෙන තින්තසිථිලබන්ධනතාය පාතො ආපොරසානුගතබන්ධනානං.

අච්චයන්තීති අතික්කමන්ති. **උපරුජ්ඣතීති** නිරුජ්ඣති. උදකමෙව **ඔදකං,** උදකොසං වා . යස්මා අච්චයන්ති අහොරත්තා, තස්මා ජීවිතං උපරුජ්ඣති. යස්මා ජීවිතං උපරුජ්ඣති, තස්මා **ආයු ඛීයති මච්චානං. පපතතොති** පපතනතො **භයං** සාමිකානං රුක්ඛෙ ඨත්වා කම්මෙ විනියුඤ්ජිතුකාමානං, හෙට්ඨා පවිට්ඨානං වා. **උග්ගමනං පති** උග්ගමනනිමිත්තං. **මා මං අම්ම නිවාරය** පබ්බජ්ජායාති අධිප්පායො.

කොචි මිත්තමුඛසත්තුරන්ධගවෙසී සහ වත්තමානොපි න හනෙය්‍ය, අයං පන එකංසෙන හනතියෙවාති දස්සෙතුං **"සහජාතියා ආගතතො"**ති වත්වා **"ජීවිතහරණතො වා"**ති වුත්තං.

170. නන්ති සම්පත්තිං. **සුඛීති** දිබ්බසදිසෙහි භොගෙහි, ආධිපතෙය්‍යෙන ච සුඛසමඞ්ගී. **දෙහබන්ධෙනාති** සරීරෙන. **අසොකොති** අසොකමහාරාජා. **සොකමාගතොති** සොචිතබ්බතං ගතො.

ආරොග්‍යං යොබ්බනානං. බ්‍යාධිජරාපරියොසානතා ජීවිතස්ස මරණපරියොසානතාය උදාහරණවසෙන ආනීතා, පච්චයභාගවසෙන වා. ලොකොයෙව **ලොකසන්නිවාසො** යථා සත්තාවාසාති, සන්නිවසිතබ්බතාය වා සත්තනිකායො **ලොකසන්නිවාසො. අනුගතොති** අනුබන්ධො පච්චත්ථිකෙන විය. **අනුසටොති** අනුපවිට්ඨො උපවිසෙන විය. **අභිභූතොති** අජ්ඣොත්ථටො මද්දහත්ථීහි විය. **අබ්භාහතොති** පහටො භූතෙහි විය.

සෙලාති සිලාමයා, න පංසුආදිමයා. **විපුලාති** මහන්තා අනෙකයොජනායාමවිත්ථාරා. **නභං ආහච්චාති** විපුලත්තා එව ආකාසං අභිවිහච්ච සබ්බදිසාසු ඵරිත්වා. **අනුපරියෙය්‍යුන්ති** අනුවිචරෙය්‍යුං. **නිප්පොථෙන්තාති** අත්තනා ආසාතිතං චුණ්ණවිචුණ්ණං කරොන්තා. **අධිවත්තන්තීති** අධිභවන්ති. කුලෙන වා රූපෙන වා සීලෙන වා සුතෙන වා සද්ධාදීහි වා සෙට්ඨොති සම්භාවනාය **ඛත්තියාදීසු න කඤ්චි පරිවජ්ජෙති.** තෙහි එව නිහීනොති අවමඤ්ඤමානාය **සුද්දාදීසු න කඤ්චි පරිවජ්ජෙති.** අඤ්ඤදත්ථු **සබ්බමෙව අභිමද්දති** නිම්මථති. දණ්ඩාදිඋපායා ච තත්ථ අවිසයා එවාති දස්සෙතුං **"න තත්ථ හත්ථීනං භූමී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **මන්තයුද්ධෙනාති** ආථබ්බණවෙදවිහිතෙන මන්තසඞ්ගාමප්පයොගෙන. **ධනෙනාති** ධනදානෙන. **වා-**සද්දො අවුත්තවිකප්පනත්ථො. තෙන සාමං, භෙදඤ්ච සඞ්ගණ්හාති.

171. **පරෙහි සද්ධිං අත්තනො උපසංහරණතොති** පරෙහි මතෙහි සද්ධිං ''තෙපි නාම මතා, කිමඞ්ගං පන මාදිසා''ති අත්තනො මරණස්ස උපනයනතො. **යසමහත්තතොති** පරිවාරමහත්තතො, විභවමහත්තතො ච. **පුඤ්ඤමහත්තතොති** මහාපුඤ්ඤභාවතො. **ථාමමහත්තතොති** වීරියබලමහත්තතො. **යුධිට්ඨිලො** ධම්මපුත්තො. **චානුරො** යො බලදෙවෙන නිබ්බුද්ධං කත්වා මාරිතො.

සහ ඉද්ධීහීති වෙජයන්තකම්පනනන්දොපනන්දදමනාදීසු දිට්ඨානුභාවාහි අත්තනො ඉද්ධීහි සද්ධිං **මච්චුමුඛං පවිට්ඨො.**

කලං නග්ඝන්ති සොළසින්ති සොළසන්නං පූරණභාගං න අග්ඝන්ති. ඉදං වුත්තං හොති – ආයස්මතො ථෙරස්ස සාරිපුත්තස්ස පඤ්ඤං සොළසභාගෙ කත්වා තතො එකං භාගං සොළසධා ගහෙත්වා ලද්ධං එකභාගසඞ්ඛාතං කලං සම්මාසම්බුද්ධං ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙසං සත්තානං පඤ්ඤා න අග්ඝන්තීති.

සබ්බස්සාපි සංකිලෙසපක්ඛස්ස සමුග්ඝාතො ඤායෙන ආරද්ධවීරියස්ස හොතීති ආහ **"ඤාණවීරියබලෙනා"**ති. සම්මාදිට්ඨිසම්මාවායාමෙසු හි සිද්ධෙසු අට්ඨඞ්ගිකො අරියමග්ගො සිද්ධොව හොතීති. එකාකීභාවෙන **ඛග්ගවිසාණකප්පා.** පරතොඝොසෙන විනා සයමෙව භූතා පටිවිද්ධාකුප්පාති **සයම්භුනො.**

හත්ථගතසුවණ්ණවලයානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සඞ්ඝට්ටනං වංසකළීරස්ස කත්ථචි අසත්තතාති එවමාදිකං **තං තං නිමිත්තං** කාරණං **ආගම්ම. වීමංසන්තාති** පවත්තිනිවත්තියො උපපරික්ඛන්තා. මහන්තානං සීලක්ඛන්ධාදීනං එසනට්ඨෙන **මහෙසයො. එකචරියනිවාසෙනාති** එකචරියනිවාසමත්තෙන, න සීලාදිනා. ඛග්ගමිගසිඞ්ගසමා උපමා යෙසං, ඛග්ගමිගසිඞ්ගං වා සමූපමා යෙසං තෙ **ඛග්ගසිඞ්ගසමූපමා.**

තම්බනඛතුඞ්ගනඛතාදිඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතෙහි සුප්පතිට්ඨිතපාදතාදීහි ද්වත්තිංසාය මහාපුරිසලක්ඛණෙහි විචිත්‍රො අච්ඡරියබ්භුතො රූපකායො එතස්සාති **අසීති…පෙ…. රූපකායො.** සහ වාසනාය සබ්බෙසං කිලෙසානං පහීනත්තා සබ්බාකාරපරිසුද්ධසීලක්ඛන්ධාදිගුණරතනෙහි සමිද්ධො ධම්මකායො එතස්සාති **සබ්බාකාර…පෙ…. ධම්මකායො. ඨානසොති** තඞ්ඛණෙයෙව.

එවං මහානුභාවස්සාති එවං යථාවුත්තරූපකායසම්පත්තියා, ධම්මකායසම්පත්තියා ච විඤ්ඤායමානවිපුලාපරිමෙය්‍යබුද්ධානුභාවස්ස, **වසං නාගතං** අනුපගමනවසෙනාති අධිප්පායො.

මරණං සාමඤ්ඤං එතස්සාති මරණසාමඤ්ඤො, තස්ස භාවො **මරණසාමඤ්ඤතා,** තාය.

172. **කිමිකුලානන්ති** කිමිසමූහානං, කිමිජාතීනං වා. **ජීයන්තීති** ජරං පාපුණන්ති.

නික්ඛන්තෙති වීතිවත්තෙ. **පටිහිතායාති** පච්චානුගතාය. **සො මමස්ස අන්තරායොති** සා යථාවුත්තා න කෙවලං කාලකිරියාව, අථ ඛො මම අතිදුල්ලභං ඛණං ලභිත්වා ඨිතස්ස සත්ථුසාසනමනසිකාරස්ස අන්තරායො **අස්ස** භවෙය්‍ය. **බ්‍යාපජ්ජෙය්‍යාති** විපත්තිං ගච්ඡෙය්‍ය. සත්ථකෙන විය අඞ්ගපච්චඞ්ගානං කන්තනකා මරණකාලෙ සන්ධිබන්ධනච්ඡෙදනකවාතා **සත්ථකවාතා.**

173. අබලන්ති බලහීනං. **දුබ්බලන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. අභාවත්ථො හි අයං දු-සද්දො ‘‘දුස්සීලො (අ. නි. 5.213; අ. නි. 10.75) දුප්පඤ්ඤො’’තිආදීසු (ම. නි. 1.449) විය. **තදෙතං** ආයු. **අස්සාසපස්සාසානං** සමවුත්තිතා අපරාපරං පවෙසනික්ඛමොව. **බහි නික්ඛන්තනාසිකවාතෙ අන්තො අපවිසන්තෙ, පවිට්ඨෙ වා අනික්ඛමන්තෙති** එකස්සෙව පවෙසනික්ඛමො විය වුත්තං, තං නාසිකවාතභාවසාමඤ්ඤෙනාති දට්ඨබ්බං. **අධිමත්තතාය** අච්චාසන්නඅධිට්ඨානාදිනා. තදභාවො හි ඉරියාපථානං සමවුත්තිතා. **අතිසීතෙන** අභිභූතස්ස කායස්ස විපජ්ජනං මහිංසරට්ඨාදීසු හිමපාතකාලෙන දීපෙතබ්බං. තත්ථ හි සත්තා සීතෙන භින්නසරීරා ජීවිතක්ඛයං පාපුණන්ති. **අතිඋණ්හෙන** අභිභූතස්ස විපජ්ජනං මරුකන්තාරෙ උණ්හාභිතත්තාය පච්ඡිං, තත්ථ ඨපිතං උපරි සාටකං, පුත්තඤ්ච අක්කමිත්වා මතාය ඉත්ථියා දීපෙතබ්බං. **මහාභූතානං** සමවුත්තිතා පකොපාභාවො . **පථවීධාතුආදීනං** පකොපෙන සරීරස්ස විකාරාපත්ති පරතො **ධාතුකම්මට්ඨානකථායං** ආගමිස්සති. **යුත්තකාලෙති** භුඤ්ජිතුං යුත්තකාලෙ බුද්දාභිභූතකාලෙ.

174. **අවවත්ථානතොති** කාලාදිවසෙන වවත්ථානාභාවතො. **වවත්ථානන්ති** චෙත්ථ පරිච්ඡෙදො අධිප්පෙතො, න අසඞ්කරතො වවත්ථානං, නිච්ඡයො වාති ආහ **‘‘පරිච්ඡෙදාභාවතො’’**ති. **න නායරෙති** න ඤායන්ති.

ඉතො පරන්ති එත්ථ **පරන්ති** පරං අඤ්ඤං කාලන්ති අත්ථො. තෙන ඔරකාලස්සාපි සඞ්ගහො සිද්ධො හොති. පරමායුතො ඔරකාලං එව චෙත්ථ ‘‘පර’’න්ති අධිප්පෙතං. තතො පරං සත්තානං ජීවනස්ස අභාවතො **‘‘වවත්ථානාභාවතො’’**ති වත්තුං න සක්කාති. **අබ්බුදපෙසීති**ආදීසු ‘‘අබ්බුදකාලෙ පෙසිකාලෙ’’තිආදිනා **කාල**-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. **කාලොති** ඉධ පුබ්බණ්හාදිවෙලා අධිප්පෙතා. තෙනාහ **‘‘පුබ්බණ්හෙපි හී’’**තිආදි. ඉධෙව දෙහෙන පතිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. **අනෙකප්පකාරතොති** නගරෙ ජාතානං ගාමෙ, ගාමෙ ජාතානං නගරෙ, වනෙ ජාතානං ජනපදෙ, ජනපදෙ ජාතානං වනෙතිආදිනා අනෙකප්පකාරතො. **ඉතො චුතෙනාති** ඉතො ගතිතො චුතෙන. **ඉධ** ඉමිස්සං ගතියං. **යන්තයුත්තගොණො වියාති** යථා යන්තෙ යුත්තගොණො යන්තං නාතිවත්තති, එවං **ලොකො** ගතිපඤ්චකන්ති එත්තකෙන උපමා.

175. **අප්පං වා භිය්‍යොති** වස්සසතතො උපරි ‘‘දස වා වස්සානි, වීසති වා’’තිආදිනා දුතියං වස්සසතං අපාපුණන්තො අප්පකං වා ජීවතීති අත්ථො. **ගමනීයොති** ගන්ධබ්බො උපපජ්ජනවසෙන. **සම්පරායොති** පරලොකො.

හීළෙය්‍යාති පරිභවෙය්‍ය න සම්භාවෙය්‍ය. **නන්ති** ආයුං. **සුපොරිසොති** සාධුපුරිසො පඤ්ඤවා. **චරෙය්‍යාති** සුචරිතං චරෙය්‍ය. තෙනාහ **‘‘ආදිත්තසීසොවා’’**ති.

සත්තහි උපමාහීති –

‘‘සෙය්‍යථාපි, බ්‍රාහ්මණ, තිණග්ගෙ උස්සාවබින්දු සූරියෙ උග්ගච්ඡන්තෙ ඛිප්පංයෙව පටිවිගච්ඡති, න චිරට්ඨිතිකං හොති. උදකෙ උදකපුබ්බුළං. උදකෙ දණ්ඩරාජි. නදී පබ්බතෙය්‍යා දූරඞ්ගමා සීඝසොතා හාරහාරිනී. බලවා පුරිසො ජිව්හග්ගෙ ඛෙළපිණ්ඩං සංයූහිත්වා අකසිරෙනෙව වමෙය්‍ය. දිවසං සන්තත්තෙ අයොකටාහෙ

> මංසපෙසි පක්ඛිත්තා ඛිප්පංයෙව පටිවිගච්ඡති, න චිරට්ඨිතිකා හොති. ගාවී වජ්ඣා ආඝාතනං නීයමානා යං යදෙව පාදං උද්ධරති, සන්තිකෙව හොති වධස්ස, සන්තිකෙව මරණස්ස, එවමෙවං ඛො, බ්‍රාහ්මණ, ගොවජ්ඣූපමං ජීවිතං මනුස්සානං පරිත්තං ලහුකං බහුදුක්ඛං බහුපායාසං මන්තායං බොද්ධබ්බං, කත්තබ්බං කුසලං, චරිතබ්බං බ්‍රහ්මචරියං, නත්ථි ජාතස්ස අමරණ''න්ති (අ. නි. 7.74) –

එවමාගතාහි ඉමාහි සත්තහි උපමාහි **අලඞ්කතං**.

රත්තින්දිවන්ති එකං රත්තින්දිවං. **භගවතො සාසනන්ති** අරියමග්ගපටිවෙධාවහං සත්ථු ඔවාදං. **බහුං වත මෙ කතං අස්සාති** බහුං වත මයා අත්තහිතං පබ්බජිතකිච්චං කතං භවෙය්‍ය. **තදන්තරන්ති** තං ඛණං තත්තකං වෙලං. **එකං පිණ්ඩපාතන්ති** එකං දිවසං යාපනප්පහොනකං පිණ්ඩපාතං. **දන්ධන්ති** මන්දං චිරාය. **අවිස්සාසියො** අවිස්සාසනීයො.

176. චිත්තෙ ධරන්තෙයෙව සත්තානං ජීවිතවොහාරො, චිත්තස්ස ච අතිඉත්තරො ඛණො ලහුපරිවත්තිභාවතො. යථාහ භගවා ''නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි, යං එවං ලහුපරිවත්තං, යථයිදං චිත්ත''න්ති (අ. නි. 1.48; කථා. 335). තස්මා සත්තානං ජීවිතං එකචිත්තක්ඛණිකත්තා ලහුසං ඉත්තරන්ති දස්සෙන්තො **''පරමත්ථතො''**තිආදිමාහ. තත්ථ **''පරමත්ථතො''**ති ඉමිනා යායං ''යො චිරං ජීවති, සො වස්සසත''න්තිආදිනා සත්තානං (දී. නි. 2.7; සං. නි. 1.145; අ. නි. 7.74) ජීවිතප්පවත්ති වුත්තා, සා පබන්ධවිසයත්තා වොහාරවසෙනාති තං පටික්ඛිපති. **''අතිපරිත්තො''**ති ඉමිනා –

> ''සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, චත්තාරො දළ්හධම්මා ධනුග්ගහා සුසික්ඛිතා කතහත්ථා කතූපාසනා චතුද්දිසා ඨිතා අස්සු, අථ පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය 'අහං ඉමෙසං…පෙ.… කතූපාසනානං චතුද්දිසා කණ්ඩෙ ඛිත්තෙ අප්පතිට්ඨිතෙ පථවියං ගහෙත්වා ආහරිස්සාමී'ති. යථා ච, භික්ඛවෙ, තස්ස පුරිසස්ස ජවො, යථා ච චන්දිමසූරියානං ජවො, තතො සීඝතරො. යථා ච, භික්ඛවෙ, තස්ස පුරිසස්ස ජවො, යථා ච චන්දිමසූරියානං ජවො, යථා ච යා දෙවතා චන්දිමසූරියානං පුරතො ධාවන්ති, තාසං දෙවතානං ජවො, තතො සීඝතරං ආයුසඞ්ඛාරා ඛීයන්තී''ති (සං. නි. 2.228) –

එවං වුත්තං පරිත්තම්පි පටික්ඛිපති. තත්‍ර හි ගමනස්සාදානං දෙවපුත්තානං හෙට්ඨුපරියෙන පටිමුඛං ධාවන්තානං සිරසි, පාදෙ ච බද්ධඛුරධාරාසන්නිපාතතොපි පරිත්තකො රූපජීවිතින්ද්‍රියස්ස සො ඛණො වුත්තො, චිත්තස්ස පන අතිවිය පරිත්තතරො, යස්ස උපමාපි නත්ථි. තෙනෙවාහ ''යාවඤ්චිදං, භික්ඛවෙ, උපමාපි න සුකරා, යාව ලහුපරිවත්තං චිත්ත''න්ති (අ. නි. 1.48). **ජීවිතක්ඛණොති** ජීවනක්ඛණො. **එකචිත්තප්පවත්තිමත්තොයෙව** එකස්ස චිත්තස්ස පවත්තිමත්තෙනෙව සත්තානං පරමත්ථතො ජීවනක්ඛණස්ස පරිච්ඡින්නත්තා. ඉදානි තමත්ථං උපමාය පකාසෙන්තො **''යථා නාම''**තිආදිමාහ. තත්ථ **පවත්තමානන්ති** පවත්තන්තං. **එකචිත්තක්ඛණිකන්ති** එකචිත්තක්ඛණමත්තවන්තං. **තස්මිං චිත්තෙ නිරුද්ධමත්තෙති** යෙන වත්තමානචිත්තක්ඛණෙන ''ජීවතී''ති වුච්චති, තස්මිං චිත්තෙ නිරොධං භඞ්ගං පත්තමත්තෙ තංසමඞ්ගී **සත්තො නිරුද්ධො** මතොති **වුච්චති**. වුත්තමෙවත්ථං පාළියා විභාවෙතුං **''යථාහ''**තිආදි වුත්තං. තෙන තීසුපි කාලෙසු සත්තානං පරමත්ථතො ජීවනං නාම චිත්තක්ඛණවසෙනෙවාති දස්සෙති.

ජීවිතන්ති ජීවිතින්ද්‍රියං. **සුඛදුක්ඛාති** සුඛදුක්ඛවෙදනා. උපෙක්ඛාපි හි සුඛදුක්ඛාසු එව අන්තොගධා ඉට්ඨානිට්ඨභාවතො. **අත්තභාවොති** ජීවිතවෙදනාවිඤ්ඤාණානි ඨපෙත්වා අවසිට්ඨධම්මා වුත්තා. **කෙවලාති** අත්තනා, නිච්චභාවෙන වා අවොමිස්සා. **එකචිත්තසමායුත්තාති** එකෙකෙන චිත්තෙන සහිතා. **ලහුසො වත්තති ඛණොති** වුත්තනයෙන එකචිත්තක්ඛණිකතාය ලහුකො අතිඉත්තරො ජීවිතාදීනං ඛණො වත්තති.

යෙ නිරුද්ධා මරන්තස්සාති චවන්තස්ස සත්තස්ස චුතිතො උද්ධං ''නිරුද්ධා''ති වත්තබ්බා යෙ ඛන්ධා. **තිට්ඨමානස්ස වා ඉධාති** යෙ වා ඉධ පවත්තියං තිට්ඨන්තස්ස ධරන්තස්ස භඞ්ගප්පත්තියා නිරුද්ධා ඛන්ධා. **සබ්බෙපි සදිසා** තෙ සබ්බෙපි එකසදිසා. කථං? **ගතා අප්පටිසන්ධිකා** පුන ආගන්ත්වා පටිසන්ධානාභාවෙන විගතා. යථා හි චුතිඛන්ධා න නිවත්තන්ති, එවං තතො පුබ්බෙපි ඛන්ධා, තස්මා එකචිත්තක්ඛණිකං සත්තානං ජීවිතන්ති අධිප්පායො.

අනිබ්බත්තෙන න ජාතොති අනුප්පන්නෙන චිත්තෙන ජාතො න හොති අජාතො නාම හොති. **පච්චුප්පන්නෙන** වත්තමානෙන චිත්තෙන **ජීවති** ජීවමානො නාම හොති. **චිත්තභඞ්ගා මතො ලොකොති** චුතිචිත්තස්ස විය සබ්බස්සපි තස්ස තස්ස චිත්තස්ස භඞ්ගප්පත්තියා අයං ලොකො පරමත්ථතො මතො නාම හොති නිරුද්ධස්ස අප්පටිසන්ධිකත්තා. එවං සන්තෙපි **පඤ්ඤත්ති පරමත්ථියා** යා තං තං ධරන්තං චිත්තං උපාදාය ''තිස්සො ජීවති, ඵුස්සො ජීවතී''ති වචනප්පවත්තියා විසයභූතා සන්තානපඤ්ඤත්ති, සා එත්ථ **පරමත්ථියා** පරමත්ථභූතා. තථා හි වදන්ති ''නාමගොත්තං න ජීරතී''ති (සං. නි. 1.76).

177. **අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන** ආකාරෙන. **චිත්තන්ති** කම්මට්ඨානාරම්මණං චිත්තං. **ආසෙවනං ලභතීති** භාවනාසෙවනං ලභති, බහිද්ධා වික්ඛෙපං පහාය එකත්තවසෙන මරණාරම්මණමෙව හොතීති. තෙනාහ **''මරණාරම්මණා සති සන්තිට්ඨතී''**ති. සභාවධම්මානං භෙදො සභාවධම්මගතිකො එවාති ආහ **''සභාවධම්මත්තා පන ආරම්මණස්සා''**ති. තෙනාහ භගවා ''ජරාමරණං, භික්ඛවෙ, අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්න''න්තිආදි (සං. නි.

2.20). **සංවෙජනීයත්තාති** සංවෙගජනනතො මහාභූතෙසු මහාවිකාරතා විය ගය්හමානා මරණං අනුස්සරියමානං උපරූපරි උබ්බෙගමෙව ආවහතීති තත්ථ න භාවනාචිත්තං අප්පෙතුං සක්කොති. යදි සභාවධම්මත්තා අප්පනං න පාපුණාති, ලොකුත්තරජ්ඣානං එකච්චානි අරූපජ්ඣානානි ච කථන්ති ආහ **''ලොකුත්තරජ්ඣානං පනා''**තිආදි. **විසුද්ධිභාවනානුක්කමවසෙනාති** හෙට්ඨිමවිසුද්ධියා ආනුභාවෙන අධිගතාතිසයාය පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිභාවනාය, සබ්බසඞ්ඛාරෙහි නිබ්බින්දනවිරජ්ජනාදිවිසංයොගාධිමුත්තිඅප්පනාය ච පටිපක්ඛභූතානං පාපධම්මානං විගමොති එවංභූතස්ස විසුද්ධිභාවනානුක්කමස්ස වසෙන ලොකුත්තරජ්ඣානං අප්පනාප්පත්තමෙව හොති. **ආරම්මණසමතික්කමනමත්තං තත්ථ හොතීති** අඤ්ඤෙසං සභාවධම්මාරම්මණකම්මට්ඨානානං විය චිත්තස්ස සමාධානෙ බ්‍යාපාරො නත්ථි. යථාසමාහිතෙන පන චිත්තෙන ආරම්මණසමතික්කමනමත්තමෙව භාවනාය කාතබ්බං, තස්මා සභාවධම්මෙපි ආරුප්පජ්ඣානං අප්පෙතීති.

සතතං අප්පමත්තො හොති සංවෙගබහුලත්තා, තතො එවස්ස සබ්බභවෙසු අනභිරතිසඤ්ඤාපටිලාභො. **ජීවිතනිකන්තිං ජහාති** මරණස්ස අවස්සංභාවිතාදස්සනතො. **පාපගරහී හොති** අනිච්චසඤ්ඤාපටිලාභතො, තතො එව අසන්නිධිබහුලතා, විගතමලමච්ඡෙරතා ච. **තදනුසාරෙනාති** අනිච්චසඤ්ඤාපරිචයානුසාරෙන. **අභාවිතමරණාති** අභාවිතමරණානුස්සරණා. **අභයො අසම්මූළ්හො කාලං කරොති** පගෙව මරණසඤ්ඤාය සුපට්ඨිතත්තා.

කායගතාසතිකථාවණ්ණනා

178. බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති එත්ථාති **බුද්ධුප්පාදො,** බුද්ධානං උප්පජ්ජනකාලො, තස්මා. **අඤ්ඤත්‍ර** තං ඨපෙත්වා, අඤ්ඤස්මිං කාලෙති අත්ථො. න පවත්තපුබ්බන්ති **අපවත්තපුබ්බං**. තතො එව **සබ්බතිත්ථියානං අවිසයභූතං**. නනු ච **සුනෙත්තසත්ථාරාදයො** (අ. නි. 6.54; 7.66, 73), අඤ්ඤෙ ච තාපසපරිබ්බාජකා සරීරං ''අසුභ''න්ති ජානිංසු. තථා හි **සුමෙධතාපසෙන** සරීරං ජිගුච්ඡන්තෙන වුත්තං –

''යන්නූනිමං පූතිකායං, නානාකුණපපූරිතං;
ඡඩ්ඩයිත්වාන ගච්ඡෙය්‍යං, අනපෙක්ඛො අනත්ථිකො''ති. (බු. වං. 2.8) –

ආදි. කාමං බොධිසත්තා, අඤ්ඤෙ ච තාපසාදයො සරීරං ''අසුභ''න්ති ජානන්ති, කම්මට්ඨානභාවෙන පන න ජානන්ති. තෙන වුත්තං **''අඤ්ඤත්‍ර බුද්ධුප්පාදා''**තිආදි. **සංවෙගාය සංවත්තතී** යාථාවතො කායසභාවප්පවෙදනතො. **අත්ථායාති** දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථාය. **යොගක්ඛෙමායාති** චතූහි යොගෙහි ඛෙමභාවාය. **සතිසම්පජඤ්ඤායාති** සබ්බත්ථ සතිඅවිප්පවාසාය ච සත්තට්ඨානියසම්පජඤ්ඤාය ච. **ඤාණදස්සනපටිලාභායාති** විපස්සනාඤාණාධිගමාය. **විජ්ජාවිමුත්තිඵලසච්ඡිකිරියායාති** තිස්සො විජ්ජා, චිත්තස්ස අධිමුත්ති නිබ්බානං, චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානීති එතෙසං පච්චක්ඛකරණාය. අමතස්ස නිබ්බානස්ස අධිගමහෙතුතාය, අමතසදිසාතප්පකසුඛසහිතතාය ච කායගතාසති **''අමත''**න්ති වුත්තා. **පරිභුඤ්ජන්තීති** ඣානසමාපජ්ජනෙන වළඤ්ජන්ති. **පරිහීනන්ති** ජීනං. **විරද්ධන්ති** අනධිගමෙන විරජ්ඣිතං. **ආරද්ධන්ති** සාධිතං නිප්ඵාදිතං. අනෙකෙහි ආකාරෙහි තෙසු තෙසු සුත්තන්තෙසු පසංසිත්වා යං තං කායගතාසතිකම්මට්ඨානං නිද්දිට්ඨන්ති සම්බන්ධො . කත්ථ පන නිද්දිට්ඨන්ති? **කායගතාසතිසුත්තෙ** (ම. නි. 3.153 ආදයො). තත්ථ හි ''කථං භාවිතා ච භික්ඛවෙ''තිආදිනා අයං දෙසනා ආගතා. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – භික්ඛවෙ, කෙන පකාරෙන කායගතාසතිභාවනා භාවිතා, කෙන ච පකාරෙන පුනප්පුනං කතා ආනාපානජ්ඣානාදීනං නිප්ඵත්තියා මහප්ඵලා, තෙසං තෙසං විජ්ජාභාගියානං, අභිඤ්ඤාසච්ඡිකරණීයානඤ්ච ධම්මානං, අරතිරතිසහනතාදීනඤ්ච සංසිද්ධියා මහානිසංසා ච හොතීති? **ආනාපානපබ්බන්**ති ආනාපානකම්මට්ඨානාවධි. එස නයො සෙසෙසුපි.

ධාතුමනසිකාරකම්මට්ඨානෙන යදිපි උපචාරසමාධි ඉජ්ඣති, සම්මසනවාරො පන තත්ථ සාතිසයොති ධාතුමනසිකාරපබ්බම්පි **''විපස්සනාවසෙන වුත්ත''**න්ති වුත්තං. ''අයම්පි ඛො කායො එවංධම්මො එවංභාවී එවංඅනතීතො''ති (දී. නි. 2.379; ම. නි. 1.112) තත්ථ තත්ථ අසුභානිච්චතාදීහි සද්ධිං කායෙ ආදීනවස්ස විභාවනවසෙන දෙසනාය ආගතත්තා **''නවසිවථික...පෙ.... වුත්තානී''**ති වුත්තං. **එත්ථ උද්ධුමාතකාදීසූති** එතෙසු සිවථිකපබ්බෙසු ආගතඋද්ධුමාතකාදීසු. **ආනාපානස්සතිවසෙනාති** ආනාපානස්සතිභාවනාවසෙන. යො උපරි ''කරීසං මත්ථලුඞ්ග''න්ති මත්ථලුඞ්ගකොට්ඨාසො ගය්හති, තං ඉධ **පාළියං** (ම. නි. 3.154) අට්ඨිමිඤ්ජෙනෙව සඞ්ගණ්හිත්වා දෙසනා ආගතාති දස්සෙන්තො **''මත්ථලුඞ්ගං අට්ඨිමිඤ්ජෙන සඞ්ගහෙත්වා''**ති ආහ . **ඉධාති** ඉමස්මිං අනුස්සතිනිද්දෙසෙ. කායං ගතා, කායෙ වා ගතා සති **කායගතාසතීති** සතිසීසෙන ඉදං ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං අධිප්පෙතන්ති යොජනා.

179. **චතුමහාභූතිකන්ති** චතුමහාභූතසන්නිස්සයං. **පූතිකායන්ති** පූතිභූතං පරමදුග්ගන්ධකායං. ඨානගමනාවත්ථං සරීරං සන්ධාය, තස්ස වා අවයවෙසු සබ්බහෙට්ඨිමං පාදතලන්ති වුත්තං **''උද්ධං පාදතලා''**ති. **තිරියං තචපරිච්ඡින්නන්ති** එත්ථ නනු කෙසලොමනඛානං, තචස්ස ච අතචපරිච්ඡින්නතා අත්ථීති? කිඤ්චාපි අත්ථි, තචපරිච්ඡින්නබහුලතාය පන කායස්ස තචපරිච්ඡින්නතා හොතීති එවං වුත්තං. තචො පරියන්තො අස්සාති තචපරියන්තොති එතෙන පන වචනෙන කායෙකදෙසභූතො තචො ගහිතො එව, තප්පටිබද්ධා ච කෙසාදයො තදනුපවිට්ඨමූලා තචපරියන්තාව හොන්තීති ද්වත්තිංසාකාරසමූහො සබ්බොපි කායො තචපරියන්තො වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

අත්ථීති වචනවිපල්ලාසෙන වුත්තං, නිපාතපදං වා එතං. තස්මා තීසුපි සඞ්ඛාසු තදෙවස්ස රූපං. තෙනාහ **"සංවිජ්ජන්ති"**ති. අක්ඛරචින්තකෙහි සරීරෙ කාය-සද්දං වණ්ණන්තෙහිපි අසුචිසමුදායභාවෙනෙව ඉච්ඡිතබ්බොති දස්සෙන්තො ''අසුචිසඤ්චයතො''ති වත්වා පුන නං නිරුත්තිනයෙන දස්සෙතුං **"කුච්ඡිතාන"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ආයභූතතොති** උප්පත්තිට්ඨානභූතත්තා. **"පූරං නානප්පකාරස්සා"**ති වුත්තං. ''කෙ පන තෙ පකාරා? යෙහි නානප්පකාරං අසුචි වුත්ත''න්ති තෙ කෙසාදිකෙ දස්සෙතුං පාළියං ''කෙසා ලොමා''තිආදි වුත්තන්ති ඉමමත්ථං දීපෙන්තො ආහ **"එතෙ කෙසාදයො ද්වත්තිංසාකාරා"**ති. ආකාරා පකාරාති හි එකො අත්ථොති. **එවං සම්බන්ධොති** ''අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ නඛා''තිආදිනා සබ්බකොට්ඨාසෙසු ''අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ''ති පදත්තයෙන සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

පරිතොති තිරියං, සමන්තතො වා පාදතලකෙසමූලෙසු ච තචස්ස ලබ්භනතො. **සුචිභාවන්ති** සුචිනො සබ්භාවං, සුචිමෙව වා.

180. යෙන විධිනා උග්ගහෙ කුසලො හොති, සො සත්තවිධො විධි **"උග්ගහකොසල්ල"**න්ති වුච්චති, තන්නිබ්බත්තං වා ඤාණං. **මනසිකාරකොසල්ලෙපි** එසෙව නයො.

සජ්ඣායන්තා වාති සජ්ඣායං කරොන්තා එව. තෙසං කිර චත්තාරො මාසෙ සජ්ඣායන්තානං සජ්ඣායමග්ගෙනෙව කොට්ඨාසෙ උපධාරෙන්තානං පටිපාටියා ද්වත්තිංසාකාරා විභූතතරා හුත්වා ඛායිංසු, පටික්කූලසඤ්ඤා සණ්ඨාසි, තෙ තස්මිං නිමිත්තෙ ඣානං අප්පෙත්වා ඣානපාදකං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා දස්සනමග්ගං පටිවිජ්ඣිංසු. තෙන වුත්තං **"සජ්ඣායන්තා ච සොතාපන්නා අහෙසු"**න්ති.

පරිච්ඡින්දිත්වාති තචපඤ්චකාදිවසෙනෙව පරිච්ඡෙදං කත්වා. පථවීධාතුබහුලභාවතො මත්ථලුඞ්ගස්ස කරීසාවසානෙ තන්තිආරොපනමාහ. එත්ථ ච **මංසං, න්හාරු, අට්ඨි, අට්ඨිමිඤ්ජං වක්කං, වක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං, අට්ඨි, න්හාරු, මංසං, තචො, දන්තා, නඛා, ලොමා, කෙසාති** එවං වක්කපඤ්චකාදීසු අනුලොමසජ්ඣායං වත්වා පටිලොමසජ්ඣායො පුරිමෙහි සම්බන්ධො වුත්තො. ස්වායං **සම්මොහවිනොදනියං** (විභ. අට්ඨ. 356) විසුං තිපඤ්චාහං, පුරිමෙහි එකතො තිපඤ්චාහන්ති ඡපඤ්චාහං සජ්ඣායො වුත්තො, තත්ථ ආදිඅන්තදස්සනවසෙන වුත්තොති දට්ඨබ්බො. අනුලොමපටිලොමසජ්ඣායෙපි හි පටිලොමසජ්ඣායො අන්තිමො හොති, සජ්ඣායප්පකාරන්තරං වා එතම්පීති වෙදිතබ්බං.

හත්ථසඞ්ඛලිකාති අඞ්ගුලිපන්තිමාහ.

මනසා සජ්ඣායොති චිත්තෙන චින්තනමාහ, යං මානසං ''ජප්පන''න්ති වුච්චති, සම්මදෙව අජ්ඣායොති වා සජ්ඣායො, චින්තනන්ති අත්ථො. චිරතරං සුට්ඨු පවත්තනෙන පගුණභූතා කම්මට්ඨානතන්ති සමාවජ්ජිත්වා මනසි කරොන්තස්ස ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා කත්ථචි අසජ්ජමානා නිරන්තරමෙව උපට්ඨාති, තදනුසාරෙන තදත්ථොපි විභූතතරො හුත්වා ඛායතීති ආහ **"වචසා සජ්ඣායො හි…පෙ…. පටිවෙධස්ස පච්චයො හොති"**ති. **ලක්ඛණපටිවෙධස්සාති** අසුභලක්ඛණපටිවෙධස්ස.

පටික්කූලසභාවසල්ලක්ඛණස්ස කස්සචි වණ්ණග්ගහණමුඛෙන කොට්ඨාසා වවත්ථානං ගච්ඡන්ති, කස්සචි සණ්ඨානග්ගහණමුඛෙන, කස්සචි දිසාවිභාගග්ගහණමුඛෙන, කස්සචි පතිට්ඨිතොකාසග්ගහණමුඛෙන, කස්සචි සබ්බසො පරිච්ඡිජ්ජග්ගහණමුඛෙනාති වණ්ණාදිතො සල්ලක්ඛණං උග්ගහකොසල්ලාවහං වුත්තන්ති තං දස්සෙන්තො **"කෙසාදීනං වණ්ණො වවත්ථපෙතබ්බො"**තිආදිමාහ.

අත්තනො භාගො සභාගො, සභාගෙන පරිච්ඡෙදො **සභාගපරිච්ඡෙදො,** හෙට්ඨුපරිතිරියපරියන්තෙහි, සකොට්ඨාසිකකෙසන්තරාදීහි ච පරිච්ඡෙදොති අත්ථො. **අමිස්සකතාවසෙනාති** කොට්ඨාසන්තරෙහි අවොමිස්සකතාවසෙන. අසභාගො හි ඉධ **"විසභාගො"**ති අධිප්පෙතො, න විරුද්ධසභාගො. ස්වායමත්ථො කෙසාදිසද්දතො එව ලබ්භති. සද්දන්තරත්ථාපොහනවසෙන සද්දො අත්ථං වදතීති ''කෙසා''ති වුත්තෙ ''අකෙසා න හොන්ති''ති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. කෙ පන තෙ අකෙසා? ලොමාදයො, න ච සටාදීසු පසඞ්ගොපකරණෙනෙව තෙසං නිවත්තිතත්තා.

පටික්කූලවසෙනෙව කථිතං ධාතුවිභාගස්ස සාමඤ්ඤතොපි අගහිතත්තා. තත්ථෙව විසුං ධාතුකම්මට්ඨානස්ස කථිතත්තා ච ධාතුවිභඞ්ගො **පක්කුසාතිසුත්තං** (ම. නි. 3.342) විභඞ්ගප්පකරණෙ **ධාතුවිභඞ්ගපාළි** (විභ. 172 ආදයො) ච. යස්ස වණ්ණතො උපට්ඨාති කෙසාදි, **තං පුග්ගලං සන්ධාය ඣානානි** කෙසාදීසු වණ්ණකසිණාරම්මණානි **විභත්තානි.** ඤත්වා ආවිකිත්තබ්බන්ති යදත්ථං වුත්තං, තං දස්සෙතුං **"තත්ථ ධාතුවසෙනා"**තිආදි වුත්තං. **ඉධාති** ඉමස්මිං පටික්කූලමනසිකාරපබ්බෙ. **කායගතාසතිසුත්තෙ** (ම. නි. 3.153 ආදයො) හි පටික්කූලමනසිකාරපබ්බං ගහෙත්වා ඉධ කායගතාසතිභාවනා නිද්දිසීයති.

181. න එකන්තරිකායාති එකන්තරිකායපි න මනසි කාතබ්බං, පගෙව ද්වන්තරිකාදිනාති අධිප්පායො. න භාවනං සම්පාදෙති, ලක්ඛණපටිවෙධං න පාපුණාති එකන්තරිකාය මනසි කරොන්තොති සම්බන්ධො.

ඔක්කමනවිස්සජ්ජනන්ති පටිපජ්ජිතබ්බවිස්සජ්ජෙතබ්බෙ මග්ගෙ. **පුච්ඡිත්වාව ගන්තබ්බං හොති** ගහෙතබ්බවිස්සජ්ජෙතබ්බට්ඨානස්ස අසල්ලක්ඛණතො. **කම්මට්ඨානං පරියොසානං පාපුණාතීති** ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා මනසිකාරමත්තං හොතීති අධිප්පායො. **අවිභූතං පන හොති** පටික්කූලාකාරස්ස සුට්ඨු අසල්ලක්ඛණතො. තතො එව **න විසෙසං ආවහති.**

කම්මට්ඨානං පරියොසානං න ගච්ඡතීති පටිපාටියා සබ්බකොට්ඨාසෙ මනසි කරොතොයෙව විභූතා හුත්වා උපට්ඨහන්ති. තෙ සාතිසයං පාටික්කූලතො මනසි කරොන්තස්ස කම්මට්ඨානං පරියොසානං ගච්ඡෙය්‍ය, ඉමස්ස පන අතිවිය දන්ධං මනසි කරොතො විභූතතො උපට්ඨානමෙව නත්ථි, කුතො පටික්කූලතාය සණ්ඨානං. තෙනාහ **“විසෙසාධිගමස්ස පච්චයො න හොතී”**ති.

බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණෙති ‘‘අසුචි පටික්කූල’’න්ති කෙසාදීසු පවත්තෙතබ්බං අසුභානුපස්සනං හිත්වා සුභාදිවසෙන ගය්හමානා කෙසාදයොපි ඉධ ‘‘බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණමෙවා’’ති වෙදිතබ්බා. රූපාදයො හි නීලාදිවසෙන පුථුසභාවතාය පුථුත්තාරම්මණං නාම, නානාරම්මණන්ති අත්ථො. අසමාධානං **චෙතසො** විරූපො **ඛෙපොති වික්ඛෙපො.** සො සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා සක්කච්චං කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තෙන **පටිබාහිතබ්බො. පරිහායතීති** හායති. **පරිධංසතීති** විනස්සති.

යා අයං කෙසා ලොමාතිආදිකා ලොකසඞ්කෙතානුගතා. **පණ්ණත්තීති** අට්ඨ ධම්මෙ උපාදාය පණ්ණත්ති. **තං** කෙසාදිපණ්ණත්තිං. **අතික්කමිත්වාති** පටික්කූලභාවනාය අතික්කමිත්වා උග්ඝාටෙත්වා. තස්සා උග්ඝාටිතත්තා තස්මිං තස්මිං කොට්ඨාසෙ පටික්කූලතො උපට්ඨහන්තෙ **“පටික්කූල”න්ති චිත්තං ඨපෙතබ්බං.** ඉදානි තමත්ථං උපමාය විභාවෙන්තො **“යථා හී”**තිආදිමාහ. තත්‍රිදං උපමාසංසන්දනං – මනුස්සා විය යොගාවචරො. උදපානං විය කොට්ඨාසා. තාලපණ්ණාදිසඤ්ඤාණං විය කෙසාදිපඤ්ඤත්ති. තෙන මනුස්සානං උදපානෙ න්හානපිවනාදි විය යොගාවචරස්ස පුබ්බභාගෙ කෙසා ලොමාති පණ්ණත්තිවසෙන මනසිකාරො. අභිණ්හසඤ්චාරෙන මනුස්සානං සඤ්ඤාණෙන විනා උදපානෙ කිච්චකරණං විය යොගාවචරස්ස මනසිකාරබලෙන පණ්ණත්තිං අතික්කමිත්වා පටික්කූලභාවෙයෙව චිත්තං ඨපෙත්වා භාවනානුයොගො. **පුබ්බභාගෙ…පෙ…. පාකටො හොතීති** ‘‘කෙසා ලොමා’’තිආදිනා (ම. නි. 3.154) භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස කෙසාදිපඤ්ඤත්තියා සද්ධිංයෙව කොට්ඨාසානං පටික්කූලභාවො පුබ්බභාගෙ පාකටො හොති. **අථාති** පච්ඡා භාවනාය වීථිපටිපන්නකාලෙ. **පටික්කූලභාවෙයෙව චිත්තං ඨපෙතබ්බන්ති** කොට්ඨාසානං පටික්කූලාකාරෙයෙව භාවනාචිත්තං පවත්තෙතබ්බං.

අනුපුබ්බෙන මුඤ්චනං **අනුපුබ්බමුඤ්චනං,** අනුපට්ඨහන්තස්ස අනුපට්ඨහන්තස්ස මුඤ්චනන්ති අත්ථො. කථං පන අනුපට්ඨානං හොතීති ආහ **“ආදිකම්මිකස්සා”**තිආදි. **පරියොසානකොට්ඨාසමෙව ආහච්ච තිට්ඨතීති** ඉදං කම්මට්ඨානං තන්තිඅනුසාරෙන ආදිතො කම්මට්ඨානමනසිකාරො පවත්තතීති කත්වා වුත්තං. තථා හිස්ස මනසා සජ්ඣායො විය මනසිකාරො තෙ තෙ කොට්ඨාසෙ ආමට්ඨමත්තෙ කත්වා ගච්ඡති, න ලක්ඛණසල්ලක්ඛණවසෙන. යදා පන නෙ ලක්ඛණසල්ලක්ඛණවසෙන සුට්ඨු උපධාරෙන්තො මනසි කරොති, තදා කෙචි උපට්ඨහන්ති, කෙචි න උපට්ඨහන්ති. තත්ථ පටිපජ්ජනවිධිං දස්සෙන්තො **“අථස්සා”**තිආදිමාහ. තත්ථ **කම්මන්ති** මනසිකාරකම්මං **තාව කාතබ්බං.** කීව චිරන්ති? **යාව ද්වීසු උපට්ඨිතෙසු,** තෙසම්පි ද්වින්නං **එකො සුට්ඨුතරං උපට්ඨහති** තාව.

උක්කුට්ඨුක්කුට්ඨිට්ඨානෙයෙව උට්ඨහිත්වාති පුබ්බෙ විය එකත්ථකතාය උක්කුට්ඨියා කමෙන සබ්බතාලෙසු පතිත්වා උට්ඨහිත්වා උට්ඨහිත්වා පරියන්තතාලං , ආදිතාලඤ්ච ආගන්ත්වා තතො තතො තත්ථ තත්ථෙව කතාය උක්කුට්ඨියා උට්ඨහිත්වාති අත්ථො.

ද්වෙ භික්ඛාති ද්වීසු ගෙහෙසු ලද්ධභික්ඛා.

අප්පනාතොති අප්පනාකාරතො ද්වත්තිංසාකාරෙ අප්පනා හොන්ති. කිං පච්චෙකං කොට්ඨාසෙසු හොති උදාහු අඤ්ඤථාති විචාරණායං ආහ **“අප්පනාකොට්ඨාසතො”**ති, කොට්ඨාසතො කොට්ඨාසතොති අත්ථො. තෙනාහ **“කෙසාදීසූ”**තිආදි.

අධිචිත්තන්ති සමථවිපස්සනාචිත්තං.

අනුයුත්තෙනාති යුත්තප්පයුත්තෙන, භාවෙන්තෙනාති අත්ථො. **කාලෙනකාලන්ති** කාලෙ කාලෙ. **සමාධිනිමිත්තං** උපලක්ඛිතසමාධානාකාරො සමාධි එව. **මනසි කාතබ්බන්ති** චිත්තෙ කාතබ්බං, උප්පාදෙතබ්බන්ති අත්ථො. සමාධිකාරණං වා ආරම්මණං **සමාධිනිමිත්තං,** තං ආවජ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො. **පග්ගහනිමිත්තඋපෙක්ඛානිමිත්තෙසුපි** එසෙව නයො. **ඨානං අත්ථීති** වචනසෙසො. **තං** භාවනා **චිත්තං කොසජ්ජාය සංවත්තෙය්‍ය,** එතස්ස සංවත්තනස්ස ඨානං

කාරණං අත්ථීති අත්ථො. **තං වා මනසිකරණචිත්තං කොසජ්ජාය සංවත්තෙය්‍ය,** එතස්ස ඨානං කාරණං අත්ථීති අත්ථො. **මුදුන්ති** සුභාවිතභාවෙන මුදුභූතං, වසීභාවප්පත්තන්ති අත්ථො. මුදුත්තා එව **කම්මඤ්ඤං** කම්මක්ඛමං කම්මයොග්ගං. **පභස්සරන්ති** උපක්කිලෙසවිගමෙන පරිසුද්ධං, පරියොදාතන්ති අත්ථො. **න ච පභඞ්ගූති** කම්මනියභාවූපගමනෙන න ච පභිජ්ජනසභාවං සුද්ධන්තං විය සුවණ්ණං විනියොගක්ඛමං. තෙනාහ **''සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයායා''**ති.

උක්කං බන්ධතීති මූසං සම්පාදෙති. **ආලිම්පෙතීති** ආදීපෙති ජාලෙති. **තඤ්චාති** තං පිළන්ධනවිකතිසඞ්ඛාතං අත්ථං පයොජනං **අස්ස සුවණ්ණකාරස්ස අනුභොති** පහොති සාධෙති. **අස්ස** වා සුවණ්ණස්ස අත්ථං සුවණ්ණකාරො **අනුභොති** පාපුණාති.

අභිඤ්ඤාය ඉද්ධිවිධාදිඤාණෙන සච්ඡිකරණීයස්ස ඉද්ධිවිධපච්චනුභවනාදිකස්ස **අභිඤ්ඤා සච්ඡිකරණීයස්ස** . යස්ස පච්චක්ඛං අත්ථි, සො සක්ඛි. සක්ඛිනො භබ්බතා **සක්ඛිභබ්බතා,** සක්ඛිභවනන්ති වුත්තං හොති. සක්ඛි ච සො භබ්බො චාති වා සක්ඛිභබ්බො. අයඤ්හි ඉද්ධිවිධාදීනං භබ්බො, තත්ථ ච සක්ඛීති සක්ඛිභබ්බො, තස්ස භාවො **සක්ඛිභබ්බතා,** තං පාපුණාති. **සති සති ආයතනෙති** තස්මිං තස්මිං පුබ්බහෙතුආදිකෙ කාරණෙ සති.

සීතිභාවන්ති නිබ්බානං, කිලෙසදරථවූපසමං වා. **නිග්ගණ්හාතීති** උද්ධටං චිත්තං උද්ධච්චපාතතො රක්ඛණවසෙන නිග්ගණ්හාති. **පග්ගණ්හාතීති** ලීනං චිත්තං කොසජ්ජපාතතො රක්ඛණවසෙන පග්ගණ්හාති. **සම්පහංසෙතීති** සමප්පවත්තං චිත්තං තථාපවත්තියං පඤ්ඤාය තොසෙති, උත්තෙජෙති වා. යදා වා නිරස්සාදං චිත්තං භාවනාය න පක්ඛන්දති, තදා ජාතිආදීනි **සංවෙගවත්ථූනි** (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.418; ඉතිවු. අට්ඨ. 37) පච්චවෙක්ඛිත්වා සම්පහංසෙති සමුත්තෙජෙති. **අජ්ඣුපෙක්ඛතීති** යදා පන චිත්තං අලීනං අනුද්ධතං සම්මදෙව භාවනාවීථිං ඔතිණ්ණං හොති, තදා පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු කඤ්චි බ්‍යාපාරං අකත්වා සමප්පවත්තෙසු යුගෙසු සාරථි විය අජ්ඣුපෙක්ඛති උපෙක්ඛකොව හොති. **පණීතාධිමුත්තිකොති** පණීතෙ උත්තමෙ මග්ගඵලෙ අධිමුත්තො නින්නපොණපබ්භාරො.

සුග්ගහිතං කත්වාති යථාවුත්තං උග්ගහකොසල්ලසඞ්ඛාතං විධිං සුට්ඨු උග්ගහිතං පරියාපුණනාදිනා සුපරිග්ගහිතං කත්වා. **සුට්ඨු වවත්ථපෙත්වාති** මනසිකාරකොසල්ලසඞ්ඛාතං විධිං සම්මදෙව සල්ලක්ඛණවසෙන උපධාරෙත්වා. **විසෙසන්ති** පුබ්බෙනාපරං භාවනාය විසෙසං. **පුනප්පුනං පරිවත්තෙත්වාති** කම්මට්ඨානතන්තිං පගුණභාවං පාපෙන්තො භියෙ‍්‍යා භියෙ‍්‍යා වාචාය, මනසා ච පරිවත්තෙත්වා. **ගණ්ඨිට්ඨානන්ති** යථා රුක්ඛස්ස දුබ්බිනිභෙදො අරඤ්ඤස්ස වා ගහනභූතො පදෙසො ''ගණ්ඨිට්ඨාන''න්ති වුච්චති, එවං කම්මට්ඨානතන්තියා අත්ථතො දුබ්බිනිභෙදො ගහනභූතො ච පදෙසො ''ගණ්ඨිට්ඨාන''න්ති වුච්චති. තං පරිපුච්ඡනාදිලද්ධෙන ඤාණඵරසුනා **ඡින්දිත්වා.**

නිමිත්තන්ති කම්මට්ඨානනිමිත්තං, අසුභාකාරො. එදිසෙන පයොජනෙන ලුඤ්චනම්පි අනවජ්ජන්ති දස්සෙතුං **''ලුඤ්චිත්වා''**ති වුත්තං. **ඡින්නට්ඨානෙති** මුණ්ඩිතට්ඨානෙ. **වට්ටතියෙව** නිස්සරණජ්ඣාසයෙන ඔලොකනතො. **උස්සදවසෙනාති** අඵලිතානං, ඵලිතානං වා බහුලතාවසෙන. **දිස්වාව නිමිත්තං ගහෙතබ්බං** දස්සනයොග්‍යතාය තචපඤ්චකස්ස, ඉතරෙසු සුත්වා ච ඤත්වා ච නිමිත්තං ගහෙතබ්බං.

කොට්ඨාසववත්ථාපනකථාවණ්ණනා

182. **අද්දාරිට්ඨකවණ්ණාති** අභිනවාරිට්ඨඵලවණ්ණා. **කණ්ණචූළිකාති** උපරිකණ්ණසක්ඛලිකාය පරභාගං සන්ධාය වුත්තං. **තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා,** කථං? **ද්වෙ කෙසා එකතො නත්ථීති.**

ආසයොති නිස්සයො, පච්චයොති අත්ථො.

184. **අසම්භින්නකාළකා** අඤ්ඤෙන වණ්ණෙන අසම්මිස්සකාළකා.

185. පත්තසදිසත්තා නඛා එව **නඛපත්තානි.** නඛා **තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නාති** විසුං වවත්ථිතතං සන්ධාය වුත්තං. තමෙව හි අත්ථං දස්සෙතුං **''ද්වෙ නඛා එකතො නත්ථි''**ති ආහ.

186. **දන්තපාළියාති** දන්තාවලියා. **යානකඋපත්ථම්භිනීති** සකටස්ස ධුරට්ඨානෙ උපත්ථම්භකදණ්ඩො. දන්තානං ආධාරභූතා අට්ඨි **හනුකට්ඨි.**

187. **සඞ්කඩ්ඪියමානාති** සම්පිණ්ඩියමානා. **කොසකාරකකොසො** උපල්ලිණ්ඩුපොට්ටලකං, යං ''කොසෙය්‍යඵල''න්තිපි වුච්චති. **පුටබන්ධඋපාහනො** සකලපිට්ඨිපාදච්ඡාදනඋපාහනො. **ආනිසදං** ආසනපදෙසො. **තූණිරො** සරාවාසො. **ගලකඤ්චුකං** කණ්ඨත්තාණං. **කීටකුලාවකං** ඛරමුඛකුටි.

අනුලොමෙන පටිලොමෙන චාති එත්ථ අංසපදෙසතො පට්ඨාය බාහුනො පිට්ඨිපදෙසෙන ඔතරණං අනුලොමො, මණිබන්ධතො පට්ඨාය බාහුනො පුරිමභාගෙන ආරොහනං පටිලොමො. **තෙනෙව නයෙනාති** දක්ඛිණහත්ථෙ වුත්තෙන නයෙන අනුලොමෙන පටිලොමෙන චාති අත්ථො. **සුඛුමම්පීති** යථාවුත්තඔළාරිකචම්මතො සුඛුමං. අන්තොමුඛචම්මාදිකොට්ඨාසෙසු වා තචෙන පරිච්ඡින්නත්තා යං දුරුපලක්ඛණියං, තං ''සුඛුම''න්ති වුත්තං. තඤ්හි වුත්තනයෙන ඤාණෙන තචං විවරිත්වා පස්සන්තස්ස පාකටං හොති. ඉධ ඡවිපි තචගතිකා එවාති ''තචො **උපරි ආකාසෙන පරිච්ඡින්නො**''ති වුත්තො.

188. **නිසදපොතො** සිලාපුත්තකො. **උද්ධනකොටීති** මත්තිකාපිණ්ඩෙන කතඋද්ධනස්ස කොටි. **තාලගුළපටලං** නාම පක්කතාලඵලලසිකං තාලපට්ටිකාදීසු ලිම්පිත්වා සුක්ඛාපෙත්වා උද්ධරිත්වා ගහිතපටලං. **සුඛුමන්ති** යථාවුත්තමංසතො සුඛුමං. පණ්හිකමංසාදිථූලානං සකලසරීරස්ස කිසානං යෙභුය්‍යෙන මංසෙන පටිච්ඡාදිතත්තා වුත්තං **''තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්න''**න්ති.

189. ජාලාකාරො කඤ්චුකො **ජාලකඤ්චුකො**. විසුං වවත්ථිතභාවෙනෙව න්හාරූ **තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා**.

190. දන්තානං විසුං ගහිතත්තා **''ඨපෙත්වා ද්වත්තිංස දන්තට්ඨීනි''**ති වුත්තං. **එකං ජණ්ණුකට්ඨි, එකං ඌරුට්ඨීති** **එක**-ග්ගහණං ''එකෙකස්මිං පාදෙ''ති අධිකතත්තා. **එවං තිමත්තානීති** එවං මත්තසද්දෙහි ආනිසදට්ඨිආදීනි ඉධ අවුත්තානිපි දස්සෙතීති වෙදිතබ්බං. එවඤ්ච කත්වා ''අතිරෙකතිසතඅට්ඨිකසමුස්සය''න්ති (විසුද්ධි. 1.122) ඉදඤ්ච වචනං සමත්ථිතං හොති.

කීළාගොළකානි සුත්තෙන බන්ධිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඝට්ටෙත්වා කීළනගොළකානි. **ධනුකදණ්ඩො** දාරකානං කීළනකඛුද්දකධනුකං. තත්ථ **ජඞ්ඝට්ඨිකස්ස පතිට්ඨිතට්ඨානන්ති** ජණ්ණුකට්ඨිම්හි පවිසිත්වා ඨිතට්ඨානන්ති අධිප්පායො. **තෙන** ඌරුට්ඨිනා පතිට්ඨිතං ඨානං යං **කටිට්ඨිනො,** තං **අග්ගච්ඡින්නමහාපුන්නාගඵලසදිසං**.

කුම්භකාරෙන නිප්ඵාදිතං උද්ධනං **කුම්භකාරිකඋද්ධනං. සීසකපට්ටවෙඨකං** වෙඨෙත්වා ඨපිතං සීසමයං පට්ටකං. යෙන සුත්තං කන්තන්ති, තස්මිං තක්කම්හි විජ්ඣිත්වා ඨපිතගොළකා වට්ටනා නාම, වට්ටනානං ආවළි **වට්ටනාවළි**.

මණ්ඩලාකාරෙන ඡින්නවංසකළීරඛණ්ඩානි **වංසකළීරචක්කලකානි. අවලෙඛනසත්ථකං** උච්ඡුතචාවලෙඛනසත්ථකං.

192. **චක්කභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති** චක්කපරියන්තෙන භාගෙන පරිච්ඡින්නං. ඉතො පරෙසුපි එවරූපෙසු එසෙව නයො.

193. **යං නිස්සායාති** යං ලොහිතං නිස්සාය, නිස්සයනිස්සයොපි ''නිස්සයො''ත්වෙව වුච්චති. භවති හි කාරණකාරණෙපි කාරණවොහාරො යථා ''චොරෙහි ගාමො දඩ්ඪො''ති. අථ වා යස්මිං රූපකලාපෙ හදයවත්ථු , තම්පි ලොහිතගතිකමෙව හුත්වා තිට්ඨතීති ''යං නිස්සායා''ති වුත්තං.

194. **පණ්ඩුකධාතුකන්ති** පණ්ඩුසභාවං.

195. **පරියොනහනමංසන්ති** පටිච්ඡාදකමංසං.

196. **උදරජිව්හාමංසන්ති** ජිව්හාසණ්ඨානං උදරස්ස මත්ථකපස්සෙ තිට්ඨනකමංසං. ''නීල''න්ති වත්වා නීලං නාම බහුධාතුකන්ති ආහ **''නිග්ගුණ්ඩිපුප්ඵවණ්ණ''**න්ති.

197. **පජ්ඣාසමංසන්ති** යථාඨානෙ එව ලම්බිත්වා ථොකං පරිවත්තකමංසං. **නිරසන්ති** නිහීනරසං. **නිරොජන්ති** නිප්පභං, ඔජාරහිතං වා.

198. **ඔභග්ගාති** අවභුජිත්වා ඨිතා. **සක්ඛරසුධාවණ්ණන්ති** මරුම්බෙහි කතසුධාවණ්ණං. ''සෙතසක්ඛරසුධාවණ්ණ''න්තිපි පාඨො, සෙතසක්ඛරවණ්ණං, සුධාවණ්ණඤ්චාති අත්ථො.

199. අන්තස්ස ආභුජිත්වා ආභුජිත්වා ඨිතප්පදෙසා **අන්තභොගට්ඨානානි**. තෙසං බන්ධනභූතං අන්තගුණං නාමාති දස්සෙන්තො ආහ **''අන්තගුණන්ති අන්තභොගට්ඨානෙසු බන්ධන''**න්ති. **කුද්දාලඵරසුකම්මාදීනි කරොන්තානං අන්තභොගෙ අගළන්තෙ එකතො ආබන්ධිත්වා,** කිං විය? යන්තසුත්තකමිව යන්තඵලකානීති. කිමිව තත්ථ ඨිතන්ති ආහ **''පාදපුඤ්ඡන...පෙ.... ඨිත''**න්ති. පුරිමඤ්චෙත්ථ ආබන්ධනස්ස, දුතියං ඨානාකාරස්ස නිදස්සනන්ති දට්ඨබ්බං.

200. **අසිතං** නාම භුත්තං ඔදනාදි. **පීතං** නාම පිවනවසෙන අජ්ඣොහටපානකාදි. **ඛායිතං** නාම සංඛාදිතං පිට්ඨමූලඵලඛජ්ජාදි. **සායිතං** නාම අස්සාදිතං අම්බපක්කමධුඵාණිතාදි.

යත්ථාති යස්මිං උදරෙ. **යන්**ති ච උදරමෙව පච්චාමසති. යත්ථ පානභොජනාදීනි පතිත්වා තිට්ඨන්තීති සම්බන්ධො. **සුවානවමථු** සාරමෙයයාවන්තං. **විචෙකන්**ති විභාගං.

201. **හෙට්ඨානාභිපිට්ඨිකණ්ටකමූලානං අන්තරෙ**ති පුරිමභාගවසෙන නාභියා හෙට්ඨාපදෙසස්ස පච්ඡිමභාගවසෙන හෙට්ඨිමපිට්ඨිකණ්ටකානං වෙමජ්ඣෙ. **වෙළුනාළිකසදිසො** පදෙසොති අධිප්පායො.

202. **සමොභිතන්**ති නිචිතං.

204. පූතිභාවං ආපන්නං කුක්කුටණ්ඩං **පූතිකුක්කුටණ්ඩං. උද්දෙකො** පිත්තාදීහි විනා කෙවලො උද්ධඞ්ගමවාතො.

205. **ආචාමො** අවස්සාවනකඤ්ජිකං.

206. **වක්කහදයයකනපප්ඵාසෙ තෙමයමානන්**ති එත්ථ යකනං හෙට්ඨාභාගපූරණෙනෙව තෙමෙති, ඉතරානි තෙසං උපරි ථොකං ථොකං පග්ඝරණෙනාති දට්ඨබ්බං.

207. **උතුවිකාරො** උණ්හවලාහකාදිහෙතුකො. විසමච්ඡින්නො භිසාදිකලාපො විසමං උදකං පග්ඝරති, එවමෙවං සරීරං කෙසකූපාදිවිවරෙහි උපරි, හෙට්ඨා, තිරියඤ්ච සෙදං විසමං පග්ඝරතීති දස්සෙතුං **විසමච්ඡින්න**-ග්ගහණං කතං.

208. **විසමාහාරන්**ති තදාපවත්තමානසරීරාවත්ථාය අසප්පායාහාරං, අතිකටුකඅච්චුණ්හාදිවිසභාගාහාරං වා. **සම්මොහවිනොදනියං** (විභ. අට්ඨ. 356) පන ‘‘විසභාගාහාර’’න්ත්වෙව වුත්තං තදා පවත්තමානානං ධාතූනං විසභාගත්තා.

209. **‘‘න්හානකාලෙ’’**ති ඉදං උදකස්ස උපරි සිනෙහස්ස සම්භවදස්සනත්ථං වුත්තං. **පරිබ්භමන්තසිනෙහබින්දුවිසටසණ්ඨානා**ති විසටං හුත්වා පරිබ්භමන්තසිනෙහබින්දුසණ්ඨානා. **උතුවිසභාගො** බහිද්ධාසමුට්ඨානො. **ධාතුවිසභාගො** අන්තොසමුට්ඨානො. **තෙ පදෙසා**ති තෙ හත්ථතලාදිපදෙසා.

210. **කිඤ්චී**ති උණ්හාදිරසානං අඤ්ඤතරං ආහාරවත්ථුං. **නෙසන්**ති සත්තානං. **හදයං ආගිලායතී**ති විසභාගාහාරාදිං පටිච්ච හදයප්පදෙසො විවත්තති.

211. දධිනො විස්සන්දනඅච්ඡරසො **දධිමුත්තං. ගළිත්වා**ති සන්දිත්වා. **තාලුමත්ථකවිවරෙන ඔතරිත්වා**ති මත්ථකවිවරතො ආගන්ත්වා තාලුමත්ථකෙන ඔතරිත්වා.

212. තෙලං විය සකටස්ස නාභිඅක්ඛසීසානං **අට්ඨිසන්ධීනං අබ්භඤ්ජනකිච්චං සාධයමානා. කටකටායන්තී**ති ‘‘කට කටා’’ති සද්දං කරොන්ති. අනුරවදස්සනං හෙතං. **දුක්ඛන්තී**ති දුක්ඛිතානි සඤ්ජාතදුක්ඛානි හොන්ති.

213. සමූලකූලමාසං ඛාදාපෙත්වා ඡාරිකං අවස්සාවෙත්වා ගහිතයූසො **මාසඛාරො.** උච්ඡිට්ඨොදකගබ්භමලාදීනං ඡඩ්ඩනට්ඨානං **චන්දනිකා. රවණඝටං** නාම පකතියා සම්මුඛමෙව හොති. යස්ස පන ආරග්ගමත්තම්පි උදකස්ස පවිසනමුඛං නත්ථි, තං දස්සෙතුං **‘‘අමුඛෙ රවණඝටෙ’’**ති වුත්තං. **ආයූහනන්**ති සම්භනං.

214. **එවඤ්හී**තිආදි යථාවුත්තාය උග්ගහකොසල්ලපටිපත්තියා නිගමනං. ඉදානි යථාවුත්තං මනසිකාරකොසල්ලපටිපත්තිම්පි නිගමනවසෙන ගහෙත්වා කම්මට්ඨානං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘අනුපුබ්බතො’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **පණ්ණත්තිසමතික්කමාවසානෙ**ති කෙසාදිපණ්ණත්තිසමතික්කමවසෙන පවත්තාය භාවනාය අවසානෙ. **අපුබ්බාපරියමිවා**ති එකජ්ඣමිව. **කෙසාති ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා, එවමාදිනා ඉමිනා පකාරෙන වාති අත්ථො. **තෙ ධම්මා**ති වණ්ණාදිවසෙන වවත්ථාපිතා පටික්කූලාකාරතො උපට්ඨිතා කොට්ඨාසධම්මා.

බහිද්ධාපීති සසන්තානතො බහිපි, පරසන්තානකායෙපීති අත්ථො. **මනසිකාරං උපසංහරතී**ති යථාවුත්තං පටික්කූලමනසිකාරං උපනෙති. යථා ඉදං, තථා එතන්ති. **එවං සබ්බකොට්ඨාසෙසු පාකටීභූතෙසූ**ති යථා අත්තනො කායෙ, එවං පරෙසම්පි කායෙ සබ්බෙසු කෙසාදිකොට්ඨාසෙසු පටික්කූලවසෙන විභූතභාවෙන උපට්ඨිතෙසූති අත්ථො. අයමෙත්ථ කසිණෙසු වඩ්ඪනසදිසො යොගිනො භාවනාවිසෙසො දස්සිතො.

අනුපුබ්බමුඤ්චනාදීති ආදි-සද්දෙන සුත්තන්තනයෙන විභාවිතං වීරියසමතායොජනං සඞ්ගණ්හාති. **පුනප්පුනං මනසි කරොතොති** වුත්තනයෙන අත්තනො කායෙ කෙසාදිකෙ ''පටික්කූලා පටික්කූලා''ති අභිණ්හසො මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස යදා සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි ලද්ධසමථානි විසදානි පවත්තන්ති, තදා අස්සද්ධියාදීනං දූරීභාවෙන සාතිසයං බලප්පත්තෙහි සත්තහි සද්ධම්මෙහි ලද්ධූපත්ථම්භානි විතක්කාදීනි ඣානඞ්ගානි පටුතරානි හුත්වා පාතුභවන්ති. තෙසං උජුවිපච්චනීකතාය නීවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව හොන්ති සද්ධිං තදෙකට්ඨෙහි පාපධම්මෙහි. උපචාරසමාධිනා චිත්තං සමාධියති, සො තංයෙව නිමිත්තං ආසෙවන්තො භාවෙන්තො බහුලීකරොන්තො අප්පනං පාපුණාති. තෙන වුත්තං **''අනුක්කමෙන අප්පනා උප්පජ්ජතී''**ති. **සබ්බාකාරතොති** වණ්ණාදිවසෙන පඤ්චධාපි. **සාති** අප්පනා.

යදි පනෙතං කම්මට්ඨානං අවිඤ්ඤාණකාසුභකම්මට්ඨානානි විය පඨමජ්ඣානවසෙන සිජ්ඣති, අථ කස්මා ''කායගතාසති''ති වුත්තන්ති ආහ **''එවං පඨමජ්ඣානවසෙනා''**තිආදි. නානාවණ්ණසණ්ඨානාදීසු ද්වත්තිංසාය කොට්ඨාසෙසු පවත්තමානාය සතියා කිච්චමෙත්ථ සාතිසයන්ති ආහ **''සතිබලෙන ඉජ්ඣනතො''**ති.

පන්තසෙනාසනෙසු, අධිකුසලෙසු ච අරතිං, කාමගුණෙසු ච රතිං සහති අභිභවතීති **අරතිරතිසහො** සරීරසභාවචින්තනෙන අනභිරතියා පහීනත්තා. තථා කොට්ඨාසභාවනාය අත්තසිනෙහස්ස පරික්ඛීණත්තා **භයභෙරවං සහති, සීතාදීනඤ්ච අධිවාසකජාතිකො** හොති. අත්තසිනෙහවසෙන හි පුරිසස්ස භයභෙරවං හොති, දුක්ඛස්ස ච අනධිවාසනං. ඉමං පන කොට්ඨාසභාවනමනුයුත්තස්ස න කෙවලං පඨමජ්ඣානමත්තමෙව, උත්තරිපි පටිවෙධො අත්ථීති දස්සෙතුං **''කෙසාදීන''**න්තිආදි වුත්තං.

ආනාපානස්සතිකථාවණ්ණනා

215. යං තං එවං පසංසිත්වා ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං නිද්දිට්ඨන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ යස්මා **''කථං භාවිතො''**තිආදිකාය පුච්ඡාපාළියා අත්ථෙ විභාවිතෙ ථොමනාපාළියාපි අත්ථො විභාවිතොයෙව හොති හෙදාභාවතො, තස්මා තං ලඞ්ඝිත්වා **''කථං භාවිතො ච''**තිආදිනා ආරභති. තත්ථ හි ඉතො පසංසාභාවො ''අයම්පි ඛො''ති වචනඤ්ච විසෙසො. තෙසු පසංසාභාවං දස්සෙතුං **''එවං පසංසිත්වා''**ති වුත්තං. පසංසා ච තත්ථ අභිරුචිජනනෙන උස්සාහනත්ථා. තඤ්හි සුත්වා භික්ඛූ ''භගවා ඉමං සමාධිං අනෙකෙහි ආකාරෙහි පසංසති, සන්තො කිරායං සමාධි පණීතො ච අසෙචනකො ච සුඛො ච විහාරො පාපධම්මෙ ච ඨානසො අන්තරධාපෙතී''ති සඤ්ජාතාභිරුචයො උස්සාහජාතා සක්කච්චං අනුයුඤ්ජිතබ්බං පටිපජ්ජිතබ්බං මඤ්ඤන්ති. ''අයම්පි ඛො''ති පදස්ස යෙ ඉමෙ මයා නිබ්බානමහාසරස්ස ඔතරණතිත්ථභූතා කසිණජ්ඣානඅසුභජ්ඣානාදයො දෙසිතා, න කෙවලං තෙ එව, අයම්පි ඛොති භගවා අත්තනො පච්චක්ඛභූතං සමාධිං දෙසනානුභාවෙන තෙසම්පි භික්ඛූනං ආසන්නං, පච්චක්ඛඤ්ච කරොන්තො සම්පිණ්ඩනවසෙන එවමාහාති සම්බන්ධමුඛෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සොළසවත්ථුකන්ති චතූසු අනුපස්සනාසු චතුන්නං චතුක්කානං වසෙන සොළසට්ඨානං. **සබ්බාකාරපරිපූරොති** කම්මට්ඨානපාළියා පදත්ථො පිණ්ඩත්ථො උපමා චොදනා පරිහාරො පයොජනන්ති එවමාදීහි සබ්බෙහි ආකාරෙහි පරිපුණ්ණො. **නිද්දෙසොති** කම්මට්ඨානස්ස නිස්සෙසතො විත්ථාරො.

216. **කථන්ති** ඉදං පුච්ඡනාකාරවිභාවනපදං. පුච්ඡා චෙත්ථ කථෙතුකම්‍යතාවසෙන අඤ්ඤාසං අසම්භවතො. සා ච උපරි දෙසනං ආරුළ්හානං සබ්බෙසං පකාරවිසෙසානං ආමසනවසෙනාති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **''කථන්ති…පෙ…. කම්‍යතාපුච්ඡා''**ති ආහ. **කථං බහුලීකතොති** එත්ථාපි ''ආනාපානස්සතිසමාධී''ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තත්ථ **කථන්ති** ආනාපානස්සතිසමාධිබහුලීකාරං නානප්පකාරතො විත්ථාරෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. **බහුලීකතො ආනාපානස්සතිසමාධීති** තථාපුට්ඨධම්මනිදස්සනන්ති ඉමමත්ථං **''එසෙව නයො''**ති ඉමිනා අතිදිසති. තථා සන්තභාවාදයොපි තස්ස යෙහි භාවනාබහුලීකාරෙහි සිද්ධා, තග්ගහණෙනෙව ගහිතා හොන්තීති දස්සෙතුං **''කථං බහුලීකතො…පෙ…. වූපසමෙතීති එත්ථාපි එසෙව නයො''**ති වුත්තං.

''පුන ච පරං, උදායි, අක්ඛාතා මයා සාවකානං පටිපදා, යථාපටිපන්නා මෙ සාවකා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ භාවෙන්තී''තිආදීසු (ම. නි. 2.247) උප්පාදනවඩ්ඪනට්ඨෙන භාවනා වුච්චතීති තදුභයවසෙන අත්ථං දස්සෙන්තො **''භාවිතොති උප්පාදිතො වඩ්ඪිතො වා''**ති ආහ. තත්ථ භාවං විජ්ජමානතං ඉතො ගතොති **භාවිතො,** උප්පාදිතො පටිලද්ධමත්තොති අත්ථො. **උප්පන්නො** පන ලද්ධාසෙවනො, **භාවිතො** පගුණභාවං ආපාදිතො, වඩ්ඪිතොති අත්ථො . **ආනාපානපරිග්ගාහිකායාති** දීඝරස්සාදිවිසෙසෙහි සද්ධිං අස්සාසපස්සාසෙ පරිච්ඡිජ්ජගාහිකාය, තෙ ආරබ්භ පවත්තාය, සතියං පච්චයභූතායන්ති අත්ථො. පුරිමස්මිඤ්හි අත්ථෙ සමාධිස්ස සතියා සහජාතාදිපච්චයභාවො වුත්තො සම්පයුත්තවචනතො, දුතියස්මිං පන උපනිස්සයභාවොපි. උපචාරජ්ඣානසහගතා හි සති අප්පනාසමාධිස්ස උපනිස්සයො හොතීති. **බහුලීකතොති** බහුලං පවත්තිතො, තෙන ආවජ්ජනාදිවසීභාවප්පත්තිමාහ. යො හි වසීභාවං ආපාදිතො, සො ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතබ්බතො පුනප්පුනං පවත්තියති. තෙන වුත්තං **''පුනප්පුනං කතො''**ති. යථා ''ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො''ති (ම. නි. 1.139; අ. නි. 4.241), ''විවිච්චෙව කාමෙහී''ති (දී. නි. 1.226; සං. නි. 2.152; අ. නි. 4.123) ච එවමාදීසු පඨමපදෙ වුත්තො එව-සද්දො දුතියාදීසුපි වුත්තො එව හොති, එවම්ධාපීති ආහ **''උභයත්ථ එවසද්දෙන නියමො වෙදිතබ්බො''**ති. උභයපදනියමෙන ලද්ධගුණං දස්සෙතුං **''අයඤ්හී''**තිආදි වුත්තං.

අසුභකම්මට්ඨානන්ති අසුභාරම්මණඣානමාහ. තං හි අසුභෙසු යොගකම්මභාවතො, යොගිනො සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතො ච ''අසුභකම්මට්ඨාන''න්ති වුච්චති. **''කෙවල''**න්ති ඉමිනා ආරම්මණං නිවත්තෙති. **පටිවෙධවසෙනාති** ඣානපටිවෙධවසෙන. ඣානඤ්හි භාවනාවිසෙසෙන ඉජ්ඣන්තං අත්තනො විසයං පටිවිජ්ඣන්තමෙව පවත්තති, යථාසභාවතො පටිවිජ්ඣීයති චාති ''පටිවෙධො''ති වුච්චති. **ඔළාරිකාරම්මණත්තාති** බීභච්ඡාරම්මණත්තා. **පටික්කූලාරම්මණත්තාති** ජිගුච්ඡිතබ්බාරම්මණත්තා. **පරියායෙනාති** කාරණෙන, ලෙසන්තරෙන වා. **ආරම්මණසන්තතායාති** අනුක්කමෙන විවෙතබ්බතං පත්තං ආරම්මණස්ස පරමසුඛුමතං සන්ධායාහ. සන්තෙ හි සන්නිසින්නෙ ආරම්මණෙ පවත්තමානො ධම්මො සයම්පි සන්නිසින්නොව හොති. තෙනාහ **''සන්තො වූපසන්තො නිබ්බුතො''**ති, නිබ්බුතසබ්බපරිළාහොති අත්ථො. ආරම්මණසන්තතාය තදාරම්මණධම්මානං සන්තතා ලොකුත්තරධම්මාරම්මණාහි පච්චවෙක්ඛණාහි දීපෙතබ්බා.

නාස්ස සන්තපණීතභාවාවහං කිඤ්චි සෙචනන්ති **අසෙචනකො**. අසෙචනකත්තා **අනාසිත්තකො**. අනාසිත්තකත්තා එව **අබ්බොකිණ්ණො** අසම්මිස්සො පරිකම්මාදිනා. තතො එව **පාටියෙක්කො** විසුංයෙවෙකො. **ආවෙණිකො** අසාධාරණො. සබ්බමෙතං සරසතො එව සන්තභාවං දස්සෙතුං වුත්තං. **පරිකම්මං** වා සන්තභාවනිමිත්තං, **පරිකම්මන්ති** ච කසිණකරණාදිනි නිමිත්තුප්පාදපරියොසානං, තාදිසං ඉධ නත්ථීති අධිප්පායො. තදා හි කම්මට්ඨානං නිරස්සාදත්තා අසන්තමප්පණීතං සියා. **උපචාරෙන** වා නත්ථි එත්ථ සන්තතාති යොජනා. යථා උපචාරක්ඛණෙ නීවරණවිගමෙන, අඞ්ගපාතුභාවෙන ච පරෙසං සන්තතා හොති, න එවමිමස්ස. අයං පන ආදිසමන්නා…පෙ…. පණීතො චාති යොජනා. **කෙචීති** උත්තරවිහාරවාසිකෙ සන්ධායාහ. **අනාසිත්තකොති** උපසෙචනෙන න ආසිත්තකො. තෙනාහ **''ඔජවන්තො''**ති, ඔජවන්තසදිසොති අත්ථො. **මධුරොති** ඉට්ඨො, චෙතසිකසුඛපටිලාභසංවත්තනං තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන, උපෙක්ඛාය වා සන්තභාවෙන සුඛගතිකත්තා සබ්බෙසම්පි වසෙන වෙදිතබ්බං. ඣානසමුට්ඨානපණීතරූපඵුට්ඨසරීරතාවසෙන පන කායිකසුඛපටිලාභසංවත්තනං දට්ඨබ්බං, තඤ්ච ඛො ඣානතො වුට්ඨිතකාලෙ. ඉමස්මිං පක්ඛෙ **''අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ''**ති ඉදං හෙතුම්හි භුම්මවචනං දට්ඨබ්බං. **අවික්ඛම්භිතෙති** ඣානෙන සකසන්තානතො අනීහටෙ අප්පහීනෙ. **අකොසල්ලසම්භූතෙති** අකොසල්ලං වුච්චති අවිජ්ජා, තතො සම්භූතෙ. අවිජ්ජාපුබ්බඞ්ගමා හි සබ්බෙ පාපධම්මා. **ඛණෙනෙවාති** අත්තනො පවත්තික්ඛණෙනෙව. **අන්තරධාපෙතීති** එත්ථ අන්තරධාපනං විනාසනං, තං පන ඣානකත්තුකස්ස ඉධාධිප්පෙතත්තා පරියුට්ඨානප්පහානං හොතීති ආහ **''වික්ඛම්භෙතී''**ති. **වූපසමෙතීති** විසෙසෙන උපසමෙති. විසෙසෙන උපසමනං පන සම්මදෙව උපසමනං හොතීති ආහ **''සුට්ඨු උපසමෙතී''**ති.

නනු ච අඤ්ඤොපි සමාධි අත්තනො පවත්තික්ඛණෙනෙව පටිපක්ඛධම්මෙ අන්තරධාපෙති වූපසමෙති, අථ කස්මා අයමෙව සමාධි එවං විසෙසෙත්වා වුත්තොති? පුබ්බභාගතො පට්ඨාය නානාවිතක්කවූපසමසබ්භාවතො. වුත්තඤ්හෙතං – ''ආනාපානස්සති භාවෙතබ්බා විතක්කුපච්ඡෙදායා''ති (අ. නි. 9.1; උදා. 31). අපිච තික්ඛපඤ්ඤස්ස ඤාණුත්තරස්සෙතං කම්මට්ඨානං, ඤාණුත්තරස්ස ච කිලෙසප්පහානං ඉතරෙහි සාතිසයං, යථා සද්ධාධිමුත්තෙහි දිට්ඨිප්පත්තස්ස. තස්මා ඉමං විසෙසං සන්ධාය **''ඨානසො අන්තරධාපෙති වූපසමෙතී''**ති වුත්තං. අථ වා නිමිත්තපාතුභාවෙ සති ඛණෙනෙව අඞ්ගපාතුභාවසබ්භාවතො අයමෙව සමාධි ''ඨානසො අන්තරධාපෙති වූපසමෙතී''ති වුත්තො. යථා තං මහතො අකාලමෙඝස්ස උට්ඨිතස්ස ධාරානිපාතෙ ඛණෙනෙව පථවියං රජොජල්ලස්ස වූපසමො. තෙනාහ – ''සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, මහාඅකාලමෙඝො උට්ඨිතො''තිආදි (සං. නි. 5.985; පාරා. 165). සාසනිකස්ස ඣානභාවනා යෙභුය්‍යෙන නිබ්බෙධභාගියාව හොතීති ආහ **''නිබ්බෙධභාගියත්තා''**ති. බුද්ධානං පන එකංසෙන නිබ්බෙධභාගියාව හොති. ඉමමෙව හි කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා සබ්බෙපි සම්මාසම්බුද්ධා සම්මාසම්බොධිං අධිගච්ඡන්ති. අරියමග්ගස්ස පාදකභූතො අයං සමාධි අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අරියමග්ගභාවං උපගතො විය හොතීති ආහ **''අනුපුබ්බෙන අරියමග්ගවුද්ධිප්පත්තො''**ති.

අයං පනත්ථො විරාගනිරොධපටිනිස්සග්ගානුපස්සනානං වසෙන සම්මදෙව යුජ්ජති. හෙට්ඨා පපඤ්චවසෙන වුත්තමත්ථං සුඛග්ගහණත්ථං සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙන්තො **''අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො''**ති ආහ, පිණ්ඩත්ථොති වුත්තං හොති.

217. **තමත්ථන්ති** තං ''කථං භාවිතො''තිආදිනා පුච්ඡාවසෙන සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං. ''ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජතී''තිආදීසු (දී. නි. 1.190; ම. නි. 1.291; අ. නි. 3.61) ඉධ-සද්දො ලොකං උපාදාය වුත්තො, ''ඉධෙව තිට්ඨමානස්සා''තිආදීසු (දී. නි. 2.369) ඔකාසං, ''ඉධාහං, භික්ඛවෙ, භුත්තාවී අස්සං පවාරිතො''තිආදීසු (ම. නි. 1.30) පදපූරණමත්තං, ''ඉධ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාතී''තිආදීසු (අ. නි. 5.73) පන සාසනං, ''ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ''ති ඉධාපි සාසනමෙවාති දස්සෙන්තො ''භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛූ''ති වත්වා තමත්ථං පාකටං කත්වා දස්සෙතුං **''අයඤ්හී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සබ්බප්පකාරආනාපානස්සතිසමාධිනිබ්බත්තකස්සාති** සබ්බප්පකාරග්ගහණං සොළස පකාරෙ සන්ධාය. තෙ හි ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ. බාහිරකා හි ජානන්තා ආදිතො චතුප්පකාරමෙව ජානන්ති. තෙනාහ **''අඤ්ඤසාසනස්ස තථාභාවපටිසෙධනො''**ති, යථාවුත්තස්ස පුග්ගලස්ස නිස්සයභාවපටිසෙධනොති අත්ථො. එතෙන **''ඉධ භික්ඛවෙ''**ති ඉදං අන්තොගධෙවසද්දන්ති දස්සෙති. සන්ති හි එකපදානිපි සාවධාරණානි යථා ''වායුභක්ඛො''ති. තෙනෙවාහ **''ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො''**තිආදි. පරිපුණ්ණසමණකරණධම්මො හි සො, යො සබ්බප්පකාරආනාපානස්සතිසමාධිනිබ්බත්තකො. **පරප්පවාදාති** පරෙසං අඤ්ඤතිත්ථියානං නානප්පකාරා වාදා තිත්ථායතනානි.

අරඤ්ඤාදිකස්සෙව භාවනානුරූපසෙනාසනතං දස්සෙතුං **''ඉමස්ස හි''**තිආදි වුත්තං. දුද්දමො දමථං අනුපගතො ගොණො **කූටගොණො**. යථා එනෙහි සබ්බසො ඛීරං න පග්ඝරති, එවං දොහපටිබන්ධිනී **කූටධෙනු**. රූපසද්දාදිකෙ පටිච්ච උප්පජ්ජනකො අස්සාදො **රූපාරම්මණාදිරසො. පුබ්බෙ ආචිණ්ණාරම්මණ**න්ති පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ, අනාදිමති වා සංසාරෙ පරිචිතාරම්මණං.

නිබන්ධෙය්‍යාති බන්ධෙය්‍ය. **සතියාති** සම්මදෙව කම්මට්ඨානසල්ලක්ඛණසම්පයුත්තාය සතියා. **ආරම්මණෙති** කම්මට්ඨානාරම්මණෙ. **දළ්හන්ති** ථිරං, යථා සතොකාරිස්ස උපචාරප්පනාභෙදො සමාධි ඉජ්ඣති, තථා ථාමගතං කත්වාති අත්ථො.

විසෙසාධිගමදිට්ඨධම්මසුඛවිහාරපදට්ඨානන්ති සබ්බෙසං බුද්ධානං, එකච්චානං පච්චෙකබුද්ධානං, බුද්ධසාවකානඤ්ච විසෙසාධිගමස්ස චෙව අඤ්ඤකම්මට්ඨානෙන අධිගතවිසෙසානං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරස්ස ච පදට්ඨානභූතං.

වත්ථුවිජ්ජාචරියො විය භගවා යොගීනං අනුරූපනිවාසට්ඨානුපදිසනතො.

භික්ඛු දීපිසදිසො අරඤ්ඤෙ එකිකො විහරිත්වා පටිපක්ඛනිම්මථනෙන ඉච්ඡිතත්ථසාධනතො. **ඵලමුත්තමන්ති** සාමඤ්ඤඵලමාහ. **පරක්කමජවයොග්ගභූමි**න්ති භාවනුස්සාහජවස්ස යොග්ගකරණභූමිභූතං.

218. එවං වුත්තලක්ඛණෙසූති **අභිධම්මපරියායෙන** (විභ. 530), **සුත්තන්තපරියායෙන** ච වුත්තලක්ඛණෙසු. **රුක්ඛසමීපන්ති** ''යාවතා මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ සමන්තා ඡායා ඵරති, නිවාතෙ පණ්ණානි පතන්ති, එත්තාවතා රුක්ඛමූලන්ති වුච්චතී''ති එවං වුත්තං රුක්ඛස්ස සමීපට්ඨානං. **අවසෙසසත්තවිධසෙනාසනන්ති** පබ්බතං කන්දරං ගිරිගුහං සුසානං වනපත්ථං අබ්භොකාසං පලාලපුඤ්ජන්ති එවං වුත්තං.

උතුත්තයානුකූලං ධාතුචරියානුකූලන්ති ගිම්හාදිඋතුත්තයස්ස, සෙම්හාදිධාතුත්තයස්ස, මොහාදිචරියත්තයස්ස ච අනුකූලං. තථා හි ගිම්හකාලෙ ච අරඤ්ඤං අනුකූලං, හෙමන්තෙ රුක්ඛමූලං, වස්සකාලෙ සුඤ්ඤාගාරං, සෙම්හධාතුකස්ස සෙම්හපකතිකස්ස අරඤ්ඤං, පිත්තධාතුකස්ස රුක්ඛමූලං , වාතධාතුකස්ස සුඤ්ඤාගාරං අනුකූලං, මොහචරිතස්ස අරඤ්ඤං, දොසචරිතස්ස රුක්ඛමූලං, රාගචරිතස්ස සුඤ්ඤාගාරං අනුකූලං. **අලීනානුද්ධච්චපක්ඛිකන්ති** අසඞ්කොචාවික්ඛෙපපක්ඛිකං. සයනඤ්හි කොසජ්ජපක්ඛිකං, ඨානචඞ්කමනානි උද්ධච්චපක්ඛිකානි, න එවං නිසජ්ජා. තතො එවස්ස සන්තතා. **නිසජ්ජාය දළ්හභාවං** පල්ලඞ්කාභුජනෙන, **අස්සාසපස්සාසානං පවත්තනසුඛතං** උපරිමකායස්ස උජුකට්ඨපනෙන, **ආරම්මණපරිග්ගහූපායං** පරිමුඛං සතියා ඨපනෙන **දස්සෙන්තො. ඌරුබද්ධාසනන්ති** ඌරූනමධොබන්ධනවසෙන නිසජ්ජා. හෙට්ඨිමකායස්ස අනුජුකං ඨපනං නිසජ්ජා-වචනෙනෙව බොධිතන්ති **''උජුං කාය''**න්ති එත්ථ **කාය**-සද්දො උපරිමකායවිසයොති ආහ **''උපරිමසරීරං උජුකං ඨපෙත්වා''**ති. තං පන උජුකට්ඨපනං සරූපතො, පයොජනතො ච දස්සෙතුං **''අට්ඨාරසා''**තිආදි වුත්තං. **න පණමන්තීති** න ඔනමන්ති. **න පරිපතතීති** න විගච්ඡති වීථිං න විලඞ්ඝති, තතො එව පුබ්බෙනාපරං විසෙසුප්පත්තියා **වුද්ධිං ඵාතිං උපගච්ඡති**. ඉධ **පරි**-සද්දො **අභි**-සද්දෙන සමානත්ථොති ආහ **''කම්මට්ඨානාභිමුඛ''**න්ති, බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණතො නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානංයෙව පුරක්ඛිත්වාති අත්ථො. **පරීති පරිග්ගහට්ඨො** ''පරිණායිකා''තිආදීසු (ධ. ස. 16) විය. **නිය්‍යානට්ඨො** පටිපක්ඛතො නිග්ගමනට්ඨො. තස්මා **පරිග්ගහිතනිය්‍යානන්ති** සබ්බථා ගහිතාසම්මොසං පරිච්චත්තසම්මොසං සතිං කත්වා, පරමං සතිනෙපක්කං උපට්ඨපෙත්වාති අත්ථො.

219. **සතොවාති** සතියා සමන්නාගතො එව සරන්තො එව **අස්සසති** නාස්ස කාචි සතිවිරහිතා අස්සාසප්පවත්ති හොතීති අත්ථො. **සතො පස්සසතීති** එත්ථාපි සතොව පස්සසතීති එව-සද්දො ආනෙත්වා වත්තබ්බො. **සතොකාරීති** සතො එව හුත්වා, සතියා එව වා කාතබ්බස්ස කත්තා, කරණසීලො වා. යදි ''සතොව අස්සසති සතො පස්සසතී''ති එතස්ස **විභඞ්ගෙ** (ම. නි. 3.148; සං. නි. 5.986; පාරා. 165) වුත්තං, අථ කස්මා ''අස්සසති පස්සසතී''ච්චෙව අවත්වා ''සතොකාරී''ති වුත්තං? එකරසං දෙසනං කාතුකාමතාය. පඨමචතුක්කෙ පදද්වයමෙව හි වත්තමානකාලවසෙන ආගතං, ඉතරානි අනාගතකාලවසෙන. තස්මා එකරසං දෙසනං කාතුකාමතාය **සබ්බත්ථ** (පටි. ම. 1.165 ආදයො) ''සතොකාරී''ච්චෙව වුත්තං.

දීඝං අස්සාසවසෙනාති දීඝඅස්සාසවසෙන විභත්තිඅලොපං කත්වා නිද්දෙසො. **දීඝන්ති** වා භගවතා වුත්තඅස්සාසවසෙන. **චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපන්ති** වික්ඛෙපස්ස පටිපක්ඛභාවතො ''අවික්ඛෙපො''ති ලද්ධනාමචිත්තස්ස එකග්ගභාවං පජානතො. **සති උපට්ඨිතා හොතීති** ආරම්මණං උපගන්ත්වා ඨිතා හොති. **තාය සතියා තෙන ඤාණෙනාති** යථාවුත්තාය සතියා, යථාවුත්තෙන ච ඤාණෙන. ඉදං වුත්ත හොති – දීඝං අස්සාසං ආරම්මණභූතං අවික්ඛිත්තචිත්තස්ස, අසම්මොහතො වා පජානන්තස්ස තත්ථ සති උපට්ඨිතා එව හොති, තං සම්පජානන්තස්ස ආරම්මණකරණවසෙන, අසම්මොහවසෙන වා සම්පජඤ්ඤං, තදධීනසතිසම්පජඤ්ඤෙන තංසමඞ්ගී යොගාවචරො සතොකාරී නාම හොතීති. **පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙනාති** පටිනිස්සග්ගානුපස්සී හුත්වා අස්සසනස්ස වසෙන. ''පටිනිස්සග්ගානුපස්සීඅස්සාසවසෙනා''ති වා පාඨො. තස්ස පටිනිස්සග්ගානුපස්සිනො අස්සාසා

පටිනිස්සග්ගානුපස්සීඅස්සාසා, තෙසං වසෙනාති අත්ථො. විනයනයෙන අන්තො උට්ඨිතසසනං **අස්සාසො,** බහි උට්ඨිතසසනං **පස්සාසො**. සුත්තන්තනයෙන පන බහි උට්ඨහිත්වාපි අන්තො සසනතො **අස්සාසො,** අන්තො උට්ඨහිත්වාපි බහි සසනතො **පස්සාසො**. අයමෙව ච නයො –

> ‘‘අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා චා’’ති, ‘‘පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො බහිද්ධා වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා චා’’ති (පටි. ම. 1.157) –

ඉමාය **පාළියා** සමෙති.

පඨමං අබ්භන්තරවාතො බහි නික්ඛමති, තස්මා පවත්තික්කමෙන අස්සාසො පඨමං වුත්තොති වදන්ති. **තාලුං ආහච්ච නිබ්බායතීති** තාලුං ආහච්ච නිරුජ්ඣති. තෙන කිර සම්පතිජාතො බාලදාරකො ඛිපිතං කරොති. **එවං තාවාති**ආදි යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස නිගමනං. කෙචි ‘‘එවං තාවාති අනෙන පවත්තික්කමෙන අස්සාසො බහිනික්ඛමනවාතොති ගහෙතබ්බන්ති අධිප්පායො’’ති වදන්ති.

අද්ධානවසෙනාති කාලද්ධානවසෙන. අයං හි **අද්ධාන**-සද්දො කාලස්ස, දෙසස්ස ච වාචකො. තත්ථ දෙසද්ධානං උදාහරණභාවෙන දස්සෙත්වා කාලද්ධානවසෙන අස්සාසපස්සාසානං දීඝරස්සතං විභාවෙතුං **‘‘යථා හී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඔකාසද්ධානන්ති** ඔකාසභූතං අද්ධානං. **ඵරිත්වාති** බ්‍යාපෙත්වා. **චුණ්ණවිචුණ්ණාපි** අනෙකකලාපභාවෙන. **දීඝං අද්ධානන්ති** දීඝං පදෙසං. **තස්මාති** සණිකං පවත්තියා දීඝසන්තානතාය ‘‘දීඝා’’ති වුච්චන්ති. එත්ථ ච හත්ථිආදිසරීරෙ, සුනඛාදිසරීරෙ ච අස්සාසපස්සාසානං දෙසද්ධානවිසිට්ඨෙන කාලද්ධානවසෙනෙව දීඝරස්සතා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. ‘‘සණිකං පූරෙත්වා සණිකමෙව නික්ඛමන්ති’’, ‘‘සීඝං පූරෙත්වා සීඝමෙව නික්ඛමන්තී’’ති ච වචනතො. **මනුස්සෙසූති** සමානප්පමාණෙසුපි මනුස්සසරීරෙසු. **දීඝං අස්සසන්තීති** දීඝං අස්සාසප්පබන්ධං පවත්තෙන්තීති අත්ථො. **පස්සසන්තීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. සුනඛසසාදයො විය රස්සං අස්සසන්ති ච පස්සසන්ති චාති යොජනා. ඉදං පන දීඝං, රස්සඤ්ච අස්සසනං, පස්සසනඤ්ච තෙසං සත්තානං සරීරසභාවොති දට්ඨබ්බං. **තෙසන්ති** සත්තානං. **තෙති** අස්සාසපස්සාසා. **ඉත්තරමද්ධානන්ති** අප්පකං කාලං.

නවහාකාරෙහීති භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස පුබ්බෙනාපරං අලද්ධවිසෙසස්ස කෙවලං අද්ධානවසෙන ආදිතො වුත්තා තයො ආකාරා, තෙ ච ඛො එකච්චො අස්සාසං සුට්ඨු සල්ලක්ඛෙති, එකච්චො පස්සාසං, එකච්චො තදුභයන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං වසෙන. කෙචි පන ‘‘අස්සසතිපි පස්සසතිපීති එකජ්ඣං වචනං භාවනාය නිරන්තරං පවත්තිදස්සනත්ථ’’න්ති වදන්ති. ඡන්දවසෙන පුබ්බෙ විය තයො, තථා පාමොජ්ජවසෙනාති ඉමෙහි නවහාකාරෙහි.

කාමං චෙත්ථ එකස්ස පුග්ගලස්ස තයො එව ආකාරා ලබ්භන්ති, තන්තිවසෙන පන සබ්බෙසං පාළිආරුළ්හත්තා, තෙසං වසෙන පරිකම්මස්ස කාතබ්බත්තා ච **‘‘තත්‍රායං භික්ඛු නවහාකාරෙහී’’**ති වුත්තං. **එවං පජානතොති** එවං යථාවුත්තෙහි ආකාරෙහි අස්සාසපස්සාසෙ පජානතො, තත්ථ මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස. **එකෙනාකාරෙනාති** දීඝං අස්සාසාදීසු චතූසු ආකාරෙසු එකෙන ආකාරෙන, නවසු තීසු වා එකෙන. තථා හි වක්ඛති –

> ‘‘දීඝො රස්සො ච අස්සාසො, පස්සාසොපි ච තාදිසො;
> චත්තාරො වණ්ණා වත්තන්ති, නාසිකග්ගෙ ච භික්ඛුනො’’ති.

අයං භාවනා අස්සාසපස්සාසකායානුපස්සනාති කත්වා වුත්තං **‘‘කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා සම්පජ්ජතී’’**ති.

ඉදානි පාළිවසෙනෙව තෙ නව ආකාරෙ, භාවනාවිධිඤ්ච දස්සෙතුං **‘‘යථාහා’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **කථං පජානාතීති** පජානනවිධිං කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡති. **දීඝං අස්සාසන්ති** වුත්තලක්ඛණං දීඝං අස්සාසං. **අද්ධානසඞ්ඛාතෙති** ‘‘අද්ධාන’’න්ති සඞ්ඛං ගතෙ දීඝෙ කාලෙ, දීඝං ඛණන්ති අත්ථො. කොට්ඨාසපරියායො වා සඞ්ඛාත-සද්දො ‘‘ථෙය්‍යසඞ්ඛාත’’න්තිආදීසු (පාරා. 91) විය, තස්මා අද්ධානසඞ්ඛාතෙති අද්ධානකොට්ඨාසෙ, දෙසභාගෙති අත්ථො. **ඡන්දො උප්පජ්ජතීති** භාවනාය පුබ්බෙනාපරං විසෙසං ආවහන්තියා ලද්ධස්සාදත්තා තත්ථ සාතිසයො කත්තුකාමතාලක්ඛණො කුසලච්ඡන්දො උප්පජ්ජති. **ඡන්දවසෙනාති** තථාපවත්තඡන්දස්ස වසෙන සවිසෙසං භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස කම්මට්ඨානං වුද්ධිං ඵාතිං ගමෙන්තස්ස. **තතො සුඛුමතරන්ති** යථාවුත්තඡන්දප්පවත්තියා පුරිමතො සුඛුමතරං. භාවනාබලෙන හි පටිප්පස්සද්ධදරථපරිළාහතාය කායස්ස අස්සාසපස්සාසා සුඛුමතරා හුත්වා පවත්තන්ති. **පාමොජ්ජං උප්පජ්ජතීති** අස්සාසපස්සාසානං සුඛුමතරභාවෙන ආරම්මණස්ස සන්තතරතාය, කම්මට්ඨානස්ස ච වීථිපටිපන්නතාය භාවනාචිත්තසහගතො පමොදො ඛුද්දිකාදිභෙදා තරුණපීති උප්පජ්ජති. **චිත්තං විවත්තතීති** අනුක්කමෙන අස්සාසපස්සාසානං අතිවිය සුඛුමතරභාවප්පත්තියා අනුපට්ඨහනෙ විචෙතබ්බාකාරප්පත්තෙහි චිත්තං විනිවත්තතීති කෙචි. භාවනාබලෙන පන සුඛුමතරභාවප්පත්තෙසු අස්සාසපස්සාසෙසු තත්ථ පටිභාගනිමිත්තෙ උප්පන්නෙ පකතිඅස්සාසපස්සාසතො චිත්තං නිවත්තති. **උපෙක්ඛා සණ්ඨාතීති** තස්මිං

පටිභාගනිමිත්තෙ උපචාරප්පනාභෙදෙ සමාධිම්හි උප්පන්නෙ පුන ඣානනිබ්බත්තනත්ථං බ්‍යාපාරාභාවතො අජ්ඣුපෙක්ඛනං හොතීති. සා පනායං උපෙක්ඛා තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාති වෙදිතබ්බා.

ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහීති ඉමෙහි යථාවුත්තෙහි නවහි පකාරෙහි පවත්තා. **දීඝං අස්සාසපස්සාසා කායොති** දීඝාකාරා අස්සාසපස්සාසා චුණ්ණවිචුණ්ණාපි සමූහට්ඨෙන කායො. අස්සාසපස්සාසෙ නිස්සාය උප්පන්නනිමිත්තම්පෙත්ථ අස්සාසපස්සාසසමඤ්ඤමෙව වුත්තං. **උපට්ඨානං සතීති** ආරම්මණං උපගන්ත්වා තිට්ඨතීති සති උපට්ඨානං නාම. **අනුපස්සනා ඤාණන්ති** සමථවසෙන නිමිත්තස්ස අනුපස්සනා, විපස්සනාවසෙන අස්සාසපස්සාසෙ, තන්නිස්සයඤ්ච කායං ‘‘රූප’’න්ති, චිත්තං තංසම්පයුත්තධම්මෙ ච ‘‘අරූප’’න්ති වවත්ථපෙත්වා නාමරූපස්ස අනුපස්සනා ච ඤාණං, තත්ථ යථාභූතාවබොධො. **කායො උපට්ඨානන්ති** සො කායො ආරම්මණකරණවසෙන උපගන්ත්වා සති එත්ථ තිට්ඨතීති උපට්ඨානං නාම. එත්ථ ච ‘‘කායො උපට්ඨාන’’න්ති ඉමිනා ඉතරකායස්සාපි සඞ්ගහො හොති යථාවුත්තසම්මසනවාරස්සාපි ඉධ ඉච්ඡිතත්තා. **නො සතීති** සො කායො සති නාම න හොති. **සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච** සරණට්ඨෙන, උපතිට්ඨනට්ඨෙන ච. **තාය සතියාති** යථාවුත්තාය සතියා. **තෙන ඤාණෙනාති** යථාවුත්තෙනෙව ඤාණෙන. **තං කායන්ති** තං අස්සාසපස්සාසකායඤ්චෙව තන්නිස්සයරූපකායඤ්ච. **අනුපස්සතීති** ඣානසම්පයුත්තඤාණෙන චෙව විපස්සනාඤාණෙන ච අනු අනු පස්සති. **තෙන වුච්චති කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනාති** තෙන අනුපස්සනෙන යථාවුත්තෙ කායෙ අයං කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනාති වුච්චති.

ඉදං වුත්තං හොති – යා අයං යථාවුත්තෙ අස්සාසපස්සාසකායෙ, තස්ස නිස්සයභූතෙ කරජකායෙ ච කායස්සෙව අනුපස්සනා අනුදකභූතාය මරීචියා උදකානුපස්සනා විය න අනිච්චාදිසභාවෙ කායෙ නිච්චාදිභාවානුපස්සනා, අථ ඛො යථාරහං අනිච්චදුක්ඛානත්තාසුභභාවස්සෙවානුපස්සනා. අථ වා කායෙ ‘‘අහ’’න්ති වා ‘‘මම’’න්ති වා ‘‘ඉත්ථී’’ති වා ‘‘පුරිසො’’ති වා ගහෙතබ්බස්ස කස්සචි අභාවතො තාදිසං අනනුපස්සිත්වා කායමත්තස්සෙව අනුපස්සනා **කායානුපස්සනා,** තාය කායානුපස්සනාය සම්පයුත්තා සතියෙව උපට්ඨානං **සතිපට්ඨානං,** තස්ස භාවනා වඩ්ඪනා **කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනාති.**

එස නයොති ‘‘නවහි ආකාරෙහී’’තිආදිනා වුත්තවිධිං රස්ස-පදෙ අතිදිසති. **එත්ථාති** එතස්මිං යථාදස්සිතෙ ‘‘කථං දීඝං අස්සසන්තො’’තිආදිනා (ම. නි. 3.148; සං. නි. 5.986; පාරා. 165) ආගතෙ පාළිනයෙ. **ඉධාති** ඉමස්මිං රස්සපදවසෙන ආගතෙ පාළිනයෙ.

අයන්ති යොගාවචරො. **අද්ධානවසෙනාති** දීඝකාලවසෙන. **ඉත්තරවසෙනාති** පරිත්තකාලවසෙන. **ඉමෙහි ආකාරෙහීති** ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහි.

තාදිසොති දීඝො, රස්සො ච. **චත්තාරො වණ්ණාති** චත්තාරො ආකාරා, තෙ ච දීඝාදයො එව. **නාසිකග්ගෙ ව භික්ඛුනොති** ගාථාබන්ධසුඛත්ථං රස්සං කත්වා වුත්තං **‘‘නාසිකග්ගෙ වා’’**ති, **වා**-සද්දො අනියමත්ථො, තෙන උත්තරොට්ඨං සඞ්ගණ්හාති.

220. **සබ්බකායපටිසංවෙදීති** සබ්බස්ස කායස්ස පටි පටි පච්චෙකං සම්මදෙව වෙදනසීලො ජානනසීලො, තස්ස වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදො එතස්ස අත්ථි, තං වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදමානොති අත්ථො. තත්ථ තත්ථ සබ්බ-ග්ගහණෙන අස්සාසාදිකායස්ස අනවසෙසපරියාදානෙ සිද්ධෙපි අනෙකකලාපසමුදායභාවතො තස්ස සබ්බෙසම්පි භාගානං සංවෙදනදස්සනත්ථං පටි-සද්දග්ගහණං. තත්ථ සක්කච්චකාරීභාවදස්සනත්ථං සං-සද්දග්ගහණන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘සකලස්සා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ යථා සමානෙපි අස්සාසපස්සාසෙසු යොගිනො පටිපත්තිවිධානෙ පච්චෙකං සක්කච්චංයෙව පටිපජ්ජිතබ්බන්ති දස්සෙතුං විසුං දෙසනා කතා, එවං තමෙවත්ථං දීපෙතුං සතිපි අත්ථස්ස සමානතාය ‘‘සකලස්සා’’තිආදිනා පදද්වයස්ස විසුං විසුං අත්ථවණ්ණනා කතාති වෙදිතබ්බං. **පාකටං කරොන්තොති** විභූතං කරොන්තො, සබ්බසො විභාවෙන්තොති අත්ථො. පාකටීකරණං විභාවනං තත්ථ අසම්මුය්හනං ඤාණෙනෙව නෙසං පවත්තනෙන හොතීති දස්සෙන්තො **‘‘එවං විදිතං කරොන්තො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **තස්මාති** යස්මා ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙනෙව අස්සාසපස්සාසෙ පවත්තෙති, න විප්පයුත්තචිත්තෙන, තස්මා එවංභූතො සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති වුච්චති බුද්ධාදීහීති යොජනා. **චුණ්ණවිචුණ්ණවිසටෙති** අනෙකකලාපතාය චුණ්ණවිචුණ්ණභාවෙන විසටෙ. **ආදි පාකටො හොති** සතියා, ඤාණස්ස ච වසෙන තථා පුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස පවත්තත්තා. **තාදිසෙන භවිතබ්බන්ති** චතුත්ථපුග්ගලසදිසෙන භවිතබ්බං, පගෙව සතිං, ඤාණඤ්ච පච්චුපට්ඨපෙත්වා තීසුපි ඨානෙසු ඤාණසම්පයුත්තමෙව චිත්තං පවත්තෙතබ්බන්ති අධිප්පායො.

එවන්ති වුත්තප්පකාරෙන සබ්බකායපටිසංවෙදනවසෙනෙව. **ඝටතීති** උස්සහති. **වායමතීති** වායාමං කරොති, මනසිකාරං පවත්තෙතීති අත්ථො. **තථාභූතස්සාති** ආනාපානස්සතිං භාවෙන්තස්ස. **සංවරොති** සති , වීරියම්පි වා. **තාය සතියාති** යා ආනාපානෙ ආරබ්භ පවත්තා සති, තාය. **තෙන මනසිකාරෙනාති** යො සො තත්ථ සතිපුබ්බඞ්ගමො භාවනාමනසිකාරො, තෙන සද්ධින්ති අධිප්පායො. **ආසෙවතීති** ‘‘තිස්සො සික්ඛායො’’ති වුත්තෙ අධිකුසලධම්මෙ ආසෙවති. තදාසෙවනඤ්හෙත්ථ සික්ඛනන්ති අධිප්පෙතං.

පුරිමනයෙති පුරිමස්මිං භාවනානයෙ, පඨමචතුක්කෙති අධිප්පායො. තත්ථාපි කාමං ඤාණුප්පාදනං ලබ්භතෙව අස්සාසපස්සාසානං යාථාවතො දීඝරස්සභාවාවබොධසබ්භාවතො, තථාපි තං න දුක්කරං යථාපවත්තානං තෙසං ගහණමත්තභාවතොති තත්ථ වත්තමානකාලප්පයොගො කතො. ඉදං පන දුක්කරං පුරිසස්ස ඛුරධාරායං ගමනසදිසං, තස්මා සාතිසයෙනෙත්ථ පුබ්බාභිසඞ්ඛාරෙන භවිතබ්බන්ති දීපෙතුං අනාගතකාලප්පයොගො කතොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **''තත්ථ යස්මා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඤාණුප්පාදනාදීසූති ආදි-**සද්දෙන කායසඞ්ඛාරපස්සම්භනපීතිපටිසංවෙදනාදිං සඞ්ගණ්හාති. කෙචි පනෙත්ථ ''සංවරසමාදානානං සඞ්ගහො''ති වදන්ති.

කායසඞ්ඛාරන්ති අස්සාසපස්සාසං. සො හි චිත්තසමුට්ඨානොපි සමානො කරජකායප්පටිබද්ධවුත්තිතාය තෙන සඞ්ඛරියතීති කායසඞ්ඛාරොති වුච්චති. යො පන ''කායසඞ්ඛාරො වචීසඞ්ඛාරො''ති (ම. නි. 1.102) එවමාගතො කායසඞ්ඛාරො චෙතනාලක්ඛණො සතිපි ද්වාරන්තරුප්පත්තියං යෙභුය්‍යවුත්තියා, තබ්බහුලවුත්තියා ච කායද්වාරෙන ලක්ඛිතො, සො ඉධ නාධිප්පෙතො. **පස්සම්භෙන්තොති**ආදීසු පච්ඡිමං පච්ඡිමං පදං පුරිමස්ස පුරිමස්ස අත්ථවචනං, තස්මා පස්සම්භනං නාම වූපසමනං, තඤ්ච තථාපයොගෙ අසති උප්පජ්ජනාරහස්ස ඔළාරිකස්ස කායසඞ්ඛාරස්ස පයොගසම්පත්තියා අනුප්පාදනන්ති දට්ඨබ්බං. **තත්‍රාති** ''ඔළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙන්තො''ති එත්ථ. **අපරිග්ගහිතකාලෙති** කම්මට්ඨානස්ස අනාරද්ධකාලෙ, තතො එව කායචිත්තානම්පි අපරිග්ගහිතකාලෙ. ''නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධායා''ති හි ඉමිනා කායපරිග්ගහො, ''පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා''ති ඉමිනා චිත්තපරිග්ගහො වුත්තො. තෙනෙවාහ **''කායොපි චිත්තම්පි පරිග්ගහිතා හොන්ති''**ති. **කායොති** කරජකායො. **සදරථාති** සපරිළාහා, සා ච නෙසං සදරථතා ගරුභාවෙන විය ඔළාරිකතාය අවිනාභාවිනීති ආහ **''ඔළාරිකා''**ති. **බලවතරාති** සබලා ථූලා. **සන්තා හොන්තීති** චිත්තං තාවං බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවෙන එකග්ගං හුත්වා කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා පවත්තමානං සන්තං හොති වූපසන්තං, තතො එව තංසමුට්ඨානා රූපධම්මා ලහුමුදුකම්මඤ්ඤභාවප්පත්තා, තදනුගුණතාය සෙසං තිසන්තතිරූපන්ති එවං චිත්තෙ, කායෙ ච වූපසන්තෙ පවත්තමානෙ තන්නිස්සිතා අස්සාසපස්සාසා සන්තසභාවා අනුක්කමෙන සුඛුමතරසුඛුමතමා හුත්වා පවත්තන්ති. තෙන වුත්තං **''යදා පනස්ස කායොපී''**තිආදි.

ආභුජනං **ආභොගො,** ''පස්සම්භෙමී''ති පඨමාවජ්ජනා. සම්මා අනු අනු ආහරණං **සමන්නාහාරො,** තස්මිංයෙව අත්ථෙ අපරාපරං පවත්තආවජ්ජනා. තස්සෙව අත්ථස්ස මනසි කරණං චිත්තෙ ඨපනං **මනසිකාරො.** වීමංසා **පච්චවෙක්ඛණා.**

සාරද්ධෙති සදරථෙ සපරිළාහෙ. **අධිමත්තන්ති** බලවං ඔළාරිකං. ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං. කායසඞ්ඛාරොති හි අධිප්පෙතො. ''අධිමත්තං හුත්වා පවත්තතී''ති කිරියාවිසෙසනං වා එතං. **සුඛුමන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **කායම්හීති** එත්ථ ''චිත්තෙ චා''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

221. පඨමජ්ඣානතො වුට්ඨාය කරියමානං දුතියජ්ඣානස්ස නානාවජ්ජනං පරිකම්මං පඨමජ්ඣානං විය දූරසමුස්සාරිතපටිපක්ඛන්ති කත්වා තංසමුට්ඨානො කායසඞ්ඛාරො පඨමජ්ඣානෙ ච දුතියජ්ඣානූපචාරෙ ච ඔළාරිකොති සදිසො වුත්තො. එස නයො සෙසූපචාරද්වයෙපි. අථ වා දුතියජ්ඣානාදීනං අධිගමාය පටිපජ්ජතො දුක්ඛාපටිපදාදිවසෙන කිලමතො යොගිනො කායකිලමථචිත්තූපඝාතාදිවසෙන, විතක්කාදිසඞ්ඛොභෙන ච සපරිප්ඵන්දතාය චිත්තප්පවත්තියා දුතියජ්ඣානාදිඋපචාරෙසු කායසඞ්ඛාරස්ස ඔළාරිකතා වෙදිතබ්බා. **අතිසුඛුමොති** අඤ්ඤත්ථ ලබ්භමානො කායසඞ්ඛාරො චතුත්ථජ්ඣානෙ අතික්කන්තසුඛුමො. සුඛුමභාවොපිස්ස තත්ථ නත්ථී, කුතො ඔළාරිකතා අප්පවත්තනතො. තෙනාහ **''අප්පවත්තිමෙව පාපුණාතී''**ති.

ලාභිස්ස සතො අනුපුබ්බසමාපත්තිසමාපජ්ජනවෙලං, එකාසනෙනෙව වා සබ්බෙසං ඣානානං පටිලාභං සන්ධාය **මජ්ඣිමභාණකා** හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමජ්ඣානතො උපරූපරිඣානූපචාරෙපි සුඛුමතරං ඉච්ඡන්ති. තත්ථ හි සොපචාරානං ඣානානං උපරූපරි විසෙසවන්තතා, සන්තතා ච සම්භවෙය්‍ය, එකාවජ්ජනූපචාරං වා සන්ධාය එවං වුත්තං. එවඤ්හි හෙට්ඨා වුත්තවාදෙන ඉමස්ස වාදස්ස අවිරොධො සිද්ධො හින්නවිසයත්තා. **සබ්බෙසඤ්ඤෙවාති** උභයෙසම්පි. යස්මා තෙ සබ්බෙපි වුච්චමානෙන විධිනා පස්සද්ධිමිච්ඡන්තියෙව. **''අපරිග්ගහිතකාලෙ පවත්තකායසඞ්ඛාරො පරිග්ගහිතකාලෙ පටිප්පස්සම්භතී''**ති ඉදං සදිසසන්තානතාය වුත්තං. න හි තෙ එව ඔළාරිකා අස්සාසාදයො සුඛුමා හොන්ති. පස්සම්භනාකාරො පන නෙසං හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

මහාභූතපරිග්ගහෙ සුඛුමොති චතුධාතුමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසං සන්ධාය වුත්තං. **සකලරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො** භාවනාය උපරූපරි පණීතභාවතො. තෙනෙවාහ **''රූපාරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො''**ති. **ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාති** කලාපසම්මසනමාහ. නිබ්බිදානුපස්සනතො පට්ඨාය **බලවවිපස්සනා.** තතො ඔරං **දුබ්බලවිපස්සනා. පුබ්බෙ වුත්තනයෙනාති** ''අපරිග්ගහිතකාලෙ''තිආදිනා සමථනයෙ වුත්තෙන නයෙන ''අපරිග්ගහෙ පවත්තො කායසඞ්ඛාරො මහාභූතපරිග්ගහෙ පටිප්පස්සම්භතී''තිආදිනා විපස්සනානයෙපි පටිප්පස්සද්ධි යොජෙතබ්බාති වුත්තං හොති.

අස්සාති ඉමස්ස ''පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාර''න්ති පදස්ස. **චොදනාසොධනාහීති** අනුයොගපරිහාරෙහි. **එවන්ති** ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන.

කථන්ති යං ඉදං ''පස්සම්භයං…පෙ…. සික්ඛතී''ති (පටි. ම. 1.171) වුත්තං, තං කථං කෙන පකාරෙන කායසඞ්ඛාරස්ස පස්සම්භනං, යොගිනො ච සික්ඛනං හොතීති කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡිත්වා කායසඞ්ඛාරෙ සරූපතො, ඔළාරිකසුඛුමතො, වූපසමතො, අනුයොගපරිහාරතො ච දස්සෙතුං **''කතමෙ කායසඞ්ඛාරා''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **කායිකාති** රූපකායෙ භවා. **කායපටිබද්ධාති** කායසන්නිස්සිතා. කායෙ සති හොන්ති, අසති න හොන්ති, තතො එව තෙ අකායසමුට්ඨානාපි කායෙන සඞ්ඛරියන්තීති **කායසඞ්ඛාරා. පස්සම්භෙන්තොති** ඔළාරිකොළාරිකං පස්සම්භෙන්තො. සෙසපදද්වයං තස්සෙව වෙවචනං. ඔළාරිකඤ්හි කායසඞ්ඛාරං අවූපසන්තසභාවං සන්නිසීදාපෙන්තො **''පස්සම්භෙන්තො''**ති වුච්චති, අනුප්පාදනිරොධං පාපෙන්තො **''නිරොධෙන්තො''**ති, සුට්ඨු සන්තසභාවං නයන්තො **''වූපසමෙන්තො''**ති.

යථාරූපෙහීති යාදිසෙහි. **කායසඞ්ඛාරෙහීති** ඔළාරිකෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි. **ආනමනාති** අභිමුඛභාවෙන කායස්ස නමනා. **විනමනාති** විසුං විසුං පස්සතො නමනා. **සන්නමනාති** සබ්බතො, සුට්ඨු වා නමනා. **පණමනාති** පච්ඡතො නමනා. **ඉඤ්ජනාදීනි** ආනමනාදීනං වෙවචනානි, අධිමත්තානි වා අභිමුඛං චලනාදීනි ආනමනාදයො, මන්දානි ඉඤ්ජනාදයො. **පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරන්ති** තථාරූපං ආනමනාදීනං කාරණභූතං ඔළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙන්තො. තස්මිං හි පස්සම්භිතෙ ආනමනාදයොපි පස්සම්භිතා එව හොන්ති.

සන්තං සුඛුමන්ති යථාරූපෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි කායස්ස අපරිප්ඵන්දනහෙතූහි ආනමනාදයො න හොන්ති, තථාරූපං දරථාභාවතො සන්තං, අනොළාරිකතාය සුඛුමං. **පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරන්ති** සාමඤ්ඤතො එකං කත්වා වදති. අථ වා පුබ්බෙ ඔළාරිකොළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පටිප්පස්සම්භෙන්තො අනුක්කමෙන කායස්ස අපරිප්ඵන්දනහෙතුභූතෙ සුඛුමසුඛුමතරෙ උප්පාදෙත්වා තෙපි පටිප්පස්සම්භෙත්වා පරමසුඛුමතාය කොටිප්පත්තං යං කායසඞ්ඛාරං පටිප්පස්සම්භෙති, තං සන්ධාය වුත්තං **''සන්තං සුඛුමං පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාර''**න්ති.

ඉතීතිආදි චොදකවචනං. තත්ථ **ඉතීති** පකාරත්ථෙ නිපාතො. **කිරාති** අරුචිසූචනෙ, එවං චෙති අත්ථො. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – වුත්තප්පකාරෙන යදි අතිසුඛුමම්පි කායසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙතීති. **එවං සන්තෙති** එවං සති තයා වුත්තාකාරෙ ලබ්භමානෙ. **වාතූපලද්ධියාති** වාතස්ස උපලද්ධියා. **ච**-සද්දො සමුච්චයත්ථො, අස්සාසාදිවාතාරම්මණස්ස චිත්තස්ස පභාවනා උප්පාදනා පවත්තනා න හොති, තෙ ච තෙන පස්සම්භෙතබ්බාති අධිප්පායො. **අස්සාසපස්සාසානඤ්ච භාවනාති** ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ භාවනාය පටිප්පස්සම්භෙත්වා සුඛුමානං තෙසං පභාවනා ච න හොති, උභයෙසං තෙසං තෙන පටිප්පස්සම්භෙතබ්බතො. **ආනාපානස්සතියාති** ආනාපානාරම්මණාය සතියා ච පවත්තනං න හොති, ආනාපානානං අභාවතො. තතො එව තංසම්පයුත්තස්ස **ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ච පභාවනා** උප්පාදනාපි න හොති. න හි කදාචි ආරම්මණෙන විනා සාරම්මණධම්මා සම්භවන්ති. **න ච නං තන්ති** එත්ථ **නන්ති** නිපාතමත්තං . තං වුත්තවිධානං සමාපත්තිං **පණ්ඩිතා** පඤ්ඤවන්තො න චෙව සමාපජ්ජන්තිපි තතො න වුට්ඨහන්තිපීති යොජනා. එවං චොදකො සබ්බෙන සබ්බං අභාවූපනයනං පස්සම්භනන්ති අධිප්පායෙන චොදෙති.

පුන **ඉති කිරා**තිආදි යථාවුත්තාය චොදනාය විස්සජ්ජනා. තත්ථ **කිරාති** ''යදී''ති එතස්ස අත්ථෙ නිපාතො. ඉති කිර සික්ඛති, මයා වුත්තාකාරෙන යදි සික්ඛතීති අත්ථො. **එවං සන්තෙති** එවං පස්සම්භනෙ සති. **පභාවනා හොතීති** යදිපි ඔළාරිකා කායසඞ්ඛාරා පටිප්පස්සම්භන්ති, සුඛුමා පන අත්ථෙවාති අනුක්කමෙන පරමසුඛුමභාවප්පත්තස්ස වසෙන නිමිත්තුප්පත්තියා ආනාපානස්සතියා, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ච පභාවනා ඉජ්ඣතෙවාති අධිප්පායො.

යථා කථං වියාති යථාවුත්තවිධානං තං කථං විය දට්ඨබ්බං, අත්ථි කිඤ්චි තදත්ථසම්පටිපාදනෙ ඔපම්මන්ති අධිප්පායො. ඉදානි ඔපම්මං දස්සෙතුං **''සෙය්‍යථාපී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සෙය්‍යථාපීති** ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො. **කංසෙති** කංසභාජනෙ. **නිමිත්තන්ති** නිමිත්තස්ස, තෙසං සද්දානං පවත්තාකාරස්සාති අත්ථො. සාමිඅත්ථෙ හි ඉදං උපයොගවචනං. **සුග්ගහිතත්තාති** සුට්ඨු ගහිතත්තා. **සුමනසිකතත්තාති** සුට්ඨු චිත්තෙ ඨපිතත්තා. **සූපධාරිතත්තාති** සම්මදෙව උපධාරිතත්තා සල්ලක්ඛිතත්තා. **සුඛුමකා සද්දාති** අනුරවෙ ආහ, යෙ අප්පකා. අප්පත්ථො හි අයං ක-සද්දො. **සුඛුමසද්දනිමිත්තාරම්මණතාපීති** සුඛුමො සද්දොව නිමිත්තං සුඛුමසද්දනිමිත්තං, තදාරම්මණතායපි. කිං වුත්තං හොති? කාමං තදාසුඛුමාපි සද්දා නිරුද්ධා, සද්දනිමිත්තස්ස පන සුග්ගහිතත්තා සුඛුමතරසද්දනිමිත්තාරම්මණභාවෙනාපි චිත්තං පවත්තති. ආදිතො පට්ඨාය හි තස්ස තස්ස නිරුද්ධස්ස සද්දස්ස නිමිත්තං අවික්ඛිත්තෙන චිත්තෙන උපධාරෙන්තස්ස අනුක්කමෙන පරියොසානෙ අතිසුඛුමසද්දනිමිත්තම්පි ආරම්මණං කත්වා චිත්තං පවත්තතෙව. **චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති** තස්මිං යථාඋපට්ඨිතෙ නිමිත්තෙ සමාධානසබ්භාවතො.

එවං සන්තෙතිආදි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස නිගමනවසෙන වුත්තං. තත්ථ යස්ස සුත්තපදස්ස සද්ධිං චොදනාසොධනාහි අත්ථො වුත්තො, තං උද්ධරිත්වා කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානානි විභාගතො දස්සෙතුං **''පස්සම්භය''**න්තිආදි වුත්තං. තං සබ්බං වුත්තනයත්තා උත්තානමෙව.

222. **ආදිකම්මිකස්ස කම්මට්ඨානවසෙනාති** සමථකම්මට්ඨානං සන්ධාය වුත්තං. විපස්සනං කම්මට්ඨානං පන ඉතරචතුක්කෙසුපි ලබ්භතෙව. **එත්ථාති** පඨමචතුක්කෙ. **පඤ්චසන්ධිකන්ති** පඤ්චපබ්බං, පඤ්චභාගන්ති අත්ථො.

කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනන්ති කම්මට්ඨානගන්ථස්ස උග්ගණ්හනං. තදත්ථපරිපුච්ඡා **කම්මට්ඨානස්ස පරිපුච්ඡනා** . අථ වා ගන්ථතො, අත්ථතො ච කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනං **උග්ගහො.** තත්ථ සංසයපරිපුච්ඡනා **පරිපුච්ඡා. කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨානන්ති** නිමිත්තුපට්ඨානං, එවං භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස ‘‘එවමිධ නිමිත්තං උපට්ඨාතී’’ති උපධාරණං, තථා **කම්මට්ඨානප්පනා** ‘‘එවං ඣානමප්පෙතී’’ති. **කම්මට්ඨානස්ස ලක්ඛණන්ති** ගණනානුබන්ධනාඵුසනානං වසෙන භාවනං උස්සුක්කාපෙත්වා ඨපනාය සම්පත්ති, තතො පරම්පි වා සල්ලක්ඛණාදිවසෙන මත්ථකප්පත්තීති කම්මට්ඨානසභාවස්ස සල්ලක්ඛණං. තෙනාහ **‘‘කම්මට්ඨානසභාවූපධාරණන්ති වුත්තං හොතී’’**ති.

අත්තනාපි න කිලමති ඔධිසො කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනතො. තතො එව **ආචරියම්පි න විහෙසෙති** ධම්මාධිකරණම්පි භාවනාය මත්ථකං පාපනතො. **තස්මාති** තං නිමිත්තං අත්තනො අකිලමනආචරියාවිහෙසනහෙතු. **ථොකන්ති** ථොකං ථොකං. උග්ගහෙතබ්බතො **උග්ගහො,** සබ්බොපි කම්මට්ඨානවිධි, න පුබ්බෙ වුත්තඋග්ගහමත්තං. ආචරියතො උග්ගහො **ආචරියුග්ගහො,** තතො. **එකපදම්පීති** එකකොට්ඨාසම්පි.

223. **අනුබන්ධනාති** අස්සාසපස්සාසානං අනුගමනවසෙන සතියා නිරන්තරං අනුපවත්තනා. **ඵුසනාති** අස්සාසපස්සාසෙ ගණෙන්තස්ස ගණනං පටිසංහරිත්වා තෙ සතියා අනුබන්ධන්තස්ස යථා අප්පනා හොති, තථා චිත්තං ඨපෙන්තස්ස ච නාසිකග්ගාදිට්ඨානස්ස නෙසං ඵුසනා. යස්මා පන ගණනාදිවසෙන විය ඵුසනාවසෙන විසුං මනසිකාරො නත්ථි, ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණනාදි කාතබ්බන්ති දස්සෙතුං ඉධ ඵුසනාගහණන්ති දීපෙන්තො **‘‘ඵුසනාති ඵුට්ඨට්ඨාන’’**න්ති ආහ. **ඨපනාති** සමාධානං. තං හි සම්මදෙව ආරම්මණෙ චිත්තස්ස ආධානං ඨපනං හොති. තථා හි සමාධි ‘‘චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිතී’’ති (ධ. ස. 11.15) නිද්දිට්ඨො. සමාධිප්පධානා පන අප්පනාති ආහ **‘‘ඨපනාති අප්පනා’’**ති. අනිච්චතාදීනං සල්ලක්ඛණතො **සල්ලක්ඛණා විපස්සනා.** පවත්තතො, නිමිත්තතො ච විනිවට්ටනතො **විවට්ටනා** නාම **මග්ගො.** සකලසංකිලෙසපටිප්පස්සද්ධිභාවතො සබ්බසො සුද්ධීති **පාරිසුද්ධි ඵලං. තෙසන්ති** විවට්ටනාපාරිසුද්ධීනං. **පටිපස්සනාති** පටි පටි දස්සනං පෙක්ඛනං. තෙනාහ **‘‘පච්චවෙක්ඛණා’’**ති.

ඛණ්ඩන්ති එකං තීණි පඤ්චාති එවං ගණනාය ඛණ්ඩනං. **ඔකාසෙති** ගණනවිධිං සන්ධායාහ. **ගණනනිස්සිතොව** න කම්මට්ඨානනිස්සිතො. **‘‘සිඛාප්පත්තං නු ඛො’’**ති ඉදං චිරතරං ගණනාය මනසි කරොන්තස්ස වසෙන වුත්තං. සො හි තථා ලද්ධං අවික්ඛෙපමත්තං නිස්සාය එවං මඤ්ඤෙයා . **‘‘අස්සාසපස්සාසෙසු යො උපට්ඨාති, තං ගහෙත්වා’’**ති ඉදං අස්සාසපස්සාසෙසු යස්ස එකොව පඨමං උපට්ඨාති, තං සන්ධාය වුත්තං, යස්ස පන උභොපි උපට්ඨහන්ති, තෙන උභයම්පි ගහෙත්වා ගණෙතබ්බං. **‘‘යො උපට්ඨාතී’’**ති ඉමිනා ච ද්වීසු නාසාපුටවාතෙසු යො පාකටතරො උපට්ඨාති, සො ගහෙතබ්බොති අයම්පි අත්ථො දීපිතොති දට්ඨබ්බං. **පවත්තමානං පවත්තමානන්ති** ආමෙඩිතවචනෙන නිරන්තරං අස්සාසපස්සාසානං උපලක්ඛණං දස්සෙති. **එවන්ති** වුත්තප්පකාරෙන උපලක්ඛෙත්වා වාති අත්ථො. **පාකටා හොන්ති** ගණනාවසෙන බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවතො.

පලිඝස්ස පරිවත්තනං, තං යත්ථ නික්ඛිපන්ති, සො **පලිඝත්ථම්භො. තියාමරත්තින්ති** අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. **පුරිමනයෙනාති** සීඝගණනාය, ගොපාලකගණනායාති අත්ථො. **එකො ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්චාති** ගණනාවිධිදස්සනං. තස්මා **අට්ඨාති**ආදීසුපි එකතො පට්ඨායෙව පච්චෙකං අට්ඨාදීනි පාපෙතබ්බානි. **සීඝං සීඝං ගණෙතබ්බමෙව.** කස්මාති තත්ථ කාරණං, නිදස්සනඤ්ච දස්සෙති **‘‘ගණනපටිබද්ධෙ හී’’**තිආදිනා. තත්ථ අරීයති තෙන නාවාති අරිත්තං, පාජනදණ්ඩො. අරිත්තෙන උපත්ථම්භනං **අරිත්තුපත්ථම්භනං,** තස්ස වසෙන.

නිප්පරියායතො නිරන්තරප්පවත්ති නාම ඨපනායමෙවාති ආහ **‘‘නිරන්තරං පවත්තං විය’’**ති. අන්තො පවිසන්තං වාතං මනසි කරොන්තො අන්තො චිත්තං පවෙසෙති නාම. බහි චිත්තනීහරණෙපි එසෙව නයො. **වාතබ්භාහතන්ති** අබ්භන්තරගතං වාතං බහුලං මනසි කරොන්තස්ස වාතෙන තං ඨානං අබ්භාහතං විය, මෙදෙන පූරිතං විය ච හොති, තථා උපට්ඨාති. **නීහරතො** ඵුට්ඨොකාසං මුඤ්චිත්වා, තථා පන නීහරතො වාතස්ස ගතිසමන්නෙසනමුඛෙන නානාරම්මණෙසු චිත්තං විධාවතීති ආහ **‘‘පුථුත්තාරම්මණෙ චිත්තං වික්ඛිපතී’’**ති.

එතන්ති එතං අස්සාසපස්සාසජාතං.

224. **අනුගමනන්ති** පවත්තපවත්තානං අස්සාසපස්සාසානං ආරම්මණකරණවසෙන සතියා අනු අනු පවත්තනං අනුගච්ඡනං. තෙනෙවාහ **‘‘තඤ්ච ඛො න ආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනවසෙනා’’**ති. **නාභි ආදි** තත්ථ පඨමං උප්පජ්ජනතො. පඨමුප්පත්තිවසෙන හි ඉධ ආදිචින්තා, න උප්පත්තිමත්තවසෙන. තථා හි තෙ නාභිතො පට්ඨාය යාව නාසිකග්ගා සබ්බත්ථ උප්පජ්ජන්තෙව. යත්ථ යත්ථ ච උප්පජ්ජන්ති, තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජන්ති ධම්මානං ගමනාභාවතො. යථාපච්චයං පන දෙසන්තරුප්පත්තියං ගතිසමඤ්ඤා. **හදයං මජ්ඣන්ති** හදයසමීපං තස්ස උපරිභාගො මජ්ඣං. **නාසිකග්ගං පරියොසානන්ති** නාසිකට්ඨානං තස්ස පරියොසානං අස්සාසපස්සාසසමඤ්ඤාය තදවධිභාවතො. තථා හෙතෙ ‘‘චිත්තසමුට්ඨානා’’ති වුත්තා, න ච බහිද්ධා චිත්තසමුට්ඨානානං සම්භවො අත්ථි. තෙනාහ **‘‘අබ්භන්තරං පවිසනවාතස්ස නාසිකග්ගං ආදී’’**ති. පවිසනනික්ඛමනපරියායො පන තංසදිසවසෙන වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

වික්ඛෙපගතන්ති වික්ඛෙපං උපගතං, වික්ඛිත්තං අසමාහිතන්ති අත්ථො. **සාරද්ධායාති** සදරථභාවාය. **ඉඤ්ජනායාති** කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස චලනාය.

වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙනාති හෙතුම්හි කරණවචනං, ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ වා. **සාරද්ධාති** සදරථා. **ඉඤ්ජිතාති** ඉඤ්ජනකා චලනකා. තථා **ඵන්දිතා.**

ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙනාති ආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනවසෙන න මනසි කාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. ‘‘අනුබන්ධනාය මනසි කරොන්තෙන ඵුසනාවසෙන ච ඨපනාවසෙන ච මනසි කාතබ්බ’’න්ති යෙනාධිප්පායෙන වුත්තං, තං විවරිතුං **‘‘ගණනානුබන්ධනාවසෙන විය’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **විසුං මනසිකාරො නත්ථීති** ගණනාය, අනුබන්ධනාය ච විනා යථාක්කමං කෙවලං ඵුසනාවසෙන, ඨපනාවසෙන ච කම්මට්ඨානමනසිකාරො නත්ථි. නනු ඵුසනාය විනා ඨපනාය විය, ඵුසනාය විනා ගණනායපි මනසිකාරො නත්ථීයෙව? යදිපි නත්ථි, ගණනා පන යථා කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස මූලභාවතො පධානභාවෙන ගහෙතබ්බා, එවං අනුබන්ධනා ඨපනාය, තාය විනා ඨපනාය අසම්භවතො. තස්මා සතිපි ඵුසනාය නානන්තරිකභාවෙ ගණනානුබන්ධනා එව මූලභාවතො පධානභාවෙන ගහෙත්වා ඉතරාසං තදභාවං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘ගණනානුබන්ධනාවසෙන විය හි ඵුසනාඨපනාවසෙන විසුං මනසිකාරො නත්ථී’’**ති. යදි එවං තා කස්මා උද්දෙසෙ විසුං ගහිතාති ආහ **‘‘ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙවා’’**තිආදි. තත්ථ **‘‘ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණෙන්තො’’**ති ඉමිනා ගණනාය ඵුසනා අඞ්ගන්ති දස්සෙති. තෙනාහ **‘‘ගණනාය ච ඵුසනාය ච මනසි කරොතී’’**ති. **තත්ථෙවාති** ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව. **තෙති** අස්සාසපස්සාසෙ. **සතියා අනුබන්ධන්තොති** ගණනාවීථිං අනුගන්ත්වා සතියා නිබන්ධන්තො, ඵුට්ඨොකාසෙයෙව තෙ නිරන්තරං උපධාරෙන්තොති අත්ථො. **අප්පනාවසෙන චිත්තං ඨපෙන්තොති** යථා අප්පනා හොති, එවං යථාඋපට්ඨිතෙ නිමිත්තෙ චිත්තං ඨපෙන්තො සමාදහන්තො. **අනුබන්ධනාය චාති**ආදීසු අනුබන්ධනාය ච ඵුසනාය ච ඨපනාය ච මනසි කරොතීති වුච්චතීති යොජනා. **ස්වායමත්ථොති** ය්වායං ‘‘ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණෙන්තො, තත්ථෙව ගණනං පටිසංහරිත්වා තෙ සතියා අනුබන්ධන්තො’’ති ච වුත්තො, සො අයමත්ථො. යා අච්චන්තාය න මිනොති න විනිච්ඡිනාති, සා මානස්ස සමීපෙති **උපමා** යථා ‘‘ගොණො විය ගවයො’’ති.

225. **පඞ්ගුලොති** පීඨසප්පී. **දොලා** පෙඛොලො. **කීළතන්ති** කීළන්තානං. **මාතාපුත්තානන්ති** අත්තනො භරියාය, පුත්තස්ස ච. **උභො කොටියොති** ආගච්ඡන්තස්ස පුරිමකොටිං, ගච්ඡන්තස්ස පච්ඡිමකොටින්ති ද්වෙපි කොටියො. **මජ්ඣන්ති** දොලාඵලකස්සෙව මජ්ඣං. උපනිබන්ධනථම්භො වියාති **උපනිබන්ධනථම්භො,** නාසිකග්ගං, මුඛනිමිත්තං වා, තස්ස **මූලෙ** සමීපෙ **ඨත්වා**. කථං ඨත්වා? සතියා වසෙන. සතිඤ්හි තත්ථ සූපට්ඨිතං කරොන්තො යොගාවචරො තත්ථ ඨිතො නාම හොති, අවයවධම්මෙන සමුදායස්ස අපදිසිතබ්බතො. **නිමිත්තෙති** නාසිකග්ගාදිනිමිත්තෙ. **සතියා නිසීදන්තොති** සතිවසෙන නිසීදන්තො. ‘‘සතිඤ්හි තත්ථා’’තිආදිනා ඨානෙ විය වත්තබ්බං. **තත්ථාති** ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙ.

226. **තෙති** නගරස්ස අන්තොබහිගතා මනුස්සා, තෙසං සඞ්ගහා ච හත්ථගතා.

227. **ආදිතො පට්ඨායාති** උපමෙයත්ථදස්සනතො පට්ඨාය. ගාථායං **නිමිත්තන්ති** උපනිබන්ධනානිමිත්තං. **අනාරම්මණමෙකචිත්තස්සාති** එකස්ස චිත්තස්ස න ආරම්මණං, ආරම්මණං න හොන්තීති අත්ථො. **අජානතො ච තයො ධම්මෙති** නිමිත්තං අස්සාසො පස්සාසොති ඉමෙ තයො ධම්මෙ ආරම්මණකරණවසෙන අවින්දන්තස්ස. ච-සද්දො බ්‍යතිරෙකෙ. **භාවනාති** ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනා. **නුපලබ්භතීති** න උපලබ්භති න සිජ්ඣතීති අයං චොදනාගාථාය අත්ථො, දුතියා පන පරිහාරගාථා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව.

කථන්ති තාසං අත්ථං විවරිතුං කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. **ඉමෙ තයො ධම්මාති**ආදීසු පදයොජනාය සද්ධිං අයමත්ථනිද්දෙසො – ඉමෙ නිමිත්තාදයො තයො ධම්මා එකචිත්තස්ස කථං ආරම්මණං න හොන්ති, තථාපි න චිමෙ න ච ඉමෙ තයො ධම්මා අවිදිතා හොන්ති, කථං න ච හොන්ති අවිදිතා? තෙසඤ්හි අවිදිතත්තෙ චිත්තඤ්ච කථං වික්ඛෙපං න ගච්ඡති, පධානඤ්ච භාවනාය නිප්ඵාදකං වීරියඤ්ච කථං පඤ්ඤායති, නීවරණානං වික්ඛම්භකං සම්මදෙව සමාධානාවහං භාවනානුයොගසඞ්ඛාතං පයොගඤ්ච යොගී කථං සාධෙති, උපරූපරි ලොකියලොකුත්තරඤ්ච විසෙසං කථමධිගච්ඡතීති.

ඉදානි තමත්ථං කකචූපමාය සාධෙතුං **‘‘සෙය්‍යථාපී’’**තිආදි වුත්තං. භූමිභාගස්ස විසමතාය චඤ්චලෙ රුක්ඛෙ ඡෙදනකිරියා න සුකරා සියා, තථා ච සති කකචදන්තගති දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යාති ආහ **‘‘සමෙ භූමිභාගෙ’’**ති. **කකචෙනාති** ඛුද්දකෙන ඛරපත්තෙන. තෙනාහ **‘‘පුරිසො’’**ති. **ඵුට්ඨකකචදන්තානන්ති** ඵුට්ඨඵුට්ඨකකචදන්තානං වසෙන. තෙන කකචදන්තෙහි ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව පුරිසස්ස සතියා උපට්ඨානං දස්සෙති. තෙනාහ **‘‘න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්තෙ මනසි කරොතී’’**ති. කකචස්ස ආකඩ්ඪනකාලෙ පුරිසාභිමුඛං පවත්තා ආගතා. පෙල්ලනකාලෙ තතො විගතා ‘‘ගතා’’ති වුත්තා. **න ච ආගතා වා ගතා වා කකචදන්තා අවිදිතා හොන්ති** සබ්බත්ථ සතියා උපට්ඨිතත්තා ඡින්දිතබ්බට්ඨානං අවුසිත්වා ගච්ඡන්තානං, ආගච්ඡන්තානඤ්ච කකචදන්තානං අභාවතො. **පධානන්ති** රුක්ඛස්ස ඡෙදනවීරියං . **පයොගන්ති** තස්සෙව ඡෙදනකිරියං. **විසෙසන්ති** අනෙකභාවාපාදනං, තෙන ච සාධෙතබ්බං පයොජනවිසෙසං.

යථා රුක්ඛොතිආදි උපමාසංසන්දනං. උපනිබන්ධති ආරම්මණෙ චිත්තං එතායාති සති උපනිබන්ධනා නාම, තස්සා අස්සාසපස්සාසානං සල්ලක්ඛණස්ස නිමිත්තන්ති **උපනිබන්ධනානිමිත්තං,** නාසිකග්ගං, මුඛනිමිත්තං වා. **එවමෙවා**ති යථාපි සො පුරිසො කකචෙන රුක්ඛං ඡින්දන්තො ආගතගතෙ කකචදන්තෙ අමනසිකරොන්තොපි ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව සතියා උපට්ඨපනෙන ආගතගතෙ කකචදන්තෙ ජානාති, සුත්තපදඤ්ච අවිරජ්ඣන්තො අත්ථකිච්චං සාධෙති, එවමෙව. **නාසිකග්ගෙ මුඛනිමිත්තෙ**ති දීඝනාසිකො නාසිකග්ගෙ ඉතරො මුඛං දසනං නිමීයති ඡාදීයති එතෙනාති මුඛනිමිත්තන්ති ලද්ධනාමෙ උත්තරොට්ඨෙ.

ඉදං පධානන්ති යෙන වීරියාරම්භෙන ආරද්ධවීරියස්ස යොගිනො කායොපි චිත්තම්පි කම්මනියං භාවනාකම්මක්ඛමං භාවනාකම්මයොග්ගං හොති, ඉදං වීරියං පධානන්ති එලෙන හෙතුං දස්සෙති. **උපක්කිලෙසා පහීයන්තී**ති චිත්තස්ස උපක්කිලෙසභූතානි නීවරණානි වික්ඛම්භනවසෙන පහීයන්ති. **විතක්කා වූපසමන්තී**ති තතො එව කාමවිතක්කාදයො මිච්ඡාවිතක්කා උපසමං ගච්ඡන්ති, නීවරණප්පහානෙන වා පඨමජ්ඣානාධිගමං දස්සෙත්වා විතක්කවූපසමාපදෙසෙන දුතියජ්ඣානාදීනමධිගමමාහ. **අයං පයොගො**ති අයං ඣානාධිගමස්ස හෙතුභූතො කම්මට්ඨානානුයොගො පයොගො. **සංයොජනා පහීයන්තී**ති දසපි සංයොජනානි මග්ගපටිපාටියා සමුච්ඡෙදවසෙන පහීයන්ති. **අනුසයා බ්‍යන්තී හොන්තී**ති තථා සත්තපි අනුසයා අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන භඞ්ගමත්තස්සපි අනවසෙසතො විගතන්තා හොන්ති. එත්ථ ච සංයොජනප්පහානං නාම අනුසයනිරොධෙනෙව හොති, පහීනෙසු ච සංයොජනෙසු අනුසයානං ලෙසොපි න භවිස්සතීති ච දස්සනත්ථං **"සංයොජනා පහීයන්ති අනුසයා බ්‍යන්තී හොන්තී"**ති වුත්තං. **අයං විසෙසො**ති ඉමං සමාධිං නිස්සාය අනුක්කමෙන ලබ්භමානො අයං සංයොජනප්පහානාදිකො ඉමස්ස සමාධිස්ස විසෙසොති අත්ථො.

යස්සාති යෙන. **අනුපුබ්බ**න්ති අනුක්කමෙන. **පරිචිතා**ති පරිචිණ්ණා. අයං හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – ආනාපානස්සති යථා බුද්ධෙන භගවතා දෙසිතා , තථෙව යෙන දීඝරස්සපජානනාදිවිධිනා අනුපුබ්බං පරිචිතා සුට්ඨු භාවිතා, තතො එව පරිපුණ්ණා සොළසන්නං වත්ථූනං පාරිපූරියා සබ්බසො පුණ්ණා. සො භික්ඛු ඉමං අත්තනො ඛන්ධාදිලොකං පඤ්ඤොභාසෙන පභාසෙති. යථා කිං අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා අබ්භුපක්කිලෙසවිමුත්තො චන්දිමා තාරකරාජා වියාති.

ඉධාති කකචූපමායං. **අස්සා**ති යොගිනො. **ඉධා**ති වා ඉමස්මිං ඨානෙ. **අස්සා**ති උපමාභූතස්ස කකචස්ස. ආගතගතවසෙන යථා තස්ස පුරිසස්ස අමනසිකාරො, එවං අස්සාසපස්සාසානං **ආගතගතවසෙන අමනසිකාරමත්තමෙව පයොජනං.**

228. **නිමිත්ත**න්ති පටිභාගනිමිත්තං. **අවසෙසඣානඞ්ගපටිමණ්ඩිතා**ති අප්පනාවිතක්කාදිඅවසෙසඣානඞ්ගපටිමණ්ඩිතාති වදන්ති, විචාරාදීති පන වත්තබ්බං නිප්පරියායෙන විතක්කස්ස අප්පනාභාවතො. සො හි පාළියං ''අප්පනා බ්‍යප්පනා''ති (ධ. ස. 7) නිද්දිට්ඨො, තංසම්පයොගතො වා යස්මා ඣානං ''අප්පනා''ති අට්ඨකථාවොහාරො, ඣානඞ්ගෙසු ච සමාධි පධානං, තස්මා තං ''අප්පනා''ති දස්සෙන්තො **''අවසෙසඣානඞ්ගපටිමණ්ඩිතා අප්පනාසඞ්ඛාතා ඨපනා ච සම්පජ්ජතී''**ති ආහ. **කස්සචි පන ගණනාවසෙනෙව මනසිකාරකාලතො පභුතී**ති එත්ථ **''අනුක්කමතො…පෙ…. ලඞ්ඝනාකාරප්පත්තං විය හොතී''**ති එත්තකො ගන්ථො පරිහීනො.

සාරද්ධකායස්ස කස්සචි පුග්ගලස්ස. **ඔනමති** පට්ටිකාදීනං පලම්බනෙන. **විකූජතී**ති සද්දං කරොති. ගත්තානිසදකප්පරාදීනං සන්ධිට්ඨානෙසු **වලිං ගණ්හාති** තත්ථ තත්ථ වලිතං හොති. කස්මා? යස්මා සාරද්ධකායො ගරුකො හොතීති කායදරථවූපසමෙන සද්ධිං සිජ්ඣමානො ඔළාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධො බ්‍යතිරෙකමුඛෙන තස්ස සාධනං විය වුත්තො. **ඔළාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධවසෙනා**ති අන්වයවසෙන තදත්ථසාධනං. තත්ථ **කායදරථෙ වූපසන්තෙ**ති චිත්තජරූපානං ලහුමුදුකම්මඤ්ඤභාවෙන යො සෙසතිසන්තතිරූපානම්පි ලහුආදිභාවො, සො ඉධ කායස්ස ලහුභාවොති අධිප්පෙතො. ස්වායං යස්මා චිත්තස්ස ලහුආදිභාවෙන විනා නත්ථි, තස්මා වුත්තං **''කායොපි චිත්තම්පි ලහුකං හොතී''**ති.

ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ නිරුද්ධෙතිආදි හෙට්ඨා වුත්තනයම්පි විචෙතබ්බාකාරප්පත්තස්ස කායසඞ්ඛාරස්ස විචයනවිධිං දස්සෙතුං ආනීතං.

229. **උපරූපරි විභූතානී**ති භාවනාබලෙන උද්ධං උද්ධං පාකටානි හොන්ති. **දෙසතො**ති පකතියා ඵුසනදෙසතො, පුබ්බෙ අත්තනා ඵුසනවසෙන උපධාරිතට්ඨානතො.

''කත්ථ නත්ථී''ති ඨානවසෙන, **''කස්ස නත්ථී''**ති පුග්ගලවසෙන වීමංසියමානත්ථං එකජ්ඣං කත්වා විභාවෙතුං **''අන්තොමාතුකුච්ඡිය''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ යථා උදකෙ නිමුග්ගස්ස පුග්ගලස්ස නිරුද්ධොකාසතාය අස්සාසපස්සාසා න පවත්තන්ති, එවං අන්තොමාතුකුච්ඡියං. යථා මතානං සමුට්ඨාපකචිත්තාභාවතො, එවං අසඤ්ඤීභූතානං මුච්ඡාපරෙතානං, අසඤ්ඤීසු වා ජාතානං, තථා නිරොධසමාපන්නානං. චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නානං පන ධම්මතාවසෙනෙව නෙසං අනුප්පජ්ජනං, තථා රූපාරූපභවසමඞ්ගීනං. කෙචි පන ''අනුපුබ්බතො සුඛුමභාවප්පත්තියා චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නස්ස, රූපභවෙ රූපානං භවඞ්ගස්ස ච සුඛුමභාවතො රූපභවසමඞ්ගීනං නත්ථී''ති කාරණං

වදන්ති. **අත්ථීයෙව තෙ අස්සාසපස්සාසා** පරියෙසතොති අධිප්පායො, යථාවුත්තසත්තට්ඨානවිනිමුත්තස්ස අස්සාසපස්සාසානං අනුප්පජ්ජනට්ඨානස්ස අභාවතො. **පකතිඵුට්ඨවසෙනාති** පකතියා ඵුසනට්ඨානවසෙන. **නිමිත්තං ඨපෙතබ්බන්ති** සතියා තත්ථ තත්ථ සුඛප්පවත්තනත්ථං ථිරතරසඤ්ජානනං පවත්තෙතබ්බං. ථිරසඤ්ඤාපදට්ඨානා හි සති. **ඉමමෙවාති** ඉමං එව අනුපට්ඨහන්තස්ස කායසඞ්ඛාරස්ස කණ්ටකුට්ඨාපනනයෙන උපට්ඨාපනවිධිමෙව. **අත්ථවසන්ති** හෙතුං. **අත්ථොති** හි ඵලං, සො යස්ස වසෙන පවත්තති, සො අත්ථවසොති. **මුට්ඨස්සතිස්සාති** විනට්ඨස්සතිස්ස. **අසම්පජානස්සාති** සම්පජඤ්ඤරහිතස්ස, භාවෙන්තස්ස අනුක්කමෙන අනුපට්ඨහන්තෙ අස්සාසපස්සාසෙ වීමංසිත්වා ''ඉමෙ තෙ''ති උපධාරෙතුං, සම්මදෙව පජානිතුඤ්ච සමත්ථාහි සතිපඤ්ඤාහි විරහිතස්සාති අධිප්පායො.

230. **ඉතො අඤ්ඤං** කම්මට්ඨානං. **ගරුකන්ති** භාරියං. සා චස්ස ගරුකතා භාවනාය සුදුක්කරභාවෙනාති ආහ **''ගරුකභාවනා''**න්ති. උපරූපරි සන්තසුඛුමභාවප්පත්තිතො ''බලවතී සුවිසදා සූරා ච සතිපඤ්ඤා ච ඉච්ඡිතබ්බා''ති වත්වා සුඛුමස්ස නාම අත්ථස්ස සාධනෙනාපි සුඛුමෙනෙව භවිතබ්බන්ති දස්සෙතුං **''යථා හී''**තිආදි වුත්තං. ඉදානි අනුපට්ඨහන්තානං අස්සාසපස්සාසානං පරියෙසනුපායං දස්සෙන්තො **''තාහි ච පනා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **ගොචරමුඛෙති** ගොචරාභිමුඛෙ. **අනුපදන්ති** පදානුපදං. **චරිත්වාති** ගොචරං ගහෙත්වා. **තස්මිංයෙව ඨානෙති** උපනිබන්ධනානිමිත්තසඤ්ඤිතට්ඨානෙ. **යොජෙත්වාති** මනසිකාරෙන යොජෙත්වා. **සතිරස්මියා බන්ධිත්වාති** වා වුත්තමෙවත්ථමාහ **''තස්මිංයෙව ඨානෙ යොජෙත්වා''**ති. න හි උපමෙය්‍යො බන්ධනයොජනට්ඨානානි විසුං ලබ්භන්ති.

231. **නිමිත්තන්ති** උග්ගහනිමිත්තං, පටිභාගනිමිත්තං වා. උභයම්පි හි ඉධ එකජ්ඣං වුත්තං. තථා හි තූලපිචුආදිඋපමත්තයං උග්ගහෙ යුජ්ජති, සෙසං උභයත්ථ. **එකච්චෙති** එකෙ ආචරියා.

තාරකරූපං වියාති තාරකාය පභාරූපං විය. මණිගුළිකාදිඋපමා පටිභාගෙ වට්ටන්ති. කථං පනෙතං එකංයෙව කම්මට්ඨානං අනෙකාකාරතො උපට්ඨාතීති ආහ **''තඤ්ච පනෙත''**න්තිආදි. **සුත්තන්තන්ති** එකං සුත්තං. පගුණප්පවත්තිභාවෙන අවිච්ඡෙදං, මහාවිසයතඤ්ච සන්ධායාහ **''මහතී පබ්බතෙයා නදී වියා''**ති. අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා සමන්තභද්දකං සුත්තං සබ්බභාගමනොහරා සබ්බපාලිඵුල්ලා වනසටා වියාති ආහ **''එකා වනරාජි වියා''**ති. තෙනාහ භගවා – ''වනප්පගුම්බෙ යථ ඵුස්සිතග්ගෙ''ති (ඛු. පා. 6.13; සු. නි. 236). නානානුසන්ධිකං නානාපෙය්‍යාලං විවිධනයනිපුණං බහුවිධකම්මට්ඨානමුඛසුත්තන්තං අත්ථිකෙහි සක්කච්චං සමුපජීවිතබ්බන්ති ආහ **''සීතච්ඡායො...පෙ.... රුක්ඛො වියා''**ති. **සඤ්ඤානානතායාති** නිමිත්තුපට්ඨානතො පුබ්බෙව පවත්තසඤ්ඤානං නානාවිධභාවතො.

ඉමෙ තයො ධම්මාති අස්සාසො, පස්සාසො, නිමිත්තන්ති ඉමෙ තයො ධම්මා. **නත්ථීති** කම්මට්ඨානවසෙන මනසිකාතබ්බභාවෙන නත්ථි න උපලබ්භන්ති. **න ච උපචාරන්ති** උපචාරම්පි න පාපුණාති, පගෙව අප්පනන්ති අධිප්පායො. **යස්ස පනාති** විජ්ජමානපක්ඛො වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

ඉදානි වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස සමත්ථනත්ථං කකචූපමායං ආගතා **''නිමිත්ත''**න්තිආදිකා ගාථා පච්චානීතා.

232. **නිමිත්තෙති** යථාවුත්තෙ පටිභාගනිමිත්තෙ. **එවං හොතීති** භාවනමනුයුත්තස්ස එව හොති. තස්මා ''පුනප්පුනං එවං මනසි කරොහී''ති වත්තබ්බො. **වොසානං ආපජ්ජෙය්‍යාති** ''නිමිත්තං නාම දුක්කරං උප්පාදෙතුං, තයිදං ලද්ධං, හන්දාහං දානි යදා වා තදා වා විසෙසං නිබ්බත්තෙස්සාමී''ති සඞ්කොචං ආපජ්ජෙය්‍ය. **විසීදෙය්‍යාති** ''එත්තකං කාලං භාවනමනුයුත්තස්ස නිමිත්තම්පි න උප්පන්නං, අභබ්බො මඤ්ඤෙ විසෙසස්සා''ති විසාදං ආපජ්ජෙය්‍ය.

''ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණතො මුච්චිස්සාමීති පටිපන්නස්ස නිමිත්ත''න්ති වුත්තෙ කථං සඞ්කොචාපත්ති, භිය්‍යොසො මත්තාය උස්සාහමෙව කරෙය්‍යාති **''නිමිත්තමිදං...පෙ.... වත්තබ්බො''**ති **මජ්ඣිමභාණකා** ආහු. **එවන්ති** වුත්තප්පකාරෙන පටිභාගනිමිත්තෙයෙව භාවනාචිත්තස්ස ඨපනෙන. **ඉතො පභුතීති** ඉතො පටිභාගනිමිත්තුප්පත්තිතො පට්ඨාය. පුබ්බෙ යං වුත්තං ''අනුබන්ධනාය ච ඵුසනාය ච ඨපනාය ච මනසි කරොතී''ති (විසුද්ධි. 1.224), තත්ථ අනුබන්ධනං, ඵුසනඤ්ච විස්සජ්ජෙත්වා **ඨපනාවසෙන භාවනා හොතීති** ඨපනාවසෙනෙව භාවෙතබ්බන්ති අත්ථො.

පොරාණෙහි වුත්තොවායමත්ථොති **''නිමිත්තෙ''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **නිමිත්තෙති** පටිභාගනිමිත්තෙ. **ඨපයං චිත්තන්ති** භාවනාචිත්තං ඨපෙන්තො, ඨපනාවසෙන මනසි කරොන්තොති අත්ථො. **නානාකාරන්ති** ''චත්තාරො වණ්ණා''ති (විසුද්ධි. 1.219; පාරා. අට්ඨ. 2.165; පටි. ම. අට්ඨ. 2.1.163) එවං වුත්තං නානාකාරං. ආකාරසාමඤ්ඤවසෙන හෙතං එකවචනං. **විභාවයන්ති** විභාවෙන්තො අන්තරධාපෙන්තො. නිමිත්තුප්පත්තිතො පට්ඨාය හි තෙ ආකාරා අමනසිකරොතො අන්තරහිතා විය හොන්ති. **අස්සාසපස්සාසෙති** අස්සාසපස්සාසෙ යො නානාකාරො, තං විභාවයං, අස්සාසපස්සාසසම්භූතෙ වා නිමිත්තෙ. **සකං චිත්තං නිබන්ධතීති** තාය එව ඨපනාය අත්තනො චිත්තං උපනිබන්ධති, අප්පෙතීති අත්ථො. යෙ පන ''විභාවයන්ති විභාවෙන්තො විදිතං පාකටං කරොන්තො''ති අත්ථං වදන්ති, තං පුබ්බභාගවසෙන යුජ්ජෙය්‍ය. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – ධිතිසම්පන්නත්තා **ධීරො** යොගී අස්සාසපස්සාසෙ නානාකාරං විභාවෙන්තො නානාකාරතො තෙ පජානන්තො විදිතෙ පාකටෙ කරොන්තො,

නානාකාරං වා ඔළාරිකොළාරිකෙ පස්සම්භෙන්තො වූපසමෙන්තො තත්ථ යං ලද්ධං නිමිත්තං, තස්මිං චිත්තං ඨපෙන්තො අනුක්කමෙන සකං චිත්තං නිබන්ධති අප්පෙතීති.

වණ්ණතොති පිචුපිණ්ඩතාරකරූපාදීසු විය උපට්ඨිතවණ්ණතො. **ලක්ඛණතොති** ඛරභාවාදිසභාවතො, අනිච්චාදිලක්ඛණතො වා. රක්ඛිතබ්බං තං නිමිත්තන්ති සම්බන්ධො. නිමිත්තස්ස රක්ඛණං නාම තත්ථ පටිලද්ධස්ස උපචාරඣානස්ස රක්ඛණෙනෙව හොතීති ආහ **"පුනප්පුනං මනසිකාරවසෙන වුද්ධිං විරූළ්හිං ගමයිත්වා"**ති.

233. **එත්ථාති** එතිස්සං කායානුපස්සනායං. **පාරිසුද්ධිං පත්තුකාමොති** අධිගන්තුකාමො, සමාපජ්ජිතුකාමො ච, තත්ථ සල්ලක්ඛණාවිවට්ටනාවසෙන අධිගන්තුකාමො, සල්ලක්ඛණාවසෙන සමාපජ්ජිතුකාමොති යොජෙතබ්බං. **නාමරූපං ව‌වත්ථපෙත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙතීති** සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"කථ"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යථා හීතිආදි** කායස්ස, චිත්තස්ස ච අස්සාසපස්සාසානං සමුදයභාවදස්සනං. **කම්මාරගග්ගරියාති** කම්මාරානං උක්කායං අග්ගිධමනභස්තා. **ධමමානායාති** ධමයන්තියා, වාතං ගාහාපෙන්තියාති අත්ථො. **තජ්ජන්ති** තදනුරූපං. **එවමෙවාති** එත්ථ කම්මාරගග්ගරී විය කරජකායො, වායාමො විය චිත්තං දට්ඨබ්බං. කිඤ්චාපි අස්සාසපස්සාසා චිත්තසමුට්ඨානා, කරජකායං පන විනා තෙසං අප්පවත්තනතො **"කායඤ්ච චිත්තඤ්ච පටිච්ච අස්සාසපස්සාසා"**ති වුත්තං.

තස්සාති නාමරූපස්ස. **පච්චයං පරියෙසතීති** ''අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො''තිආදිනා (පටි. ම. 1.50) අවිජ්ජාදිකං පච්චයං වීමංසති පරිග්ගණ්හාති. **කඞ්ඛං විතරතීති** ''අහොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධාන''න්ති (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20) ආදිනයප්පවත්තං සොළසවත්ථුකං විචිකිච්ඡං අතික්කමති පජහති. ''යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්න''න්ති (ම. නි. 1.347; 361; 3.86; අ. නි. 4.181) ආදිනයප්පවත්තං **කලාපසම්මසනං. පුබ්බභාගෙති** පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිපරියාපන්නාය උදයබ්බයානුපස්සනාය පුබ්බභාගෙ **උප්පන්නෙ. ඔභාසාදයොති** ඔභාසො ඤාණං පීති පස්සද්ධි සුඛං අධිමොක්ඛො පග්ගහො උපෙක්ඛා උපට්ඨානං නිකන්තීති ඉමෙ ඔභාසාදයො දස. **උදයං පහායාති** උදයබ්බයානුපස්සනාය ගහිතං සඞ්ඛාරානං උදයං විස්සජ්ජෙත්වා තෙසං භඞ්ගස්සෙව අනුපස්සනතො භඞ්ගානුපස්සනං ඤාණං **පත්වා** ආදීනවානුපස්සනාපුබ්බඞ්ගමාය නිබ්බිදානුපස්සනාය **නිබ්බින්දන්තො.** මුඤ්චිතුකම්‍යතාපටිසඞ්ඛානුපස්සනාසඞ්ඛාරුපෙක්ඛානුලොමඤාණානං විණ්ණපරියන්තෙ උප්පන්නගොත්‍රභුඤාණානන්තරං උප්පන්නෙන මග්ගඤාණෙන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු **විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො.** මග්ගක්ඛණෙ හි අරියො විරජ්ජති විමුච්චතීති ච වුච්චති. තෙනාහ **"යථාක්කමෙන චත්තාරො අරියමග්ගෙ පාපුණිත්වා"**ති. මග්ගඵලනිබ්බානපහීනාවසිට්ඨකිලෙසසඞ්ඛාතස්ස පච්චවෙක්ඛිතබ්බස්ස පභෙදෙන **එකූනවීසතිභෙදස්ස** . අරහතො හි අවසිට්ඨකිලෙසාභාවෙන එකූනවීසතිතා. **අස්සාති** ආනාපානකම්මට්ඨානිකස්ස.

234. **විසුං කම්මට්ඨානභාවනානයො නාම නත්ථී** පඨමචතුක්කවසෙන අධිගතඣානස්ස වෙදනාචිත්තධම්මානුපස්සනාවසෙන දෙසිතත්තා. **තෙසන්ති** තිණ්ණං චතුක්කානං.

පීතිපටිසංවෙදීති පීතියා පටි පටි සම්මදෙව වෙදනාසීලො, තස්සා වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදො එතස්ස අත්ථී, තං වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදයමානො. තත්ථ කාමං සංවෙදන-ග්ගහණෙනෙව පීතියා සක්කච්චං විදිතභාවො බොධිතො හොති, යෙහි පන පකාරෙහි තස්සා සංවෙදනං ඉච්ඡිතං, තං දස්සෙතුං **පටි**-සද්දග්ගහණං ''පටි පටි සංවෙදීති පටිසංවෙදී''ති. තෙනාහ **"ද්වීහාකාරෙහී"**තිආදි.

තත්ථ **කථං ආරම්මණතො පීති පටිසංවිදිතා හොතීති** පුච්ඡාවචනං. **සප්පීතිකෙ ද්වෙ ඣානෙ සමාපජ්ජතීති** පීතිසහගතානි ද්වෙ පඨමදුතියඣානානි පටිපාටියා සමාපජ්ජති. **තස්සාති** තෙන. ''පටිසංවිදිතා''ති හි පදං අපෙක්ඛිත්වා කත්තුඅත්ථෙ එතං සාමිවචනං. **සමාපත්තික්ඛණෙති** සමාපන්නක්ඛණෙ. **ඣානපටිලාභෙනාති** ඣානෙන සමඞ්ගිභාවෙන. **ආරම්මණතොති** ආරම්මණමුඛෙන, තදාරම්මණඣානපරියාපන්නා පීති පටිසංවිදිතා හොති **ආරම්මණස්ස පටිසංවිදිතත්තා.** කිං වුත්තං හොති? යථා නාම සප්පපරියෙසනං චරන්තෙන තස්ස ආසයෙ පටිසංවිදිතෙ සොපි පටිසංවිදිතො ගහිතො එව හොති මන්තාගදබලෙන තස්ස ගහණස්ස සුකරත්තා, එවං පීතියා ආසයභූතෙ ආරම්මණෙ පටිසංවිදිතෙ සා පීති පටිසංවිදිතා එව හොති සලක්ඛණතො, සාමඤ්ඤතො ච තස්සා ගහණස්ස සුකරත්තාති.

කථං අසම්මොහතො පීති පටිසංවිදිතා හොතීති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **විපස්සනාක්ඛණෙති** විපස්සනාපඤ්ඤාය තික්ඛවිසදප්පත්තාය විසයතො දස්සනක්ඛණෙ. **ලක්ඛණපටිවෙධෙනාති** පීතියා සලක්ඛණස්ස, සාමඤ්ඤලක්ඛණස්ස ච පටිවිජ්ඣනෙන. යං හි යස්ස විසෙසතො, සාමඤ්ඤතො ච ලක්ඛණං, තස්මිං විදිතෙ සො යාථාවතො විදිතො එව හොති. තෙනාහ **"අසම්මොහතො පීති පටිසංවිදිතා හොතී"**ති.

ඉදානි තමත්ථං පාළියා එව විභාවෙතුං **"වුත්තඤ්හෙත"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **දීඝං අස්සාසවසෙනාතිආදීසු** යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. තත්ථ පන සතොකාරිතාදස්සනවසෙන පාළි ආගතා, ඉධ පීතිපටිසංවෙදිතාවසෙන, පීතිපටිසංවෙදිතා ච අත්ථතො විභත්තා එව. අපිච අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – **දීඝං අස්සාසවසෙනාති** දීඝස්ස

අස්සාසස්ස ආරම්මණභූතස්ස වසෙන පජානතො සා පීති පටිසංවිදිතා හොතීති සම්බන්ධො. **චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතොති** ඣානපරියාපන්නං ''අවික්ඛෙපො''ති ලද්ධනාමං චිත්තස්සෙකග්ගතං තංසම්පයුත්තාය පඤ්ඤාය පජානතො. යථෙව හි ආරම්මණමුඛෙන පීති පටිසංවිදිතා හොති, එවං තංසම්පයුත්තධම්මාපි ආරම්මණමුඛෙන පටිසංවිදිතා එව හොන්තීති. **සති උපට්ඨිතා හොතීති** දීඝං අස්සාසවසෙන ඣානසම්පයුත්තා සති තස්ස ආරම්මණෙ උපට්ඨිතා ආරම්මණමුඛෙන ඣානෙපි උපට්ඨිතා නාම හොති. **තාය සතියාති** එවං උපට්ඨිතාය තාය සතියා යථාවුත්තෙන **තෙන ඤාණෙන** සුප්පටිවිදිතත්තා ආරම්මණස්ස තස්ස වසෙන තදාරම්මණා සා පීති **පටිසංවිදිතා හොති. දීඝං පස්සාසවසෙනාති**ආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං පඨමචතුක්කවසෙන දස්සිතං පීතිපටිසංවෙදනං ආරම්මණතො, අසම්මොහතො ච විභාගසො දස්සෙතුං ''ආවජ්ජතො''තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ආවජ්ජතොති** ඣානං ආවජ්ජන්තස්ස. **සා පීතීති** සා ඣානපරියාපන්නා පීති. **ජානතොති** සමාපන්නක්ඛණෙ ආරම්මණමුඛෙන ජානතො. තස්ස සා පීති පටිසංවිදිතා හොතීති සම්බන්ධො. **පස්සතොති** දස්සනභූතෙන ඤාණෙන ඣානතො වුට්ඨාය පස්සන්තස්ස. **පච්චවෙක්ඛතොති** ඣානං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. **චිත්තං අධිට්ඨහතොති** ''එත්තකං වෙලං ඣානසමඞ්ගී භවිස්සාමී''ති ඣානචිත්තං අධිට්ඨහන්තස්ස. එවං පඤ්චන්නං වසීභාවානං වසෙන ඣානස්ස පජානනමුඛෙන ආරම්මණතො පීතියා පටිසංවෙදනා දස්සිතා.

ඉදානි යෙහි ධම්මෙහි ඣානං, විපස්සනා ච සිජ්ඣන්ති; තෙසං ඣානපරියාපන්නානං, විපස්සනාමග්ගපරියාපන්නානඤ්ච සද්ධාදීනං වසෙන පීතිපටිසංවෙදනං දස්සෙතුං **''සද්ධාය අධිමුච්චතො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අධිමුච්චතොති** සද්දහන්තස්ස, සමථවිපස්සනාවසෙනාති අධිප්පායො. **වීරියං පග්ගණ්හතොති**ආදීසුපි එසෙව නයො. **අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** අභිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය ජානිතබ්බං. **අභිජානතොති** විපස්සනාපඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය මග්ගපඤ්ඤාය ජානතො. **පරිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** දුක්ඛසච්චං තීරණපරිඤ්ඤාය, මග්ගපඤ්ඤාය ච පරිජානතො. **පහාතබ්බන්ති** සමුදයසච්චං පහානපරිඤ්ඤාය, මග්ගපඤ්ඤාය ච පජහතො. **භාවයතො සච්ඡිකරොතො භාවෙතබ්බං** මග්ගසච්චං **, සච්ඡිකාතබ්බං** නිරොධසච්චං. කෙචි පනෙත්ථ පීතියා එව වසෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යාදීනි උද්ධරන්ති, තං අයුත්තං ඣානාදිසමුදායං උද්ධරිත්වා තතො පීතියා නිද්ධාරණස්ස අධිප්පෙතත්තා.

එත්ථ ච ''දීඝං අස්සාසවසෙනා''තිආදිනා පඨමචතුක්කවසෙන ආරම්මණතො පීතිපටිසංවෙදනං වුත්තං, තථා ''ආවජ්ජතො''තිආදීහි පඤ්චහි පදෙහි. ''අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානතො''තිආදීහි පන අසම්මොහතො. ''සද්ධාය අධිමුච්චතො''තිආදීහි උභයථාපීති සඞ්ඛෙපතො සමථවසෙන ආරම්මණතො, විපස්සනාවසෙන අසම්මොහතො පීතිපටිසංවෙදනං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. කස්මා පනෙත්ථ වෙදනානුපස්සනායං පීතිසීසෙන වෙදනා ගහිතා, න සරූපතො එවාති? භූමිවිභාගාදිවසෙන වෙදනං භින්දිත්වා චතුධා වෙදනානුපස්සනං දස්සෙතුං. අපිච වෙදනාකම්මට්ඨානං දස්සෙන්තො භගවා පීතියා ඔළාරිකත්තා තංසම්පයුත්තසුඛං සුඛග්ගහණත්ථං පීතිසීසෙන දස්සෙති.

එතෙනෙව නයෙන අවසෙසපදානීති ''සුඛපටිසංවෙදී චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී''ති පදානි පීතිපටිසංවෙදිපදෙ ආගතනයෙනෙව අත්ථතො වෙදිතබ්බානි. සක්කා හි ''ද්වීහාකාරෙහි සුඛපටිසංවෙදිතා හොති, චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදිතා හොති ආරම්මණතො''තිආදිනා පීතිට්ඨානෙ සුඛාදිපදානි පක්ඛිපිත්වා ''සුඛසහගතානි තීණි ඣානානි, චත්තාරි වා ඣානානි සමාපජ්ජතී''තිආදිනා අත්ථං විඤ්ඤාතුං. තෙනාහ **''තිණ්ණං ඣානානං වසෙනා''**තිආදි. **වෙදනාදයොති ආදි**-සද්දෙන සඤ්ඤා ගහිතා. තෙනාහ **''ද්වෙ ඛන්ධා''**ති. **විපස්සනාභූමිදස්සනත්ථන්ති** පකිණ්ණකසඞ්ඛාරසම්මසනවසෙන විපස්සනාය භූමිදස්සනත්ථං. **''සුඛන්ති ද්වෙ සුඛානී''**තිආදි වුත්තං සමථෙ කායිකසුඛාභාවතො. **සොති** සො පස්සම්භනපරියායෙන වුත්තො නිරොධො. ''ඉමස්ස හි භික්ඛුනො පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ''තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.220) විත්ථාරතො කායසඞ්ඛාරෙ වුත්තො, තස්මා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. තත්ථ කායසඞ්ඛාරවසෙන ආගතො, ඉධ චිත්තසඞ්ඛාරවසෙනාති අයමෙව විසෙසො.

එවං චිත්තසඞ්ඛාරස්ස පස්සම්භනං අතිදෙසෙන දස්සෙත්වා යදඤ්ඤං ඉමස්මිං චතුක්කෙ වත්තබ්බං, තං දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පීතිපදෙති** ''පීතිපටිසංවෙදී''තිආදිනා දෙසිතකොට්ඨාසෙ. **පීතිසීසෙන වෙදනා වුත්තාති** පීතිඅපදෙසෙන තංසම්පයුත්තා වෙදනා වුත්තා, න පීතීති අධිප්පායො. තත්ථ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **ද්වීසු චිත්තසඞ්ඛාරපදෙසූති** ''චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාර''න්ති චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංයුත්තෙසු ද්වීසු පදෙසු. ''විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප''න්ති (මහාව. 1; ම. නි. 3.126; උදා. 1) වචනතො චිත්තෙන පටිබද්ධාති **චිත්තපටිබද්ධා.** තතො එව කාමං චිත්තෙන සඞ්ඛරීයන්තීති **චිත්තසඞ්ඛාරා,** සඤ්ඤාවෙදනාදයො, ඉධ පන උපලක්ඛණමත්තං සඤ්ඤා වෙදනාව අධිප්පෙතාති ආහ **''සඤ්ඤාසම්පයුත්තා වෙදනා''**ති.

235. චිත්තපටිසංවෙදීති එත්ථ ද්වීහාකාරෙහි චිත්තපටිසංවෙදිතා හොති ආරම්මණතො, අසම්මොහතො ච. කථං ආරම්මණතො? චත්තාරි ඣානානි සමාපජ්ජති, තස්ස සමාපත්තික්ඛණෙ ඣානපටිලාභෙනාතිආදිනා වුත්තනයානුසාරෙන සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති ආහ **''චතුන්නං ඣානානං වසෙන චිත්තපටිසංවෙදිතා වෙදිතබ්බා''**ති. **චිත්තං මොදෙන්තොති** ඣානසම්පයුත්තං චිත්තං සම්පයුත්තාය පීතියා මොදයමානො, තං වා පීතිං ආරම්මණං කත්වා පවත්තං විපස්සනාචිත්තං තාය එව ආරම්මණභූතාය පීතියා මොදයමානො. **පමොදෙන්තොති**ආදීනි පදානි තස්සෙව වෙවචනානි පීතිපරියායභාවතො.

සම්පයුත්තාය පීතියා චිත්තං ආමොදෙතීති ඣානචිත්තසම්පයුත්තාය පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගභූතාය ඔදග්‍යලක්ඛණාය ඣානපීතියා තමෙව ඣානචිත්තං සහජාතාදිපච්චයවසෙන චෙව ඣානපච්චයවසෙන ච පරිබ්‍රූහෙන්තො හට්ඨපහට්ඨාකාරං පාපෙන්තො ආමොදෙති පමොදෙති ච. **ආරම්මණං කත්වාති** උළාරං ඣානසම්පයුත්තං පීතිං ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානං විපස්සනා**චිත්තං** තාය එව ආරම්මණභූතාය පීතියා යොගාවචරො හට්ඨපහට්ඨාකාරං පාපෙන්තො ''ආමොදෙති පමොදෙතී''ති වුච්චති.

සමං ඨපෙන්තොති යථා ඊසකම්පි ලීනපක්ඛං, උද්ධච්චපක්ඛඤ්ච අනුපගම්ම අනොනතං අනුන්නතං යථා ඉන්ද්‍රියානං සමත්තපටිපත්තියා අවිසමං, සමාධිස්ස වා උක්කංසගමනෙන ආනෙඤ්ජප්පත්තියා සම්මදෙව ඨිතං හොති, එවං අප්පනාවසෙන ඨපෙන්තො. **ලක්ඛණපටිවෙධෙනාති** අනිච්චාදිකස්ස ලක්ඛණස්ස පටි පටි විජ්ඣනෙන ඛණෙ ඛණෙ අවබොධෙන. **ඛණිකචිත්තෙකග්ගතාති** ඛණමත්තට්ඨිතිකො සමාධි. සොපි හි ආරම්මණෙ නිරන්තරං එකාකාරෙන පවත්තමානො පටිපක්ඛෙන අනභිභූතො අප්පිතො විය චිත්තං නිච්චලං ඨපෙති. තෙන වුත්තං **''එවං උප්පන්නායා''**තිආදි.

මොචෙන්තොති වික්ඛම්භනවිමුත්තිවසෙන විවෙචෙන්තො විසුං කරොන්තො, නීවරණානි පජහන්තොති අත්ථො. **විපස්සනාක්ඛණෙති** භඞ්ගානුපස්සනාක්ඛණෙ. භඞ්ගො හි නාම අනිච්චතාය පරමා කොටි, තස්මා තාය භඞ්ගානුපස්සකො යොගාවචරො චිත්තමුඛෙන සබ්බසඞ්ඛාරගතං අනිච්චතො පස්සති, නො නිච්චතො. අනිච්චස්ස දුක්ඛත්තා, දුක්ඛස්ස ච අනත්තකත්තා තදෙව දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො. අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො. යස්මා පන යං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා, න තං අභිනන්දිතබ්බං. යඤ්ච න අභිනන්දිතබ්බං, න තං රඤ්ජිතබ්බං. තස්මා භඞ්ගදස්සනානුසාරෙන ''අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා''ති සඞ්ඛාරගතෙ දිට්ඨෙ තස්මිං නිබ්බින්දති, නො නන්දති. විරජ්ජති, නො රජ්ජති. සො එවං නිබ්බින්දන්තො විරජ්ජන්තො ලොකියෙනෙව තාව ඤාණෙන රාගං නිරොධෙති, නො සමුදෙති, නාස්ස සමුදයං කරොතීති අත්ථො. අථ වා සො එවං විරත්තො යථා දිට්ඨං සඞ්ඛාරගතං, තථා අදිට්ඨං අත්තනො ඤාණෙන නිරොධෙති, නො සමුදෙති. නිරොධමෙවස්ස මනසිකරොති, නො සමුදයන්ති අත්ථො. සො එවං පටිපන්නො පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. කිං වුත්තං හොති? අයඤ්හි අනිච්චාදිඅනුපස්සනා සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසානං පරිච්චජනතො, සඞ්ඛතදොසදස්සනෙන තබ්බිපරීතෙ නිබ්බානෙ තන්නින්නතාය පක්ඛන්දනතො පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො චාති වුච්චති. තස්මා තාය සමන්නාගතො යොගාවචරො වුත්තනයෙන කිලෙසෙ ච පරිච්චජති, නිබ්බානෙ ච පක්ඛන්දති. තෙන වුත්තං **''සො විපස්සනාක්ඛණෙ අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤාතො චිත්තං මොචෙන්තො විමොචෙන්තො ...පෙ....** පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානතො **චිත්තං මොචෙන්තො විමොචෙන්තො අස්සසති චෙව පස්සසති චා''**ති.

තත්ථ අනිච්චස්ස, අනිච්චන්ති වා අනුපස්සනා **අනිච්චානුපස්සනා**. තෙභූමකධම්මානං අනිච්චතං ගහෙත්වා පවත්තාය විපස්සනාය එතං නාමං. **නිච්චසඤ්ඤාතොති** සඞ්ඛතධම්මෙ ''නිච්චා සස්සතා''ති පවත්තාය මිච්ඡාසඤ්ඤාය. සඤ්ඤාසීසෙන චිත්තදිට්ඨීනම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. එස නයො සුඛසඤ්ඤාදීසුපි. **නිබ්බිදානුපස්සනායාති** සඞ්ඛාරෙසු නිබ්බින්දනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. **නන්දිතොති** සප්පීතිකතණ්හාතො. **විරාගානුපස්සනායාති** තථා විරජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. තෙන වුත්තං **''රාගතො මොචෙන්තො''**ති. **නිරොධානුපස්සනායාති** සඞ්ඛාරානං නිරොධස්ස අනුපස්සනාය. යථා සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්තියෙව, ආයතිං පුනබ්භවවසෙන න උප්පජ්ජන්ති, එවං වා අනුපස්සනා නිරොධානුපස්සනා. මුඤ්චිතුකම්‍යතා හි අයං බලප්පත්තා. තෙනාහ **''සමුදයතො මොචෙන්තො''**ති. පටිනිස්සජ්ජනාකාරෙන පවත්තා අනුපස්සනා **පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා. ආදානතොති** නිච්චාදිවසෙන ගහණතො, පටිසන්ධිග්ගහණතො වාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

236. අනිච්චන්ති අනුපස්සී, අනිච්චස්ස වා අනුපස්සනසීලො **අනිච්චානුපස්සීති** එත්ථ කිං පනෙතං අනිච්චං, කථං වා අනිච්චං, කා වා අනිච්චානුපස්සනා, කස්ස වා අනිච්චානුපස්සනාති චතුක්කං විභාවෙතබ්බන්ති තං දස්සෙන්තො **''අනිච්චං වෙදිතබ්බ''**න්තිආදිමාහ.

තත්ථ නිච්චං නාම ධුවං සස්සතං යථා තං නිබ්බානං, න නිච්චන්ති **අනිච්චං,** උදයබ්බයවන්තං, අත්ථතො සඞ්ඛතා ධම්මාති ආහ **''අනිච්චන්ති පඤ්චක්ඛන්ධා. කස්මා? උප්පාදවයඤ්ඤථත්තභාවා''**ති, උප්පාදවයඤ්ඤථත්තසභාවාති අත්ථො. තත්ථ සඞ්ඛතධම්මානං හෙතුපච්චයෙහි උප්පජ්ජනං අහුත්වා සම්භවො අත්තලාභො **උප්පාදො**. උප්පන්නානං තෙසං ඛණනිරොධො විනාසො **වයො**. ජරාය අඤ්ඤථාභාවො **අඤ්ඤථත්තං**. යථා හි උප්පාදාවත්ථාය භින්නාය භඞ්ගාවත්ථායං වත්ථුභෙදො නත්ථි, එවං ඨිතිසඞ්ඛාතාය භඞ්ගාභිමුඛාවත්ථායම්පි වත්ථුභෙදො නත්ථි, යත්ථ ජරාවොහාරො. තස්මා එකස්සාපි ධම්මස්ස ජරා යුජ්ජති, යා ඛණිකජරාති වුච්චති. එකංසෙන ච උප්පාදභඞ්ගාවත්ථාසු වත්ථුනො අභෙදො ඉච්ඡිතබ්බො, අඤ්ඤථා ''අඤ්ඤො උප්පජ්ජති, අඤ්ඤො භිජ්ජතී''ති ආපජ්ජෙය්‍ය . තයිමං ඛණිකජරං සන්ධායාහ **''අඤ්ඤථත්ත''**න්ති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පරතො කථයිස්සාම.

යස්ස ලක්ඛණත්තයස්ස භාවා ඛන්ධෙසු අනිච්චසමඤ්ඤා, තස්මිං ලක්ඛණත්තයෙ අනිච්චතාසමඤ්ඤාති ''අනිච්චතාති තෙසංයෙව උප්පාදවයඤ්ඤථත්ත''න්ති වත්වා විසෙසතො ධම්මානං ඛණිකනිරොධෙ අනිච්චතාවොහාරොති දස්සෙන්තො **''හුත්වා අභාවො වා''**තිආදිමාහ. තත්ථ උප්පාදපුබ්බකත්තා අභාවස්ස හුත්වාගහණං. තෙන පාකභාවපුබ්බකත්තං විනාසභාවස්ස දස්සෙති. **තෙනෙවාකාරෙනාති** නිබ්බත්තනාකාරෙනෙව.

ඛණභඞ්ගෙනාති ඛණිකනිරොධෙන. **තස්සා අනිච්චතායාති** ඛණිකභඞ්ගසඞ්ඛාතාය අනිච්චතාය. **තාය අනුපස්සනායාති** යථාවුත්තාය අනිච්චානුපස්සනාය. **සමන්නාගතොති** සමඞ්ගීභූතො යොගාවචරො.

ඛයො සඞ්ඛාරානං විනාසො, විරජ්ජනං තෙසංයෙව විලුජ්ජනං **විරාගො,** ඛයො එව විරාගො **ඛයවිරාගො,** ඛණිකනිරොධො. අච්චන්තමෙත්ථ එතස්මිං අධිගතෙ සඞ්ඛාරා විරජ්ජන්ති නිරුජ්ඣන්තීති **අච්චන්තවිරාගො,** නිබ්බානං. තෙනාහ **"ඛයවිරාගො සඞ්ඛාරානං ඛණභඞ්ගො, අච්චන්තවිරාගො නිබ්බාන"**න්ති. **තදුභයවසෙන පවත්තාති** ඛයවිරාගානුපස්සනාවසෙන විපස්සනාය, අච්චන්තවිරාගානුපස්සනාවසෙන මග්ගස්ස පවත්ති යොජෙතබ්බා. ආරම්මණතො වා විපස්සනාය ඛයවිරාගානුපස්සනාවසෙන පවත්ති, තන්නින්නභාවතො අච්චන්තවිරාගානුපස්සනාවසෙන, මග්ගස්ස පන අසම්මොහතො ඛයවිරාගානුපස්සනාවසෙන, ආරම්මණතො අච්චන්තවිරාගානුපස්සනාවසෙන පවත්ති වෙදිතබ්බා. **"එසෙව නයො"**ති ඉමිනා යස්මා විරාගානුපස්සී-පදෙ වුත්තනයානුසාරෙන ''ද්වෙ නිරොධා ඛයනිරොධො ච අච්චන්තනිරොධො වා''ති එවමාදිඅත්ථවණ්ණනං අතිදිසති, තස්මා විරාගට්ඨානෙ නිරොධපදං පක්ඛිපිත්වා ''ඛයො සඞ්ඛාරානං විනාසො''තිආදිනා ඉධ වුත්තනයෙන තස්ස අත්ථවණ්ණනා වෙදිතබ්බා.

පටිනිස්සජ්ජනං පහාතබ්බස්ස තදඞ්ගවසෙන වා සමුච්ඡෙදවසෙන වා පරිච්චජනං **පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො.** තථා සබ්බූපධීනං පටිනිස්සග්ගභූතෙ විසඞ්ඛාරෙ අත්තනො නිස්සජ්ජනං, තන්නින්නතාය වා තදාරම්මණතාය වා තත්ථ පක්ඛන්දනං **පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො.**

තදඞ්ගවසෙනාති එත්ථ අනිච්චානුපස්සනා තාව තදඞ්ගප්පහානවසෙන නිච්චසඤ්ඤං පරිච්චජති, පරිච්චජන්තී ච තථා අප්පවත්තියං යෙ ''නිච්ච''න්ති ගහණවසෙන කිලෙසා, තම්මූලකා අභිසඞ්ඛාරා, තදුභයමූලකා ච විපාකක්ඛන්ධා අනාගතෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙ සබ්බෙපි අප්පවත්තිකරණවසෙන පරිච්චජති, තථා දුක්ඛසඤ්ඤාදයො. තෙනාහ **"විපස්සනා හි තදඞ්ගවසෙන සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජතී"**ති.

සඞ්ඛතදොසදස්සනෙනාති සඞ්ඛතෙ තෙභූමකෙ සඞ්ඛාරගතෙ අනිච්චතාදිදොසදස්සනෙන. නිච්චාදිභාවෙන **තබ්බිපරීතෙ. තන්නින්නතායාති** තදධිමුත්තතාය. **පක්ඛන්දතීති** අනුපවිසති අනුපවිසන්තං විය හොති. **සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජතීති** මග්ගෙන කිලෙසෙසු පරිච්චත්තෙසු අවිපාකධම්මතාපාදනෙන අභිසඞ්ඛාරා, තම්මූලකා ච ඛන්ධා අනුප්පත්තිරහභාවෙන පරිච්චත්තා නාම හොන්තීති සබ්බෙපි තෙ මග්ගො පරිච්චජතීති වුත්තං. **උභයන්ති** විපස්සනාඤාණං, මග්ගඤාණඤ්ච. මග්ගඤාණම්පි හි ගොත්‍රභුඤාණස්ස අනු පච්ඡා නිබ්බානදස්සනතො **"අනුපස්සනා"**ති වුච්චති.

සොළසවත්ථුවසෙන චාති සොළසන්නං වත්ථූනං වසෙනාපි වුච්චමානසන්තභාවාදිවසෙනාපීති සමුච්චයත්ථො ච-සද්දො. ''ආනාපානස්සති භාවිතා''ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

237. අස්සාති ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස. කාමවිතක්කාදිවිතක්කුපච්ඡෙදසමත්ථතායපි මහානිසංසතා වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධො. **අයන්ති** ආනාපානස්සතිසමාධි. උච්චාවචෙසු ආරම්මණෙසු පවත්තියෙව **ඉතො චිතො ච චිත්තස්ස විධාවනං.**

විජ්ජා නාම මග්ගො. **විමුත්ති** ඵලං. **මූලභාවො** විපස්සනාය පාදකභාවො. **චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ පරිපූරෙති** කායානුපස්සනාදීනං චතුන්නං අනුපස්සනානං වසෙන තස්සා භාවනාය පවත්තනතො. **සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිපූරෙන්ති** බොජ්ඣඞ්ගභාවනාය විනා සතිපට්ඨානභාවනාපාරිපූරියා අභාවතො. **විජ්ජාවිමුත්තිං පරිපූරෙන්ති** බොජ්ඣඞ්ගභාවනාය තාසං සිඛාප්පත්තිභාවතො. **චරිමකානන්ති** අන්තිමකානං.

238. නිරොධවසෙනාති නිරුජ්ඣනවසෙන. **භවචරිමකාති** භවවසෙන චරිමකා නිහීනභවපවත්තිනො. තථා **ඣානචරිමකා** වෙදිතබ්බා. **චුතිචරිමකාති** චුතියා චරිමකා චුතික්ඛණපවත්තිනො සබ්බපරියොසානකා. **තස්මාති** තීසු භවෙසු නිහීනෙ කාමභවෙ පවත්තනතො. **තෙති** අස්සාසපස්සාසා. **පුරතොති** හෙට්ඨා. යස්මා **විභඞ්ගට්ඨකථායං** (විභ. අට්ඨ. 26 පකිණ්ණකකථා) රූපධම්මානං සොළසචිත්තක්ඛණායුකතා විභාවිතා, තස්මා **"සොළසමෙන චිත්තෙන සද්ධිං උප්පජ්ජිත්වා"**ති වුත්තං. **චුතිචිත්තස්ස පුරතොති** වා චුතිචිත්තං අවධිභාවෙන ගහෙත්වා තතො ඔරං සොළසමෙන චිත්තෙන සද්ධිං උප්පජ්ජිත්වාති එවං පන අත්ථෙ ගය්හමානෙ සත්තරසචිත්තක්ඛණායුකතාව අස්සාසපස්සාසානං වුත්තා හොති.

ඉමෙ කිර ඉමං කම්මට්ඨානං අනුයුත්තස්ස භික්ඛුනො පාකටා හොන්තීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. තත්ථ කාරණමාහ **"ආනාපානාරම්මණස්ස සුට්ඨු පරිග්ගහිතත්තා"**ති. තමෙවත්ථං විභාවෙතුං **"චුතිචිත්තස්සා"**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **ආයුඅන්තරං** නාම ජීවිතන්තරං ජීවනක්ඛණාවධි. **ධම්මතාය එවාති** සභාවෙනෙව, රුච්චසෙනෙවාති අත්ථො.

චන්දාලොකං ඔලොකෙත්වාති ජුණ්හපක්ඛෙ පදොසවෙලායං සමන්තතො ආසිඤ්චමානඛීරධාරං විය ගගනතලං, රජතපත්තසදිසවාලිකාසන්ථතඤ්ච භූමිභාගං දිස්වා ‘‘රමණීයො වතායං කාලො, දෙසො ච මම අජ්ඣාසයසදිසො, කීව චිරං නු ඛො අයං දුක්ඛභාරො වහිතබ්බො’’ති අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරෙ උපධාරෙත්වා පරික්ඛීණෙති අධිප්පායො. **ලෙඛං කත්වාති** චඞ්කමෙ තිරියං ලෙඛං කත්වා.

අනුයුඤ්ජෙථාති අනුයුඤ්ජෙය්‍ය, භාවෙය්‍යාති අත්ථො.

උපසමානුස්සතිකථාවණ්ණනා

239. **එවන්ති** යථාවුත්තෙන විරාගාදිගුණානුස්සරණප්පකාරෙන. **සබ්බදුක්ඛූපසමසඞ්ඛාතස්සාති** දුක්ඛදුක්ඛාදිභෙදං සබ්බම්පි දුක්ඛං උපසම්මති එත්ථාති සබ්බදුක්ඛූපසමොති සඞ්ඛාතබ්බස්ස.

‘‘පඤ්ඤත්තිධම්මා’’තිආදීසු අසභාවොපි ඤාණෙන ධාරීයති අවධාරීයතීති ධම්මොති වුච්චතීති තතො නිවත්තෙන්තො **‘‘ධම්මාති සභාවා’’**ති ආහ . භවනං පරමත්ථතො විජ්ජමානතා භාවො, සහ භාවෙනාති **සභාවා,** සච්චිකට්ඨපරමත්ථතො ලබ්භමානරූපාති අත්ථො. තෙ හි අත්තනො සභාවස්ස ධාරණතො ධම්මාති, යථාවුත්තෙනට්ඨෙන සභාවාති ච වුච්චන්ති. **සඞ්ගම්මාති** පච්චයසමොධානලක්ඛණෙන සඞ්ගමෙන සන්නිපතිත්වා. **සමාගම්මාති** තස්සෙව වෙවචනං. **පච්චයෙහීති** අනුරූපෙහි පච්චයෙහි. **කතාති** නිබ්බත්තිතා. **අකතාති** කෙහිචිපි පච්චයෙහි න කතා. **අසඞ්ඛතාති** බහුවචනස්ස කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **අග්ගමක්ඛායතීති** අග්ගො අක්ඛායති, **ම-**කාරො පදසන්ධිකරො. සො අසඞ්ඛතලක්ඛණො සභාවධම්මො **විරාගොති** පච්චෙතබ්බො, විරජ්ජති එත්ථ සංකිලෙසධම්මොති. නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානෙන අරියමග්ගෙන පහීයමානා මානමදාදයො තං පත්වා පහීයන්ති නාමාති ආහ **‘‘තමාගම්ම…පෙ…. විනස්සන්ති’’**ති. තත්ථ ‘‘සෙය්‍යොහමස්මී’’තිආදිනා (ධ. ස. 1121; සං. නි. 4.108) මඤ්ඤනාවසෙන පවත්තො මානො එව **මානමදො.** පුරිසභාවං නිස්සාය උප්පජ්ජනකමදො **පුරිසමදො. ආදි-**සද්දෙන ජාතිමදාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **නිම්මදාති** විගතමදභාවා. ඉමමෙව හි අත්ථං දස්සෙතුං **‘‘අමදා’’**ති වුත්තං. මදා නිම්මදීයන්ති එත්ථ අමදභාවං විනාසං ගච්ඡන්තීති **මදනිම්මදනො.** එසෙව නයො සෙසපදෙසුපි. **කාමපිපාසාති** කාමානං පාතුකම්‍යතා, කාමතණ්හා. කාමගුණා එව ආලියන්ති එත්ථ සත්තාති **කාමගුණාලයා. තෙභූමකං වට්ටන්ති** තීසු භූමීසු කම්මකිලෙසවිපාකවට්ටං. **එස** අසඞ්ඛතධම්මො. **අපරාපරභාවායාති** අපරාපරං යොනිආදිතො යොනිආදිභාවාය. **ආබන්ධනං** ගණ්ඨිකරණං. **සංසිබ්බනං** තුන්නකාරණං. නික්ඛමනං, නිස්සරණඤ්චස්ස තණ්හාය විසංයොගො එවාති ආහ **‘‘විසංයුත්තො’’**ති.

යෙ ගුණෙ නිමිත්තං කත්වා මදනිම්මදනාදිනාමානි නිබ්බානෙ නිරුළ්හානි, තෙ මදනිම්මදනතාදිකෙ යථාවුත්තෙ නිබ්බත්තිතනිබ්බානගුණෙ එව ගහෙත්වා ආහ **‘‘මදනිම්මදනතාදීනං ගුණානං වසෙනා’’**ති, න පන මදා නිම්මදීයන්ති එතෙනාති එවමාදිකෙ. තෙ හි අරියමග්ගගුණා . භගවතා උපසමගුණා වුත්තාති සම්බන්ධො. කත්ථ පන වුත්තාති? **අසඞ්ඛතසංයුත්තාදීසු** (සං. නි. 4.366 ආදයො). තත්ථ **සච්චන්ති** අවිතථං. නිබ්බානං හි කෙනචි පරියායෙන අසන්තභාවාභාවතො එකංසෙනෙව සන්තත්තා අවිපරීතට්ඨෙන සච්චං. තෙනාහ ‘‘එකං හි සච්චං, න දුතියමත්ථී’’ති (සු. නි. 890). **පාරන්ති** සංසාරස්ස පරතීරභූතං. තෙනෙවාහ ‘‘තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො’’ති (ඉතිවු. 69), ‘‘අප්පකා තෙ මනුස්සෙසු, යෙ ජනා පාරගාමිනො’’ති (ධ. ප. 85) ච. **සුදුද්දසන්ති** පරමගම්භීරතාය, අතිසුඛුමසන්තසභාවතාය ච අනුපචිතඤාණසම්භාරෙහි දට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යතාය සුට්ඨු දුද්දසං. නත්ථි එත්ථ ජරා, එතස්මිං වා අධිගතෙ පුග්ගලස්ස ජරාභාවොති **අජරං.** තතො එව ජරාදීහි අපලොකියතාය ථිරට්ඨෙන **ධුවං.** තණ්හාදිපපඤ්චාභාවතො **නිප්පපඤ්චං.** නත්ථි එත්ථ මතන්ති **අමතං.** අසිවභාවකරානං සංකිලෙසධම්මානං අභාවෙන **සිවං.** චතූහි යොගෙහි අනුපද්දුතත්තා **ඛෙමං.** විසඞ්ඛාරභාවෙන අච්ඡරියතාය, අභූතපුබ්බතාය ච **අබ්භුතං.** සබ්බාසං ඊතීනං අනත්ථානං අභාවෙන **අනීතිකං.** නිද්දුක්ඛතාය **අබ්‍යාබජ්ඣං.** සබ්බසංකිලෙසමලතො අච්චන්තසුද්ධියා විසෙසතො සුද්ධීති **විසුද්ධි.** චතූහිපි ඔඝෙහි අනජ්ඣොත්ථරණීයතාය **දීපං.** සකලවට්ටදුක්ඛතො පරිපාලනට්ඨෙන **තාණං.**

‘‘සච්චඤ්ච වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමී’’තිආදිකා පාළි සංඛිත්තාති වෙදිතබ්බා. **ආදි-**සද්දෙන අනන්තඅනාසවනිපුණඅජජ්ජරඅපලොකිතඅනිදස්සනපණීතඅච්ඡරියඅනීතිකධම්මමුත්තිලෙණපරායණගම්භීරාදිවචනෙහි ච බොධිතා ඉධ අවුත්තා ගුණා සඞ්ගය්හන්ති, තත්ථ නත්ථි එතස්ස උප්පාදන්තො වා වයන්තො වාති **අනන්තො,** අසඞ්ඛතධම්මො. ආසවානං අනාරම්මණතාය **අනාසවො.** නිපුණඤාණගොචරතාය **නිපුණො.** සඞ්ඛතධම්මො විය ජරාය අජජ්ජරිතතාය **අජජ්ජරො.** බ්‍යාධිආදීහි අපලොකියතාය **අපලොකිතං.** අචක්ඛුවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤෙය්‍යතාය **අනිදස්සනො.** අතිත්තිකරට්ඨෙන **පණීතො.** අපචුරතාය **අච්ඡරියො.** ඊතීහි අනභිභවනීයසභාවත්තා, අනීතිකභාවහෙතුතො ච **අනීතිකධම්මො.** වට්ටදුක්ඛමුත්තිනිමිත්තතාය **මුත්ති.** සංසාරං භයතො පස්සන්තෙහි නිලීයනීයතො **ලෙණං.** තෙසංයෙව පරා ගතීති **පරායණො.** පකතිඤාණෙන අලද්ධපතිට්ඨතාය අගාධට්ඨෙන **ගම්භීරො.** කතපුඤ්ඤෙහිපි දුක්ඛෙන කිච්ඡෙන අනුබුජ්ඣිතබ්බතො **දුරනුබොධො.** සච්ඡිකිරියං මුඤ්චිත්වා න තක්කඤාණෙන අවචරිතබ්බොති **අතක්කාවචරො** . බුද්ධාදීහි පණ්ඩිතෙහෙව වෙදිතබ්බතො අධිගන්තබ්බතො **පණ්ඩිතවෙදනීයොති** එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

අරියසාවකස්සෙව ඉජ්ඣති සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන නිබ්බානගුණානං පාකටභාවතො. අට්ඨානෙ වායං **එව**-සද්දො වුත්තො, ඉජ්ඣති එවාති යොජනා. සුඛසිද්ධිවසෙන වා එවං වුත්තං **"අරියසාවකස්සෙවා"**ති. තෙනෙවාහ **"එවං සන්තෙපී"**තිආදි. **උපසමගරුකෙනා**ති නිබ්බානනින්නෙන. **මනසි කාතබ්බා** යථාවුත්තා උපසමගුණා. **සුඛං සුපතී**තිආදීසු වත්තබ්බං මෙත්තාකථායං ආවි භවිස්සති. **පණීතාධිමුත්තිකො** හොති නිබ්බානාධිමුත්තතත්තා.

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති අට්ඨමපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

9. බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසවණ්ණනා

මෙත්තාභාවනාකථාවණ්ණනා

240. **මෙත්තං** බ්‍රහ්මවිහාරං. **භාවෙතුකාමෙනාති** උප්පාදෙතුකාමෙන පච්චවෙක්ඛිතබ්බොති සම්බන්ධො. **සුඛනිසින්නෙනාති** විසමං අනිසීදිත්වා පල්ලඞ්කාභුජනෙන සුඛනිසින්නෙන.

කස්මාති පච්චවෙක්ඛණාය කාරණපුච්ඡා, අඤ්ඤං අධිගන්තුකාමෙන අඤ්ඤත්ථ ආදීනවානිසංසපච්චවෙක්ඛණා කිමත්ථියාති අධිප්පායො. මෙත්තා නාම අත්ථතො අදොසො. තථා හි **අදොසනිද්දෙසෙ** ‘‘මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්ත’’න්ති (ධ. ස. 1062) නිද්දිට්ඨං. **ඛන්තීති** ච ඉධ අධිවාසනක්ඛන්ති අධිප්පෙතා. සා පන අත්ථතො අදොසප්පධානා චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධාති මෙත්තාය සිජ්ඣමානාය තිතික්ඛාඛන්ති සිද්ධා එව හොතීති ආහ **‘‘ඛන්ති අධිගන්තබ්බා’’**ති. තෙන ඛන්තියං ආනිසංසපච්චවෙක්ඛණා සත්ථිකාවාති දස්සෙති. **අභිභූතො** පරියුට්ඨානෙන. **පරියාදින්නචිත්තො** කුසලුප්පත්තියා ඔකාසාලාභෙන. **ආදීනවො දට්ඨබ්බො** පාණඝාතාදිවසෙන දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකාදිඅනත්ථමූලභාවතො.

ඛන්තී පරමං තපොති පරාපකාරසහනාදිකා තිතික්ඛලක්ඛණා ඛන්ති උත්තමං තපො අකත්තබ්බාකරණකත්තබ්බකරණලක්ඛණාය සම්මාපටිපත්තියා මූලභාවතො. **ඛන්තිබලං බලානීක**න්ති පරමං මඞ්ගලභූතා ඛන්ති එව බලං එතස්සාති ඛන්තිබලං. වුත්තඤ්හි ‘‘ඛන්තිබලා සමණබ්‍රාහ්මණා’’ති. දොසාදිපටිපක්ඛවිධමනසමත්ථතාය අනීකභූතෙන තෙනෙව ච ඛන්තිබලෙන බලානීකං. **ඛන්ත්‍යා භියොා න විජ්ජතීති** අත්තනො පරෙසඤ්ච අනත්ථපටිබාහනො, අත්ථාවහො ච ඛන්තිතො උත්තරි අපස්සයො නත්ථි.

විවෙචනත්ථායාති වික්ඛම්භනත්ථාය. **ඛන්තියා සංයොජනත්ථාය** අත්තානන්ති අධිප්පායො. භාවනං දූසෙන්තීති දොසා, පුග්ගලායෙව දොසා **පුග්ගලදොසා**. යෙසු භාවනා න සම්පජ්ජති, අඤ්ඤදත්ථු විපජ්ජතෙව, තෙ එව වුත්තා. **පඨමන්ති** වක්ඛමානෙන කොට්ඨාසතො කොට්ඨාසන්තරුපසංහරණනයෙන විනා සබ්බපඨමං.

පියායිතබ්බො පියො, තප්පටිපක්ඛො **අප්පියො**. සො සඞ්ඛෙපතො දුවිධො අත්ථස්ස අකාරකො, අනත්ථස්ස කාරකොති. තත්ථ යො අත්තනො, පියස්ස ච අනත්ථස්ස කාරකො, සො වෙරිපුග්ගලො දට්ඨබ්බො. යො පන අත්තනො, පියස්ස ච අත්ථස්ස අකාරකො, අප්පියස්ස ච අත්ථස්ස කාරකො, ‘‘අත්ථං මෙ නාචරී’’තිආදිනා (ධ. ස. 1237), ‘‘අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස අත්ථං අචරී’’තිආදිනා ච ආඝාතවත්ථුභූතො, සො **අප්පියො,** අනනුකූලවුත්තිකො අනිට්ඨොති අත්ථො. **ලිඞ්ගවිසභාගෙති** ඉත්ථිලිඞ්ගාදිනා ලිඞ්ගෙන විසදිසෙ. **ඔධිසොති** භාගසො. ‘‘තිස්ස දත්තා’’තිආදිනා ඔධිසකන්ති අත්ථො.

ඉදානි යථාවුත්තෙසු ඡසු පුග්ගලෙසු අභාවෙතබ්බතාය කාරණං දස්සෙන්තො **‘‘අප්පියං හී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **අප්පියං හි පියට්ඨානෙ ඨපෙන්තො කිලමතීති** දොසෙන භාවනාය සපරිස්සයතමාහ. අප්පියතා හි පියභාවස්ස උජුපටිපක්ඛා, න ච තස්ස පියට්ඨානෙ ඨපනෙන විනා භාවනා සිජ්ඣති. **අතිප්පියසහායකං මජ්ඣත්තට්ඨානෙ ඨපෙන්තො කිලමතීති** රාගෙන භාවනාය සපරිස්සයතමාහ අතිප්පියසහායස්ස ගෙහස්සිතපෙමට්ඨානභාවතො. තෙනාහ **‘‘අප්පමත්තකෙපී’’**තිආදි. **මජ්ඣත්තං** ඉට්ඨානිට්ඨතාහි මජ්ඣසභාවං නෙව පියං නාප්පියන්ති අත්ථො. **ගරුට්ඨානෙ පියට්ඨානෙ ච ඨපෙන්තො කිලමති** මජ්ඣත්තෙ සම්භාවනීයපියායිතබ්බතානං අභාවා. න හි අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බෙ භාවනීයතා, මනාපතා වා පච්චුපට්ඨාති, පියගරුභාවසම්පන්නෙ ච පඨමං මෙත්තා භාවෙතබ්බා. **කොධො උප්පජ්ජති** කොට්ඨාසන්තරභාවානුපනයනතො.

තමෙවාති විසභාගලිඞ්ගමෙව. ලිඞ්ගසභාගෙති අවිසෙසෙත්වා **‘‘පියපුග්ගලෙ’’**ති ආහ. **භිත්තියුද්ධමකාසීති** සීලං අධිට්ඨාය පිහිතද්වාරෙ ගබ්භෙ සයනපීඨෙ නිසීදිත්වා මෙත්තං භාවෙන්තො මෙත්තාමුඛෙන උප්පන්නරාගෙන අන්ධීකතො භරියාය සන්තිකං ගන්තුකාමො ද්වාරං අසල්ලක්ඛෙත්වා භිත්තිං භින්දිත්වාපි නික්ඛමිතුකාමතාය භිත්තිං පහරි. තෙනාහ ‘‘මෙත්තායනාමුඛෙන රාගො වඤ්චෙතී’’ති (නෙත්ති. අට්ඨ. 21), ‘‘අන්ධතමං තදා හොති, යං රාගො සහතෙ නර’’න්ති ච.

ආදානනික්ඛෙපපරිච්ඡින්නෙ අද්ධාපච්චුප්පන්නභූතෙ ධරමානතාය පච්චක්ඛතො විය උපලබ්භමානෙ ඛන්ධප්පබන්ධෙ ඉධ සත්තාදිග්ගහණං, න තියද්ධගතෙති ආහ **‘‘කාලකතෙ පනා’’**තිආදි. කස්මා පන කාලකතෙ මෙත්තාභාවනා න ඉජ්ඣතීති? මෙත්තාබ්‍යාපාරස්ස අයොග්‍යට්ඨානභාවතො. න හි මතපුග්ගලො හිතූපසංහාරාරහො. යත්ථ සති සම්භවෙ පයොගතො හිතූපසංහාරො ලබ්භෙය්‍ය, තත්ථෙව මානසො හිතූපසංහාරො යුජ්ජෙය්‍ය. දුක්ඛාපනයනමොදප්පවත්තීසුපි එසෙව නයොති කරුණාභාවනාදීනම්පි කාලකතෙ අනිජ්ඣනං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අඤ්ඤත්ථ පගුණමෙත්තාඣානො ආචරියස්ස කාලකතභාවං අජානන්තො තං මෙත්තාය ඵරිතුකාමො **‘‘ආචරියං ආරබ්භ මෙත්තං ආරභතී’’**ති වුත්තො. තෙනාහ **‘‘පගුණාව මෙ මෙත්තාඣානසමාපත්තී’’**ති. **නිමිත්තන්ති** ආරම්මණං.

ගවෙසාහීති ''යං පුග්ගලං උද්දිස්සමෙත්තං ආරභසි, සො ජීවති න ජීවතී''ති ජානාහීති අත්ථො. **මෙත්තායන්තොති** මෙත්තං කරොන්තො, මෙත්තං භාවෙන්තොති අත්ථො.

241. අත්තනි භාවනා නාම සක්ඛිභාවත්ථාති නානාවිධසුඛානුබන්ධඅනවජ්ජසුඛඅබ්‍යාසෙකසුඛාදි යං අත්තනි උපලබ්භති, තං නිදස්සෙන්තො තස්ස වත්තමානතාය ආහ **''අහං සුඛිතො හොමී''**ති. සරීරසුඛං නාම අනෙකන්තිකං, ඊදිසස්ස පුග්ගලස්ස අනොකාසං චිත්තදුක්ඛන්ති තදභාවං සන්ධායාහ **''නිද්දුක්ඛොති වා''**ති. හොමීති සම්බන්ධො. තථා **අවෙරොති**ආදීසු, විසෙසතො ච දුක්ඛාභාවෙ සුඛසඤ්ඤා. සා පනායං නිද්දුක්ඛතා වෙරීනං පුග්ගලානං වෙරසඤ්ඤිතානං පාපධම්මානං අභාවතො, විසෙසතො බ්‍යාපාදවිරහතො ඊසසඤ්ඤිතාය ඊතියා අභාවතො, අනවජ්ජකායිකසුඛසමඞ්ගිතාය ච හොතීති දස්සෙන්තො ආහ **''අවෙරො අබ්‍යාපජ්ජො අනීඝො සුඛී''**ති. **අත්තානං පරිහරාමීති** එවංභූතො හුත්වා මම අත්තභාවං පවත්තෙමි, යාපෙමීති අත්ථො.

එවං සන්තෙ යං විභඞ්ගෙ වුත්තං, තං විරුජ්ඣතීති සම්බන්ධො. **එවං සන්තෙති** එවං සති, යදි අත්තනිපි මෙත්තා භාවෙතබ්බාති අත්ථො. ''යං විභඞ්ගෙ වුත්ත''න්ති වත්වා විභඞ්ගදෙසනාය සමානගතිකං සුත්තපදං ආහරන්තො **''කථඤ්ච භික්ඛු''**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො පරතො ආගමිස්සති.

තන්ති විභඞ්ගාදීසු වචනං. **අප්පනාවසෙනාති** අප්පනාවහභාවනාවසෙන. **ඉදන්ති** ''අහං සුඛිතො හොමී''තිආදිවචනං. **සක්ඛිභාවවසෙනාති** අහං විය සබ්බෙ සත්තා අත්තනො සුඛකාමා, තස්මා තෙසු මයා අත්තනි විය සුඛූපසංහාරො කාතබ්බොති එවං තත්ථ අත්තානං සක්ඛිභාවෙ ඨපනවසෙන. තෙනාහ **''සචෙපි හී''**තිආදි. කස්මා පන අත්තනි භාවනා අප්පනාවහා න හොතීති? අත්තසිනෙහවසෙන සපරිස්සයභාවතො. කොට්ඨාසන්තරෙ පන භාවිතභාවනස්ස තත්ථාපි සීමසම්භෙදො හොතියෙව.

සබ්බා දිසාති අනවසෙසා දසපි දිසා. **අනුපරිගම්ම චෙතසාති** චිත්තෙන පරියෙසනවසෙන අනුගන්ත්වා. **නෙවජ්ඣගා පියතරමත්තනා ක්වචීති** සබ්බුස්සාහෙන පරියෙසන්තො අතිසයෙන අත්තතො පියතරං අඤ්ඤං සත්තං කත්ථචි දිසාය නෙව අධිගච්ඡෙය්‍ය න පස්සෙය්‍ය. **එවං පියො පුථු අත්තා පරෙසන්ති** එවං කස්සචි අත්තතො පියතරස්ස අනුපලබ්භනවසෙන පුථු විසුං විසුං තෙසං තෙසං සත්තානං අත්තා පියො. **තස්මා** තෙන කාරණෙන, **අත්තකාමො** අත්තනො හිතසුඛං ඉච්ඡන්තො, **පරං** සත්තං අන්තමසො කුන්ථකිපිල්ලිකම්පි, **න හිංසෙ** න හනෙය්‍ය, න විහෙඨෙය්‍යාති අත්ථො.

අයං නයොති සබ්බෙහි සත්තෙහි, අත්තනො ච පියතරභාවං නිදස්සෙත්වා තෙසු කරුණායනං වදතා භගවතා සුඛෙසිතාය ''අත්තානං සක්ඛිභාවෙ ඨපෙත්වා සත්තෙසු මෙත්තා භාවෙතබ්බා''ති මෙත්තාභාවනාය නයදස්සනං කතමෙවාති අත්ථො.

242. **සුඛපවත්තනත්ථන්ති** සුඛෙන අකිච්ඡෙන මෙත්තාය පවත්තනත්ථං. **ය්වාස්සාති** යො පුග්ගලො අස්ස යොගිනො. **පියොති** ඉට්ඨො. **මනාපොති** මනවඩ්ඪනකො. **ගරූති** ගුණවිසෙසවසෙන ගරුකාතබ්බො. **භාවනීයොති** සම්භාවෙතබ්බො. **ආචරියමත්තොති** සීලාදිනා ආචරියප්පමාණො. **පියවචනාදීනීති ආදි**-සද්දෙන අත්ථචරියාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **සීලසුතාදීනීති ආදි**-සද්දෙන සද්ධාදිකෙ, ධුතධම්මජාගරියානුයොගාදිකෙ ච සඞ්ගණ්හාති.

කාමන්ති යුත්තප්පත්තකාරිතාසුඛසිද්ධිදීපනොයං නිපාතො. තෙනෙතං දීපෙති – තාදිසං පුග්ගලං උද්දිස්ස භාවනං ආරභන්තො යොගී යුත්තප්පත්තකාරී, සුඛෙන චස්ස තත්ථ භාවනා ඉජ්ඣති, තෙන පන යොගිනා තාවතා සන්තොසො න කාතබ්බොති. තෙනාහ **''අප්පනා සම්පජ්ජතී''**තිආදි. **සීමාසම්භෙදන්ති** මරියාදාපනයනං, අත්තා පියො මජ්ඣත්තො වෙරීති විභාගාකරණන්ති අත්ථො. **තදනන්තරන්ති** තතො පියමනාපගරුභාවනීයතො, තත්ථ වා මෙත්තාධිගමතො අනන්තරං. අතිප්පියසහායකෙ මෙත්තා භාවෙතබ්බාති සම්බන්ධො, ගරුට්ඨානීයෙ පටිලද්ධං මෙත්තාමනසිකාරං අතිප්පියසහායකෙ උපසංහරිතබ්බන්ති අත්ථො. සුඛූපසංහාරකතස්ස තං හොති පගෙව පටිපක්ඛධම්මානං වික්ඛම්භිතත්තා. අතිප්පියසහායකතො අනන්තරං මජ්ඣත්තෙ මෙත්තා භාවෙතබ්බා මජ්ඣත්තං පියගරුට්ඨානෙ ඨපෙතුං සුකරභාවතො. ''අතිප්පියසහායකතො''ති ච ඉදං පුරිමාවත්ථං ගහෙත්වා වුත්තං. පගුණමනසිකාරාධිගමතො පට්ඨාය හිස්ස සොපි පියට්ඨානෙ එව තිට්ඨති. **මජ්ඣත්තතො වෙරීපුග්ගලෙති** මජ්ඣත්තපුග්ගලෙ මෙත්තායන්තෙන තත්ථ පගුණමනසිකාරාධිගමෙන පියභාවං උපසංහරිත්වා තදනන්තරං වෙරීපුග්ගලං භාවනාය මජ්ඣත්තෙ ඨපෙත්වා තතො මජ්ඣත්තතො පියභාවූපසංහාරෙන වෙරීපුග්ගලෙ **මෙත්තා භාවෙතබ්බා**. ''වෙරීපුග්ගලෙ''ති ච ඉදං පුරිමාවත්ථං ගහෙත්වා වුත්තං. **එකෙකස්මිං කොට්ඨාසෙ මුදුං කම්මනියං චිත්තං කත්වාති** පියගරුට්ඨානීයො, අතිප්පියො, මජ්ඣත්තො, වෙරීති චතූසු පුග්ගලකොට්ඨාසෙසු පඨමං තාව පියගරුට්ඨානීයෙ මෙත්තාභාවනං අධිගන්ත්වා වසීභාවප්පත්තියා තථාපවත්තං චිත්තං කොට්ඨාසන්තරූපසංහාරත්ථං මුදුං කම්මනියං කත්වා තදනන්තරං අතිප්පියසහායෙ අතිප්පියභාවං වික්ඛම්භෙත්වා පියභාවමත්තෙ චිත්තං ඨපෙන්තෙන භාවනා උපසංහරිතබ්බා, තම්පි වසීභාවාපාදනෙන මුදුං කම්මනියං කත්වා තදනන්තරං මජ්ඣත්තෙ උදාසිනභාවං වික්ඛම්භෙත්වා පියභාවං උපට්ඨපෙත්වා භාවනා උපසංහරිතබ්බා, පුන තම්පි වසීභාවාපාදනෙන මුදුං කම්මනියං කත්වා තදනන්තරං වෙරිම්හි වෙරීසඤ්ඤං වික්ඛම්භෙත්වා මජ්ඣත්තභාවූපට්ඨපනමුඛෙන පියභාවං උප්පාදෙන්තෙන භාවනා උපසංහරිතබ්බා.

තෙන වුත්තං **"තදනන්තරෙ තදනන්තරෙ උපසංහරිතබ්බ"**න්ති, ඣානචිත්තං උපනෙතබ්බං උප්පාදෙතබ්බන්ති අත්ථො.

වෙරීපුග්ගලො වා නත්ථි කම්මබලෙන වා එතරහි පයොගසම්පත්තියා වා සබ්බසො අනත්ථකරස්ස අභාවතො. **මහාපුරිසජාතිකත්තාති** මහාපුරිසසභාවත්තා චිරකාලපරිචයසමිද්ධඛන්තිමෙත්තානුද්දයාදිගුණසම්පන්නතාය උළාරජ්ඣාසයත්තාති අත්ථො. තාදිසො හි සබ්බසහො පරාපරාධං තිණායපි න මඤ්ඤති. තෙන වුත්තං **"අනත්ථං කරොන්තෙපි පරෙ වෙරීසඤ්ඤාව නුප්පජ්ජතී"**ති. **තෙනාති** තෙන යොගිනා. අත්ථි වෙරීපුග්ගලොති සම්බන්ධො.

243. **පුරිමපුග්ගලෙසූති** පියාදීසු ඣානස්ස ආරම්මණභූතෙසු පුරිමෙසු පුග්ගලෙසු. **මෙත්තං සමාපජ්ජිත්වාති** පටිඝං වික්ඛම්භෙත්වා උප්පාදිතං මෙත්තාඣානං සමාපජ්ජිත්වා. **මෙත්තායන්තෙන පටිඝං පටිවිනොදෙතබ්බ**න්ති එත්ථ කෙචි පන ''උපචාරජ්ඣානං සම්පාදෙත්වා''ති අත්ථං වදන්ති, තෙසං උපචාරජ්ඣානතො වුට්ඨානම්පි ඉච්ඡිතබ්බං සියා ''වුට්ඨහිත්වා''ති වුත්තත්තා. පුබ්බෙ තස්මිං පුග්ගලෙ අසතියා අමනසිකාරෙන පටිඝං අනුප්පාදෙන්තස්ස සාධාරණතො තං වික්ඛම්භෙත්වා ඣානස්ස උප්පාදනං, සමාපජ්ජනඤ්ච වුත්තං. ඉදානි පන තං අනුස්සරන්තස්සපි මනසි කරොන්තස්සපි යථා පටිඝං න උප්පජ්ජති, තං විධිං දස්සෙතුං ඉදං වුත්තං **"තං පුග්ගලං මෙත්තායන්තෙන පටිඝං විනොදෙතබ්බ"**න්ති. මෙත්තායනමෙව හි ඉධ පටිඝවිනොදනං අධිප්පෙතං. **න නිබ්බාතීති** න වූපසම්මති.

අනුසාරතොති අනුගමනතො, පච්චවෙක්ඛණතොති අත්ථො. **ඝටිතබ්බ**න්ති වායමිතබ්බං.

තඤ්ච ඛො ඝටනං වායමනං. **ඉමිනා** ඉදානි වක්ඛමානෙන ආකාරෙන.

උභතො ද්වීසු ඨානෙසු දණ්ඩො එතස්සාති **උභතොදණ්ඩකං,** තෙන. **ඔචරකා** ලාමකාචාරා පාපපුරිසා. **තත්‍රාපීති** තෙසුපි අඞ්ගමඞ්ගානි ඔක්කන්තෙසුපි. **තෙනාති** මනොපදොසෙන. **න සාසනකරො.** සබ්බපාපස්ස අකරණං හි සාසනං. **තස්සෙවාති** තතොපි. නිස්සක්කෙ හි ඉදං සාමිවචනං, සමුච්චයෙ ච **එව**-සද්දො, පඨමං කුද්ධපුරිසතොපීති අත්ථො. **තෙනාති** කුජ්ඣනෙන. **පාපියොති** පාපතරො. සාරම්භාදිකස්ස කිලෙසානුබන්ධස්ස වත්ථුභාවතො කොධස්ස සාවජ්ජතං ඤත්වාපි කුජ්ඣනතො සචෙ කොධෙ අනවජ්ජසඤ්ඤී කුද්ධස්ස පුග්ගලස්ස න පටිකුජ්ඣෙය්‍යාති කෙචි. **උභින්න**න්ති ද්වින්නං පුග්ගලානං. තෙනාහ **"අත්තනො ච පරස්ස චා"**ති. අථ වා **උභින්න**න්ති උභයෙසං ලොකානං, ඉධලොකපරලොකානන්ති අත්ථො.

සපත්තකන්තාති පටිසත්තූහි ඉච්ඡිතා. **සපත්තකරණාති** තෙහි කාතබ්බා. **කොධන**න්ති කුජ්ඣනසීලං. **කොධනායන්ති** කොධනො අයං, **අයන්ති** ච නිපාතමත්තං. **කොධපරෙතොති** කොධෙන අනුගතො, පරාභිභූතො වා. **දුබ්බණ්ණොව හොතීති** පකතියා වණ්ණවාපි අලඞ්කතපටියත්තොපි මුඛවිකාරාදිවසෙන විරූපො එව හොති එතරහි, ආයතිං චාති. කොධාභිභවස්ස එකන්තිකමිදං ඵලන්ති දීපෙතුං ''දුබ්බණ්ණො වා''ති අවධාරණං කත්වා පුන **"කොධාභිභූතො"**ති වුත්තං. **න පචුරත්ථොති** න පහූතධනො. **න භොගවාති** උපභොගපරිභොගවත්ථුරහිතො. **න යසවාති** න කිත්තිමා.

ඡවාලාතන්ති ඡවදහනාලාතං, චිතකායං සන්තජ්ජනුම්මුක්කන්තිපි වදන්ති. **උභතොපදිත්ත**න්ති උභොසු කොටීසු දඩ්ඪං. **මජ්ඣෙ ගූථගත**න්ති වෙමජ්ඣට්ඨානෙ සුනඛස්ස වා සිඞ්ගාලස්ස වා උභදෙන ගූථෙන මක්ඛිතං. **කට්ඨත්ථ**න්ති දාරුකිච්චං. **නෙව එරති** න සාධෙති. **තථූපමාහ**න්ති තථූපමං තාදිසං අහං. **ඉම**න්ති ''සො ච හොති අභිජ්ඣාලූ''තිආදිනා (ඉතිවු. 92) හෙට්ඨා වුත්තං සන්ධාය සත්ථා වදති, තස්මා කාමෙසු තිබ්බසාරාගතාදිනා සීලරහිතන්ති අධිප්පායො. ඉධ පන බ්‍යාපන්නචිත්තං පදුට්ඨමනසඞ්කප්පතාවසෙන යොජෙතබ්බං.

සො දානි ත්වන්තිආදි යථාවුත්තෙහි සුත්තපදෙහි අත්තනො ඔවදනාකාරදස්සනං.

244. **යො යො ධම්මොති** කායසමාචාරාදීසු යො යො සුචරිතධම්මො. **වූපසන්තොති** සංයතො. **පරිසුද්ධොති** කිලෙසමලවිගමෙන විසුද්ධො. කිලෙසදාහාභාවෙන වා උපසන්තො, අනවජ්ජභාවෙන පරිසුද්ධො, කායසමාචාරස්සෙව උපසමො චිරකාලං සංයතකායකම්මතාය වෙදිතබ්බො. එවං සෙසෙසුපි.

තෙති වචීමනොසමාචාරෙ.

සොති උපසන්තවචීසමාචාරො පුග්ගලො. **පටිසන්ථාරකුසලොති** යථා පරෙහි ඡිද්දං න හොති, එවං පටිසන්ථරණෙ කුසලො. **සඛිලොති** අධිවාසනඛන්තිසඞ්ඛාතෙන සඛිලභාවෙන සමන්නාගතො. **සුඛසම්භාසොති** පියකථො. **සම්මොදකොති** සම්මොදනීයකථාය සම්මොදනසීලො. **උත්තානමුඛොති** විකුණිතමුඛො අහුත්වා පීතිසොමනස්සවසෙන විකසිතමුඛො. **පුබ්බභාසීති** යෙන කෙනචි සමාගතො පටිසන්ථාරවසෙන පඨමංයෙව ආභාසනසීලො. **මධුරෙන සරෙන ධම්මං ඔසාරෙති** සරභඤ්ඤවසෙන. සරභාණං පන කරොන්තො **පරිමණ්ඩලෙහි** පරිපුණ්ණෙහි පදෙහි ච බ්‍යඤ්ජනෙහි ච අබ්‍යාකුලෙහි ධම්මකථං කථෙති.

සබ්බජනස්ස පාකටො සක්කච්චකිරියායාති අධිප්පායො. තෙනාහ **"යො හී"**තිආදි. **ඔකප්පෙත්වා**ති සද්දහිත්වා. ඔකප්පනලක්ඛණා හි සද්ධා. **ඔහිතසොතො**ති අවහිතසොතො, සුස්සූසන්තොති අත්ථො. **අට්ඨිංකත්වා** අත්ථං කත්වා, අත්ථිකො වා හුත්වා.

"එකොපි න වූපසන්තො හොතී"ති පාඨො, එවරූපො පුග්ගලො නිරයතො නිරයං උපපජ්ජන්තො බහුකාලං තත්ථෙව සංසරතීති දස්සෙතුං **"අට්ඨමහානිරයසොළසඋස්සදනිරයපරිපූරකො භවිස්සතී"**ති වුත්තං. තත්ථ සඤ්ජීවාදයො අට්ඨ මහානිරයා. අවීචිමහානිරයස්ස ද්වාරෙ ද්වාරෙ චත්තාරො චත්තාරො කත්වා කුක්කුළාදයො සොළස උස්සදනිරයා. **කාරුඤ්ඤං උපට්ඨපෙතබ්බං** මහාදුක්ඛභාගිභාවතො. යස්මිං පුග්ගලෙ අවිහෙසාභූතා දුක්ඛාපනයනකාමතා උපතිට්ඨති, තත්ථ පටිඝො අනොකාසොවාති ආහ **"කාරුඤ්ඤම්පි පටිච්ච ආඝාතො වූපසම්මතී"**ති.

ඉමස්ස ච අත්ථස්සාති ''යො යො ධම්මො''තිආදිනා වුත්තස්ස අත්ථස්ස.

245. යං වෙරී දුක්ඛාපෙතුං සක්කොති, සො තස්ස වසෙන **"අත්තනො විසයෙ"**ති වුත්තො භික්ඛුනො කායො. **කින්ති** කිං කාරණං. **තස්සා**ති වෙරිනො. **අවිසයෙ**ති දුක්ඛං උප්පාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අගොචරෙ. **සචිත්තෙ**ති අත්තනො චිත්තෙ. **මහානත්ථකර**න්ති ඉධලොකත්ථපරලොකත්ථපරමත්ථානං විරාධනවසෙන මහතො විපුලස්ස, නානාවිධස්ස ච දිට්ඨධම්මිකාදිභෙදස්ස අනත්ථස්ස කාරණං. **මූලනිකන්තන**න්ති සීලස්ස මූලානි නාම හිරොත්තප්පඛන්තිමෙත්තානුද්දයා, තෙසං ඡින්දනං. කොධො හි උප්පජ්ජමානොව පාණාතිපාතාදිවසෙන හිරොත්තප්පාදීනි උච්ඡින්දති. **ජළො**ති අන්ධබාලො.

අනරියං කම්මන්ති වෙරිනා කතමහාපරාධමාහ. **යො සය**න්ති යො ත්වං සයම්පි. **දොසෙතුකාමො**ති කොධං උප්පාදෙතුකාමො. **යදි කරි** යදි අකාසි. **දොසුප්පාදෙනා**ති දොසස්ස උප්පාදනෙන. **දුක්ඛං තස්ස ච නාමා**ති දුක්ඛඤ්ච නාම තස්ස අපරාධකස්ස. **නාමා**ති අසම්භාවනෙ නිපාතො, තෙන තස්ස කාරණං අනෙකන්තිකන්ති දස්සෙති. තෙනාහ **"කාහසි වා න වා"**ති, කරිස්සසි න වා කරිස්සසීති අත්ථො. **අහිතං මග්ග**න්ති අත්තනො අහිතාවහං දුග්ගතිමග්ගං.

අට්ඨානෙති දොසො තව අප්පියස්ස කාරාපකො, සත්තු පන තස්ස වසවත්තිතාය දාසසදිසොති අට්ඨානං පච්චාපකිරියාය. තස්මා **තමෙව දොසං ඡින්දස්සු** උච්ඡින්ද. **ඛණිකත්තා**ති උදයවයපරිච්ඡින්නො අත්තනො පවත්තිකාලසඞ්ඛාතො ඛණො එතෙසං අත්ථීති ඛණිකා, තබ්භාවතො ඛණපභඞ්ගුභාවතොති අත්ථො. **කස්ස දානිධ කුජ්ඣසී**ති අපරාධකස්ස සන්තානෙ යෙහි ඛන්ධෙහි තෙ අපරාධො කතො, තෙ තංඛණංයෙව සබ්බසො නිරුද්ධා. ඉදානි පන අඤ්ඤෙ තිට්ඨන්තීති කස්ස ත්වං ඉධ කුජ්ඣසි. න හි යුත්තං අනපරාධෙසු කුජ්ඣනන්ති අධිප්පායො. **තං විනා කස්ස සො කරෙ**ති යො පුග්ගලො යස්ස දුක්ඛං කරොති, තං දුක්ඛකිරියාය විසයභූතං පුග්ගලං විනා කස්ස නාම සො දුක්ඛකාරකො දුක්ඛං කරෙ කරෙය්‍ය. **සයම්පි දුක්ඛහෙතු ත්වමිතී**ති එවං සයම්පි ත්වං එතස්ස දුක්ඛස්ස හෙතු, එවං සමානෙ තස්ස තුය්හඤ්ච තස්ස දුක්ඛස්ස හෙතුභාවෙ **කිං කාරණා තස්ස කුජ්ඣසි** න තුය්හන්ති අත්ථො.

246. පරලොකෙපි අනුගාමිභාවතො කම්මංයෙව සකං සන්තකං එතෙසන්ති කම්මස්සකා, තෙසං භාවො **කම්මස්සකතා**. පච්චවෙක්ඛණා නාම නිසෙධනත්ථා, නිසෙධනඤ්ච භාවිනො කම්මස්සාති ආහ **"යං කම්මං කරිස්සසී"**ති. පටිඝවසෙන පන පවත්තකම්මං පාකටභාවතො ආසන්නං, පච්චක්ඛඤ්චාති ආහ **"ඉදඤ්චා"**ති. ච-සද්දො බ්‍යතිරෙකෙ, සො තස්ස කම්මස්ස ඵලනිස්සන්දෙන **"නෙව සම්මාසම්බොධි"**න්තිආදිනා බ්‍යතිරෙකතො වුච්චමානමෙවත්ථං ජොතෙති. නෙව සමත්ථන්ති සම්බන්ධො. නිරයෙ නියුත්තං, ජාතන්ති වා **නෙරයිකං. අත්තානංයෙව ඔකිරති** දොසරජෙනාති අධිප්පායො.

247. **සත්ථු පුබ්බචරියගුණා** පච්චවෙක්ඛිතබ්බා, සත්ථු ගාරවෙනාපි පටිඝං වූපසමෙය්‍යාති.

බොධිසත්තොපි සමානො නනු තෙ සත්ථා චිත්තං නප්පදූසෙසි, පගෙව අභිසම්බුද්ධොති අධිප්පායො. **දෙවියා පදුට්ඨෙනා**ති දෙවියා සද්ධිං පදුබ්භිනා මිච්ඡාචාරවසෙන අපරද්ධෙන. යත්ථ සුසානෙ ඡවසරීරං ඡඩ්ඩීයති, තං **ආමකසුසානං. නිඛඤ්ඤමානො**ති නිඛණියමානො. **පුරිසකාරං කත්වා**ති ආවාටතො නික්ඛමනත්ථාය බාහුබලෙන පුරිසකාරං කත්වා. **යක්ඛානුභාවෙනා**ති අඩ්ඩවිනිච්ඡයෙන ආරාධිතචිත්තස්ස යක්ඛස්ස ආනුභාවෙන. **සිරිගබ්භ**න්ති වාසාගාරෙ.

ආසීසෙථෙවාති යථාධිප්පෙතෙ අත්ථෙ ඤායතො අනවජ්ජතො ආසං කරෙය්‍ය. **න නිබ්බින්දෙය්‍යා**ති ''එවං කිච්ඡාපන්නස්ස මෙ කුතො සොත්ථිභාවො''ති න නිබ්බින්දෙය්‍ය. වුත්තඤ්හි ''ආපදාසු බො, මහාරාජ, ථාමො වෙදිතබ්බො''ති (උදා. 53). **යථා ඉච්ඡි**න්ති යෙන පකාරෙන කස්සචි පීළං අකත්වා රජ්ජෙ පතිට්ඨිතං අත්තානං ඉච්ඡිං, **තථා අහං අහුන්ති පස්සාමි. වො**ති හි නිපාතමත්තං.

කාසිරඤ්ඤාති කලාබුනා කාසිරාජෙන. **සකණ්ටකාහී**ති අයකණ්ටකෙහි සකණ්ටකාහි.

මහල්ලකොති වුද්ධො වයොඅනුප්පත්තො. **රුජ්ඣන්තීති** නිරුජ්ඣන්ති.

චිත්තපරිග්ගණ්හනකාලොති විසෙවනං කාතුං අදත්වා චිත්තස්ස සම්මදෙව දමනකාලො.

පුථුසල්ලෙනාති විපුලෙන සල්ලෙන. **නාගොති** හත්ථිනාගො. **වධීති** විජ්ඣි, මාරෙසීති වා අත්ථො. ඉමං ඨානං ආගන්ත්වා මයි එවං කරණං නාම න තව වසෙන හොති, තස්මා **කස්ස වා** රඤ්ඤො, රාජමත්තස්ස වා **අයං පයොගො** උයොජනාති අත්ථො.

ඡබ්බණ්ණරස්මීති නීලපීතලොහිතාදිවසෙන ඡබ්බණ්ණමයූඛා. ඡබ්බණ්ණකිරණවන්තදන්තතාය හි තෙ හත්ථී ‘‘ඡද්දන්තා’’ති වුච්චන්ති, න ඡද්දන්තවන්තතාය.

ඣාතොති ජිඝච්ඡිතො. **ඛාදෙය්‍යාති** ඛාදෙය්‍යං, අයමෙව වා පාඨො. **ආභිතොති** සුභිතො. **සම්බලන්ති** මග්ගාහාරං. තං පන යස්මා උපචාරෙන පථස්ස හිතන්ති වුච්චති, තස්මා **‘‘පාථෙය්‍ය’’**න්තිපි වුත්තං. ‘‘මිත්තදුබ්භී වතායං අන්ධබාලො’’ති කාරුඤ්ඤෙන **අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි තං පුරිසං උදික්ඛමානො.**

මා අයොයාසි මෙ භදන්තෙති එත්ථ **මාති** නිපාතමත්තං, **මාති** වා පටික්ඛෙපො, තෙන උපරි තෙන කාතබ්බං විප්පකාරං පටිසෙධෙති. **අයොයා මෙති** අයිරකො ත්වං මම අතිථිභාවතො. **භදන්තෙති** පියසමුදාචාරො. **ත්වං නාමෙතාදිසං කරීති** ත්වම්පි එවරූපං අකාසි නාම.

තිරච්ඡානභූතොපි පන මහාකපි හුත්වා ඛෙමන්තභූමිං සම්පාපෙසීති යොජනා.

පෙළාය පක්ඛිපන්තෙපීති බුද්දකාය පෙළාය පාදෙහි කොට්ටෙත්වා පක්ඛිපන්තෙපි. **මද්දන්තෙපීති** දුබ්බලභාවකරණත්ථං නානප්පකාරෙහි මද්දන්තෙපි. **අලම්පානෙති** එවංනාමකෙ අහිතුණ්ඩිකෙ.

පීතං වාති එත්ථ වා-සද්දො අවුත්තත්ථවිකප්පෙ, තෙන ඔදාතමඤ්ජිට්ඨාදිං අවුත්තං සඞ්ගණ්හාති. **චිත්තානුවත්තන්තොති** චිත්තං අනුවත්තන්තො. **භොම් චින්තිතසන්නිභො** එවමයං බහුලාභං ලභතූති. ආනුභාවෙන පන **ථලං කරෙය්‍ය උදකං…පෙ…. ඡාරිකං කරෙ. එවං පන යදි චිත්තවසී භෙස්සං…පෙ…. උත්තමත්ථො න සිජ්ඣතීති** තදා අත්තනා තත්ථ දිට්ඨං ආදීනවං දස්සෙති භගවා. තත්ථ **උත්තමත්ථොති** බුද්ධභාවමාහ. **භොජපුත්තෙහීති** ලුද්දපුත්තෙහි.

අළාරාති යෙන සයං තදා ලුද්දහත්ථතො මොචිතො, තං සත්ථවාහං නාමෙන ආලපති. **අතිකස්සාති** නාසාය ආවුතරජ්ජුං ආකඩ්ඪිත්වා. **සම්පරිගය්හාති** කාළවෙත්තලතාදීහි සබ්බසො පරිග්ගහෙත්වා, අච්ඡරියානි දුස්සහානං සහනවසෙනාති අධිප්පායො.

අතිවිය අයුත්තං අප්පතිරූපං පටිසච්චිත්තුප්පාදනෙන කෙනචි අප්පටිසමබන්තිගුණස්ස සත්ථුසාසනාවොක්කමනප්පසඞ්ගතො.

248. ‘‘අනමතග්ගොයං, භික්ඛවෙ, සංසාරො’’තිආදිනා (සං. නි. 2.124; 3.99, 100; 3.5.520; කථා. 75) ආගතානි සුත්තපදානි අනමතග්ගසද්දො, තදත්ථො වා එතෙසන්ති **අනමතග්ගියානි**.

අජෙහි ගමනමග්ගො **අජපථො**. සඞ්කූ ලග්ගාපෙත්වා තෙ ආලම්බිත්වා ගමනමග්ගො **සඞ්කුපථො. සඞ්කූති** අඞ්කුසාකාරෙන කතදීසදණ්ඩො වුච්චති. **ආදි**-සද්දෙන පපාතමග්ගදුග්ගමග්ගාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **උභතොබ්‍යූළ්හෙති** සම්පහාරත්ථං ද්වීහිපි පක්ඛෙහි ගාළ්හසන්නාහෙ. **අඤ්ඤානි ච දුක්කරානි කරිත්වා** ධනාසාය පබ්බතවිදුග්ගනදීවිදුග්ගාදිපක්ඛන්දනවසෙනාති අධිප්පායො. **මං පොසෙසි, උපකාරං අකාසි, තත්‍ර නප්පතිරූපං මනං පදූසෙතුන්ති** එවං චිත්තං උප්පාදෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො. එවං චිත්තුප්පාදනඤ්ච එතරහි දිස්සමානෙන පුත්තාදීනං පොසනාදිනා අතීතස්ස අනුමානතො ගහණවසෙන වෙදිතබ්බං.

249. **මෙත්තායාති** මෙත්තාසඞ්ඛාතාය, මෙත්තාසහිතාය වා. **චෙතොවිමුත්තියාති** චිත්තසමාධානෙ. **ආසෙවිතායාති** ආදරෙන සෙවිතාය. **භාවිතායාති** වඩ්ඪිතාය. **බහුලීකතායාති** පුනප්පුනං කතාය. **යානීකතායාති** යුත්තයානං විය කතාය. **වත්ථුකතායාති** අධිට්ඨානවත්ථුං විය කතාය. **අනුට්ඨිතායාති** අධිට්ඨිතාය. **පරිචිතායාති** පරිචිණ්ණාය චිණ්ණවසීභාවාය. **සුසමාරද්ධායාති** සුට්ඨු සම්පාදිතාය. **පාටිකඞ්ඛාති** ඉච්ඡිතබ්බා අවස්සංභාවිනො. සෙසං පරතො ආගමිස්සති.

250. ධාතුවිනිබ්භොගොති සසම්භාරසඞ්ඛෙපාදිනා ධාතූනං විනිබ්භුජනං. අපරාධො නාම අපරජ්ඣන්තස්ස පුග්ගලස්ස රූපධම්මමුඛෙන ගය්හතීති කත්වා ආහ **‘‘කිං කෙසානං කුජ්ඣසී’’**තිආදි, කෙසාදිවිනිමුත්තස්ස අපරජ්ඣනකස්ස පුග්ගලස්ස අභාවතො. ඉදානි නිබ්බත්තිතපරමත්ථධම්මවසෙනෙව විනිබ්භොගවිධිං දස්සෙතුං **‘‘අථ වා පනා’’**තිආදි වුත්තං. පඤ්චක්ඛන්ධෙ උපාදාය, ද්වාදසායතනානි උපාදායාති පච්චෙකං **උපාදාය**-සද්දො

යොජෙතබ්බො. **කොධස්ස පතිට්ඨානට්ඨානං න හොතීති** යථා ආරග්ගෙ සාසපස්ස, ආකාසෙ ච චිත්තකම්මස්ස පතිට්ඨානට්ඨානං නත්ථි, එවමස්ස ‘‘වෙරී’’ති පරිකප්පිතෙ පුග්ගලෙ කොධස්ස පතිට්ඨානට්ඨානං න හොති, කෙසාදීනං අකුජ්ඣිතබ්බතො, තබ්බිනිමුත්තස්ස ච පුග්ගලස්ස අභාවතො.

251. **සංවිභාගොති** ආමිසසංවිභාගො. **පරස්සාති** පච්චත්ථිකස්ස. **භින්නාජීවොති** අපරිසුද්ධාජීවො. **තස්සෙවං කරොතොති** එවං සංවිභාගං කරොන්තස්ස තස්ස දායකස්ස. **ඉතරස්සාති** පටිග්ගාහකස්ස. **‘‘මම මාතරා උපාසිකාය දින්නො’’**ති ඉදං **‘‘ධම්මියලාභො’’**ති එතස්ස කාරණවචනං. තෙන පන තස්ස ආගමනසුද්ධිං දස්සෙති.

සබ්බත්ථසාධකන්ති ‘‘අත්තත්ථො පරත්ථො දිට්ඨධම්මිකො අත්ථො සම්පරායිකො අත්ථො’’ති (මහානි. 69; චූළනි. මොඝරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 85; පටි. ම. 3.5) එවමාදීනං සබ්බෙසං අත්ථානං, හිතානං, පයොජනානඤ්ච නිප්ඵාදකං. **උන්නමන්ති** දායකා. **නමන්ති** පටිග්ගාහකා.

252. **එවන්ති** යථාවුත්තෙහි කකචූපමොවාදානුස්සරණාදීහි අත්තනො ඔවදනාකාරෙහි. **වූපසන්තපටිඝස්සාති** පටිසඞ්ඛානබලෙන විනොදිතාඝාතස්ස. **තස්මිම්පීති** වෙරිපුග්ගලෙපි. **වෙරී**-ගහණෙනෙව චෙත්ථ අප්පියපුග්ගලස්සාපි ගහණං දට්ඨබ්බං වෙරිම්හි මෙත්තාය සිද්ධාය තස්මිම්පි මෙත්තාසිද්ධිතො, පියතො පන අතිප්පියසහායකස්ස විසුං ගහණං ආසන්නපච්චත්ථිකස්ස දුබ්බිනිමොචයභාවදස්සනත්ථං. **මෙත්තාවසෙනාති** මෙත්තායනවසෙන. **සමචිත්තතන්ති** හිතූපසංහාරෙන සමානචිත්තතං. **සීමාසම්භෙදො** සා එව සමචිත්තතා. **ඉමස්මිං පුග්ගලෙති** මෙත්තාකම්මට්ඨානිකපුග්ගලෙ. **නිසින්නෙති** භාවෙනභාවලක්ඛණෙ භුම්මං.

හිතමජ්ඣත්තෙති පියෙ, මජ්ඣත්තෙ ච. **චතුබ්බිධෙති** චතුබ්බිධෙ ජනෙ, යත්ථ කත්ථචීති අධිප්පායො. **නානත්තන්ති** පියමජ්ඣත්තාදිනානාකරණං. **හිතචිත්තොව පාණිනන්ති** කෙවලං සත්තෙසු හිතචිත්තො එවාති පවුච්චති, න පන ‘‘මෙත්තාය නිකාමලාභී’’ති වා ‘‘කුසලී’’ති වා පවුච්චති. කස්මා? යස්මා අත්තාදීසු පස්සති නානත්තන්ති. කස්මා පනායං හිතචිත්තො කුසලීති න වුච්චතීති? සාතිසයස්ස කුසලස්ස වසෙන කුසලිභාවස්ස අධිප්පෙතත්තා. ඉමස්ස ච පුග්ගලස්ස මෙත්තාභාවනා න විසෙසවතී. අථ වා **න නිකාමලාභී මෙත්තාය** යතො අත්තාදීසු පස්සති නානත්තං. **කුසලීති** පවුච්චති, යස්මා හිතචිත්තොව පාණිනන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ගාමසීමාදයො විය ගාමන්තරාදීහි සත්තසඞ්ඛාතෙ මෙත්තාවිසයෙ භාවනාය පුබ්බෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අසංකිණ්ණමරියාදාරූපෙන ඨිතත්තා අත්තාදයො ඉධ සීමා නාමාති ආහ **‘‘චතස්සො සීමායො’’**ති. **සම්භින්නා හොන්තීති** එත්ථ වුත්තං සම්භෙදං දස්සෙතුං **‘‘සමං ඵරති මෙත්තායා’’**තිආදි වුත්තං. **මහාවිසෙසොති** මහන්තො භාවනාය විසෙසො අතිසයො. **පුරිමෙන** පුරිමතො අත්තාදිනානත්තදස්සිනා. **න නායතීති** න ඤායති.

253. **නිමිත්තන්ති** යථා කසිණකම්මට්ඨානාදීසු තංතංකසිණමණ්ඩලාදිපරිග්ගහමුඛෙන භාවනාවසෙන ලද්ධං උග්ගහනිමිත්තං නිස්සාය ඣානස්ස ගොචරභාවෙන පටිභාගනිමිත්තං උපතිට්ඨති, න එවමිධ උපට්ඨිතං නිමිත්තං නාම අත්ථි. යො පනායං යථාවුත්තො සීමාසම්භෙදො ලද්ධො, ස්වෙව නිමිත්තං වියාති නිමිත්තං. තස්මිං හි ලද්ධෙ භාවනාය සාතිසයත්තා නීවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව හොන්ති, කිලෙසා සන්නිසින්නාව, උපචාරසමාධිනා චිත්තං සමාහිතමෙව. තෙනාහ **‘‘නිමිත්තඤ්ච උපචාරඤ්ච ලද්ධං හොතී’’**ති. **තමෙව නිමිත්තන්ති** සීමාසම්භෙදවසෙන පවත්තසමථනිමිත්තං. **අප්පකසිරෙනෙව** අකිච්ඡෙනෙව, පගෙව පරිපන්ථස්ස විසොධිතත්තා.

එත්තාවතාති එත්තකෙන භාවනානුයොගෙන. **අනෙන** යොගිනා. **පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනන්තිආදීනං** පදානං අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තො එව.

‘‘පඨමජ්ඣානාදීනං අඤ්ඤතරවසෙනා’’ති ඉදං වක්ඛමානාය විකුබ්බනාය තෙසං සාධාරණතාය වුත්තං. **අප්පනාප්පත්තචිත්තස්සෙව** න උපචාරමත්තලාභිනො. පගුණබලවභාවාපාදනෙන වෙපුල්ලාදිවිසෙසප්පත්තස්ස ඔධිසො, අනොධිසො ච දිසාඵරණාදිවසෙන ඣානස්ස පවිජම්භනා විකුබ්බනා විවිධා කිරියාති කත්වා.

254. **මෙත්තාසහගතෙනාති** උප්පාදතො යාව භඞ්ගා මෙත්තාය සහ පවත්තෙන සංසට්ඨෙන සම්පයුත්තෙනාති අත්ථො. යස්මා පන තං වුත්තනයෙන මෙත්තාය සහගතං, තාය එකුප්පාදාදිවිධිනා සම්මදෙව ආගතං හොති, තස්මා වුත්තං **‘‘මෙත්තාය සමන්නාගතෙනා’’**ති. **චෙතො**-සද්දො ‘‘අධිචෙතසො’’තිආදීසු (පාචි. 153; උදා. 37) සමාධිපරියායොපි හොතීති තතො විසෙසෙතුං **‘‘චෙතසාති චිත්තෙනා’’**ති වුත්තං. **එතන්ති** එතං පදං. දිසොධිපරිග්ගහො සත්තොධිපරිග්ගහමුඛෙනෙව හොතීති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘එකිස්සා දිසාය පඨමපරිග්ගහිතං සත්තං උපාදායා’’**ති. දිසාසු හි ඨිතසත්තා දිසාගහණෙන ගහිතා. තෙනාහ **‘‘එකදිසාපරියාපන්නසත්තඵරණවසෙන වුත්ත’’**න්ති. ඵරණඤ්ච සාරම්මණස්ස ධම්මස්ස අත්තනො ආරම්මණස්ස ඵස්සනා පච්චක්ඛතො දස්සනං ගහණං ආරම්මණකරණමෙවාති ආහ **‘‘ඵරිත්වාති ඵුසිත්වා ආරම්මණං කත්වා’’**ති. **බ්‍රහ්මවිහාරාධිට්ඨිතන්ති** මෙත්තාඣානුපත්ථම්භිතං. **තථාති** නියමනං. තං අනියමාපෙක්ඛසම්බන්ධීභාවතො උපමාකාරනියමනං. **දුතියන්ති** උපමෙය්‍යදස්සනං, උපමෙය්‍යඤ්ච නාම උපමං, තෙන සම්බන්ධඤ්ච විනා නත්ථීති තදුභයම්පි දස්සෙතුං **‘‘යථා පුරත්ථිමාදීසූ’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තථා දුතියන්ති** එත්ථ ඵරිත්වා විහරතීති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. එවං **තතියං චතුත්ථන්ති** එත්ථාපි. **තදනන්තරන්ති** ච ඵරණාපෙක්ඛං

අනන්තරග්ගහණං, න ඵරිතබ්බදිසාපෙක්ඛං දිසානං අනිද්දිට්ඨරූපත්තා. ඵරණානුක්කමෙන හි තාසං දුතියාදිතා, න සරූපතො. තෙනෙවාහ “**යං කිඤ්චි එකං දිස**”න්ති. **ඉතීති** එවං යථාවුත්තං චතස්සො, එවං උද්ධං දිසං ඵරිත්වා විහරතීති අත්ථො. තෙනාහ “**එතෙනෙව නයෙනා**”ති. ඉදම්පි ඉති-සද්දස්සෙව අත්ථදස්සනං. **පාළියං** (ම. නි. 3.309; 3.230; විභ. 642) **අධො තිරිය**න්ති එත්ථ පි-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති දස්සෙතුං “**අධොදිසම්පි තිරියං දිසම්පී**”ති වුත්තං. එතෙනෙව “**දුතිය**”න්තිආදීසුපි පි-සද්දස්ස ලුත්තනිද්දිට්ඨතා දීපිතාති වෙදිතබ්බං. **එවමෙවාති** ඉදම්පි ඉති-සද්දස්සෙව අත්ථදස්සනං. එත්ථ ච “**අධො**”ති ඉමිනා යථා නිරයෙසු, නාගභවනාදීසු, යත්ථ තත්ථ වා අත්තනො හෙට්ඨිමදිසාය සත්තා ගය්හන්ති, එවං “**උද්ධ**”න්ති ඉමිනා දෙවලොකෙ, යත්ථ තත්ථ වා අත්තනො උපරිමදිසායං සත්තා ගහිතාති වෙදිතබ්බං.

මජ්ඣත්තාදීති ආදි-සද්දෙන ඉත්ථිපුරිසඅරියානරියදෙවමනුස්සාදිකෙ පභෙදෙ සඞ්ගණ්හාති. **ඊසකම්පි බහි අවික්ඛිපමානොති** අප්පකම්පි කම්මට්ඨානතො බහි වික්ඛෙපං අනාපජ්ජන්තො හිතූපසංහාරතො අඤ්ඤථා ඨොකම්පි අවත්තමානො. **සබ්බත්තතායාති** වා සබ්බෙන අත්තභාවෙන යථා සබ්බභාවෙන අත්තනි අත්තනො අත්තභාවෙ හිතෙසිතා, එවං සබ්බධි සබ්බසත්තෙසු මෙත්තාය ඵරිත්වා විහරතීති අත්ථො. මෙත්තාය වුච්චමානත්තා සත්තවිසයො **සබ්බ-**සද්දො, සො ච දීඝං කත්වා වුත්තො, තස්මා සබ්බසත්තකායසඞ්ඛාතා පජා එතස්ස අත්ථීති සබ්බාවන්තොති පදත්ථතො දස්සෙන්තො “**සබ්බාවන්තන්ති සබ්බසත්තවන්ත**”න්ති ආහ. එත්ථ ච **සබ්බධීති** දිසොධිනා, දෙසොධිනා ච අනොධිසොඵරණං වුත්තං, **සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්ත**න්ති සත්තොධිනා. තථා හි වුත්තං ‘‘අනොධිසො දස්සනත්ථ’’න්ති . එකමෙවත්ථං පකාරතො පරියායෙන්ති ඤාපෙන්තීති **පරියායා,** වෙවචනානි. විපුලාදිසද්දා චෙත්ථ තාදිසාති අධිප්පායො. තෙනාහ “**විපුලෙනාති එවමාදිපරියායදස්සනතො**”ති. පරියායදස්සනෙ ච පුබ්බෙ ගහිතපදානිපි පුන ගය්හන්ති, යථා ‘‘සද්ධා සද්දහනා’’ති (ධ. ස. 12) එත්ථ වුත්තම්පි සද්ධාපදං පුන ඉන්ද්‍රියාදිපරියායදස්සනෙ ‘‘සද්ධා සද්ධින්ද්‍රිය’’න්ති (ධ. ස. 12) වුත්තං. **තථාසද්දො වා ඉතිසද්දො වා න වුත්තොති** ‘‘මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී’’ති එතස්ස අනුවත්තකො තථා-සද්දො ච ඉති-සද්දො ච තෙසං ඵරණානන්තරාදිට්ඨානං අට්ඨානන්ති කත්වා තෙ න වුත්තාති පුන “**මෙත්තාසහගතෙන චෙතසාති වුත්ත**”න්ති අත්ථො. වුත්තස්සෙවත්ථස්ස පුන වචනං නිගමනන්ති ආහ “**නිගමනවසෙන වා එතං වුත්ත**”න්ති. නනු ච සමාපනවසෙන වුත්තස්සෙවත්ථස්ස පුන වචනං නිගමනන්ති? නායං දොසො ඔධිසොඅනොධිසොඵරණානං සමාපනෙ එව වුත්තත්තා. **විපුලෙනාති** මහන්තෙන, මහත්තඤ්චස්ස අසුභකම්මට්ඨානාදීසු විය ආරම්මණස්ස එකදෙසමෙව අග්ගහෙත්වා අනවසෙසග්ගහණවසෙනාති ආහ “**ඵරණවසෙන විපුලතා දට්ඨබ්බා**”ති.

කිලෙසවික්ඛම්භනසමත්ථතාදීහි මහත්තං ගතං, මහන්තෙහි වා උළාරච්ඡන්දචිත්තවීරියපඤ්ඤෙහි ගතං පටිපන්නන්ති **මහග්ගතං**. තයිදං යස්මා එකන්තතො රූපාවචරං, තස්මා වුත්තං “**භූමිවසෙන මහග්ගත**”න්ති. නිරුළ්හො හි රූපාරූපාවචරෙසු මහග්ගතවොහාරො. **පගුණවසෙනාති** පකාරතො ගුණිතං බහුලීකතං පගුණං, තස්ස වසෙන, සුභාවිතභාවෙනාති අත්ථො. තං හි පමාණං ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අප්පමාණං නාම හොති. **අප්පමාණසත්තාරම්මණවසෙනාති** අපරිමාණසත්තාරම්මණකරණවසෙන. සයම්පි වෙරරහිතත්තා, තංසමඞ්ගිනො වෙරාභාවහෙතුත්තා ච **අවෙරං**. තයිදං ද්වයං යතො ලභති, තං දස්සෙතුං “**බ්‍යාපාදපච්චත්ථිකප්පහානෙනා**”ති වුත්තං. චෙතසො බ්‍යාපත්තිවසෙන හනනතො බ්‍යාපජ්ජං, චෙතසිකං අසාතං, තදභාවතො **අබ්‍යාපජ්ජං**. තෙනාහ “**නිද්දුක්ඛ**”න්ති. තං පනස්ස අබ්‍යාපජ්ජත්තං පඤ්චවිඤ්ඤාණාදීනං විය න සභාවතො, අථ ඛො පච්චත්ථිකවිවෙකතොති දස්සෙන්තො “**දොමනස්සප්පහානතො**”ති ආහ. **අයන්ති** ඉධ යථානීතං **අප්පමඤ්ඤාවිභඞ්ගෙ** (විභ. 642), තෙසු තෙසු ච **සුත්තපදෙසෙසු** (ම. නි. 1.459; 2.309, 315) ආගතං මෙත්තාබ්‍රහ්මවිහාරවිකුබ්බනමාහ.

255. “**තථා**”ති ඉමිනා ඉමිස්සා ‘‘පඤ්චහාකාරෙහි, සත්තහාකාරෙහි, දසහාකාරෙහී’’ති ආකාරවිභාගෙන **පටිසම්භිදායං** (පටි. ම. 2.22) වුත්තාය ච විකුබ්බනාය මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණස්ස විය භෙදාභාවමුපසංහරති ඔධිසොඵරණඅනොධිසොඵරණදිසාඵරණවසෙන දෙසනාය ආගතත්තා. කෙවලං පනෙත්ථ **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** (පටි. ම. 2.22) විය සත්තොධි න ගහිතොති අයමෙව විසෙසො. **යම්පීති** විකුබ්බනං සන්ධායාහ.

ඉදානි භෙදාභාවදස්සනමුඛෙන උද්දෙසතො ආනීතං **පටිසම්භිදාමග්ගපාළිං** නිද්දෙසතො දස්සෙත්වා තස්සා අනුත්තානපදවණ්ණනං කාතුං “**තත්ථ වා**”තිආදිමාහ.

256. තත්ථ **සබ්බෙ සත්තාති සබ්බ-**සද්දො කාමං පදෙසසබ්බවිසයො, න සබ්බසබ්බවිසයො යථා ‘‘සබ්බං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණ’’න්ති (පටි. ම. 1.119-120), ‘‘සත්තා’’ති පන පදෙන පරිච්ඡින්නං අත්තනො විසයං අසෙසෙත්වාව පරියාදියතීති ආහ “**අනවසෙසපරියාදානමෙත**”න්ති.

තත්‍රාති තස්මිං රූපෙ. **සත්තොති** සජ්ජනකිච්චෙන ඡන්දාදිපරියායෙන ලොභෙන ආසත්තො ලග්ගො. **තත්‍රාති** වා කරණෙ භුම්මං, තෙන ඡන්දාදිනාති අත්ථො.

යදි සත්තතාය සත්තා, කථං වීතරාගෙසූති ආහ “**රුළ්හීසද්දෙනා**”තිආදි. අවීතරාගෙසු රුළ්හෙන, අවීතරාගෙසු වා පවත්තිත්වා ඉන්ද්‍රියබද්ධඛන්ධසන්තානතාය තංසදිසෙසු වීතරාගෙසු රුළ්හෙන සද්දෙන. අථ වා කිඤ්චි නිමිත්තං ගහෙත්වා සතිපි අඤ්ඤස්මිං තන්නිමිත්තයුත්තෙ කත්ථචි විසයෙ සම්මුතියා චිරකාලතාය නිමිත්තවිරහෙපි පවත්ති

රුළ්හී නාම යථා ‘‘ගච්ඡන්තීති ගාවො’’ති, එවං සත්තසද්දස්සාපි රුළ්හීභාවො දට්ඨබ්බො. භූතපුබ්බගතියා වා වීතරාගෙසු සත්තවොහාරො දට්ඨබ්බො. **සත්වයොගතොති** එත්ථ **සත්වං** නාම බුද්ධි, වීරියං, තෙජො වා, තෙන යොගතො සත්තා, යථා ‘‘නීලගුණයොගතො නීලො පටො’’ති.

පාණන්ති එතෙනාති පාණනං, අස්සාසපස්සාසා, තස්ස කම්මං **පාණනතා,** තාය, අස්සාසපස්සාසසම්පයොගෙනාති අත්ථො. **භූතත්තාති** කම්මකිලෙසෙහි ජාතත්තා. පූරණතො, ගලනතො ච **පුග්ගලාති** නෙරුත්තා. සත්තා හි නිබ්බත්තන්තා තංතංසත්තනිකායං පූරෙන්තා විය හොන්ති, සබ්බාවත්ථනිපාතිතාය ච ගලන්ති චවන්තීති අත්ථො. අපරිඤ්ඤාතවත්ථුකානං ‘‘අත්තා’’ති භවති එත්ථ අභිධානං, චිත්තඤ්චාති **අත්තභාවො, සරීරං, ඛන්ධපඤ්චකමෙව වා. තන්ති** ඛන්ධපඤ්චකං . **උපාදායාති** ගහෙත්වා උපාදානං නිස්සයං කත්වා. **පඤ්ඤත්තිමත්තසම්භවතොති** පරමත්ථතො අසන්තෙපි සත්තසඤ්ඤිතෙ පඤ්ඤත්තිමත්තෙන සම්භවතො.

යථා ච සත්තාති වචනන්ති යථා සත්ත-සද්දො යථාවුත්තෙනට්ඨෙන නිප්පරියායතො පදෙසවුත්තිපි රුළ්හීවසෙන අනවසෙසපරියාදායකො. **සෙසානිපීති** පාණාදිවචනානිපි. තානිපි හි රූපාරූපභවූපගචතුත්ථජ්ඣානාදිසමඞ්ගීනං අස්සාසපස්සාසාභාවතො අවිනිපාතධම්මානං පූගලනස්ස අභාවතො පදෙසවුත්තීනි. **රුළ්හීවසෙන ආරොපෙත්වා** යථාවුත්තාය රුළ්හියා වසෙන කත්ථචි විසයෙ අවිජ්ජමානම්පි පාණපුග්ගලභාවං ආරොපෙත්වා. යදි සාධාරණතො සත්තවෙවචනානීති ගහෙත්වා අනොධිසොඵරණා මෙත්තා වුච්චති, අථ කස්මා පඤ්චහෙව ආකාරෙහි වුත්තාති අනුයොගං සන්ධායාහ **‘‘කාමඤ්චා’’**තිආදි. කෙචි පනාහු ‘‘න ඛො පනෙතානි ‘‘සත්තා’’තිආදීනි පදානි වෙවචනතාමත්තං උපාදාය ගහිතානි, යතො ජන්තුආදීනම්පි ගහණං ආපජ්ජෙය්‍ය, අත්ථවිසෙසං පන නිමිත්තභූතං උපාදාය ගහිතානී’’ති, තෙ සන්ධායාහ **‘‘යෙ පනා’’**තිආදි. තත්ථ **අත්ථතොති** සජ්ජනට්ඨෙන සත්තා, පාණනට්ඨෙන පාණාති එවමාදිඅත්ථතො. තෙසං තං මතිමත්තන්ති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘අනොධිසොඵරණා විරුජ්ඣතී’’**ති. කස්මා? කෙචි සත්තා, කෙචි පාණා, කෙචි පුග්ගලාති ආපජ්ජනතො. **තථා අත්ථං අග්ගහෙත්වාති** සත්තාදිසද්දා සප්පදෙසවිසයාති එවමත්ථං අග්ගහෙත්වා පුබ්බෙ වුත්තනයෙන නිප්පදෙසවිසයාති එවමත්ථං ගහෙත්වාති අධිප්පායො. තෙනාහ **‘‘ඉමෙසූ’’**තිආදි. **පඤ්චසු ආකාරෙසූති** ‘‘සබ්බෙ සත්තා’’තිආදිනා **පාළියං** (පටි. ම. 2.22) ආගතෙසු පඤ්චසු භාවනාකාරෙසු. **අඤ්ඤතරවසෙනාති** යස්ස කස්සචි වසෙන.

257. ඉදානි ද්වාවීසතියා භාවනාකාරෙසු අප්පනා පරිග්ගහෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘එත්ථ චා’’**තිආදි වුත්තං. **බ්‍යාපාදරහිතාති** දොමනස්සබ්‍යාපාදරහිතා. **තස්මාති** යස්මා න කෙවලං යථාවුත්තආකාරවිභාගමත්තතො අප්පනාවිභාගො, තස්මා. **ඉමෙසුපි පදෙසූති** ‘‘සබ්බෙ සත්තා අවෙරා හොන්තූ’’තිආදිකොට්ඨාසෙසුපි. **යං යං පාකටං හොතීති** යදිපි පුබ්බභාගෙ තත්ථ තත්ථ අභිනිවෙසෙ අනෙකකොට්ඨාසවසෙනෙව මනසිකාරං පවත්තෙති, භාවනාය සමිජ්ඣනක්ඛණෙ පන තත්ථ යං පගුණතරතාය සුපාකටං හොති, තස්ස වසෙන අප්පනා හොති, යථා තං ද්වත්තිංසාකාරෙ. තත්ථ පන ආරම්මණං, ඉධ භාවනාකාරොති අයමෙව විසෙසො. **චතුන්නන්ති** චතුන්නං චතුන්නං. බ්‍යාපනිච්ඡාලොපෙන හි නිද්දිට්ඨං. එස නයො සෙසෙසුපි.

ලිඞ්ගවසෙන වුත්තං තෙසං පචුරතො ලබ්භමානත්තා. තතියා පන පකති යදිපි පඨමදුකෙන න සඞ්ගහිතා, දුතියදුකෙන පන තිකෙන ච සඞ්ගහිතා එව.

ඉති සබ්බානිපීති අනොධිසොඵරණෙ වීසති, ඔධිසොඵරණෙ අට්ඨවීසති, දිසාඵරණෙ චත්තාරි සතානි, අසීති චාති එවං සබ්බානිපි. සත-සද්දාපෙක්ඛාය නපුංසකනිද්දෙසො.

258. එවං මෙත්තාභාවනං විභාවෙත්වා ඉදානි තත්ථ ආනිසංසෙ විභාවෙතුං **‘‘ඉතී’’**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **සෙසා ජනාති** මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා අලාභිනො. **සම්පරිවත්තමානාති** දක්ඛිණෙන පස්සෙන අසයිත්වා සබ්බසො පරිවත්තමානා. **කාකච්ඡමානාති** ඝුරුඝුරුපස්සාසවසෙන විස්සරං කරොන්තා. **සුඛං සුපතීති** එත්ථ දුවිධාසුපනා සයනෙ පිට්ඨිප්පසාරණලක්ඛණා, කිරියාමයචිත්තෙහි අවොකිණ්ණභවඞ්ගප්පවත්තිලක්ඛණා ච. තත්ථායං උභයථාපි සුඛමෙව සුපති. යස්මා සණිකං නිපජ්ජිත්වා අඞ්ගපච්චඞ්ගානි සමොධාය පාසාදිකෙන ආකාරෙන සයති, නිද්දොක්කමනෙපි ඣානං සමාපන්නො විය හොති. තෙනාහ **‘‘එවං අසුපිත්වා’’**තිආදි.

නිද්දාකාලෙ සුඛං අලභිත්වා දුක්ඛෙන සුත්තත්තා එව පටිබුජ්ඣනකාලෙ සරීරඛෙදෙන නිත්ථුනනං, විජම්භනං, ඉතො චිතො විපරිවත්තනඤ්ච හොතීති ආහ **‘‘නිත්ථුනන්තා විජම්භන්තා සම්පරිවත්තන්තා දුක්ඛං පටිබුජ්ඣන්තී’’**ති. අයං පන සුඛෙන සුත්තත්තා සරීරඛෙදාභාවතො නිත්ථුනනාදිරහිතොව පටිබුජ්ඣති. තෙන වුත්තං **‘‘එවං අප්පටිබුජ්ඣිත්වා’’**තිආදි. සුඛපටිබොධො ච සරීරවිකාරාභාවෙනාති ආහ **‘‘සුඛං නිබ්බිකාර’’**න්ති.

‘‘භද්දකමෙව සුපිනං පස්සතී’’ති ඉදං අනුභූතපුබ්බවසෙන, දෙවතූපසංහාරවසෙන චස්ස භද්දකමෙව සුපිනං හොති, න පාපකන්ති කත්වා වුත්තං. තෙනාහ **‘‘චෙතියං වන්දන්තො විය’’**තිආදි. ධාතුක්ඛොභහෙතුකම්පි චස්ස බහුලං භද්දකමෙව සියා යෙභුය්‍යෙන චිත්තජරූපානුගුණතාය උතුආහාරජරූපානං.

උරෙ ආමුත්තමුත්තාහාරො වියාති ගීවාය බන්ධිත්වා උරෙ ලම්බිතමුත්තාහාරො වියාති කෙහිචි වුත්තං. තං එකාවලිවසෙන වුත්තං සියා, අනෙකරතනාවලිසමූහභූතො පන මුත්තාහාරො අංසප්පදෙසතො පට්ඨාය යාව කටිප්පදෙසස්ස හෙට්ඨාභාගා පලම්බන්තො උරෙ ආමුක්කොයෙව නාම හොති.

තත්ථෙවාති පාටලිපුත්තෙයෙව. **සක්කා නිසීදිතුං වා නිපජ්ජිතුං වා** දෙසස්ස ඛෙමතාය, තස්ස තස්ස පදෙසස්ස රමණීයතාය ච.

දසාව අන්තො **දසන්තො,** වත්ථස්ස ඔසානන්තො.

සමප්පවත්තවාසන්ති තත්ථ තත්ථ විහාරෙ සමප්පවත්තවත්තවාසං. ථෙරො කිර අත්තනා පවිට්ඨපවිට්ඨවිහාරෙ ‘‘අහමෙත්ථ ආගන්තුකො’’ති අචින්තෙත්වා තත්ථ තත්ථ යථාරහං අත්තනා කාතබ්බවත්තානි පරිපූරෙන්තො එව විහාසි. අපරෙ පන භණන්ති සබ්බසත්තෙසු සමප්පවත්තමෙත්තාවිහාරවාසං. අයං හි ථෙරො අරහත්තාධිගමතො පුබ්බෙපි මෙත්තාවිහාරී අහොසි.

වනන්තරෙ ඨිතොති ථෙරො කිර තථා සමප්පවත්තවාසවසෙන චරමානො එකදිවසං අඤ්ඤතරං රමණීයං වනන්තරං දිස්වා තත්ථ අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා යථාපරිච්ඡෙදෙන තතො උට්ඨිතො අත්තනො ගුණාවජ්ජනහෙතුකෙන පීතිසොමනස්සෙන උදානෙන්තො ‘‘යාවතා උපසම්පන්නො’’ති ගාථං අභාසි. තමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘වනන්තරෙ ඨිතො’’**ති පඨමගාථා ඨපිතා. තත්ථ **ගජ්ජමානකොති** සීහගජ්ජිතං ගජ්ජන්තො. **ගුණමෙසන්තොති** අත්තනො ගුණසමුදයං ගවෙසන්තො පච්චවෙක්ඛන්තො.

මණිලරුක්ඛෙ නිවාසිතාය තං දෙවතං **‘‘මණිලියා’’**ති වොහරන්ති, තස්මා සා දෙවතාපි **‘‘අහං, භන්තෙ, මණිලියා’’**ති ආහ. රුක්ඛදෙවතානං හි යෙභුය්‍යෙන නිවාසරුක්ඛවසෙන වොහාරො යථා එන්දනදෙවතාති. **තත්ථෙවාති** චිත්තලපබ්බතෙයෙව.

‘‘බලවපියචිත්තතාය’’ති ඉමිනා බලවපියචිත්තතාමත්තෙනපි සත්ථං න කමති, පගෙව මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියාති දස්සෙති.

ඛිප්පමෙව චිත්තං සමාධියති කෙනචි පරිපන්ථෙන පරිහීනජ්ඣානස්ස බ්‍යාපාදස්ස දූරසමුස්සාරිතභාවතො ඛිප්පමෙව සමාධියති. ආසවානං ඛයායාති කෙචි. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. එත්ථ ච කිඤ්චාපි ඉතො අඤ්ඤකම්මට්ඨානවසෙන අධිගතජ්ඣානානම්පි සුඛසුපනාදයො ආනිසංසා ලබ්භන්ති, යථාහ –

> ‘‘සුඛං සුපන්ති මුනයො, අජ්ඣත්තං සුසමාහිතා;
> සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා’’ති. –

ච ආදි, තථාපිමෙ ආනිසංසා බ්‍රහ්මවිහාරලාභිනො අනවසෙසා ලබ්භන්ති බ්‍යාපාදාදීනං උජුවිපච්චනීකභාවතො බ්‍රහ්මවිහාරානං. තෙනෙවාහ ‘‘නිස්සරණං හෙතං, ආවුසො, බ්‍යාපාදස්ස, යදිදං මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති’’තිආදි (දී. නි. 3.326; අ. නි. 6.13). බ්‍යාපාදාදිවසෙන ච සත්තානං දුක්ඛසුපනාදයොති තප්පටිපක්ඛභූතෙසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසු සිද්ධෙසු සුඛසුපනාදයො හත්ථගතා එව හොන්තීති.

කරුණාභාවනාවණ්ණනා

259. **කරුණන්**ති කරුණාබ්‍රහ්මවිහාරං. **නික්කරුණතායාති** විහෙසාය, ‘‘ඉධෙකච්චො පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා සත්තානං විහෙඨනජාතිකො හොති’’ති එවං වුත්තවිහෙඨනෙති අත්ථො. **ආදීනවන්**ති දොසං. යථා තථා සත්තානං විහෙඨනාය පාපකො විපාකො ඉධ චෙව සම්පරායෙ ච. තථා හි යො සත්තෙ ජීවිතා වොරොපනෙන වා අඞ්ගපච්චඞ්ගච්ඡෙදනෙන වා ධනජානියා වා අලාභාය වා අවාසාය වා අනත්ථාය වා අයසත්ථාය වා පරිසංසක්කනෙන වා අන්තමසො යථාවජ්ජදස්සනෙනපි විහෙඨෙති, තස්ස සො පමාදවිහාරො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අලාභායපි හොති, ලද්ධස්ස පරිහානායපි හොති, තන්නිමිත්තං පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, අවිසාරදො පරිසං උපසඞ්කමති මඞ්කුභූතො, සම්මූළ්හො කාලං කරොති, කායස්ස භෙදා දුග්ගති පාටිකඞ්ඛා, සුගතියම්පි මනුස්සභූතො දුජ්ජච්චොපි හොති නීචකුලිකො, දුබ්බණ්ණොපි හොති දුද්දසිකො, බව්හාබාධොපි හොති රොගබහුලො, දුග්ගතොපි හොති අප්පන්නපානො, අප්පායුකොපි හොති පරිත්තජීවිතොති එවමාදිඅනෙකානත්ථානුබන්ධිතා විහෙසාය පච්චවෙක්ඛිතබ්බා, තප්පටිපක්ඛතො කරුණාය ආනිසංසා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. තෙන වුත්තං **‘‘නික්කරුණතාය ආදීනවං කරුණාය ච ආනිසංසං පච්චවෙක්ඛිත්වා’’**ති. **‘‘පියො හී’’**තිආදිනා පඨමං පියපුග්ගලාදීසු අනාරම්භස්ස කාරණමාහ. පියං හි පුග්ගලං කරුණායිතුමාරභන්තස්ස න තාව පියභාවො විගච්ඡති, අවිගතෙ ච තස්මිං කුතො කරුණායනා. තෙනාහ **‘‘පියට්ඨානෙයෙව තිට්ඨතී’’**ති. සෙසපුග්ගලෙසුපි එසෙව නයො. **ලිඞ්ගවිසභාගකාලකතානං** අඛෙත්තභාවෙ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

යත්ථ පන පඨමං ආරභිතබ්බා, තං පාළිනයෙනෙව දස්සෙතුං **"කථඤ්ච භික්ඛූ"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **දුග්ගතන්ති** දලිද්දං. සො හි භොගපාරිජුඤ්ඤතො සුඛසාධනානං අභාවෙන දුක්ඛං ගතො උපගතො දුග්ගතොති වුච්චති. අථ වා **දුග්ගතන්ති** දුක්ඛෙන සමඞ්ගිභාවං ගතං. **දුරූපෙතන්ති** කායදුච්චරිතාදීහි උපෙතං. ගතිකුලරූපාදිවසෙන වා තමභාවෙ ඨිතො **දුග්ගතො**. කායදුච්චරිතාදීහි උපෙතත්තා තමපරායණභාවෙ ඨිතො **දුරූපෙතොති** එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **පරමකිච්ඡප්පත්තන්ති** අතිවිය කිච්ඡමාපන්නං මහාබ්‍යසනං නිමුග්ගං. **අප්පෙව නාමාති** සාධු වත.

වධෙථ නන්ති "සාතෙථ නං චොර"න්ති එවං පහිතාය **රඤ්ඤො ආණාය බාදනීයම්පි…පෙ…. දෙන්ති** "ඉදානෙව මාරියමානො එත්තකම්පි සුඛං ලභතූ"ති. **සුසජ්ජිතොති** සුඛානුභවනෙ සන්නද්ධො.

එතෙනෙව උපායෙනාති යෙන යෙන විධිනා එතරහි යථාවුත්තෙ පරමකිච්ඡාපන්නෙ ආයතිං වා දුක්ඛභාගිම්හි පුග්ගලෙ කරුණායිතුං කරුණා උප්පාදිතා, එතෙනෙව නයෙන. **පියපුග්ගලෙති** පියායිතබ්බපුග්ගලෙ. එතරහි වා දිස්සමානං ආයතිං වා භාවිනිං දුක්ඛප්පත්තිං ගහෙත්වා කරුණා පවත්තෙතබ්බාති සම්බන්ධො. මජ්ඣත්තවෙරීසුපි එසෙව නයො. යො හි සො කරුණාය වත්ථුභූතො දුවිධො පුග්ගලො වුත්තො, කාමං තත්ථ කරුණාභාවනා සුඛෙනෙව ඉජ්ඣති, ඉමිනා පන භික්ඛුනා තත්ථ භාවනං පගුණතරං කත්වා සීමාසම්භෙදං කාතුං තදනන්තරං පියපුග්ගලෙ, තතො මජ්ඣත්තෙ, තතො වෙරිපුග්ගලෙ කරුණා භාවෙතබ්බා. භාවෙන්තෙන ච එකෙකස්මිං කොට්ඨාසෙ මුදුං කම්මනියං චිත්තං කත්වා තදනන්තරෙ තදනන්තරෙ උපසංහරිතබ්බං. යස්ස පන වෙරිපුග්ගලො වා නත්ථි, මහාපුරිසජාතිකත්තා වා අනත්ථං කරොන්තෙපි වෙරිසඤ්ඤාව නුප්පජ්ජති, තෙන මජ්ඣත්තෙ මෙ චිත්තං කම්මනියං ජාතං, ඉදානි වෙරිම්හි උපසංහරාමීති බ්‍යාපාරොව න කාතබ්බො. යස්ස පන අත්ථි, තං සන්ධායාහ **"සචෙ පනා"**තිආදි.

තත්ථ **පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙවාති** මෙත්තාකම්මට්ඨානිකස්ස (විසුද්ධි. 1.240 ආදයො) වුත්තනයෙන. **තං මෙත්තාය වුත්තනයෙනෙව. වූපසමෙතබ්බන්ති** "අථානෙන පුරිමපුග්ගලෙසූ"තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.243), "කකචූපමඔවාදාදීනං අනුස්සරතො"තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.243) ච මෙත්තාභාවනාය වුත්තෙන නයෙන තං පටිඝං වූපසමෙතබ්බං. එවං එතරහි මහාදුක්ඛප්පත්තෙ සුඛිතෙපි අකතකුසලතාය ආයතිං දුක්ඛප්පත්තියා වසෙන කරුණායනවිධිං දස්සෙත්වා ඉදානි කතකල්‍යාණෙපි තං දස්සෙතුං **"යොපි චෙත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **තෙසන්ති** බ්‍යසනානං. **වට්ටදුක්ඛං අනතික්කන්තත්තාති** සම්මාසම්බුද්ධෙනාපි අක්ඛානෙන පරියොසාපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යස්ස අනාගතස්ස ආපායිකස්ස සුගතීසුපි ජාතිජරාදිභෙදස්සාති අපරිමිතස්ස සංසාරදුක්ඛස්ස අනතික්කන්තභාවතො. **සබ්බථාපි කරුණායිත්වාති** දුක්ඛප්පත්තියා, සුඛප්පත්තියා අකතකුසලතාය වා කතාකුසලතාය වාති සබ්බපකාරෙනපි කරුණාය වත්ථුභාවස්ස සල්ලක්ඛණෙන තස්මිං තස්මිං පුග්ගලෙ කරුණං කත්වා කරුණාභාවනං වඩ්ඪෙත්වා. **වුත්තනයෙනෙවාති** "අථානෙන පුනප්පුනං මෙත්තායන්තෙනා"තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.243) **මෙත්තාභාවනායං** වුත්තෙන නයෙන. **තං නිමිත්තන්ති** සීමාසම්භෙදවසෙන පවත්තං සමථනිමිත්තං. **මෙත්තාය වුත්තනයෙනෙවාති** යථා මෙත්තාභාවනායං "අප්පකසිරෙනෙවා"තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.253) **තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන අප්පනා** "එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී"තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.253-254) තස්සා වඩ්ඪනා ච වුත්තා, එවමිධ කරුණාභාවනායං තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන අප්පනා වෙදිතබ්බා ච වඩ්ඪෙතබ්බා ච, තථෙවස්සා වඩ්ඪනාවිධිපි වෙදිතබ්බාති අධිප්පායො. **වුත්තනයෙනෙවාති** අවධාරණෙන "පඨමං වෙරිපුග්ගලො කරුණායිතබ්බො"ති ඉදං යථා පාළිවිරුද්ධං, එවං යුත්තිවිරුද්ධම්පීති ඉමමත්ථං දීපෙති. පඨමං හි වෙරිං සමනුස්සරතො කොධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, න කරුණා. අත්ථාපි සක්ඛිභාවෙන කරුණායනවසෙන ගහෙතබ්බො, සො කිම්ති පච්ඡා ගය්හතීති. **"අප්පනා වඩ්ඪෙතබ්බා"**ති ඉමිනා ච අප්පනාප්පත්තචිත්තස්සෙව "කරුණාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී"තිආදිනා (දී. නි. 3.308; ම. නි. 1.77, 509; 2.309, 315, 452, 471; 3.230) වුත්තවිකුබ්බනා ඉජ්ඣතීති අයමත්ථො දස්සිතො.

කරුණාපදමත්තමෙව වස්සා පාළියා විසෙසොති තං අනාමසිත්වා පටිසම්භිදායං වුත්තවිකුබ්බනා, මෙත්තාය වුත්තආනිසංසා ච ඉධ ලබ්භන්තීති දස්සෙතුං **"තතො පරං…පෙ…. වෙදිතබ්බා"**ති වුත්තං. තත්ථ **තතො පරන්ති** "කරුණාසහගතෙන චෙතසා"ති (දී. නි. 3.308; ම. නි. 1.77, 509; 2.309, 315, 452, 471; 3.230) වුත්තවිකුබ්බනතො උපරි. සෙසං වුත්තනයමෙව.

මුදිතාභාවනාවණ්ණනා

260. **පියපුග්ගලාදීසූති** පියමජ්ඣත්තවෙරීසු න ආරභිතබ්බා. මුදිතාභාවනාති විභත්තිං පරිණාමෙත්වා යොජනා. **න හීතිආදි** තත්ථ කාරණවචනං. **පියභාවමත්තෙනාති** එත්ථ **මත්ත**-සද්දො විසෙසනිවත්ති අත්ථො, තෙන සොමනස්සපටිසන්ධිකතාදිසිද්ධා නිච්චප්පහංසිතමුඛතා, පුබ්බභාසිතා, සුඛසම්භාසතා, සඛිලතා, සම්මොදකතාති එවමාදිකෙ මුදිතාය පදට්ඨානභූතෙ විසෙසෙ උල්ලිඞ්ගෙති, ඊදිසෙහි විසෙසෙහි විරහිතොති වුත්තං හොති. **එව**-කාරෙන පන පියපුග්ගලස්ස සුඛසමප්පිතතාදිං, මුදිතාය ච හෙතුභූතං පමොදප්පවත්තිං නිවත්තෙති. පියපුග්ගලෙපි හි පරමාය සම්පත්තියා පමුදිතෙ හට්ඨතුට්ඨෙ භික්ඛුනො මුදිතොකාසං ලභෙය්‍ය. වක්ඛති හි "පියපුග්ගලං වා"තිආදි. ආදිතො මජ්ඣත්තපුග්ගලං අනුස්සරන්තස්ස උදාසිනතා සණ්ඨාති, වෙරිං සමනුස්සරන්තස්ස කොධො උප්පජ්ජති. තෙනාහ **"පගෙව මජ්ඣත්තවෙරිනො"**ති.

පමොදප්පවත්තියා සොණ්ඩසදිසො සහායො **සොණ්ඩසහායො. මුදිතමුදිතොවාති** පසාදසොම්මතාය අතිවිය මුදිතො එව. පසාදෙ හි ඉදං ආමෙඩිතං. එවං අට්ඨකථානයෙන ආදිතො මුදිතාභාවනාය වත්ථුං දස්සෙත්වා ඉදානි පාළිනයෙන දස්සෙතුං **''පියපුග්ගලං වා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සුඛිතන්ති** සඤ්ජාතසුඛං, සුඛප්පත්තන්ති අත්ථො. **සජ්ජිතන්ති** සුඛානුභවනෙ සන්නද්ධං පටියත්තසුඛසාධනං. **අහො සාධූති** තස්ස සත්තස්ස සම්පත්තියං සම්පජඤ්ඤපුබ්බපමොදනාකාරදස්සනං. පුන **අහො සුට්ඨූති** තස්ස පමොදනස්ස බහුලීකාරදස්සනං. **පියං මනාපන්ති** එත්ථ **මනාප**-ග්ගහණෙන පාළියම්පි අතිප්පියසහායකො අධිප්පෙතොති එකෙ.

අතීතෙති තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අතීතෙ. **අනාගතෙති** එත්ථාපි එසෙව නයො. න හි භවන්තරගතෙ බ්‍රහ්මවිහාරභාවනා රුහති. යදි එවං, අතීතානාගතෙ කථන්ති? නායං දොසො. ''සො එවායං දත්තො තිස්සො''ති අද්ධාපච්චුප්පන්නතාය විජ්ජමානභාවෙන ගහෙතබ්බතො. කථං පනස්ස අනාගතෙ සම්පත්ති ආරම්මණං හොතීති? ආදෙසාදිතො, පච්චුප්පන්නාය වා පයොගසම්පත්තියා අනුමානතො ලද්ධාය ගහෙතබ්බතො.

පියපුග්ගලෙති සොණ්ඩසහායසඤ්ඤිතෙ අතිප්පියපුග්ගලෙ, පියපුග්ගලෙ ච. දුවිධොපි චෙස ඉධ පියභාවසාමඤ්ඤතො ''පියපුග්ගලො''ති වුත්තො. **අනුක්කමෙනාති** අතිප්පියපුග්ගලො පියපුග්ගලො මජ්ඣත්තො වෙරීති චතූසු කොට්ඨාසෙසු එකෙකස්මිං කම්මට්ඨානං පගුණං, මුදුං, කම්මනියඤ්ච කත්වා සෙසෙසු උපසංහරණානුක්කමෙන. කිඤ්චාපි චතූසු ජනෙසු සමචිත්තතාව **සීමාසම්භෙදො** සීමා සම්භිජ්ජති එතායාති කත්වා. භාවනාය පන තථා බහුසො පවත්තමානාය පුරිමසිද්ධං හෙතුං, ඉතරං ඵලඤ්ච කත්වා වුත්තං **''සමචිත්තතාය සීමාසම්භෙදං කත්වා''**ති. යථාවුත්තසීමාභාවො වා සීමාසම්භෙදොති වුත්තං **''සමචිත්තතාය සීමාසම්භෙදං කත්වා''**ති. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

උපෙක්ඛාභාවනාවණ්ණනා

261. **උපෙක්ඛාභාවනන්ති** උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරභාවනං. යස්මා පුරිමබ්‍රහ්මවිහාරත්තයනිස්සන්දො චතුත්ථබ්‍රහ්මවිහාරො, තස්මා වුත්තං **''මෙත්තාදීසු පටිලද්ධතිකචතුක්කජ්ඣානෙනා''**ති. **පගුණතතියජ්ඣානාති** සුභාවිතං වසීභාවං පාපිතං පගුණං, තථාරූපා තතියබ්‍රහ්මවිහාරජ්ඣානතො. අප්පගුණං හි උපරිඣානස්ස පදට්ඨානං න හොති. චතුක්කනයවසෙන චෙත්ථ තතියග්ගහණං. **සුඛිතා හොන්තූතිආදිවසෙනාති ආදි**-සද්දෙන ''නිද්දුක්ඛා හොන්තූ''ති එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සත්තකෙලායනං** සත්තෙසු මමායනං මමත්තකරණං, තථා මනසිකාරෙන යොගො **සත්තකෙලායනමනසිකාරයුත්තත්තං,** තස්මා. මෙත්තාදීනං රාගගෙහස්සිතදොමනස්සසොමනස්සානං ආසන්නවුත්තිතාය යථාරහං **පටිඝානුනයසමීපචාරිතා** වෙදිතබ්බා. අථ වා ''සුඛිතා හොන්තු, දුක්ඛතො මුච්චන්තු මොදන්තූ''ති හිතෙසිතභාවප්පත්තියා තිස්සන්නම්පි අනුනයස්ස ආසන්නචාරිතා. සති ච තබ්බිපරියායෙ ලොහිතප්පකොපෙ පුබ්බො විය ලද්ධොකාසමෙවෙත්ථ පටිඝන්ති අවිසෙසෙන තාසං පටිඝානුනයසමීපචාරිතා දට්ඨබ්බා.

''සොමනස්සයොගෙන ඔළාරිකත්තා''ති ඉදං තතියජ්ඣානස්ස වසෙන වුත්තං, තතො වුට්ඨිතස්ස ඉදමාදීනවදස්සනන්ති. මෙත්තාදිවසෙන පන ඔළාරිකභාවෙ වුච්චමානෙ විතක්කවිචාරපීතියොගෙනෙව ඔළාරිකතා වත්තබ්බා සියා, තාහිපි තාසං සමායොගසම්භවතො, උපෙක්ඛාය ච තදභාවතො. න වා වත්තබ්බා තතියජ්ඣානිකානංයෙව මෙත්තාදීනං ඉධාධිප්පෙතත්තා, තංතංඣානසමතික්කමෙනෙව ච තංතංඣානිකා මෙත්තාදයොපි සමතික්කන්තා එව නාම හොන්ති, ඣානසාමඤ්ඤෙන විය මෙත්තාදිසාමඤ්ඤෙන වොහාරමත්තං. **පුරිමාසූති** මෙත්තාකරුණාමුදිතාසු. **සන්තභාවතොති** යථාවුත්තසත්තකෙලායනාදිඅනුපසන්තභාවාභාවතො උපෙක්ඛාය සන්තභාවතො. ''සන්තභාවතො''ති ච ඉදං නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං. සුඛුමතා පණීතතා විදූරකිලෙසතා විපුලඵලතාති එවමාදයොපි උපෙක්ඛාය ආනිසංසා දට්ඨබ්බා. **පකතිමජ්ඣත්තොති** කිඤ්චි කාරණං අනපෙක්ඛිත්වා පකතියා සභාවෙනෙව ඉමස්ස භික්ඛුනො උදාසිනපක්ඛෙ ඨිතො. **අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වාති** අත්තනා කතකම්මවසෙනෙව අයමායස්මා ආගතො ගච්ඡති ච, ත්වම්පි අත්තනා කතකම්මවසෙනෙව ආගතො ගච්ඡසි ච, න තස්ස තව පයොගෙන කිඤ්චි සුඛං වා උපනෙතුං, දුක්ඛං වා අපනෙතුං ලබ්භා, කෙවලං පනෙතං චිත්තස්ස අනුජුකම්මං, යදිදං මෙත්තායනාදිනා සත්තෙසු කෙලායනං. බුද්ධාදීහි අරියෙහි ගතමග්ගො චෙස අපණ්ණකපටිපදාභූතො, යදිදං සබ්බසත්තෙසු මජ්ඣත්තතාති එවං පටිපක්ඛජිගුච්ඡාමුඛෙන මජ්ඣත්තතාය සමුපජාතගාරවබහුමානාදරො තං පුග්ගලං පුනප්පුනං අජ්ඣුපෙක්ඛති, තත්ථ ච සවිසෙසං උපෙක්ඛං පච්චුපට්ඨපෙති, තස්ස තථා පටිපජ්ජතො පකතියාපි උදාසිනත්තා සාතිසයං තත්ථ මජ්ඣත්තතා සණ්ඨාති . භාවනාබලෙන නීවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව හොන්ති, කිලෙසා සන්නිසින්නා එව හොන්ති, සො තං උපෙක්ඛං පියපුග්ගලාදීසු උපසංහරති. තෙනාහ **''උපෙක්ඛා උප්පාදෙතබ්බා. තතො පියපුග්ගලාදීසූ''**ති. **එකං පුග්ගලන්ති** එත්ථ අඤ්ඤත්ථො **එක**-සද්දො ''ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්තී''තිආදීසු (ම. නි. 3.27) විය. එකවචනෙනෙව චෙත්ථ සඞ්ඛ්‍යාවිසෙසො සිද්ධො, තස්මා අඤ්ඤං එකං පුග්ගලන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො. තෙන අත්තානං නිවත්තෙති. **''නෙව මනාප''**න්ති ඉමිනා පියපුග්ගලං, අතිප්පියසහායකඤ්ච නිවත්තෙති, අත්තානම්පි වා අත්තනි අමනාපතාය අභාවතො. **''න අමනාප''**න්ති ඉමිනා අප්පියං, වෙරිපුග්ගලඤ්ච, පාරිසෙසතො මජ්ඣත්තපුග්ගලස්ස ගහණං ආපන්නං. ඉති **''එකං පුග්ගලං නෙව මනාපං නාමනාප''**න්ති ඉමිනා අත්තනො, පියාදීනඤ්ච පටික්ඛෙපමුඛෙන උදාසිනපුග්ගලං දස්සෙති.

වුත්තනයෙනාති ‘‘ය්වාස්ස පකතිමජ්ඣත්තො’’තිආදිනා අනන්තරං වුත්තෙන නයෙන. අත්තසිනෙහස්ස බලවභාවතො වෙරිතොපි අත්තනි මජ්ඣත්තතාය දුරුපසංහාරත්තා ‘‘ඉමෙසු ච අත්තනි චා’’ති අත්තා පච්ඡා වුත්තො. **පථවීකසිණෙ වුත්තනයෙනෙවාති** ‘‘අයං සමාපත්ති ආසන්නපීතිපච්චත්ථිකා’’තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.87) පථවීකසිණෙ වුත්තනයෙන. යං හි හෙට්ඨා ‘‘පගුණතතියජ්ඣානා වුට්ඨාය’’තිආදි (විසුද්ධි. 1.87) වුත්තං, තං හෙට්ඨා තීසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසු, චතුත්ථබ්‍රහ්මවිහාරෙ ච ආදීනවානිසංසදස්සනවසෙන වුත්තං. ඉදං පන තතියජ්ඣානෙ ආදීනවං, චතුත්ථජ්ඣානෙ ච ආනිසංසං දිස්වා චතුත්ථාධිගමාය යොගං කරොන්තස්ස චතුත්ථජ්ඣානස්ස උප්පජ්ජනාකාරදස්සනං. තස්මා තත්ථ වුත්තං ‘‘පථවීසද්දං අපනෙත්වා තදෙව නිමිත්තං ආරම්මණං කත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනං උප්පජ්ජතී’’තිආදිනා යොජෙතබ්බං.

පථවීකසිණාදීසූති ආදි-සද්දෙන සෙසකසිණානි, අස්සාසපස්සාසනිමිත්තඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. කාමං කසිණානාපානෙසු උප්පන්නස්සාපි තතියජ්ඣානස්ස උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරෙන රූපාවචරජ්ඣානාදිතාය අත්ථෙව සභාගතා, තං පන අකාරණං ආරම්මණස්ස විසදිසතායාති ආහ **‘‘ආරම්මණවිසභාගතායා’’**ති. නනු ච අඤ්ඤථාව කසිණාදිභාවනා, අඤ්ඤථා බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාති භාවනාවසෙනාපි යථාවුත්තජ්ඣානානං අත්ථෙව විසදිසතාති? සච්චමෙතං, භාවනාවසෙන පන විසදිසතා අනුප්පත්තියා න එකන්තිකං කාරණං. තථා හි අඤ්ඤථාව මෙත්තාදිභාවනා , අඤ්ඤථා උපෙක්ඛාභාවනා. තථාපි සත්තෙසු යථාපවත්තිතං හිතෙසිතාදිආකාරං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන ආමසන්තී, තතො විනිවත්තමානරූපෙන අජ්ඣුපෙක්ඛනාකාරෙන බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා පවත්තති. තථා හි වක්ඛති ‘‘කම්මස්සකා සත්තා, තෙ කස්ස රුචියා සුඛිතා වා භවිස්සන්තී’’තිආදි (විසුද්ධි. 1.263). ආරම්මණසභාගතාපි චෙත්ථ අත්ථීති මෙත්තාදිවසෙන පටිලද්ධතතියජ්ඣානස්ස ඉජ්ඣති උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරො. තෙන වුත්තං **‘‘මෙත්තාදීසූ’’**තිආදි. තත්ථ **මෙත්තාදීසූති** මෙත්තාදීසු නිප්ඵාදෙතබ්බෙසු, මෙත්තාදිවසෙනාති අත්ථො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

262. **බ්‍රහ්මුත්තමෙනාති** එත්ථ සම්මුතිබ්‍රහ්මානො උපපත්තිබ්‍රහ්මානො විසුද්ධිබ්‍රහ්මානොති තිවිධා බ්‍රහ්මානො.

‘‘සම්පන්නං සාලිකෙදාරං, සුවා භුඤ්ජන්ති කොසිය;
පටිවෙදෙමි තෙ බ්‍රහ්මෙ, න නෙ වාරෙතුමුස්සහෙ. (ජා. 1.14.1);

පරිබ්බජ මහාබ්‍රහ්මෙ, පචන්තඤ්ඤෙපි පාණිනො’’ති. (පාචි. 647) –

ච එවමාදීසු හි බ්‍රහ්මසද්දෙන සම්මුතිබ්‍රහ්මානො වුත්තා.

‘‘අපාරුතා තෙසං අමතස්ස ද්වාරා,
යෙ සොතවන්තො පමුඤ්චන්තු සද්ධං;
විහිංසසඤ්ඤී පගුණං න භාසිං,
ධම්මං පණීතං මනුජෙසු බ්‍රහ්මෙ’’.

‘‘අථ ඛො බ්‍රහ්මා සහම්පතී’’ති (දී. නි. 2.71; ම. නි. 1.283; 2.340; සං. නි. 1.172; මහාව. 9) ච එවමාදීසු බ්‍රහ්මසද්දෙන උපපත්තිබ්‍රහ්මානො වුත්තා. ‘‘බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙතී’’තිආදි (ම. නි. 1.148; සං. නි. 2.21; අ. නි. 4.8; 5.11; පටි. ම. 2.44) වචනතො ‘‘බ්‍රහ්ම’’න්ති අරියධම්මො වුච්චති, තතො නිබ්බත්තත්තා අවිසෙසෙන සබ්බෙපි අරියා විසුද්ධිබ්‍රහ්මානො නාම පරමත්ථබ්‍රහ්මතාය. විසෙසතො පන ‘‘බ්‍රහ්මාති, භික්ඛවෙ, තථාගතස්සෙතං අධිවචන’’න්ති වචනතො සම්මාසම්බුද්ධො උත්තමබ්‍රහ්මා නාම සදෙවකෙ ලොකෙ බ්‍රහ්මභූතෙහි ගුණෙහි උක්කංසපාරමිප්පත්තිතො. ඉති බ්‍රහ්මානං උත්තමො, බ්‍රහ්මා ච සො උත්තමො චාති වා **බ්‍රහ්මුත්තමො,** භගවා. තෙන **කථිතෙ** ‘‘සො මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා’’තිආදිනා (දී. නි. 1.556; 3.308; ම. නි. 1.77, 459, 509; 2.309, 315, 451, 471) තත්ථ තත්ථ වෙනෙය්‍යානං දෙසිතෙ. **ඉතීති** එවං යථාවුත්තෙන භාවනාක්කමෙන චෙව අත්ථවණ්ණනාක්කමෙන ච **විදිත්වා** ජානිත්වා. **පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්‍යාති** පුබ්බෙ විය අසාධාරණං තංතංබ්‍රහ්මවිහාරපටිනියතමෙව අත්ථං අග්ගහෙත්වා සාධාරණභාවතො තත්ථ තත්ථ පකිණ්ණකං විසටං අත්ථං ගහෙත්වා පවත්තිතා පකිණ්ණකකථාපි විජානිතබ්බා.

මෙජ්ජතීති ධම්මතො අඤ්ඤස්ස කත්තුනිවත්තනත්ථං ධම්මමෙව කත්තාරං කත්වා නිද්දිසති. **සිනිය්හතීති** එත්ථ සත්තෙසු බ්‍යාපජ්ජනවසෙන ලූඛභාවස්ස පටිපක්ඛභූතං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං හිතාකාරපවත්තිවසෙන සිනෙහනං දට්ඨබ්බං, න තණ්හායනවසෙන. තං හි මොහපුබ්බඞ්ගමං ලුබ්භනසභාවං, ඉදං පන අදුස්සනසභාවං අලොභසම්පයුත්තං. නනු ච තණ්හාසිනෙහොපි බ්‍යාපාදවිරොධී තෙන සහානවට්ඨානතො. යදිපි තෙන සහ එකස්මිං චිත්තෙ නප්පවත්තති, විරොධී පන න හොති අප්පහායකතො. මෙජ්ජතීති **මිත්තො,** හිතජ්ඣාසයො බන්ධප්පබන්ධො, තප්පරියාපන්නතාය මිත්තෙ භවා, මිත්තෙ වා ආරම්මණභූතෙ පියෙ පුග්ගලෙ භවා, මිත්තස්ස එසා පවත්ති මෙජ්ජනවසෙන වාති වෙදිතබ්බා.

කරොතීති කරුණා, කිං කරොති, කෙසං, කිං නිමිත්තන්ති ආහ **“පරදුක්ඛෙ සති සාධූනං හදයකම්පන”**න්ති. **කම්පනන්ති** ච පරෙසං දුක්ඛං දිස්වා තස්ස අපනෙතුකාමස්ස අසහනාකාරෙන චිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තං. තයිදං සප්පුරිසානංයෙව හොතීති ආහ **“සාධූන”**න්ති. සප්පුරිසා හි සපරහිතසාධනෙන ‘‘සාධූ’’ති වුච්චන්ති. **විනාසෙතීති** අදස්සනං ගමෙති, අපනෙතීති අත්ථො. තෙනෙත්ථ හිංසනං අපනයනන්ති දස්සෙති. පරදුක්ඛාපනයනාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා හි කරුණා. **ඵරණවසෙනාති** වුසනවසෙන, ආරම්මණකරණවසෙනාති අත්ථො. ආරම්මණකරණඤ්චෙත්ථ දුක්ඛිතෙසු දුක්ඛාපනයනාකාරෙනෙවාති දට්ඨබ්බං.

මොදන්ති තායාති මොදනකිරියාය මුදිතාය කරණභාවනිද්දෙසො, ස්වායං උපචාරසිද්ධො, මුදිතාවිනිමුත්තො නත්ථි තත්ථ කොචි කත්තාති තමෙව කත්තුභාවෙන නිද්දිසති **“සයං වා මොදතී”**ති, අයම්පි උපචාරනිද්දෙසොව. ධම්මානං අවසවත්තනතොති වසවත්තිභාවනිවාරණත්ථං **“මොදනමත්තමෙව වා තන්ති මුදිතා”**ති ආහ.

පියාදීසු පක්ඛපාතුපච්ඡෙදනමුඛෙන උදාසිනභාවසඞ්ඛාතා උපපත්තිතො ඉක්ඛා උපෙක්ඛා. තෙනාහ **“අවෙරා හොන්තූ”**තිආදි. තත්ථ **උපෙක්ඛතීති** කත්තුනිද්දෙසෙ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

263. **හිතො** නාම අත්ථචරො, තස්මා **හිතාකාරප්පවත්තිලක්ඛණාති** සත්තානං හිතචරණාකාරෙන පවත්තිලක්ඛණා, හිතාකාරස්ස වා පවත්තනලක්ඛණා. **හිතූපසංහාරරසාති** සත්තෙසු හිතස්ස උපනයනකිච්චා, උපනයනසම්පත්තිකා වා. ‘‘අනත්ථං මෙ අචරී’’තිආදිනා (ධ. ස. 1237; විභ. 909) පවත්තනකස්ස ආඝාතස්ස විනයනාකාරෙන පච්චුපතිට්ඨති, ඤාණස්ස ගොචරභාවං ගච්ඡති, යත්ථ වා සයං උප්පජ්ජති, තත්ථ ආඝාතවිනයනං පච්චුපට්ඨපෙතීති **ආඝාතවිනයපච්චුපට්ඨානා.** අමනාපානම්පි සත්තානං පටික්කූලෙ අප්පටික්කූලසඤ්ඤිතාරූපෙන, පගෙව මනාපානං යං මනාපභාවදස්සනං, තථාපවත්තො යොනිසොමනසිකාරො, තං පදට්ඨානං එතිස්සාති **මනාපභාවදස්සනපදට්ඨානා. බ්‍යාපාදූපසමොති** බ්‍යාපාදස්ස වික්ඛම්භනවසෙන වූපසමො. **සම්පත්තීති** සම්පජ්ජනං සම්මදෙව නිබ්බත්ති. **සිනෙහසම්භවොති** තණ්හාසිනෙහස්ස උප්පත්ති. **විපත්තීති** විනාසො. මෙත්තාමුඛෙන හි රාගො වඤ්චෙති.

කරුණාදීනං ලක්ඛණාදීසු ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. විසෙසමත්තමෙව වණ්ණයිස්සාම. සත්තානං පවත්තදුක්ඛස්ස අපනයනාකාරො. අපනයනං පන හොතු වා මා වා, යො දුක්ඛාපනයනාකාරො, තථාපවත්තිලක්ඛණා **දුක්ඛාපනයනාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා.** අපනෙතුකාමතාය පරෙසං දුක්ඛස්ස අසහනං අනධිවාසනං **පරදුක්ඛාසහනං**. න විහිංසා අවිහිංසා, සත්තානං අවිහෙඨනං. තං පච්චුපට්ඨපෙති, විහිංසාය වා පටිපක්ඛභාවෙන පච්චුපතිට්ඨතීති **අවිහිංසාපච්චුපට්ඨානා. විහිංසූපසමොති** එත්ථ විහිංසන්ති එතාය සත්තෙ, විහිංසනං වා නෙසං තන්ති විහිංසා , සත්තානං විහෙඨනාකාරෙන පවත්තො කරුණාය පටිපක්ඛභූතො පටිඝචිත්තුප්පාදො. කරුණාමුඛෙන සොකො වඤ්චෙතීති ආහ **“සොකසම්භවො විපත්තී”**ති.

පමොදනලක්ඛණාති පරසම්පත්තියා පමොදනලක්ඛණා. **අනිස්සායනරසාති** ඉස්සායනස්ස උසූයනස්ස පටිපක්ඛභාවකිච්චා. සත්තානං සම්පත්තියා, පන්තසෙනාසනෙසු, අධිකුසලධම්මෙසු ච අසහනං අරමණං අරතිඉච්චෙව සඞ්ගහං ගච්ඡති, තස්සා විහනනාකාරෙන පච්චුපතිට්ඨති, තස්ස වා විඝාතං වූපසමං පච්චුපට්ඨපෙතීති **අරතිවිඝාතපච්චුපට්ඨානා.**

පහාසො ගෙහසිතපීතිවසෙන පහට්ඨභාවො උප්පිලාවිතත්තං. **සත්තෙසු සමභාවදස්සනරසාති** පියාදිභෙදෙසු සබ්බසත්තෙසු උදාසිනවුත්තියා සමභාවස්සෙව දස්සනකිච්චා, උපපත්තිතො ඉක්ඛණතො සමභාවෙනෙව තෙසං ගහණකිච්චාති අත්ථො. සත්තෙසු පටික්කූලාපටික්කූලාකාරානං අග්ගහණතො තත්ථ පටිඝානුනයානං වූපසමනාකාරෙන වුත්තියා තෙසං වූපසමං පච්චුපට්ඨපෙතීති **පටිඝානුනයවූපසමපච්චුපට්ඨානා. එවං පවත්තකම්මස්සකතාදස්සනපදට්ඨානාති** එත්ථ **“එව”**න්ති ඉමිනා බ්‍යතිරෙකමුඛෙන හිතූපසංහාරදුක්ඛාපනයනසම්පත්තිපමොදනාකාරෙන පච්චාමසන්තො මෙත්තාදීනං තිස්සන්නං පවත්තිආකාරපටිසෙධනමුඛෙන පවත්තං කම්මස්සකතාඤාණං උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස ආසන්නකාරණං, න යං කිඤ්චීති දස්සෙති.

264. **විපස්සනාසුඛඤ්චෙව භවසම්පත්ති චාති** එත්ථ දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරො චාති වත්තබ්බං. තම්පි හි නෙසං සාධාරණපයොජනං. තථා ‘‘සුඛං සුපතී’’තිආදයො (අ. නි. 8.1; 11.15) එකාදසානිසංසා. තෙ පන හෙට්ඨා වුත්තා එවාති ඉධ න ගහිතා.

නිස්සරති අපගච්ඡති එතෙනාති **නිස්සරණං,** පහායකං. කාමඤ්චෙතෙහි පඤ්චපි නීවරණානි, තදෙකට්ඨා ච පාපධම්මා වික්ඛම්භනවසෙන පහීයන්ති, උජුවිපච්චනීකදස්සනවසෙන පන බ්‍යාපාදාදයො **පාළියං** (දී. නි. 3.326; අ. නි. 6.13) වුත්තා. එවඤ්ච කත්වා රාගනිස්සරණතාවචනං උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස සුට්ඨු සමත්ථිතං දට්ඨබ්බං.

265. **එත්ථාති** එතෙසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසු. මෙත්තා සත්තෙසු යථාරහං දානපියවචනාදිසීලසුතාදිගුණගහණවසෙන පවත්තති. තෙන වුත්තං ‘‘සත්තානං මනාපභාවදස්සනපදට්ඨානා’’ති. රාගොපි තත්ථ යථා තථා ගුණග්ගහණමුඛෙනෙව

පවත්තති මනාපසඤ්ඤාපලොභතොති ආහ **“ගුණදස්සනසභාගතායා”**ති. තස්මා මිත්තමුඛසපත්තො විය තුලාකාරෙන දූසනතො **රාගො** මෙත්තාය **ආසන්නපච්චත්ථිකො, සො ලහුං ඔතාරං ලභති** සතිසම්මොසමත්තෙනාපි මෙත්තං අපනීය තස්සා ඨාතුස්මිං උප්පජ්ජනාරහත්තා . **තතොති** රාගතො, රාගස්ස වා ඔතාරලාභතො. **සභාගවිසභාගතායාති** සභාගස්ස, සභාගෙන වා විසභාගතාය. සත්තෙසු හි මනාපාකාරගාහිනො මෙත්තාසභාගස්ස තබ්බිපරීතසභාවො බ්‍යාපාදො තෙන විසභාගො. තස්මා සො ඔතාරං ලභමානො චිරෙනෙව ලභෙය්‍යාති පුරිසස්ස දූරෙ ඨිතසපත්තො විය මෙත්තාය දූරපච්චත්ථිකො. **තතොති** බ්‍යාපාදතො. **නිබ්භයෙනාති** අනුස්සඞ්කනපරිසඞ්කනෙන, ලද්ධපතිට්ඨාය මෙත්තාය බ්‍යාපාදෙන දුප්පධංසියත්තාති අධිප්පායො. තෙනාහ **“මෙත්තායිස්සතී”**තිආදි.

ඉට්ඨානන්ති පියානං. **කන්තානන්ති** කමනීයානං. **මනාපානන්ති** මනවඩ්ඪනකානං. තතො එව මනො රමෙන්තීති **මනොරමානං. ලොකාමිසපටිසංයුත්තානන්ති** තණ්හාසන්නිස්සිතානං. **අප්පටිලාභතො සමනුපස්සතොති** අප්පටිලාභෙන අහම්මෙ න ලභාමීති පරිතස්සතො. **අතීතන්ති** අතික්කන්තං. **නිරුද්ධන්ති** නිරොධප්පත්තං. **විපරිණතන්ති** සභාවවිගමෙන විගතං. **සමනුස්සරතොති** අනුත්ථුනනවසෙන චින්තයතො. **ගෙහසිතන්ති** කාමගුණනිස්සිතං. **“ආදිනා”**ති ඉමිනා ‘‘සොතවිඤ්ඤෙය්‍යානං සද්දාන’’න්ති එවමාදිං සඞ්ගණ්හාති. **විපත්තිදස්සනසභාගතායාති** යෙසු සත්තෙසු භොගාදිවිපත්තිදස්සනමුඛෙන කරුණා පවත්තති, තෙසු තන්නිමිත්තමෙව අයොනිසො ආභොගෙ සති යථාවුත්තදොමනස්සමුඛෙන සොකො උප්පජ්ජෙය්‍ය, සො කරුණාය ආසන්නපච්චත්ථිකො. සොකො හි ඉධ දොමනස්සසීසෙන වුත්තො. **සභාගවිසභාගතායාති** එත්ථ සත්තෙසු දුක්ඛාපනයනකාමතාකාරස්ස කරුණාසභාගස්ස තෙසු දුක්ඛූපනයනාකාරො විහෙසාසභාවො විසභාගොති තාය සභාගවිසභාගතාය සා ඔතාරං ලභමානා චිරෙනෙව ලභෙය්‍යාති පුරිසස්ස දූරෙ ඨිතසපත්තො විය කරුණාය දූරපච්චත්ථිකා වුත්තා.

සම්පත්තිදස්සනසභාගතායාති යෙසු සත්තෙසු භොගාදිසම්පත්තිදස්සනමුඛෙන මුදිතා පවත්තති, තෙසු තන්නිමිත්තමෙව අයොනිසො ආභොගෙ සති ‘‘චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානං රූපාන’’න්තිආදිනා (ම. නි. 3.306) වුත්තසොමනස්සමුඛෙන පහාසො උප්පජ්ජෙය්‍ය, සො ච මුදිතාය ආසන්නපච්චත්ථිකො. පහාසො හි ඉධ සොමනස්සසීසෙන වුත්තො. **සභාගවිසභාගතායාති** භොගාදිසම්පත්තීහි මුදිතෙසු සත්තෙසු පමොදනාකාරස්ස මුදිතාසභාගස්ස තත්ථ අනභිරමනාකාරා අරති විසභාගාති තාය සභාගවිසභාගතාය සා ඔතාරං ලභමානා චිරෙනෙව ලභෙය්‍යාති පුරිසස්ස දූරෙ ඨිතසපත්තො විය මුදිතාය දූරපච්චත්ථිකා වුත්තා. **පමුදිතො චාතිආදි** මුදිතාය සිද්ධාය අයම්පි අරති න හොතීති ලද්ධබ්බගුණදස්සනවසෙන වුත්තං, න ඉධාධිප්පෙතඅරතිනිග්ගහදස්සනවසෙන. කායචිත්තවිවෙකපටිපක්ඛාය වා අරතියා වික්ඛම්භිතාය මුදිතාය පටිපක්ඛා අරති සුවික්ඛම්භනෙය්‍යා හොතීති දස්සනත්ථං එකදෙසෙන අරති දස්සිතාති දට්ඨබ්බං. **අධිකුසලධම්මෙසූති** සමථවිපස්සනාධම්මෙසු.

බාලකරධම්මයොගතො **බාලස්ස**. අත්තහිතපරහිතබ්‍යාමූළ්හතාය **මූළ්හස්ස**. පුථූනං කිලෙසාදීනං ජනනාදීහි කාරණෙහි **පුථුජ්ජනස්ස**. කිලෙසොධීනං මග්ගොධීහි අජිතත්තා **අනොධිජිනස්ස,** ඔධිජිනා වා සෙක්ඛා ඔධිසොව කිලෙසානං ජිතත්තා. තෙන ඉමස්ස ඔධිජිතභාවං පටික්ඛිපති. සත්තමභවාදිතො උද්ධං පවත්තනවිපාකස්ස අජිතත්තා **අවිපාකජිනස්ස,** විපාකජිනා වා අරහන්තො අප්පටිසන්ධිකත්තා. තෙනස්ස අසෙක්ඛත්තං පටික්ඛිපති. අනෙකාදීනවෙ සබ්බෙසම්පි පාපධම්මානං මූලභූතෙ සම්මොහෙ ආදීනවානං අදස්සනසීලතාය **අනාදීනවදස්සාවිනො.** ආගමාධිගමාභාවා **අස්සුතවතො.** එදිසො එකංසෙන අන්ධපුථුජ්ජනො නාම හොතීති තස්ස අන්ධපුථුජ්ජනභාවදස්සනත්ථං පුනපි **“පුථුජ්ජනස්සා”**ති වුත්තං. **එවරූපාති** වුත්තාකාරෙන සම්මොහපුබ්බිකා. **රූපං සා නාතිවත්තතීති** රූපානං සමතික්කමනාය කාරණං න හොති, රූපාරම්මණෙ කිලෙසෙ නාතිවත්තතීති අධිප්පායො. සොමනස්සදොමනස්සරහිතං අඤ්ඤාණමෙව **අඤ්ඤාණුපෙක්ඛා. දොසගුණාවිචාරණවසෙන සභාගත්තාති** යථා බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා මෙත්තාදයො විය සත්තෙසු හිතූපසංහාරාදිවසෙන ගුණදොසෙ අවිචාරෙන්තී කෙවලං අජ්ඣුපෙක්ඛනවසෙනෙව පවත්තති, එවං අඤ්ඤාණුපෙක්ඛා සත්තෙසු විජ්ජමානම්පි ගුණදොසං අචින්තෙන්තී කෙවලං අජ්ඣුපෙක්ඛනවසෙනෙව පවත්තතීති දොසගුණාවිචාරණවසෙන සභාගා. තස්මා සා ලහුං ඔතාරං ලභතීති බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛාය ආසන්නපච්චත්ථිකා වුත්තා. **සභාගවිසභාගතායාති** ඉට්ඨානිට්ඨෙසු මජ්ඣත්තාකාරස්ස උපෙක්ඛාසභාගස්ස තත්ථ අනුරොධවිරොධපවත්තිආකාරා රාගපටිඝා විසභාගාති තාය සභාගවිසභාගතාය තෙ ඔතාරං ලභමානා චිරෙනෙව ලභෙය්‍යුන්ති පුරිසස්ස දූරෙ ඨිතසපත්තො විය උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස දූරපච්චත්ථිකා වුත්තා.

266. **කත්තුකාමතා ඡන්දො ආදි** ‘‘ඡන්දමූලකා කුසලා ධම්මා’’ති (අ. නි. 8.83) වචනතො, අථ වා සත්තෙසු හිතෙසිතාදුක්ඛාපනයනකාමතාදිනා අනවජ්ජාභිපත්ථනාවසෙන පවත්තනතො ‘‘කත්තුකාමතා ඡන්දො ආදී’’ති වුත්තං. උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරොපි හි සත්තෙසු අනිරාකතහිතච්ඡන්දොයෙව ‘‘තත්ථ අබ්‍යාවටතා අපණ්ණකපටිපදා’’ති අජ්ඣුපෙක්ඛනාකාරෙන පවත්තති මාතා විය සකිච්චපසුතෙ පුත්තෙ. **නීවරණාදීති ආදි**-සද්දෙන තදෙකට්ඨකිලෙසානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. කත්ථචි සත්තග්ගහණම්පි සඞ්ඛාරග්ගහණමෙව හොති පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය යථා ‘‘සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා’’ති (අ. නි. 10.27; ඛු. පා. 4.1), න එවමිධාති ආහ **“පඤ්ඤත්තිධම්මවසෙන එකො වා සත්තො අනෙකෙ වා සත්තා ආරම්මණ”**න්ති. **පඤ්ඤත්තිධම්මවසෙනාති** පඤ්ඤත්තිසඞ්ඛාතධම්මවසෙන. කාමඤ්චෙත්ථ ‘‘සුඛිතා හොන්තූ’’තිආදිනා (පටි. ම. 2.23) භාවනායං සුඛාදිග්ගහණම්පි ලබ්භති. තං පන ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’ති (ධ. ප. 255; ථෙරගා. 676; නෙත්ති. 5) විපස්සනාය අනිච්චලක්ඛණග්ගහණං විය අප්පධානභූතං,

සත්තපඤ්ඤත්ති එව පධානභාවෙන ගය්හතීති දට්ඨබ්බං. **උපචාරෙ වා** පත්තෙ **ආරම්මණවඩ්ඪනං** තත්ථාපි සීමාසම්භෙදසිද්ධිතොති අධිප්පායො.

එකමාවාසං පරිච්ඡින්දිත්වාති එත්ථ ''සත්තෙ මෙත්තාය ඵරිස්සාමී''ති එවං ඤාණෙන පරිච්ඡෙදං කත්වා එකා රච්ඡා පරිච්ඡින්දිතබ්බාති යොජනා. රච්ඡාගහණෙන රච්ඡාවාසිනො සත්තා ගහිතා යථා එකං දිසන්ති. එවං සබ්බත්ථ.

267. **කසිණානං නිස්සන්දොති** කසිණජ්ඣානානං නිස්සන්දඵලසදිසා **ආරුප්පා** අරූපජ්ඣානානි, කසිණජ්ඣානානං පාරිපූරියාව සිජ්ඣනතො. තෙහි විනා අසිජ්ඣනතොති කෙචි. **සමාධිනිස්සන්දොති** රූපජ්ඣානසමාධීනං, හෙට්ඨිමානං තිණ්ණං අරූපජ්ඣානසමාධීනඤ්ච නිස්සන්දො පටිපාටියා තෙ අධිගන්ත්වාව පටිලභිතබ්බතො . **විපස්සනානිස්සන්දො** විපස්සනානුභාවෙන ලද්ධබ්බතො, විපස්සනාවසෙනෙව ච සමාපජ්ජිතබ්බතො. **සමථවිපස්සනානිස්සන්දො නිරොධසමාපත්ති**. යථාහ ''ද්වීහි බලෙහි සමන්නාගතත්තා''තිආදි (විසුද්ධි. 2.868). **''පුරිමබ්‍රහ්මවිහාරත්තයනිස්සන්දො''**ති ඉමිනා මෙත්තාදිවසෙන තීණි ඣානානි අධිගන්ත්වා ඨිතස්සෙව උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරො, න ඉතරස්සාති දස්සෙති. තමෙවත්ථං උපමාය පාකටතරං කත්වා දස්සෙතුං **''යථා හී''**තිආදි වුත්තං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

268. **සියාති** වුච්චමානාකාරෙන සියා කස්සචි පරිවිතක්කො. **එත්ථාති** එතෙසු මෙත්තාදීසු බ්‍රහ්මවිහාරතා වෙදිතබ්බා, ඉතරකම්මට්ඨානානි අත්තහිතපටිපත්තිමත්තානි. ඉමානි පන ''සබ්බෙ සත්තා සුඛිතා හොන්තූ''තිආදිනා (පටි. ම. 2.22) පරහිතපටිපත්තිභූතානි. තස්මා සත්තෙසු සම්මා පටිපත්තිභාවෙන සෙට්ඨා එතෙ විහාරා. **බ්‍රහ්මානොති** උපපත්තිබ්‍රහ්මානො. තෙ හි ඉධ ඣානභාවනාය විනීවරණචිත්තා හුත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පන්නා තත්ථ යාවතායුකං විනීවරණචිත්තාව හොන්ති. තස්මා **''නිද්දොසචිත්තා විහරන්තී''**ති වදන්ති. **බ්‍රහ්මානොති** වා සකලබුද්ධගුණහෙතුභූතානං දානපාරමිතාදීනං බුද්ධකරධම්මානං පරිපූරණවසෙන බ්‍රූහිතගුණා මහාසත්තා බොධිසත්තා. තෙ හි සබ්බසත්තානං හිතෙසනෙන, අහිතාපනයනෙන, සම්පත්තිපමොදනෙන, සබ්බත්ථ විවජ්ජිතාගතිගමනමජ්ඣත්තභාවාධිට්ඨානෙන ච නිද්දොසචිත්තා විහරන්ති. **එවන්ති** යථා තෙ උපපත්තිබ්‍රහ්මානො, මහාබොධිසත්තබ්‍රහ්මානො වා, එවං එතෙහි බ්‍රහ්මවිහාරෙහි සම්පයුත්තා සමඞ්ගීභූතා.

269. **චතස්සොවාතිආදිපඤ්හස්සාති** චතස්සොතිආදිකස්ස තිවිධස්ස පඤ්හස්ස. **විසුද්ධිමග්ගාදිවසාති** එත්ථ බ්‍යාපාදසංකිලෙසාදිතො විසුජ්ඣනුපායො විසුද්ධිමග්ගො. **ආදි**-සද්දෙන හිතූපසංහාරාදිමනසිකාරවිසෙසා සඞ්ගහිතා. **ආසං** මෙත්තාදීනං. **අප්පමාණෙති** පමාණරහිතෙ. **යෙනාති** යෙන කාරණෙන. **තන්ති** තස්මා. ද-කාරො පදසන්ධිකරො.

බ්‍යාපාදබහුලස්ස විසුද්ධිමග්ගොති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං, උජුවිපච්චනීකභාවතොති අධිප්පායො. එස නයො සෙසෙසුපි. පක්ඛපාතවසෙන අනාභුජනමනාභොගො මජ්ඣත්තාකාරොති අධිප්පායො. ය්වායං චතුබ්බිධො සත්තෙසු මනසිකාරො වුත්තො, තමෙව උපමාය දස්සෙතුං **''යස්මා ච යථා මාතා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ වුත්තස්සාපි හිතූපසංහාරාදිඅත්ථස්ස උපමෙය්‍යභාවං උපනෙත්වා දස්සෙතුං අත්ථුපනයනත්ථො **''යස්මා වා''**ති ච-සද්දො. **පරියායෙති** වාරෙ, තස්මිං තස්මිං කිච්චවසෙන පරිවත්තනක්කමෙති අත්ථො. **අබ්‍යාවටාති** අනුස්සුක්කා. **තථාති** යථා මාතා දහරාදීසු පුත්තෙසු, තථා සබ්බසත්තෙසු මෙත්තාදිවසෙන මෙත්තායනාදිවසිකෙන භවිතබ්බන්ති යොජනා. **තස්මාති** යස්මා සබ්බෙපි සංකිලෙසධම්මා යථාරහං දොසමොහරාගපක්ඛියා, තෙහි ච විසුජ්ඣනුපායො අප්පමඤ්ඤා, හිතූපසංහාරාදිවසෙන චතුබ්බිධො ච සත්තෙසු මනසිකාරො, තස්මා විසුද්ධිමග්ගාදිවසා චතස්සොව අප්පමඤ්ඤා. **චතස්සොපි එතා භාවෙතුකාමෙන** න එකෙකන්ති අධිප්පායො. සති හි සබ්බසඞ්ගහෙ කමෙන භවිතබ්බං. හිතෙසිතා මෙත්තායනන්ති ආහ **''එවං පත්ථිතහිතාන''**න්ති. **සම්භාවෙත්වා වාති** ''ඉමාය පටිපත්තියා අයං නිරයාදීසු නිබ්බත්තෙය්‍යා''ති පරිකප්පෙත්වා වා. දුක්ඛාපනයනාකාරප්පවත්තිවසෙන පටිපජ්ජිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. **තතො පරන්ති** තතො හිතාකාරප්පවත්තිආදිතො පරං. **කත්තබ්බාභාවතොති** චතුත්ථස්ස පකාරස්ස කත්තබ්බස්ස අභාවතො. **අයං කමොති** අයං ඉමාසං අප්පමඤ්ඤානං යෙභුය්‍යෙන පවත්තනක්කමොති කත්වා වුත්තං, න ''ඉමිනාව කමෙන එතාසං පවත්ති, න අඤ්ඤථා''ති. මෙත්තාදීනං හි තිස්සන්නං භාවනානං කමනියමො නත්ථි, යං වා තං වා පඨමං භාවෙතුං ලබ්භා, දෙසනාක්කමවසෙන වා එවං වුත්තං.

එකසත්තස්සාපීති එකස්සාපි සත්තස්ස. අප්පටිභාගනිමිත්තත්තා පරිච්ඡෙදග්ගහණං නත්ථි, න ච සම්මුතිසච්චවසෙන පවත්තං සත්තග්ගහණං පරිච්ඡින්නරූපාදිග්ගහණං හොතීති අප්පනාප්පත්තියා අපරාමාසසත්තග්ගහණමුද්ධභූතානං මෙත්තාදීනං එකසත්තාරම්මණානම්පි අප්පමාණගොචරතා වුත්තා. **එවං පමාණං අග්ගහෙත්වාති** යථා උද්ධුමාතකාදීසු අතිරෙකුද්ධුමාතකාදිභාවප්පත්තෙ පදෙසෙ නිමිත්තං ගය්හති, එවං පමාණං අග්ගහෙත්වා. **සකලඵරණවසෙනාති** නිරවසෙසඵරණවසෙන.

270. **නිස්සරණත්තාති** එත්ථ යං යස්ස නිස්සරණං, තං තස්ස උජුපටිපක්ඛභූතමෙව හොති. යථා කාමානං නෙක්ඛම්මං, රූපානං ආරුප්පා, සඞ්ඛාරානං නිබ්බානං , එවං දොමනස්සසහිතානං බ්‍යාපාදවිහිංසාරතීනං නිස්සරණභූතා මෙත්තාකරුණාමුදිතා න සොමනස්සරහිතා හොන්ති. නිස්සරණග්ගහණෙනෙව ච පුබ්බභාගියානං තාසං උපෙක්ඛාසම්පයොගොපි අනුඤ්ඤාතොති දට්ඨබ්බං අනිස්සරණභාවතො. තථා හි අට්ඨවීසතියා චිත්තුප්පාදෙසු

කරුණාමුදිතානං පවත්තිං ආචරියා ඉච්ඡන්ති. න හි බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා උපෙක්ඛාවෙදනං විනා වත්තති පාරිසුද්ධිඋපෙක්ඛා විය. න හි කදාචි පාරිසුද්ධිඋපෙක්ඛා වෙදනුපෙක්ඛං විනා වත්තතීති.

271. **සාතසහගතන්ති** සුඛසහගතං. **තස්මාති** යස්මා ''තතො ත්වං භික්ඛූ''තිආදිකාය (අ. නි. 8.63) දෙසනාය චතුන්නම්පි අප්පමඤ්ඤානං සවිතක්කාදිභාවො විය උපෙක්ඛාසහගතභාවොපි විඤ්ඤායති, තස්මා. **චතස්සොපි අප්පමඤ්ඤා චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානිකාති** චොදකස්ස අධිප්පායො. **එවඤ්හි සතීති** යදි මූලසමාධිම්හි වුත්තමත්ථං අනන්තරං වුත්තතාය බ්‍රහ්මවිහාරෙසු පක්ඛිපති, එවං සන්තෙ කායානුපස්සනාදයොපි චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානිකා සියුං, න පන හොන්ති විපස්සනාවසෙන දෙසිතත්තාති අධිප්පායො, හොන්තු කායානුපස්සනාදයො ආනාපානභාවනාවසෙන චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානිකාති වදෙය්‍යාති ආසඞ්කන්තො ආහ **''වෙදනාදීසු''**තිආදි. **බ්‍යඤ්ජනච්ඡායාමත්තං ගහෙත්වාති** ''මෙත්තා මෙ චෙතොවිමුත්ති භාවිතා භවිස්සතී''තිආදීහි බ්‍යඤ්ජනෙහි පකාසිතො එව චිත්තසමාධි ''අජ්ඣත්තං මෙ චිත්තං ඨිතං භවිස්සතී''තිආදීහිපි බ්‍යඤ්ජනෙහි පකාසිතොති බ්‍යඤ්ජනතො ලබ්භමානසමාධිච්ඡායාමත්තං ගහෙත්වා උභයත්ථ ලබ්භමානං අධිප්පායං අග්ගහෙත්වාති අත්ථො. සුත්තත්ථං හි අඤ්ඤථා වදන්තො අයථාවාදිතාය සත්ථාරං අපවදන්තො නාම හොති. තෙනාහ **''මා භගවන්තං අබ්භාචික්ඛී''**ති.

272. ''තයිමං දොසං පරිහරිතුකාමෙන න සබ්බං සුත්තං නීතත්ථමෙව, තස්මා ගරුකුලතො අධිප්පායො මග්ගිතබ්බො''ති දස්සෙන්තො **''ගම්භීරං හී''**තිආදිං වත්වා තත්ථ ආදිතො පට්ඨාය අධිප්පායං දස්සෙතුං **''අයඤ්හී''**තිආදිමාහ. ආයාචිතා ධම්මදෙසනා එතෙනාති ආයාචිතධම්මදෙසනො, තං **ආයාචිතධම්මදෙසනං. එවමෙවාති** ගරහනෙ නිපාතො, මුධා එවාති අත්ථො. **අජ්ඣත්තන්ති** ගොචරජ්ඣත්තෙ, කම්මට්ඨානාරම්මණෙති අත්ථො . යස්මා චිත්තෙකග්ගතා නාම සසන්තතිපරියාපන්නා හොති, තස්මා අත්ථවණ්ණනායං **''නියකජ්ඣත්තවසෙනා''**ති වුත්තං. **චිත්තං ඨිතං භවිස්සතීති** බහිද්ධා අවික්ඛිප්පමානං එකග්ගභාවෙ ඨිතං භවිස්සති. තතො එව **සුසණ්ඨිතං,** සුට්ඨු සමාහිතන්ති අත්ථො. **උප්පන්නාති** අවික්ඛම්භිතා. **පාපකාති** ලාමකා. **අකුසලා ධම්මාති** කාමච්ඡන්දාදයො අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන අකුසලා ධම්මා. චිත්තං පරියාදාය පවත්තිතුං ඔකාසාදානෙන කුසලචිත්තං ඛෙපෙත්වා න ච ඨස්සන්තීති යොජනා. ඉමිනා යථාවුත්තස්ස සමාධානස්ස කාරණමාහ.

චිත්තෙකග්ගතාමත්තොති භාවනමනුයුත්තෙන පටිලද්ධමත්තං නාතිසුභාවිතං සමාධානං. තං පන උපරි වුච්චමානානං සමාධිවිසෙසානං මූලකාරණභාවතො **''මූලසමාධී''**ති වුත්තො. ස්වායං චිත්තෙකග්ගතාමත්තො ''අජ්ඣත්තමෙව චිත්තං සණ්ඨපෙමි සන්නිසාදෙමි එකොදිං කරොමි සමාදහාමී''තිආදීසු විය ඛණිකසමාධි අධිප්පෙතො. යථෙව හි අඤ්ඤත්ථාපි ''ආරද්ධං ඛො පන මෙ, භික්ඛවෙ, වීරියං අහොසි අසල්ලීනං…පෙ…. සමාහිතං චිත්තං එකග්ග''න්ති (අ. නි. 8.11; පාරා. 11) වත්වා ''විවිච්චෙව කාමෙහී''තිආදිවචනතො (අ. නි. 8.11) පඨමං වුත්තචිත්තෙකග්ගතා ''ඛණිකසමාධී''ති විඤ්ඤායති, එවම්ධාපීති. **සො එව සමාධීති** මූලසමාධිමාහ.

අස්සාති භික්ඛුනො, අස්ස වා මූලසමාධිස්ස. **භාවනන්ති** වඩ්ඪනං. **අයං සමාධීති** ච මූලසමාධියෙව අධිප්පෙතො. **එවං භාවිතොති** යථා අරණිසහිතෙන උප්පාදිතො අග්ගි ගොමයචුණ්ණාදීහි වඩ්ඪිතො ගොමයග්ගිආදිභාවං පත්තොපි අරණිසහිතෙන උප්පාදිතමූලග්ගීත්වෙව වුච්චති, එවම්ධාපි මූලසමාධි එව මෙත්තාදිවසෙන වඩ්ඪිතොති කත්වා වුත්තං.

අඤ්ඤෙසුපි ආරම්මණෙසු පථවීකසිණාදීසු. තත්ථ යථා මෙත්තාභාවනාපුබ්බඞ්ගමෙන භාවනානයෙන පථවීකසිණාදීසු සවිතක්කාදිභාවවසෙන චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානසම්පාපනවිධිනා මූලසමාධිස්ස භාවනා වුත්තා, එවං කරුණාදිභාවනාපුබ්බඞ්ගමං පථවීකසිණාදීසුපි භාවනාවිධිං දස්සෙත්වා පච්ඡා කායානුපස්සනාදිපුබ්බඞ්ගමං භාවනාවිධිං දස්සෙන්තො ආසවක්ඛයාය ධම්මං දෙසෙසි. තෙන වුත්තං **''කරුණා මෙ චෙතොවිමුත්තී''**තිආදි. යදි එවං ධම්මානුපස්සනාපරියොසානාය දෙසනාය අරහත්තාධිගමාය කම්මට්ඨානස්ස කථිතත්තා පුන ''තතො ත්වං, භික්ඛු, ඉමං සමාධිං සවිතක්කම්පී''තිආදි (අ. නි. 8.63) කස්මා වුත්තන්ති? ධම්මානුපස්සනාය මත්ථකප්පත්තිදස්සනත්ථං. සා හි සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාභාවෙන වත්තමානා යථාවුත්තජ්ඣානධම්මෙ සම්මසන්තී විසෙසතො මත්ථකප්පත්තා නාම හොති. ඵලසමාපත්තිභූමිදස්සනත්ථං වුත්තන්ති කෙචි.

පුන **යතො ඛො තෙ**තිආදි අරහත්තප්පත්තිතො උද්ධං ලද්ධබ්බඵාසුවිහාරදස්සනං. තත්ථ **ගස්සසීති** ගමිස්සසි. **තස්මාති** යස්මා ''සවිතක්කම්පී''තිආදිකා දෙසනා මෙත්තාදීනං ආරම්මණතො අඤ්ඤස්මිං ආරම්මණෙ සමාධිං සන්ධාය වුත්තා, න අප්පමඤ්ඤා, තස්මා. **''තථෙවා''**තිආදිනා ගන්ථන්තරෙනපි තමෙවත්ථං සමත්ථෙති. තත්ථ **තථෙවාති** තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙනෙව. **අභිධම්මෙති** චිත්තුප්පාදකණ්ඩෙ (ධ. ස. 251 ආදයො), අප්පමඤ්ඤාවිභඞ්ගාදීසු (විභ. 684 ආදයො) ච තත්ථ තත්ථ අභිධම්මප්පදෙසෙසු.

273. **සුභපරමාදිවසෙනාති සුභ**-සද්දො ''සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතී''ති (පටි. ම. 1.212; අ. නි. 8.66) එවං වුත්තසුභවිමොක්ඛං සන්ධාය වුත්තො උත්තරපදලොපෙන. **පරම**-සද්දො උක්කංසත්ථො. සුභො සුභවිමොක්ඛො පරමො උක්කංසො පරමා කොටි එතිස්සාති සුභපරමා, මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, තතො පරං තාය සාධෙතබ්බං නත්ථීති අත්ථො. අසාධාරණස්ස අත්ථස්ස අධිප්පෙතත්තා විපස්සනාසුඛාදයො ඉධ අනවසරා. ඉතරෙතරවිසිට්ඨාපෙතෙ විසෙසා, පගෙව පරෙහි. තෙනාහ **''අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසො ආනුභාවවිසෙසො වෙදිතබ්බො''**ති. **විසෙසෙත්වාති** අඤ්ඤමඤ්ඤං විසිට්ඨං කත්වා.

තස්ස තස්ස උපනිස්සයත්තාති සුභවිමොක්ඛාදිකස්ස තස්ස තස්ස විමොක්ඛස්ස පකතූපනිස්සයවසෙන උපනිස්සයපච්චයභාවතො. ඉදානි තමත්ථං පාකටතරං කත්වා දස්සෙතුං **''මෙත්තාවිහාරිස්සා''**තිආදි වුත්තං. අස්ස මෙත්තාවිහාරිස්ස චිත්තං උපසංහරතොති සම්බන්ධො. **අප්පටික්කූලපරිචයාති** මෙත්තාභාවනාවසෙන සත්තසඞ්ඛාතෙ යත්ථ කත්ථචි ආරම්මණෙ අප්පටික්කූලාකාරෙනෙව ගහණස්ස පරිචිතත්තා. තස්ස සඞ්ඛාරගතම්පි යං කිඤ්චි ආරම්මණං අප්පටික්කූලාකාරෙනෙව පච්චුපතිට්ඨති, පගෙව සභාවතො. ''අප්පටික්කූල''න්ති තත්ථස්ස චිත්තං අභිරතිවසෙන නිරාසඞ්කං පවත්තති, පච්චනීකධම්මෙහි ච සුඛෙන, සුට්ඨු ච විමුච්චති, යතස්ස ඣානස්ස විමොක්ඛපරියායො වුත්තො. තෙනාහ **''අප්පටික්කූලෙසූ''**තිආදි. යථාවුත්තො ච අත්ථො අනත්ථචරණාදිඅධිප්පායෙන සචෙතනෙ ආරම්මණෙ ආඝාතං උප්පාදෙන්තස්ස පටික්කූලපරිචයා අචෙතනෙපි වාතාතපාදිකෙ ආඝාතුප්පත්තියා විභාවෙතබ්බො. **න තතො පරන්ති** තතො සුභවිමොක්ඛතො පරං කස්සචි විමොක්ඛස්ස උපනිස්සයො න හොතීති අත්ථො.

අභිහනන්ති එතෙනාති අභිඝාතො, දණ්ඩො අභිඝාතො යස්ස තං දණ්ඩාභිඝාතං, තං ආදි යස්ස තං දණ්ඩාභිඝාතාදි, දණ්ඩාභිඝාතාදි රූපං නිමිත්තං යස්ස තං **දණ්ඩාභිඝාතාදිරූපනිමිත්තං**. කිං පන තන්ති ආහ **''සත්තදුක්ඛ''**න්ති, දණ්ඩප්පහාරාදිජනිතං කරජරූපහෙතුකං සත්තානං උප්පජ්ජනකදුක්ඛන්ති අත්ථො. **රූපෙ ආදීනවො සුපරිවිදිතො හොති** කරුණාවිහාරිස්ස රූපනිමිත්තත්තා, දුක්ඛස්ස කරුණාය ච පරදුක්ඛාසහනරසත්තාති අධිප්පායො. **තත්ථ** ආකාසෙ. **චිත්තං පක්ඛන්දති** සබ්බසො රූපානං අභාවො විවරමපගමොති.

තෙන තෙනාතිආදීසු අයං යොජනා – තෙන තෙන භොගසම්පත්තිආදිනා පාමොජ්ජකාරණෙන පමුදිතානං සත්තානං උප්පන්නපාමොජ්ජවිඤ්ඤාණං සමනුපස්සන්තස්ස යොගිනො ''සාධු වතායං සත්තො පමොදතී''ති මුදිතාය පවත්තිසම්භවතො පමුදිතවිඤ්ඤාණස්ස දස්සනෙන විඤ්ඤාණග්ගහණපරිචිතං චිත්තං හොතීති.

අනුක්කමාධිගතන්ති ආකාසකසිණවජ්ජෙ යත්ථ කත්ථචි කසිණෙ රූපාවචරජ්ඣානාධිගමානුක්කමෙන රූපවිරාගභාවනාය අධිගතං. ආකාසනිමිත්තං ගොචරො එතස්සාති ආකාසනිමිත්තගොචරං, තස්මිං **ආකාසනිමිත්තගොචරෙ** පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණෙ. **චිත්තං උපසංහරතොති** දුතියාරුප්පාධිගමාය භාවනාචිත්තං නෙන්තස්ස, තථා භාවයතොති අත්ථො. **තත්ථාති** තස්මිං පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණෙ. **චිත්තන්ති** විඤ්ඤාණඤ්චායතනචිත්තං. **පක්ඛන්දතීති** අනුපවිසති විමොක්ඛභාවෙන අප්පෙති.

ආභොගාභාවතොති ''සුඛිතා හොන්තූ''තිආදිනා (පටි. ම. 2.23) සුඛාසීසනාදිවසෙන ආභුජනාභාවතො. සත්තානං සුඛාසීසනාදිවසෙන පවත්තමානා මෙත්තාදිභාවනාව පරමත්ථග්ගහණමුඛෙන සත්තෙ ආරම්මණං කරොති, උපෙක්ඛාභාවනා පන තථා අප්පවත්තිත්වා කෙවලං අජ්ඣුපෙක්ඛනවසෙනෙව සත්තෙ ආරම්මණං කරොතීති ආහ **''උපෙක්ඛාවිහාරිස්ස සුඛදුක්ඛාදිපරමත්ථග්ගාහවිමුඛභාවතො අවිජ්ජමානග්ගහණදුක්ඛං චිත්තං හොතී''**ති. නනු ච ''කම්මස්සකා සත්තා, තෙ කස්ස රුචියා සුඛිතා වා භවිස්සන්තී''තිආදිනා පටික්ඛෙපවසෙනපි පරමත්ථග්ගහණමුඛෙනෙව උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරොපි සත්තෙ ආරම්මණං කරොතීති? සච්චමෙතං, තං පන භාවනාය පුබ්බභාගෙ, මත්ථකප්පත්තියං පන කෙවලං අජ්ඣුපෙක්ඛනවසෙනෙව සත්තෙ ආරම්මණං කරොතීති සවිසෙසං පරමත්ථතො අවිජ්ජමානෙ එව විසයෙ තස්ස පවත්ති. අවිජ්ජමානග්ගහණදුක්ඛතා ච අජ්ඣුපෙක්ඛනවසෙන අප්පනාප්පත්තියා අපරාමාසසත්තග්ගහණමුද්ධභූතතාය වෙදිතබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

274. **සබ්බාපෙතාති** සබ්බාපි එතා අප්පමඤ්ඤා. **දානාදීනන්ති** පාරමිභාවප්පත්තානං දානාදීනං බුද්ධකරධම්මානං. **සබ්බකල්‍යාණධම්මානන්ති** සබ්බෙසං අනවජ්ජධම්මානං, සමතිංසාය පාරමීනං, තන්නිමිත්තානං බුද්ධයානියානඤ්ච, සබ්බෙහි වා සුන්දරසභාවානං. න හි ලොකියධම්මා බුද්ධකරධම්මෙහි ආනුභාවතො උක්කට්ඨා නාම අත්ථි, බුද්ධධම්මෙසු වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **පරිපූරිකාති** පරිවුද්ධිකරා. අධිට්ඨානානි විය හි අප්පමඤ්ඤා සබ්බාසං පාරමීනං පාරිපූරිකරා. **''හිතජ්ඣාසයතාය''**තිආදිනා මෙත්තාබ්‍රහ්මවිහාරාදීනං උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස අධිට්ඨානභාවදස්සනමුඛෙන චතූහි අප්පමඤ්ඤාහි අත්තනො සන්තානස්ස පගෙව අභිසඞ්ඛතත්තා මහාබොධිසත්තා දානාදිපාරමියො පූරෙතුං සමත්ථා හොන්ති, නාඤ්ඤථාති ඉමමත්ථං දස්සෙති. **ඉමස්ස දාතබ්බං, ඉමස්ස න දාතබ්බන්ති** නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං, ''ඉදං දාතබ්බං, ඉදං න දාතබ්බන්ති ච විභාගං අකත්වා''ති වත්තබ්බතො. දෙය්‍යපටිග්ගාහකවිකප්පරහිතා හි දානපාරමිතා. යථාහ –

> ''යථාපි කුම්භො සම්පුණ්ණො, යස්ස කස්සචි අධොකතො;
> වමතෙවුදකං නිස්සෙසං, න තත්ථ පරිරක්ඛතී''ති. (බු. වං. 2.118);

''සබ්බසත්තාන''න්ති ඉදං ''සුඛනිදාන''න්ති ඉමිනාපි සම්බන්ධිතබ්බං, ''දෙන්තී''ති ඉමිනා ච. තෙන දෙය්‍යධම්මෙන විය දානධම්මෙනාපි මහාසත්තානං ලොකස්ස බහූපකාරතා වුත්තා හොති, තථා තස්ස පරිණාමනතො. තදත්ථදීපනත්ථං හි ''විභාගං අකත්වා''ති වත්වාපි ''සබ්බසත්තාන''න්ති වුත්තං. **තෙසන්ති** සබ්බසත්තානං. **උපඝාතන්ති** එත්ථාපි ''විභාගං අකත්වා''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. අයං හෙත්ථ පදයොජනා – විභාගං අකත්වා උපඝාතං පරිවජ්ජයන්තා සබ්බසත්තානං සුඛනිදානං සීලං සමාදියන්තීති. සත්තකාලවිකප්පරහිතා හි සීලපාරමිතා, ලොකත්ථමෙව චස්ස ඵලං පරිණාමීයති. **නෙක්ඛම්මං භජන්තීති** පබ්බජ්ජං උපගච්ඡන්ති. පබ්බජිතස්ස හි සබ්බසො සීලං

පරිපූරති, න ගහට්ඨස්ස. ඉධාපි ‘‘විභාගං අකත්වා සබ්බසත්තානං සුඛනිදාන’’න්ති ඉදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. න හි බොධිසත්තා කාලවිභාගං කත්වා පබ්බජ්ජං අනුතිට්ඨන්ති, සීලං වා සමාදියන්ති, නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං ඣානාදිනෙක්ඛම්මභජනස්සාපි ඉච්ඡිතබ්බත්තා. සබ්බසත්තානං සුඛනිදානතා හෙට්ඨා වුත්තනයාව. එස නයො සෙසෙසුපි. **හිතාහිතෙසූති** අත්ථානත්ථෙසු. **අසම්මොහත්ථායාති** සම්මොහවිද්ධංසනාය. **පඤ්ඤං පරියොදපෙන්තීති** යොගවිහිතං විජ්ජාට්ඨානාදිං අස්සුතං සුණන්තා සුතං වොදපෙන්තා අහංකාරමමංකාරාදිං විධුනන්තා ඤාණං විසොධෙන්ති. ‘‘අහං මමා’’ති විකප්පරහිතා හි පඤ්ඤාපාරමිතා. **හිතසුඛත්ථායාති** සත්තානං හිතසුඛාදිවුද්ධියත්ථමෙව. **නිච්චන්ති** සතතං අවිච්ඡෙදෙන පටිපක්ඛෙන අවොකිණ්ණං. **වීරියමාරභන්තීති** යථා සත්තානං අනුප්පන්නං හිතසුඛං උප්පජ්ජති, උප්පන්නං අභිවඩ්ඪති, එවං පරක්කමං කරොන්ති. සඞ්කොචවික්ඛෙපරහිතා හි වීරියපාරමිතා. **‘‘වීරභාවං පත්තාපී’’**ති ඉමිනා අපරද්ධානං නිග්ගහසමත්ථතං දස්සෙති. **නානප්පකාරකං අපරාධං ඛමන්තීති** මම්මච්ඡෙදනාකාරෙන අත්තනි පවත්තිතං නානාවිධං අපරාධං සහන්ති. අත්තපරවිකප්පවිරහිතා හි දොසසහනා ඛන්තිපාරමිතා.

පටිඤ්ඤං න විසංවාදෙන්තීති අවිසංවාදනසාමඤ්ඤෙන සබ්බස්සපි අනරියවොහාරස්ස අකරණමාහ. පටිඤ්ඤාතෙ, අපටිඤ්ඤාතෙ ච දිට්ඨාදිකෙ මිච්ඡාවිකප්පරහිතා හි සච්චපාරමිතා. **අචලාධිට්ඨානාති** යථාසමාදින්නෙසු දානාදිධම්මෙසු නිච්චලාධිට්ඨායිනො අචලසමාදානාධිට්ඨානා, සමාදින්නෙසු ච බුද්ධකරධම්මෙසු සම්මදෙව අවට්ඨානං අධිට්ඨානපාරමිතා. **තෙසූති** සත්තෙසු. **අචලායාති** පටිපක්ඛෙන අකම්පනීයාය. **එවන්ති** යථාවුත්තෙන සත්තෙසු හිතජ්ඣාසයතාදිආකාරෙන. යථා ච බ්‍රහ්මවිහාරාධිට්ඨානා පාරමියො, එවං අධිට්ඨානාධිට්ඨානාපි. තථා හි යථාපටිඤ්ඤං පරානුග්ගහාය පාරමීනං අනුට්ඨානෙන සච්චාධිට්ඨානං, තප්පටිපක්ඛපරිච්චාගතො චාගාධිට්ඨානං, පාරමීහි සචිත්තුපසමතො උපසමාධිට්ඨානං, තාහි පරහිතුපායකොසල්ලතො පඤ්ඤාධිට්ඨානං. එවං පච්චෙකම්පි පාරමිතාසු යථාරහං නෙතබ්බං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන පාරමිතාසු යං වත්තබ්බං, තං පරමත්ථදීපනියං **චරියාපිටකවණ්ණනායං** වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං, අතිවිත්ථාරභයෙන න විත්ථාරයිම්හ. තථා දසබලඤාණාදිකෙති. **එතාව හොන්තීති** එතා හොන්ති එවාති යොජනා.

බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති නවමපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

10. ආරුප්පනිද්දෙසවණ්ණනා

පඨමාරුප්පවණ්ණනා

275. **උද්දිට්ඨෙසූති** ''චත්තාරො ආරුප්පා''ති එවං උද්දිට්ඨෙසු, නිද්ධාරණෙ චෙතං භුම්මං. තෙනෙවාහ **''චතූසු ආරුප්පෙසූ''**ති. තත්ථ රූපවිවෙකෙන අරූපං, අරූපමෙව ආරුප්පං ඣානං, ඉධ පන තදත්ථං කම්මට්ඨානං අධිප්පෙතං. තං භාවෙතුකාමො චතුත්ථජ්ඣානං උප්පාදෙතීති සම්බන්ධො. **රූපාධිකරණ**න්ති රූපහෙතු. හෙතුඅත්ථො හි එත්ථ **අධිකරණ**-සද්දො ''කාමාධිකරණ''න්තිආදීසු (ම. නි. 1.168-169) විය. දණ්ඩනට්ඨෙන දණ්ඩො, මුග්ගරාදි. පරපීළාධිප්පායෙන තස්ස ආදානං **දණ්ඩාදානං**. සත්තානං සසනට්ඨෙන **සත්ථං,** ආවුධං. භණ්ඩනං **කලහො**. විරොධො **විග්ගහො**. නානාවාදො **විවාදො. එතන්ති** යථාවුත්තං දණ්ඩාදානාදිකං. **සබ්බසොති** අනවසෙසතො. **ආරුප්පෙ** අරූපභාවෙ, ආරුප්පෙ වා භවෙ. **රූපානංයෙවාති** දිට්ඨාදීනවානං රූපානංයෙව, න අරූපානන්ති අධිප්පායො. **නිබ්බිදායාති** වික්ඛම්භනවසෙන නිබ්බින්දනත්ථාය. **විරාගායාති** විරජ්ජනත්ථාය. **නිරොධායාති** නිරුජ්ඣනත්ථාය. සබ්බමෙතං සමතික්කමං සන්ධාය වුත්තං. **දණ්ඩාදානාදීන**න්ති **ආදි**-සද්දෙන අදින්නාදානාදිකං සබ්බං රූපහෙතුකං අනත්ථං සඞ්ගණ්හාති, න ඉධ පාළියං ආගතමෙවාති දට්ඨබ්බං. **කරජරූපෙති** යථාවුත්තාදීනවාධිකරණභාවයොග්‍යං දස්සෙතුං වුත්තං, ඔළාරිකරූපෙති අත්ථො. **ආදීනව**න්ති දොසං. **තස්සාති** රූපස්ස. **ආලොකොති** වණ්ණවිසෙසො එවාති තත්ථ පවත්තං පටිභාගනිමිත්තං උග්ඝාටෙත්වා සියා ආකාසනිමිත්තං උග්ගහෙතුං, න පන පරිච්ඡින්නාකාසකසිණං උග්ඝාටෙත්වා. තස්ස හි උග්ඝාටනා නාම රූපනිමිත්තෙනෙව සියාති ආහ **''ඨපෙත්වා පරිච්ඡින්නාකාසකසිණං නවසූ''**ති. කෙචි පන ''ආලොකකසිණම්පි ඨපෙත්වා අට්ඨසූ''ති වදන්ති, තස්ස පන ඨපනෙ කාරණං න දිස්සති, කරජරූපං අතික්කන්තං හොති තස්ස අනාලම්බනතො.

යදි එවං කස්මා ''චතුත්ථජ්ඣානවසෙනා''ති වුත්තං. නනු පඨමජ්ඣානාදීනිපි තස්ස අනාලම්බනවසෙනෙව පවත්තන්ති පටිභාගනිමිත්තාරම්මණත්තා? සච්චමෙතං, ඔළාරිකඞ්ගප්පහානතො පන සන්තසභාවෙන ආනෙඤ්ජප්පත්තෙන චතුත්ථජ්ඣානෙන අතික්කන්තං සුට්ඨු අතික්කන්තං නාම හොතීති **''චතුත්ථජ්ඣානවසෙනා''**ති වුත්තං . කෙචි ''අස්සාසපස්සාසානං නිරුජ්ඣනතො, කාමධාතුසමතික්කමනතො වා''ති වදන්ති, තං අකාරණං, ඉතරෙසං චිත්තසමුට්ඨානරූපානං සම්භවතො, හෙට්ඨිමජ්ඣානානඤ්ච අකාමධාතුසංවත්තනීයතො. **තප්පටිභාගමෙවාති** කරජරූපපටිභාගමෙව නිමිත්තග්ගාහසම්භවතො. සදිසඤ්ච නාම තං න හොති, තස්මා කිං තස්ස සමතික්කමනෙනාති අනුයොගං සන්ධාය **''කථං? යථා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කථ**න්ති කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. **යථාති** ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො. **ලෙඩ්ඩචිත්ත**න්ති කාළවණ්ණාදිනා කතපරිකම්මාය ලෙඩ්ඩාය චිත්තං. **ඡිද්දන්තර**න්ති විවරං. **දිස්වාති** දූරතො දිස්වා. **සමානරූපසද්දසමුදාචාර**න්ති සදිසරූපසණ්ඨානසරප්පයොගං.

ආරම්මණවසෙනාති ''මම චක්ඛු සොභනං, මම කායො පීරො, මම පරික්ඛාරා සුන්දරා''ති එවං ආරම්මණකරණවසෙන. **කරජරූපසමඞ්ගිකාලොති** අත්තනො අත්තභාවරූපෙන චෙව ආරම්මණරූපෙන ච සමන්නාගතකාලො. **තම්පීති** කසිණරූපස්සපි. සාමිඅත්ථෙ හි ඉදං උපයොගවචනං. භයසන්තාසඅදස්සනකාමතා විය සමතික්කමිතුකාමතාති යොජනා. ඉදඤ්ච යථාවුත්තානං නිබ්බිදාවිරාගනිරොධානං සාධාරණවචනං. තෙ හි තයො අපෙක්ඛිත්වා භයසන්තාසඅදස්සනකාමතා වුත්තා. එකො කිර සූනඛො වනෙ සූකරෙන පහටමත්තො පලාතො, සො අරූපදස්සනවෙලාය භත්තපචනඋක්ඛලිං දූරතො දිස්වා සූකරසඤ්ඤාය භීතො උත්තසන්තො පලායි, පිසාචභීරුකො පුරිසො රත්තිභාගෙ අපරිචිතෙ දෙසෙ මත්ථකච්ඡින්නං තාලක්ඛන්ධං දිස්වා පිසාචසඤ්ඤාය භීතො උත්තසන්තො මුච්ඡිතො පපති, තං සන්ධාය වුත්තං **''සූකරා…පෙ…. වෙදිතබ්බා''**ති.

276. **එව**න්ති යථාවුත්තං ඔපම්මත්ථං නිගමෙන්තො ආහ. **සොති** යොගාවචරො. තස්මිං ඣානෙ ආදීනවං පස්සතීති සම්බන්ධො. **රූප**න්ති කසිණරූපං. **සන්තවිමොක්ඛතොති** අරූපජ්ඣානතො. තානි හි ''යෙ තෙ සන්තා විමොක්ඛා අතික්කම්ම රූපෙ ආරුප්පා''තිආදීසු (අ. නි. 8.72; 10.9) සන්තවිමොක්ඛාති ආගතා. සන්තතාසිද්ධි චස්ස අනුස්සුතිතො දට්ඨබ්බා. **යථෙවාති එව**-කාරෙන යෙන පකාරෙන එතං රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං දුවඞ්ගිකං, එවං ආරුප්පානිපීති උපෙක්ඛාචිත්තෙකග්ගතාවසෙන දුවඞ්ගිකත්තං දස්සෙති, න තතියජ්ඣානෙ විය දුවඞ්ගිකතාමත්තං. නනු චෙත්ථාපි දුවඞ්ගිකතාමත්තමෙව භූමිභෙදතොති? නායං දොසො උපමොපමෙය්‍යාභාවස්ස භින්නාධිකරණතො.

තත්ථාති තස්මිං රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානෙ. **නිකන්ති**න්ති අපෙක්ඛං. **පරියාදායාති** ආදීනවදස්සනෙන තස්මිං ඣානෙ ඛෙපෙත්වා, අනපෙක්ඛො හුත්වාති අත්ථො. සන්තතො මනසිකරණෙනෙව පණීතතො, සුඛුමතො ච මනසිකාරො සිද්ධො හොතීති ආහ **''සන්තතො අනන්තතො මනසි කරිත්වා''**ති. **පත්ථරිත්වාති** පගෙව වඩ්ඪිතං, තදා වඩ්ඪනවසෙන වා පත්ථරිත්වා. **තෙනාති** කසිණරූපෙන. **උග්ඝාටෙති කසිණ**න්ති රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානස්ස ආරම්මණභූතං පථවීකසිණාදිකසිණරූපං අපනෙති. උග්ඝාටනවිධිං පන දස්සෙන්තො **''උග්ඝාටෙන්තො හී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **සංවෙල්ලෙතීති** පටිසංහරති. **අඤ්ඤදත්ථූති** එකංසෙන. **නෙව උබ්බට්ටතීති** නෙව උට්ඨහති. **න විවට්ටතීති** න විනිවට්ටති. **ඉමස්සාති** ඉමස්ස කසිණරූපස්ස. **අමනසිකාර**න්ති මනසි අකරණං අචින්තනං. **මනසිකාරඤ්ච පටිච්චාති** ''ආකාසො ආකාසො''ති භාවනාමනසිකාරඤ්ච නිස්සාය. ඉදං වුත්තං හොති – රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානස්ස ආරම්මණභූතං කසිණරූපං න සබ්බෙන සබ්බං මනසි කරොතො, තෙන ච ඵුට්ඨොකාසං ''ආකාසො ආකාසො''ති

මනසි කරොතො යදා තං භාවනානුභාවෙන ආකාසං හුත්වා උපට්ඨාති, තදා සො කසිණං උග්ඝාටෙති නාම, තඤ්ච තෙන උග්ඝාටිතං නාම හොතීති. තෙනාහ **''කසිණුග්ඝාටිමාකාසමත්තං පඤ්ඤායතී''**ති. **සබ්බමෙතන්ති** තිවිධම්පෙතං **එකමෙව** පරියායභාවතො.

''නීවරණානි වික්ඛම්භන්තී''ති කස්මා වුත්තං? නනු රූපාවචරපඨමජ්ඣානස්ස උපචාරක්ඛණෙයෙව නීවරණානි වික්ඛම්භිතානි, තතො පට්ඨාය චස්ස න තෙසං පරියුට්ඨානං. යදි සියා, ඣානතො පරිහායෙය්‍ය? යං පනෙකෙ වදන්ති ''අත්ථෙව සුඛුමානි අරූපජ්ඣානවික්ඛම්භනෙය්‍යානි නීවරණානි, තානි සන්ධායෙතං වුත්ත''න්ති, තං තෙසං මතිමත්තං. න හි මහග්ගතකුසලෙසු ලොකුත්තරකුසලෙසු විය ඔධිසො පහානං නාම අත්ථි. යො පන රූපාවචරෙහි ආරුප්පානං උළාරඵලතාදිවිසෙසො, සො භාවනාවිසෙසෙන සන්තතරපණීතතරභාවෙන තෙසුයෙව පුරිමපුරිමෙහි පච්ඡිමපච්ඡිමානං වියාති දට්ඨබ්බං. ''වික්ඛම්භන්ති''ති පන වචනං වණ්ණභණනවසෙන වුත්තං. තථා හි අඤ්ඤත්ථාපි හෙට්ඨා පහීනානං උපරි පහානං වුච්චති. යෙ පන ''සබ්බෙ කුසලා ධම්මා සබ්බෙසං අකුසලානං පටිපක්ඛාති කත්වා එවං වුත්ත''න්ති වදන්ති, තෙහි දුතියජ්ඣානූපචාරාදීසු නීවරණවික්ඛම්භනාවචනස්ස කාරණං වත්තබ්බං. **සති සන්තිට්ඨතීති** ආකාසනිමිත්තාරම්මණා සති සම්මා සූපට්ඨිතා හුත්වා තිට්ඨති. සතිසීසෙන චෙත්ථ උපචාරජ්ඣානානුගුණානං සද්ධාපඤ්චමානං සකිච්චයොගං දස්සෙති. **උපචාරෙනාති** උපචාරජ්ඣානෙන. **ඉධාපීති** රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං සන්ධාය සම්පිණ්ඩනං. තං හි උපෙක්ඛාවෙදනාසම්පයුත්තං. **සෙසන්ති** ''සෙසානි කාමාවචරානී''තිආදි. යං ඉධ වත්තබ්බමවුත්තං, තං පන **පථවීකසිණනිද්දෙසෙ** (විසුද්ධි. 1.51 ආදයො) වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බන්ති ආහ **''පථවීකසිණෙ වුත්තනයමෙවා''**ති.

එවං යං තත්ථ අවිසිට්ඨං, තං අතිදිසිත්වා ඉදානි විසිට්ඨං දස්සෙතුං **''අයං පන විසෙසො''**තිආදිමාහ. **යානප්පුතොළිකුම්භිමුඛාදීනන්ති** ඔගුණ්ඨනසිවිකාදියානානං මුඛං යානමුඛං, පුතොළියා ඛුද්දකද්වාරස්ස මුඛං පුතොළිමුඛං, කුම්භිමුඛන්ති පච්චෙකං මුඛ-සද්දො සම්බන්ධිතබ්බො. **ආකාසංයෙව** යානමුඛාදිපරිච්ඡින්නං. **පරිකම්මමනසිකාරෙනාති** පරිකම්මභූතෙන මනසිකාරෙන උපචාරජ්ඣානෙන. පරිකම්මං අනුලොමං උපචාරොති ච අනත්ථන්තරඤ්හෙතං. **පෙක්ඛමානො** අරූපාවචරජ්ඣානචක්ඛුනා.

277. **සබ්බාකාරෙනාති** රූපනිමිත්තං දණ්ඩාදානසම්භවදස්සනාදිනා සබ්බෙන රූපධම්මෙසු, පථවීකසිණාදිරූපනිමිත්තෙසු, තදාරම්මණජ්ඣානෙසු ච දොසදස්සනාකාරෙන, තෙසු එව වා රූපාදීසු නිකන්තිප්පහානඅනාවජ්ජිතුකාමතාදිනා. **රූපජ්ඣානම්පි රූපන්ති වුච්චති** උත්තරපදලොපෙන ''රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙතී''තිආදීසු (ධ. ස. 160; විභ. 625) යථා රූපභවො රූපං. **රූපීති** හි රූපජ්ඣානලාභීති අත්ථො. **ආරම්මණම්පි** කසිණරූපං **රූපන්ති වුච්චති** පුරිමපදලොපෙන යථා ''දෙවදත්තො දත්තො''ති. **රූපානි පස්සතීති** කසිණරූපානි ඣානචක්ඛුනා පස්සතීති අත්ථො. **තස්මාති** යස්මා උත්තරපදලොපෙන, පුරිමපදලොපෙන ච යථාක්කමං රූපජ්ඣානකසිණරූපෙසු රූපවොහාරො දිස්සති, තස්මා. රූපෙ රූපජ්ඣානෙ තංසහගතා සඤ්ඤා **රූපසඤ්ඤා. තදාරම්මණස්ස චාති** ච-සද්දෙන යථාවුත්තං රූපාවචරජ්ඣානං සම්පිණ්ඩෙති, තෙන පාළියං ''රූපසඤ්ඤාන''න්ති සරූපෙකසෙසෙන නිද්දෙසො කතොති දස්සෙති. **විරාගාති** ජිගුච්ඡනතො. **නිරොධාති** තප්පටිබන්ධඡන්දරාගවික්ඛම්භනෙන නිරොධනතො. වුත්තමෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං **''කිං වුත්තං හොති''**තිආදි වුත්තං. තස්ස සබ්බාකාරෙන විරාගා අනවසෙසානං නිරොධාති එවං වා එත්ථ යොජනා කාතබ්බා.

''ආරම්මණෙ අවිරත්තස්ස සඤ්ඤාසමතික්කමො න හොති''ති ඉදං යස්මා ඉමානි ඣානානි ආරම්මණාතික්කමෙන පත්තබ්බානි, න අඞ්ගාතික්කමෙනාති කත්වා වුත්තං. යස්මා පනෙත්ථ සඤ්ඤාසමතික්කමො ආරම්මණසමතික්කමෙන විනා න හොති, තස්මා ''සමතික්කන්තාසු ච සඤ්ඤාසු ආරම්මණං සමතික්කන්තමෙව හොතී''ති ආහ. අවත්වා වුත්තොති සම්බන්ධො. **සමාපන්නස්සාති**ආදීසු කුසලසඤ්ඤාවසෙන සමාපන්නග්ගහණං, විපාකසඤ්ඤාවසෙන උපපන්නග්ගහණං, කිරියාසඤ්ඤාවසෙන දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරග්ගහණං. අරහතො හි ඣානානි විසෙසතො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරො. යදි සඤ්ඤාසමතික්කමස්ස අනුනිප්ඵාදිආරම්මණසමතික්කමො විභඞ්ගෙ ච අවුත්තො, අථ කස්මා ඉධ ගහිතොති අනුයොගං සන්ධායාහ **''යස්මා පනා''**තිආදි. **ආරම්මණසමතික්කමවසෙනාපි අයමත්ථවණ්ණනා කතා,** ''තදාරම්මණස්ස චෙතං අධිවචන''න්තිආදිනා විභඞ්ගෙ විය සඤ්ඤාසමතික්කමමෙව අවත්වාති අධිප්පායො.

278. **පටිඝාතෙනාති** පටිහනනෙන විසයිවිසයසමොධානෙන. **අත්ථඞ්ගමාති**ආදීසු පුරිමං පුරිමං පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස අත්ථවචනං, තස්මා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමො ඣානසමඞ්ගිකාලෙ අනුප්පත්තීති තස්ස ඉධෙව ගහණෙ කාරණං අනුයොගමුඛෙන දස්සෙතුං **''කාමඤ්චෙතා''**තිආදි වුත්තං. **උස්සාහජනනත්ථං** පටිපජ්ජනකානං. **එතාසං** පටිඝසඤ්ඤානං. **එත්ථ** පඨමාරුප්පකථායං. **වචනං** අත්ථඞ්ගමවසෙන.

කිං වා පසංසාකිත්තනෙන, පටිඝසඤ්ඤානං පන අත්ථඞ්ගමො ඉධෙව වත්තබ්බත්තා වුත්තොති දස්සෙතුං **''අථ වා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ සභාවධම්මස්ස අභාවො නාම පටිපක්ඛෙන පහීනතාය වා පච්චයාභාවෙන වා. තෙසු රූපජ්ඣානසමඞ්ගිනො පටිඝසඤ්ඤානං අභාවො පච්චයාභාවමත්තෙන, න පටිපක්ඛාධිගමෙනාති දස්සෙන්තො ආහ **''කිඤ්චාපී''**තිආදි. තත්ථ **තාති** පටිඝසඤ්ඤා . **රූපාවචරන්ති** රූපාවචරජ්ඣානං. **සමාපන්නස්සාති** සමාපජ්ජිත්වා

විහරන්තස්ස. කිඤ්චාපි න සන්තීති යොජනා. **න පහීනත්තා න සන්තීති** න තදා පටිඝසඤ්ඤා පහීනභාවෙන න සන්ති නාම. තත්ථ කාරණමාහ **"න හි රූපවිරාගාය රූපාවචරභාවනා සංවත්තතී"**ති. නනු ච පටිඝසඤ්ඤාපි අරූපධම්මා එවාති චොදනං සන්ධායාහ **"රූපායත්තා ච එතාසං පවත්තී"**ති. **අයං පන භාවනාති** අරූපභාවනමාහ. **ධාරෙතුන්ති** අවධාරෙතුං. **ඉධාති** අරූපජ්ඣානෙ. ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරවචනාදීහි **ආනෙඤ්ජතා**. "යෙ තෙ සන්තා විමොක්ඛා අතික්කම්ම රූපෙ ආරුප්පා"තිආදිනා (අ. නි. 8.72; 10.9) **සන්තවිමොක්ඛතා ච වුත්තා.**

279. දොසදස්සනපුබ්බකපටිපක්ඛභාවනාවසෙන පටිඝසඤ්ඤානං සුප්පහීනත්තා මහතාපි සද්දෙන අරූපසමාපත්තිතො න වුට්ඨාති. තථා පන න සුප්පහීනත්තා සබ්බරූපාවචරසමාපත්තිතො වුට්ඨානං සියා, පඨමජ්ඣානං පන අප්පකම්පි සද්දං න සහතීති තං සමාපන්නස්ස සද්දො කණ්ටකොති වුත්තං. ආරුප්පභාවනාය අභාවෙ චුතිතො උද්ධං උප්පත්තිරහානං රූපසඤ්ඤාපටිඝසඤ්ඤානං යාව අත්තනො විපාකප්පවත්ති, තාව අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන සමතික්කමො, අත්ථඞ්ගමො ච වුත්තො. නානත්තසඤ්ඤාසු පන යා තස්මිං භවෙ න උප්පජ්ජන්ති එකන්තරූපනිස්සිතා, තා අනොකාසතාය න උප්පජ්ජන්ති, න ආරුප්පභාවනාය නිවාරිතත්තා, අනිවාරිතත්තා ච කාචි උප්පජ්ජන්ති. තස්මා තාසං අමනසිකාරො අනාවජ්ජනං අපච්චවෙක්ඛණං, ජවනපටිපාදකෙන වා භවඞ්ගමනස්ස අන්තො අකරණං අප්පවෙසනං වුත්තං.

තෙන ච නානත්තසඤ්ඤාමනසිකාරහෙතූනං රූපානං සමතික්කමා සමාධිස්ස ථිරභාවං දස්සෙතුං **"සඞ්ඛෙපතො"**තිආදි වුත්තං. අපිච ඉමෙහි තීහි පදෙහි ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා වණ්ණො කථිතො සොතූනං උස්සාහජනනත්ථං, පලොභනත්ථඤ්ච. යෙ හි අකුසලා එවංගාහිනො "සබ්බස්සාදරහිතෙ ආකාසෙ පවත්තිතසඤ්ඤාය කො ආනිසංසො"ති, තෙ තතො මිච්ඡාගාහතො නිවත්තෙතුං තීහි පදෙහි ඣානස්ස ආනිසංසො කථිතො. තං හි සුත්වා තෙසං එවං භවිස්සති "එවං සන්තා කිරායං සමාපත්ති එවං පණීතා, හන්දස්සා නිබ්බත්තනත්ථං උස්සාහං කරිස්සාමී"ති.

280. **අස්සාති** ආකාසස්ස. උප්පාදො එව අන්තො **උප්පාදන්තො,** තථා **වයන්තො**. සභාවධම්මො හි අහුත්වා සම්භවතො, හුත්වා ච විනස්සනතො උදයවයපරිච්ඡින්නො. ආකාසො පන අසභාවධම්මත්තා තදුභයාභාවතො අනන්තො වුත්තො. අජටාකාසපරිච්ඡින්නාකාසානං ඉධ අනධිප්පෙතත්තා **"ආකාසොති කසිණුග්ඝාටිමාකාසො වුච්චතී"**ති ආහ. කසිණං උග්ඝාටීයති එතෙනාති කසිණුග්ඝාටො, තදෙව **කසිණුග්ඝාටිමං. මනසිකාරවසෙනාපීති** රූපවිවෙකමත්තග්ගහණෙන පරිච්ඡෙදස්ස අග්ගහණතො අනන්තඵරණාකාරෙන පවත්තපරිකම්මමනසිකාරවසෙනාපි. **අනන්තං ඵරතීති** අග්ගහිතපරිච්ඡෙදතාය අනන්තං කත්වා පරිකම්මසම්ඵස්සපුබ්බකෙන ඣානසම්ඵස්සෙන ඵුසති. යථා භිසග්ගමෙව භෙසජ්ජං, එවං **ආකාසානන්තමෙව ආකාසානඤ්චං** සංයොගපරස්ස ත-කාරස්ස ච-කාරං කත්වා. ඣානස්ස පවත්තිට්ඨානභාවතො ආරම්මණං අධිට්ඨානට්ඨෙන **"ආයතනමස්සා"**ති වුත්තං, අධිට්ඨානට්ඨෙ ආයතන-සද්දස්ස දස්සනතො. කාරණාකරසඤ්ජාතිදෙසනිවාසත්ථෙපි ආයතන-සද්දො ඉධ යුජ්ජතෙව.

විඤ්ඤාණඤ්චායතනකථාවණ්ණනා

281. චිණ්ණො චරිතො පගුණීකතො ආවජ්ජනාදිලක්ඛණො වසීභාවො එතෙනාති චිණ්ණවසීභාවො, තෙන **චිණ්ණවසීභාවෙන.** රූපාවචරසඤ්ඤං අනතික්කමිත්වා අනධිගන්තබ්බතො, තංසහගතසඤ්ඤාමනසිකාරසමුදාචාරස්ස හානභාගියභාවාවහතො, තංසමතික්කමෙනෙව තදඤ්ඤෙසං සමතික්කමිතබ්බානං සමතික්කමසිද්ධිතො ච වුත්තං **"ආසන්නරූපාවචරජ්ඣානපච්චත්ථිකා"**ති. වීථිපටිපන්නාය භාවනාය උපරූපරිවිසෙසාවහභාවතො, පණීතභාවසිද්ධිතො ච පඨමාරුප්පතො දුතියාරුප්පං සන්තතරසභාවන්ති ආහ **"නො ච විඤ්ඤාණඤ්චායතනමිව සන්තා"**ති වක්ඛති හි "සුප්පණීතතරා හොන්ති, පච්ඡිමා පච්ඡිමා ඉධා"ති (විසුද්ධි. 1.290). **අනන්තං අනන්තන්ති** කෙවලං "අනන්තං අනන්ත"න්ති **න මනසි කාතබ්බං** න භාවෙතබ්බං, "අනන්තං විඤ්ඤාණං, අනන්තං විඤ්ඤාණ"න්ති පන මනසි කාතබ්බං, "විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණ"න්ති වා.

තස්මිං නිමිත්තෙති තස්මිං පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණසඞ්ඛාතෙ විඤ්ඤාණනිමිත්තෙ. **චිත්තං චාරෙන්තස්සාති** භාවනාචිත්තං පවත්තෙන්තස්ස. **ආකාසඵුටෙ විඤ්ඤාණෙති** කසිණුග්ඝාටිමාකාසං ඵරිත්වා පවත්තෙ පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණෙ ආරම්මණභූතෙ. **අප්පෙතීති** අප්පනාවසෙන පවත්තති. සභාවධම්මෙපි ආරම්මණසමතික්කමභාවනාභාවතො ඉදං අප්පනාප්පත්තං හොති චතුත්ථාරුප්පං විය. **අප්පනානයො පනෙත්ථ වුත්තනයෙනෙවාති** එත්ථ දුතියාරුප්පජ්ඣානෙ පුරිමභාගෙ තීණි, චත්තාරි වා ජවනානි කාමාවචරානි උපෙක්ඛාවෙදනාසම්පයුත්තානෙව හොන්ති. "චතුත්ථං පඤ්චමං වා අරූපාවචර"න්තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.276) පඨමාරුප්පජ්ඣානෙ වුත්තෙන නයෙන, අථ වා **අප්පනානයොති** සභාවධම්මෙපි ආරම්මණෙ ඣානස්ස අප්පනානයො ආරම්මණාතික්කමභාවනාවසෙන ආරුප්පං අප්පනං පාපුණාති, "අප්පනාප්පත්තස්සෙව හි ඣානස්ස ආරම්මණසමතික්කමනමත්තං තත්ථ හොතී"ති **මරණානුස්සතිනිද්දෙසෙ** (විසුද්ධි. 1.177) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බොති අත්ථො.

282. **සබ්බසොති** සබ්බාකාරෙන පඨමාරුප්පෙ "ආසන්නරූපජ්ඣානපච්චත්ථිකතා, අසන්තසභාවතා"ති එවමාදිනා සබ්බෙන දොසදස්සනාකාරෙන, තත්ථ වා නිකන්තිපහානඅනාවජ්ජිතුකාමතාදිආකාරෙන, සබ්බං වා කුසලවිපාකකිරියාභෙදතො අනවසෙසන්ති අත්ථො. ස්වායමත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ඤාතුං සක්කාති ආහ

“සබ්බසොති ඉදං වුත්තනයමෙවා”ති. ඣානස්ස ආකාසානඤ්චායතනතා බාහිරත්ථසමාසවසෙන හෙට්ඨා වුත්තාති ආහ **“පුබ්බෙ වුත්තනයෙන ඣානම්පි ආකාසානඤ්චායතන”**න්ති . ආරම්මණස්ස පන සමානාධිකරණසමාසවසෙනාති සන්දස්සෙතුං **“ආරම්මණම්පී”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **“පුරිමනයෙනෙවා”**ති ඉදං ‘‘නාස්ස අන්තො’’තිආදිනා වුත්තපදසිද්ධිං සන්ධාය වුත්තං. යථා අධිට්ඨානට්ඨෙන, එවං සඤ්ජාතිදෙසට්ඨෙනපි ආයතන-සද්දෙන ඉධ අත්ථො යුජ්ජතීති දස්සෙතුං **“තථා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ සඤ්ජායති එත්ථාති සඤ්ජාති, සඤ්ජාති එව දෙසො **සඤ්ජාතිදෙසො. ඣානං** අප්පවත්තිකරණෙන. **ආරම්මණං** අමනසිකරණෙන. **උභයම්පි** වා උභයතා යොජෙතබ්බා. ඣානස්සපි හි අනාවජ්ජනං, ජවනපටිපාදකෙන වා භවඞ්ගමනස්ස අන්තො අකරණං අමනසිකරණං, ආරම්මණස්ස ච ආරම්මණකරණවසෙන අප්පවත්තනං **අප්පවත්තිකරණ**න්ති අත්ථස්ස සම්භවතො **එකජ්ඣං කත්වා** සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, එකසෙසනයෙන වා.

පුබ්බෙ අනන්තස්ස ආකාසස්ස ආරම්මණකරණවසෙන පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණං අත්තනො ඵරණාකාරෙනෙව ‘‘අනන්ත’’න්ති මනසි කාතබ්බත්තා ‘‘අනන්තං විඤ්ඤාණ’’න්ති වුත්තන්ති පුන **“මනසිකාරවසෙන වා අනන්ත”**න්ති වුත්තං, සබ්බසො මනසිකරණවසෙනාති අධිප්පායො. තෙනාහ **“අනවසෙසතො මනසි කරොන්තො ‘අනන්ත’න්ති මනසි කරොතී”**ති. **ඣානවිභඞ්ගෙපි** අයමෙවත්ථො වුත්තොති දස්සෙන්තො **“යං පන විභඞ්ගෙ වුත්ත”**න්තිආදිමාහ. තස්සා පාළියා එවං වා අත්ථො වෙදිතබ්බො – තංයෙව ආකාසං ඵුටං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණඤ්චායතනවිඤ්ඤාණෙන මනසි කරොතීති. අයං පනත්ථො යුත්තො විය දිස්සති, තංයෙව ආකාසං විඤ්ඤාණෙන ඵුටං තෙන ගහිතාකාරං මනසි කරොති. එවං තං විඤ්ඤාණං අනන්තං ඵරතීති. යං හි ආකාසං පඨමාරුප්පසමඞ්ගී විඤ්ඤාණෙන අනන්තං ඵරති, තං ඵරණාකාරසහිතමෙව විඤ්ඤාණං මනසි කරොන්තො දුතියාරුප්පසමඞ්ගී අනන්තං ඵරතීති වුච්චති.

මනසිකාරවසෙන අනන්තඵරණාකාරෙන ඉධ අනන්තතා, න ආකාසස්ස විය උප්පාදන්තාදිඅභාවෙනාති **“නාස්ස අන්තොති අනන්ත”**න්ති එත්තකමෙවාහ. **“රුළ්හීසද්දො”**ති ඉමිනා ‘‘විඤ්ඤාණානඤ්ච’’න්ති එතස්ස පදස්ස අත්ථෙ විඤ්ඤාණඤ්ච-සද්දො නිරුළ්හොති දස්සෙති, යථාවුත්තං වා විඤ්ඤාණං දුතියාරුප්පජ්ඣානෙන අඤ්චීයති වුත්තාකාරෙන ආලම්බීයතීති විඤ්ඤාණඤ්චන්ති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. සෙසං වුත්තත්ථමෙවාති ආහ **“සෙසං පුරිමසදිසමෙවා”**ති.

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනකථාවණ්ණනා

283. තතියාරුප්පකම්මට්ඨානෙ යං හෙට්ඨා වුත්තසදිසං, තං වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං, අපුබ්බමෙව වණ්ණයිස්සාම. තත්ථ **තස්සෙවාති** යං ආරබ්භ විඤ්ඤාණඤ්චායතනං පවත්තං, තස්සෙව. කිං පන තන්ති ආහ **“ආකාසානඤ්චායතනවිඤ්ඤාණස්සා”**ති. එතෙන තතො අඤ්ඤං තතියාරුප්පජ්ඣානස්ස ආරම්මණං නත්ථීති දස්සෙති. **“ආරම්මණභූතස්සා”**ති ඉමිනා තස්ස අනාරම්මණභූතං දුතියාරුප්පවිඤ්ඤාණං නිවත්තෙති. **අභාවොති** නත්ථිතා. **සුඤ්ඤතාති** රිත්තතා. **විවිත්තාකාරොති** විවෙකො. තීහි පදෙහි පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණස්ස අපගමමෙව වදති. ‘‘මනසි කාතබ්බො’’ති වත්වා මනසිකාරවිධිං දස්සෙතුං **“තං විඤ්ඤාණ”**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අමනසිකරිත්වාති** සබ්බෙන සබ්බං මනසි අකත්වා අචින්තෙත්වා. **වා**-සද්දො අනියමත්ථො, තෙන තීසු පකාරෙසු එකෙනපි අත්ථසිද්ධීති දස්සෙති.

තස්මිං නිමිත්තෙති තස්මිං පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණස්ස අභාවසඞ්ඛාතෙ ඣානුප්පත්තිනිමිත්තෙ. **ආකාසෙ ඵුටෙති** ආකාසං ඵරිත්වා පවත්තෙ. ‘‘ආකාසඵුටෙ’’ති වා පාඨො. **සුඤ්ඤවිවිත්තනත්ථිභාවෙති** සුඤ්ඤභාවෙ, විවිත්තභාවෙ, නත්ථිභාවෙ වාති යෙන ආකාරෙන භාවිතං, තස්ස ගහණත්ථං වුත්තං. අථ වා **සුඤ්ඤවිවිත්තනත්ථිභාවෙති** සුඤ්ඤවිවිත්තතාසඞ්ඛාතෙ නත්ථිභාවෙ, තෙන විනාසාභාවමෙව දස්සෙති, න පුරෙ අභාවාදිකෙ.

තස්මිං හි අප්පනාචිත්තෙති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනජ්ඣානසම්පයුත්තෙ අප්පනාවසෙන පවත්තෙ චිත්තෙ, තස්මිං වා පඨමාරුප්පස්ස අපගමසඞ්ඛාතෙ නත්ථිභාවෙ යථාවුත්තෙ අප්පනාචිත්තෙ උප්පන්නෙ. සො භික්ඛු අභාවමෙව පස්සන්තො විහරතීති සම්බන්ධො. පුරිසො කත්ථචි ගන්ත්වා ආගන්ත්වා සුඤ්ඤමෙව පස්සති, නත්ථිභාවමෙව පස්සතීති යොජනා. **තං ඨානන්ති** තං සන්නිපාතට්ඨානං. **“පරිකම්මමනසිකාරෙන අන්තරහිතෙ”**ති ඉමිනා ආරම්මණකරණාභාවෙන තස්ස අන්තරධානං න නට්ඨත්තාති දස්සෙති. තත්රිදං ඔපම්මසංසන්දනං – යථා සො පුරිසො තත්ථ සන්නිපතිතං භික්ඛුසඞ්ඝං දිස්වා ගතො, තතො සබ්බෙසු භික්ඛූසු කෙනචිදෙව කරණීයෙන අපගතෙසු ආගන්ත්වා තං ඨානං භික්ඛූහි සුඤ්ඤමෙව පස්සති, න භික්ඛූනං තතොපි අපගතකාරණං, එවමයං යොගාවචරො පුබ්බෙ විඤ්ඤාණඤ්චායතනජ්ඣානචක්ඛුනා පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණං දිස්වා පච්ඡා නත්ථීති පරිකම්මමනසිකාරෙන තස්මිං අපගතෙ තතියාරුප්පජ්ඣානචක්ඛුනා තස්ස නත්ථිභාවමෙව පස්සන්තො විහරති, න තස්ස අපගමනකාරණං වීමංසති ඣානස්ස තාදිසාභොගාභාවතොති. **සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්මාති** එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

284. නත්ථිතා පරියායාසුඤ්ඤවිවිත්තභාවාති ‘‘නත්ථී’’ති පදස්ස අත්ථං වදන්තෙන සුඤ්ඤවිවිත්තපදානිපි ගහිතානි. ආමෙඩිතවචනං පන භාවනාකාරදස්සනං. විභඞ්ගෙපි ඉමස්ස පදස්ස අයමෙවත්ථො වුත්තොති දස්සෙතුං **“යම්පි විභඞ්ගෙ”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තඤ්ඤෙව විඤ්ඤාණං අභාවෙතීති** යං පුබ්බෙ ‘‘අනන්තං විඤ්ඤාණ’’න්ති මනසි

කතං පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණං, තංයෙවාති අත්ථො . තංයෙව හි ආරම්මණභූතං පඨමෙන විය රූපනිමිත්තං තතියෙනාරුප්පෙනාභාවෙතීති. **භයතො සම්මසනන්ති** භඞ්ගානුපස්සනමාහ. සා හි සඞ්ඛතධම්මානං භඞ්ගාභාවමෙව පස්සන්ති ''විඤ්ඤාණම්පි අභාවෙති''තිආදිනා වත්තබ්බතං ලභතීති අධිප්පායෙනාහ **''භයතො සම්මසනං විය වුත්ත''**න්ති. **අස්සාති** පාඨස්ස. පුන **අස්සාති** විඤ්ඤාණස්ස. **අභාවෙතීති** අභාවං කරොති. යථා ඤාණස්ස න උපතිට්ඨති, එවං කරොති අමනසිකරණතො. තතො එව **විභාවෙති** විගතභාවං කරොති, විනාසෙති වා යථා න දිස්සති, තථා කරණතො. තෙනෙව **අන්තරධාපෙති** තිරොභාවං ගමෙති. **න අඤ්ඤථාති** ඉමිස්සා පාළියා එවමත්ථො, න ඉතො අඤ්ඤථා අයුජ්ජමානකත්තාති අධිප්පායො.

අස්සාති පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණාභාවස්ස. **කිඤ්චනන්ති** කිඤ්චිපි. සභාවධම්මස්ස අප්පාවසෙසතා නාම භඞ්ගො එව සියාති ආහ **''භඞ්ගමත්තම්පි අස්ස අවසිට්ඨං නත්ථී''**ති. සති හි භඞ්ගමත්තෙපි තස්ස සකිඤ්චනතා සියා. **අකිඤ්චනන්ති** ච විඤ්ඤාණස්ස කිඤ්චි පකාරං අග්ගහෙත්වා සබ්බෙන සබ්බං විභාවනමාහ. සෙසං වුත්තනයමෙව.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකථාවණ්ණනා

285. **නො ච සන්තාති** යථා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවප්පත්තියා සවිසෙසා සන්තා, එවමයං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති නො ච සන්තා තදභාවතො. යා අයං ඛන්ධෙසු පච්චයයාපනීයතාය, රොගමූලතාය ච රොගසරික්ඛතා, දුක්ඛතාසූලයොගාදිනා ගණ්ඩසරික්ඛතා, පීළාජනනාදිනා සල්ලසරික්ඛතා ච, සා සඤ්ඤාය සති හොති, නාසතීති වුත්තං **''සඤ්ඤා රොගො, සඤ්ඤා ගණ්ඩො, සඤ්ඤා සල්ල''**න්ති. සා චෙත්ථ පටුකිච්චා පඤ්චවොකාරභවතො ඔළාරිකසඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. න කෙවලං සඤ්ඤා එව, අථ ඛො වෙදනාචෙතනාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. සඤ්ඤාසීසෙන පන නිද්දෙසො කතො. **එතං සන්තන්ති** එතං අසන්තභාවකරරොගාදිසරික්ඛසඤ්ඤාවිරහතො සන්තං. තතො එව **පණීතං**. කිං පන තන්ති ආහ **''නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා''**ති ? තදපදෙසෙන තංසම්පයුත්තජ්ඣානමාහ **''ආදීනව''**න්ති. එත්ථ රොගාදිසරික්ඛසඤ්ඤාදිසබ්භාවොපි ආදීනවො දට්ඨබ්බො, න ආසන්නවිඤ්ඤාණඤ්චායතනපච්චත්ථිකතාව. **උපරීති** චතුත්ථාරුප්පෙ. **සා වාති** සා එව. **වත්තිතාති** පවත්තිතා නිබ්බත්තිතා වළඤ්ජිතා.

තස්මිං නිමිත්තෙති තස්මිං තතියාරුප්පසමාපත්තිසඞ්ඛාතෙ ඣානනිමිත්තෙ. **මානසන්ති** චිත්තං ''මනො එව මානස''න්ති කත්වා, භාවනාමනසිකාරං වා. තං හි මනසි භවන්ති මානසන්ති වුච්චති. ඣානසම්පයුත්තධම්මානම්පි ඣානානුගුණතාය සමාපත්තිපරියායො ලබ්භතීති ආහ **''ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිසඞ්ඛාතෙසු චතූසු ඛන්ධෙසූ''**ති, ආරම්මණභූතෙසූති අධිප්පායො.

286. යථාවුත්තං ආකිඤ්චඤ්ඤං ආරම්මණපච්චයභාවතො ආයතනං කාරණමස්සාති **ඣානං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං,** ආකිඤ්චඤ්ඤමෙව ආරම්මණපච්චයභූතං ඣානස්ස කාරණන්ති **ආරම්මණං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනන්ති** එවං වා අත්ථො දට්ඨබ්බො. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

යාය සඤ්ඤාය භාවතොති යාදිසාය සඤ්ඤාය අත්ථිභාවෙන. යා හි සා පටුසඤ්ඤාකිච්චස්ස අභාවතො සඤ්ඤාතිපි න වත්තබ්බා, සඤ්ඤාසභාවානාතිවත්තනතො අසඤ්ඤාතිපි න වත්තබ්බා, තස්සා විජ්ජමානත්තාති අත්ථො. **තන්ති** තං ඣානං. **තං තාව දස්සෙතුන්ති** එත්ථ **තන්ති** තං සසාපටිපදං, යථාවුත්තසඤ්ඤං, තස්සා ච අධිගමූපායන්ති අත්ථො. **නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති** හි පුග්ගලාධිට්ඨානෙන ධම්මං උද්ධරන්තෙන සඤ්ඤාවන්තමුඛෙන සඤ්ඤා උද්ධටා, අඤ්ඤථා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති උද්ධරිතබ්බං සියා. සා පන පටිපදා යත්ථ පවත්තති, යථා ච පවත්තති, තං දස්සෙතුං **''ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සන්තතො මනසි කරොති, සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තිං භාවෙතී''**ති වුත්තං. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං හි චතුත්ථාරුප්පභාවනාය පවත්තිට්ඨානං, සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්ති පවත්තිආකාරොති. **යත්‍ර හි නාමාති** යා නාම. **නත්ථිභාවම්පීති** විඤ්ඤාණස්ස සුඤ්ඤතම්පි, එවං සුඛුමම්පීති අධිප්පායො. **සන්තාරම්මණතායාති** සන්තං ආරම්මණං එතිස්සාති සන්තාරම්මණා, තබ්භාවො සන්තාරම්මණතා, තාය, න ඣානසන්තතාය. න හි තතියාරුප්පසමාපත්ති චතුත්ථාරුප්පජ්ඣානතො සන්තා.

චොදකො ''යං සන්තතො මනසි කරොති, න තත්ථ ආදීනවදස්සනං භවෙය්‍ය. අසති ච ආදීනවදස්සනෙ සමතික්කමො එව න සියා''ති දස්සෙන්තො **''සන්තතො චෙ මනසි කරොති, කථං සමතික්කමො හොතී''**ති ආහ. ඉතරො **''අසමාපජ්ජිතුකාමතායා''**ති පරිහාරමාහ, තෙන ආදීනවදස්සනම්පි අත්ථෙවාති දස්සෙති. **සො හීතිආදිනා** වුත්තමෙවත්ථං පාකටතරං කරොති. තත්ථ යස්මිං ඣානෙ අභිරති, තත්ථ ආවජ්ජනසමාපජ්ජනාදිපටිපත්තියා භවිතබ්බං. සා පනස්ස තතියාරුප්පෙ සබ්බසො නත්ථි, කෙවලං අඤ්ඤාභාවතො ආරම්මණකරණමත්තමෙවාති දස්සෙන්තො **''කිඤ්චාපී''**තිආදිමාහ.

සමතික්කමිත්වාව ගච්ඡතීති තෙසං සිප්පිනං ජීවිකං තිණායපි අමඤ්ඤමානො තෙ වීතිවත්තතියෙව. **සොති** යොගාවචරො. **තන්ති** තතියාරුප්පසමාපත්තිං. **පුබ්බෙ වුත්තනයෙනාති** ''සන්තා වතායං සමාපත්තී''තිආදිනා වුත්තෙන නයෙන සන්තතො මනසි කරොන්තො. **තන්ති** යාය නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී නාම හොති, සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තිං

භාවෙතීති වුච්චති, තං සඤ්ඤං පාපුණාතීති යොජනා. සඤ්ඤාසීසෙන හි දෙසනා. **පරමසුඛුමන්ති** උක්කංසගතසුඛුමභාවං. **සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තින්ති** උක්කංසගතසුඛුමතාය සඞ්ඛාරානං සෙසතාමත්තං සමාපත්තිං. තෙනාහ **''අච්චන්තසුඛුමභාවප්පත්තසඞ්ඛාර''**න්ති. අන්තමතිච්ච **අච්චන්තං**. යතො සුඛුමතමං නාම නත්ථි, තථාපරමුක්කංසගතසුඛුමසඞ්ඛාරන්ති අත්ථො. පඨමජ්ඣානූපචාරතො පට්ඨාය හි තච්ඡන්තියා විය පවත්තමානාය භාවනාය අනුක්කමෙන සඞ්ඛාරා තත්ථ අන්තිමකොට්ඨාසතං පාපිතා, තතො පරං නිරොධො එව, න සඞ්ඛාරප්පවත්තීති. තෙන වුච්චති **''සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තී''**ති.

287. **යං තං** චතුක්ඛන්ධං. **අත්ථතොති** කුසලාදිවිසෙසවිසිට්ඨපරමත්ථතො. විසෙසතො අධිපඤ්ඤාසික්ඛාය අධිට්ඨානභූතං ඉධාධිප්පෙතන්ති ආහ **''ඉධ සමාපන්නස්ස චිත්තචෙතසිකා ධම්මා අධිප්පෙතා''**ති. **ඔළාරිකාය සඤ්ඤාය අභාවතොති** යදිපි චතුත්ථාරුප්පවිපාකසඤ්ඤාය චතුත්ථාරුප්පකුසලසඤ්ඤා ඔළාරිකා, තථා විපස්සනාමග්ගඵලසඤ්ඤාහි, තථාපි ඔළාරිකසුඛුමතා නාම උපාදායුපාදාය ගහෙතබ්බාති පඤ්චවොකාරභවපරියාපන්නාය විය චතුවොකාරෙපි හෙට්ඨා තීසු භූමීසු සඤ්ඤාය විය ඔළාරිකාය අභාවතො. **සුඛුමායාති** සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවප්පත්තියා සුඛුමාය සඤ්ඤාය භාවතො විජ්ජමානත්තා. **නෙවසඤ්ඤාති** එත්ථ **න**-කාරො අභාවත්ථො, **නාසඤ්ඤන්ති** එත්ථ න-කාරො අඤ්ඤත්ථො, අ-කාරො අභාවත්ථොව, අසඤ්ඤං අනසඤ්ඤඤ්චාති අත්ථො. **පරියාපන්නත්තාති** එකදෙසභාවෙන අන්තොගධත්තා. **එත්ථාති** චතුත්ථාරුප්පෙ. දුතියෙ අත්ථවිකප්පෙ **නෙවසඤ්ඤාති** එත්ථ **න**-කාරො අඤ්ඤත්ථො. තථා **නාසඤ්ඤාති** එත්ථ **න**-කාරො, අ-කාරො ච අඤ්ඤත්ථො එවාති තෙන ද්වයෙන සඤ්ඤාභාවො එව දස්සිතොති ධම්මායතනපරියාපන්නතාය ආයතනභාවො වුත්තොවාති **''අධිට්ඨානට්ඨෙනා''**ති වුත්තං නිස්සයපච්චයභාවතො.

කිං පන කාරණං, යෙනෙත්ථ සඤ්ඤාව එදිසී ජාතාති අනුයොගං සන්ධායාහ **''න කෙවල''**න්තිආදි. සඤ්ඤාසීසෙනායං දෙසනා කතා ''නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිනො''තිආදීසු (දී. නි. 3.341, 359; අ. නි. 9.24) වියාති දට්ඨබ්බං. එවං **එස අත්ථොති** කඤ්චි විසෙසං උපාදාය සභාවතො අත්ථීති වත්තබ්බස්සෙව ධම්මස්ස කඤ්චි විසෙසං උපාදාය නත්ථීති වත්තබ්බතාසඞ්ඛාතො අත්ථො.

අතිථොකම්පි යං **තෙලමත්ථි භන්තෙති** ආහ අකප්පියභාවං උපාදාය, තදෙව **නත්ථි, භන්තෙ, තෙලන්ති ආහ** නාළිපූරණං උපාදාය. තෙනාහ **''තත්ථ යථා''**තිආදි.

යදි ආරම්මණසඤ්ජානනං සඤ්ඤාකිච්චං, තං සඤ්ඤා සමානා කථමයං කාතුං න සක්කොතීති ආහ **''දහනකිච්චමිවා''**තිආදි. සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවප්පත්තියා එව හෙසා පටුසඤ්ඤාකිච්චං කාතුං න සක්කොති, තතො එව ච ඤාණස්ස සුගය්හාපි න හොති. තෙනාහ **''නිබ්බිදාජනනම්පි කාතුං න සක්කොතී''**ති. **අකතාභිනිවෙසොති** අකතවිපස්සනාභිනිවෙසො අප්පවත්තිතසම්මසනවාරො. **පකතිවිපස්සකොති** පකතියා විපස්සකො. ඛන්ධාදිමුඛෙන විපස්සනං අභිනිවිසිත්වා ද්වාරාලම්බනෙහි සද්ධිං ද්වාරප්පවත්තධම්මානං විපස්සකො සක්කුණෙය්‍ය තබ්බිසයඋදයබ්බයඤාණං උප්පාදෙතුං, යථා පන සක්කොති, තං දස්සෙතුං **''සොපී''**තිආදි වුත්තං. **කලාපසම්මසනවසෙනෙවාති** චතුත්ථාරුප්පචිත්තුප්පාදපරියාපන්නෙ ඵස්සාදිධම්මෙ අවිනිබ්භුජ්ජ එකතො ගහෙත්වා කලාපතො සමූහතො සම්මසනවසෙන නයවිපස්සනාසඞ්ඛාතකලාපසම්මසනවසෙන. ඵස්සාදිධම්මෙ විනිබ්භුජ්ජිත්වා විසුං විසුං සරූපතො ගහෙත්වා අනිච්චාදිවසෙන සම්මසනං **අනුපදධම්මවිපස්සනා . එවං සුඛුමත්තං ගතා** යථා ධම්මසෙනාපතිනාපි නාම අනුපදං න විපස්සනෙය්‍යාති අත්ථො.

ථෙරස්සාති අඤ්ඤතරස්ස ථෙරස්ස. **අඤ්ඤාභිපීති** එත්ථ අයමපරා උපමා – එකො කිර බ්‍රාහ්මණො අඤ්ඤතරං පුරිසං මනුඤ්ඤං මත්තිකභාජනං ගහෙත්වා ඨිතං දිස්වා යාචි ''දෙහි මෙ ඉමං භාජන''න්ති. සො සුරාසිත්තතං සන්ධාය ''නායෙයා සක්කා දාතුං, සුරා එත්ථ අත්ථී''ති ආහ. බ්‍රාහ්මණො අත්තනො සමීපෙ ඨිතං පුරිසං උද්දිස්ස ආහ ''තෙන හි ඉමස්ස පාතුං දෙහී''ති. ඉතරො ''නත්ථයොා''ති ආහ. තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස අයොග්‍යභාවං උපාදාය ''අත්ථී''තිපි වත්තබ්බං, පාතබ්බතාය තත්ථ අභාවතො ''නත්ථී''තිපි වත්තබ්බං ජාතං, එවං ඉධාපීති දට්ඨබ්බං.

කස්මා පනෙත්ථ යථා හෙට්ඨා ''අනන්තො ආකාසො, අනන්තං විඤ්ඤාණං, නත්ථි කිඤ්චී''ති තත්ථ තත්ථ භාවනාකාරො ගහිතො, එවං කොචි භාවනාකාරො න ගහිතොති? කෙචි තාව ආහු – ''භාවනාකාරො නාම සොපචාරස්ස ඣානස්ස යථාසකං ආරම්මණෙ පවත්තිආකාරො, ආරම්මණඤ්චෙත්ථ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනධම්මා. තෙ පන ගය්හමානා එකස්ස වා පුබ්බඞ්ගමධම්මස්ස වසෙන ගහෙතබ්බා සියුං, සබ්බෙ එව වා. තත්ථ පඨමපක්ඛෙ විඤ්ඤාණස්ස ගහණං ආපන්නන්ති 'විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණ'න්ති මනසිකාරෙ චතුත්ථාරුප්පස්ස විඤ්ඤාණඤ්චායතනභාවො ආපජ්ජති. දුතියපක්ඛෙ පන සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනධම්මාරම්මණතාය ඣානස්ස 'ආකිඤ්චඤ්ඤං ආකිඤ්චඤ්ඤ'න්ති මනසිකාරෙ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතා වා සියා, අභාවාරම්මණතා වා. සබ්බථා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනභාවො න ලබ්භතී''ති. තදිදමකාරණං තථා ඣානස්ස අප්පවත්තනතො. න හි චතුත්ථාරුප්පභාවනා විඤ්ඤාණමාකිඤ්චඤ්ඤං වා ආමසන්ති පවත්තති, කිඤ්චරහි? තතියාරුප්පස්ස සන්තතං.

යදි එවං, කස්මා පාළියං ''සන්ත''න්ති න ගහිතන්ති? කිඤ්චාපි න ගහිතතං **සුත්තෙ** (දී. නි. 2.129; සං. නි. 2.152), **විභඞ්ගෙ** (විභ. 606 ආදයො) පන ගහිතමෙව. යථාහ – ''තඤ්ඤෙව ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සන්තතො මනසි කරොති,

සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තිං භාවෙතී''ති (විභ. 619). අථ කස්මා **විභඞ්ගෙ** විය සුත්තෙ භාවනාකාරො න ගහිතොති? වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයතො, දෙසනාවිලාසතො ච. යෙ හි වෙනෙය්‍යා යථා හෙට්ඨා තීසු ආරුප්පෙසු ''අනන්තො ආකාසො, අනන්තං විඤ්ඤාණං, නත්ථි කිඤ්චී''ති භාවනාකාරො ගහිතො, එවං අග්ගහිතෙ එව තස්මිං තමත්ථං පටිවිජ්ඣන්ති, තෙසං වසෙන සුත්තෙ තථා දෙසනා කතා, සුත්තන්තගතිකාව අභිධම්මෙ **සුත්තන්තභාජනීයෙ** (විභ. 605 ආදයො) උද්දෙසදෙසනා. යෙ පන වෙනෙය්‍යා විභජිත්වා වුත්තෙයෙව තස්මිං තමත්ථං පටිවිජ්ඣන්ති, තෙසං වසෙන **විභඞ්ගෙ** භාවනාකාරො වුත්තො. ධම්මිස්සරො පන භගවා සම්මාසම්බුද්ධො ධම්මානං දෙසෙතබ්බප්පකාරං ජානන්තො කත්ථචි භාවනාකාරං ගණ්හාති, කත්ථචි භාවනාකාරං න ගණ්හාති. සා ච දෙසනා යාවදෙව වෙනෙය්‍යවිනයත්ථාති අයමෙත්ථ දෙසනාවිලාසො. සුත්තන්තදෙසනා වා පරියායකථාති තත්ථ භාවනාකාරො න ගහිතො, අභිධම්මදෙසනා පන නිප්පරියායකථාති තත්ථ භාවනාකාරො ගහිතොති එවම්පෙත්ථ භාවනාකාරස්ස ගහණෙ, අග්ගහණෙ ච කාරණං වෙදිතබ්බං.

අපරෙ පන භණන්ති – ''චතුත්ථාරුප්පෙ විසෙසදස්සනත්ථං **සුත්තෙ** භාවනාකාරස්ස අග්ගහණං, ස්වායං විසෙසො අනුපුබ්බභාවනාජනිතො. සා ච අනුපුබ්බභාවනා පහානක්කමොපජනිතා පහාතබ්බසමතික්කමෙන ඣානානං අධිගන්තබ්බතො. තථා හි කාමාදිවිවෙකවිතක්කවිචාරවූපසමපීතිවිරාගසොමනස්සත්ථඞ්ගමමුඛෙන රූපාවචරජ්ඣානානි දෙසිතානි, රූපසඤ්ඤාදිසමතික්කමමුඛෙන අරූපජ්ඣානානි. න කෙවලඤ්ච ඣානානියෙව, අථ ඛො සබ්බම්පි සීලං, සබ්බාපි පඤ්ඤා පටිපක්ඛධම්මප්පහානවසෙනෙව සම්පාදෙතබ්බතො පහාතබ්බධම්මසමතික්කමදස්සනමුඛෙනෙව දෙසනා ආරුළ්හා. තථා හි ''පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිවිරතො''තිආදිනා (දී. නි. 1.8, 194) සීලසංවරො, ''චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී''තිආදිනා (දී. නි. 1.213; ම. නි. 1.411, 421; 3.15, 75) ඉන්ද්‍රියසංවරො, ''නෙව දවාය න මදාය''තිආදිනා (ම. නි. 1.23, 422; 2.24; 3.75; සං. නි. 2.63; අ. නි. 6.58; මහානි. 206; විභ. 518) භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, ''ඉධ භික්ඛු මිච්ඡාජීවං පහාය සම්මාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙතී''තිආදිනා (සං. නි. 5.8) ආජීවපාරිසුද්ධි, ''අභිජ්ඣං ලොකෙ පහාය විගතාභිජ්ඣෙන චෙතසා''තිආදිනා (දී. නි. 1.217; ම. නි. 1.412, 425; 3.16, 75) ජාගරියානුයොගො, ''අනිච්චසඤ්ඤා භාවෙතබ්බා අස්මිමානසමුග්ඝාතාය, අනිච්චසඤ්ඤිනො, මෙඝිය, අනත්තසඤ්ඤා සණ්ඨාති, අනත්තසඤ්ඤී අස්මිමානසමුග්ඝාතං ගච්ඡති, ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී''තිආදිනා පඤ්ඤා පටිපක්ඛධම්මප්පහානවසෙනෙව දෙසිතා. තස්මා ඣානානි දෙසෙන්තො භගවා ''විවිච්චෙව කාමෙහී''තිආදිනා (දී. නි. 1.226; සං. නි. 2.152; අ. නි. 4.123) පහාතබ්බධම්මසමතික්කමදස්සනමුඛෙනෙව දෙසෙසි. තෙන වුත්තං ''කාමාදිවිවෙකවිතක්කවිචාරවූපසමපීතිවිරාගසොමනස්සත්ථඞ්ගමමුඛෙන රූපාවචරජ්ඣානානි දෙසිතානි, රූපසඤ්ඤාදිසමතික්කමමුඛෙන අරූපජ්ඣානානී''ති. තත්ථ යථා රූපාවචරං පඨමං ඣානං භාවනාවිසෙසාධිගතෙහි විතක්කාදීහි විය සද්ධාදීහිපි තික්ඛවිසදසූරභාවෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතත්තා කාමච්ඡන්දාදීනං නීවරණානං, තදෙකට්ඨානඤ්ච පාපධම්මානං වික්ඛම්භනතො උත්තරිමනුස්සධම්මභාවප්පත්තං කාමාවචරධම්මෙහි සණ්හසුඛුමං, සන්තං, පණීතඤ්ච හොති; දුතියජ්ඣානාදීනි පන භාවනාවිසෙසෙන ඔළාරිකඞ්ගප්පහානතො තතො සාතිසයං සණ්හසුඛුමසණ්හසුඛුමතරාදිභාවප්පත්තානි හොන්ති. තථා අරූපාවචරං පඨමජ්ඣානං රූපවිරාගභාවනාභාවෙන පවත්තමානං ආරම්මණසන්තතායපි අඞ්ගසන්තතායපි පාකතිකපරිත්තධම්මෙහි විය සබ්බරූපාවචරධම්මෙහි සන්තසුඛුමභාවප්පත්තං හොති. ආරම්මණසන්තභාවෙනාපි හි තදාරම්මණධම්මා සන්තසභාවා හොන්ති, සෙය්‍යථාපි ලොකුත්තරධම්මාරම්මණා ධම්මා.

සතිපි ධම්මතො, මහග්ගතභාවෙනාපි ච අභෙදෙ රූපාවචරචතුත්ථතො ආරුප්පං අඞ්ගතොපි සන්තමෙව, යතස්ස සන්තවිමොක්ඛතා වුත්තා. දුතියාරුප්පාදීනි පන පඨමාරුප්පාදිතො අඞ්ගතො, ආරම්මණතො ච සන්තසන්තතරසන්තතමභාවප්පත්තානි තථා භාවනාවිසෙසසමායොගතො, ස්වායං භාවනාවිසෙසො පඨමජ්ඣානූපචාරතො පට්ඨාය තංතංපහාතබ්බසමතික්කමනවසෙන තස්ස තස්ස ඣානස්ස සන්තසුඛුමභාවං ආපාදෙන්තො චතුත්ථාරුප්පෙ සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවං පාපෙති. යතො චතුත්ථාරුප්පං යථා අනුපදධම්මවිපස්සනාවසෙන විපස්සනාය ආරම්මණභාවං උපගන්ත්වා පකතිවිපස්සකස්සාපි නිබ්බිදුප්පත්තියා පච්චයො න හොති සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවප්පත්තිතො, තථා සයං තතියාරුප්පධම්මෙසු පවත්තමානං තෙ යාථාවතො විභාවෙතුං න සක්කොති, යථා තදඤ්ඤජ්ඣානානි අත්තනො ආරම්මණං. කෙවලං පන ආරබ්භ පවත්තිමත්තමෙවස්ස තත්ථ හොති , තයිදං ආරම්මණභාවෙනාපි නාම විභූතාකාරතාය ඨාතුං අප්පහොන්තං ආරම්මණකරණෙ කිං පහොති. තස්මා තදස්ස අවිභූතකිච්චතං දිස්වා සත්ථා හෙට්ඨා තීසු ඨානෙසු භාවනාකාරං වත්වා තාදිසො ඉධ න ලබ්භතීති දීපෙතුං චතුත්ථාරුප්පදෙසනායං **සුත්තෙ** භාවනාකාරං පරියායදෙසනත්තා න කථෙසි.

යස්මා පන සාරම්මණස්ස ධම්මස්ස ආරම්මණෙ පවත්තිආකාරො අත්ථෙවාති අතිසුඛුමභාවප්පත්තං තං දස්සෙතුං ''තංයෙව ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සන්තතො මනසි කරොතී''ති (විභ. 619) **විභඞ්ගෙ** වුත්තං යථාධම්මසාසනභාවතො, පුබ්බභාගවසෙන වා **විභඞ්ගෙ** ''සන්තතො මනසි කරොතී''ති වුත්තං තදා යොගිනො තස්ස විභූතභාවතො. අප්පනාවසෙන පන **සුත්තෙ** භාවනාකාරො න ගහිතො අවිභූතභාවතො. කම්මට්ඨානං හි කිඤ්චි ආදිතො අවිභූතං හොති, යථා තං? බුද්ධානුස්සතිආදි. කිඤ්චි මජ්ඣෙ, යථා තං? ආනාපානස්සති. කිඤ්චි උභයත්ථ, යථා තං? උපසමානුස්සතිආදි. චතුත්ථාරුප්පකම්මට්ඨානං පන පරියොසානෙ අවිභූතං භාවනාය මත්ථකප්පත්තියං ආරම්මණස්ස අවිභූතභාවතො. තස්මා චතුත්ථාරුප්පෙ ඉමං විසෙසං දස්සෙතුං සත්ථාරා **සුත්තෙ** භාවනාකාරො න ගහිතො, න සබ්බෙන සබ්බං අභාවතොති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං.

පකිණ්ණකකථාවණ්ණනා

288. **අසදිසරූපොති** ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාකෙතුමාලාදීහි රූපගුණෙහි අඤ්ඤෙහි අසාධාරණරූපකායො, සභාවත්ථො වා **රූප**-සද්දො ‘‘යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූප’’න්තිආදීසු (දී. නි. 2.400; ම. නි. 1.133; විභ. 203) විය. තස්මා **අසදිසරූපොති** අසදිසසභාවො, තෙන දසබලචතුවෙසාරජ්ජාදිගුණවිසෙසසමායොගදීපනතො සත්ථු ධම්මකායසම්පත්තියාපි අසදිසතා දස්සිතා හොති. **ඉතීති** එවං වුත්තප්පකාරෙන. **තස්මින්ති** ආරුප්පෙ. **පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්‍යාති** පුබ්බෙ විය අසාධාරණං තත්ථ තත්ථ ඨානෙ පතිනියතමෙව අත්ථං අග්ගහෙත්වා සාධාරණභාවතො තත්ථ තත්ථෙව පකිණ්ණකං විසටං අත්ථං ගහෙත්වා පවත්තා පකිණ්ණකකථාපි විජානිතබ්බා.

289. **රූපනිමිත්තාතික්කමතොති** කසිණරූපසඞ්ඛාතස්ස පටිභාගනිමිත්තස්ස අතික්කමනතො. **ආකාසාතික්කමතොති** කසිණුග්ඝාටිමාකාසස්ස අතික්කමනතො. **ආකාසෙ පවත්තිතවිඤ්ඤාණාතික්කමතොති** පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණස්ස අතික්කමනතො, න දුතියාරුප්පවිඤ්ඤාණාතික්කමනතො. තදතික්කමතො හි තස්සෙව විභාවනං හොති. දුතියාරුප්පවිඤ්ඤාණවිභාවනෙ හි තදෙව අතික්කන්තං සියා, න තස්ස ආරම්මණං, න ච ආරම්මණෙ දොසං දිස්වා අනාරම්මණස්ස විභාවනාතික්කමො යුජ්ජති. **පාළියඤ්ච** ‘‘විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සතො සමාපජ්ජති…පෙ. … සතො වුට්ඨහිත්වා තංයෙව විඤ්ඤාණං අභාවෙතී’’ති වුත්තං, න වුත්තං ‘‘තංයෙව විඤ්ඤාණඤ්චායතනං අභාවෙතී’’ති, ‘‘තංයෙව අභාවෙතී’’ති වා. ‘‘අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජා’’ති එත්ථ පන ද්වයං වුත්තං ආරම්මණඤ්ච විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණඤ්චායතනඤ්ච. තස්මිං ද්වයෙ යෙන කෙනචි, යතො වා වුට්ඨිතො, තෙනෙව පධානනිද්දිට්ඨෙන තං-සද්දස්ස සම්බන්ධෙ ආපන්නෙ ‘‘අයඤ්ච ආරම්මණාතික්කමභාවනා’’ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනස්ස නිවත්තනත්ථං විඤ්ඤාණවචනං. තස්මා පඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණස්සෙව අභාවනාතික්කමො වුත්තො.

290. **එවං සන්තෙපීති** අඞ්ගාතික්කමෙ අසතිපි. **සුප්පණීතතරාති** සුට්ඨු පණීතතරා, සුන්දරා පණීතතරා වාති වා අත්ථො. සතිපි චතුන්නං පාසාදතලානං, සාටිකානඤ්ච තබ්භාවතො, පමාණතො ච සමභාවෙ උපරූපරි පන කාමගුණානං, සුඛසම්ඵස්සාදීනඤ්ච විසෙසෙන පණීතතරාදිභාවො විය එතාසං චතුන්නං සමාපත්තීනං ආරුප්පභාවතො, අඞ්ගතො ච සතිපි සමභාවෙ භාවනාවිසෙසසිද්ධො පන සාතිසයො උපරූපරි පණීතතරාදිභාවොති ඉමමත්ථං දස්සෙති **‘‘යථා හී’’**තිආදිනා.

291. **නිස්සිතොති** නිස්සාය ඨිතො. **දුට්ඨිතාති** න සම්මා ඨිතා, දුක්ඛං වා ඨිතා. **තන්නිස්සිතන්ති** තෙන නිස්සිතං, ඣානන්ති අත්ථො. **තන්නිස්සිතන්ති** වා තං **මණ්ඩපලග්ගං පුරිසං** නිස්සාය ඨිතං පුරිසන්ති අත්ථො. මණ්ඩපලග්ගඤ්හි අනිස්සාය තෙන විනාභූතෙ විවිත්තෙ බහි ඔකාසෙ ඨානං විය ආකාසලග්ගවිඤ්ඤාණස්ස විවෙකෙ තදපගමෙ තතියාරුප්පස්ස ඣානන්ති.

292. **ආරම්මණං කරොතෙව, අඤ්ඤාභාවෙන තං ඉදන්ති** ‘‘ආසන්නවිඤ්ඤාණඤ්චායතනපච්චත්ථිකරූපාසන්නාකාසාරම්මණවිඤ්ඤාණාපගමාරම්මණං, නො ච සන්ත’’න්ති ච දිට්ඨාදීනවම්පි තං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං ඉදං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනජ්ඣානං අඤ්ඤස්ස තාදිසස්ස ආරම්මණභාවයොග්‍යස්ස අභාවෙන අලාභෙන ආරම්මණං කරොති එව. **‘‘සබ්බදිසම්පති’’**න්ති ඉදං ජනස්ස අගතිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. **වුත්තින්ති** ජීවිකං. **වත්තතීති** ජීවති.

293. **ආරුළ්හොතිආදීසු** අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – යථා කොචි පුරිසො අනෙකපොරිසං දීඝනිස්සෙණිං ආරුළ්හො තස්ස උපරිමපදෙ ඨිතො තස්සා නිස්සෙණියා බාහුමෙව ඔලුබ්භති අඤ්ඤස්ස අලාභතො, යථා ච පංසුපබ්බතස්ස, මිස්සකපබ්බතස්ස වා අග්ගකොටිං ආරුළ්හො තස්ස මත්ථකමෙව ඔලුබ්භති, යථා ච **ගිරිං** සිලාපබ්බතං ආරුළ්හො පරිප්ඵන්දමානො අඤ්ඤාභාවතො අත්තනො ජණ්ණුකමෙව ඔලුබ්භති, **තථා** එතං චතුත්ථාරුප්පජ්ඣානං තං තතියාරුප්පං ඔලුබ්භිත්වා පවත්තතීති. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං උත්තානමෙව.

ආරුප්පනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති දසමපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

11. සමාධිනිද්දෙසවණ්ණනා

ආහාරෙපටික්කූලභාවනාවණ්ණනා

294. උද්දෙසො නාම නිද්දෙසත්ථො මුදුමජ්ඣිමපඤ්ඤාබාහුල්ලතො, ආගතො ච භාරො අවස්සං වහිතබ්බොති ආහ **"එකා සඤ්ඤාති එවං උද්දිට්ඨාය ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤාය භාවනානිද්දෙසො අනුප්පත්තො"**ති. තත්ථායං **සඤ්ඤා**-සද්දො "රූපසඤ්ඤා සද්දසඤ්ඤා"තිආදීසු (මහානි. 14) සඤ්ජානනලක්ඛණෙ ධම්මෙ ආගතො, "අනිච්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා"තිආදීසු විපස්සනායං ආගතො, "උද්ධුමාතකසඤ්ඤාති වා සොපාකරූපසඤ්ඤාති වා ඉමෙ ධම්මා එකත්ථා උදාහු නානත්ථා"තිආදීසු සමථෙ ආගතො. ඉධ පන සමථස්ස පරිකම්මෙ දට්ඨබ්බො. ආහාරෙ හි පටික්කූලාකාරග්ගහණං, තප්පභාවිතං වා උපචාරජ්ඣානං ඉධ "ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤා"ති අධිප්පෙතං. තත්ථ යස්මිං ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤා භාවෙතබ්බා, තත්ථ නිබ්බෙදවිරාගුප්පාදනාය තප්පසඞ්ගෙන සබ්බම්පි ආහාරං කිච්චප්පභෙදාදීනවොපම්මෙහි විභාවෙතුං **"ආහරතීති ආහාරො"**තිආදි ආරද්ධං.

තත්ථ **ආහරතී**ති ආහාරපච්චයසඞ්ඛාතෙන උප්පත්තියා, ඨිතියා වා පච්චයභාවෙන අත්තනො ඵලං ආනෙති නිබ්බත්තෙති පවත්තෙති චාති අත්ථො. කබළං කරීයතීති කබළීකාරො, වත්ථුවසෙන චෙතං වුත්තං, ලක්ඛණතො පන ඔජාලක්ඛණො වෙදිතබ්බො, කබළීකාරො ච සො යථාවුත්තෙනත්ථෙන ආහාරො චාති **කබළීකාරාහාරො**. එස නයො සෙසෙසුපි. ඵුසතීති **ඵස්සො**. අයං හි අරූපධම්මොපි සමානො ආරම්මණෙ ඵුසනාකාරෙනෙව පවත්තති. තථා හි සො ඵුසනලක්ඛණොති වුච්චති. චෙතයතීති චෙතනා, අත්තනො සම්පයුත්තධම්මෙහි සද්ධිං ආරම්මණෙ අභිසන්දහතීති අත්ථො, මනොසන්නිස්සිතා චෙතනා **මනොසඤ්චෙතනා**. උපපත්තිපරිකප්පනවසෙන විජානාතීති **විඤ්ඤාණං**. එවමෙත්ථ සාමඤ්ඤත්ථතො, විසෙසත්ථතො ච ආහාරා වෙදිතබ්බා. කස්මා පනෙතෙ චත්තාරොව වුත්තා, අඤ්ඤෙ ධම්මා කිං අත්තනො ඵලස්ස පච්චයා න හොන්තීති? නො න හොන්ති, ඉමෙ පන තථා ච හොන්ති අඤ්ඤථා චාති සමානෙපි පච්චයභාවෙ අතිරෙකපච්චයා හොන්ති, තස්මා ආහාරාති වුච්චන්ති.

කථං? එතෙසු හි පඨමො සයං යස්මිං කලාපෙ තප්පරියාපන්නානං යථාරහං පච්චයො හොන්තොව ඔජට්ඨමකං රූපං ආහරති, දුතියො තිස්සො වෙදනා ආහරති, තතියො තීසු භවෙසු පටිසන්ධිං ආහරති, චතුත්ථො පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමරූපං ආහරති. තෙනාහ **"කබළීකාරාහාරො"**තිආදි. එත්ථ ච කම්මජාදිභෙදභින්නා ඔජා සති පච්චයලාභෙ ද්වෙ තිස්සො පවෙණියො ඝටෙන්තී ඔජට්ඨමකරූපං ආහරති, සුඛවෙදනීයාදිභෙදභින්නො ඵස්සාහාරො යථාරහං තිස්සො වෙදනා ආහරති, පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදිභෙදභින්නො මනොසඤ්චෙතනාහාරො කාමභවාදීසු තීසු භවෙසු යථාරහං සවිඤ්ඤාණං, අවිඤ්ඤාණකඤ්ච පටිසන්ධිං ආහරති, විඤ්ඤාණාහාරො යථාපච්චයං පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමං රූපං, නාමරූපඤ්ච ආහරතීති දට්ඨබ්බං. අථ වා උපත්ථම්භකට්ඨෙන ඉමෙ එව ධම්මා ආහාරාති වුත්තා. යථා හි කබළීකාරාහාරො රූපකායස්ස උපත්ථම්භකට්ඨෙන පච්චයො, එවං අරූපිනො ආහාරා සම්පයුත්තධම්මානං. තථා හි වුත්තං "කබළීකාරො ආහාරො ඉමස්ස කායස්ස ආහාරපච්චයෙන පච්චයො, අරූපිනො ආහාරා සම්පයුත්තකානං ධම්මානං තංසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ආහාරපච්චයෙන පච්චයො"ති (පට්ඨා. 1.1.15). අපරො නයො – අජ්ඣත්තිකසන්තතියා විසෙසපච්චයත්තා කබළීකාරාහාරො, ඵස්සාදයො ච තයො ධම්මා ආහාරාති වුත්තා. විසෙසපච්චයො හි කබළීකාරාහාරභක්ඛානං සත්තානං රූපකායස්ස කබළීකාරාහාරො, නාමකායෙ වෙදනාය ඵස්සො, විඤ්ඤාණස්ස මනොසඤ්චෙතනා, නාමරූපස්ස විඤ්ඤාණං. යථාහ "සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, අයං කායො ආහාරට්ඨිතිකො, ආහාරං පටිච්ච තිට්ඨති, අනාහාරො නො තිට්ඨති (සං. නි. 5.183). තථා ඵස්සපච්චයා වෙදනා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප"න්ති (උදා. 1; මහාව. 1; නෙත්ති. 24).

කබළීකාරාහාරෙති කබළීකාරෙ ආහාරෙ **නිකන්ති** තණ්හා, **තං භයං** අනත්ථාවහතො. ගධිතස්ස හි ආහාරපරිභොගො අනත්ථාය හොති. හෙතුඅත්ථෙ භුම්මං. එවං සෙසෙසු. **නිකන්තී**ති නිකාමනා ඡන්දරාගො . භායති එතස්මාති භයං, නිකන්ති එව භයං **නිකන්තිභයං**. කබළීකාරාහාරහෙතු ඉමෙසං සත්තානං ඡන්දරාගො භයං භයානකං දිට්ඨධම්මිකාදිභෙදස්ස අනත්ථස්ස සකලස්සාපි වට්ටදුක්ඛස්ස හෙතුභාවතො. තෙනෙවාහ "කබළීකාරෙ චෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ අත්ථි රාගො, අත්ථි නන්දී, අත්ථි තණ්හා, පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරුළ්හ"න්තිආදි (සං. නි. 2.64; කථා. 296; මහානි. 7). **උපගමනං** අප්පහීනවිපල්ලාසස්ස ආරම්මණෙන සමොධානං සඞ්ගති සුඛවෙදනීයාදිඵස්සුප්පත්ති **භයං** භයානකං තීහි දුක්ඛතාහි අපරිමුච්චනතො. තෙනාහ "සුඛවෙදනීයං, භික්ඛවෙ, ඵස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛා වෙදනා (සං. නි. 4.129), තස්ස වෙදනාපච්චයා තණ්හා…පෙ.… දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී"ති (උදා. 1). තත්ථ තත්ථ භවෙ උපපජ්ජති එතෙනාති **උපපත්ති,** උපපජ්ජනං වා **උපපත්ති,** ඛිපනං **භයං** භයානකං උපපත්තිමූලකෙහි බ්‍යසනෙහි අපරිමුත්තතො. තෙනාහ "අවිද්වා, භික්ඛවෙ, පුරිසපුග්ගලො පුඤ්ඤඤ්චෙ සඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොති, පුඤ්ඤූපගං භවති විඤ්ඤාණං. අපුඤ්ඤඤ්චෙ සඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොති, අපුඤ්ඤූපගං භවති විඤ්ඤාණ"න්තිආදි (සං. නි. 2.51). **පටිසන්ධී**ති භවන්තරාදීහි පටිසන්ධානං, තං **භයං** භයානකං පටිසන්ධිනිමිත්තෙහි දුක්ඛෙහි අවිමුච්චනතො. තෙනාහ "විඤ්ඤාණෙ චෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ අත්ථි රාගො, අත්ථි නන්දී, අත්ථි තණ්හා, පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරුළ්හ"න්තිආදි (සං. නි. 2.64).

පුත්තමංසූපමෙන ඔවාදෙන **දීපෙතබ්බො** නිච්ඡන්දරාගපරිභොගාය. එවං හි තත්ථ නිකන්තිභයං න හොති. නිච්චම්මා ගාවී යං යං ඨානං උපගච්ඡති, තත්ථ තත්ථෙව නං පාණිනො ඛාදන්තියෙව. එවං ඵස්සෙ සති වෙදනා උප්පජ්ජති, වෙදනා ච දුක්ඛසල්ලාදිතො දට්ඨබ්බාති ඵස්සෙ ආදීනවං පස්සන්තස්ස උපගමනභයං න හොතීති ආහ **“ඵස්සාහාරො නිච්චම්මගාවූපමෙන දීපෙතබ්බො”**ති. එකාදසහි අග්ගීහි සබ්බසො ආදිත්තා භවා අඞ්ගාරකාසුසදිසාති පස්සතො උපපත්තිභයං න හොතීති ආහ **“මනොසඤ්චෙතනාහාරො අඞ්ගාරකාසූපමෙන දීපෙතබ්බො”**ති. චොරසදිසං විඤ්ඤාණං අනත්ථපාතතො, පහාරසදිසී වෙදනා දුරධිවාසතොති සම්මදෙව පස්සතො පටිසන්ධිභයං න හොතීති ආහ **“විඤ්ඤාණාහාරො සත්තිසතූපමෙන දීපෙතබ්බො”**ති.

එවං කිච්චාදිමුඛෙන ආහාරෙසු ආදීනවං විභාවෙත්වා ඉදානි තත්ථ යථාධිප්පෙතං ආහාරං නිද්ධාරෙත්වා පටික්කූලතො මනසිකාරවිධිං දස්සෙතුං **“ඉමෙසු පනා”**තිආදි වුත්තං. **උපාදායරූපනිද්දෙසෙපි** “කබළීකාරො ආහාරො”ති (ධ. ස. 595) ආගතත්තා තතො විසෙසෙන්තො **“අසිතපීතඛායිතසායිතප්පභෙදො”**ති ආහ, භූතකථනං වා එතං. තත්ථ **අසිතපීතඛායිතසායිතප්පභෙදොති** අසිතබ්බපාතබ්බඛායිතබ්බසායිතබ්බවිභාගො කාලභෙදවචනිච්ඡාය අභාවතො යථා “දුද්ධ”න්ති. **කබළීකාරො ආහාරො වා**ති අවධාරණං යථා ඵස්සාහාරාදිනිවත්තනං, එවං ඔජාහාරනිවත්තනම්පි දට්ඨබ්බං. සවත්ථුකො එව හි ආහාරො ඉධ කම්මට්ඨානභූතො, තෙන ආහරීයතීති ආහාරොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ආහරතීති ආහාරොති අයං පනත්ථො නිබ්බත්තිතඔජාවසෙන වෙදිතබ්බො. **ඉමස්මිං අත්ථෙ**ති ඉමස්මිං කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතෙ අත්ථෙ. **උප්පන්නා සඤ්ඤා**ති සඤ්ඤාසීසෙන භාවනං වදති. තථා හි වක්ඛති “පටික්කූලාකාරග්ගහණවසෙන පනා”තිආදි (විසුද්ධි. 1.305).

කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වාති කම්මට්ඨානං පරියත්තිධම්මතො, අත්ථතො ච සුග්ගහිතං සුමනසිකතං සූපධාරිතං කත්වා. තෙනාහ **“උග්ගහතො එකපදම්පි අවිරජ්ඣන්තෙනා”**ති. තත්ථ **උග්ගහතො**ති ආචරියුග්ගහතො. **එකපදම්පී**ති එකම්පි පදං, එකකොට්ඨාසම්පි වා, පදෙසමත්තම්පීති අත්ථො. **දසහාකාරෙහී**ති කස්මා වුත්තං, නනු අන්තිමජීවිකාභාවතො, පිණ්ඩපාතස්ස අලාභලාභෙසු පරිතස්සනගෙධාදිසමුප්පත්තිතො, භුත්තස්ස සම්මදජනනතො, කිමිකුලසංවද්ධනතොති එවමාදීහිපි ආකාරෙහි ආහාරෙ පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා? වුත්තං හෙතං “අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකානං යදිදං පිණ්ඩොල්‍යං, අභිසාපොයං, භික්ඛවෙ, ලොකස්මිං ‘පිණ්ඩොලො විචරසි පත්තපාණී’”ති (සං. නි. 3.80), “අලද්ධා ච පිණ්ඩපාතං පරිතස්සති, ලද්ධා ච පිණ්ඩපාතං ගධිතො මුච්ඡිතො අජ්ඣොසන්නො අනාදීනවදස්සාවී අනිස්සරණපඤ්ඤො පරිභුඤ්ජතී”ති (අ. නි. 3.124), “භුත්තො ච ආහාරො කස්සචි කදාචි මරණං වා මරණමත්තං වා දුක්ඛං ආවහති, උක්කොවකාදයො, තක්කොටකාදයො ච ද්වත්තිංස ද්වත්තිංස කුලප්පභෙදා කිමයො ච නං උපනිස්සාය ජීවන්තී”ති.

වුච්චතෙ – අන්තිමජීවිකාභාවො තාව චිත්තසංකිලෙසවිසොධනත්ථං කම්මට්ඨානාභිනිවෙසතො පගෙව මනසි කාතබ්බො “මාහං ඡවාලාතසදිසො භවෙය්‍ය”න්ති. තථා පිණ්ඩපාතස්ස අලාභලාභෙසුපි පරිතස්සනගෙධාදිසමුප්පත්තිනිවාරණං පගෙව අනුට්ඨාතබ්බං සුපරිසුද්ධසීලස්ස පටිසඞ්ඛානවතො තදභාවතො. භත්තසම්මදො අනෙකන්තිකො, පරිභොගන්තොගධො වා වෙදිතබ්බො. කිමිකුලසංවද්ධනං පන න සඞ්ගහෙතබ්බං, සඞ්ගහිතමෙව වා “දසහාකාරෙහී”ති එත්ථ නියමස්ස අකතත්තා. ඉමිනා වා නයෙන ඉතරෙසම්පෙත්ථ සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො යථාසම්භවමෙත්ථ පටික්කූලතාපච්චවෙක්ඛණස්ස අධිප්පෙතත්තා. තථා හි සරගොළිකවච්චමූසිකජතුකවච්චාදිකං සම්භවන්තං ගහිතං, න එකන්තිකන්ති. තථා පරියෙසනාදීසුපි යථාසම්භවං වත්තබ්බං.

ගමනතොතිආදීසු පච්චාගමනම්පි ගමනසභාගත්තා ගමනෙනෙව සඞ්ගහිතං. පටික්කමනසාලාදිඋපසඞ්කමනං විය පරියෙසනෙ සමානපටික්කූලං හි අසුචිට්ඨානක්කමනවිරූපදුග්ගන්ධදස්සනසායනාධිවාසනෙහි. **ගමනතොති** භික්ඛාචාරවසෙන ගොචරගාමං උද්දිස්ස ගමනතො. **පරියෙසනතොති** ගොචරගාමෙ භික්ඛත්ථං ආහිණ්ඩනතො. **පරිභොගතොති** ආහාරස්ස පරිභුඤ්ජනතො. උභයං උභයෙන ආසයති, එකජ්ඣං පවත්තමානොපි කම්මබලවවත්ථිතො හුත්වා මරියාදවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො සයති තිට්ඨති පවත්තතීති ආසයො, ආමාසයස්ස උපරි තිට්ඨනකො පිත්තාදිකො. මරියාදත්ථො හි අයමාකාරො, තතො **ආසයතො.** නිදධාති යථාභුත්තො ආහාරො නිචිතො හුත්වා තිට්ඨති එත්ථාති නිධානං, ආමාසයො, තතො **නිධානතො. අපරිපක්කතොති** ගහණීසඞ්ඛාතෙන කම්මජතෙජෙන අපරිපක්කතො. **පරිපක්කතොති** යථාභුත්තස්ස ආහාරස්ස විපක්කභාවතො. **ඵලතොති** නිබ්බත්තිතො. **නිස්සන්දතොති** ඉතො චිතො ච විස්සන්දනතො. **සම්මක්ඛනතොති** සබ්බසො මක්ඛනතො. සබ්බත්ථ ආහාරෙ පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බාති යොජනා. තංතංකිරියානිප්ඵත්තිපටිපාටිවසෙන චායං ගමනතොතිආදිකා අනුපුබ්බී ඨපිතා, සම්මක්ඛනං පන පරිභොගාදීසු ලබ්භමානම්පි නිස්සන්දවසෙන විසෙසතො පටික්කූලන්ති සබ්බපච්ඡා ඨපිතන්ති දට්ඨබ්බං.

295. **එවං මහානුභාවෙ**ති ඉදානි වත්තබ්බපටිපත්තියා මහානුභාවෙති වදන්ති, සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානපරිහරණාදිසිද්ධං වා ධම්මසුධම්මතං පුරක්ඛත්වා යොගාවචරෙන එවං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති දස්සෙන්තො **“එවං මහානුභාවෙ නාම සාසනෙ”**තිආදිමාහ. තත්ථ **නාම**-සද්දො සම්භාවනෙ දට්ඨබ්බො. පබ්බජිතෙන ගාමාභිමුඛෙන ගන්තබ්බන්ති යොජනා. අයඤ්ච ගමනාදිතො පච්චවෙක්ඛණා යොගිනො න අත්තුද්දෙසිකාව, අථ ඛො අනුද්දෙසිකාපීති දස්සෙන්තො **“සකලරත්ති”**න්තිආදිනා ධුරද්වයං පරිග්ගහෙසි. **පරිවෙණ**න්ති පරිවෙණඞ්ගණං.

වීසතිංසවාරෙති එත්ථ සන්තතිපච්චුප්පන්නවසෙන වාරපරිච්ඡෙදොති කෙචි, අපරෙ පන ''උණ්හාසනෙනා''ති වදන්ති. නීවරණවික්ඛම්භනඤ්හි අප්පත්තා භාවනා එරණපීතියා අභාවතො නිසජ්ජාවසෙන කායකිලමථං න විනොදතියෙවාති ඉරියාපථචලනං හොතියෙව. වීසතිංසග්ගහණං පන යථාසල්ලක්ඛිතභික්ඛාචරණවෙලාවසෙන. අථ වා ගමනතො යාව සම්මක්ඛනමනසිකාරො එකො වාරො, එවං වීසතිංසවාරෙ කම්මට්ඨානං මනසි කරිත්වා. **නිජනසම්බාධානීති** ජනසම්බාධරහිතානි, තෙන අප්පාකිණ්ණතං, අප්පසද්දතං, අප්පනිග්ඝොසතඤ්ච දස්සෙති. තතො එව **පවිවෙකසුඛානි** ජනවිවෙකෙන ඉට්ඨානි, පවිවෙකස්ස වා ඣානානුයොගස්ස උපකාරානි. යස්මා **ඡායූදකසම්පන්නානි,** තස්මා **සීතලානි.** යස්මා **සුචීනි,** තස්මා **රමණීයභූමිභාගානීති** පුරිමානි ද්වෙ පච්ඡිමානං ද්වින්නං කාරණවචනානි. **අරියන්ති** නිද්දොසං. **විවෙකරතින්ති** ඣානානුයොගරතිං.

කිඤ්චාපි යොගාවචරානං වසනට්ඨානං නාම සුජග්ගිතං සුසම්මට්ඨමෙව හොති, කදාචි පන ජග්ගනතො පච්ඡා එවම්පි සියාති පටික්කූලතාපච්චවෙක්ඛණාය සම්භවදස්සනත්ථං **''පාදරජසරගොලිකවච්චාදිසම්පරිකිණ්ණ''**න්තිආදි වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තත්ථ **පච්චත්ථරණන්ති** භූමියා ඡවිරක්ඛණත්ථං අත්ථරිතබ්බං චිමිලිකාදිඅත්ථරණමාහ. **ජතුකා** ඛුද්දකවග්ගුලියො. **උපහතත්තාති** දූසිතත්තා. **තතොති** තතො තතො. අප්පෙකදා **උලූකපාරාවතාදීහීති** ඉධාපි ''අප්පෙකදා''ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **උදකවික්ඛල්ලාදීහීති** ආදි-සද්දෙන කචවරාදිං සඞ්ගණ්හාති. පරිවෙණතො විහාරඞ්ගණප්පවෙසමග්ගො **විහාරරච්ඡා.**

විතක්කමාළකෙති ''කත්ථ නු ඛො අජ්ජ භික්ඛාය චරිතබ්බ''න්තිආදිනා විතක්කනමාළකෙ. **ගාමමග්ගන්ති** ගාමගාමිමග්ගං. **ඛාණුකණ්ටකමග්ගොති** ඛාණුකණ්ටකවන්තො මග්ගො. **දට්ඨබ්බො හොතීති** දස්සනෙන ගමනං උපලක්ඛෙති.

ගණ්ඩං පටිච්ඡාදෙන්තෙනාතිආදි එවමජ්ඣාසයෙන නිවාසනාදි කාතබ්බන්ති වත්තදස්සනං, ගණ්ඩරොගිනා වාතාතපාදිපරිස්සයවිනොදනත්ථං ගණ්ඩං පටිච්ඡාදයමානෙන විය. අථ වා ගණ්ඩං විය ගණ්ඩං පටිච්ඡාදයමානෙනාති එකං ගණ්ඩ-සද්දං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං භවති. ''ගණ්ඩොති ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්චන්නෙතං උපාදානක්ඛන්ධානං අධිවචන''න්ති (අ. නි. 9.15; සං. නි. 4.103) වචනතො **ගණ්ඩොති** අත්තභාවස්ස පරියායො, විසෙසතො රූපකායස්ස දුක්ඛතාසූලයොගතො, අසුචිපග්ඝරණතො, උප්පාදජරාභඞ්ගෙහි උද්ධුමාතකපක්කපභිජ්ජනතො. **වණචොළකන්ති** වණපටිච්ඡාදකවත්ථඛණ්ඩං. **නීහරිත්වාති** ථවිකතො උද්ධරිත්වා. **කුණපානිපීති පි**-සද්දො ගරහායං එවරූපානිපි දට්ඨබ්බානි භවන්තීති, සම්භවදස්සනෙ වා ඉදම්පි තත්ථ සම්භවතීති. **අධිවාසෙතබ්බොති** ඛමිතබ්බො අඤ්ඤථා ආහාරස්ස අනුපලබ්භනතො. **ගාමද්වාරෙති** ගාමද්වාරසමීපෙ, උම්මාරබ්භන්තරෙ වා. **ගාමරච්ඡා** විනිවිජ්ඣිත්වා ඨිතා **ඔලොකෙතබ්බා හොන්ති** යුගමත්තදස්සිනාපි සතාති අධිප්පායො.

පච්චත්ථරණාදීති සරගොලිකවච්චාදිසංකිලිට්ඨපච්චත්ථරණාදිකං. **අනෙකකුණපපරියොසානන්ති** එත්ථ දුන්නිවත්ථදුප්පාරුතමනුස්සසමාකුලානං ගාමරච්ඡානං ඔලොකනම්පි ආනෙත්වා වත්තබ්බං. තම්පි හි පටික්කූලමෙවාති. **අහො වතාති** ගරහනෙ නිපාතො. **හොති** ධම්මාලපනං. යාවඤ්චිදං පටික්කූලො ආහාරො යදත්ථං ගමනම්පි නාම එවං ජෙගුච්ඡං, දුරධිවාසනඤ්චාති අත්ථො.

296. **ගමනපටික්කූලන්ති** ගමනමෙව පටික්කූලං ගමනපටික්කූලං. **අධිවාසෙත්වාපීති පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන ''එත්තකෙනාපි මුත්ති නත්ථි, ඉතො පරම්පි මහන්තං පටික්කූලං සකලං අධිවාසෙතබ්බමෙවා''ති වක්ඛමානං පටික්කූලං සම්පිණ්ඩෙති. **සඞ්ඝාටිපාරුතෙනාති** සඞ්ඝාටියා කප්පනපාරුපනෙන පාරුතසරීරෙන. **යත්ථාති** යාසු වීථීසු. **යාව පිණ්ඩිකමංසාපීති** යාව ජඞ්ඝපිණ්ඩිකමංසප්පදෙසාපි. **උදකවික්ඛල්ලෙති** උදකමිස්සෙ කද්දමෙ. **එකෙන චීවරන්ති** එකෙන හත්ථෙන නිවත්ථචීවරං. මච්ඡා ධොවීයන්ති එතෙනාති **මච්ඡධොවනං,** උදකං. සම්මිස්ස-සද්දො පච්චෙකං සම්බන්ධිතබ්බො. **ඔළිගල්ලානි** උච්ඡිට්ඨොදකගබ්භමලාදීනං සකද්දමානං සන්දනට්ඨානානි, යානි ජණ්ණුමත්තඅසුචිභරිතානිපි හොන්ති. **චන්දනිකානි** කෙවලානං උච්ඡිට්ඨොදකගබ්භමලාදීනං සන්දනට්ඨානානි . **යතොති** ඔළිගල්ලාදිතො. **තා මක්ඛිකාති** තත්ථ සණ්ඩසණ්ඩචාරිනො නීලමක්ඛිකා. **නිලීයන්තීති** අච්ඡන්ති.

දදමානාපීතිආදි සතිපි කෙසඤ්චි සද්ධානං වසෙන සක්කච්චකාරෙ පටික්කූලපච්චවෙක්ඛණායොග්‍යං පන අසද්ධානං වසෙන පවත්තනකඅසක්කච්චකාරමෙව දස්සෙතුං ආරද්ධං. **තුණ්හී හොන්ති** සයමෙව රිඤ්චිත්වා ගච්ඡිස්සතීති. **ගච්ඡාති** අපෙහි. **රෙති** අම්භො. **මුණ්ඩකාති** අනාදරාලපනං. **සමුදාචරන්තීති** කථෙන්ති. පිණ්ඩොලායස්ස අන්තිමජීවිකාභාවෙනාහ **''කපණමනුස්සෙන විය ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා නික්ඛමිතබ්බ''**න්ති.

297. **තත්ථාති** තස්මිං පත්තගතෙ ආහාරෙ. **ලජ්ජිතබ්බං හොති** ''උච්ඡිට්ඨං නු ඛො අයං මය්හං දාතුකාමො''ති ආසඞ්කෙය්‍යාති, **සෙදො පග්ඝරමානො** ආහාරස්ස වා උණ්හතාය, භික්ඛුනො වා සපරිළාහතායාති අධිප්පායො. **සුක්ඛථද්ධහත්ථම්පීති** සුක්ඛතාය ථද්ධම්පි හත්ථං, පගෙව තක්කකඤ්ජිකාදිනා උපසිත්තන්ති අධිප්පායො. තෙන සෙදෙන කිලින්නතාය පටික්කූලතං වදති.

තස්මින්ති පිණ්ඩපාතෙ. **සම්භින්නසොභෙති** සබ්බසො විනට්ඨසොභෙ. **වෙමජ්ඣතො පට්ඨායාති** ජිව්හාය මජ්ඣතො පට්ඨාය. **දන්තගූථකො** දන්තමලං. **විචුණ්ණිතමක්ඛිතොති** උභයෙහි දන්තෙහි විචුණ්ණිතො ඛෙළාදීහි සමුපලිත්තො. එවංභූතස්ස චස්ස යායං පුබ්බෙ වණ්ණසම්පදා, ගන්ධසම්පදා, අභිසඞ්ඛාරසම්පදා ච, සා එකංසෙන විනස්සති, රසො පන නස්සෙය්‍ය වා න වාති ආහ **"අන්තරහිතවණ්ණගන්ධසඞ්ඛාරවිසෙසො"**ති. **සුවානදොණියන්ති** සාරමෙය්‍යානං භුඤ්ජනකඅම්බණෙ. **සුවානවමථු වියාති** වන්තසුනඛඡඩ්ඩනං විය. **චක්ඛුස්ස ආපාථං අතීතත්තා අජ්ඣොහරිතබ්බො හොතීති** උක්කංසගතං තස්ස පටික්කූලභාවං විභාවෙති.

298. **පරිභොගන්ති** අජ්ඣොහරණං. **එස** ආහාරො අන්තො පවිසමානො බහලමධුකතෙලමක්ඛිතො විය පරමජෙගුච්ඡො හොතීති සම්බන්ධො. **අන්තොති** කොට්ඨස්ස අබ්භන්තරෙ. නිධානමනුපගතො ආමාසයං අප්පත්තොයෙව ආහාරො පිත්තාදීහි විමිස්සිතො හොතීති ආහ **"පවිසමානො"**ති. ආමාසයපක්කාසයවිනිමුත්තො කොයමාසයො නාමාති ආසඞ්කං සන්ධායාහ **"යස්මා"**තිආදි. පිත්තමෙවාසයො **පිත්තාසයො. අධිකො හොතීති** වුත්තං මන්දපුඤ්ඤබාහුල්ලතො ලොකස්ස. **එවං ආසයතොති** ජෙගුච්ඡො හුත්වා අන්තො පවිට්ඨො ජෙගුච්ඡතරෙහි පිත්තාදීහි විමිස්සිතො අතිවිය ජෙගුච්ඡො හොතීති එවං ආසයතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

299. **නිධානතොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **සොති** ආහාරො. **දසවස්සිකෙනාති** ජාතියා දසවස්සෙන සත්තෙන. **ඔකාසෙති** ආමාසයසඞ්ඛාතෙ පදෙසෙ.

300. **එවරූපෙති** එදිසෙ, දසවස්සානි යාව වස්සසතං අධොතවච්චකූපසදිසෙති අත්ථො. **නිධානන්ති** නිධාතබ්බතං. **යථාවුත්තප්පකාරෙති** සචෙ පන ''දසවස්සිකෙනා''තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.299) යථාවුත්තො පකාරො එතස්සාති යථාවුත්තප්පකාරො, තස්මිං. **පරමන්ධකාරතිමිසෙති** අතිවිය අන්ධකරණමහාතමසි. අතිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡෙ පදෙසෙ පරමජෙගුච්ඡභාවං උපගන්ත්වා තිට්ඨතීති සම්බන්ධො. කත්ථ කිං වියාති ආහ **"යථා නාමා"**තිආදි. කාලමෙසෙන අභිවුට්ඨෙ ආවාටෙ බහුසො වස්සනෙන එකච්චං අසුචිජාතං උප්පිලවිත්වා විගච්ඡෙය්‍යාති **අකාලමෙඝ**-ග්ගහණං. **තිණපණ්ණකිලඤ්ජඛණ්ඩ**-ග්ගහණං න අසුභස්සාපි අසුභෙන සම්මිස්සතාය අසුභභාවප්පත්තිදස්සනත්ථං. **කායග්ගිසන්තාපකුථිතකුථනසඤ්ජාතඵෙණපුබ්බුළකාචිතොති** ගහණිතෙජෙන පක්කුථිතනිප්පක්කතාය සමුප්පන්නඵෙණපුබ්බුළනිචිතො. **අපරිපක්කතොති** අපරිපක්කභාවතො.

301. **සුවණ්ණරජතාදිධාතුයො වියාති** යථා සුවණ්ණරජතාදිධාතුයො විධිනා තාපියමානා සුවණ්ණරජතාදිකෙ මුඤ්චන්තියො සුවණ්ණරජතාදිභාවං උපගච්ඡන්තීති වුච්චන්ති, න එවමයං. අයං පන ආහාරො කායග්ගිනා පරිපක්කො ඵෙණපුබ්බුළකෙ මුඤ්චන්තො සණ්හං කරොන්ති එත්ථාති ''සණ්හකරණී''ති ලද්ධනාමකෙ නිසදෙ පිසිත්වා නාළිකෙ ඛුද්දකවෙළුනාළිකායං වණ්ණසණ්ඨානමත්තෙන පක්ඛිප්පමානපණ්ඩුමත්තිකා විය කරීසභාවං උපගන්ත්වා පක්කාසයං පූරෙති, මුත්තභාවං උපගන්ත්වා මුත්තවත්ථිං පූරෙතීති යොජනා. ගහණියා ඉන්ධනභාගො විය කිම්භක්ඛභාගො ච අපාකටොව . රසභාගො ඵලතො පකාසීයති, අපරිපක්කසභාගා ච තෙති තෙ අනාමසිත්වා කරීසමුත්තභාගා එවෙත්ථ දස්සිතා.

302. පටික්කූලස්ස නාම එලෙන පටික්කූලෙනෙව භවිතබ්බන්ති දස්සෙන්තො **"සම්මා පරිපච්චමානො"**තිආදිමාහ. **නඛදන්තාදීනීති** ආදි-සද්දෙන න කෙවලං තචාදීනි එව **ද්වත්තිංසාකාරපාළියං** (ම. නි. 3.154; ඛු. පා. 3.ද්වත්තිංසාකාර) ආගතානි, අථ ඛො අක්ඛිගූථකණ්ණගූථදන්තමලජල්ලිකාසම්භවාදීනි ද්වත්තිංසකොට්ඨාසවිනිමුත්තානි අසුභානි සඞ්ගණ්හන්තො **"නානාකුණපානී"**ති ආහාති දට්ඨබ්බං.

303. **නිස්සන්දමානොති** විස්සවන්තො, පග්ඝරන්තොති අත්ථො. **ආදිනා පකාරෙනාති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන නාසිකාය සිඞ්ඝාණිකා, මුඛෙන ඛෙළො, කදාචි පිත්තං, සෙම්හං, ලොහිතං වමති, වච්චමග්ගෙන උච්චාරො, පස්සාවමග්ගෙන පස්සාවො, සකලකායෙ ලොමකූපෙහි සෙදජල්ලිකාති එවංපකාරං අසුචිං සඞ්ගණ්හාති. **"පඨමදිවසෙ"**ති ඉදං නිස්සන්දදිවසාපෙක්ඛාය වුත්තං. තෙනාහ **"දුතියදිවසෙ නිස්සන්දෙන්තො"**ති. **විකූණිතමුඛොති** ජිගුච්ඡාවසෙන සඞ්කුචිතමුඛො. තෙනාහ **"ජෙගුච්ඡී"**ති. **මඞ්කුභූතොති** විමනකජාතො ''ඉමම්පි නාම පොසෙමී''ති. **රත්තොති** වත්ථං විය රඞ්ගජාතෙන චිත්තස්ස විපරිණාමාකාරෙන ඡන්දරාගෙන රත්තො. **ගිද්ධොති** අභිකඞ්ඛනසභාවෙන අභිගිජ්ඣනෙන ගිද්ධො ගෙධං ආපන්නො. **ගධිතොති** දුම්මොචනීයභාවෙන ගන්ථිතො විය තත්ථ පටිබද්ධො. **මුච්ඡිතොති** රසතණ්හාය මුච්ඡං මොහං ආපන්නො. **විරත්තොති** විගතරාගො. **අට්ටීයමානොති** දුක්ඛියමානො. **හරායමානොති** ලජ්ජමානො. **ජිගුච්ඡමානොති** හීළෙන්තො.

නවද්වාරෙහීති පාකටානං මහන්තානං වසෙන වුත්තං, ලොමකූපවිවරෙහිපි සන්දතෙවාති. **නිලීයතීති** අත්තානං අදස්සෙන්තො නිගූහති, සඞ්කුචති වා. **එවන්ති** එකෙන ද්වාරෙන පවෙසනං අනෙකෙහි ද්වාරෙහි අනෙකධා නික්ඛාමනං, පකාසනං පවෙසනං, නිගූළ්හං නික්ඛාමනම්පීති සොමනස්සජාතෙන පවෙසනං, මඞ්කුභූතෙන නික්ඛාමනං, සාරත්තෙන පවෙසනං, විරත්තෙන නික්ඛාමනන්ති ඉමෙහි පකාරෙහි.

304. **පරිභොගකාලෙපීති පි**-සද්දෙන පවිට්ඨමත්තොපි නාම පවෙසද්වාරං ජෙගුච්ඡං කරොති, පගෙව ලද්ධපරිවාසො පරිපාකප්පත්තො ඉතරද්වාරානීති දස්සෙති. **එස** ආහාරො. **ගන්ධහරණත්ථන්ති** විස්සගන්ධාපනයනත්ථං. **කායග්ගිනාති** ගහණිතෙජානුගතෙන කායුස්මානා. **ඵෙණුද්දෙහකන්ති** ඵෙණානි උට්ඨපෙත්වා උට්ඨපෙත්වා. **පච්චිත්වාති** පරිපාකං ගන්ත්වා. **උත්තරමානොති** උප්පිලවන්තො. **සෙම්හාදීති ආදි**-සද්දෙන පිත්තාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **කරීසාදීති ආදි**-සද්දෙන සෙදජල්ලිකාදිකෙ. **ඉමානි ද්වාරානි** මුඛාදීනි. **එකච්චන්ති** පස්සාවමග්ගං සන්ධාය වදති. චොක්ඛජාතිකා පන මුඛාදීනිපි ධොවිත්වා හත්ථං පුන ධොවන්තියෙව. පුන **එකච්චන්ති** වච්චමග්ගං. **ද්වත්තික්ඛත්තුන්ති** ද්වික්ඛත්තුං, තික්ඛත්තුං වා. එත්ථ ච ආහාරත්ථාය ගමනපරියෙසනානං පටික්කූලතා ආහාරෙ පටික්කූලතා වුත්තා. පරිභොගස්ස තන්නිස්සයතො, ආසයනිධානානං තංසම්බන්ධතො, ඉතරෙසං තබ්බිකාරතොති අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බො. කිම්හක්ඛභාවොපි හිස්ස විකාරපක්ඛෙයෙව ඨපෙතබ්බොති.

305. **තං නිමිත්තන්ති** යථාවුත්තෙහි ආකාරෙහි පුනප්පුනං මනසි කරොන්තස්ස පටික්කූලාකාරවසෙන උපට්ඨිතං කබළීකාරාහාරසඤ්ඤිතං භාවනාය නිමිත්තං ආරම්මණං, න උග්ගහපටිභාගනිමිත්තං. යදි හි තත්ථ උග්ගහනිමිත්තං උප්පජ්ජෙය්‍ය, පටිභාගනිමිත්තෙනපි භවිතබ්බං. තථා ච සති අප්පනාප්පත්තෙන ඣානෙන භවිතබ්බං, න ච භවති, කස්මා? භාවනාය නානාකාරතො, සභාවධම්මභාවෙන ච කම්මට්ඨානස්ස ගම්භීරභාවතො. තෙනාහ **"කබළීකාරාහාරස්ස සභාවධම්මතාය ගම්භීරත්තා"**ති. එත්ථ හි යදිපි පටික්කූලාකාරවසෙන භාවනා පවත්තති. යෙ පන ධම්මෙ උපාදාය කබළීකාරාහාරපඤ්ඤත්ති, තෙ එව ධම්මා පටික්කූලා, න පඤ්ඤත්තීති පටික්කූලාකාරග්ගහණමුඛෙනපි සභාවධම්මෙයෙව ආරබ්භ භාවනාය පවත්තනතො, සභාවධම්මානඤ්ච සභාවෙනෙව ගම්භීරභාවතො න තත්ථ ඣානං අප්පෙතුං සක්කොති. ගම්භීරභාවතො හි පුරිමසච්චද්වයං දුද්දසං ජාතන්ති. යදි උපචාරසමාධිනා චිත්තං සමාධියති, කථං කම්මට්ඨානං "සඤ්ඤා" ඉච්චෙව වොහරියතීති ආහ **"පටික්කූලාකාරග්ගහණවසෙන පනා"**තිආදි.

ඉදානි ඉමිස්සා භාවනාය ආනිසංසං දස්සෙතුං **"ඉමඤ්ච පනා"**තිආදි වුත්තං. **රසතණ්හායාති** මධුරාදිරසවිසයාය තණ්හාය. **පතිලීයතීති** සඞ්කුචති අනෙකාකාරං තත්ථ පටික්කූලතාය සණ්ඨිතත්තා. **පතිකුටතීති** අපසක්කති න විසරති. **පතිවත්තතීති** නිවත්තති. **කන්තාරනිත්ථරණත්ථිකොති** මහතො දුබ්භික්ඛකන්තාරස්ස නිත්ථරණප්පයොජනො. **විගතමදොති** මානමදාදීනං අභාවෙන නිම්මදො, මදාභාවග්ගහණෙනෙව චස්ස දවමණ්ඩනවිභූසනාදීනම්පි අභාවො ගහිතොයෙවාති දට්ඨබ්බං. **කබළීකාරාහාරපරිඤ්ඤාමුඛෙනාති** වුත්තනයෙන පටික්කූලාකාරතො කබළීකාරාහාරස්ස පරිච්ඡිජ්ජ ජානනද්වාරෙන. **පඤ්චකාමගුණිකො රාගොති** අනතිවත්තනට්ඨෙන පඤ්චසු කාමගුණෙසු නියුත්තො, තප්පයොජනො වා රාගො. **පරිඤ්ඤං** සමතික්කමං **ගච්ඡති**. රසතණ්හාය හි සම්මදෙව විගතාය රූපතණ්හාදයොපි විගතා එව හොන්ති හොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය උක්කංසගමනතො. සති ච විසයිසමතික්කමෙ විසයො සමතික්කන්තො එව හොතීති ආහ **"සො පඤ්චකාමගුණපරිඤ්ඤාමුඛෙන රූපක්ඛන්ධං පරිජානාතී"**ති. රූපායතනාදීසු හි පරිඤ්ඤං ගච්ඡන්තෙසු තන්නිස්සයභූතානි, තග්ගාහකා පසාදා ච සුඛෙනෙව පරිඤ්ඤං ගච්ඡන්තීති. **අපරිපක්කාදීති ආදි**-සද්දෙන ආසයනිධානානම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තත්ථ **අපරිපක්කං** තාව උදරියමෙව. ආසයග්ගහණෙන පිත්තසෙම්හපුබ්බලොහිතානං, පරිපක්කග්ගහණෙන කරීසමුත්තානං, ඵලග්ගහණෙන කෙසාදීනං සබ්බෙසං පරිග්ගහො සිද්ධො හොතීති ආහ **"කායගතාසතිභාවනාපි පාරිපූරිං ගච්ඡතී"**ති. **අසුභසඤ්ඤායාති** අසුභභාවනාය, අවිඤ්ඤාණකඅසුභභාවනානුයොගස්සාති අත්ථො. **අනුලොමපටිපදං පටිපන්නො හොති** පටික්කූලාකාරග්ගහණෙන කායස්ස අසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡභාවසල්ලක්ඛණතො. **ඉමං පන පටිපත්තින්ති** ඉමං ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤාභාවනං. **අමතපරියොසානතන්ති** නිබ්බානනිට්ඨිතං ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤාභාවනාසඞ්ඛාතං උපචාරජ්ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා නිබ්බානාධිගමන්ති අත්ථො.

ආහාරෙපටික්කූලභාවනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුධාතුවවත්ථානභාවනාවණ්ණනා

306. **"එකං වවත්ථානන්ති එවං උද්දිට්ඨස්ස චතුධාතුවවත්ථානස්ස භාවනානිද්දෙසො අනුප්පත්තො"**ති උද්දෙසො නාම නිද්දෙසත්ථො මුදුමජ්ඣපඤ්ඤාබාහුල්ලතො , ආගතො ච භාරො අවස්සං වහිතබ්බොති කත්වා වුත්තං. තත්ථ සතිපි විසයභෙදෙන වවත්ථානස්ස භෙදෙ වවත්ථානභාවසාමඤ්ඤෙන පන තං අභින්නං කත්වා වුත්තං **"එකං වවත්ථාන"**න්ති, පුබ්බභාගෙ වා සතිපි විසයභෙදෙ අත්ථසිද්ධියං තස්ස එකවිසයතාවාති "එකං වවත්ථාන"න්ති වුත්තං. යථා හි ද්වත්තිංසාකාරෙ කම්මං කරොන්තස්ස යොගිනො යදිපි පුබ්බභාගෙ විසුං විසුං කොට්ඨාසෙසු මනසිකාරො පවත්තති, අපරභාගෙ පන එකස්මිං ඛණෙ එකස්මිංයෙව කොට්ඨාසෙ අත්ථසිද්ධි හොති, න සබ්බෙසු, එවම්ධාපීති. තත්ථ සියා – යථා පටික්කූලභාවසාමඤ්ඤෙන ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානෙ අභෙදතො මනසිකාරො පවත්තති, එවං ඉධ ධාතුභාවසාමඤ්ඤෙන අභෙදතො මනසිකාරො පවත්තතීති "එකං වවත්ථාන"න්ති වුත්තන්ති? නයිදමෙවං. තත්ථ හි පණ්ණත්තිසමතික්කමතො පට්ඨාය පටික්කූලවසෙනෙව සබ්බත්ථ මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො, ඉධ පන සභාවසරසලක්ඛණතො ධාතුයො මනසි කාතබ්බා, න ධාතුභාවසාමඤ්ඤතො. තෙනෙවාහ **"සභාවූපලක්ඛණවසෙන සන්නිට්ඨාන"**න්ති. කිං වා එතෙන පපඤ්චෙන, අඤ්ඤෙහි එකූනචත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙහි අසංසට්ඨං චතුධාතුවවත්ථානං නාම එකං කම්මට්ඨානන්ති දස්සෙතුං "එකං වවත්ථාන"න්ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. "චතුධාතුවවත්ථානස්ස භාවනානිද්දෙසො"ති කස්මා වුත්තං, නනු චතුධාතුවවත්ථානං භාවනාව? සච්චං

භාවනාව, සකිං පවත්තං පන වවත්ථානං, තස්ස බහුලීකාරො භාවනාති වචනභෙදෙන වුත්තං. කථං පන භාවනා නිද්දිසීයති තස්සා වචීගොචරාතික්කන්තභාවතොති? නායං දොසො භාවනත්ථෙ භාවනාවොහාරතො. භාවනත්ථො හි කම්මට්ඨානපරිග්ගහො ඉධ ‘‘භාවනා’’ති අධිප්පෙතො.

සභාවූපලක්ඛණවසෙනාති කක්ඛළත්තාදිකස්ස සලක්ඛණස්ස උපධාරණවසෙන. ඉදං හි කම්මට්ඨානං පථවීකසිණාදිකම්මට්ඨානං විය න පණ්ණත්තිමත්තසල්ලක්ඛණවසෙන, නීලකසිණාදිකම්මට්ඨානං විය න නීලාදිවණ්ණසල්ලක්ඛණවසෙන, නාපි විපස්සනාකම්මට්ඨානං විය සඞ්ඛාරානං අනිච්චතාදිසාමඤ්ඤලක්ඛණසල්ලක්ඛණවසෙන පවත්තති, අථ ඛො පථවීආදීනං සභාවසල්ලක්ඛණවසෙන පවත්තති. තෙන වුත්තං ‘‘සභාවූපලක්ඛණවසෙනා’’ති, කක්ඛළත්තාදිකස්ස සලක්ඛණස්ස උපධාරණවසෙනාති අත්ථො. **සන්නිට්ඨානන්ති** ඤාණවිනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, න යෙවාපනකවිනිච්ඡයො, නාපි විතක්කාදිවිනිච්ඡයො . **ධාතුමනසිකාරොති** ධාතූසු මනසිකාරො, චතස්සො ධාතුයො ආරබ්භ භාවනාමනසිකාරොති අත්ථො. කාතබ්බතො කම්මං, යොගිනො සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතො ඨානඤ්චාති කම්මට්ඨානං, චතුන්නං මහාභූතානං සභාවසල්ලක්ඛණවසෙන පවත්තං යොගකම්මං. තෙනාහ **‘‘ධාතුමනසිකාරො, ධාතුකම්මට්ඨානං, චතුධාතුවවත්ථානන්ති අත්ථතො එක’’**න්ති. **තයිදං** චතුධාතුවවත්ථානං. **‘‘ද්විධා ආගත’’**න්ති කස්මා වුත්තං, නනු ධාතුවිභඞ්ගෙ නාතිසඞ්ඛෙපවිත්ථාරවසෙන ආගතං, තස්මා ‘‘තිධා ආගත’’න්ති වත්තබ්බන්ති? න, තත්ථාපි අජ්ඣත්තිකානං ධාතූනං පභෙදතො අනවසෙසපරියාදානස්ස කතත්තා, බාහිරානඤ්ච ධාතූනං පරිග්ගහිතත්තා . අථ වා **ද්විධා ආගතන්ති** එත්ථ ද්විධාව ආගතන්ති න එවං නියමො ගහෙතබ්බො, අථ ඛො ද්විධා ආගතමෙවාති, තෙන තතියස්සාපි පකාරස්ස සඞ්ගහො සිද්ධො හොති. සො ච නාතිසඞ්ඛෙපවිත්ථාරනයො ‘‘සඞ්ඛෙපතො ච විත්ථාරතො චා’’ති එත්ථ ආවුත්තිවසෙන, ච-සද්දෙනෙව වා සඞ්ගහොති දට්ඨබ්බො. අථ වා යො නාතිසඞ්ඛෙපවිත්ථාරනයෙන අතිසඞ්ඛෙපපටික්ඛෙපමුඛෙන ලබ්භමානො විත්ථාරභාගො, තං විත්ථාරනයන්තොගධමෙව කත්වා වුත්තං ‘‘ද්විධා ආගත’’න්ති. එවඤ්ච කත්වා ‘‘නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස වසෙන විත්ථාරතො ආගත’’න්ති ඉදඤ්ච වචනං සමත්ථිතං හොති. **‘‘මහාසතිපට්ඨානෙ’’**ති ච ඉදං නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං, **සතිපට්ඨාන**(දී. නි. 2.378 ආදයො; ම. නි. 3.111 ආදයො) **කායගතාසතිසුත්තාදීසුපි** (ම. නි. 3.153 ආදයො) තථෙව ආගතත්තා. **රාහුලොවාදෙති** මහාරාහුලොවාදෙ (ම. නි. 2.113 ආදයො). **ධාතුවිභඞ්ගෙති** ධාතුවිභඞ්ගසුත්තෙ (ම. නි. 3.342 ආදයො), අභිධම්මෙ ධාතුවිභඞ්ගෙ (විභ. 172 ආදයො) ච.

කාමං **මහාසතිපට්ඨානෙ** අත්ථෙන උපමං පරිවාරෙත්වා දෙසනා ආගතා, උපමා ච නාම යාවදෙව උපමෙය්‍යත්ථවිභාවනත්ථාති උපමං තාව දස්සෙත්වා උපමෙය්‍යත්ථං විභාවෙතුං **‘‘සෙය්‍යථාපී’’**තිආදිනා පාළි ආනීතා. කස්මා පනෙත්ථ ධාතුවසෙන, තත්ථපි චතුමහාභූතවසෙන කම්මට්ඨානනිද්දෙසො කතොති? සත්තසුඤ්ඤතාසන්දස්සනත්ථං, එත්ථ ධාතුවසෙන, තත්ථාපි ඔළාරිකභාවෙන සුපාකටතාය, එකච්චවෙනෙය්‍යජනචරිතානුකූලතාය ච මහාභූතවසෙන කම්මට්ඨානනිද්දෙසො කතොති වෙදිතබ්බො. තත්ථ **පථවීධාතූ**තිආදීසු ධාතුත්ථො නාම සභාවත්ථො, සභාවත්ථො නාම සුඤ්ඤතත්ථො, සුඤ්ඤතත්ථො නාම නිස්සත්තත්ථො. එවං සභාවසුඤ්ඤතනිස්සත්තත්ථෙන පථවීයෙව ධාතු **පථවීධාතු. ආපොධාතු**ආදීසුපි එසෙව නයො. **පථවීධාතූති** සහජරූපධම්මානං පතිට්ඨා ධාතු, තථා **ආපොධාතූති** ආබන්ධනධාතු, **තෙජොධාතූති** පරිපාචනධාතු, **වායොධාතූති** විත්ථම්භනධාතූති එවමෙත්ථ සමාසො, භාවත්ථො ච වෙදිතබ්බො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන පරතො ආගමිස්සති.

එවං තික්ඛපඤ්ඤස්සාතිආදීසු **එවන්ති** යථාදස්සිතං පාළිං පච්චාමසති. නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස විත්ථාරදෙසනාති කත්වා ආහ **‘‘තික්ඛපඤ්ඤස්සා’’**ති. යථා වත්ථයුගං අරහතීති වත්ථයුගිකො, එවං ධාතුකම්මට්ඨානං අරහති, ධාතුකම්මට්ඨානපයොජනොති වා ධාතුකම්මට්ඨානිකො, තස්ස **ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස.**

ඡෙකොති තංතංසමඤ්ඤාය කුසලො, යථාජාතෙ සූනස්මිං නඞ්ගුට්ඨඛුරවිසාණාදිවන්තෙ අට්ඨිමංසාදිඅවයවසමුදායෙ අවිභත්තෙ ගාවීසමඤ්ඤා, න විභත්තෙ, විභත්තෙ පන අට්ඨිමංසාදිඅවයවසමඤ්ඤාති ජානනකො. **ගොඝාතකොති** ජීවිකත්ථාය ගුන්නං ඝාතකො. **අන්තෙවාසීති** කම්මකරණවසෙන තස්ස සමීපවාසී තස්ස තන්නිස්සාය ජීවනතො. **විනිවිජ්ඣිත්වාති** එකස්මිං ඨානෙ අඤ්ඤං විනිවිජ්ඣිත්වා. **මහාපථානං වෙමජ්ඣට්ඨානසඞ්ඛාතෙති** චතුන්නං මහාපථානං තාය එව විනිවිජ්ඣනට්ඨානසඞ්ඛාතෙ. යස්මා තෙ චත්තාරො මහාපථා චතූහි දිසාහි ආගන්ත්වා සමොහිතා විය හොන්ති, තස්මා තං ඨානං චතුමහාපථානං, තස්මිං **චතුමහාපථෙ.** විලීයන්ති භිජ්ජන්ති විභජ්ජන්තීති බිලා, භාගා, ව-කාරස්ස බ-කාරං, ඉ-කාරස්ස ච ඊ-කාරං කත්වා. තමෙව හි භාගත්ථං දස්සෙතුං **‘‘කොට්ඨාසං කත්වා’’**ති වුත්තං. කිඤ්චාපි ඨිත-සද්දො ‘‘ඨිතො වා’’තිආදීසු (අ. නි. 5.28) විය ඨානසඞ්ඛාතඉරියාපථසමඞ්ගිතාය, ගතිනිවත්තිඅත්ථතාය වා ඨා-සද්දස්ස අඤ්ඤත්ථ ඨපෙත්වා ගමනං සෙසඉරියාපථසමඞ්ගිතාය බොධකො, ඉධ පන යථා තථා රූපකායස්ස පවත්තිආකාරබොධකො අධිප්පෙතොති ආහ **‘‘චතුන්නං ඉරියාපථානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන ඨිතත්තා යථාඨිත’’**න්ති . තත්ථ **ආකාරෙනාති** ඨානාදිනා රූපකායස්ස පවත්තිආකාරෙන. ඨානාදයො හි ඉරියාසඞ්ඛාතාය කායිකකිරියාය පවත්තිට්ඨානතාය ‘‘ඉරියාපථා’’ති වුච්චන්ති. **යථාඨිතන්ති** යථාපවත්තං. යථාවුත්තට්ඨානමෙවෙත්ථ පණිධානන්ති අධිප්පෙතන්ති ආහ **‘‘යථාඨිතත්තාව යථාපණිහිත’’**න්ති. **ඨිතන්ති** වා කායස්ස ඨානසඞ්ඛාතඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං. **පණිහිතන්ති** තදඤ්ඤඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං. **ඨිතන්ති** වා කායසඞ්ඛාතානං රූපධම්මානං තස්මිං තස්මිං ඛණෙ සකිච්චවසෙන

අවට්ඨානපරිදීපනං. **පණිහිතන්ති** පච්චයකිච්චවසෙන තෙහි තෙහි පච්චයෙහි පකාරතො නිහිතං පණිහිතන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ධාතුසොති** ධාතුං ධාතුං පථවීආදිධාතුං විසුං විසුං කත්වා. **පච්චවෙක්ඛතීති** පති පති අවෙක්ඛති ඤාණචක්ඛුනා විනිබ්භුජිත්වා පස්සති.

යථා ඡෙකොතිආදිනා පාළියා සද්දත්ථවිවරණවසෙන වුත්තමෙවත්ථං ඉදානි භාවත්ථවිභාවනවසෙන දස්සෙතුං **"යථා ගොඝාතකස්සා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පොසෙන්තස්සාති** මංසූපචයපරිබ්රූහනාය කුණ්ඩකභත්තකප්පාසට්ඨිආදීහි සංවඩ්ඪෙන්තස්ස. **වධිතං මතන්ති** හිංසිතං හුත්වා මතං. **මතන්ති** ච මතමත්තං. තෙනෙවාහ **"තාවදෙවා"**ති. **ගාවීති සඤ්ඤා න අන්තරධායති** යානි අඞ්ගපච්චඞ්ගානි උපාදාය ගාවීසමඤ්ඤා, මතමත්තායපි ගාවියා තෙසං සන්නිවෙසස්ස අවිනට්ඨත්තා. **බිලාසොති** බිලං බිලං කත්වා. **විභජිත්වාති** අට්ඨිසඞ්ඝාතතො මංසං විවෙචෙත්වා, තතො වා විවෙචිතං මංසං භාගසො කත්වා. තෙනෙවාහ **"මංසසඤ්ඤා පවත්තතී"**ති. **පබ්බජිතස්සපි** අපරිග්ගහිතකම්මට්ඨානස්ස. **ඝනවිනිබ්භොගන්ති** සන්තතිසමූහකිච්චඝනානං විනිබ්භුජනං විවෙචනං. **ධාතුසො පච්චවෙක්ඛතොති** යථාවුත්තං ඝනවිනිබ්භොගං කත්වා ධාතුසො පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. **සත්තසඤ්ඤාති** අත්තානුදිට්ඨිවසෙන පවත්තා සත්තසඤ්ඤාති වදන්ති, වොහාරවසෙන පවත්තසත්තසඤ්ඤායපි තදා අන්තරධානං යුත්තමෙව යාථාවතො ඝනවිනිබ්භොගස්ස සම්පාදනතො. එවං හි සති යථාවුත්තඋපමාමත්ථෙන උපමෙයාත්ථො අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති සමෙති. තෙනෙවාහ **"ධාතුවසෙනෙව චිත්තං සන්තිට්ඨතී"**ති.

307. එවං ධාතුකම්මට්ඨානස්ස සඞ්ඛෙපතො ආගතට්ඨානං දස්සෙත්වා ඉදානි විත්ථාරතො ආගතට්ඨානං දස්සෙතුං **"මහාහත්ථිපදූපමෙ පනා"**තිආදි වුත්තං. **එවන්ති** ඉමිනා **රාහුලොවාද-** (ම. නි. 2.113 ආදයො) **ධාතුවිභඞ්ගෙසු** (ම. නි. 3.342 ආදයො; විභ. 172 ආදයො) ධාතුකම්මට්ඨානස්ස විත්ථාරතො ආගමනමෙව උපසංහරති, න සබ්බං දෙසනානයං අඤ්ඤථාපි තත්ථ දෙසනානයස්ස ආගතත්තා.

තත්‍රාති තස්මිං යථාදස්සිතෙ මහාහත්ථිපදූපමපාඨෙ. **අජ්ඣත්තිකාති** සත්තසන්තානපරියාපන්නා. **අජ්ඣත්තං පච්චත්තන්ති** පදද්වයෙනාපි තංතංපාටිපුග්ගලිකධම්මො වුච්චතීති ආහ **"උභයම්පි නියකස්ස අධිවචන"**න්ති. සසන්තතිපරියාපන්නතාය පන අත්තනි ගහෙතබ්බභාවූපගමනවසෙන අත්තානං අධිකිච්ච පවත්තං **අජ්ඣත්තං**. තංතංසන්තතිපරියාපන්නතාය **පච්චත්තං**. තෙනෙවාහ **"අත්තනි පවත්තත්තා අජ්ඣත්තං, අත්තානං පටිච්ච පටිච්ච පවත්තත්තා පච්චත්ත"**න්ති. **කක්ඛළන්ති** කථිනං. යස්මා තං ථද්ධභාවෙන සහජාතානං පතිට්ඨා හොති, තස්මා **"ථද්ධ"**න්ති වුත්තං. **ඛරිගතන්ති** ඛරීසු ඛරසභාවෙසු ගතං තප්පරියාපන්නං, ඛරසභාවමෙවාති අත්ථො. යස්මා පන ඛරසභාවං ඵරුසාකාරෙන උපට්ඨානතො ඵරුසාකාරං හොති, තස්මා වුත්තං **"ඵරුස"**න්ති. තෙනාහ **"දුතියං ආකාරවචන"**න්ති. **උපාදින්නං** නාම සරීරට්ඨකං. තං පන කම්මසමුට්ඨානතං සන්ධාය උපාදින්නම්පි අත්ථි අනුපාදින්නම්පි, තණ්හාදීහි ආදින්නගහිතපරාමට්ඨවසෙන සබ්බම්පෙතං උපාදින්නමෙවාති දස්සෙතුං **"උපාදින්නන්ති දළ්හං ආදින්න"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ ''මම''න්ති ගහිතං ''අහ''න්ති පරාමට්ඨන්ති යොජනා. **සෙය්‍යථිදන්ති** කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාවාචීති ආහ **"තං කතමන්ති චෙති අත්ථො"**ති. **තතොති** පච්ඡා. **තන්ති** තං අජ්ඣත්තිකාදිභෙදතො දස්සිතං පථවීධාතුං. **දස්සෙන්තොති** වත්ථුවිභාගෙන දස්සෙන්තො. කිඤ්චාපි මත්ථලුඞ්ගං අට්ඨිමිඤ්ජෙනෙව සඞ්ගහෙත්වා ඉධ පාළියං විසුං න උද්ධටං, **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** (පටි. ම. 1.4) පන වීසතියා ආකාරෙහි පරිපුණ්ණං කත්වා දස්සෙතුං විසුං ගහිතන්ති තම්පි සඞ්ගණ්හන්තො ථද්ධභාවාධිකතාය පථවීධාතුකොට්ඨාසෙසුයෙව **"මත්ථලුඞ්ගං පක්ඛිපිත්වා වීසතියා ආකාරෙහි පථවීධාතු නිද්දිට්ඨාති වෙදිතබ්බා"**ති ආහ. **"යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චී"**ති වා ඉමිනා පාළියං මත්ථලුඞ්ගස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තස්මා ඉධ **"යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චී"**ති ඉදං පුබ්බාපරාපෙක්ඛං ''මත්ථලුඞ්ගං පක්ඛිපිත්වා වීසතියා ආකාරෙහි පථවීධාතු නිද්දිට්ඨාති වෙදිතබ්බා, යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චී''ති වචනතො. පුන **යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චීති** අවසෙසෙසු තීසු කොට්ඨාසෙසූති යොජෙතබ්බං. **තීසු කොට්ඨාසෙසූති** තිප්පකාරෙසු කොට්ඨාසෙසු. න හි තෙ තයො කොට්ඨාසා.

විස්සන්දනභාවෙනාති පග්ඝරණසභාවෙන. **අප්පොතීති** විසරති. **පප්පොතීති** පාපුණාති, සසම්භාරආපවසෙන චෙතං වුත්තං. සො හි විස්සන්දනභාවෙන සසම්භාරපථවීසඞ්ඛාතං තං තං ඨානං විසරති, පාපුණාති ච, ලක්ඛණාපවසෙනෙව වා. සොපි හි සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයාදිපච්චයතාය සෙසභූතත්තයසඞ්ඛාතං තං තං ඨානං ද්‍රවභාවසිද්ධෙන විස්සන්දනභාවෙන ආබන්ධත්තං, ආසත්තත්තං, අවිප්පකිණ්ණඤ්ච කරොන්තං ''අප්පොති පප්පොතී''ති වත්තබ්බතං අරහතීති.

තෙජනවසෙනාති නිසිතභාවෙන තික්ඛභාවෙන. **වුත්තනයෙනාති** කම්මසමුට්ඨානාදිවසෙන ''නානාවිධෙසූ''ති ආපොධාතුයං වුත්තනයෙන. **කුපිතෙනාති** ඛුභිතෙන. **උසුමජාතොති** උස්මාභිභූතො. **ජීරතීති** ජිණ්ණො හොති. තෙජොධාතුවසෙන ලබ්භමානා ඉමස්මිං කායෙ ජරාපවත්ති පාකටජරාවසෙන වෙදිතබ්බාති දස්සෙතුං **"ඉන්ද්‍රියවෙකල්ලත"**න්තිආදි වුත්තං. සරීරෙ පකතිඋසුමං අතික්කමිත්වා උණ්හභාවො **සන්තාපො,** සරීරස්ස දහනවසෙන පවත්තො මහාදාහො **පරිදාහොති** අයමෙතෙසං විසෙසො. **යෙන ජීරීයතීති** ච එකාහිකාදිජරරොගෙන ජරීයතීතිපි අත්ථො යුජ්ජති. සතක්ඛත්තුං තාපෙත්වා තාපෙත්වා සීතුදකෙ පක්ඛිපිත්වා උද්ධටා සප්පි **"සතධොතසප්පී"**ති වදන්ති. **අසිතන්ති** භුත්තං. **ඛායිතන්ති** ඛාදිතං. **සායිතන්ති** අස්සාදිතං. **සම්මා පරිපාකං ගච්ඡතීති** සමවෙපාකිනියා ගහණියා වසෙන වුත්තං, අසම්මාපරිපාකොපි පන විසමවෙපාකිනියා තස්සා එව වසෙන වෙදිතබ්බො.

රසාදිභාවෙනාති රසරුධිරමංසමෙදන්හාරුඅට්ඨිඅට්ඨිමිඤ්ජසුක්කවසෙන. **විවෙකන්ති** පුථුභාවං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසදිසභාවං. අසිතාදිභෙදස්ස හි ආහාරස්ස පරිණාමෙ රසො හොති, තං පටිච්ච රසධාතු උප්පජ්ජතීති අත්ථො. එවං ‘‘රසස්ස පරිණාමෙ රුධිර’’න්තිආදිනා සබ්බං නෙතබ්බං.

වායනවසෙනාති සමුදීරණවසෙන, සවෙගගමනවසෙන වා. **උග්ගාරහික්කාදීති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන උද්දෙකඛිපනාදිපවත්තනකවාතානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො . **උච්චාරපස්සාවාදීති** ආදි-සද්දෙන පිත්තසෙම්හලසිකාකෙවලදුග්ගන්ධාදිනීහරණකානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. යදිපි කුච්ඡි-සද්දො උදරපරියායො, කොට්ඨ-සද්දෙන පන අන්තන්තරස්ස වුච්චමානත්තා තදවසිට්ඨො උදරප්පදෙසො ඉධ කුච්ඡි-සද්දෙන වුච්චතීති ආහ **‘‘කුච්ඡිසයා වාතාති අන්තානං බහිවාතා’’**ති. **සමිඤ්ජනපසාරණාදීති** ආදි-සද්දෙන ආලොකනවිලොකනඋද්ධරණාතිහරණාදිකා සබ්බා කායිකකිරියා සඞ්ගහිතා. **‘‘අස්සාසපස්සාසා චිත්තසමුට්ඨානාවා’’**ති එතෙන අස්සාසපස්සාසානං සරීරං මුඤ්චිත්වා පවත්ති නත්ථීති දීපෙති. න හි බහිද්ධා චිත්තසමුට්ඨානස්ස සම්භවො අත්ථීති. යදි එවං කථං ‘‘පස්සාසොති බහිනික්ඛමනනාසිකවාතො, දීඝනාසිකස්ස නාසිකග්ගං, ඉතරස්ස උත්තරොට්ඨං ඵුසන්තො පවත්තතී’’ති වචනං? තං නික්ඛමනාකාරෙන පවත්තියා චිත්තසමුට්ඨානස්ස, සන්තානෙ පවත්තඋතුසමුට්ඨානස්ස ච වසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **සබ්බත්ථාති** ආපොධාතුආදීනං තිස්සන්නං ධාතූනං නිද්දෙසං සන්ධායාහ. තත්ථ ආපොධාතුනිද්දෙසෙ ‘‘යං වා පනඤ්ඤ’’න්ති ඉමිනා සම්භවස්ස, තෙජොධාතුනිද්දෙසෙ සරීරෙ පාකතිකඋස්මාය, වායොධාතුනිද්දෙසෙ ධමනිජාලානුසටස්ස තත්ථ තත්ථ චම්මඛීලපීළකාදිනිබ්බත්තකවායුනො සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. සමිඤ්ජනාදිනිබ්බත්තකවාතා චිත්තසමුට්ඨානාව. යදි එවං, කථං ‘‘පුරිමා පඤ්ච චතුසමුට්ඨානා’’ති වචනං? න හි සමිඤ්ජනාදිනිබ්බත්තකා එව අඞ්ගමඞ්ගානුසාරිනො වාතා, අථ ඛො තදඤ්ඤෙපීති නත්ථි විරොධො.

ඉතීති වුත්තප්පකාරපරාමසනං. තෙනාහ **‘‘වීසතියා ආකාරෙහී’’**තිආදි. **එත්ථාති** එතස්මිං විත්ථාරතො ආගතෙ ධාතුකම්මට්ඨානෙති අත්ථො. තෙන අයං වණ්ණනා න කෙවලං මහාහත්ථිපදූපමස්සෙව (ම. නි. 1.300 ආදයො), අථ ඛො **මහාරාහුලොවාද-** (ම. නි. 2.113 ආදයො) **ධාතුවිභඞ්ගසුත්තානම්පි** (ම. නි. 3.342 ආදයො) අත්ථසංවණ්ණනා හොතියෙවාති දස්සිතං හොති. භාවනානයෙපි එසෙව නයො. තථා හි වුත්තං ‘‘එවං රාහුලොවාදධාතුවිභඞ්ගෙසුපී’’ති.

308. **භාවනානයෙති** භාවනාය නයෙ. යෙන කම්මට්ඨානභාවනා ඉජ්ඣති, තස්මිං භාවනාවිධිම්හීති අත්ථො. **එත්ථාති** ධාතුකම්මට්ඨානෙ. යස්මා යෙසං ‘‘තික්ඛපඤ්ඤො නාතිතික්ඛපඤ්ඤො’’ති ඉමෙසං දුවිධානං පුග්ගලානං වසෙන ඉදං කම්මට්ඨානං ද්විධා ආගතං ද්විධා දෙසිතං, තස්මා කම්මට්ඨානාභිනිවෙසොපි තෙසං ද්විධාව ඉච්ඡිතබ්බොති තං තාව දස්සෙතුං **‘‘තික්ඛපඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො’’**තිආදි ආරද්ධං. **ලොමා පථවීධාතූතීති** එත්ථ **ඉති-**සද්දො ආදිඅත්ථො . **එවං විත්ථාරතො ධාතුපරිග්ගහොති** ‘‘කෙසා පථවීධාතු, ලොමා පථවීධාතු’’තිආදිනා එවං ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙහි විත්ථාරතො ධාතුකම්මට්ඨානපරිග්ගහො. **පපඤ්චතොති** දන්ධතො සණිකතො. **යං ථද්ධලක්ඛණන්ති** කෙසාදීසු යං ථද්ධලක්ඛණං කක්ඛළභාවො. **යං ආබන්ධනලක්ඛණ**න්තිආදීසුපි එසෙව නයො. **එවං මනසි කරොතොති** වත්ථුං අනාමසිත්වා එවං ලක්ඛණමත්තතො මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස. **අස්සාති** තික්ඛපඤ්ඤස්ස. **කම්මට්ඨානං පාකටං හොතීති** යොගකම්මස්ස පවත්තිට්ඨානභූතං තදෙව ලක්ඛණං විභූතං හොති, තස්ස වා ලක්ඛණස්ස සුට්ඨු උපට්ඨානතො තං ආරබ්භ පවත්තමානං මනසිකාරසඞ්ඛාතං කම්මට්ඨානං විභූතං විසදං හොති, තික්ඛපඤ්ඤස්ස ඉන්ද්‍රියපාටවෙන සංඛිත්තරුචිභාවතො. සබ්බසො මන්දපඤ්ඤස්ස භාවනාව න ඉජ්ඣතීති ආහ **‘‘නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්සා’’**ති. **එවං මනසි කරොතොති** වුත්තනයෙන සඞ්ඛෙපතො මනසි කරොතො. **අන්ධකාරං අවිභූතං හොතීති** අනුපට්ඨානතො අන්ධං විය කරොන්තං අපාකටං හොති කම්මට්ඨානන්ති යොජනා. **පුරිමනයෙනාති** ‘‘කෙසා පථවීධාතූ’’තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙන. වත්ථුආමසනෙන **විත්ථාරතො මනසි කරොන්තස්ස පාකටං හොති** කම්මට්ඨානං, නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස අතිප්පනිසන්තිතාය විත්ථාරරුචිභාවතො.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං උපමාය විභාවෙතුං **‘‘යථා ද්වීසු භික්ඛූසු’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පෙය්‍යාලමුඛන්ති** පෙය්‍යාලපාළියා මුඛභූතං ද්වාරභූතං ආදිතො වාරං, වාරද්වයං වා. **විත්ථාරෙත්වාති** අනවසෙසතො සජ්ඣායිත්වා. **උභතොකොටිවසෙනෙවාති** තස්ස තස්ස වාරස්ස ආදිඅන්තග්ගහණවසෙනෙව. **ඔට්ඨපරියාහතමත්තන්ති** ඔට්ඨානං සම්ඵුසනමත්තං. යථා ගන්ථපරිවත්තනෙ තික්ඛපඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො සඞ්ඛෙපො රුච්චති, න විත්ථාරො. ඉතරස්ස ච විත්ථාරො රුච්චති, න සඞ්ඛෙපො, එවං භාවනානයෙපීති උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං.

තස්මාති යස්මා තික්ඛපඤ්ඤස්ස සඞ්ඛෙපො, නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස ච විත්ථාරො සප්පායො, තස්මා. යස්මා කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිතුකාමස්ස සීලවිසොධනාදිපුබ්බකිච්චං ඉච්ඡිතබ්බං, තං සබ්බාකාරසම්පන්නං හෙට්ඨා වුත්තමෙවාති ඉධ න ආමට්ඨං. යස්මා පන විවෙකට්ඨකායස්ස, විවෙකට්ඨචිත්තස්සෙව ච භාවනා ඉජ්ඣති , න ඉතරස්ස, තස්මා තදුභයං දස්සෙන්තො **‘‘රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙනා’’**ති ආහ. තත්ථ **රහොගතෙනාති** රහසි ගතෙන, එකාකිනා භාවනානුකූලට්ඨානං උපගතෙනාති අත්ථො. **පටිසල්ලීනෙනාති** පති පති පුථුත්තාරම්මණතො චිත්තං නිසෙධෙත්වා කම්මට්ඨානෙ සල්ලීනෙන, තත්ථ සංසිලිට්ඨචිත්තෙනාති අත්ථො. **සකලම්පි අත්තනො රූපකායං ආවජ්ජෙත්වාති** උද්ධං පාදතලා, අධො කෙසමත්ථකා, තිරියං තචපරියන්තං සබ්බම්පි අත්තනො කරජකායං ධාතුවසෙන මනසි කරොන්තො යස්මා චාතුමහාභූතිකො අයං කායො, තස්මා ‘‘අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පථවීධාතු

ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතූ''ති චතුමහාභූතවසෙන සමන්නාහරිත්වාති අත්ථො. ඉදානි තාසං ධාතූනං ලක්ඛණතො, උපට්ඨානාකාරතො ච මනසිකාරවිධිං දස්සෙතුං **''යො ඉමස්මිං කායෙ''**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **ථද්ධභාවොති** ලක්ඛණමාහ. ථද්ධත්තලක්ඛණා හි පථවීධාතු. **ඛරභාවොති** උපට්ඨානාකාරං, ඤාණෙන ගහෙතබ්බාකාරන්ති අත්ථො. **ද්‍රවභාවො** ලක්ඛණං ආපොධාතුයා පග්ඝරණසභාවත්තා. **ආබන්ධනං** උපට්ඨානාකාරො. **උණ්හභාවො** ලක්ඛණං තෙජොධාතුයා උස්මාසභාවත්තා. **පරිපාචනං** උපට්ඨානාකාරො. **විත්ථම්භනං** ලක්ඛණං වායොධාතුයා උපත්ථම්භනසභාවත්තා. **සමුදීරණං** උපට්ඨානාකාරො, උපට්ඨානාකාරො ච නාම ධාතූනං සකිච්චකරණවසෙන ඤාණස්ස විභූතාකාරො. කස්මා පනෙත්ථ උභයග්ගහණං? පුග්ගලජ්ඣාසයතො. එකච්චස්ස හි ධාතුයො මනසි කරොන්තස්ස තා සභාවතො ගහෙතබ්බතං ගච්ඡන්ති, එකච්චස්ස සකිච්චකරණතො, යො රසොති වුච්චති. තත්‍රායං යොගී ධාතුයො මනසි කරොන්තො ආදිතො පච්චෙකං සලක්ඛණතො, සරසතොපි පරිග්ගණ්හාති. තෙනාහ **''යො ඉමස්මිං කායෙ ථද්ධභාවො වා ඛරභාවො වා...පෙ.... එවං සංඛිත්තෙන ධාතුයො පරිග්ගහෙත්වා''**ති. තත්ථ **පරිග්ගහෙත්වාති** පරිග්ගාහකභූතෙන ඤාණෙන ධාතුයො ලක්ඛණතො, රසතො වා පරිච්ඡිජ්ජ ගහෙත්වා. අයං තාව සංඛිත්තතො භාවනානයෙ කම්මට්ඨානාභිනිවෙසො.

එවං පන ධාතුයො පරිග්ගහෙත්වා ''අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පථවීධාතු ථද්ධභාවො වා ඛරභාවො වා, ආපොධාතු ද්‍රවභාවො වා ආබන්ධනභාවො වා, තෙජොධාතු උණ්හභාවො වා පරිපාචනභාවො වා, වායොධාතු විත්ථම්භනභාවො වා සමුදීරණභාවො වා''ති එවං ලක්ඛණාදීහි සද්ධිංයෙව ධාතුයො මනසි කරොන්තෙන කාලසතම්පි කාලසහස්සම්පි පුනප්පුනං ආවජ්ජිතබ්බං මනසි කාතබ්බං, තක්කාහතං විතක්කපරියාහතං කාතබ්බං. තස්සෙවං මනසි කරොතො යං ලක්ඛණාදීසු සුපාකටං හුත්වා උපට්ඨාති, තදෙව ගහෙත්වා ඉතරං විස්සජ්ජෙත්වා තෙන සද්ධිං ''පථවීධාතු ආපොධාතු''තිආදිනා මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. එවං මනසි කරොන්තෙන හි අනුපුබ්බතො, නාතිසීඝතො, නාතිසණිකතො, වික්ඛෙපපටිබාහනතො, පණ්ණත්තිසමතික්කමනතො, අනුපට්ඨානමුඤ්චනතො, ලක්ඛණතො, තයො ච සුත්තන්තාති ඉමෙහි දසහාකාරෙහි මනසිකාරකොසල්ලං අනුට්ඨාතබ්බං.

තත්ථ **අනුපුබ්බතොති** අනුපටිපාටිතො ආචරියස්ස සන්තිකෙ උග්ගහිතපටිපාටිතො, සා ච දෙසනාපටිපාටියෙව . එවං අනුපුබ්බතො මනසි කරොන්තෙනාපි නාතිසීඝතො මනසි කාතබ්බං. අතිසීඝතො මනසි කරොතො හි අපරාපරං කම්මට්ඨානමනසිකාරො නිරන්තරං පවත්තති, කම්මට්ඨානං පන අවිභූතං හොති, න විසෙසං ආවහති. තස්මා **නාතිසීඝතො** මනසි කාතබ්බං. යථා ච නාතිසීඝතො, එවං **නාතිසණිකතොපි**. අතිසණිකතො මනසි කරොතො හි කම්මට්ඨානං පරියොසානං න ගච්ඡති, විසෙසාධිගමස්ස පච්චයො න හොති. අතිසීඝං අතිසණිකඤ්ච මග්ගං ගච්ඡන්තා පුරිසා එත්ථ නිදස්සෙතබ්බා. **වික්ඛෙපපටිබාහනතොති** කම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණෙ චෙතසො වික්ඛෙපො පටිබාහිතබ්බො. බහිද්ධා වික්ඛෙපෙ හි සති කම්මට්ඨානා පරිහායති පරිධංසති. එකපදිකමග්ගගාමී පුරිසො චෙත්ථ නිදස්සෙතබ්බො. **පණ්ණත්තිසමතික්කමනතොති** ''යා අයං පථවීධාතූ''තිආදිකා පණ්ණත්ති, තං අතික්කමිත්වා ලක්ඛණෙසු එව චිත්තං ඨපෙතබ්බං.

එවං පණ්ණත්තිං විජහිත්වා කක්ඛළලක්ඛණාදීසු එව මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස ලක්ඛණානි සුපාකටානි සුවිභූතානි හුත්වා උපට්ඨහන්ති. තස්සෙවං පුනප්පුනං මනසිකාරවසෙන චිත්තං ආසෙවනං ලභති. සබ්බො රූපකායො ධාතුමත්තතො උපට්ඨාති සුඤ්ඤො නිස්සත්තො නිජ්ජීවො යන්තං විය යන්තසුත්තෙන අපරාපරං පරිවත්තමානො. සචෙ පන බහිද්ධාපි මනසිකාරං උපසංහරති, අථස්ස ආහිණ්ඩන්තා මනුස්සතිරච්ඡානාදයො සත්තාකාරං විජහිත්වා ධාතුසමූහවසෙනෙව උපට්ඨහන්ති, තෙහි කරියමානා කිරියා ධාතුමයෙන යන්තෙන පවත්තියමානා හුත්වා උපට්ඨාති, තෙහි අජ්ඣොහරියමානං පානභොජනාදි ධාතුසඞ්ඝාතෙ පක්ඛිප්පමානො ධාතුසඞ්ඝාතො විය උපට්ඨාති. අථස්ස තථා ලද්ධාසෙවනම්පි චිත්තං යදි අච්චාරද්ධවීරියතාය උද්ධච්චවසෙන වා අතිලීනවීරියතාය කොසජ්ජවසෙන වා භාවනාවිධිං න ඔතරෙය්‍ය, තදා **අධිචිත්තසුත්තං** (අ. නි. 3.103), **අනුත්තරසීතිභාවසුත්තං** (අ. නි. 6.85), **බොජ්ඣඞ්ගසුත්තන්ති** (සං. නි. 5.194-195) ඉමෙසු තීසු සුත්තෙසු ආගතනයෙන වීරියසමාධියොජනා කාතබ්බා. තෙන වුත්තං **''තයො ච සුත්තන්තා''**ති. එවං පන වීරියසමතං යොජෙත්වා තස්මිංයෙව ලක්ඛණෙ මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස යදා සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි ලද්ධසමතානි සුවිසදානි පවත්තන්ති, තදා අසද්ධියාදීනං දූරීභාවෙන සාතිසයං ථාමප්පත්තෙහි සත්තහි බලෙහි ලද්ධූපත්ථම්භානි විතක්කාදීනි ඣානඞ්ගානි පටුතරානි හුත්වා පාතුභවන්ති, තෙසං උජුවිපච්චනීකතාය නීවරණානි වික්ඛම්භිතානියෙව හොන්ති සද්ධිං තදෙකට්ඨෙහි පාපධම්මෙහි. එත්තාවතා චානෙන උපචාරජ්ඣානං සමධිගතං හොති ධාතුලක්ඛණාරම්මණං . තෙන වුත්තං **''පුනප්පුනං පථවීධාතු ආපොධාතූති...පෙ.... උපචාරමත්තො සමාධි උප්පජ්ජතී''**ති.

තත්ථ **ධාතුමත්තතොති** විසෙසනිවත්තිඅත්ථො **මත්ත**-සද්දො. තෙන යං ඉතො බාහිරකා, ලොකියමහාජනො ච ''සත්තො ජීවො''තිආදිකං විසෙසං ඉමස්මිං අත්තභාවෙ අවිජ්ජමානං විකප්පනාමත්තෙනෙව සමාරොපෙන්ති, තං නිවත්තෙති. තෙනෙවාහ **''නිස්සත්තතො නිජ්ජීවතො''**ති. **ආවජ්ජිතබ්බන්ති** සමන්නාහරිතබ්බං. **මනසි කාතබ්බන්ති** පුනප්පුනං භාවනාවසෙන ධාතුමත්තතො ධාතුලක්ඛණං මනසි ඨපෙතබ්බං. **පච්චවෙක්ඛිතබ්බන්ති** තදෙව ධාතුලක්ඛණං පති පති අවෙක්ඛිතබ්බං, භාවනාසිද්ධෙන ඤාණචක්ඛුනා අපරාපරං පච්චක්ඛතො පස්සිතබ්බං.

තස්සෙවං වායමමානස්සාති තස්ස යොගිනො එවං වුත්තප්පකාරෙන භාවනං අනුයුඤ්ජන්තස්ස, තත්ථ ච භාවනාඅනුයොගෙ සක්කච්චකාරිතාය, සාතච්චකාරිතාය, සප්පායසෙවිතාය, සමථනිමිත්තසල්ලක්ඛණෙන, බොජ්ඣඞ්ගානං අනුපවත්තනෙන, කායෙ ච ජීවිතෙ ච නිරපෙක්ඛවුත්තිතාය, අන්තරා සඞ්කොචං අනාපජ්ජන්තෙන භාවනං උස්සුක්කාපෙත්වා උස්සොළ්හියං අවට්ඨානෙන සම්මදෙව වායාමං පයොගං පරක්කමං පවත්තෙන්තස්ස. **ධාතුප්පභෙදාවභාසනපඤ්ඤාපරිග්ගහිතොති** පථවීආදීනං ධාතූනං සභාවලක්ඛණාවභාසනෙන අවභාසනකිච්චාය භාවනාපඤ්ඤාය ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු අවිජහනෙන සබ්බතො ගහිතො මහග්ගතභාවං අප්පත්තතාය උපචාරමත්තො සිඛාප්පත්තො කාමාවචරසමාධි උප්පජ්ජති. **උපචාරසමාධීති** ච රුළ්හීවසෙන වෙදිතබ්බං. අප්පනං හි උපෙච්ච චාරී සමාධි උපචාරසමාධි, අප්පනා චෙත්ථ නත්ථි. තාදිසස්ස පන සමාධිස්ස සමානලක්ඛණතාය එවං වුත්තං. කස්මා පනෙත්ථ අප්පනා න හොතීති? තත්ථ කාරණමාහ **"සභාවධම්මාරම්මණත්තා"**ති. සභාවධම්මෙ හි තස්ස ගම්භීරභාවතො අසති භාවනාවිසෙසෙ අප්පනාඣානං න උප්පජ්ජති, ලොකුත්තරං පන ඣානං විසුද්ධිභාවනානුක්කමවසෙන, ආරුප්පං ආරම්මණාතික්කමභාවනාවසෙන අප්පනාප්පත්තං හොතීති **මරණානුස්සතිනිද්දෙසෙ** (විසුද්ධි. 1.177) වුත්තොවායමත්ථො.

එවං රූපකායෙ අවිසෙසෙන චතුන්නං ධාතූනං පරිග්ගණ්හනවසෙන ධාතුකම්මට්ඨානං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ අට්ඨිආදීනං විනිබ්භුජනවසෙන සඞ්ඛෙපතො **සුත්තෙ** ආගතං ධාතුමනසිකාරවිධිං දස්සෙතුං **"අථ වා පනා"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ යෙ ඉමෙ චත්තාරො කොට්ඨාසා වුත්තාති සම්බන්ධො. යථාපච්චයං ඨිතා සන්නිවෙසවිසිට්ඨා කට්ඨවල්ලිතිණමත්තිකායො උපාදාය යථා අගාරසමඤ්ඤා, න තත්ථ කොචි අගාරො නාම අත්ථි, එවං යථාපච්චයං සන්නිවෙසවිසිට්ඨානි පවත්තමානානි අට්ඨින්හාරුමංසචම්මානි පටිච්ච සරීරසමඤ්ඤා, න එත්ථ කොචි අත්තා ජීවො. කෙවලං තෙහි පරිවාරිතමාකාසමත්තන්ති දස්සෙති. දෙසනා සත්තසුඤ්ඤතාසන්දස්සනපරාති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො **"නිස්සත්තභාවදස්සනත්ථ"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **අට්ඨිඤ්ච පටිච්චාති** පණ්හිකට්ඨිකාදිභෙදං පටිපාටියා උස්සිතං හුත්වා ඨිතං අතිරෙකතිසතභෙදං අට්ඨිං උපාදාය. **න්හාරුඤ්චාති** තමෙව අට්ඨිසඞ්ඝාටං ආබන්ධිත්වා ඨිතං නවසතප්පභෙදං න්හාරුං. **මංසන්ති** තමෙව අට්ඨිසඞ්ඝාටං අනුලිම්පිත්වා ඨිතං නවපෙසිසතප්පභෙදං මංසං. **චම්මන්ති** මච්ඡිකපත්තකච්ඡායාය ඡවියා සඤ්ඡාදිතං සකලසරීරං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතං බහලචම්මං **පටිච්ච** උපාදාය. සබ්බත්ථ ච-සද්දො සමුච්චයත්ථො. **ආකාසො පරිවාරිතොති** යථා භිත්තිපාදාදිවසෙන ඨපිතං කට්ඨං, තස්සෙව ආබන්ධනවල්ලි, අනුලෙපනමත්තිකා, ඡාදනතිණන්ති එතානි කට්ඨාදීනි අන්තො, බහි ච පරිවාරෙත්වා ඨිතො ආකාසො **අගාරන්ත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති,** ගෙහන්ති පණ්ණත්තිං ලභති, එවමෙව යථාවුත්තානි අට්ඨිආදීනි අන්තො, බහි ච පරිවාරෙත්වා ඨිතො ආකාසො තානෙව අට්ඨිආදීනි උපාදාය **රූපන්ත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති,** සරීරන්ති වොහාරං ලභති. යථා ච කට්ඨාදීනි පටිච්ච සඞ්ඛං ගතං අගාරං ලොකෙ "ඛත්තියගෙහං, බ්‍රාහ්මණගෙහ"න්ති වුච්චති, එවමිදම්පි "ඛත්තියසරීරං බ්‍රාහ්මණසරීර"න්ති වොහරීයති, නත්ථෙත්ථ කොචි සත්තො වා ජීවො වාති අධිප්පායො.

තෙති තෙ චත්තාරො කොට්ඨාසෙ විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වාති යොජනා. **තංතංඅන්තරානුසාරිනාති** අට්ඨින්හාරුනං න්හාරුමංසානං මංසචම්මානන්ති තෙසං තෙසං කොට්ඨාසානං විවරානුපාතිනා ඤාණසඞ්ඛාතෙන **හත්ථෙන. විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වාති** අනෙකක්ඛත්තුං විනිවෙඨෙත්වා. අථ වා **විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වාති** පච්චෙකං අට්ඨිආදීනං අන්තරානුසාරිනා ඤාණහත්ථෙන විනිබ්භොගං කත්වා. **එතෙසූති** සකලම්පි අත්තනො රූපකායං චතුධා කත්වා ඨිතත්තෙසු යථාවුත්තෙසු අට්ඨිආදීසු චතූසු කොට්ඨාසෙසු. **පුරිමනයෙනෙවාති** "යො ඉමස්මිං කායෙ ථද්ධභාවො වා"තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං භාවනාවිධානං, තං අනන්තරනයෙ වුත්තාකාරෙනෙව වත්තබ්බං.

309. විත්ථාරතො ආගතෙ පන "චතුධාතුවවත්ථානෙ"ති ආනෙත්වා යොජනා. **එවං** ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන **වෙදිතබ්බො** භාවනානයො. **"ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙහි ධාතුයො උග්ගණ්හිත්වා"**ති කස්මා වුත්තං, නනු ආදිතො ද්වත්තිංසාකාරා ධාතුයො න හොන්තීති? චත්තුසීසෙන ධාතූනංයෙව උග්ගහෙතබ්බත්තා නායං දොසො. **වුත්තප්පකාරෙති** "ගොචරගාමතො නාතිදූරනාච්චාසන්නතාදීහි පඤ්චහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතෙ"තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.53) වුත්තප්පකාරෙ. **කතසබ්බකිච්චෙනාති** පලිබොධුපච්ඡෙදාදිකං කතං සබ්බකිච්චං එතෙනාති කතසබ්බකිච්චො, තෙනස්ස සීලවිසොධනාදි පන කම්මට්ඨානුග්ගහණතො පගෙව සිද්ධං හොතීති දස්සෙති. **සසම්භාරසඞ්ඛෙපතොති** සම්භරීයන්ති එතෙන බුද්ධිවොහාරාති සම්භාරො, තන්නිමිත්තං. කිං පනෙතං? පථවීආදි. කෙසාදීසු හි වීසතියා ආකාරෙසු "පථවී"ති බුද්ධිවොහාරා පථවීනිමිත්තකා ථද්ධතං උපාදාය පවත්තනතො. තස්මා තත්ථ පථවීසම්භාරො නාම සවිසෙසාය තස්සා අත්ථිතාය කෙසාදයො සහ සම්භාරෙහීති සසම්භාරා. ආපොකොට්ඨාසාදීසුපි එසෙව නයො. සසම්භාරානං සඞ්ඛෙපො සසම්භාරසඞ්ඛෙපො, තතො සසම්භාරසඞ්ඛෙපතො භාවෙතබ්බන්ති යොජනා. සඞ්ඛෙපතො වීසතියා, ද්වාදසසු, චතූසු, ඡසු ච කොට්ඨාසෙසු යථාක්කමං පථවීආදිකා චතස්සො ධාතුයො පරිග්ගහෙත්වා ධාතුවවත්ථානං සසම්භාරසඞ්ඛෙපතො භාවනා. තෙනාහ **"ඉධ භික්ඛු වීසතියා කොට්ඨාසෙසූ"**තිආදි.

සසම්භාරවිභත්තිතොති සසම්භාරානං කෙසාදීනං විභාගතො කෙසාදිකෙ වීසති කොට්ඨාසෙ පුබ්බෙ විය එකජ්ඣං අග්ගහෙත්වා විභාගතො පථවීධාතුභාවෙන වවත්ථාපනං. ආපොකොට්ඨාසාදීසුපි එසෙව නයො. **සලක්ඛණසඞ්ඛෙපතොති** ලක්ඛීයති එතෙනාති ලක්ඛණං, ධම්මානං සභාවො, ඉධ පන ථද්ධතාදි. තස්මා ථද්ධලක්ඛණාදිවන්තතාය සහ ලක්ඛණෙහීති සලක්ඛණා, කෙසාදයො ද්වාචත්තාලීස ආකාරා. තෙසං සඞ්ඛෙපතො. ඉදං වුත්තං හොති – කෙසාදිකෙ වීසති කොට්ඨාසෙ එකජ්ඣං ගහෙත්වා තත්ථ ථද්ධතාදිකං චතුබ්බිධම්පි ලක්ඛණං

වවත්ථපෙත්වා භාවනා සලක්ඛණසඞ්ඛෙපතො භාවනා. එස නයො ආපොකොට්ඨාසාදීසුපි. **සලක්ඛණවිභත්තිතො**ති ථද්ධලක්ඛණාදිනා සලක්ඛණානං කෙසාදීනං විභාගතො කෙසාදීසු ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙසු පච්චෙකං ථද්ධතාදීනං චතුන්නං චතුන්නං ලක්ඛණානං වවත්ථාපනවසෙන භාවනා.

එවං චතූහි ආකාරෙහි උද්දිට්ඨං භාවනානයං නිද්දිසිතුං **''කථං සසම්භාරසඞ්ඛෙපතො භාවෙතී''**තිආදි ආරද්ධං. එත්ථ ච යථා තික්ඛපඤ්ඤො පුග්ගලො තික්ඛතාය පරොපරියත්තසබ්භාවතො තික්ඛින්ද්‍රියමුදින්ද්‍රියතාවසෙන දුවිධොති. තත්ථ තික්ඛින්ද්‍රියස්ස වසෙන සඞ්ඛෙපතො පඨමනයො වුත්තො, මුදින්ද්‍රියස්ස වසෙන දුතියො. එවං නාතිතික්ඛපඤ්ඤොපි පුග්ගලොති. තත්ථ යො විසදින්ද්‍රියො පුග්ගලො, තස්ස වසෙන සසම්භාරසඞ්ඛෙපතො, සලක්ඛණසඞ්ඛෙපතො ච භාවනානයො නිද්දිට්ඨො. යො පන නාතිවිසදින්ද්‍රියො, තස්ස වසෙන සසම්භාරවිභත්තිතො, සලක්ඛණවිභත්තිතො ච භාවනානයො නිද්දිට්ඨොති වෙදිතබ්බො. තස්ස එවං වවත්ථාපයතො එව ධාතුයො පාකටා හොන්ති සවිසෙසං ධාතූනං පරිග්ගහිතත්තා. භාවනාවිධානං පනෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

310. **යස්සා**ති නාතිවිසදින්ද්‍රියං පුග්ගලං සන්ධාය වදති. **එවං භාවයතො**ති සසම්භාරසඞ්ඛෙපතො භාවෙන්තස්ස. යෙන විධිනා උග්ගහෙත්වා කුසලො හොති, සො සත්තවිධො විධි **''උග්ගහකොසල්ල''**න්ති වුච්චති, තන්නිබ්බත්තං වා ඤාණං. එවං **මනසිකාරකොසල්ල**ම්පි වෙදිතබ්බං. **ද්වත්තිංසාකාරෙ**ති ධාතුමනසිකාරවසෙන පරිග්ගහිතෙ කෙසාදිකෙ ද්වත්තිංසවිධෙ කොට්ඨාසෙ. **''ද්වත්තිංසාකාරෙ''**ති ච ඉදං තෙජවායුකොට්ඨාසෙසු වණ්ණාදිවසෙන වවත්ථානස්ස අභාවතො වුත්තං. **සබ්බං තත්ථ වුත්තවිධානං කාතබ්බ**න්ති ''වචසා මනසා''තිආදිනා වුත්තඋග්ගහකොසල්ලුද්දෙසතො පට්ඨාය යාව ''අනුපුබ්බමුඤ්චනාදිවසෙනා''ති පදං, තාව ආගතං සබ්බං භාවනාවිධානං කාතබ්බං සම්පාදෙතබ්බං. **වණ්ණාදිවසෙනා**ති වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදවසෙන. අයඤ්ච වණ්ණාදිවසෙන මනසිකාරො ධාතුපටික්කූලවණ්ණමනසිකාරානං සාධාරණො පුබ්බභාගොති නිබ්බත්තිතධාතුමනසිකාරමෙව දස්සෙතුං **''අවසානෙ එවං මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො''**ති වුත්තං.

311. **අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා**ති එතෙ ''සීසකටාහපලිවෙඨනචම්මං කෙසා''ති එවං වොහරියමානා භූතුපාදායධම්මා ''මයි කෙසා ජාතා, මයමෙත්ථ ජාතා''ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණසුඤ්ඤා. ඉමිනා කාරණස්ස ච ඵලස්ස ච අබ්‍යාපාරතාය ධාතුමත්තතං සන්දස්සෙති, තෙන ච ආභොගපච්චවෙක්ඛණානම්පි එවමෙව අබ්‍යාපාරතා දීපිතාති දට්ඨබ්බං. න හි තානි, තෙසං කාරණානි ච තථා තථා ආභුජිත්වා, පච්චවෙක්ඛිත්වා ච උප්පජ්ජන්ති, පච්චයභාවං වා ගච්ඡන්තීති. **ඉතී**ති වුත්තප්පකාරපරාමසනං. **අචෙතනො**ති න චෙතනො, චෙතනාරහිතො වා. **අබ්‍යාකතො**ති අබ්‍යාකතරාසිපරියාපන්නො. **සුඤ්ඤො**ති අත්තසුඤ්ඤො. තතො එව **නිස්සත්තො**. ථද්ධලක්ඛණාධිකතාය **ථද්ධො**. තතො එව **පථවීධාතු**ති එවං මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බොති සම්බන්ධො. එවං සබ්බත්ථ.

312. **සුඤ්ඤගාමට්ඨානෙ**ති එත්ථ **සුඤ්ඤගාම**ග්ගහණං පරමත්ථතො වෙදකවිරහදස්සනත්ථං කායස්ස.

313. **මධුකට්ඨිකෙ**ති මධුකබීජානි.

314. ගෙහථම්භානං ආධාරභාවෙන ඨපිතසිලායො **පාසාණඋදුක්ඛලකානී**ති අධිප්පෙතානි.

315. දුග්ගන්ධාදිභාවෙ වස්ස සදිසභාවදස්සනත්ථං **අල්ලගොචම්ම**ග්ගහණං.

316. යෙභුය්‍යෙන මංසපෙසීනං බහලතාය **මහාමත්තික**ග්ගහණං.

317. **කුට්ටදාරූසූ**ති දාරුකුට්ටිකාය කුටියා භිත්තිපාදභූතෙසු කට්ඨෙසු.

318. පණ්හිකට්ඨිආදීනං ආධාරභාවො විය ගොප්ඵකට්ඨිආදීනං ආධෙය්‍යභාවොපි අසමන්නාහාරසිද්ධොති දස්සනත්ථං **''පණ්හිකට්ඨිගොප්ඵකට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිත''**න්තිආදිං වත්වා පුන **''සීසට්ඨිගීවට්ඨිකෙ පතිට්ඨිත''**න්තිආදි වුත්තං.

319. **සින්නවෙත්තග්ගාදීසූ**ති සෙදිතවෙත්තකළීරාදීසු.

321. උරට්ඨිසඞ්ඝාටො පඤ්ජරසදිසතාය **''උරට්ඨිපඤ්ජර''**න්ති වුත්තො. තස්ස අථිරභාවදස්සනත්ථං **ජිණ්ණසන්දමානිකපඤ්ජරං** නිදස්සනභාවෙන ගහිතං.

322. **යමකමංසපිණ්ඩෙ**ති මංසපිණ්ඩයුගළෙ.

323. කිලොමකස්ස සෙතවණ්ණතාය **"පිලොතිකපලිවෙඨිතෙ"**ති පිලොතිකං නිදස්සනභාවෙන වුත්තං. **එවමෙව න වක්කහදයානි සකලසරීරෙ ච මංසං ජානාතීති** එත්ථ න වක්කහදයානි ජානන්ති ''මයං පටිච්ඡන්නකිලොමකෙන පටිච්ඡන්නානී''ති, න සකලසරීරෙ ච මංසං ජානාති ''අහං පටිච්ඡන්නකිලොමකෙන පටිච්ඡන්න''න්ති යොජෙතබ්බං.

324. **කොට්ඨමත්ථකපස්සන්ති** කුසුලස්ස අබ්භන්තරෙ මත්ථකපස්සං.

325. **ද්වින්නං ථනානමන්තරෙති** ද්වින්නං ථනප්පදෙසානං වෙමජ්ඣෙ, ථනප්පදෙසො ච අබ්භන්තරවසෙන වෙදිතබ්බො.

327. **එකවීසතිඅන්තභොගෙති** එකවීසතියා ඨානෙසු ඔභග්ගොභග්ගෙ අන්තමණ්ඩලෙ.

328. ආමාසයෙ ඨිතො පරිභුත්තාහාරො උදරියන්ති අධිප්පෙතන්ති ආහ **"උදරියං උදරෙ ඨිතං අසිතපීතඛායිතසායිත"**න්ති.

331. අබද්ධපිත්තං සංසරණලොහිතං විය, කායුස්මා විය ච කම්මජරූපපටිබද්ධවුත්තිකන්ති ආහ **"ආබද්ධපිත්තං ජීවිතින්ද්‍රියපටිබද්ධං සකලසරීරං බ්‍යාපෙත්වා ඨිත"**න්ති. පටිබද්ධතාවචනෙන චස්ස ජීවිතින්ද්‍රියෙ සති සබ්භාවමෙව දීපෙති, න ජීවිතින්ද්‍රියස්ස විය එකන්තකම්මජතන්ති දට්ඨබ්බං. **පිත්තකොසකෙති** මහාකොසාටකීකොසසදිසෙ පිත්තාධාරෙ. **යූසභූතොති** රසභූතො.

332. උච්ඡිට්ඨොදකගබ්භමලාදීනං ඡඩ්ඩනට්ඨානං චන්දනිකා, තස්සං **චන්දනිකායං**.

333. පුබ්බාසයො මන්දපඤ්ඤානං කෙසඤ්චිදෙව හොතීති කත්වා අසබ්බසාධාරණන්ති අධිප්පායෙනාහ **"පුබ්බො අනිබද්ධොකාසො"**ති.

334. **පිත්තං වියාති** අබද්ධපිත්තං විය. **සකලසරීරන්ති** ජීවිතින්ද්‍රියපටිබද්ධං සබ්බං සරීරප්පදෙසං. **වක්කහදයයකනපප්ඵාසානි තෙමෙන්තන්ති** එත්ථ යකනං හෙට්ඨාභාගපූරණෙන, ඉතරානි තෙසං උපරි ථොකං ථොකං පග්ඝරණෙන ච තෙමෙතීති දට්ඨබ්බං. **හෙට්ඨා ලෙඩ්ඩුඛණ්ඩාදීනි තෙමයමානෙති** තෙමකතෙමිතබ්බානං අබ්‍යාපාරතාසාමඤ්ඤනිදස්සනත්ථං එව උපමා දට්ඨබ්බා, න ඨානසාමඤ්ඤනිදස්සනත්ථං. සන්නිචිතලොහිතෙන හි තෙමෙතබ්බානං කෙසඤ්චි හෙට්ඨා, කස්සචි උපරි ඨිතතා **කායගතාසතිනිද්දෙසෙ** (විසුද්ධි. 1.206) දස්සිතාති. යකනස්ස හෙට්ඨාභාගට්ඨානං ''මයි ලොහිතං ඨිත''න්ති න ජානාති, වක්කාදීනි ''අම්හෙ තෙමයමානං ලොහිතං ඨිත''න්ති න ජානන්තීති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

336. **පත්ථින්නසිනෙහොති** ථිනභාවං ඝනභාවං ගතසිනෙහො. සකලසරීරෙ මංසන්ති යොජනා, තඤ්ච ථූලසරීරං සන්ධාය වුත්තං. මෙදස්ස සතිපි පත්ථින්නතාය ඝනභාවෙ මංසස්ස විය න බද්ධතාති වුත්තං **"පත්ථින්නයූසො"**ති. තෙනෙවස්ස ආපොකොට්ඨාසතා.

337. **උදකපුණ්ණෙසු තරුණතාලට්ඨිකූපකෙසූති** නාතිපරිණතානං සජලකානං අග්ගතො ඡින්නානං තාලසලාටුකානං විවරානි සන්ධාය වුත්තං.

338. වසාය අත්තනො ආධාරෙ අභිබ්‍යාපනමුඛෙන අබ්‍යාපාරතාසාමඤ්ඤං විභාවෙතබ්බන්ති ආචාමගතතෙලං නිදස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං.

339. **ඛෙළුප්පත්තිපච්චයෙ** අම්බිලග්ගමධුරග්ගාදිකෙ.

343. කෙසාදීසු මනසිකාරං පවත්තෙත්වා තෙජොකොට්ඨාසෙසු පවත්තෙතබ්බො මනසිකාරොති විභත්තිං පරිණාමෙත්වා යොජෙතබ්බං. **යෙන සන්තප්පතීති** යෙන කායො සන්තප්පති, අයං සන්තප්පනකිච්චො. **තෙජොති** තස්ස පරිග්ගණ්හනාකාරො එව පච්චාමට්ඨො. **යෙන ජීරීයතීති**ආදීසුපි එසෙව නයො.

344. **අස්සාසපස්සාසවසෙනාති** අන්තොපවිසනබහිනික්ඛමනනාසිකාවාතභාවෙන. **"එවං පවත්තමනසිකාරස්සා"**ති ඉමිනා වුත්තාකාරෙන සසම්භාරවිභත්තිතො පවත්තකම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස. **ධාතුයො පාකටා හොන්තීති** විත්ථාරතො පරිග්ගහිතත්තා ධාතුයො විභූතා හොන්ති. ඉධාපි භාවනාවිධානං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

345. **තත්ථෙවාති** තෙසුයෙව වීසතියා කොට්ඨාසෙසු. **පරිපාචනලක්ඛණං විත්ථම්භනලක්ඛණන්ති** එත්ථාපි ''තත්ථෙවා''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

පුන **තත්ථෙවාති** තෙසුයෙව ද්වාදසසු කොට්ඨාසෙසූති අත්ථො. එත්ථ ච කෙසාදිකොට්ඨාසානං සංවිග්ගහතාය තත්ථ විජ්ජමානා ආපොධාතුආදයො න්හානියචුණ්ණාදීසු උදකාදයො විය සුවිඤ්ඤෙය්‍යාති “**තත්ථෙව ආබන්ධනලක්ඛණ**”න්තිආදි වුත්තං.

සන්තප්පනාදිතෙජොකොට්ඨාසෙසු පන වායොධාතුආදයො න තථා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාති කත්වා “**තෙන අවිනිභුත්ත**”න්ති වුත්තං, න තත්ථෙවාති. යදි එවං, වායුකොට්ඨාසෙසු කථං තත්ථෙවාති? වායුකොට්ඨාසාපි හි උද්ධඞ්ගමවාතාදයො පිණ්ඩාකාරෙනෙව පරිග්ගහෙතබ්බතං උපගච්ඡන්ති, න පන සන්තප්පනාදිතෙජොකොට්ඨාසාති නායං දොසො. තත්ථ **තෙනාති** තෙන තෙජෙන. **අවිනිභුත්තන්ති** අවිනාභූතං, තංතංකලාපගතවසෙන වා එවං වුත්තං. **එවං වවත්ථාපයතොති** වුත්තාකාරෙන සලක්ඛණසඞ්ඛෙපතො ධාතුයො වවත්ථාපෙන්තස්ස . **වුත්තනයෙනාති** ‘‘තස්සෙවං වායමමානස්සා’’තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.308) හෙට්ඨා වුත්තනයෙන.

346. **එවම්පි භාවයතොති** සලක්ඛණසඞ්ඛෙපතො ධාතුයො පරිග්ගහෙත්වා භාවෙන්තස්සාපි. **පුබ්බෙ වුත්තනයෙනාති** සසම්භාරවිභත්තිතො **භාවනායං** වුත්තෙන නයෙන. **එවන්ති** යථා කෙසෙ, එවං. **සබ්බකොට්ඨාසෙසූති** එකචත්තාලීසභෙදෙසු සෙසසබ්බකොට්ඨාසෙසු එවමෙත්ථ අට්ඨසට්ඨිධාතුසතස්ස පරිග්ගහො වුත්තො හොති. භාවනාවිධානං පනෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

ඉදානි වචනත්ථාදිමුඛෙනපි ධාතූසු මනසිකාරවිධානං දස්සෙතුං “**වචනත්ථතො**”තිආදි වුත්තං. තත්ථ **වචනත්ථතොති** යස්මා සබ්බපඨමං කම්මට්ඨානස්ස උග්ගහණං වචනවසෙන හොති වචනද්වාරෙන තදත්ථස්ස ආදිතො ගහෙතබ්බතො, තස්මා වචනත්ථතොපි ධාතූනං මනසිකාතබ්බතා වුත්තා. **කලාපතොති** වචනත්ථවසෙන විසෙසතො, සාමඤ්ඤතො ච ධාතුයො පරිග්ගහෙත්වා ඨිතස්ස යස්මා තා පිණ්ඩසො පවත්තන්ති, න පච්චෙකං, තස්මා කලාපතොපි මනසිකාතබ්බතා වුත්තා. තෙ පන කලාපා පරමාණුපරිමාණා හොන්තීති තප්පරියාපන්නානං පථවීධාතුආදීනං එකස්මිං සරීරෙ පරිමෙය්‍යපරිච්ඡෙදං දස්සෙතුං **චුණ්ණතො** මනසිකාතබ්බතා වුත්තා. සො පනායං තාසං චුණ්ණතො මනසිකාරො සඞ්ඝාටවසෙන හොතීති නිබ්බට්ටිතසරූපමෙව පරිග්ගහෙතබ්බං දස්සෙතුං **ලක්ඛණාදිතො** මනසිකාරො වුත්තො. ලක්ඛණාදිතො ධාතුයො පරිග්ගණ්හන්තෙන සලක්ඛණවිභත්තිතො කම්මට්ඨානාභිනිවෙසෙ යස්මා ද්වාචත්තාලීසාය කොට්ඨාසානං වසෙන ධාතූසු පරිග්ගය්හමානාසු ‘‘එත්තකා උතුසමුට්ඨානා, එත්තකා චිත්තාදිසමුට්ඨානා’’ති අයං විභාගො ඤාතබ්බො හොති, තස්මා **සමුට්ඨානතො** මනසිකාරො වුත්තො.

එවං පරිඤ්ඤාතසමුට්ඨානානම්පි තාසං සද්දානුසාරෙන විනා විසෙසසාමඤ්ඤපරිග්ගහො කාතබ්බොති දස්සෙතුං **නානත්තෙකත්තතො** මනසිකාරො වුත්තො. ලක්ඛණවිසෙසතො විනිභුත්තරූපාපි එතා අනිද්දිසිතබ්බට්ඨානතාය පදෙසෙන අවිනිභුත්තාති අයං විසෙසො පරිග්ගහෙතබ්බොති දස්සෙතුං **විනිබ්භොගාවිනිබ්භොගතො** මනසිකාරො වුත්තො. සතිපි අවිනිබ්භොගවුත්තියං කාචිදෙව කාසඤ්චි සභාගා, කාචි විසභාගාති අයම්පි විසෙසො පරිග්ගහෙතබ්බොති දස්සෙතුං **සභාගවිසභාගතො** මනසිකාරො වුත්තො. සභාගවිසභාගාපි ධාතුයො අජ්ඣත්තිකා ඊදිසකිච්චවිසෙසයුත්තා, බාහිරා තබ්බිපරීතාති අයං විසෙසො පරිග්ගහෙතබ්බොති දස්සෙතුං **අජ්ඣත්තිකබාහිරවිසෙසතො** මනසිකාරො වුත්තො. සජාතිසඞ්ගහාදිකො ධාතුසඞ්ගහවිසෙසොපි පරිග්ගහිතබ්බොති දස්සෙතුං **සඞ්ගහතො** මනසිකාරො වුත්තො. සන්ධාරණාදීහි යථාසකකිච්චෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤූපත්ථම්භභාවතොපි ධාතුයො පරිග්ගහෙතබ්බාති දස්සෙතුං **පච්චයතො** මනසිකාරො වුත්තො. අබ්‍යාපාරනයතො ධාතුයො පරිග්ගහෙතබ්බාති දස්සෙතුං **අසමන්නාහාරතො** මනසිකාරො වුත්තො. අත්තනො පච්චයධම්මවිසෙසතො, පච්චයභාවවිසෙසතො ච ධාතුයො පරිග්ගහෙතබ්බාති දස්සෙතුං **පච්චයවිභාගතො** මනසිකාරො වුත්තොති එවමෙතෙසං තෙරසන්නං ආකාරානං පරිග්ගහෙ කාරණං වෙදිතබ්බං. **ආකාරෙහීති** පකාරෙහි, කාරණෙහි වා.

347. තත්ථ **පත්ථටත්තාති** පුථුත්තා, තෙන පුථුභාවතො පුථුවී, පුථුවී එව පථවීති නිරුත්තිනයෙන සද්දත්ථමාහ. පත්ථනට්ඨෙන වා පථවී, පතිට්ඨාභාවෙන පත්ථායති උපතිට්ඨතීති අත්ථො. “**අප්පොතී**”ති පදස්ස අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තො එව. **ආපීයතීති** සොසීයති, පිවීයතීති කෙචි. ‘‘අයං පනත්ථො සසම්භාරාපෙ යුජ්ජතී’’ති වදන්ති, ලක්ඛණාපෙපි යුජ්ජතෙව. සොපි හි එරුසපාචනවිසොසනාකාරෙන සෙසභූතත්තයෙන පීයමානො විය පවත්තතීති. **අප්පායතීති** බ්‍රූහෙති. පරිබ්‍රූහනරසා හි ආපොධාතු. **තෙජතීති** නිසෙති, තික්ඛභාවෙන සෙසභූතත්තයං උස්මාපයතීති අත්ථො. **වායතීති** සමීරෙති, දෙසන්තරුප්පත්තිහෙතුභාවෙන භූතසඞ්ඝාතං ගමෙතීති අත්ථො.

එවං තාව විසෙසතො වචනත්ථං වත්වා ඉදානි සාමඤ්ඤතො වත්තුං “**අවිසෙසෙන පනා**”තිආදි වුත්තං. **සලක්ඛණධාරණතොති** යථා තිත්ථියපරිකප්පිතො ‘‘පකති අත්තා’’ති එවමාදිකො සභාවතො නත්ථි, න එවමෙතා. එතා පන සලක්ඛණං සභාවං ධාරෙන්තීති ධාතුයො. **දුක්ඛාදානතොති** දුක්ඛස්ස විදහනතො. එතා හි ධාතුයො කාරණභාවෙන වවත්ථිතා හුත්වා අයලොහාදිධාතුයො විය අයලොහාදිං අනෙකප්පකාරං සංසාරදුක්ඛං විදහන්ති. **දුක්ඛාධානතොති** අනප්පකස්ස දුක්ඛස්ස විධානමත්තතො අවසවත්තනතො, තං වා දුක්ඛං එතාහි කාරණභූතාහි සත්තෙහි අනුවිධීයති, තථාවිහිතඤ්ච තං එතාස්වෙව ධීයති ඨපීයතීති එවං දුක්ඛාධානතො, ධාතුයො. අපිච ‘‘නිජ්ජීවට්ඨො ධාතුට්ඨො’’ති වුත්තොවායමත්ථො. තථා හි භගවා ‘‘ඡධාතුරොයං භික්ඛු පුරිසො’’තිආදීසු (ම. නි. 3.343-345) ජීවසඤ්ඤාසමූහනනත්ථං ධාතුදෙසනං අකාසීති. ඉති වචනත්ථමුඛෙනපි අසාධාරණතො, සාධාරණතො ච ධාතූනං

සරසලක්ඛණමෙව විභාවියතීති ආහ **"එවං විසෙසසාමඤ්ඤවසෙන වචනත්ථතො මනසි කාතබ්බා"**ති. මනසිකාරො පන වචනත්ථමුඛෙන ධාතුයො පරිග්ගහෙත්වා ඨිතස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

348. **ආකාරෙහී**ති පකාරෙහි. අථ වා ආකරීයන්ති දිස්සන්ති එත්ථ ධාතුයොති ආකාරා, කොට්ඨාසා. **අට්ඨධම්මසමොධානා**ති යථාවුත්තානං පච්චයවිසෙසෙන විසිට්ඨරූපානං වණ්ණාදීනං අට්ඨන්නං ධම්මානං සමවධානතො සන්නිවෙසවිසෙසවසෙන සභාවට්ඨානතො තං උපාදාය. **කෙසාති සම්මුති** සමඤ්ඤාමත්තං හොති. **තෙසංයෙව විනිබ්භොගා**ති තෙසංයෙව වණ්ණාදීනං විනිබ්භුජනතො. යථා හි වණ්ණාදයො අට්ඨ ධම්මා පඤ්ඤාය විනිබ්භුජ්ජමානා අඤ්ඤමඤ්ඤබ්‍යතිරෙකෙන පරමත්ථතො උපලබ්භන්ති, න එවං වණ්ණාදිබ්‍යතිරෙකෙන පරමත්ථතො කෙසා උපලබ්භන්ති. තස්මා යෙ ච ධම්මෙ සමුදිතෙ උපාදාය ''කෙසා''ති සම්මුති, තෙසු විසුං විසුං කතෙසු නත්ථි ''කෙසා''ති සම්මුති, වොහාරමත්තන්ති අත්ථො.

"අට්ඨධම්මකලාපමත්තමෙවා"ති ඉදං කෙසපඤ්ඤත්තියා උපාදායභූතෙ වණ්ණාදිකෙ එකත්තෙන ගහෙත්වා වුත්තං, න තෙසං අට්ඨධම්මමත්තභාවතො. **කම්මසමුට්ඨානො කොට්ඨාසො**ති කෙසෙසු තාව කෙසමූලං, එවං ලොමාදීසුපි යථාරහං වෙදිතබ්බං. **දසධම්මකලාපොපී**ති එත්ථ අසිතාදිපරිපාචකො තෙජොකොට්ඨාසො නවධම්මකලාපොපීති වත්තබ්බො. යදිමෙ කෙසාදිකොට්ඨාසා යථාරහං අට්ඨනවදසධම්මසමූහභූතා , අථ කස්මා පථවීආදිධාතුමත්තතො මනසි කරීයන්තීති ආහ **"උස්සදවසෙන පනා"**තිආදි. යස්මා අයං ධාතුමනසිකාරො යාවදෙව සත්තසඤ්ඤාසමුග්ඝාටනත්ථො, ධම්මවිනිබ්භොගො ච සාතිසයං සත්තසඤ්ඤාසමුග්ඝාටාය සංවත්තති, තස්මා කොට්ඨාසෙසු එවං ධම්මවිභාගො වෙදිතබ්බො. එත්ථ හි උදරියං කරීසං පුබ්බො මුත්තඤ්ච උතුසමුට්ඨානා, අසිතාදිපරිපාචකතෙජො කම්මසමුට්ඨානො, අස්සාසපස්සාසවාතො චිත්තසමුට්ඨානොති ඡ එකසමුට්ඨානා, සෙදොඅස්සු ඛෙළො සිඞ්ඝාණිකාති චත්තාරො උතුචිත්තවසෙන ද්විසමුට්ඨානා, සෙසා ද්වත්තිංස චතුසමුට්ඨානා.

තෙසු අසිතාදිපරිපාචකෙ තෙජොකොට්ඨාසෙ එකො කලාපො ජීවිතනවකො, අඤ්ඤෙසු එකසමුට්ඨානෙසු උතුසමුට්ඨානො, චිත්තසමුට්ඨානො වා එකෙකො අට්ඨකො, ද්විසමුට්ඨානෙසු උතුචිත්තවසෙන ද්වෙ ද්වෙ අට්ඨකා, චතුසමුට්ඨානෙසු උතුචිත්තාහාරසමුට්ඨානා තයො තයො අට්ඨකා, උතුචිත්තසමුට්ඨානෙසු සද්දනවකා, අට්ඨසු තෙජොවායොකොට්ඨාසෙසු අට්ඨ ජීවිතනවකා, සෙසෙසු චතුවීසතියා කොට්ඨාසෙසු කායභාවදසකද්වයසහිතා, චක්ඛාදිසඤ්ඤිතෙසු මංසකොට්ඨාසෙසු චක්ඛුසොතඝානජිව්හාවත්ථුදසකසහිතා වාති පරිපුණ්ණායතනකෙ රූපකායෙ භෙදං අනාමසිත්වා එකත්තවසෙන ගය්හමානා සත්තචත්තාලීසාධිකසතරූපකලාපා රූපවිභාගතො සාධිකං දියඩ්ඪරූපසහස්සං හොති, කොට්ඨාසානං පන අවයවවිභාගෙන තදවයවකලාපානං භෙදෙ ගය්හමානෙ රූපධම්මානං අසඞ්ඛෙය්‍යාභෙදතා වෙදිතබ්බා . එවං ධම්මවිභාගතො අනෙකභෙදභින්නාපි ඉමෙ ද්වාචත්තාලීස කොට්ඨාසා උස්සදග්ගහණෙන චතුධාතුවසෙනෙව වවත්ථපෙතබ්බා. තෙනාහ **"උස්සදවසෙන පන...පෙ.... මනසි කාතබ්බා"**ති. තත්ථ මනසිකාරවිධි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

349. **මජ්ඣිමෙන පමාණෙනා**ති ආරොහපරිණාහෙහි මජ්ඣිමසරීරෙ ලබ්භමානෙන මජ්ඣිමෙන පරිමාණෙන. **පරිග්ගය්හමානා**ති පඤ්ඤාය පරිතක්කෙත්වා ගය්හමානා. **පරමාණුභෙදසඤ්චුණ්ණා**ති එත්ථ යථා ''අඞ්ගුලස්ස අට්ඨමො භාගො යවො, යවස්ස අට්ඨමො භාගො ඌකා, ඌකාය අට්ඨමො භාගො ලික්ඛා, ලික්ඛාය අට්ඨමො භාගො රථරෙණු, රථරෙණුස්ස අට්ඨමො භාගො තජ්ජාරී, තජ්ජාරියා අට්ඨමො භාගො අණු, එවං අණුනො අට්ඨමො භාගො පරමාණු නාමා''ති කෙචි. **අට්ඨකථායං** (විභ. අට්ඨ. 515) පන ''සත්තධඤ්ඤමාසප්පමාණං එකං අඞ්ගුලං, සත්තඌකාපමාණො එකො ධඤ්ඤමාසො, සත්තලික්ඛාපමාණා එකා ඌකා, ඡත්තිංසරථරෙණුප්පමාණා එකා ලික්ඛා, ඡත්තිංසතජ්ජාරිප්පමාණො එකො රථරෙණු, ඡත්තිංසඅණුප්පමාණා එකා තජ්ජාරී, ඡත්තිංසපරමාණුප්පමාණො එකො අණූ''ති වුත්තං. තස්මා අණුනො ඡත්තිංසතිමභාගමත්තො පරමාණු නාම ආකාසකොට්ඨාසිකො මංසචක්ඛුස්ස අගොචරො දිබ්බචක්ඛුස්සෙව ගොචරභූතො. තං සන්ධායාහ **"පරමාණුභෙදසඤ්චුණ්ණා"**ති, යථාවුත්තපරමාණුප්පභෙදෙන චුණ්ණවිචුණ්ණභූතා. **සුඛුමරජභූතා**ති තතොයෙව අතිවිය සුඛුමරජභාවං ගතා.

දොණමත්තා සියාති සොළස නාළිමත්තා. ඉධාපි ''මජ්ඣිමෙන පමාණෙනා''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තෙන ''පකතියා චතුමුට්ඨිකං කුඩුවං, චතුකුඩුවං නාළි, තාය නාළියා සොළස නාළියො දොණං, තං පන මගධනාළියා ද්වාදස නාළියො හොන්තී''ති වදන්ති. **සඞ්ගහිතා**ති යථා න විප්පකිරති, එවං ආබන්ධනවසෙන සම්පිණ්ඩිත්වා ගහිතා. **අනුපාලිතා**ති යථා පග්ඝරණසභාවාය ආපොධාතුයා වසෙන කිලින්නභාවං, පිච්ඡිලභාවං වා නාපජ්ජති, එවං අනුරක්ඛිතා. **විත්ථම්භිතා**ති සඞ්ඝාතවායුනා අතිවිය විත්ථම්භනං පාපිතා. **න විකිරති න විද්ධංසතී**ති සුඛුමරජභූතාපි පථවීධාතු ආබන්ධනපරිපාචනසමුදීරණකිච්චාහි ආපොතෙජොවායොධාතූහි ලද්ධපච්චයා සිනෙහෙන තෙමිතා තෙජසා පරිපක්කා වායුනා විත්ථම්භනං පාපිතා පිට්ඨචුණ්ණා විය න ඉතො චිතො ච විකිරති න විද්ධංසති, අථ ඛො පිණ්ඩිතා ඝනභූතා හුත්වා නානප්පකාරෙන ගහෙතබ්බතං ආපජ්ජති. තෙනාහ **"අවිකිරියමානා"**තිආදි. තත්ථ **විකප්පන්ති** විභාගං. යදිපි තෙජොවායොධාතුයොපි සවිග්ගහා රූපධම්මභාවතො, යාදිසො පන ඝනභාවො පථවීආපොධාතූසු ලබ්භති , න තාදිසො තෙජොවායොධාතූසු ලබ්භතීති මෙය්‍යාභාවාභාවතො තත්ථ චුණ්ණභෙදො න උද්ධටො. තථා හි සසම්භාරතෙජොවායූසුපි මෙය්‍යාභාවො න ලබ්භතෙව.

යූසගතාති යූසභාවං ද්‍රවභාවං ගතා. තතො එව **ආබන්ධනාකාරභූතා. න පග්ඝරතීති** න ඔගළති. **න පරිස්සවතීති** න විස්සන්දති. **පීණිතපීණිතභාවං දස්සෙතීති** ආපොධාතුයා බ්‍රූහනරසතාය වුත්තං.

උසුමාකාරභූතාති එතෙන කායෙ පාකතිකඋස්මාපි ගහණීසඞ්ඛාතාය තස්සායෙව තෙජොධාතුයා වසෙන හොතීති දස්සෙති. **පරිපාචෙතීති** සන්තෙජෙති. සා හි යථාභුත්තස්ස ආහාරස්ස සම්මා පරිණාමනෙන රසාදිසම්පත්තියා හෙතුභාවං ගච්ඡන්තී ඉමං කායං පරිපාචෙති සන්තෙජෙතීති වුච්චති. තෙනෙවාහ **"න පූතිභාවං දස්සෙතී"**ති. කම්මූපනිස්සයාය, චිත්තප්පසාදහෙතුකාය ච සරීරෙ වණ්ණසම්පදාය තෙජොධාතු විසෙසපච්චයො, පගෙව උතුආහාරසමුට්ඨානාය රූපසම්පත්තියා යථාවුත්තතෙජොධාතුති ආහ **"වණ්ණසම්පත්තිඤ්චස්ස ආවහතී"**ති.

සමුදීරණචිත්ථම්භනලක්ඛණාති එත්ථ **සමුදීරණං** අනුපෙල්ලනං, විසොසනන්ති කෙචි. **චිත්ථම්භනං** සෙසභූතත්තයස්ස ථම්භිතත්තාපාදනං, උප්පීලනන්ති එකෙ. **තායාති** චිත්ථම්භනලක්ඛණාය වායොධාතුයා. **අපරායාති** සමුදීරණලක්ඛණාය. සා හි පෙල්ලනසභාවා. තෙනාහ **"සමබ්භාහතො"**ති. සමබ්භාහනඤ්ච රූපකලාපස්ස දෙසන්තරුප්පත්තියා හෙතුභාවො. **අවසට්ටනං** ආසන්නතරුප්පත්තියා. **ලාළෙතීති** පරිවත්තෙති. ඉදානි යදත්ථං චුණ්ණතො මනසිකාරො ආගතො, තං නිගමනවසෙන දස්සෙතුං **"එවමෙත"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ධාතුයන්තන්ති** සුත්තෙන විය යන්තරූපකං අසතිපි කත්තුභූතෙ අත්තනි චිත්තවසෙන ධාතුමයං යන්තං පවත්තති, ඉධාපි මනසිකාරවිධි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

350. යදිපි චතුන්නං ධාතූනං ලක්ඛණාදයො හෙට්ඨා තත්ථ තත්ථ වුත්තා එව, තථාපි තෙ අනවසෙසතො දස්සෙත්වා විසුං කම්මට්ඨානපරිග්ගහවිධිං දස්සෙතුං **"ලක්ඛණාදිතො"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ ලක්ඛීයති එතෙනාති ලක්ඛණං, කක්ඛළත්තං ලක්ඛණමෙතිස්සාති **කක්ඛළත්තලක්ඛණා**. නනු ච කක්ඛළත්තමෙව පථවීධාතූති? සච්චමෙතං, තථාපි විඤ්ඤාතාවිඤ්ඤාතසද්දත්ථතාවසෙන අභින්නෙපි ධම්මෙ කප්පනාසිද්ධෙන හෙදෙන එවං නිද්දෙසො කතො. එවං හි අත්ථවිසෙසාවබොධො හොතීති. අථ වා ලක්ඛීයතීති ලක්ඛණං, කක්ඛළත්තං හුත්වා ලක්ඛියමානා ධාතු කක්ඛළත්තලක්ඛණාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. සෙසාසුපි එසෙව නයො. **පතිට්ඨානරසාති** සහජාතධම්මානං පතිට්ඨාභාවකිච්චා. තතො එව නෙසං සම්පටිච්ඡනාකාරෙන ඤාණස්ස පච්චුපතිට්ඨතීති **සම්පටිච්ඡනපච්චුපට්ඨානා**. පදට්ඨානං පනෙත්ථ අඤ්ඤධම්මතාය න උද්ධටං, සාධාරණභාවසබ්භාවතො වා දූරකාරණං විය. යථා වා ධම්මුද්දෙසවාරවණ්ණනාදීසු රසාදිනා අඤ්ඤෙසං පච්චයභාවං දස්සෙත්වා පච්චයවන්තතාදස්සනත්ථං පදට්ඨානං උද්ධටං, න එවමිධ. ඉධ පන ධාතූනං අනඤ්ඤසාධාරණවිසෙසවිභාවනපරාය චොදනාය අඤ්ඤධම්මභූතං පදට්ඨානං න උද්ධටන්ති දට්ඨබ්බං. **බ්‍රූහනරසාති** සහජාතධම්මානං වඩ්ඪනකිච්චා. තථා හි සා නෙසං පීණිතභාවං දස්සෙතීති වුච්චති. **සඞ්ගහපච්චුපට්ඨානාති** බාහිරඋදකං විය න්හානීයචුණ්ණස්ස සහජාතධම්මානං සඞ්ගහණපච්චුපට්ඨානා. **මද්දවානුප්පදානපච්චුපට්ඨානාති** බාහිරග්ගි විය ජතුලොහාදීනං සහජාතධම්මානං මුදුභාවානුප්පදානපච්චුපට්ඨානා. **අභිනීහාරො** භූතසඞ්ඝාටස්ස දෙසන්තරුප්පත්තිහෙතුභාවො, නීහරණං වා බීජතො අඞ්කුරස්ස විය.

351. **උතුසමුට්ඨානාව** කම්මාදිවසෙන අනුප්පත්තිතො. **උතුචිත්තසමුට්ඨානා** කදාචි උතුතො, කදාචි චිත්තතො උප්පජ්ජනතො. **අවසෙසාති** වුත්තාවසෙසා කෙසාදයො චතුවීසති, ආදිතො තයො තෙජොකොට්ඨාසා, පඤ්ච වායොකොට්ඨාසා චාති ද්වත්තිංස. **සබ්බෙපීති** තෙ සබ්බෙපි කම්මාදිවසෙන උප්පජ්ජනතො **චතුසමුට්ඨානා**. කෙසාදීනම්පි හි මංසතො අවිමුත්තභාගො කම්මාහාරචිත්තසමුට්ඨානොව හොතීති.

352. **නානත්තෙකත්තතොති** විසෙසසාමඤ්ඤතො. ධම්මානං හි අඤ්ඤමඤ්ඤං විසදිසතා නානත්තං, සමානතා එකත්තං. **සබ්බාසම්පීති** චතුන්නම්පි. **සලක්ඛණාදිතොති** සකං ලක්ඛණං සලක්ඛණං, තතො සලක්ඛණාදිතො. **ආදි-**සද්දෙන රසපච්චුපට්ඨානානං විය මුදුසණ්හථරුසභාවාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **"කම්මසමුට්ඨානාදිවසෙන නානත්තභූතාන"**න්ති කස්මා වුත්තං, නනු කම්මසමුට්ඨානාදිවසෙන චතුන්නං ධාතූනං එකත්තං හොති සාධාරණත්තාති? න, ''අඤ්ඤා එව ධාතුයො කම්මසමුට්ඨානා, අඤ්ඤා උතුආදිසමුට්ඨානා''තිආදිකං භෙදං සන්ධාය තථා වචනතො. **එතාසං** ධාතූනං. **රුප්පනලක්ඛණං** රුප්පනසභාවං. කිම්පනෙතං රුප්පනං නාම? යා සීතාදිවිරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විසදිසුප්පත්ති, තස්මිං වා සති යො විජ්ජමානස්සෙව විසදිසුප්පත්තියා හෙතුභාවො, තං රුප්පනං. **අනතීතත්තාති** අපරිච්චජනතො.

මහන්තපාතුභාවො චෙත්ථ සසම්භාරධාතුවසෙන වෙදිතබ්බො, තථා **මහාවිකාරතා** මහාභූතසාමඤ්ඤලක්ඛණධාතුවසෙන, **මහාපරිහාරතා, මහත්තවිජ්ජමානතා** ච උභයවසෙනාති. භූතසද්දාපෙක්ඛාය **"එතානී"**ති නපුංසකනිද්දෙසො. **මහන්තානි පාතුභූතානි** අනෙකසතසහස්ස රූපකලාපසඞ්ඝාටතාය සමූහවසෙන, සන්තතිවසෙන ච අපරිමිතපරිමාණානං, අනෙකයොජනායාමවිත්ථාරානඤ්ච උප්පජ්ජනතො. **චත්තාරි නහුතානීති** චත්තාරි දසසහස්සානි. **දෙවදානවාදීනං** තිගාවුතාදිසරීරවසෙන මහන්තානි පාතුභූතානි.

තත්ථායං වචනත්ථො – මහන්තානි භූතානි ජාතානි නිබ්බත්තානීති **මහාභූතානීති**. අනෙකාභූතවිසෙසදස්සනෙන, අනෙකබ්භුතදස්සනෙන ච අනෙකච්ඡරියදස්සනවසෙන මහන්තො අබ්භුතො, මහන්තානි වා අභූතානි එත්ථාති

මහාභූතො, මායාකාරො. යක්ඛාදයො ජාතිවසෙනෙව මහන්තා භූතාති **මහාභූතා,** නිරුළ්හො වා අයං තෙසු මහාභූතසද්දො දට්ඨබ්බො. පථවීආදයො පන වඤ්චකතාය, අනිද්දිසිතබ්බට්ඨානතාය ච මහාභූතා විය **මහාභූතා.** භූතසද්දස්ස උභයලිඞ්ගතාය නපුංසකතා කතා. තත්ථ **වඤ්චකතා** සයං අනීලාදිසභාවානි හුත්වා නීලාදිසභාවස්ස උපට්ඨාපනං, අනිත්ථිපුරිසාදිසභාවානෙව ච හුත්වා ඉත්ථිපුරිසාදිආකාරස්ස උපට්ඨාපනං. තථා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අන්තො, බහි ච අට්ඨිතානංයෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං නිස්සාය අවට්ඨානතො **අනිද්දිසිතබ්බට්ඨානතා.** යදි හි ඉමා ධාතුයො අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අන්තො ඨිතා, න සකිච්චකරා සියුං අඤ්ඤමඤ්ඤානුප්පවෙසනතො, අථ බහි ඨිතා විනිබ්භුත්තා සියුං. තථා සති අවිනිබ්භුත්තවාදො හායෙය්‍ය, තස්මා න නිද්දිසිතබ්බට්ඨානා. එවං සන්තෙපි පතිට්ඨානාදිනා යථාසකං කිච්චවිසෙසෙන සෙසානං තිණ්ණං තිණ්ණං උපකාරිකා හොන්ති, යෙන සහජාතාදිනා පච්චයෙන පච්චයා හොන්ති. තෙනාහ **''න ච අඤ්ඤමඤ්ඤං නිස්සාය න තිට්ඨන්ති''**ති. **මනාපෙහීති** මනොහරෙහි චාතුරියවන්තෙහි. **වණ්ණසණ්ඨානවික්ඛෙපෙහීති** කාළසාමතාදිවණ්ණෙහි, පුථුලවිවරකිසතාදිසණ්ඨානෙහි, හත්ථභමුකාදිවික්ඛෙපෙහි ච. **සරසලක්ඛණන්ති** සභාවභූතං ලක්ඛණං, සකිච්චකං වා සභාවං.

මහාපරිහාරතොති එත්ථ වචනත්ථං වදන්තො ආහ **''මහන්තෙහි...පෙ.... භූතානි, මහාපරිහාරානි වා භූතානී''**ති. තත්ථ පච්ඡිමත්ථෙ පුරිමපදෙ උත්තරපදස්ස පරිහාර-සද්දස්ස ලොපං කත්වා **''මහාභූතානී''**ති වුත්තං.

තථා හීති තතො එව විකාරස්ස මහන්තත්තා එවාති තං විකාරං දස්සෙතුං **''භූමිතො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අච්චිමතොති** අග්ගිස්ස. කොටිසතසහස්සං එකං **කොටිසතසහස්සෙකං චක්කවාළන්ති** තං සබ්බං ආණාඛෙත්තභාවෙන එකං කත්වා වදති. **විලීයතීති** විපත්තිකරමෙඝාභිවුට්ඨියෙන ඛාරුදකෙන ලවණං විය විලයං ගච්ඡති විද්ධංසති. **කුපිතෙනාති** ඛුභිතෙන. **විකීරතීති** විධමති විද්ධංසති.

අනුපාදින්නෙසු විකාරමහත්තං දස්සෙත්වා උපාදින්නෙසු දස්සෙන්තො **''පත්ථද්ධො''**තිආදිමාහ. තත්ථ **කට්ඨමුඛෙන වාති වා**-සද්දො උපමත්ථො. යථා කට්ඨමුඛෙන සප්පෙන ඩට්ඨො පත්ථද්ධො හොති, එවං පථවීධාතුප්පකොපෙන සො කායො කට්ඨමුඛෙව හොති, කට්ඨමුඛමුඛගතො විය පත්ථද්ධො හොතීති අත්ථො. අථ වා **වා**-සද්දො අවධාරණත්ථො. සො ''පථවීධාතුප්පකොපෙන වා''ති එවං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බො. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – කට්ඨමුඛෙන ඩට්ඨොපි කායො පථවීධාතුප්පකොපෙනෙව පත්ථද්ධො හොති, තස්මා පථවීධාතුයා අවියුත්තො සො කායො සබ්බදා කට්ඨමුඛමුඛගතො විය හොතීති. **වා**-සද්දො වා අනියමත්ථො, තත්‍රායමත්ථො – කට්ඨමුඛෙන ඩට්ඨො කායො පත්ථද්ධො හොති වා, න වා හොති මන්තාගදවසෙන, පථවීධාතුප්පකොපෙන පන මන්තාගදරහිතො සො කායො කට්ඨමුඛමුඛගතො විය හොති එකන්තපත්ථද්ධොති.

පූතියොති කුථිතො. **සන්තත්තොති** සබ්බසො තත්තො සමුප්පන්නදාහො. **සඤ්ඡින්නොති** සමන්තතො ඡින්නො පරමාණුභෙදසඤ්චුණ්ණො ආයස්මතො උපසෙනත්ථෙරස්ස සරීරං විය. **මහාවිකාරානි භූතානීති** මහාවිකාරවන්තානි භූතානි මහාභූතානීති පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපෙන නිද්දෙසො දට්ඨබ්බො. **''පථවී''**තිආදිනා සබ්බලොකස්ස පාකටානිපි විපල්ලාසං මුඤ්චිත්වා යථාසභාවතො පරිග්ගණ්හනෙ මහන්තෙන වායාමෙන විනා න පරිග්ගණ්හන්තීති දුවිඤ්ඤෙය්‍යසභාවත්තා ''මහන්තානී''ති වුච්චන්ති. තානි හි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි. ''අමහන්තානී''ති මන්ත්වා ඨිතා තෙසං දුප්පරිග්ගහතං දිස්වා ''අහො මහන්තානි එතානී''ති ජානාතීති මහාභූතෙකදෙසතාදීහි වා කාරණෙහි **මහාභූතානි.** එතා හි ධාතුයො මහාභූතෙකදෙසතො, මහාභූතසාමඤ්ඤතො, මහාභූතසන්නිස්සයතො, මහාභූතභාවතො, මහාභූතපරියොසානතො වාති ඉමෙහිපි කාරණෙහි **''මහාභූතානී''**ති වුච්චන්ති.

තත්ථ **මහාභූතෙකදෙසතොති** ''භූතමිදන්ති, භික්ඛවෙ, සමනුපස්සථා''තිආදීසු (ම. නි. 1.401) හි අවිසෙසෙන ඛන්ධපඤ්චකං ''භූත''න්ති වුච්චති. තත්ථ යදිදං කාමභවෙ, රූපභවෙ, පඤ්චවොකාරභවෙ, එකච්චෙ ච සඤ්ඤීභවෙ පවත්තං ඛන්ධපඤ්චකං, තං මහාවිසයතාය ''මහාභූත''න්ති වත්තබ්බතං අරහති. පථවීආදයො පන චතස්සො ධාතුයො තස්ස මහාභූතස්ස එකදෙසභූතා ''මහාභූතා''ති වුච්චන්ති. සමුදායෙසු හි පවත්තවොහාරා අවයවෙසුපි දිස්සන්ති යථා ''සමුද්දො දිට්ඨො, පටො දඩ්ඪො''ති ච. **මහාභූතසමඤ්ඤතොති** තදධීනවුත්තිතාය භවන්ති එත්ථ උපාදාරූපානීති භූතානි, පථවීආදයො චතස්සො ධාතුයො. සා පනායමෙතාසු භූතසමඤ්ඤා අනඤ්ඤත්ථවුත්තිතාය උපාදාරූපානං අවිපරීතට්ඨා, ලොකස්ස චෙතා බහූපකාරා, චක්ඛුසමුද්දාදීනං නිස්සයභූතා චාති මහන්තානි භූතානීති සමඤ්ඤායිංසු. **මහාභූතසන්නිස්සයතොති** මහන්තානං මහානුභාවානං මහාසම්මතමන්ධාතුප්පභුතීනං රඤ්ඤං, සක්කාදීනං දෙවානං, වෙපචිත්තිආදීනං අසුරානං, මහාබ්‍රහ්මාදීනං බ්‍රහ්මානං, ගුණතො වා මහන්තානං බුද්ධානං, පච්චෙකබුද්ධානං, සාවකානං උපාදායුපාදාය වා සබ්බෙසම්පි භූතානං සත්තානං නිස්සයභූතතාය මහන්තා භූතා එතෙසූති මහාභූතා. චාතුමහාභූතිකො හි නෙසං කායොති. **මහාභූතභාවතොති** බහුභූතභාවතො. අයං හි **මහා**-සද්දො ''මහාජනො සන්නිපතිතො''තිආදීසු බහුභාවෙ දිස්සති. පථවීආදයො ච ධාතුයො එකස්මිම්පි අත්තභාවෙ අපරිමෙය්‍යප්පභෙදා පවත්තන්ති. තස්මා මහන්තා බහූ අනෙකසතසහස්සප්පභෙදා භූතාති මහාභූතා. **මහාභූතපරියොසානතොති** මහාභූතස්ස වසෙන පරියොසානප්පත්තිතො.

''කාලො ඝසති භූතානි, සබ්බානෙව සහත්තනා;
යො ච කාලඝසො භූතො, ස භූතපචනිං පචී''ති. (ජා. 1.2.190) –

හි එවමාදීසු ඛීණාසවො ‘‘භූතො’’ති වුත්තො. සො හි උච්ඡින්නභවනෙත්තිකතාය ආයතිං අප්පටිසන්ධිකත්තා එකන්තතො ‘‘භූතො’’ති වුච්චති, න ඉතරෙ, භවිස්සන්තීති වොහාරං අනතීතත්තා. භූතො එව ඉධ පූජාවසෙන ‘‘මහාභූතො’’ති වුත්තො යථා ‘‘මහාඛීණාසවො, මහාමොග්ගල්ලානො’’ති ච. ඉමාසඤ්ච ධාතූනං අනාදිමති සංසාරෙ පබන්ධවසෙන පවත්තමානානං යථාවුත්තස්ස මහාභූතස්සෙව සන්තානෙ පරියොසානප්පත්ති, නාඤ්ඤත්‍ර. තස්මා මහාභූතෙ භූතා පරියොසානං පත්තාති මහාභූතා පුරිමපදෙ භූත-සද්දස්ස ලොපං කත්වා. එවමෙතා ධාතුයො මහාභූතෙකදෙසතාදීහි මහාභූතාති වෙදිතබ්බා. පථවීආදීනං කක්ඛළපග්ඝරණාදිවිසෙසලක්ඛණසමඞ්ගිතා අපරිච්චත්තධාතුලක්ඛණානංයෙවාති ආහ **‘‘ධාතුලක්ඛණං අනතීතත්තා’’**ති. න හි සාමඤ්ඤපරිච්චාගෙන විසෙසො, විසෙසනිරපෙක්ඛං වා සාමඤ්ඤං පවත්තති. තථා හි වදන්ති –

> ‘‘තමත්ථාපෙක්ඛතො භෙදං, සසාමඤ්ඤං ජහාති නො;
> ගණ්හාති සංසයුප්පාදා, සමෙවෙකත්ථකං ද්වය’’න්ති.

සලක්ඛණධාරණෙන චාති යෙන සලක්ඛණධාරණෙන ‘‘ධාතුයො’’ති වුච්චන්ති, තෙනෙව **‘‘ධම්මා’’**තිපි වුච්චන්ති උභයථාපි නිස්සත්තනිජ්ජීවතාය එව විභාවනතො. තෙනෙවාහ – ‘‘ඡධාතුරොයං භික්ඛු පුරිසො, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරතී’’ති ච. අරූපානං ඛණතො රූපානං ඛණස්ස නාතිඉත්තරතායාහ **‘‘අත්තනො ඛණානුරූප’’**න්ති. **ධරණෙනාති** ඨානෙන, පවත්තනෙනාති අත්ථො. **ඛයට්ඨෙනාති** ඛණභඞ්ගතාය. **භයට්ඨෙනාති** උදයවයපටිපීළනාදිනා සප්පටිභයතාය. **අසාරකට්ඨෙනාති** අත්තසාරවිරහෙන.

353. **සහුප්පන්නාව එතාති** එතා චතස්සො ධාතුයො සහ උප්පන්නාව සහ පවත්තමානාව සමානකාලෙ ලබ්භමානාපි අවකංසතො **සබ්බපරියන්තිමෙ** උතුචිත්තාහාරසමුට්ඨානෙසු සුද්ධට්ඨකෙ, කම්මජෙසු ජීවිතනවකෙති එකෙකස්මිං **සුද්ධට්ඨකාදිකලාපෙපි පදෙසෙන අවිනිබ්භුත්තා** විසුං විසුං අනිද්දිසිතබ්බට්ඨානතාය. යත්ථ හි තිස්සන්නං ධාතූනං පතිට්ඨාවසෙන පථවී, තත්ථෙව තස්සා ආබන්ධනපරිපාචනසමුදීරණවසෙන ඉතරා. එස නයො සෙසාසුපි.

354. **පුරිමා ද්වෙ ගරුකත්තා සභාගා** අඤ්ඤමඤ්ඤන්ති අධිප්පායො. එත්ථ ච නනු පථවියාපි ලහුභාවො අත්ථි. තථා හි සා ‘‘කක්ඛළං මුදුකං සණ්හං ඵරුසං ගරුකං ලහුක’’න්ති නිද්දිට්ඨා, ආපෙපි ලහුභාවො ලබ්භතෙවාති? න, නිප්පරියායගරුභාවස්ස අධිප්පෙතත්තා. ගරුභාවො එව හි පථවීධාතුයා ගරුතරං උපාදාය ලහුභාවොති පරියායෙන වුත්තො සීතභාවො විය තෙජොධාතුයා. යදි එවං රූපස්ස ලහුතාති කථං? අයම්පි වුත්තනයා එව ලහුතාකාරං උපාදාය ලබ්භනතො. න හි පරිච්ඡෙදවිකාරලක්ඛණානි පරමත්ථතො ලබ්භන්ති නිප්ඵන්නරූපානං අවත්ථාවිසෙසසභාවතො. තස්මා පරමත්ථසිද්ධං ගරුභාවං සන්ධාය වුත්තං ‘‘පුරිමා ද්වෙ ගරුකත්තා සභාගා’’ති. **‘‘තථා’’**ති පදෙන ‘‘සභාගා’’ති ඉමමත්ථං උපසංහරති. **‘‘ද්වෙ’’**ති පන ඉදං යථා ‘‘පුරිමා’’ති එත්ථ, එවං ‘‘පච්ඡිමා’’ති එත්ථාපි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **විසභාගා** ගරුකලහුකභාවතොති අධිප්පායො. යථා ච ගරුකලහුකභාවෙහි, එවං පෙය්‍යාභාවාපෙය්‍යාභාවෙහි ච සභාගවිසභාගතා යොජෙතබ්බා.

355. **අජ්ඣත්තිකා** හෙට්ඨා වුත්තඅජ්ඣත්තිකා, සත්තසන්තානපරියාපන්නාති අත්ථො. **විඤ්ඤාණවත්ථු විඤ්ඤත්තිඉන්ද්‍රියානන්ති** චක්ඛාදීනං ඡන්නං විඤ්ඤාණවත්ථූනං, ද්වින්නං විඤ්ඤත්තීනං, ඉත්ථිපුරිසින්ද්‍රියජීවිතින්ද්‍රියානඤ්ච. යෙ පන ‘‘විඤ්ඤාණවත්ථූති හදයවත්ථු ගහිත’’න්ති වදන්ති, තෙසං ඉන්ද්‍රිය-ග්ගහණෙන අට්ඨන්නම්පි රූපින්ද්‍රියානං ගහණං වෙදිතබ්බං. **‘‘වුත්තවිපරීතප්පකාරා’’**ති ඉදං බාහිරානං ධාතූනං යථා සබ්බසො විඤ්ඤාණවත්ථුවිඤ්ඤත්තිඉන්ද්‍රියානං අනිස්සයතා ච ඉරියාපථවිරහො ච වුත්තවිපරියායො, එවං චතුසමුට්ඨානතාපීති කත්වා වුත්තං, න ලක්ඛණරූපස්ස විය කුතොචිපි සමුට්ඨානස්ස අභාවතො උතුසමුට්ඨානතාය තාසං. ලහුතාදිනිස්සයතාපි අජ්ඣත්තිකානං ධාතූනං වත්තබ්බා, න වා වත්තබ්බා. විඤ්ඤත්ති-ග්ගහණං හි ලක්ඛණන්ති.

356. **ඉතරාහීති** ආපොතෙජොවායුධාතූහි. **එකසඞ්ගහාති** සජාතිසඞ්ගහෙන එකසඞ්ගහා. සමානජාතියානං හි සඞ්ගහො සභජාතිසඞ්ගහො. තෙනාහ **‘‘සමුට්ඨානනානත්තාභාවතො’’**ති.

357. **තිණ්ණං මහාභූතානං පතිට්ඨා හුත්වා පච්චයො හොතීති** යෙහි මහාභූතෙහි සම්පිණ්ඩනවසෙන සඞ්ගහිතා, පරිපාචනවසෙන අනුපාලිතා, සමුදීරණවසෙන විත්ථම්භිතා ච, තෙසං අත්තනා සහජාතානං තිණ්ණං මහාභූතානං පතිට්ඨා හුත්වා තතො එව සන්ධාරණවසෙන අවස්සයො හොති, වුත්තනයෙන වා පතිට්ඨා හුත්වා සහජාතාදිවසෙන පච්චයො හොතීති. එස නයො සෙසාසුපි.

358. යදිපි අඤ්ඤමඤ්ඤආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මාති හෙට්ඨා ධාතූනං අසමන්නාහාරතා දස්සිතා එව, අථාපි ඉමිනාව නයෙන විසුං කම්මට්ඨානපරිග්ගහො කාතබ්බොති දස්සෙන්තො **‘‘පථවීධාතු චෙත්ථා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **පථවීධාතු චෙත්ථාති** ච-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන අයම්පි එකො මනසිකාරප්පකාරොති දීපෙති. **එත්ථාති** එතාසු ධාතූසු. අහං ‘‘පථවීධාතූ’’ති වා ‘‘පච්චයො හොමී’’ති වා න ජානාතීති අත්තනි විය අත්තනො කිච්චෙ ච ආභොගාභාවං දස්සෙත්වා උපකාරකස්ස විය උපකත්තබ්බානම්පි ආභොගාභාවං දස්සෙතුං **‘‘ඉතරානිපී’’**තිආදි වුත්තං. **සබ්බත්ථාති** සබ්බාසු ධාතූසු, තත්ථාපි අත්තකිච්චුපකත්තබ්බභෙදෙසු සබ්බෙසු.

359. **පච්චයවිභාගතොති** පච්චයධම්මවිභාගතො චෙව පච්චයභාවවිභාගතො ච. ‘‘පච්චයතො’’ති හි ඉමිනා පථවීආදීනං අඤ්ඤාසාධාරණො පතිට්ඨාභාවාදිනා සෙසභූතත්තයස්ස පච්චයභාවො වුත්තො. ඉධ පන යෙහි ධම්මෙහි පථවීආදීනං උප්පත්ති, තෙසං පථවීආදීනඤ්ච අනවසෙසතො පච්චයභාවවිභාගො වුච්චතීති අයං ඉමෙසං ද්වින්නං ආකාරානං විසෙසො. **කම්මන්ති** කුසලාකුසලං රූපුප්පාදකං කම්මං. **චිත්තන්ති** යං කිඤ්චි රූපුප්පාදකං චිත්තං. **ආහාරොති** අජ්ඣත්තිකො රූපුප්පාදකො ආහාරො. **උතූති** යො කොචි උතු, අත්ථතො තෙජොධාතු. **කම්මමෙවාති** අවධාරණං සමුට්ඨානසඞ්කරාභාවදස්සනත්ථං, තෙන අකම්මජානම්පි කෙසඤ්චි කම්මස්ස පරියායපච්චයභාවො දීපිතො හොති. තථා හි වක්ඛති ‘‘කම්මපච්චයචිත්තසමුට්ඨාන’’න්තිආදි. නනු ච කම්මසමුට්ඨානානං කම්මතො අඤ්ඤෙනපි පච්චයෙන භවිතබ්බන්ති? භවිතබ්බං, සො පන කම්මගතිකොවාති පටියොගීනිවත්තනත්ථං අවධාරණං කතං, තෙනාහ **‘‘න චිත්තාදයො’’**ති. **චිත්තාදිසමුට්ඨානානන්ති** එත්ථාපි අයමත්ථො යථාරහං වත්තබ්බො. **ඉතරෙති** චිත්තාදිතො අඤ්ඤෙ. **ජනකපච්චයොති** සමුට්ඨාපකතං සන්ධාය වුත්තං, පච්චයො පන කම්මපච්චයොව. වුත්තං හි ‘‘කුසලාකුසලා චෙතනා විපාකානං ඛන්ධානං කටත්තා ච රූපානං කම්මපච්චයෙන පච්චයො’’ති (පට්ඨා. 1.1.427).

සෙසානන්ති චිත්තාදිසමුට්ඨානානං. **පරියායතො උපනිස්සයපච්චයො හොතීති පට්ඨානෙ** (පට්ඨා. 1.1.9) අරූපානංයෙව උපනිස්සයපච්චයස්ස ආගතත්තා නිප්පරියායෙන රූපධම්මානං උපනිස්සයපච්චයො නත්ථි. සුත්තෙ පන ‘‘පුග්ගලං උපනිස්සාය වනසණ්ඩං උපනිස්සායා’’ති වචනතො සුත්තන්තිකපරියායෙන විනා අභාවො උපනිස්සයපච්චයොති වෙදිතබ්බො. **චිත්තං ජනකපච්චයො හොතීති** සහජාතනිස්සයාහාරාදිවසෙන පච්චයො හොන්තං චිත්තං සමුට්ඨාපකතං උපාදාය ‘‘ජනකපච්චයො හොතී’’ති වුත්තං. ආහාරඋතූසුපි එසෙව නයො.

එවං කම්මාදීනං පච්චයධම්මානං වසෙන ධාතූසු පච්චයවිභාගං දස්සෙත්වා ඉදානි තංසමුට්ඨානානං ධාතූනම්පි වසෙන පච්චයවිභාගං දස්සෙන්තො පඨමං තාව **‘‘කම්මසමුට්ඨානං මහාභූත’’**න්තිආදිනා උද්දිසිත්වා පුන **‘‘තත්ථ කම්මසමුට්ඨානා පථවීධාතූ’’**තිආදිනා නිද්දිසති. **තත්ථ කම්මසමුට්ඨානා පථවීධාතූති** ‘‘කම්මසමුට්ඨානං මහාභූත’’න්ති එත්ථ සාමඤ්ඤතො වුත්තා කම්මජපථවීධාතු. **කම්මසමුට්ඨානානං ඉතරාසන්ති** කම්මජානං ආපොධාතුආදීනං තිස්සන්නං ධාතූනං සහුප්පත්තියා අත්තනො උපකාරකානං තාසං උපකාරකතො, ආධාරභාවතො, උප්පාදතො යාව භඞ්ගාධරණතො, විගමාභාවතො ච සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයඅත්ථිඅවිගතවසෙන චෙව පතිට්ඨාවසෙන ච පච්චයො හොති, හොන්තී ච කම්මං විය අත්තනො, තාසඤ්ච න ජනකවසෙන පච්චයො හොති අසමුට්ඨාපකත්තා තාසං. කාමඤ්චෙත්ථ නිස්සයපච්චය-ග්ගහණෙනෙව පතිට්ඨාභාවො සඞ්ගහිතො, පථවීධාතුයා පන අනඤ්ඤසාධාරණකිච්චං සහජාතානං පතිට්ඨාභාවොති ඉමං විසෙසං දස්සෙතුං **‘‘පතිට්ඨාවසෙන චා’’**ති විසුං කත්වා වුත්තං. **ආබන්ධනවසෙන චාතිආදීසුපි** එසෙව නයො. **තිසන්තතිමහාභූතානන්ති** උතුචිත්තාහාරසමුට්ඨානානං චතුමහාභූතානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අවොකිණ්ණානං, අවිච්ඡෙදෙන පවත්තිං උපාදාය සන්තතීති සන්තතිග්ගහණං. පථවීධාතුයා පතිට්ඨාභාවො නාම සහජාතානං ධම්මානංයෙවාති ආහ **‘‘න පතිට්ඨාවසෙනා’’**ති. **න ආබන්ධනවසෙනාතිආදීසුපි** එසෙව නයො. **එත්ථාති** එතෙසු කම්මසමුට්ඨානමහාභූතෙසු. ‘‘චිත්තසමුට්ඨානා පථවීධාතු චිත්තසමුට්ඨානානං ඉතරාස’’න්තිආදීසු සුකරො තන්තිනයො නෙතුන්ති **‘‘චිත්තආහාර...පෙ.... එසෙව නයො’’**ති අතිදිසති.

සහජාතාදිපච්චයවසප්පවත්තාසු ච පනාති එත්ථ ච-සද්දො සමුච්චයත්ථො, **පන**-සද්දො විසෙසත්ථො, තදුභයෙන ච යථාවුත්තසහජාතාදිපච්චයෙහි පවත්තමානා ධාතුයො ඉමිනා විසෙසෙන පවත්තන්තීති ඉමමත්ථං දීපෙති.

ඉදානි තං විසෙසං දස්සෙතුං **‘‘එකං පටිච්චා’’**තිගාථමාහ. තත්ථ එකං ධාතුං පටිච්ච තිස්සො ධාතුයො චතුධා සම්පවත්තන්ති, තිස්සො ධාතුයො පටිච්ච එකාව ධාතු චතුධා සම්පවත්තති, ද්වෙ ධාතුයො පටිච්ච ද්වෙ ධාතුයො ඡධා සම්පවත්තන්තීති යොජනා. අත්ථො පන පථවීආදීසු එකෙකිස්සා පච්චයභාවෙ ඉතරාසං තිස්සන්නං තිස්සන්නං පච්චයුප්පන්නතාති අයමෙකො චතුක්කො, තිස්සන්නං තිස්සන්නං පච්චයභාවෙ ඉතරාය එකෙකිස්සා පච්චයුප්පන්නතාති අයමපරො චතුක්කො, පඨමදුතියා, තතියචතුත්ථා, පඨමතතියා, දුතියචතුත්ථා, පඨමචතුත්ථා, දුතියතතියාති ඉමාසං ද්වින්නං ද්වින්නං පච්චයභාවෙ තත්ථ තත්ථ ඉතරාසං ද්වින්නං ද්වින්නං පච්චයුප්පන්නතාති අයමෙකො ඡක්කො. එවං පච්චයභාවෙන චතුධා, ඡධා ච පවත්තමානානං එකකද්විකතිකවසෙන තිකදුකඑකකවසෙන ච යථාක්කමං පච්චයපච්චයුප්පන්නතාවිභාගො වෙදිතබ්බො. අයඤ්ච පච්චයභාවො සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයඅත්ථිඅවිගතපච්චයවසෙන, තත්ථාපි ච අඤ්ඤමඤ්ඤමුඛෙනෙව වෙදිතබ්බො. යං සන්ධාය වුත්තං **පටිච්චවාරෙ** ‘‘එකං මහාභූතං පටිච්ච තයො මහාභූතා, තයො මහාභූතෙ පටිච්ච එකං මහාභූතං, ද්වෙ මහාභූතෙ පටිච්ච ද්වෙ මහාභූතා උප්පජ්ජන්තී’’ති (පට්ඨා. 1.1.53).

අභික්කමපටික්කමාදීති ආදි-සද්දෙන ආදානවිස්සජ්ජනාදිකායිකකිරියාකරණස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **උප්පීළනස්ස පච්චයො හොති** සට්ඨනකිරියාය පථවීධාතුවසෙන සිජ්ඣනතො. **සාවාති** පථවීධාතුයෙව. **ආපොධාතුයා අනුගතා** ආපොධාතුයා තත්ථ අප්පධානභාවං, පථවීධාතුයා ච පධානභාවන්ති පතිට්ඨාභාවෙ විය පතිට්ඨාපනෙපි සාතිසයකිච්චත්තා තස්සා පතිට්ඨාපනස්ස පාදට්ඨපනස්ස පච්චයො හොතීති සම්බන්ධො. **අවක්ඛෙපනස්සාති** අධොනික්ඛිපනස්ස. තත්ථ ච ගරුතරසභාවාය ආපොධාතුයා සාතිසයො බ්‍යාපාරොති ආහ **‘‘පථවීධාතුයා අනුගතා ආපොධාතූ’’**ති. තථා උද්ධඞ්ගතිකා තෙජොධාතූති උද්ධරණෙ වායොධාතුයා තස්සා අනුගතභාවො වුත්තො. තිරියං ගතිකාය වායොධාතුයා අතිහරණවීතිහරණෙසු සාතිසයො බ්‍යාපාරොති තෙජොධාතුයා තස්සා අනුගතභාවො ගහිතො.

තත්ථ ඨිතට්ඨානතො අභිමුඛං පාදස්ස හරණං **අතිහරණං,** පුරතො හරණං. තතො ථොකං වීතික්කම්ම හරණං **වීතිහරණං,** පස්සතො හරණං.

එකෙකෙන මුඛෙනාති ''පත්ථටත්තා පථවී''තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.347) විභත්තෙසු තෙරසසු ආකාරෙසු එකෙකෙන ධාතූනං පරිග්ගණ්හනමුඛෙන. **ස්වායන්ති** සො අයං උපචාරසමාධි. කථං පනස්ස චවත්ථානපරියායොති ආහ **''චතුන්නං ධාතූන''**න්තිආදි.

360. ඉදානි ඉමිස්සා භාවනාය ආනිසංසෙ දස්සෙතුං **''ඉදඤ්ච පනා''**තිආදි වුත්තං. **සුඤ්ඤතං අවගාහතීති** ධාතුමත්තතාදස්සනෙන රූපකායස්ස අනත්තකතං චවත්ථාපයතො තදනුසාරෙන නාමකායස්සාපි අනත්තකතා සුපාකටා හොතීති සබ්බසො අත්තසුඤ්ඤතං පරියොගාහති තත්ථ පතිට්ඨහති. **සත්තසඤ්ඤං සමුග්ඝාතෙතීති** තතො එව ''සත්තො පොසො ඉත්ථී පුරිසො''ති එවං පවත්තං අයාථාවසඤ්ඤං උග්ඝාතෙති සමූහනති. **වාළමිගයක්ඛරක්ඛසාදිවිකප්පං අනාවජ්ජමානොති** සසන්තානෙ විය පරසන්තානෙපි ධාතුමත්තතාය සුදිට්ඨත්තා ඛීණාසවො විය ''ඉමෙ සීහබ්‍යග්ඝාදයො වාළමිගා, ඉමෙ යක්ඛරක්ඛසා''ති එවමාදිවිකප්පං අකරොන්තො භයභෙරවං සහති අභිභවති. යථාවුත්තවිකප්පනාපජ්ජනං හි භයභෙරවසහනස්ස කාරණං වුත්තං. **උග්ඝාතො** උප්පිලාවිතත්තං. **නිග්ඝාතො** දීනභාවප්පත්ති. **මහාපඤ්ඤො** ච පන හොති ධාතුවසෙන කායෙ සම්මදෙව ඝනවිනිබ්භොගස්ස කරණතො. තථා හිදං කම්මට්ඨානං බුද්ධිචරිතස්ස අනුකූලන්ති වුත්තං, **සුගතිපරායණො වා** ඉන්ද්‍රියානං අපරිපක්කතායන්ති අධිප්පායො.

එකූනවීසතිභාවනානයපටිමණ්ඩිතස්ස

චතුධාතුවවත්ථානනිද්දෙසස්ස ලීනත්ථවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

361. ''කො සමාධි''තිආදිනා සරූපාදිපුච්ඡා යාවදෙව විභාගාවබොධනත්ථා. සරූපාදිතො හි ඤාතස්ස පභෙදො වුච්චමානො සුවිඤ්ඤෙය්‍යො හොති සඞ්ඛෙපපුබ්බකත්තා විත්ථාරස්ස, විත්ථාරවිධිනා ච සඞ්ඛෙපවිධි සඞ්ගය්හතීති **''සමාධිස්ස විත්ථාරං භාවනානයඤ්ච දස්සෙතු''**න්ති වුත්තං. අථ වා **''කො සමාධි''**තිආදිනාපි සමාධිස්සෙව පකාරභෙදො දස්සීයති, භාවනානිසංසොපි භාවනානයනිස්සිතො එවාති අධිප්පායෙන ''විත්ථාරං භාවනානයඤ්ච දස්සෙතු''න්ති වුත්තං. **සබ්බප්පකාරතොති** පලිබොධුපච්ඡෙදාදිකස්ස සබ්බස්ස භාවනාය පුබ්බකිච්චස්ස කරණප්පකාරතො චෙව සබ්බකම්මට්ඨානභාවනාවිභාවනතො ච.

''සමත්තා හොතී''ති වත්වා තමෙව සමත්තභාවං විභාවෙතුං **''දුවිධොයෙවා''**තිආදි වුත්තං. **ඉධ අධිප්පෙතො සමාධීති** ලොකියසමාධිං ආහ. **දසසු කම්මට්ඨානෙසූති** යානි හෙට්ඨා ''උපචාරාවහානී''ති වුත්තානි දස කම්මට්ඨානානි, තෙසු. **අප්පනාපුබ්බභාගචිත්තෙසූති** අප්පනාය පුබ්බභාගචිත්තෙසු අට්ඨන්නං ඣානානං පුබ්බභාගචිත්තුප්පාදෙසු. **එකග්ගතාති** එකාවජ්ජනවීථියං, නානාවජ්ජනවීථියඤ්ච එකග්ගතා. **අවසෙසකම්මට්ඨානෙසූති** ''අප්පනාවහානී''ති වුත්තෙසු තිංසකම්මට්ඨානෙසු.

සමාධිආනිසංසකථාවණ්ණනා

362. දිට්ඨධම්මො වුච්චති පච්චක්ඛභූතො අත්තභාවො, තත්ථ සුඛවිහාරො **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරො**. කාමං **''සමාපජ්ජිත්වා''**ති එතෙන අප්පනාසමාධියෙව විභාවිතො, **''එකග්ගචිත්තා''**ති පන පදෙන උපචාරසමාධිනොපි ගහණං හොතීති තතො නිවත්තනත්ථං **''අප්පනාසමාධිභාවනා''**ති වුත්තං. **න ඛො පනෙතෙති** එතෙ බාහිරකභාවිතා ඣානධම්මා චිත්තෙකග්ගතාමත්තකරා. **අරියස්ස විනයෙ** බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ **''සල්ලෙඛා''ති න වුච්චන්ති** කිලෙසානං සල්ලෙඛනපටිපදා න හොතීති කත්වා, සාසනෙ පන අවිහිංසාදයොපි සල්ලෙඛාව ලොකුත්තරපාදකත්තා.

සම්බාධෙති තණ්හාසංකිලෙසාදිනා සංකිලිට්ඨතාය පරමසම්බාධෙ අතිවිය සඞ්කටට්ඨානභූතෙ සංසාරප්පවත්තෙ. **ඔකාසාධිගමනයෙනාති** අත්ථපටිලාභයොග්ගස්ස නවමඛණසඞ්ඛාතස්ස ඔකාසස්ස අධිගමනයෙන. තස්ස හි දුල්ලභතාය අප්පනාධිගමම්පි අනධිගමයමානො සංවෙගබහුලො පුග්ගලො උපචාරසමාධිම්හියෙව ඨත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොති ''සීඝං සංසාරදුක්ඛං සමතික්කමිස්සාමී''ති.

අභිඤ්ඤාපාදකන්ති ඉද්ධිවිධාදිඅභිඤ්ඤාඤාණපාදකභූතං අධිට්ඨානභූතං. **හොතීති වුත්තනයාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො පකාරත්ථො, තෙන ''ඉමිනා පකාරෙන වුත්තනයා''ති සෙසාභිඤ්ඤානම්පි වුත්තප්පකාරං සඞ්ගණ්හාති. **සති සති ආයතනෙති** පුරිමභවසිද්ධෙ අභිඤ්ඤාධිගමස්ස කාරණෙ විජ්ජමානෙ. අභිඤ්ඤාධිගමස්ස හි අධිකාරො ඉච්ඡිතබ්බො, යො ''පුබ්බහෙතූ''ති වුච්චති. න සමාපත්තීසු වසීභාවො. තෙනාහ භගවා ''සති සති ආයතනෙ''ති (ම. නි. 3.158; අ. නි. 3.102). **අභිඤ්ඤාසච්ඡිකරණීයස්සාති** වක්ඛමානවිභාගාය අභිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය සච්ඡිකාතබ්බස්ස. **ධම්මස්සාති** භාවෙතබ්බස්ස චෙව විභාවෙතබ්බස්ස ච ධම්මස්ස. අභිඤ්ඤාසච්ඡිකිරියාය චිත්තං අභිනින්නාමෙතීති යොජනා. **තත්‍ර**

තත්‍රෙවාති තස්මිං තස්මිංයෙව සච්ඡිකාතබ්බධම්මෙ. සක්ඛිභාවාය පච්චක්ඛකාරිතාය භබ්බො සක්ඛිභබ්බො, තස්ස භාවො සක්ඛිභබ්බතා, තං **සක්ඛිභබ්බතං**.

තං තං භවගාමිකම්මං ආරබ්භ භවපත්ථනාය අනුප්පන්නායපි කම්මස්ස කතූපචිතභාවෙනෙව භවපත්ථනාකිච්චං සිජ්ඣතීති දස්සෙන්තො ආහ **''අපත්ථයමානා වා''**ති. සහ බ්‍යොති පවත්තතීති සහබ්‍යො, සහායො, ඉධ පන එකභවූපගො අධිප්පෙතො, තස්ස භාවො සහබ්‍යතා, තං **සහබ්‍යතං**.

කිං පන අප්පනාසමාධිභාවනායෙව භවවිසෙසානිසංසා, උදාහු ඉතරාපීති චොදනං මනසි කත්වා ආහ **''උපචාරසමාධිභාවනාපී''**තිආදි.

නිබ්බානන්ති තිස්සන්නං දුක්ඛතානං නිබ්බුතිං. රූපධම්මෙ පරියාපන්නා විජ්ජමානාපි සඞ්ඛාරදුක්ඛතා චිත්තස්ස අභාවෙන අසන්තසමාව. තෙනාහ **''සුඛං විහරිස්සාමා''**ති. **සොළසහි ඤාණචරියාහීති** අනිච්චානුපස්සනාදුක්ඛඅනත්තනිබ්බිදාවිරාගනිරොධපටිනිස්සග්ගවිවට්ටානුපස්සනාති ඉමාහි අට්ඨහි, අට්ඨහි ච අරියමග්ගඵලඤාණෙහීති එවං සොළසහි. **නවහි සමාධිචරියාහීති** පඤ්චන්නං රූපජ්ඣානානං, චතුන්නං අරූපජ්ඣානානඤ්ච වසෙන එවං නවහි. කෙචි පන ''චත්තාරො රූපජ්ඣානසමාධී, චත්තාරො අරූපජ්ඣානසමාධී, උභයෙසං උපචාරසමාධිං එකං කත්වා එවං නවා''ති වදන්ති.

සමාධිභාවනායොගෙති සමාධිභාවනාය අනුයොගෙ අනුයුඤ්ජනෙ, සමාධිභාවනාසඞ්ඛාතෙ වා යොගෙ. **යොගොති** භාවනා වුච්චති. යථාහ ''යොගා වෙ ජායතී භූරී''ති (ධ. ප. 282).

363. **සමාධිපීති** පි-සද්දෙන සීලං සම්පිණ්ඩෙති.

සමාධිනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති එකාදසමපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

පඨමො භාගො නිට්ඨිතො.